ez világot : Ezek pedig, iſzonyú hihetetlen dolgokat tanitván; csák egy ſánta kuvaſzt ſem tudtak meg gyógyitani. és azt akarják mégis, hogy nékik higgyünk? *Apoſtoli excuſſebant viperas, ſanabant ægros, excitabant mortuos; ita demum creditum eſt eis, & vix creditum : Nunc, cùm juxta communem opinionem adferant Paradoxotera, nullus tamen illorum extitit, qui vel equum claudum ſanare potuerit.*

Eraſm. in Diatriba. Vide Fenard. Irenæi. li. 2. cap. 53. n. 6.

Azt mondgyák : hogy, ők azért váltak el tőllünk, mert az tiſzta Sz. Iráſt mi bé nem veſzſzük, hané ennél nagyobra bőcsüllyük az emberi találmányokat: ők pedig csák csupán az ſzemen ſzedett tiſzta Sz. Iráshoz ragaſzkodnak. Mely feleletben, temérdeken hazudnak az Prædikátorok. Mert, az menynek földnek Iſtene előtt, és az Világ előtt tudományt téſzünk, hogy csák reánk kenik, hogy az Sz. Iráſt mi megvettyük; avagy annál fellyeb bőcsüllyük az Emberi ſzerzéſeket. Nem hogy mi ezt vallanók, de sőt Atoknak mondgyuk, valaki pontrul pontra bőcsüllettel nem véſzi az tellyes Sz. Iráſt. De ezt az Sz. Iráſt, mi ugy értyük, és hiſzſzük, az mint azok hitték az Szentek, kik az Apoſtoloktúl vőtték az Sz. Iráſt, és kézrül kézre mi hozzánk jutatták. Az Atyaſiak pedig, magok agyaskodáſából, Vj, és idegen értelmeket koholtak, mellyeket az Kereſztyénſég ő előttők nem hallott. Ezt az magok értelmét nevezik ők tiſzta Sz. Iráſnak. Mely módás, annyit téſzen, mintha azt módanák: Mi csák az Sz. Iráſt veſzſzük, de ugy, hogy mi magunk légyünk ennek bizonyos magyarázói, és, az mit mi magyarázúk, azt értette légyen az Sz. Lélekis: Az mit az régi Szétek tanitottak; az mit az Eccleſia bé vőtt; az mit az kőzönſéges Kereſztyénség kedvellett; az mit az Iskolák javallottak, az Prędikállo ſzékek hirdettenek, nẽ egyéb órdógi méregnél: Csák az igaz, valamit mi tanitunk. Senki azért meg ne mozdullyon, az ſokaſágnak, ſzentſégnek, csúda tételeknek, Eccleſiának, Sz. Atyáknak méltóſágán, hanem hozzánk halgaſſon. Ha ezek az feleletek, egy okos ember előtt helyeſeknek teczhetnek; én ſem tagadom, vagyon okok az Atyaſiaknak az Novangelicuſſágban. Ha pedig ezek, csák bolondnak valo ſa pénzek, akár mint fáraſzſzam elmémet, ſem találok ſemi tetteres okot, (nem hogy igaz, erős, és állando bizonyſágot,) mellyel, vagy Iſten előtt, vagy az emberek előtt menedéket nyerhetnének az ſzakadás ſzerző Atyaſiak.

Satis pro imperio.

De mivelhogy csák Iſten orvoſa az el hanyatlott embernek, az ki bir az embernek ſzűvével, meg világoſithattya az ő elméjének ſetétſégét, meg lágyithattya keményſégét: ő Szẽt Felſégéhez fordulván, alázatoſon kéré az Abrahám, Iſaak, Iákob Iſtenét, könyőrűllyön az útaveſztett Lelkekẽ, és az ő végheteтlẽ jó vóltából, eſmértteſſe meg az Igazſágot mind ez Világgal. *Et ego igitur invoco te, Domine Deus Abrahã, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, Pater Domini noſtri IESV Chriſti; Deus, qui per multitudinem miſericordiæ tuæ benè ſenſiſti in nobis, ut te cognoſcamus; qui feciſti cælum & terram, dominaris omnium; qui es ſolus, & verus Deus, ſuper quem alius DEVS non eſt; per Dominum noſtrum IESVM Chriſtum; Da omni Legenti hanc ſcripturam, cognoſcere te, quia ſolus DEVS es, & confirmari in te, & abſiſtere ab omni Hæreticâ, & quæ eſt ſine DEO, & impiâ ſententiâ. Amen. Amen.*

Irenæ. lib. 3. cap. 6. n. 1.

NEGYEDIK KEONYV.

NYILVAN VALÓ JELEK, MELLYEK ki mutattyák, hogy az Auguſtána Confeſſio, és az Concordiában foglalt Tudomány, nem igaz.

SOK Argumentomoknak keſerveſen febeſitő nyilaival lővöldőzhettyük; ſok Bizonyſágoknak erős kőtelekből ſzőtt hálóival ſzorongathattyuk, az ellenünk támadott Vjſágokat: de majd erőſseb, és alkolmatoſb fegyvert nem találunk, mint mikor ezeket az magok tollából lővöldőzzük; nyelveken meg fogván, hálóban kerittyük; és nem egy vagy két czikkelyen kopácſolunk, hanem éppen egy munkával az egéſz Babylóniai tornyot az földre vonſzuk.

Csák egy nagy akadály, és alkolmatlanſág vagyon e'dologban: hogy, mikor az Auguſtána Confeſſiórúl, vagy az Calvinus tudományárul ſzóllunk; és ezeknek ſok hamiſſággal föltozott, ſok hazugſággal tatarozott, ſok éktelenſéggel bé mázlott gazſágit ki fejezzük; ezt magok kiſſebſégének, és gyalázatos rágalmazáſoknak itilik az Fő rendek. kiket gyakran az Prædikátorok alkolmatlan kiáltáſokkal felis űltetnek azok ellen, kik nem meſzſzűnnen kereſett bizonyitáſokkal, hanem az magok kertiben termett rutſágokkal, del ſzínre hozzák ravaſz meſterſégeket. De meggyünk? Fel kel kelnűnk, és ki kel támadnunk nékünkis Hitűnk mellett: meg kel az igazat mondanunk : az hamiſſágrúl le kel vonnunk az ál orczát. noha e'mellet, ſem ſzegínyt, ſem bódogot, ſzemélyében nem igyekezűnk ſzidalmazni. Mikor azért az Auguſtai Confeſſiónak meg horgadott tanitáſát; mikor Calvinuſnak rút poshatt vélekedéſét gyalázzuk; lenki azt ne aliteſa, hogy azokat hazuttollyuk, kik ezek után tódúltak. mert jól tudgyuk, hogy az Fő rendeknek hivatallya nem érkezik az könyvek igazgatáſára : Hanem, az kiſſebſég csak az álnak Páſztorokra ragad; kik tudhatták, és hihető, hogy tudtákis ſok dolgokban, az ő eſinálmányoknak éktelen és oktalan vóltát, melyben fölöttébbis ſokat hamiſſan kentek mi reánk; és ſzemfény veſztő ſzépegetéſekkel, az mérget mézzel édeſitették.

De az mentſégnek ám haggyunk békét: erőſb az Igazſág mindeneknél. En moſt az Auguſtána Confeſſio hamiſſágának meg mutatáſában, illyen rendet tartok: I. Meg mutatom, menyi ſok temérdek Hazugſágokkal nehezkes légyen. II. Eomagával ellenkező Egyenetlenſéget ki nyilatkoztatom. III. Az Szent Irás kivűl, és az Szent Irás ellen való tanitáſit fel jegyzem. IV. Minden Prótheuſnál, és Chamæleonnál vál-

tozandób álhatatlanſágát világoſon meg bizonyitom: Es mind ezekből, az ő hihetetlen Hamiſſágát ſokképpen ki hozom.

ELSEO RESZE.

AZ AVGVSTANA CONFESSIO, SOK Horgas mondáſokkal terhes.

AZt tudta Melanchthon, mikor az Auguſtai Confeſſiót irta, hogy barmokkal vagyon dolga: és ſenki nem találtatik, az ki ſok embertelen, és méltatlan hazugſágit, avagy eſzében vehesſe; avagy ſzáját azokért meg merje néki rántani. De Iſten kegyelmeſſégéből, mind értelmünk vagyon annyi, hogy eſzünkben vehettyük eſelecſapáſit; mind bátorſágunk, hogy torkába merjük verni hazugſágit. nem eſak mi pedig, de velünk egyetemben az Calviniſtákis. Mert az Helvéciai pártoſokis, nagy ſzép bizonyſágokat fondáltak, mellyekkel az Auguſtai Confeſſionak böcsülletit 's hitelét fel emellyék, és ſarkából ki veſſék. Az többi között azt forgattyák: hogy, az Confeſſiót akkor irták, midőn eſak alég nyilt vala meg ſzemek az Pápiſta vakſág után. azért mindgyárt egy előben, ily mély dologrúl, tekélletes értelmek nem lehetett. Ennek fölötte: eſak keveſen vóltak az kik ezt forralák 's formálák. sőt eſak egyedúl Melanchthon irta, és óltalmazta. Az Fejedelmekis keveſen vóltak, kik ezt javallották. Továbbá: nagy ſzorgos ſietſéggel, rövid üdő alatt, az vendégfogadóban, az Gyólés alatt, nagy veſzedelemtúl félvén, irattatott az Confeſſio. és ez okon, az Pápiſtaſágnak varas fekélyiben, nem merték mélyen ereſzteni kőrmőket. Végezette: ómagok az kik ſzerzék, gyakran ſzapullották, 's tiſztogatták az Confeſſiót. Végre: magais Melanchthon, az ki ſzerzé, el álla mellőle. az Fejedelmek közzúlis nemellyek, mas útra indultak: *Auguſtana Confeſſio, ſcripta eſt annis non multis poſt initium Reformationis, in qua (præſertim in controverſiis vartis ac difficilibus) poſt tam diuturnas, ac denſas tenebras Papatûs non ſubitò rectiſſimè omnia explicantur. Deinde, ſcripta eſt paucorum Theologorum conſilio. pauci etiam ordines Imperii eam exhibuerunt. labor ſcriptionis, & defenſio, uni Melanchthoni incubuit. Adhæc, ſcripta eſt in feſtinatione, & temporis angustiâ, Auguſtæ in diverſorio, in Comitiis, urgente Cæſare. Exhibita eſt in maximo metu periculorum. idcircò, ſtudium fuit Confeſſionis autoribus, Papatus ulcera, in iis articulis quàm leniſſimè attingere. Mirum ergo eſt, ſic urgeri apices Confeſſionis Auguſtanæ, quæ eo tempore ſcripta eſt, quo ſibi gratulabantur, quod ſalva capita reportarent ex urbe Auguſtâ. Poſtea verò, illi ipſi qui Confeſſionem ſcripſerunt, aliqua ſubinde in eâ correxerunt, ut ſatis oſtendât additionum diverſitas.*

Theologi Patinales, Admonit. de Libro Concord. editâ Neoſtadii, An. 1581. ca. 4. a fol. 143.

Mind ezekkel rontyák az Auguſtai Confeſſiót az Helveciák. Es, ha az igaz Tudománynak kezdeti Hieruſalembe vólt, az mint az Irás mondgya, nem Auguſtába; ha az CHRISTUS hitinek fel jegyzői, az Apoſtolok, és Evangeliſták vóltak, nem Melanchthon: ha az üdvőſſéges Igazſágot prédikálással terjeſztették, nem egynehány Fejedelmek fegyverével; ha az igaz Tudomány, Ezer hat ſzáz eſztendőtúl fogva hirdettetett, nem Ezer

Luc. 24. v. 47.

őt ſzáz harminez eſztendőben koholtatott: kétſégnélkúl, az Auguſtai Confeſſióban ſemmi tekintette méltó bőcsúllet nem találtatik. Mert ezt 1530. eſztendőbe Melanchthon ſzerzé; mint ómaga illyen ſzókkal meg irja: a *Carolus Imperator rediens in Germaniam, anno 1530. Principes Auguſtam vocat; ibiq. Confeſſionem Doctrinæ jubet exhiberi. Vtinam verò multo antè, inter Seniores re graviter deliberatâ, fuiſſet ad hanc epitaſim præparata Confeſſio! Nec nihil erat periculi tunc, aut eligere materias, aut electas explicare. Congeſſi igitur ſimplici ſtudio, capita Confeſſionis quæ exſtat. Miſſa eſt deinde & Luthero, tota forma Confeſſionis: qui Principibus ſcripſit, ſe hanc Confeſſionem & legiſſe, & probaſſe.*

Ezt pedig az Confeſſiót, eſak egynehányan toſzák elő, ugymint: b az Saxoniai Iános Herczeg Electór: az Brandeburgi György Marchio: Erneſt, és Ferencz, Luneburgi Herczegek: Filőp, Haſſiabéli Landgróf: Fridrik János, Saxoniai Herczeg; és az Anhalti Farkas Herczeg: az Nurenberga, és Reutlinga Várasok követi. Ezeken kivúl, ſenki, nevét ſem irá az Confeſſio alá. Az kik meg veték, és kárhoztaták az Confeſſiót; c az Electorok közzúl, őten vóltak: az Világi Fejedelmek közzúl, huſzon hárman: harminczan, az Egyházi Fejedelmek: huſzonket Apát Vrak; harminczkét Grófok; harminczkilencz Szabad Várasok.

Ezeket, és ſok haſonló eſatára valo fegyvereket, mellyekkel nagy réſzre az Calviniſtákis eſipdeſik az Auguſtai Confeſſiót, moſt félre tévén; EL SŐ Bizonyſágunk, mellyel ezt hamiſſittyuk, ez légyen:

Hihetetlen, és tellyeſſéggel lehetetlen, hogy igaz, és az Sz. Lélek Iſtennek vezérléſéből ſzármazott Tudomány légyen az, valamelynek Publica Confeſſiója, közönſéges Vallása, ſok temérdek Hazugſágokkal fel tetéztetett, és ugyan meg terheltetett.

De az Lutheriſták Vallása, mely foglaltatik az Auguſtána Confeſſióban, tetézve tellyes Hazugſágokkal; mellyekkel, homlokát fel tőrőlvén minden orczátlan ellenkezéſre, méltatlan mocskol bennűnket.

Tehat nem lehetséges, hogy igaz, és Iſtentől ſzármazott Tudomány légyen ez.

Az Bizonyſágnak ELSŐ RÉSZÉT, tudom hogy egy okos ember ſem tagadhattya. mivelhogy az igaz Hit, az Iſtennek ſzaván éppittetik; mint ezennel d meg bizonyitom. Az Iſten pedig, lehetetlen hogy hazugſágot mondhaſſon: *Numer. 23. v. 19. Heb. 6. v. 17. 2. Timoth. 2. v. 13. 2. Corinth. 1. v. 18. Deut. 32. v. 4.* Sőt inkáb, igenis gyűlőli, el veſzti, az bódogſágból ki rekeſzti az Hazugokat; az mint olvaſſuk, *Pſal. 5. v. 7. Apocal. 21. v. 3. Proverb. 8. v. 17. cap. 12. v. 22.* Mert, az ki e Hazugſágot ſelelekeſzik, ördőggel hatátos. És mivelhogy f tekélletes bátorſággal annak nem hihetűnk, az ki hazudis néha, mert az Hazugnak nyereſége az, hogy igaz mondáſát ſe higgyék: g Annakokáért, ha az Iſteni tudományban, eſak egy hazugſág vólnais, éppen az Kereſztyén hit el fordulna; és nem lehetnénk bizonyoſok, miben tanitana igazat 'ſmiben nem. Innen ſzármazik, hogy h Sz. Pál erőſſen dorgállya azokat, az kik hazugſággal támogattyák az Igazſágot. mert egy az, hogy nem ſzabad, ſemmi jó végre gonoſzt ſelekedni: más az, hogy nem erőſſittetik az Igazſág az hazugſággal, hanem inkáb mindé inai el vágatnak vélle. Mert, mihent egy okos ember láttya, hogy valaki hazugſággal fődözi, és paláſtollya az maga Valláſát; vagy az kűlömbő. zó Tudományt hazugſággal terheli 's gyűlőlteti; ottan fel bomlik hitele,

a *Philip. in Præfa. Corp. doctrinæ, edit. Lipſiæ, ann. 1560. in folio.*

b *Schlüſſel. lib. 2. Theol. Calvin. art. 13. fol. 155.*

c *Ita Andr. Fabricius, in Harmoniâ Confeſ. Auguſtanæ. epi. dedicat. Bellarm. de lib. Concordiæ Mendac. 1. Bern. Dörhoff. Apodixi; Calviniſtas non eſſe Auguſt. Confeſſ. cap. 2. Cochlæus act. Luth. 1531.*

ARGVMENTVM.

d *Infrà, lib. 6. cap. 1. §. 1.*

e *Joan. 8. v. 44.*

f *Aug. c. 8. de Mendac.*

g *Supra fol. 226. 308.*

h *Rom. 3. verſ. 7.*

's bőcsülleti az tanitásnak. Azért, méltán mondgya Luther: hogy, ha az ő Tudományában, temérdek hazugságok találtatnának, bár minden emberek pőkjék őtet, mint latorárulót: a *Si semel deprehenderer ita mentitus, falsus, & craſſe ſtolidus; jam tota mea doctrina, honor, & fides, finem pariter haberent. unusquisq; me pro nequam, & infami nebulone (ut æquum eſt) habiturus eſſet.*

a *Luth. lib. contra Emſerii: & alias ſæpe. Vide Bellar. lib. 1. de ſacram. cap. 2.*

In 4. motivo.

Masodik Reszét az Bizonyságnak, tudni illik: hogy, Halmozva rakva az Confeſſio, nem valami ſima és vékony, de gőrcsős és temérdek Hazugságokkal, mellyekkel el ámittyák, és el áltattyák az szegény kőſſéget; kűnyű meg mutatni. Az Badenſis Marchio, okát adván, miért állott az Confeſſio mellől az Régi útra, azt mondgya: hogy ő ebben szám szerént Két száz hazugságot tapaſztalt. En ennyire meg nem aprózom, hanem csak egynehány otromba, paraſzt, horgas szavait emlitem az Confeſſiónak, mellyeket semmi kendőző színnel nem fődőzgethetnek. Iólehet kevesebbelis megelégedhettűnk vólna. Mert, az mely Győlekőzet csak egy hazugságban meg fogatikis, nyilván való, hogy az, nem lehet Igazságnak oszlopa 's erőſſége; és nem csak az ő tanitásának bátorságoſon nem hihetűnk, de sőt abban bizonyoſok lehetűnk; hogy, ha az Hazugságnak attya belé tojhatta az hazugságot, nem lehet Chriſtus nyája. Mert ezt, az pokolnak ereje, hazugságnak, és hamiſſágnak főrtőjében né tapodhattya.

I. Első, és ſok ágboggal el terjedett igyenetlen szava az Confeſſiónak, amaz: Az Pápiſták nem hiſzik, ugymond, hogy ingyen, az Christus Erdeméért bőcsáttatik meg az mi bűnünk; hanem, az ember Cſelekedetinek méltóságából, emberektűl gondolt aitatoſſágok érdeméből várják igazuláſokat: ugy hogy az ember érdemli az bűnnek bocsánattyát, eleget tévén vetkéért. Azért, nem Chriſtuſban, hanem az magok jó Cſelekedetiben haggyák hogy ember bizakodgyék. Es ezt fondamentom gyanánt vétvén, oly szőrnyű gyalázattal óſtoroz minket az Confuſio, hogy az egetis az földel csak nem egybe elegyíti: b *Docent, homines conſequi remiſſionem peccatorum, propter propriam dignitatem. Non docent credendum eſſe, quòd Gratis propter Chriſtum remiſſio peccatorum donetur.* c *Contendunt, Cultus, humanâ autoritate excogitatos, mereri remiſſionem peccatorum:* d *Publica perſuaſio fuit, non tantùm vulgi, ſed etiam docentium in Eccleſiis, quòd diſcrimina ciborum, & ſimiles traditiones humanæ, ſint opera utilia ad promerendam remiſſionem culpæ. Traditiones pepererunt opinionẽ, quòd per diſcrimina ciborum, & ſimiles cultus, oporteat mereri remiſſionem peccatorum, & juſtificationem.* e *Iubent mereri remiſſionem peccatorum, operibus.* f *Docebant, ſe Monaſtico vitæ genere, mereri remiſſionem peccatorum, & juſtificationem coram DEO. Fingunt, inſtitutum eſſe vitæ genus, ad promerendam remiſſionem peccatorum, & juſtificationem. Conſtat Monachos docuiſſe, quòd factitiæ Religiones mereantur remiſſionem peccatorum, & juſtificationem; & quòd pro peccatis ſatisfaciant. Non opponunt iræ DEI propitiationem Chriſti, ſed propria Opera: quare, docent confidere ſuis operibus, non propitiatione Chriſti. Proponunt Cultum, ab hominibus excogitatum ſine mandato DEI, & docent, quòd talis cultus juſtificet homines. Impiæ opiniones hærent in Votis, quòd mereantur remiſſionem peccatorum, & juſtificationem. Conſtat Monachos docere, quòd ſuis Obſervationibus mereantur remiſſionem peccatorum, quòd habeant DEVM propitium propter has obſervationes:* a *Plures feriæ, jejunia indicta: quia arbitrabantur, ſe his operibus mereri remiſſionem peccatorum, & juſtificationem.*

b *In Corp. Doctrinæ. Art. 5. Confeſſ. Auguſt.*
c *Art. 16.*
d *Lib. Concordiæ, art. 21. de diſcrimine ciborum.*
e *Art. 20.*
f *Art. 21.*
§ *de Votis.*

Láddé, mint csapja a' csikot a' lencsével. De noha mind ezeket ily méréſzſzen mondgya, mondani bizony nem talállya. Es eſzében kellett vólna venni, hogy kűnnyeb egy hazugot, hogy ſem egy ſanta ebet el érni. Mi azért mindenkor azt hittűk, 's moſtannis hiſzſzűk; hogy, ingyen, csak az egy Kőzbenjáró Iesus Chriſtus érdemeért bocsáttatik meg az mi bűnünk; ugy hogy ſenki az meg igazúláſt, és bűnből ki tiſztúláſt, ſem magának, ſem máſnak nem érdemelheti, hanem csak az Chriſtus halálának jutalma az mi igazuláſunk. Ez dologrúl bőveb beſzédűnk léſzen ennek utánna b alkolmatos helyen; mélyebbennis szóllyunk az dologhoz. mert nem jó ugyan azon dologrúl imitt amott ſzaggatva emlekezni; jób egy ſommaban, és egy rendben. Mindazáltal, rővideden veſſük az Confeſſio mellé az Tridentomi Győlekőzet ſzavát: c *Non remittuntur, neq; remiſſa ſunt unquam peccata, niſi Gratis, Divinâ miſericordiâ, propter Chriſtum.* d *Gratis juſtificari dicimur, quia nihil eorum quæ præcedunt juſtificationem, ſive fides, ſive opera, ipſam juſtificationis gratiam promerentur. Si enim gratia eſt, jam non ex operibus; alioquin gratia, jam non eſt gratia.* Ezent tanitották minden űdőben az Catholicus e Doctorok. Sz. Tamás Doctor eggyűtt azt kérdi: Ha érdemelhetié valaki magának az Iſtennek kegyelmét? Igy felel reá: f *Manifeſtum eſt, quòd omne meritum repugnat primæ gratiæ*; Leheretlen, hogy valaki magának kegyelmet nyerjen Iſten előtt. Máſutt ſzépen meg mutattya: g hogy ſenki az egy Kőzbenjáró Chriſtuſnál egyéb, csak egy halálos bűnért ſem tehet eleget az Iſtennek. Annakokáért tudván, hogy nem az mi cſelekedetinkért, hanem csak az ő nagy irgalmaſſágáért igazit meg minket az Vr Iſten; nem az mi érdeműnkben, vagy elég tételűnkben vettyük bizodalmunkat az meg igazúlás dolgában; hanem csak az Chriſtus érdemében, és az Iſtennek irgalmaſſágában: és igy könyőrgűnk az egéſz Anyaſzentegyházzal egyetemben az Vr Iſtennek: h *DEVS, qui conſpicis, quia ex nullâ noſtrâ actione confidimus, concede propitius.* i *Familiam tuam, Domine, continuâ pietate cuſtodi, ut quæ in ſola ſpe gratiæ cœleſtis innititur, &c.* Vr Iſten, te jól látod, hogy ſemmi cſelekedetűnkben mi nem bizakodunk. Azért, ha nem tudom menyi jóval bővőlködikis az ember, de ugyan csak az egy Iſten irgalmában kel az mi bizodalmunknak meg nyugodni: k *Propter incertitudinem propriæ juſtitiæ, & periculum inanis gloriæ, tutiſſimum eſt, fiduciam totam in ſola DEI miſericordia & benignitate reponere. Nam, etſi quis habeat merita, nihil perdit ex eo, quòd ipſe ea non intueatur, & in ſolo DEO confidit.*

Ezek azért igy lévén, mivelhogy az Confeſſio, ha nem tőbſzőr, ſzázſzor azon bakot nyúzza; hogy az Cathólicuſok, nem az Chritsus érdeméből, hanem az magok cſelekedetiből várják bűnők bocsánattyát: kővetkőzik, hogy ez az Első Hazugság, mint egy eme állat, terhes ſok hamis mondáſokkal: mellyeket kűnnyen él hitethetne az Confeſſio, kivaltképpen az bolondokkal, ha az egéſz világon ſoha ſenki az Római hiten való Doctorok iráſit nem olvaſná.

Minekutánna pedig az Christus érdemének tárházából adatott

a *Ibid. §. de Poteſt. Eccl.*

b *Infrà lib. 12.*

c *Trident. Seſſ. 6. c. 9.*
d *Cap. 8.*
e *Vide Bellarm. li. 5. de Juſtific. cap. 21.*
f *D. Thom. 1. 2. quæſt. 114. art. 5.*
g *Tertia part. e, quæſt. 1. art. 2. Maximè ad 1.*

h *In Miſſali, & Breviario, Dominicâ Sexageſimæ.*
i *Domin. 5. poſt. Epiph.*
k *Bellarm. l. 5. de Juſtific. c. 7. Propoſ. 3.*

igazságnak ingyen való ajándékozását fél állattuk: bezzeg azután a aztis mellé vettyük, hogy az meg igazúlt ember, az CHRISTUS érdeme által adatott malasztal munkalkodván, az mennyei Koronának, és igazságának őregbülésért érdemli. De ezt az Corpus Doctrinæban bé iratott Augustai Confessióis nyilván tanittya: b *Post justificationem, placet etiam obedientia erga legem: & reputatur quædam justitia, & meretur præmia.* c *Nova obedientia ergo legem: & reputatur quædam justitia, & meretur præmia. Habent bona procul abest à perfectione Legis: tamen est justitia, & meretur præmia. Habent bona opera præmia, tum in hac vitâ, tum post hanc, in vitâ æternâ. Præmia enim quæ differuntur ad futuram vitam, sunt compensatio bonorum operum, juxta illud: Merces vestra copiosa est in cœlis. Debet ad hæc dona accedere exercitatio, quæ & conservat ea, & meretur incrementum.* d *Sunt in pijs bona, & meritoria opera.*

Ennek fölötte aztis tanittyuk: hogy, mikor az bűnos ember fel indittatván az Sz. Lélektűl, az CHRISTUS érdeméből adatott serkegető, és vastagitó segitséggel könyörög, meg szánnya bűnét, alamisnát ád. Noha ezek fel nem bontyák az Igazulásnak ingyen adását, és nem érdemlik elégségesen az bűnnek bocsánattyát: de azért, hozzá készitik az embert az Igazuláshoz; kiért az Sz. Irás azt mondgya: e hogy, az alamisnával meg váltya bűnét az ember. f és az ki bűneiből ki tér, s' igazat cselekszik, meg eleveníti az ő lelkét. Sz. Pál azt irja Timótheusnak: g hogy, ha magára gondot viselsz, és jól tanit; üdvözíti magát. Másutt; h Azok igazúlnak meg, ugymond, kik az Isten törvényét cselekeszik. Szent Jakabis i illyen értelemmel irja; hogy Abraham, cselekedetiből igazúla meg. Az Atyafiak sem tagadgyák, hogy midőn azon kérjük az Istent, hogy bűnünket meg bocsássa, valami hasznа vagyon ennek az imádságnak az bűnnek bocsánattyára. mivelhogy CHRISTUS Vrunk minket hivolkodo, és haszontalan imádságra nem tanitott. Erre való tekinterből, az Doctorokis, néha azt mondották: hogy, az Christus érdeméért adatott segitségből áradott jó cselekedeti embernek, néminémüképpen érdemlik az bűnnek bocsánattyát: nem ugy, mintha ezek az Cselekedetek elégségesek volnának ómagokban az Igazulásra; hanem csak ugy, mint hozzá készitő, és az Istennek irgalmasságától alázatos kéréssel nyerő eszközök; k *Per modum dispositionis, & impetrationis.* l *Nec ipsa remissio peccatorum, sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. neq; enim nullum est meritum fidei.* Cyprianus azt mondgya: m hogy, az szőrúngőknek mezitelen testen hordozása, az kemény földön való hálás, az könyörgés, *Non solum DEI veniam merebitur, sed & coronam*, bocsánatot érdemel.

Es jóllehet sokan az Cathólicus Doctorok közzül, Sótust követvén, semmiképpen nem akarják érdemeseknek, hanem csak készitő eszközöknek nevezni azokat, az Sz. Lélek Istennek izgatásából származott jókat, mellyek az Igazulásnak elől járói: de, n *quæstio est de solo nomine MERITI*; egyéb külömbség nincsen közöttök, hanem az szórúl. Mert, az maradgyon helyén, hogy az bűnnek bocsánattya, ingyen, csak Christusért adatik; és ám légy szabad vélle, akár készületeknek, 's akár pedig képes, és illendő érdemeseknek nevezzed ezeket. Miképpen azért, ha tetőlled valaki könyörgéssel nyér valamit, az mivel nem tartozol néki; akár azt

mondgya,

a *Vide Infra, lib. 4. c. 5. §. 3. n. 8.*

b *Corp. Doctrin. art. 6.*
c *Art. 20. de Bonis operibus. fol. 16. & 18.*

d *Art. 21. de discrim. cibor. fo. 36.*

e *Daniel. 4. v. 24. Actor. 10. v. 14.*
f *Ezech. 18. v. 27.*
g *1. Timot. 4. v. 16.*
h *Rõ. 2. v. 13*
i *Jacob. 2. v. 21.*

k *Ita Bellar. Medacio 8. & 49. Lib. Concordiæ.*
l *Aug. Epi. 105.*
m *Cypr. ser. de lapsis, in fine, n. 109. 113.*
n *Bellar. l. 1. de Justific. cap. 21.*

mondgya, hogy meg érdemlette az ő sok untató kéréssével; 's akár azt, hogy csak kéremés szerént nyerte; semmit nem vétkezik szavában: Hasonlóképpen, ha egy ember azt mondgya; hogy őtet csak az Istennek áldása, és gondviselése táplállya: más pedig azt beszélli; hogy ő, igaz kézi munkája után táplállya magát; nem aránzom, hogy eggyikétis kárhoztassad. mert kézi munkája mellől emez ki nem rekeszti az Istennek áldását. amazis nem ugy támaszkodik az Istennek gondviseléséhez, hogy sült galambot várjon szája tátva menyországból. Ittis tehát, midőn azt mondgyuk, hogy csak az Istennek irgalmassága igazit meg minket; ki nem rekesztyük az Szent Lélek ajándékából származott készületeket. viszontag midőn azt mondgyuk, hogy az CHRISTUS érdeméből adatott segitséggel készülget az bűnös ember az Istennek engesztelésére; fel nem forgattatik az ingyen adott kegyelemnek ajándéka.

II.

MASODIK dolog, melyben nincsen szerencséje az igaz mondáshoz az Confessiónak, amaz: Nagy fennyen dicsekedik, hogy éppen meg tartyák az Atyafiak az Misét, 's nagy bőcsűllettel szolgáltattyák minden szokott Cæremoniáival; csak hogy Német énekeket vetnek közbe, az együgyüek tanitására. Mert ugyanis, ugymond, az Cæremoniák szükségesek az tudatlanok oktatására: a *Falsò accusantur Ecclesiæ nostræ, quòd Missam abroleant. retinetur enim Missa apud nos, & summâ reverentiâ celebratur. Servantur & usitatæ Cæremoniæ fere omnes: præterquam quòd Latinis cantionibus admiscentur alicubi Germanicæ, quæ additæ sunt ad populum docendum. Nam ad hoc, opus est Cæremoniis, ut doceant imperitos.*

a *Art. 21. §. de Missa. initio. Palatinales Admon. c. 4 Nec Missæ nomen pro Cœnæ Domini accipitur. nam de Cœnâ, jam ante Art. 10. actum erat.*

Ebben azért meszsze hagyitá az sulykot. Mert, ha az Misén egyebet nem ért, az ő módgyok szerént való Vr Vacsorájának szolgáltatásánál, nem vádoltatnak azzal, hogy ezt az vacsorát nem szolgáltatnák. mert tudgyuk az ő szokásokat e' dologban. Ha pedig az Misén azt érti, az mit akkor szokrak vala közönségesen érteni; tudni illik, ollyan rendtartással szolgáltatott Aldozatot, minémüt az Cathólicusok gyakorlanak; meg csak szamék ajaka az Confessio szerzőnek. Mert, noha néhúlt Papi öltözetben bünak az Kiáltók: de a' derék dolgot, az egész *Cánont* el haggyák, vagy meg marczongják. természetit pedig, erejét, és hasznát az Misének fel forgattyák. Azért, ómaga az Confessio meg hazuttollya magát, azt beszélvén: hogy, nállok az lassu Misék meg szűntenek: b *Privatæ Missæ desierunt in nostris Ecclesiis.*

b *In Corpore doctrinæ ibid. fol. 24. Vide Infra, lib. 4. c. 5. §. 1. n. 6.*

III.

HARMADIK dolog, melyben el véte az lépést, sok hamissággal nehezkes. Mert erővel reánk keni; hogy az mi Hitünk szerént, Christus Vrunk, csak az Eredendő bűnért tött eleget: az több vetkek tisztitására, az Misét rendelte. Es, hogy oly dolog az Mise, mely mind hóltaknak eleveneknek, Halálos, és Bocsánando bűnöket el mossa, az embernek minden indulattyanélkül: c *Accessit opinio, quòd Christus suâ Passione satisfecit pro peccato Originali, & instituit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis, mortalibus, & venialibus. Hinc manavit publica opinio, quod Missa sit opus, tollens peccata vivorum & mortuorum, ex opere operato,* d *sine bono motu utentis.*

c *Lib. Concord. art. 21. §. de Missa. fol. 27.*
d *Corp. doctrinæ ibid.*

Ezekkelis csak ördögi patvarkodásból ostoroz minket Melanchthon.

Vgyanis oly tulajdonſágok vagyon az hamiſſág ſzeretőknek, hogy az ſzép igyenes mondáſtis gonoſzra magyarázzák. Az mi Hitűnk ſzerént, nem csák az Eredendő vétek, hanem egy általlyában mindennémű Bűnök, csák egyedűl az CHRISTUS halálának érdeméből boeſáttatnak meg: mint nem régen meg tanúlók az Tridentomi Concíliombúl: a *Iuſtificationis meritoria cauſa, eſt Dominus noſter IESVS CHRISTVS.* Aquinas Tamáſis, az több Theologuſokkal eggyűtt azt tanittya, *Tertiâ parte, quæſt. 1. art. 4.* hogy CHRISTUS Vrunk, nem csák az Eredendő bűnért, de egy általlyában minden vétkekért eleget tőtt. És igy fejezi bé mondáſát: b *Per paſſionem Chriſti, liberati ſumus non ſolum à Peccato communi totius humanæ naturæ, quantum ad culpam & pœnam, ipſo ſolvente pretium pro nobis: ſed etiam à peccatis propriis ſingulorum, qui communicant ejus Paſſioni, per fidem, charitatem, & fidei Sacramenta.*

Aztis, őrdőgi kiſzteteſből orczátlanúl hazudgya reánk: hogy, az mi Hitűnk ſzerént, az hóltak és elevenek Halálos bűne le tőrőltetik az Miſe által. Mert, ha menyi Miſe vólt eſeitűl fogva, azokat mind annak üdvőſſegéért ſzolgáltatták vólnais, az ki csák egy halálos bűnbe ki múlt ez világból; ſoha az ő bűneit le nem tőrőlhetnék. Azonképpen, ha az világ Papja mind Miſet mondanais, egy halálos bűnben lévő emberért: ómaga pedig len ki nem tér rút gonoſzſagiból, ſoha ſemiképpen ki nem tiſztűl undokſagiból. mivelhogy az bűnös ember kűlőmben meg nem igazúl, hanem ha az Iſtennek malaſztyával fel ſerkentetik; és igaz hittel az Iſtennek igiretit meg fogván, reménſegre inditratik, az Iſteni ſzeretetre gerjed, bűneit meg bánnya: c *Diſponuntur ad Iuſtitiam, dum excitati divinâ gratiâ, & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in DEVM, credentes vera eſſe, quæ divinitus revelata, & promiſſa ſunt: atq; illud in primis, à DEO juſtificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto IESV. Et dum peccatores ſe eſſe intelligentes, à Divinæ juſtitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad conſiderandam DEI miſericordiam ſe convertendo, in ſpem eriguntur, fidentes, DEVM ſibi propter Chriſtum propitium fore; illumq; tamquam omnis juſtitiæ fontem, diligere incipiunt: ac propterea moventur adverſus peccata per odium, &c.*

Haſonlóképpen ſzól Sz. Tamás, és vélle egyetembe az több Theologuſok, midőn azt mondgyák: hogy, az okoſſággal élő embernek meg igazulása, kűlőmben nem leſzen, hanem ha eléb jó indúlatok támadnak ſzívében: d *In eo qui habet uſum Liberi arbitrii, non fit motio à DEO ad Iuſtitiam, abſq; motu liberi arbitrii.* Nem igazán fogja tahát reánk az Confeſſio; hogy az mi Hitűnk ſzerént, az Miſe csák puſztán ómaga, jó indulatnélkűl meg igazittya az embert. Azt sem érti, avagy ínkáb lelki eſmérete ellen hamiſſan magyarázza, hogy az Sacramentomok, *ex opere operato juſtificant*; magok erejéből meg tiſztittyák az embert. Mert ezzel mi azt akarjuk jelenteni, a' mit az Auguſtána Confeſſióis helyén hágy: e *Sacramenta propter ordinationem, & mandatum Chriſti efficacia ſunt, etiamſi per malos exhibeantur*; hogy az Sacramentomoknak ereje, nem az Egyházi ſzolgának jámborſágától fűg, hanem az CHRISTUS érdemén, 's igiretin fundaltatik. f Azért az gonoſz Sátártúlis haſznoſon ſzolgáltathatik azoknak, az kik hitet-

a *Trident. Seſſ. 6. cap. 7.*

b *D. Thom. 3. part. qüest. 49. art. 4. 5. Vide Valēt. 3. part. Diſputat. 1. q. 1. p. 6.*

c *Trident. Seſſ. 6. c. 6.*

d *S. Thom. 1. 2. quæſt. 113. art. 3.*

e *Confeſ. Auguſt. artic. 8. Lib. Concordiæ.*

f *Im not credere fatetur Calvin. l. 4. c. 14. n. 14.*

lenſe-

lenſégekkel, vagy egyéb halálos vétkekkel ellent nem vetnek magokban.

NEGYEDIK síkos mondáſa az Confeſſiónak az: a hogy, Nagy Gergely Papa előtt, az Régiek ingyen emlekezetet ſem tőttek az Laſſu, és nem közönſéges Miſérűl: *Veteres ante Gregorium, non faciunt mentionem Privatæ Miſſæ.*

Ki tereszik fűle ittis rókánknak. Mert Sz. Agoſton irja: hogy, ő idejében egy Pap, az CHRISTUS Sz. Teſtének áldozattyának, paraſzt házban való ſzolgáltatáſával, meg ſzabaditá az házat az őrdőgi háborgatáſtúl: b *Heſperius, ubi domum ſuam, ſpirituum malignorum vim perpeti coguoviſſet; rogavit noſtros ne abſente Presbyteros, ut aliquis illorum eò pergeret. Perrexit unus: obtulit ibi ſacrificium Corporis Chriſti, orans, ut ceſſaret illa vexatio: Deoq; protinus miſerante ceſſavit.* Vgyan ezen formán, mondgya Theodorus Lector; c hogy Perſiában egy Várat meg ſzabadita az Kereſztyén Püſpők. Sz. Ambrúſrul irja Paulinus; hogy Romában, egy háznál áldozék. és, midőn ott az ő kezét egy gutta űtőtt aſzſzony meg ſókolta vólna, mindgyárt meg gyógyúla: d *Cùm trans Tiberim apud quandam clariſſimam invitatur, ut ſacrificium in domo offerret; quædam paralytica, cum exoſcularetur manum, ſtatim ſanitate receptâ ambulare cœpit.* Haſonlóképpen Sz. Luciánus, nem csák az templomban, de az puſztábannis, az maga mellyén (mert óltára ſem vólt) ſzokott vala áldozni: e *Moriturum eum, quum vis tyrannica, neq; templi, neq; ſacrarii copiam faceret; & vincula quoq;, ac plagæ, motum omnem denegarent: in ſuo ipſius pectore diſcumbentem, horrendo illo operatum eſſe myſterio; ad eumq; modum, & ipſum participaſſe de immaculato Sacrificio, & aliis, ut itidem communicarent, ſuaſorem fuiſſe.* Azonképpen Sz. Agoſton idejében nem csák innep nap, de ugyan mindennapis ſzolgáltatták az Aldozatot: f *Semel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo, & tamen in Sacramento, omni die immolatur populis.* Sz. Ieronymus pedig azt irja az Püſpőkőkrűl: hogy, mindennap az emberek Bűnéért, tiſztalágos áldozatot mutatnak bé az Iſtennek. és éz okon tiſztáknak kel lenni azoknak, kik az Chriſtus teſtét illetik: g *Si laicis imperatur, ut propter orationem abſtineant ſe ab uxorum coitu: quid de Epiſcopo ſentiendum eſt, qui quotidie pro ſuis, populiq; peccatis, illibatas DEO oblaturus eſt victimas? Non ſolum ab opere immundo, ſed à factu oculi, & cogitationis errore, mens, Chriſti corpus confecturа, ſit libera.* Sz. Gergelyis azt irja Caſſius Püſpőkrűl; h hogy mindennap áldozott. Továbba; Sz. Gergely előtt, egy Szentegyházban nem csák egy óltár vólt, hanem egynehány: i *Miſſam facere cœpi. dum offero, raptum cognovi à populo Caſtulum. Cœpi in ipsâ oblatione amariſſimè flere. Conveniunt, ut Baſilicæ traditio fieret: Reſpondi; Vultis me in vincula rapere? in mortem? voluptati eſt mihi. Non ego me vallabo circumfuſione populorum; nec Altaria tenebo, vitam obſecrans: ſed pro Altaribus gratiùs immolabor.* Euſebiuſis azt irja: hogy az Ieruſalemi templomban, azon egy naponnis ſokan vérnélkűl való Áldozattal engeſztelék az Iſtent: *Alii divinas lectiones interpretati: alii, quibus id erat impoſſibile, ineruentis victimis, ac myſticis Sacrorum operationibus DEVM placarunt.* Sz. Leo azt paranſolá: hogy, valamenyiſzer az Templomban nép győl, mind annyiſzor ſzolgáltaſſék az Miſe: *Quoties Baſilicam, præſentia novæ plebis impleverit, toties Sacrificium offeratur.* Ezt pedig nem Vj do-

a *Corp. Doctrin. & Concord. art. 21. §. de Miſſa. Et Apolog. fol. 225. lib. Concordiæ.*

b *Aug. 22. Civit. c. 8.*

c *Libr. 2. Collectan.*

d *Paulin. ad Auguſtinū, in vitâ Ambroſii, initio.*

e *Niceph. lib. 8. c. 21.*

f *Aug. Epi. 23. ad Bonifac.*

g *Hierony. in cap. 1. ad Titū, In illud: Sed hoſpitalem.*

h *Greg. homil. 37. in Evang.*

i *Ambroſ. Epiſt. 33. ad Marcellin.*

Euſebius in vitâ Conſtā. lib. 4. c. 45.

Leo, Epiſt. 81. cap. 2.

lognak mondgya; hanem, *Ex forma Paternæ traditionis*, az régi Atyák traditiójának. Végezette, aztis *Privata Miſſának* mondhattyuk, mellyet az hólt teſtnek le tételekor, az el nyugott hivekért ſzoktak vala mondani. melyről emlekezik Sz. Agoſton, midőn azt mondgya; hogy az ő Annya, éltében mindennap jelen vólt az Aldozaton: halálakor csak azt kérte, hogy az Oltárnál emlekezet lenne ő rólla. Azért hólt teſtének letételekor, az mi váltságunknak áldozattya ſzolgáltaték ő érette: *Memoriam ſui ad Altare tuum fieri deſideravit, cui, nullius diei prætermiſſione ſervivit, unde ſciret diſpenſari Victimam ſacram.* * *Cum offerretur pro ea Sacrificium pretii noſtri, jam juxta ſepulchrum poſito cadavere, priuſquam deponeretur, ſicut illic fieri ſolet, nec in eis precibus ego ſtevi.*

Aug. 9. Cõfeſſ. cap. 13.

** Ibi. ca. 12.*

V.

Eotődik dolog, melyben nagyot botlék az Confeſſio, az lehet: hogy, Az Házaſſágnélkůl való életet, Iſten parancſolattya, és teremtéſe ellen valónak, sőt ugyan lehetetlennek mondgya. Aztis hozzá veti: hogy, Mi nállunk nem csak intik, de ugyan kételenitikis az leányzókat, és gyermekeket az Házaſſágnélkůl való kötelesſégre, oly kiſded korokban, mikor itiletet sem tehetnek cſelekedetekről: *Vota non poſſunt ordinationem, ac mandatum DEI tollere. Eſt autem hoc mandatum DEI: Propter fornicationem, habeat unusquiſq; ſuam uxorem. Nec mandatum ſolum, ſed etiam creatio, & ordinatio DEI cogit hos ad Conjugium, qui ſingulari DEI opere non ſunt excepti. Exaggeret aliquis obligationem Voti, quantum volet: tamen non poterit efficere, ut votum tollat mandatum DEI. Hæc vota contra DEI mandatum, non valent. Cur obligationem voti exaggerant adverſarii, cum interim de ipsâ naturâ voti ſileant; quòd debeat eſſe in re poſſibili; quòd debeat eſſe voluntarium, ſponte & conſultò ſuſceptum? At, quomodo ſit in poteſtate hominis perpetua Caſtitas, non eſt ignotum. Et, quotusquiſq; ſponte & conſultò vovit? Puellæ, & adoleſcentes, priusquam judicare poſſunt, perſuadentur ad vovendum: interdum etiam coguntur.*

Lxb. Cõcor. & Corp. doctri. art. 21. §. de Votis Monaſt.

Az Corpus Doctrinæban, ennélis nyilvábban ſzól az Confeſſio, és azt tanittya: hogy bűnnélkůl meg nem tarthatni az házaſſágtalan életet: a *Quædam decreta cogunt peccare, ut lex de Cælibatu.* b *Rejiciuntur Traditiones, quæ ſine peccato non poſſunt obſervari, ut traditio de cælibatu.*

a *Art. 21. §. de poteſt. Eccleſ. fol. 52.*

b *Art. 15. fol. 8.*

Nem tartyuk sok beszéddel az Confeſſiót, hanem kerek szóval, Magyarúl mondgyuk, hogy szemlátomáſt hamiſſat mond. Ha az Iſtennek parancſolattya, és teremtése, kötelez mindent az Házaſſágra; miért inti Sz. Pál kőzönségesen az hiveket, hogy, Az kinek feleſége nincsen, ne kereſſen házas társot. mert job annélkůl lenni: és jobban cſelekeszik, a'ki Leányát Szűzen meg tartya. mert igy bódogb lészen? Miért mondgya; hogy, jó embernek feleségnélkůl lenni, mint ős annélkůl vagyon: es kivánnya, hogy mindenek ollyanok vólnának, mint ómaga? Nyilván Sz. Pál nem int senkit az Iſten parancſolattya ellen viaskodo dologra. Es, ha Iſten ellen vagyon; sőt, ha ugyan lehetetlen az házaſſágnélkůl való Tiszta élet; jaj Cypriánusnak, Athanáſiusnak, Nazianzénusnak, Baſiliusnak, Cyrilluſnak, Sz. Ambrúsnak, Sz. Agoſtonnak, kik az ő Pűspőkségeket, és Papságokat nótelenül viselték, sok számtalan Szentekkel egyetébe.

1. Corin. 7. v. 27. 37. 38. 40

verſ. 7. 8.

Azis csak gyalázo hamiſſág: hogy, mi az éretlen okoſſágu Gyermekeket

keket

Szerzetes fogadáſra bocsáttyuk, vagy kénszerittyük. Mert, senkit az Szerzetes fogadáſra Tizenhat esztendejének bé tőltése, és egy esztendeig az Szerzeteknek fogadáſnélkůl való Próbája előtt nem bocsátunk. az kinek pedig esze nincs Tizenhét esztendős korában; azután sem lészen. Es, ha egynehány gyermek annya lehet az tizenhét esztendős aszszony; nem látom, miért nem tehetne fogadáſt Istennek, az ki férjének fogadáſt tehetett házaſſágában. Ennek fölőtte, senkit az Apáczaſágra nem kénszeritűnk; sőt, senki az Szerzetben nem eskűdhetik, valamig az Püspők szemtűl szembe meg nem visgállya és kérdezi tőlle, ha valaki kiszteteje őtet erre az életre? Hogy ha csak vékony sorsot sajdithatis, hogy fél kedvel vagyon az Szerzethez, soha nem szenvedi, hogy bé eskűdgyék. lhon az irott tőrvény: a *In quacunq; Religione, tam virorum, quàm mulierum, Profeſſio non fiat ante decimum ſextum annum expletum. Nec, qui minori tempore, quàm per annum poſt ſuſceptum habitum, in probatione ſteterit, ad profeſſionem admittatur.* b *Libertati profeſſionis Virginum proſpiciens Sancta Synodus, decernit, ne Profeſſionem antè emittant, quàm exploraverit Epiſcopus, vel, eo impedito, ejus Vicarius, Virginis voluntatem, An coacta, an ſeducta ſit? an ſciat quid agat; & ſit voluntas ejus pia, & libera?* c *Anathemati ſubjicit Sancta Synodus omnes, cujuſcunque conditionis, qui coegerint aliquam Virginem, vel Viduam, ad ſuſcipiendum habitum religionis.*

a *Cõcilium Tridẽt. Seſſ. 25. ca. 15. de Reform.*

b *Ibid. c. 17.*

c *Cap. 18.*

Hatodik dolog, melyben el véte az ugráſt, az: hogy, Sz. Agoſton idejében, az Claſtromok egyebek nem vóltak, hanem szabad Tanúló helyek. azután meg veſztegetvén az jó szokáſt, Istennek tőtt Fogadáſſal kezdették kötelezni az embereket: d *Monaſteria Auguſtini tempore erant libera Collegia, poſtea, corruptâ diſciplinâ, ubiq; addita ſunt vota.* c *Ioviniani tempore, nondum norat mundus legem de perpetuo Cælibatu.*

VI.

d *Lib. Concor. & Corp. Doctr. arti. 21. §. de Vot. Monaſt.*

c *Lib. Concor. Apolog. De Sacerd. Conjug. fol. 223.*

Ezt ómaga Sz. Agoſton meg hazuttollya; midőn azt irja: hogy, az Claſtromokban lakozók, Fogadáſt téſznek Iſtennek. azért, ha el haggyák Szerzeteket, pokolra vettetnek: f *Alius DEO vovet Caſtitatem conjugalem: Alii experti conjugia, vovent ultra nil tale pati. & ipſi, aliquid majus vovent quàm illi: Alii Virginitatem vovent. & iſti plurimum vovent: Alius vovet relinquere omnia ſua, diſtribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, in Societatem Sanctorum. magnum votum vovit. Illud attendat quiſq, ut, quod vovit, reddat. Neſcio quæ Caſtimonialis nubere voluit. Quid voluit? quod & mater ipſius. Aliquid mali voluit? planè mali. quia jam voverat Domino DEO ſuo: habens damnationem, quia primam fidem irritam fecit; hoc eſt, vovit, & non reddidit. Nemo ergo poſitus in Monaſterio Frater, dicat: Recedo à Monaſterio. neq; enim ſoli, qui ſunt in Monaſterio, perventuri ſunt ad regnum cælorum; & illi, qui ibi non ſunt, ad DEVM non pertinent. Reſpondetur ei: ſed illi non voverunt; tu voviſti.* Másuttis hasonlóképpen mondgya: hogy, ha az Apácza férhez mégyen, Chriſtuſnak házaſſág tőrője: g *Qui non damnaretur, ſi duxiſſet uxorem; poſt votum, quod DEO promiſit, ſi duxerit, damnabitur. Sicut Virgo, quæ, ſi nuberet, non peccaret, Sanctimonialis ſi nupſerit, Chriſti adultera reputabitur. Quibus placuit, relictâ omni ſpe ſæculi, conferre ſe in ſocietatem Sanctorum, in communem illam vitam, ubi non dicit aliquis aliquid proprium, ſed ſunt illis omnia communia: quisquis inde recedere voluerit,*

f *Auguſt. in Pſal. 75. 10. 8. in illud: Vovete, & reddite. Vide Calvinũ, ſupra, fol. 148. init.*

g *Auguſt. In Pſal. 83. initio.*

Plura loca Auguſtini & aliorũ vide Epiſt. 3. ad Alvinc.

luerit, non talis habetur, qualis ille, qui non intravit. ille enim nondum acceſſit: iſte retrò reſpexit. a *In illâ vitâ communi Fratrum, quæ eſt in Monaſteriis, dum non perſeveraverit implere quod vovit; ſit deſertor tam Sancti propoſiti, & reus Voti non reddùti.* Sz. Baſilius ſokkal eléb élt Sz. Agoſtonnál. ôis azt irja: hogy, az Fogadás után való fajtalanſágot, csak fődözik az Házaſſágnak tiſzteſſéges paláſtyával: b *Cum Domino Virginitatem profeſſæ ſint; carnali poſtmodum voluptate male blandâ delinitæ, ſtupri ſcelus honeſto Conjugii nomine obtegere cupiunt.* c *Qui vitam ſuam DEO conſecrat, Caſtitatem profitetur; ut neq; facultas ſit ipſi, converſionis ad Nuptias.*

Hetedik igyenetlen mondáſban azt hirdeti az Confeſſio: hogy, Ha ſzinte vétkezikis az ſzökött Barát, vagy Apácza, mikor fogadáſa ellen meg nőſzik: de azért az Sz. Agoſton itileti ſzerént, ugyan nem kel egymáſtúl el válaſztani őket. Hozzá adgya aztis: hogy Cypriánus meg engedi, hogy férhez meheſſen fogadáſa utánnis az Leány, ha gerjedez: d *Etiamſi Voti violatio reprehendi poſſet: tamen non videtur ſtatim ſequi, quòd Conjugia talium perſonarum diſſolvenda ſint. Nam Auguſtinus negat debere diſſolvi, 27. quæſt. 1. cap. Nuptiarum.* e *Quanto mitior fuit Cyprianus mulieribus, quæ non ſervabant Caſtitatem promiſſam. Scribit enim lib. 1. epiſt. 11. Si perſeverare nolunt, aut non poſſunt; melius eſt nubant, quàm ut in ignem cadant.*

Eztis ômaga Sz. Agoſton meg hazutollya, az imént elő hozott mondáſiban. mivelhogy világoſon tanittya; hogy el kárhozik, valaki Szerzetes fogadáſa után, házaſſágban kap. Es ugyan azon helyennis, az mellyet emleget az Confeſſio, nyilván irja: hogy, az kik Profeſſiót téſznek az Szerzetben, el kárhoznak, ha meg máſollyák. és nagyob vétek az Házaſſág tőrésnél, ha az Istennek kötelezett Sz. Szűzeſſéget valaki fel bontya. Mert, ugymond, ha ellene vagyon az Istennek, mikor valaki Házaſtárſának meg nem tartya hitit: mentúl inkáb ellene vagyon, ha az néki tőtt Fogadáſt meg nem állya? f *Si quæ non continent; nubant, antequam Virginitatem PROFITEANTVR, antequam DEO voveant. quod niſi reddant, jure damnantur.* g *In Viduali, & Virginali continentia, Voti debito OBLATA, jam non ſolum capeſſere nuptias, ſed etiam ſi non nubatur, nubere velle damnabile eſt.* h *Plane non dubitârim, lapſus à Caſtitate ſanctiore, quæ vovetur DEO, adulteriis eſſe pejores. Si enim, quod nullo modo dubitandum eſt, ad offenſionem Chriſti pertinet, cum membrum ejus, fidem non ſervat marito: quanto gravius offenditur, cum illi ipſi non ſervatur fides in eo, quod exigit OBLATVM, qui non exegerat offerendum?* Ezek után veti aztis ofztán, az min akadoz az Confeſſio: i *Minus conſiderata eſt opinio, qua putant, Lapſarum à Sancto PROPOSITO fœminarum, ſi nupſerint, non eſſe conjugia.* k *Non poſſum dicere, à PROPOSITO meliori lapſas, ſi nupſerint, fœminas, adulteria eſſe, non conjugia:* Nem mondom azt, ugymond, hogy az mely Aſzſzonyállatok el végezték magokban, hogy férhez nem mennek, azoknak férhez menéſek házaſſágtőrés légyen, és nem tiſzta házaſſág. Mely mondáſban Sz. Agoſton nem ſzól azokrúl, kik *Profeſſiót* tőttek. mert ezekrúl eléb azt mondotta vala; hogy Házaſſágtőréſnélis nagyob vétek, ha Fogadáſokat meg ſzegik: hanem, ſzól csak azokrul, az kiknek *Propoſitomok*, ſzándékok volt az házaſſágnélkúl való électre, de errúl *Profeſſiót, Oblá-*

a *In Pſal. 99. poſt medium.*
b *Baſil. l. de verâ Virgin. poſt medium.*
c *Proœmio Monaſtic. Inſtitut.*
d *Lib. Concord. Corpus Doctr. arti. 21. §. de Voto. Monaſt.*
e *Eode. arti. in ſolo Corp. Doctr. f. 39. §. de Conjugio Sacerdo.*
f *Aug. to. 4. de Bono Viduit. c. 8.*
g *Cap. 9.*
h *Cap. 11.*
i *Ib. cap. 10.*
k *Cap. 11.*

tiót, Fogadáſt, és eskűvéſt nem tőttek. Azokrúl is érthettyük ezt az Sz. Agoſton mondáſát, az kik *Profeſſio*nélkúl, Szerzetes rend kivúl fel fogadgyák Istennek, hogy férhez nem mennek; de azután meg máſollyák fogadáſokat. mert az illyen ſzemélyek, noha vétkeznek, fogadáſok ellen cſelekedvén: de azért el nem válaſztatnak házaſtárſoktúl. De mikor oly Fogadáſt, és *Profeſſiót* téſzen ember az Szerzetben, mellyet az Anyaſzentegyházis *acceptál*, bé véſzen Christus képében: akkor immár ez az fogadás fel nem bomolhat kűlőmben, hanemha az Anyaſzentegyház, Istennek nagyob tiſzteſſégére, és valami közönſeges haſznra, ſzűkſégeſnek itilné, hogy valakit fel ſzabaditcſon, avagy inkáb, hogy az Istentúl fel ſzabaditotnak ki jelenceſen. Mert az Auguſtána Confeſſió sem tagadgya, hogy az Római Pápák, okoſon itilik néha, hogy az Istennek kedvesb valamely embernek fel ſzabadúlása az kötelesſégből: a *Prudenter judicarunt Romani Pontifices, æquitatem in hac obligatione adhibendam eſſe: ideò ſæpè de Votis diſpenſaſſe leguntur. Nota eſt hiſtoria de Rege Aragonum, revocato ex Monaſterio.* Mikeppen azért senki sem tagadgya, hogy nagyob kötelesſége vagyon az Házaſſagban valo fogadáſnak, mely fel bonthatatlan, hogy sem egyeb meg máſolható kötéſeknek: azonképpen mondgyuk; hogy az *Profeſſiónak* nagyob kötelesſége vagyon, hogy ſem az jó Szándéknak, avagy *Profeſſió*nélkúl való Fogadáſnak.

Cypriánus sem ſzól az Fogadáſſal kötelezett ſzemélyekrúl: b hanem csak azokrúl, kiknek ſzandékok volt az Szűzeſſégben maradáſra, de azután meg máſolták akarattyokat. Ezt ômaga meg jelenti. mert mikor azokrúl ſzól, az kik immár Fogadáſt tőttek, azt mondgya sok helyen, sőt ugyan ottannis a'hol az Confeſſio meg útkőzik; hogy tartoznak bé tölteni fogadáſokat: c *Si ſe ex fide Chriſto dicaverunt, pudicè & caſtè ſine ulla fabula perſeverent:* d *Cum Virginem ſibi dicatam, jacere cum altero cernit Chriſtus, quàm indignatur, & quas pœnas inceſtis ejuſmodi conjunctionibus comminatur! Si quæ ex illis corrupta eſt, Chriſti adultera eſt.* Ezek mellé veti ofztán: hogy, a'kik csak el tekéllették a' Szűzeſſéget, e *quæ ſtatum Virginitatis firmiter tenere decreverunt*; ha nem akarnak ſzűzen élni, jób hogy férhez mennyenek. Ennel egyebet semmit nem mond Cypriánus. Azért ittis ben sűl az Confeſſiónak mondáſa.

Nyolczadik dolog, melyben ajaka meg csúſzamodék Filőpnek, amaz: hogy, Noha sokat ſzóllottak az Pápiſta Tanitók az Elég tételrúl; de az Hitrúl, az Christus érdemérúl, csak nevezet sem volt közöttök: hanem ők támaſztották fel ezeknek meg hólt és el temetett emlekezetit: f *Antèà immodicè extollebantur Satisfactiones; Fides verò & Meriti Chriſti, ac juſtitiæ fidei, nulla fiebat mentio.* g *De Fide, nulla fiebat mentio. De gratuita remiſſione peccatorum propter Chriſtum, omnes libri, omnes conciones adverſariorum mutæ erant; De fide conſequente remiſſionem peccatorum, nulla eſt ſyllaba in tantâ mole Conſtitutionum, Gloſſarum, Summarum, Confeſſionalium, nuſquam ibi Chriſtus legitur.*

De ennél ſzemtelemb hazugságot az őrdög sem mondhatna. Mert Sz. Tamáſſal egyetembe, mindenkor nyilván tanitották fejenként az Catholicuſok; hogy az igaz Hit, és az Christus érdeme, az mi üdvőſſé-

a *Lib. Concord. art. 21. §. de Voto Monaſt.*
b *Turrian. Hoſius apud Pamel. epi. 62. n. 9. Cyprian. Bell. cõt. lib. Concord. Med. 16.*
c *Cyprian. Epiſt. 62. n. 8. & 11.*
d *Ibi. n. 14.*
e *Ibid. n. 4.*
f *In Concordia, Art. 21. §. de Confeſſione.*
g *§. De Sacrificio. fol. 236. Apolog. art. 11. f. 140. & art. 15. f. 188.*

gûnknek, és meg igazuláſunknak gyökere: a *Ad juſtificationem impii, requiritur motus mentis, quo convertitur in DEVM. prima autem converſio ad DEVM, fit per Fidem; juxta illud ad Hebr. 11: Accedentem ad DEVM oportet credere. ideò motus Fidei requiritur ad juſtificationem.* Es nagy ſok ſzép erôſſégekkel meg bizonyittya. *2.2.quæſt.2.art.3.& 7.* hogy az Chriſtuſban való Hitnélkûl, ſoha ſenki nem üdvözûl, 'ſnemis üdvözûlhet. mert az Hit által lakozik Chriſtus mi bennünk: b *Per Fidem Chriſtus habitat in nobis, ut dicitur ad Eph. 3. & ideò virtus Chriſti copulatur nobis per Fidem.* Az Tridentomi Conciliom, leg elôſzôris az Hitet mondgya ſzûkſégeſnek az meg igazuláſra; miképpen meg hallók az Harmadik Hazugſágnak meg rázogatáſában.

a *S. Thom. 1. 2. quæſt. 113. art. 4.*

b *3. Part. quæſt. 62. art. 5. ad 2.*

IX.

Kilenczedik dolog, mely torkán akada Melanchthonnak, amaz: hogy, Az Római hiten valo Püſpôkök, ſenkit Pappá nem ſzentelnek, valaki azon meg nem eskûſzik, hogy az Evangeliumnak tiſzta tudományát nem hirdeti: c *Nunc nullos recipiunt, niſi jurent, ſe puram Evangelii doctrinam nolle docere.*

c *Lib. Concord. art. 21. §. de Poteſt. Eccleſiæ in fine.*

Ez oly czégéres hazugſág, hogy ſemmi bizonyſág nem kel hamiſſitáſára. Magais az Confeſſio meg hazuttollya magát, midôn azt tanittya, mint ezennel meg mondom; hogy az Hit dolgaiban, és az régi Gyôlekôzetek végezéſében, nem kûlômbôz az Confeſſio mi tôllünk.

X.

Tizedik nyelve tántorodáſában, az Confeſſio reánk fogja: hogy, Az mi Hitünk ſzerént, ugy tartozik az ember elô ſzámlálni minden bûnét az Gyonáſban, hogy, ha eſzében nem jût valamely bûn, és azt elô nem mondgya, meg nem boſſattatik bûne: d *Enumeratio delictorum non eſt neceſſaria. Quòd ſi nulla peccata, niſi recitata remitterentur, nunquam acquieſcere conſcientiæ poſſent, quia plurima peccata, neq; vident, neq; meminiſſe poſſunt.* e *Qualis laqueus conſcientiæ fuit Traditio, quæ præcepit Omnia peccata enumerare?*

d *Lib. Concord. art. 21. §. de Confeſſ.*

e *In Corp. Doctr. art. 21. §. de Cõfeſſ. 28. 29.*

Ennek az temérdek hazugſágnak kûnnyen ki terczik farka, ha meg olvaſôd az Tridentomi Sz. Gyôlekôzetnek tanitáſát, mely azt tartya: hogy, Csak azokat az Halálos bûnôket kel elô ſzámlálni, mellyek jó gondolkodás után eſzûnkben jutnak. Az mi pedig eſzûnkben nem jût, aztis Iſten meg boſſattya: f *Peccata mortalia omnia, quorum poſt diligentem ſui diſcuſſionem conſcientiam habent, in Confeſſione recenſere oportet. nam Venialia, in quæ frequentius labimur, quamvis utiliter in Confeſſione dicantur, taceri tamen citra culpam poſſunt. Nihil aliud à pœnitentibus exigitur, quàm ut poſtquam diligentius quisq; ſe excuſſerit, ea peccata confiteatur, quibus ſe, DEVM ſuum mortaliter offendiſſe meminit: Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in univerſum eâdem confeſſione incluſa eſſe intelliguntur.*

f *Cõcil. Triden. Seſſ. 14. cap. 5.*

XI.

Tizenegyedik dolog, melyben az igyenes Igazſágot nem találá, amaz, mellyet egynehányſzor forgat, tudni illik: hogy, Eo az Hit dolgaiban nem kûlômbôz az régi Római Eccleſiától, ſemmi újſágot nem tanit, hanem csak valami Gonoſz Szokáſokat kiván hogy el haggyon az Római Eccléſia, mellyek újak, és az régi Gyôlekôzetek végezéſi ellen csak moſtanában találtattak. g *Hæc fere ſumma eſt Doctrinæ apud nos; in qua cerni poteſt, nihil ineſſe quod diſcrepet à Scripturis, vel ab Eccleſia Catholica, vel ab Eccleſia Romana, quatenus ex Scriptoribus nota eſt: ſed diſſenſio eſt de quibuſdam Abuſibus,*

g *Lib. Concord. art. 21. initio.*

qui ſine certâ autoritate in Eccleſiam irrepſerunt. Cùm Eccleſiæ apud nos, de nullo articulo Fidei diſſentiant ab Eccleſia Catholica, tantùm paucos quoſdam abuſus omittant, qui novi ſunt; & contra voluntatem Canonum, vitio temporum recepti. a *Non petunt Eccleſiæ, ut Epiſcopi, honoris ſui jacturâ farciant concordiam: tantùm petunt, ut injuſta Onera remittant, quæ nova ſunt, & præter conſuetudinem Eccleſiæ Catholicæ recepta.* b *Intelligi poteſt, in Doctrina, & Cæremoniis, apud nos nihil eſſe receptum contra Eccleſiam Catholicam. quia diligentiſſimè cavimus, ne quæ nova dogmata in Eccleſias noſtras ſerperent.*

a *Eodẽ art. 21. §. de Poteſt. Eccleſ. in fine.*

b *In Epilog.*

Vak a' ki nem láttya ennek temérdekſégét. Ezelôtt meg mutatám; hogy az Négy elsô kôzônſéges Gyôlekôzetek *Canon*, és Végezéſi, éllel állanak az Auguſtánuſokhoz. Es ezután meg jelentem aztis; hogy az Purgatoriumrûl, az Szenteknek való kônyôrgéſrûl, és ſok egyéb jeles dolgokrul, oly viſzſzát vonſznak az kûlsô Atyaſiak az régi Eccleſiával, mint ſzinte mi velünk; miképpen meg teteczik réſz ſzerént az imént fel jegyzett dolgokbólis.

Supra, fol. 173.

Oda fellyeb, fol. 147.

Tizenkettôdik kerûlô béſzéde az Confeſſiónak, amaz: Nagy gôggel kérkedik, hogy ſemmit egyebet magában nem foglal az ô Vallâſok, hanem az tiſzta Sz. Iráſt, és azt az Tudományt, mellyet ekkoráig tanitottak az Saxóniai Herczeg birodalmában: c *Offerimus Concionatorum, & noſtram Confeſſionem, cujuſmodi doctrinam ex Scripturis ſanctis, & puro Verbo DEI hactenus illi in noſtris terris, & ditionibus tradiderunt, ac in Eccleſiis tractârunt.* d *In Doctrina, & Cæremoniis nihil eſt receptum apud nos, contra Scripturam.*

XII.

c *Præfat. ad Carol. V.*

d *In Epilog.*

De ezeknek hamiſſága majd ki terczik, midôn elô ſzámlállyuk, mely ſok dolgokat tanit az Confeſſio, az Sz. Irás kivûl, és ugyan az Sz. Irás ellenis. Ennek fölôtte a' Confeſſio elôtt Luther azt hirdette: hogy az Szabad akarat, csak elmének hivſágos alkotmánya. mivelhogy mindenek el végezett kételenſégbôl léſznek: e *Liberum arbitrium, eſt figmentum in rebus, & titulus ſine re. quia nulli eſt in manu ſua, quippiam cogitare mali aut boni, ſed omnia (ut Wiclephi articulus Conſtantiæ damnatus recte docet) de Neceſſitate abſolutâ eveniunt.* Moſt pedig az Confeſſio ſokkal kûlômbet beſzél; és az emberekben Szabad akaratot vall az magok kôzôtt való igazſágnak cſelekedetre: f *Humana voluntas habet aliquam libertatem, ad efficiendam civilem juſtitiam, & deligendas res rationi ſubjectas,*

e *Luth. aſſer. artic. 36. damnat. a Leon. edit. Vitt. 1521. in quarto.*

f *Lib. Concord. art. 18.*

Ezek az Hazugſágok, mind az Concordiában, 'ſmind az Corpus doctrinæban helyheztetett Auguſtai Confeſſióban fel találtatnak. Ezeken kivûl, az Corpus doctrinæ eleiben nyomtatott Confeſſio, a' melyre eskûttek egéſz 1580. eſztendeig az Luther Prædikátorok, ſokkal tôb méltatlan dolgokat, és az tárgyon túl esett ravaſzſágokat raggat ezek melle. Példájul:

XIII.

Eggyûtt azt álmodgya: hogy, Az Cathólicuſok tanitáſa ſzerént, ſzabad az birodalomért mindent cſelekedni; és, csak az Pápa Orſzága fen álhaſſon, minden tévelygéſt, minden vétket helyén kel hagyni: g *Omnia honeſtè fieri à ſe prædicant Regni cauſſâ: Et eos eſſe bonos cives, qui, ut regni Pontificis majeſtatem tueantur, comprobant errores, & manifeſta flagitia.* Illyen éktelen hamiſſággal terhel minket az kellemes Confeſſio. Maga az égben lako-

g *Corp. Doctri. art. 21. §. de Conjug. Sacerd. fol. 42.*

zó Isten láttya, hogy a semmi jó végre nem szabaditttyuk fel az gonoszszat.mert akárki barátságánális bőcsülletesb mi nállunk az Igazság: b *Pro salute veritatis, rectius est, ut unusquisq; etiam propria refutet. Nam licet amici sint, sanctum est, Veritatem ipsis in honore anteferre.*

Ettűl nem messze esik, a'mit másutt ir az Confessio, tudni illik: hogy, Az Cathólicusok meg engedik az bitangolo bagzódást, és törvénytelen fajtalanságot: c *Defendunt vagas libidines, quia cælibatus est utilis retinendis opibus.*

Azis hasonló ezekhez: hogy, Az Cathólicusok halállal bűntetik az Házasságot, mint valami nagy czégéres vétket: d *Capitalibus pœnis, velut summum scelus, puniunt Conjugium.* Maga az Házasságnak miaz Sacramentomok közőtt bőcsülletes helyt adunk. Bezzeg, a'ki Fogadása ellen nőszni akar, az immár nem Házasságban, hanem fajtalanságban él. Mert, miképpen az mely férfiú, feleségéhez kőti hitivel magát; ha mást keres, nem házas társot, hanem lator társot keres: ugy a'ki Istennek adott hiti után bagzani indúl, Szentség rontó társot, nem Házas társot vészen. Hanemha azt mondanók, hogy az aszszonyembernek adott hit erősseb, hogy sem az Istennek eskűvéssel tőtt Fogadásunk. Azért Sz.Pál, e Hitszegőnek nevezi azokat, kik Fogadás után házasodni akarnak; mint magyarázzák, Tertullianus, *de Monogam.cap. 13. n.104.* Ierónymus, *lib.1. contra Iovinian.cap.7.* Augustinus, *de bono Viduit, cap.8.* Ambrosius, Chrysostomus, Theodoret.&c. *in illum locum.*

Nem kisseb Hazugság azis: hogy, Az Cathólicusok hiti szerént, az ember maga Cselekedetivel, és Elég tételével váltya meg az örők kárhozatnak kinnyát: f *Docent, Canonicas Satisfactiones necessarias esse ad redimendas pœnas æternas.* g *Per Satisfactiones, fingunt compensari æternam mortem. Peregrinationibus, & hujusmodi inutilibus operibus fingunt compensari æternam mortem.* Ebbe semmi sines. sőt azt tanittyuk: h hogy, miképpen az bűn, csak ingyen az CHRISTUS érdemejért bocsátratik meg: azonképpen az örők kárhozatra való méltóság, mely az bűnnel eggyűtt jár, Erdemünknélkűl, CHRISTUS Vrunkért engedtetik meg. Hallyad az Tridentomi gyölekőzetet: i *Recuperatâ Merito Christi amissâ gratiâ, Satisfactio facienda per jejunia, eleemosinas, & orationes: non quidem pro pœna æterna, quæ unà cum culpâ remittitur, sed pro pœna temporali, quæ non tota semper dimittitur.*

Továbbá, aztis hirdeti az Confessio: hogy, Az Barát csúklyában őltőzést, jobnak és üdvőssegesbnek tanittyuk az Keresztségnél: k *Persuadebant, Monasticam professionem longe meliorem esse Baptismo.* Ezis oly igyenes mint az kasza. Az régi Doctorok közzűl Ieronymus, *Epist.25. de Obitu Blesillæ, cap.2.* Bernardus, *de Præcep. & Dispens.in fine.* az Szerzetben állást, nevezik néha második Keresztségnek: nem azért, mintha ez által ugy meg bocsátnának bűnünk, mint az Keresztség által; l hanem csak azért, hogy miképpen az Keresztség, új, és szent életre kőtelezi az embert: azonképpen az Szerzetes állapatis, új és szent életet kiván mi tőllünk.

Ennek fölőtte, aztis reánk fogja: hogy, Ez világi gondviselésben foglalatos emberek állapattyát, az Keresztyénekhez né illendőnek nevez-

a *Rō.3.n.8.*
b *Aristo.1. Ethic.cap.6.*

XIV.

c *Art.21.§. De Potest. Eccle.fol.51.*

XV.

d *Art.21. de Conjug. Sacerd.f.37.*

e *1.Tim.5. n.11.*

XVI.

f *Art. 11. fol.7.*
g *Art.21.§. De Confess. fol.28.*
h *Vide Soarium,3.par. 1.Tomo 4. Disput.10. sect.2.*
i *Trid.Sess. 6.cap.14.*

XVII.

k *Lib.Concor.& Corp. Doctr. artic. 21.de Votis.*
l *Bellar. de Libr. Concord. Mendac.22.*

XVIII.

zúk;

zúk; meg utállyuk az Királyok, és Házas emberek hivatallyát; kétségessé tészszúk, ha kedvesé Isten előtt az Házas emberek rendi: a *Populus concipit multas pernicioſas opiniones, ex falsis præconiis vitæ Monasticæ. Alii enim omnes Magistratus, & civilia officia, judicant indigna esse Christianis.* b *Versabantur in perpetuâ dubitatione mentes plurimorum, An Conjugium, & Magistratus DEO placerent:* c *Multi dubitant, an Conjugium, & Magistratus placeant DEO.* Mind ezek, csak gyűlöltetésűnkre gondolt hazugságok. mert mi d bőcsülletesen tanitunk az Világi rendek hivatallyárúl, és az Sz. Házasságrúl; mint eszében veheti még a'ki csak kűszőbrúl kőszőntis az mi Könyveinknek.

Azzalis akar terhelni: hogy, Mi az Keresztyéni tekélletességet, nem az Isteni félelemben, és igaz Hitben, hanem az világi Tisztteknek megvetésében helyheztettyűk: e *Damnant illos, qui Evangelicam perfectionem non collocant in timore DEI, & Fide, sed in deferendis civilibus Officiis.*

De ezis álmos szemmel gondolt Hazugság. mert mi az Keresztyéni tekélletességet, nem az Bőjtben, Szeginységben, és ez világi foglalatosságoknak El távoztatásában helyheztettyűk; hanem az igaz Isteni Szeretetben. Es mind az Szerzetes életet, s mind egyéb gondviselésnek el kerülését, csak eszkőznek itillyűk, mely alkolmatosságot adhat, hogy nagyob cselendeszséggel, és gyakorlással forgódhassunk az Isteni Szeretetnek öregbitésében. Hallyad Sz. Thamást: f *Perfectio Christianæ vitæ, per se, & essentialiter consistit in Charitate: secundariò, & instrumentaliter, in consiliis, quæ ordinantur ad removenda impedimenta actus charitatis, quæ tamen Charitati non contrariantur; sicut est Matrimonium, occupatio Negotiorum sæcularium, &c.* Cassianus hasonlóképpen szól: g *Iejunia, vigiliæ, meditatio Scripturarum, nuditas, ac privatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt.*

Hogy pedig az ollyan állapat, melyben az ember mindenektűl megfosztván magát, az Isteni dolgokban foglallya életét, tekélletesb légyen az egyeb Istenes hivataloknál, ómaga tanittya Christus Vrunk. h Mert, minekutánna azt mondotta vólna egy ifiúnak: hogy, ha üdvőzűlni akar, tarcsa meg az Parancsolatokat: utánna veti; hogy, ha tekélletes akar lenni, adgya el mindenét, oszsza az szegényeknek, és ugy kővesse őtet. Mely dologrul igy ir Eusebius: i *In Ecclesia DEI, Duo modi vivendi instituti sunt: Alter: naturam nostram, & communem vitæ rationem excedens; non nuptias, non substantiam, non opum facultatem requirens: totus autem prorsus à communi, & consuetâ cunctorum hominum vitâ abhorrens, & soli Divino cultui, ex immenso rerum cælestium amore addictus. & talis quidem existit in Christianismo vitæ perfectæ modus. Alter verò, remissior atq; humanior: hic, & modesto Conjugio utitur, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit. & his quidem, secundus pietatis attributus est gradus.*

Azzalis kárhoztat minket az Confessio: hogy, Az emberi találmányokat nagyobra bőcsűllyűk az Isten Törvényénél: és az egész Keresztyénségnek fondamentomát, az Barát csuklyában, bőjtőkben, egyéb aprólékban helyheztettyűk: k *Obscurant opera à DEO mandata, & longè anteferunt humanas Traditiones.* l *Præferebantur humanæ Traditiones præceptis DEI: Christianismus totus putabatur esse observatio certarum feriarum, rituum, vestis: in-*

a *Concord. & Corp.Doctri. art. 21. de Votis.*
b *Corp.doctr. ar.21.de discrim. Cibo. fol.32.*
c *Ar.20.f.11*
d *Vide Bell. de Saecular. ca.1. & seq.*

XIX.

c *Lib.Concor.& Corp. doct. art.16.*
f *S.Thomas 2.2. Quæst. 184.art.3.*
g *Cassian°, Collat.1.c.7.*
h *Matth. 19.v.21.*
i *Euse.1.demonstr.Evang.cap.8.*

XX.

k *Corp.doct. art.20. f.11.*
l *Lib.Concor.& Corp. doctr.ar.21. de discrim. Ciborum.*

terim Mandata DEI nullam habebant laudem. Ezis Czigányság. Mert, az mint mondám, az Keresztyénségnek tekélletessége, az igaz Hitből származott Isteni szeretetben áll. Ennek pedig az Szeretetnek, bizonyosb jelensége nincs annál, mellyet üdvözitönk ada, tudni illik; hogy, Az ki szereti az Istent, meg tartya az ő Parancsolatit.

XXI.

a *Corp. doct. art. 21. inst. fol. 19.*

Gyaláz azzalis minket az Confessio: hogy, Azért hijuk segitségül az Szenteket, mert Istennél kegyelmesbeknek alittyuk őket: a *Confugiunt ad Sanctos, eosq; invocant, & sibi fingunt opinionem, Sanctos esse benigniores.*

b *Rom. 15. v. 30. 2. Corint. 1. v. 11.*

De vakot vét ittis. Mert mikor b Sz. Pál az élő embereket kéré, hogy könyörögjenek Istennek érette, az embereket kegyesebbeknek nem itilte az Istennél. Miis csak azt kérjük az meg dücsőült Szentektül, az mit Sz. Pál kére az bűnös szarándokoktúl, tudni illik; hogy könyörögjenek érettünk. Tehát nem tészszük ezzel őket kegyelmesbekké az élő Istennél.

XXII.

c *Loco proxime citato.*

Végezetre, nagy tekélletlenül azzal pirongat: hogy, Az mely Reménséget Christusban kellene helyheztetnünk, mi azt mind az Szentekre hárittyuk: c *Fiduciam debitam Christo, transferunt in Sanctos.*

Maga ebben egy mák szemnyi sincsen. Mert az Christusban való Reménség azt kivánnya; hogy ugy bizzunk ő benne, mint igaz Istenben, ki az ómaga erejével, mint kegyelmes Vrunk, mindeneket meg adhat. Ezt az bizodalmat, távúl légyen hogy az Szentekben vesslük; kiket mint szolga társainkat, csak azon kérjük, hogy Isten előtt való könyörgésekkel segitesenek minket.

Tit. 1. v. 12.

Ezekből, és több hasonló dolgokból ki teteznik; hogy, mikor Melanchthon ezt az Confessiót Helléborusnélkúl szükölködő taknyos agyavelejében forralá, ugyan csak azon mesterkedék, hogy el nyerhesse az Crétabéliektül amaz jeles dicsiretet, mellyel Sz. Páltúl meg bélyegeztettek, mikor azt monda: d hogy, ők mindenkor Hazugok. Vgyanis, a'ki kerűli, vagy által ugordgya az Igazságnak hálóját, kételen hogy az Hamisságnak varsájában, és töriben akadgyon. az hamisságot pedig, hazugságnál egyébbel senki bé nem baronálhattya.

MASODIK RESZE.

AZ AVGVSTANA CONFESSIO MAGAval ellenkezik.

ARGVMENTVM.

HOgy jó értelemmel, és győzhetetlen erősséggel állassuk az Augustána Confessionak hihetetlenségét, illyen kötés Bizonyságot támasztok ittis ellene:

Lehetetlen, hogy ott az Sz. Lélek Istentül származott Igazság légyen, a'hol ellenkező, és magában meg hasonlott Viszszavonás vagyon.

De az Augustána Confessióban, magokkal szemben ellenkező vélekedések találtatnak.

Tehát nem lehetséges, hogy az Sz. Lélek Istentül költ Igazság lehessen az Augustána Confessióban.

Az Bi-

Az Bizonyságnak Első czikkelye, *Major propositio*, bövségesen meg bizonyittaték a oda fellyeb: Azért nem szükség most azon dolgot támogatni. Es, ha az két ellenkező mondás kőzzül egyiknek hamisnak kell lenni; tudni való, hogy Istentül nem lehet eredeti, az magával ellenkező tudománynak. Sőt Sz. Pál, b ezt az Eretnekségnek tulajdon bélyegének mondgya; hogy, az maga tetczésivel fel forgattya magát, és az Igazság ellen támadván, magával sem alkodhatik meg.

a *Fol. 244.*

b *Ad Tit. 3. v. 11.*

Masodik Részét az Bizonyságnak, sok Példákkal meg mutathattyuk. Mert az Confessio meg nem gondolván, hogy elmésnek, és jó emlekezetűnek kel az Hazugnak lenni; mert ha feledéken, hamar éllel fordittya szavát egymáshoz, és markában kapják Czigányságát, bátran akármit el fecseg, és sok ellenkező dolgokat egybe zavar.

I.

I. Az Confessio azt tanittya: hogy, Szörnyű veszedelmes dolog, az Isteni tiszteletben valamit cselekedni Parancsolatnélkúl: c *Non est leve scandalum, in Ecclesia populo proponere certum cultum ab hominibus excogitatum, sine mandato DEI.* d *Horrendâ audaciâ finxerunt Cultus, sine Mandato, & Verbo DEI. quod si fieri licet, non est causa, cur non placeant DEO Ethnica sacrificia.* e *Nec tutum est, in Ecclesia cultus instituere, sine autoritate Scripturæ.* * *Opera à nobis electa, sunt inutiles cultus.*

c *Lib. Concord. art. 21. de Votis Monast.*

d *Corp. doct. ar. 21. de Potest. Eccles. fol. 52.*

e *Lib. Concor. Apolog. de Missa, fol. 246.*

* *De Votis, fol. 257.*

Más felől ismét azt tanittya: hogy, Szabad, és illendő, az parancsolat kivül való jó Traditiókat meg tartani. Azért, az Vasárnapot, és egyéb Innepeket, mellyeket az Istennek tiszteségére rendelt az Anyaszentegyház, nem kel meg változtatni: f *Ritus illi servandi sunt, qui sine peccato servari possunt, & prosunt ad tranquillitatem, & bonum ordinem in Ecclesia; sicut sunt certæ Feriæ, Festa, & similia.* Másutt azt irja: hogy, Nem árt az Keresztyéni eggyességnek, az Traditiókban, Cæremoniákban, rendtartásokban való külömbözés: g *Ad unitatem Ecclesiæ, satis est consentire de doctrina Evangelii, & administratione Sacramentorum; nec necesse est ubiq; esse similes traditiones humanas, seu ritus, aut cæremonias ab hominibus institutas.* Ennélis nyilvábban szól, mikor azt irja: hogy az Anyaszentegyház rendelte az Szombat helyett, Vasárnapot; az Husvét, Pünkösd napjának meg szenteléssével egyetembe: h *Tales observationes convenit Ecclesias propter charitatem & tranquillitatem servare, eatenus, ne alius alium offendat, ut ordine, & sine tumultu omnia fiant in Ecclesiis. Talis est observatio diei Dominici, Paschatis, Pentecostes, & similium feriarum, & rituum. Vt sciret populus quando convenire deberet, Ecclesia ei rei destinavit diem Dominicum.* Mivelhogy pedig, az Sz. Pál parancsolattya szerént, i tartozunk mindeneket az Isten tiszteségére cselekedni; azt itilem, hogy az Vasárnap szenteléstt, és hasonló dolgokat, az Istennek tisztességére cselekesznek az Confessionisták, noha ezekről parancsolat nincsen *in specie*, nevezet szerént.

f *Lib. Concord. art. 15.*

g *Lib Concor. art. 7.*

h *Lib. Concor. ar. 21. de Potest. Eccl.*

i *1. Corint. 10. v. 31. Colo. 3. v. 17.*

II.

II. Egy felől azt mondgya Confessiónk: hogy, Senkit az Vr Vacsorájához nem kel bocsátani, mig jól meg nem visgáltatnak, meg nem gyonnak: k *Nulli admittuntur ad Sacramentum, nisi antea explorati. Confessio in Ecclesiis apud nos non est abolita. non enim solet porrigi Corpus Domini, nisi antea exploratis, & absolutis.* Más felől arczúl csapja beszédét, 's azt mondgya:

k *Lib. Concord. art. 21. de Missa. Et, de Confessionitio.*

hogy,

hogy, az Gyonásban nem szükség embernek elő számlálni bűneit: a *Szá de Confessione docent, quòd enumeratio delictorum non sit necessária.* Ha az bűnök elő számlálása nem szükséges, vallyon's mit visgálnak meg Prædikátor Vraim az Gyonásban? talám az erzényeket?

a *Ib. de Confessione.*

III. Azt hirdeti az Confessio: hogy, Kárhoztatásra méltó Tudomány az, valamely Keresztségnélkülis üdvösséget igir az kisded gyermeknek: b *Damnant (nostri) Anabaptistas, qui affirmant, Pueros sine baptismo salvos fieri.* Maga más felől, mindennap fülünk hallattára azt vitattyák az Prædikátorok; és Hunniusis társaival egyetemben azt mondá az Ratisponái beszélgetésben: hogy, visszza kel ezt érteni. mert Keresztségnélkülis üdvözülnek az hivek fiai: c *Quod Infantes sine Baptismo decedentes non salventur, non est fides Catholica, sed falsa fides. Nos solamur parentes in nostris Ecclesiis, promissione Evangelii, Genes. 17. & Ioann. 16. Quicquid petieritis, &c.* ugymond Hunnius.

III. b *Lib. Concord. art. 9. Et clarius, art. 2. Et in Apolog. art. 9. fol. 136.*

c *Colloq. Ratisbon. edit. Lavingi. sess. 2. fol. 52. 53. Schlüsselbu. Supr. f. 278.*

IV. A' mint nem régen d meg hallók, azt beszélli a' Confessio: hogy, Nem az Hit dolgaiban, hanem csak valami újonnan gondolt, módnélkül való Szokásokban külömböz az Római Ecclesiától az Lutheristaság. Más felől, (mint az első, harmadik, kilenczedik Hazugságban meg hallók) azt vitattya: hogy, tellyességgel fel forgattyuk mi az Isten igéjét. Azért, vagy abban hazud, hogy ezeket az temérdek hazugságokat reánk fogja: vagy, ha ezek nem csak reánk ként hazugságok, hanem ugyan mi tudományunk, hamisan mondgya hogy mi tőllünk az Hit dolgaiban, nem viszszálkodik. Es akár mellyikben hazudgyonis, magával nyilván ellenkezik.

IV. d *Oda sellyeb. fol. 338. & 339.*

V. Azt tanittya az Confessio: hogy, Az Püspőköket illeti az hamis Tudománynak való itilet, és az Evangéliommal ellenkező Vallásoknak kárhoztatása. Azért ezekben, tartoznak minden gyülekezetek engedni az ő itileteknek: e *Episcopo competit cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Evangelio dissentientem rejicere. Hic necessario, & de jure Divino debent eis Ecclesiæ præstare obedientiam; juxta illud, Qui vos audit, me audit.* Más felől mindgyárt utánna veti: hogy, Az Püspökök sok hamisságokat tanitnak; az az, magát tészi Itiló mesterré; és, nem hogy kötelessége szerént engedne az Püspőknek, de sőt inkáb azt akarja, hogy az ő kivánságához szabják magokat az Püspőkök. Hasonlóképpen, noha azt hirdeti egy felől; hogy, senkinek nem kel az Anyaszentegyházban tanitani, és Szentségeket szolgáltatni, hanem csak annak, a' ki rend szerént hivattatott; f *Nemo debet in Ecclesia publicè docere, aut Sacramenta administrare, nisi ritè vocatus:* De maga más felől az ő Tanitóit reá szabadittya, hogy magok kinnyén, Isteni hivatalnélkül ugördgyanak az Vj Tudományok tanitására; mint ezelőtt meg g mutatám bővségesen. Az mely Augustána Confessiót az Corpus Doctrinæ közíben irtanak, abban jób mezei traggyával sirosittatott földet talált az hamisság; 's több ellenkezéseketis nevelt.

V. e *Lib. Concor. ar. 21. de Potest. Eccles.*

f *Concord. art. 14.*

g *Oda sellyeb. fol. 113.*

VI. Azért, azt vitattya: hogy, Az ki tudván lelki esméreti ellen vétkezik, meg fosztatik mindgyárt az igaz Hittől: h *Qui admittunt peccata Mortalia, docemus non esse justos. Qui obtemperant vitiosis affectibus contra*

VI. h *Corp. Doctri. art. 20. §. De bonis operib. f. 17.*

mandatum DEI, & admittunt actiones contra conscientiam, bi sunt injusti; &, neq, Spiritum Sanctum, neq, Fidem, id est, fiduciam misericordiæ retinent. a *Qui obtemperant pravis cupiditatibus, & agunt contra conscientiam; nec Fidei justitiam, nec justitiam bonorum Operum retinent.*

Más felől azt hirdeti: hogy, Senki az Istennek Parancsolattyát bé nem tellyesitheti: b *Homines non possunt vere Legi DEI satisfacere. Somniant, homines Legi DEI satisfacere posse. Nemo Legi satisfacere potest. Conscientiæ intelligunt, se non satisfacere Legi.* Es igy fejezi bé végtére: c *In hac immunditie naturæ, Sancti non satisfaciunt Legi: eorum obedientia procul abest à perfectione Legis.* Ha azért minden ember szűntelen által lépi az Isten Törvényét, és vétkezik; senkiben nem lészen igaz Hit. mivelhogy az Isten Törvényének meg szegésével, eggyütt nem lehet az Hitnek igazsága.

a *Art. 6. fol. 5.*

b *Corp. doct. art. 4. fol. 2. Art. 2. fol. 2. Art. 6. fo. 4.*

c *Art. 20. de bonis operib. fol. 16.*

VII. Noha nem régen azt hallók az Confessiotúl; hogy, Senki az Isten törvényét meg nem tarthattya: De más felől meg azt vitattya; hogy, az Igazakban szükséges az Isten törvényének engedelmessége: d *Necessaria est in reconciliato, obedientia erga legem DEI. nova enim vita, debet esse obedientia erga DEVM.* e *Cum Fide reconciliamur, necessariò sequi debet justitia bonorum Operum, quæ DEVS nobis mandavit.*

VII. d *Corp. doct. art. 20. de bonis operib. fol. 14.*

e *Art. 6. f. 4*

VIII. Csak iként azt hallók tőlle: hogy, Az igaz ember, enged az Istennek, és az meg parancsolt jókat cselekeszi. Más felől azt mondgya: hogy, Akár mint szepelkedgyünkis; de soha az Istennek akarattyát nem mivellyük, még midőn néki engedünkis: f *Cum reconciliamur, necessariò sequi debet Iustitia bonorum Operum, quæ DEVS nobis mandavit. Placet igitur hac obedientia, non quia Legi satisfaciat, sed quia est persona reconciliata.* g *Hæc nova obedientia, procul abest à perfectione Legis.* Eddig én ugy értettem; hogy, az mely Cselekedésben enged ember az Istennek, abban elegetis tészen az ő Parancsolattyának. És, midőn eleget nem tészen az Parancsolatnak, akkor nem enged.

VIII. f *Corp. doct. art. 6. fol. 4.*

g *Art. 20. de Bonis oper. fol. 16.*

IX. Azt mondgya: hogy, Az igaz Ecclésia, oly Szenteknek gyülekőzeti, kik igazán hisznek, és engednek Christusnak. noha sok gonosz kép mutatok elegyittetnek közíben: h *Est autem Ecclesia propriè congregatio membrorum Christi, hoc est, Sanctorum, qui verè credunt, & obediunt Christo; etsi in hac vitâ, huic congregationi multi mali, & hypocritæ adjuncti sunt.* Ha senki az Isten törvényének engedelmes bé töltésére nem juthat; kicsodák lészenek ezek az Egyház tagjai, kik Christusnak engednek? És, ha sok gonoszak vannak élegyesleg az CHRISTUS Ecclesiájában; mint lehet az Ecclésia azoknak gyülekőzeti, kik igazán hisznek, és engednek Christusnak?

IX. h *Corp. doct. art. 7. fol. 5.*

X. Azt beszélli az Confessio: hogy, Az igaz Pœnitentia tartás, szükséges az Meg igazuláfra; de azért nem fűg az mi Meg igazulásunk az Pœnitentia tartástul: i *Quanquam Evangelium pœnitentiam requirat; tamen remissio peccatorum non pendet ex conditione dignitatis nostræ. fieret enim incerta remissio, si tum demum nobis contingeret, postquam satis digna esset pœnitentia.* k *Si promissio (justificationis) penderet ex dignitate nostrorum Operum, fieret incerta.* Ha az igaz Pœnitentia szükséges az Igazulásra, nem lehet az meg igazulás az Pœnitentianélkül: Avagy, ha az Pœnitentianélkül meg lehet az iga-

X. i *Corp. doct. art. 4. fol. 3.*

k *Art. 20. de Fide, fol. 13.*

zúlás, nem szükséges tehát az pœnitentia az meg igazuláſra.

XI. Azt rebeſgeti az Confeſſio : hogy, A' Tiz parancſolat moſtis kötelez arra, hogy az Innep napokat meg ſzentellyük : De azért, ſem az Vaſárnapot, mellyet az Apoſtolok rendeltek, ſem az Huſvét napját, nem tartozunk meg illeni : *Manet in Decalogo genus, ut aliquibus temporibus conveniamus ad pia exercitia. Apoſtoli non retinuerunt ſeptimum diem, ſed maluerunt uti primo : Tamen dies Dominicus, Natale Chriſti, Paſcha, Pentecoſte, ſine opinione cultus & neceſſitatis ſervari debent.* Ha az Tiz parancſolat kötelez, valamely Innepnek meg ſzenteléſére; tartozunk tehát, hogy valamely napot ugy illyünk, mint az Iſten parancſolattyának bé töltéſére ſzükſégeſt. Ha pedig csak egy napot ſem kel ugy illeni mint ſzükſégeſt; következik, hogy né kötelez minket a' Tiz parancſolat csak egy Innepreis. Azért, ellenkező mondás az : hogy, Kötelez minket az Tiz parancſolat valamely innepnek meg ſzenteléſére; és mindazáltal, nem kel ſzükſégeſnek itilni az Vaſárnap, vagy egyéb Innepnap ſzenteleſét.

Hozhatnék több haſonló dolgokat elő; de meg elégſzem ezekkel. mellyek világos bizonyſágink, hogy maga itiletivelis meg hamiſſittatik az Auguſtána Confuſio.

HARMADIK RESZE.

AZ SZENT IRAS KIVEVL, ES AZ SZENT IRAS *ellen, ſokat tanit az Confeſsio.*

AZ bűdös bornak, nagy czégért ſzoktak emelni. Az Confeſſióis erőſſen hánnya veti : hogy, Semmit az Sz. Irás kivül nem tanit. Maga, bizony ugyan meg torlott benne az Sz. Iráſſal ellenkező ſok hamiſſág. De mivelhogy ſzándékom nincſen, hogy moſt minden közbevetéſeket gyökereſtül fel forgaſſak; nem hozok itt oly dolgokat elő, mellyekben derék vetekedés támadhatna : hanem csak emlitem, oly nyilván való ellenkezéſit az Sz. Iráſſal, mellyeket az paraſzt emberis, ha nem eſzſzel, kézzelis meg tapaſztalhat benne.

Ha azért el akarja velünk hitetni az Confeſſio, hogy Semmit az Sz. Irás kivül nem tanit; mutaſſa meg, Hol vagyon az Irásban, hogy az Miſet, minden ſzokott Cæremoniáival; az az, Papi öltözetivel, gyertyákkal, harangokkal, (mert ezek az ſzokott Cæremoniák) bőcsülletesen bé vegye 's ſzolgáltaſſa; mint nem régen hallók hogy bé veſzi? Hol olvaſta, hogy az Apoſtolok változtatták az Szombatnak illeſét Vaſárnapra? Aztis mutaſſa meg az Sz. Irásban, hogy az Harmadik parancſolat, annyiból helyén marad, hogy az Innep ſzenteléſére kötelez, de az Szombatnak meg ſzenteléſét a' mi illeti, abban helyén nem marad. mert az XI. Ellenkezéſben ezeket nagy bátran beſzéllé. Végezetre, hol olvaſta az Irásban, hogy az Iſtenſégben, *Eſſentiát, Perſónát*, Személyt, és Természetet emliteſen,? avagy, hogy az Sz. Irás az Személyt meg magyarázná mi légyen,? Az Confeſſio pedig, az Első Articuluſban, ezeket, mint Hitnek fondamentomit, leg elől állattya, és nem az Iráſſal, hanem az Nicæabéli gyölekezettel

Oda fel, fol. 338. n. 11. F. 339. n. 12. Fo. 343. n. 1.

Fol. 331. n. 2.

zettel bizonyittya : *Eccleſiæ apud nos docent, decretum Niſænæ Synodi, de unitate Eſſentiæ Divinæ, & de Tribus Perſonis, credendum eſſe. Et nomine Perſonæ, utuntur eâ ſignificatione, qua uſi ſunt in hac cauſa Scriptores Eccleſiaſtici; ut ſignificet, non partem, aut qualitatem in alio, ſed quod proprie ſubſiſtit.*

Libr. Concord. art. 1.

Az Sz. Irásnak nyilván való tanitása ellenis, ſok dolgokat hirdet az Auguſtai Confeſſio.

I. Azt vitattya; mint csak imént [a] meg hallók : hogy, Szörnyű, és tilalmas meréſzség az, mikor az Iſteni tiſztelettben valamit ollyat cſelekeſzik az ember, a' mirűl parancſolat nincſen,. Ebben ómagávalis ellenkezik, mint meg mondám; és az Sz. Iráſſalis ſzemben ſzökik. Mert [b] Sz. Pál azt irja : hogy, parancſolat arrúl nincſen, hogy az ember Házaſſágnélkűl éllyen; de azért tanácſot ád, hogy jobigy maradni. Azonképpen, [c] Sz. Pálnak parancſolattya nem vólt, hogy fogadáſból ſzarándokſágban menne ſzinte Heruſalemig; hajat el nyiretné, és egyéb haſonló dolgokkal kedveskednék Iſtennek; de azért mind ezeket meg cſelekedé.

I.
[a] *Oda fel. folio. 343.*
[b] *1. Corint. 7. v. 25. v. 38. 40.*
[c] *Act. 18. v. 18. c. 21. v. 28*

II. Azt beſzélli az Confeſſio : hogy, Lehetetlen dologtúl téſzen Fogadáſt, az ki magát az Házaſſágnélkűl való tiſzta életre köti, mint meg hallók az ötödik Hazugſágban,. Ezzel ſzembe ellenkezik [d] Sz. Pál, midőn azt tanácſóllya, és azt kivánnya; hogy, Házaſſágnélkűl maradgyon az Szűz leányzó. Ha az Házaſſágnélkűl való tiſzta élet lehetetlen; következik, hogy, az ki Házaſſágnélkűl marad, tiſztátalan életbe foglállya magát. Ebből továbbá az kerekedik ki : hogy, Valaki máſt arra int, hogy meg ne házaſodgyék, Iſten ellen való dologra, Magyarán mondva, fajtalanſágra inti.

II.
Supra, Fol. 334.
[d] *1. Corint. 7. v. 7. 8.*

III. Az mint imént [e] meg hallók, azt mondgya az Confeſſio : hogy, Az Iſten parancſolattya ellen, sőt a' természet ellen cſelekeſzik, valaki meg nem házaſodik. mert az, közönſéges Parancſolat, hogy mindennek feleſége légyen,. Ez ha igy vagyon; Tehát, mikor Sz. Pál mindeneket az Házaſſágnélkűl való tiſzta életre intett, az Iſten és Terméſzet ellen való dologra intet.

III.
[e] *Oda fel, folio 334.*

IV. Azt beſzélli Confuſiónk : hogy, Az ember, Cſelekedetnékűl, Csak egyedűl az Hit által üdvözűl : [f] *Qui credit in Chriſtum, ſalvus erit ſine Opere, ſolâ Fide.* Ez ellen Sz. Iakab egy általlyába azt mondgya : hogy, Nem csak egyedűl az Hit által üdvözűl az ember. [g] és, az jó Cſelekedetnélkűl, elevenſég, és élet nincſen az Hitben,.

IV.
[f] *Lib. Concord. art. 6.*
[g] *Iac. 2. v. 24.*

V. Nyilván mondgya az Confeſſio : hogy, Valaki bűnt cſelekeſzik lelke eſméreti ellen, abban meg nem marad az igaz Hit; mint az Hatodik Ellenkezéſben meg hallók. Sz. Iános pedig azt mondgya : hogy, az Fejedelmek közzűl ſokan hittek Chriſtuſban; [h] de mégis inkáb ſzerették az embetek dicsőitéſét, hogy ſem az Iſtennek dűcsőſſégét; és ezokon nem mertek CHRISTUS Vrunkrúl valláſt tenni. mely dologban, fölöttébbis vétkeztek lelki eſméretek ellen,.

V.
[h] *Joan. 12. v. 42.*

VI. Azt hirdeti az Confeſſio : hogy, Senki az Iſten törvényét el nem viſelheti, és ennek eleget nem tehet; mint meg értők az Hatodik Ellenkezésben,. Maga Sz. Iános azt irja, és Vrunk ómagais azt tanittya :

VI.
Supra, Fol. 345.

hogy, az Iſten törvényének igája nem nehéz, hanem kúnyú. Ha én azt mondanám egy kőrűl; hogy az nem nehéz, sőt igen kúnyú: Más pedig velem szembe állana, és azt vitatná; hogy fel emelhetetlen, és el hordozhatatlan sullya vagyon annak az kőnek; nyilván ellenkeznénk mondásunkban. Tehát az Confessiónis ellene mond az Sz. Irásnak.

1. Joan. 5. v. 5. Matth. 11. v. 30.

VII. Azt mondgya az Confessio: hogy az Eredendő bűn, melyben szűlettetűnk, nem egyéb; hanem hogy Isteni félelemnélkűl szűletűnk, és az testi jókra való hajlandósággal, az Concupiscentiával: a *Omnes secundùm naturam propagati, nascuntur cum pectato; hoc est, sine metu DEI, sine fiduciâ erga DEVM, & cum concupiscentia.* Az Corpus doctrinæban foglalt Confessio, bővebben szól errűl, és azt nyilván vitattya: hogy, Az világi gyönyörűségekre való hajlandóság, ómagában őrők kárhozatra méltó: b *Concupiscentia est res damnata, & suâ naturâ digna morte.* Ebben azért szem látomást ellenkezik az Irással. Mert azt mondgya Sz. Pál, hogy az Keresztség által minden bűnből ki tisztittatunk, ugy, hogy kárhozatra méltó dolog nem marad bennünk. Az meg keresztelt Gyermecskékben pedig, meg marad az világi gyönörűségekre való hajlékonyság, mely magát kis jelenti, mikor fel serdűlnek. Azonképpen az kisded gyermek, nem tudván az jó, és gonosz között választ tenni, sem félelemmel, sem bizakodással nincs fel ékesittetvén. Azért, ha igaz az mit az Confessio beszél az Eredendő bűnnek mivóltárúl, azt kel mondani Sz. Pál ellen; hogy, az meg keresztelt Gyermecskébennis meg marad az Eredendő bűn.

a Concord. Art. 2.

b Eod. ar. 2.

1. Corinth. 6. v. 11. Epheſ. 5. v. 26. Rom. 8. v. 1.

VIII. Azt beszélli az Confessio: hogy, Az mi Meg igazulásunk, egy csepnyére sem fűgg az igaz, és méltó Pœnitentia tartástúl; a' mint meg értők az Tizedik Ellenkezésben. CHRISTUS Vrunk pedig sokszor mondgya: hogy, el kel veszni annak, az ki Pœnitentiát nem tart. Es az Irás azt kivánnya: hogy, ha el nem akarunk kárhozni, méltó gyűmőlcsit teremcsük az pœnitentiának.

Luc. 13. v. 3. 5. Luc. 3. v. 8.

IX. Aztis gyakran csergeti az Confessio: hogy, Kinek kinek el kel hinni, hogy az ő bűnei meg bocsáttattak, és ő az Istennek kedvében vagyon. Ez azért tagadhatatlanúl ellenkezik az Irással; mely mindenütt arra int, hogy félelemben 's rettegésben éllyünk, sőt az meg bocsátott vétkekrűl se legyünk bátorságosok. Ennek fölötte; a' ki bizonyosan hiszi, hogy immár minden bűnei meg bocsáttattak, nem könyörőghet azon, hogy meg bocsáttassék bűne. szinte mint azért sem könyörőghetűnk, hogy CHRISTUS mi érettünk meg feszittessék, mivelhogy bizonnyal hiszűk, hogy immár meg feszítteretett egyszer az mi váltságunkért. Ez eddig vagyon; lépjünk eléb.

Art. 4. & 5. in Concord. 1. Pet. 1. v. 17 Eccle. 5. v. 5.

NEGYEDIK RESZE.

SOK VALTOZASOKKAL MEG MOCSKOLTATOTT az Auguſtai Confeßio.

Thais Sectarum omnium. Pandora pixis.

NEgyedik győzhetetlen nyilunk, mellyel az Auguſtána Confessiónak erőtlenségét meg szaggattyuk, ez légyen:

Nem-

ARGVMENTVM.

Nem lehetséges, hogy Istentűl származott Tudomány lehessen az, mely sokszor el változtatott, meg újíttatott, külömb értelembe úttetett.

De az Auguſtána Confessio, illyen változandó volt kezdetitűl fogva.

Nem lehetséges tehát, hogy Istentűl származott Tudomány légyen.

Az Bizonyságnak ELSŐ RÉSZÉT azzal bizonyitom: Mert az Istennek véghetetlen bőlcseségéhez, mellyel mindenkor által lát mindeneket, nem férhet, hogy valamit feledékenségből el haggyon; azután pedig meg jobbitván mondását, meg változtassa a' mit eléb tanitott; és elébbi mondása gyanánt, mást külömbet adgyon elő. mert ez, hazugságnélkűl nem lehetne. Azért, ha most valamit iratna az Isten az Sz. Máté Evangéliomához, mely az előtt benne nem volt, és eztis Sz. Matétúl irt Evangélium gyanánt adná előnkben; semmiképpen helyén nem maradna az ő Igazsága. Hasonlatosképpen tehát, ha az Sz. Lélek adatta volna Károly Cśászárnak, 1530. esztendőben, az Auguſtai Confessiót, és azután sokképpen el változtatta volna, 's mindazonáltal azt hirdetné, hogy ez az Confessio, mellyet 1530. esztendőben szerzettek; igen meg sértetnék az Isteni Igazságnak fel bonthatatlan tekélletessége. Viszontag, ha az Vr Isten egynehány külömbőzőképpen adta volna az ő Iuhai eleiben az Sz. Maté Evangéliomát; és bizonnyal tudnók, hogy sok esztendeig egyképpé, azután meg másképpen olvasták, 's hitték az hivek ezt az Evangéliomot; soha semmi bizonyost nem tudhatnánk, mellyik légyen igazán Sz. Máté Evangélioma. Mert ha, midőn ezelőtt egy ideig, az eggyik külömb értelmű formán iratott Evangéliomot tiszteltek, akkor meg csalattak az hivek; mostis szinte ugy meg csalatkozhatnánk. Mivelhogy pedig, az illyen habozó bizonytalanság, nem illik az igaz Isteni Tudomanyhoz; lehetetlen dolog, hogy az Istentűl adatott Confessio, tűnder, változó, magátúlis külömbőző lehessen. Azért, ha meg bizonyithattyuk, hogy az Auguſtána Confessiót, nem egy nyomba tartották mindenkor az Atyafiak, hanem egynehány esztendeig az eggyikre eskűdtek az ő Prædikatorok; azután ezt meg vetvén, külömbőző Confessio Auguſtánához kötelezték magokat: és mindenikrűl azt hirdették; hogy, ez az Confessio, mely Károly Cśászárnak, 1530. esztendőben adatott Auguſtában; nyilván ki tetczik, hogy az Auguſtána Confessióban, nem az Sz. Lélek tanitása fénylik, hanem az szédítő léleknek csalárdsága feksik.

Ezt azért az Bizonyságnak MASODIK RÉSZÉT, nem egyébbel bizonyitom, hanem önnön magokkal az Atyafiakkal, és az Auguſtai Confessiokkal. Egy tudós ember, Vindek Iános, azt irja: a hogy ő, Nyólcz külömbőző Auguſtána Confessiót olvasott, mellyek külömb űdőben, ómagoknak az Atyafiaknak változtatásából származtak; maga (ugymód) szinte 1580. esztendeig, az igaz Auguſtai Confessio, mely Moguntiában az Cśászár Cancelláriáján tartatott, *in ſpecie*, valamint az Cśászárnak adták vala, soha ki nem költ egy nyomtatásbannis. Ezt jelentik magokis az Concordiának Præfatiojában az Auguſtána hiten való Herczegek, midőn azt mondgyák; hogy ők azelőtt Naumburgomba, más Æditióját javallották az Auguſtai Confessiónak; most pedig fel kereſtették az ő tárházokban,

a *Prognoſtico futuri ſtatus Eccleſ. Ration. 8. fol. 48. Vide Bern. Dörhoff. Apodixi, Calviniſtas non eſſe Auguſt. Confeſſ. c. 7.*

Attyoktúl az Cſáſzárnak adott Confeſſiót, és azzal egybe vetették, mely az Imperium Cancellária ján vagyon : Azért bizonyoſok benne, hogy ez az igaz, és tulajdon Auguſtána Confeſſio: a *Solam primam Auguſtanam Confeſſionem, Imperatori Carolo V. anno 1530. exhibitam amplectimur, cujus exemplaria in Archivis anteceſſorum noſtrorum repoſita, per fidè dignos, cum eo quòd Imperatori ipſi exhibitum eſt, & in Sacri Rom. Imperii archivo aſſervatur, conferri voluimus.* Aztis el halgatom : hogy b Piſtórius, egymáſſal egyenetlen Auguſtai Confeſſiókat Tizenheret, irja hogy olvaſott. Arrúl ſem emlékezem : hogy c Andréas Fabricius, Három kúlömbözö Auguſtána Confeſſiót ſzede egybe, mellyet Vittembergában, Rhau György nevű nyomtató, 1550. eſztendótúl fogváſt, 1540. eſztendeig bocſáta ki. Azis ám bár eſendeſségben légyen : hogy d az Altemburgi Colloquiumba, magok az Lutheránuſok meg vallyák, annyiſzor való változáſat az Auguſtána Confeſſiónak, hogy ſokan azt ſem tudhattyák, mellyik légyen az igaz Auguſtai Confeſſio. Sok egyéb tanúkis bár halgaſſanak.

A' ki igaz útban akar indulni, csak tekinteſe meg azt az Auguſtána Confeſſiót, mellyet az Corpus doctrinæban foglaltak, és az melyre eskúdtek az Luther Prædikátorok, 1580. eſztendeig. Ezt veſſe egybe azzal az Confeſſióval, mellyet 1580. eſztendóben, az Liber Concordiæban irának. Ezek kózótt, oly nagy e kúlömbség vagyon ; hogy, ha ki nem látná az *Tituluſt*, melyben azt irják, hogy ez az Confeſſio, mellyet Károly Cſáſzárnak, 1530. eſztendóben adtak ; csak ingyen meg ſem eſmérné ſok helyen, hogy azon dologrúl beſzélgeſſenek, nem hogy eggyeſségek felól gondolkodhatnék. Mert ugyanis, vagyon két annyi az Corpus Doctrinæban iratott Cófeſſio, mint az másik, mely az Concordiában foglaltatot. Es az Corpus Doctrinæ kezdetin, magais Melanchthon, a' ki ácſolta's kovácſlotta vala az Confeſſiót, azt irja : hogy, mikor leg elóſzór ki nyomtatták az Confeſſiót, mindgyárt akkor, ſzánſzándékkal, ſok helyen el változtatták ; ó pedig moſt, tiſztán bocſáttya ki : f *Ita excuſa eſt Confeſſio, ut multis in locis appareat de induſtria depravatam eſſe. Quia ergo periculum eſt, ne mendæ illæ primæ Æditionis pariant novas calumnias, neceſſe fuit recognitam, & emendatam denuò edere. Nunc emittimus probè, & diligenter deſcriptam Confeſſionem, ex Exemplari bonæ fidei.* Azért, ezt az Confeſſiót két kézzel kapák az Atyaſiak, és 1580. eſztendeig ezt tartották ; ennek hirderéſére eskúdtették Tanitójokat. Annakutánna eſzekben vóvék magokat ; és, az mint Conrádus Schlúſſelburgius g Lutheriſta Superintendens irja, meg tapaſztalák, hogy Melánchthon cſalárdúl, ſokban meg változtatá, és meg hamiſſitá az Confeſſiót. Azért, 1580. eſztendóben, az Liber Concordiæ ſzerzék, 's ez eleiben egy keveſſé cſinnyoſban irák az Confeſſiót. Es, ſzinte mint Melanchthon azt irta vala az Corpus Doctrinæ eleiben ; hogy, moſt bocſáttatik ki igazán az Confeſſio : azonképpen az Concordia eleibennis azt irják ; hogy moſt újonnan kél ki igazán az Confeſſio. Ha ezelótt kúlómbózó Confeſſiót javallottak, azt nem kel gonoſzra magyarázni mert ugyan nem vólt nékik ſzándékjok, hogy az leg elsó Confeſſiótúl el távozzanak : h *Quod ad alteram æditionem Auguſtanæ Confeſſionis, cujus in Naumburgicis actis fit mentio, attinet, animadvertimus quoſdam, ſub prætextu verborum poſterioris illius æditionis, corruptelas in negotio Cœnæ, & alios errores contegere. Nos ſanè, nunquam poſteriorem æditionem in eâ ſententiâ accepimus, quæ à priori illâ, quæ exhibita fuit, ullâ ex parte diſſideret.* Moſt azért immár erre az Confeſſióra eskúſznek az Luther Prædikátorok. údó forgáſában hol állapodnak meg, csak Iſten tudgya.

a *Præfa. lib Concordiæ.*
b *Piſtor. cor. Menczer. Mendac. 57. 58.*
c *In Harmoniâ Confeſſ. Auguſt.*
d *Videapud Reginald. li. 4. Calvino-Turcic. c. 9. c. 22. Reſciti in Miniſtro mach. f. 22. Lindan. lib. Concordiæ diſcors, fol. 45 edit. Colon. an. 1582.*
e *De Mutationib. Cõfeſſionis, Vide Schlüſſel. lib. 3. art. 1. fol. 13. Aurifab. præfat. Colloq. Menſ. Isleb. Anno 1566. Mylium, prologo ad Confeſſ. Auguſt. Selneccerũ, Admonit. additâ ad librum Concordiæ.*
f *Melanch. in Corp. doc. præfat. ad Lectorem.*
g *Libr. 3. Theol. Calvin. cap. 1. fol. 12. 13.*
h *Præfat. li. Concord.*

Az Palatinátuſbéli Calviniſták vaſtagon orczázzák az Auguſtai Vraſmat, az Tizedik Articuluſnak el változtatáſáért. Mert azt irják : hogy, az mely Auguſtai Confeſſiót ugyan azon eſztendóben nyomtatának, melyben az Cſáſzárnak bé adták vala ; meg engedik, hogy az kenyér el változik, és csak az kenyér ſzíne marad meg. Azután pedig ezt le tórlék, és hol egyképpen, hol másképpen forditák e' dolgot : *In æditionis Germanicæ Decimo Articulo, cum in Cœnâ, verum Corpus & Sanguis Chriſti dicitur eſſe, ſub ſpeciebus panis & vini ; non ſubſtantia, ſed duntaxat ſpecies panis & vini adeſſe dicitur. unde & Papiſtæ, Tranſubſtantiationem verbis illis tradi crediderunt.* Ez maradgyon ebben. Szóllyunk immár az Concordiárúl, mellyel az Sámſon rókái egybe kótózték farkokat. *Palatinat. Admoni. ad lib. Concor. fo. 147. c. 4.*

EOTEODIK RESZE.

AZ CONCORDIARVL IRT KEONYVNEK hihetetlen Valláſirúl.

VY formát kezdettek moſtanában az el ſzakadott Atyaſiak. Mert, a' ki-ket Luther rendin való Prædikátorſágra emelnek, erós fogadáſſal, és kezek iráſával kótelezik ; hogy az *Liber Concordiæt*, mellyet az Német orſzági ſzája tátott Prædikátorok nem régen koholtak, éppen, és igazán hirdetik 's tanittyák. *Solnán, igy végezték, 1610. eſztend. Art. 7.*

Hogy azért minden ember meg éreſe, mely hihetetlen hamiſſág légyen ebben az Concordiában ; Elóſzór meg mutatom, Mikor, és mi okból ſzerzék ezt az Könyvet. Azután, magával ellenkezó hazugſágirúl, és képtelen Valláſirúl ſzóllok csak róvideden ; mert nemis méltó ez az moſlék, ſok mocskolodáſra.

Eredeti azért ennek az Iráſnak az lón : hogy, Látván az Auguſtai hitúk, mely nagy, és meg alkodhatatlan egyenetlenſég támad naponként kózóttók ; eſzekben vóvék, hogy ebból Tudományoknak gyalázattya, és az kóſségnek botránkozáſa kóvetkóznék : azért, reá doblák az Saxóniai Herczeget, hogy ne ſzánnya kóltſégét, hanem elóſzór egynehány túdós embert gyójcsón egybe, kik valami bizonyoſt végezzenek az viſzſzálkodó Tudományokrúl ; mellyek naponként nevekednek vala az ó Eccleſiájokbã. Azért az Herczeg, 1580. eſztendóbe, hat embert válaſzta, kik kózzúl fó vala Schmidelinus ; mint az Palatinátuſban való Theologuſok irják : *Liber Concordiæ congeſtus eſt à ſex Theologis Vbiquetariæ ſectæ.* Azután oſztán reá kénſzeriték nem csak az Prædikátorokat, de az Szózé Meſtereket, Harangozókat, és Egyház sópróketis, hogy ezt az Concordiát, kezek iráſa- *Admonit. ad lib. Concord. cap. 10. fol. 338. Et fol. 14.*

val erôsîtesék. A' ki magát vonogatá, minden okvetetlen ki túrák fészkéből: a *Hic cæteri jussi subscribere sine ulla disputatione. Adversantes, & recusantes subscribere, tanquam res novas molientes, indictâ causâ, à suis accusatoribus ad proscriptiones, & carceres damnati. Actum igitur est de Subscriptione, non rationibus, sed promissionibus, & minis.* A' derek dolognak véghez vitelére, b Nyólczvan ezer forintot kólte az Saxóniai Herczeg: melynek nagy részével, Iacóbus Andreæ egynehányad magával meg tôlté erfzényét.

De mi lôn Haszna ennek az Irásnak?

Elsô az: hogy, meg mutaták az ô szegénységeket. mert, noha mind rendben iraták valahol kiket adománnyal, és fenyegetéssel, erôvel hatalommal mellejek vonhatának, még az Falukon való c Iscola mesterekettis: mindazálta, ha el nem vétettem számát, nincsenek annyin, az menyi por rôpôs az világos verôfényben; hanem, Nyólcz ezer négy száz hatvan ôt, az ki nevét Laistromban irta. Ha mi effélében mesterkednénk; az Sz. Ferencz szerzetinek csak eggyik részébennis (mellyet *De observantia* hivnak, mi pedig Fatalpu Barátoknak nevezünk) tiz ennyin subscribálhatnának. sôt csák az egy Róma Városábannis, sokkal tôb Pap vagyon, hogy sem az Concordia alá iratott Prædikátorok. De *Pauperis est numerare pecus.*

Második Haszna az lôn: hogy az *Concordia* után indúlt Atyafiakra tellyesedék, a' mit az Irás monda: d Az ô Hazugságokban meg vigasztalák az Fejedelmeket. Meg csalak ôket az békeség szerzô férfiak. Mert miképpen az Dánieltûl látott kô képnek részei, e noha emberi magval ereszteténeknek egybe; de azért ugyan egybe nem ragadának: Azonképpen, az Augustána Confessión való Atyafiak közöttis, ezzel az mesterséges enyvel sem forrada egyben, az sok egyenetlenségnek hasadékja; hanem inkáb, f *Divisio contra se, magnanimorum reperta est contentio*, meg hasonlának az fô népek egymás közt. és sokan azok közzûl, kik az Augustai Confessiót bé vészik, nem akarják ezt az Concordiát javallani. g *Magna pars sociorum Augustanæ Confessionis, tam Principum & aliorum ordinum, quàm docentium Ecclesias & Scholas, constanter etiamnum Subscriptionem recusant.* Sturmius pedig azt mondgya: hogy az Hassiai, Holsatiai, Dániai, Anhalti, Norimbergai Ecclésiák, soha nem akarták ezt az Concordiát jóvá hagyni: h *Libro Concordiæ, omnes Ecclesiæ Hassiacæ recusant subscribere: etiam Dux Holsatiæ, & illius Ecclesiæ, etiam, ut audio, Danicæ.* i *Norimbergenses, formulæ Concordiæ subscribere nolunt; Anhaltini etiam, & alii, prolixè recusant.* Annakokáért, mindgyárt ugyan azon esztendôben, melyben az Concordiát iták, Vittembergában imillyen Verseket hintének szerte szerrel: k

Eximii Liber est fructus, nec formula pacis
Publica durabit tempus in exiguum.
Vnanimi Liber hic conjunget pectora sensu
Dissona, nec gliscet plus grave dissidium.
*Perpetuò tua laus vivet, nec, * Suevice Doctor,*
Gloria decrescens te tua destituet.

Arbitrium

a *Ibi f. 345.*
b *Ita liber, aditus ann. 1584. de Legat. Navarri: apud Rescium. Ministromach. fol. 39.*
c *Titulo: Nomina servientium Eccles. & Scholis in Primatu Magdeburg. Item nomina Ministrorũ Eccles. & Scholarũ in Electoratu Brãdeburg.*
d *Ose. 7. v. 3. Hier. 38. v. 22. Abdiæ 1. v. 7*
e *Daniel. 2. v. 43.*
f *Judic. 5. v. 15.*
g *Palatinal. loco citato, fol. 353.*
h *Sturmi*, Anti Pap. 1. fol. 32.*
i *2. Anti-Papp. fo. 89.*
k *Libro, Nova super Nova novorũ, fol. G. 1.*
* *Schmidel.*

Arbitrium ad pacis traxit te gloria Christi
Vnica, non turpis quæstus & ambitio.

Mely Verseket, a' ki igazán akarja érteni, az utólsó versnek utólsó igéjén kezdgye el, és rák módra olvassa viszsza. Somma szerént pedig azt foglallya magában; hogy, Schmidelinus ezt az Könyvet, csak erfzény tôltesért irta; melyből tôb viszszálkodás támad, hogy sem vólt az elôtt. Vgyan akkorban ezen Concordiárûl, másutt, illyen Verseketis irának, és szem eleibe ki bocsátának:

R habet Ausonium liber hic, habet Rẽ Pelasgum,
R habet Hebræum, prætereaq; nihil.

Mely azt hirdeti: hogy, egyéb semmi nincs e' Könyvben, hanem csak Tévelygés. Harmad rendbéli Versben azt irják: hogy, az kik az élet könyvében bé nem irattak, azok irták bé neveket az Concordiában:

In Libro Vitæ qui non potuêre notari,
Nomen in hunc Librum composuêre suum.

De mivelhogy hasznát értôk az Concordiának, lássuk Hamisságátis. Az Palatinátusban lakozó Doctorok, a sokkeppen meg mutattyák, melyéktelen, és oktalan Hamisság foglaltatik az Concordiában. Leg elôszôris; Harminczkét temérdek hazugságot számlálnak elô, mellyekkel az tôb Augustána Confessión való Atyafiakat, képtelenûl bé mázollya az hamis Concordia. Azután; b Tizen nyólcz derekas hamisságot számlálnak az Concordiából. Végezetre; c Hatvan undok ellenkózô mondásit emlitik, mellyekben magától meg hasonlott ez a' Discordia. Bellárminusis, egy magán való kis d Könyvecskében, Hatvanket hazugságát, és sok iszonyú tévelygésit számlála az Concordiának.

En ezeket el hagyván, sok dologgal nem terhelem Olvasómat: nemis jegyzem fel minden Hazugságit's Hamisságit az Concordiának, mellyek ugyan posognak benne, mint az hangya feszekben az hangyák; tolyonganak, mint az esztrengára hajtott juhok: hanem csak egynehány világos Tanusságot támasztok; melyből, az ki nem vak, meg láthattya ennek az Concordiának nagy módnélkûl való hamisságát, és veszedelmes tanitását. Es mivelhogy az Augustána Confessio, leg elsô, és fôb tagja az Concordiának, azon Bizonyságok meg hamisittyák az Concordiátis, mellyek az Augustai vallásnak hihetetlenségét elônkben veték. Az tôb Bizonyságokat pedig, hogy jó rendbé állassam, illyen Erôsséget támasztok:

Lehetetlen, hogy igaz, és Isteni Tudomány légyen az, mely magával ellenkezik, és éktelen hazugságokkalis meg rakatott.

Illyen pedig az Concordiában foglalt Tudomány, eleitûl fogva mind végig.

Tehát nem lehet, hogy ebben az Isteni tanitásnak, és az ô Sz. Lelke vezérlésének része lehessen.

Az Bizonyságnak Elsô Részét, bôvön meg bizonyítám, ez Könyvnek elsô, és második részében: magábannis oly világos, hogy az Pogánnyalis kûnyû vólna el hitetni.

Masodik Része pedig az fel vetett Bizonyságnak, ezekből ki tetczik:

Nova super Nova novo rũ. lit. M.

ER RO RES.

a *Palatinal. Admonit. ad Lib. Cõcord. cap. 3. a fol. 63.*
b *Cap. 8. à fol. 250.*
c *Cap. 9. à fol. 294.*
d *Judicium Bell. De lib. Concord.*

ARGVMENTVM.

§.1. Magával ellenkezik az CONCORDIA.

I. Azt hirdeti az Concordia : hogy, Az Lutheristák, az Halottakért való könyörgést nem tiltyák, sem Aériusnak pártyát nem fogják; kit azért kárhoztattak az Régiek, mert az holtakért való imádkozást haszontalannak hirdette: a *Quòd allegant adversarii Patres, de oblatione pro mortuis; scimus veteres loqui de Oratione pro mortuis, quam nos non prohibemus. Epiphanius testatur, Aerium sensisse, quòd orationes pro mortuis sint inutiles : Id reprehendit, neq; nos Aerio patrocinamur.* Maga egy kevessé alább azt beszélli : hogy, az Purgatórium bálványozás, és az ördögnek mesterséges ál orczája: b *Missa peperit multiplices abominationes, primò Purgatorium. Purgatorium, & quicquid ei solemnitatis, cultus, quæstûs adhæret, mera Diaboli larva est.* Ezek ugy termek egybe, mint az hév's az hideg. Mert ha Purgatorium nincsen, nem látom kikért kellessék holtok után imádkozni.

II. Az mi Doctorinkra azt költi : hogy ezek, az Természet erejét elégségesnek mondgyák az Isteni szeretetre, és az Parancsolatok meg tartására: c *Scholastici; tribuunt humanæ Naturæ integras vires, ad diligendum DEVM super omnia, ad faciendà præcepta DEI.* d *Docent, hominem mereri remissionem peccatorum, Dilectione erga DEVM, ante gratiam.* e *Quid interest inter Pelagianos, & adversarios nostros? Cùm utrìq; sentiant, homines sine Spiritu Sancto posse DEVM diligere, & Præcepta DEI facere, mereri gratiam, & Justificationem, operibus, quæ ratio per se efficit sine Spiritu Sancto.* De mivelhogy látá magáis, hogy ez csak hamissan reánk ként gyalázat, meg rántya lova száját, és egy levél forditás után, viszsza hazudgya szavát 's azt irá: hogy, az Cathólicus Doctorok vallása szerént, az Isteni felelem, az szeretet, és az ő benne való bizodalom, nem lehet az Sz. Lélek Istennek malasztya's ajándéka nélkül: f *Vetus definitio, cùm inquit, Peccatum esse carentiam justitiæ, detrahit notitiam DEI, fiduciam erga DEVM, timorem, & amorem DEI. nam & ipsi Theologi in Scholis tradunt, ista non effici sine certis donis, & auxilio gratiæ.*

III. Azt tessegi : hogy, Az mi Hitünk szerént, az ember, maga cselekedetivel szabadittatik meg az örök kárhozattúl; és az lelki halál, az emberektűl gondolt Szertartasokkal le törőltetik: g *Frigidis quibusdam observationibus, excogitatis ab hominibus, dicunt mortem aboleri.* Eszében juta hogy el ejte valamit; és viszsza térven, meg czáfollya beszédét, 's azt mondgya : hogy mi is azt hiszszük, hogy az bűnnek bocsánattyára nem elégséges az emberi Elégtétel : h *Fatentur adversarii, quòd Satisfactiones non prosint ad remissionem culpæ.*

IV. Azt mondgya : hogy, Mi az CHRISTUS érdemét tellyességgel el rekkentvén, az magunk Cselekedetivel érdemellyük az meg igazulást, és bűnnek bocsánattyát. Ezt talám ezerzer elő kerengeti az Concordia, és minden gyűlölködésének erősségét csak ebben veti: i *Non jubent nunc Christo Mediatore uti; sed eo prorsus sepulto, fingunt nos habere accessum per Propria Merita.* k *Excluso Christo, ubiq; docent mereri Justificationem per opera Legis.* l *Adversariorum Pharisaica opinio est, quòd remissionem peccatorum oporteat mereri dilectione nostrâ, & Operibus. Fingunt, prius hominem Lege justificari, quàm per Christum reconciliatus sit DEO.* m *Detrahitur honos Christo, cùm docent, quòd*

a *Lib. Concord. edit. Lipsiæ, An. 1580. f. 247. In Apolog. De vocab. Missæ.*
b *Ibid. fol. 281. artic. 2. Smalcald.*
c *Fol. 55. 61. Apol. Tit. de peccato Originali.*
d *Ibi. de Eccles. fol. 129.*
e *Ib. Art. 18. De Lib. arbitr. fol. 195.*
f *Ib. fol. 57.*
g *Fol. 168. Apolog. De Confess.*
h *Fol. 163. eod. Titulo. Supra, Fol. 340. n. 15.*
i *Fol. 77. Apolog. de justificat.*
k *Fol. 112.*
l *Fol. 156.*
m *Fol. 186.*

quòd Non propter Christum Gratis justificamur, sed per tales Cultus. a *Adversarii affingunt suas impias opiniones, quòd per bona Opera mereamur remissionem peccatorum.* Errűl az b hazugságrúlis, pœnitentiát tarta az Concordia. és ómaga sem tagadgya; hogy, eleitűl fogva mind ez jelen való űdőkig, az Ecclésia azt tanitotta; hogy ingyen, Christusért bocsattatik meg az mi bűnünk: c *Semper Ecclesia Christi sensit, remissionem peccatorum Gratis contingere. imò Pelagiani damnati sunt, qui Gratiam propter Opera nostra dari contendebant.* Es, az mint csak iménd meg hallók, az Concordia mondása azis: hogy mi, nem itillyük az mi Cselekedetinket elégségeseknek az Bűnnek bocsánattyára.

V. Eggyűtt azt mondgya: hogy, Az Misét, szokott Cæremóniáival, öltözetivél, imádságival, és egyebekkel, nagy Isteni áitatossággal szolgáltattyák: e *Nos non abolemus Missam, sed religiosè retinemus, ac defendimus. Et servantur usitatæ Cæremoniæ publicæ, ordo Lectionum, orationum, vestitus, & alia similia.* Sőt másutt javallya, hogy gyertyákat gyujtsanak, arany edényekbe szolgállyanak: f *Candelæ, vasa aurea, & similes ornatus decent.* Aztis igazán ezek mellé veti : hogy, az régi Atyák, a' Misét Áldozatnak nevezték; és ők sem tagadgyák, hogy a' Mise amaz szűnetlen áldozat, melyről Malachias emlekezik. g *Non ignoramus, Missam à Patribus appellari sacrificium.* h *Nos quidem facilè patimur, Missam intelligi juge Sacrificium, modo ut tota Missa intelligatur: hoc est, Cæremonia, cum prædicatione Evangelii, fide, invocatione, gratiarum actione.* Egy kevessé alább, meg űti magát, 's az Misét szörnyú utálatosságnak, hasztalan emberi álomnak, pokolbéli sárkány farkának nevezi: i *Missa, est maxima & horrenda abominatio. Missa, est res commentitia, & hominum inventum. Ista cauda draconis, (Missam intelligo) peperit multiplices Idololatrias.* Mely mondásoknak rút ellenkezését, a' ki szemével nem látná, kezével is meg tapasztalhatná.

VI. Az Sacramentomok számát a' mi illeti, eggyűtt Három Szentséget számlál: k *Verè igitur sunt Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ est Sacramentum Pœnitentiæ.* l *Absolutio, proprie dici potest Sacramentum Pœnitentiæ.* Egy kevessé alább meg szaporittya, és az Papi rendeléstis Szentségnek keresztyéi: m *Si Ordo de Ministerio Verbi intelligatur, non gravatim vocaverimus Ordinem Sacramentum. Si Ordo hoc modo intelligatur, neq; Impositionem manuum vocare Sacramentum gravemur.* Valamenyivel alább, csak Kettőre szabja; tudni illik, az Keresztségre, és Vr Vacsorájára: n *Super est, ut de duobus quoq; Sacramentis ab ipso Christo institutis disseramus.* Végre, midőn látná, hogy csak haboz e' dologban, azzal kőti meg csomóját az Sacramentomokrúl való kellemes tudománynak; hogy, Semmit nem árt, akár ki menyi számúnak itillye az Szentségeket: o *Iubent hic nos septem Sacramenta numerare : nec multum referre putamus, etiamsi docendi causa alii numerant aliter.*

VII. Eggyűtt azt beszélli : hogy, Az régi Gyülekőzetek végezési ellen ők nem viaskodnak: p csak azt kivánnyák, hogy az *Canonok* ellen kovácsolt dolgoktúl szűnnyenek meg az Papisták. Maga egy kevés vártatva, agyarkodva rágja az mi Tudományunknak sok részeit. Es noha

a *Fol. 105. 187. 192. 156*
b *Vide Supra fol. 329.*
c *Fol. 200. de Tradit. in fine Apolog. Confess.*
d *Supra fol. 354.*
e *Fol. 225. Apolog. de Missa. Vide Supra Fol 331.*
f *Fol. 236. Apolog. de Sacrif.*
g *Fol. 240. Apolog. de Sacrific.*
h *Ibi f. 234.*
i *Fol. 279. ar. 2. Smalcald.*
k *Fol. 178. Apolog. de numero Sacrament.*
l *Fol. 146. Apolog. de Pœnit.*
m *Ibid. fol. 179.*
n *Fol. 507. in Catechis. Majori.*
o *Fol. 178. citato.*
p *Supra fol. 339.*

meg vallya, hogy az régi Gyölekőzetek végezési, nem szenvedik azokat az Egyházi rendben, kik Papságok után meg nősznek; a *Veteres Canones, hos qui in Ministerio contraxerunt, removent ab administratione*: De ő ezt szórnyűség mint ólcsárollya.

VIII. Azt tanittya egy helyen: hogy, Az Evangelium meg engedi az Házasságot; de azért nem kötelezi erre azokat, kik meg akarják magokat tartoztatni: b *Evangelium permittit Conjugium, his quibus opus est; neq; tamen hos cogit ad conjugium, qui continere volunt, modò ut verè contineant.* Más felől meg hallók c csák imént, hogy Istennek parancsolattyával akar kötelezni mindeneket az Házasságra: d *In Votis Monasticis promittitur Castitas: suprà autem diximus, non posse Votis, aut Legibus tolli jus Naturæ in hominibus; neq; ulla vota possunt abolere mandatum Spiritus Sancti.*

IX. Gyakran beszélli aztis, a' mit az Augustána Confessióból e említénk; tudni illik: hogy, Az igaz Hit, az lelki esméret ellen való Halálos bűnnel eggyűtt nem lehet; hanem, az ember mindgyárt el veszti Hitit, mihent igy vétkezik az Istennek törvénye ellen. Azért, ha az igaz Hit meg maradhat; az meg igazúlt ember, az Istennek Parancsolatitis bé tőltheti, és kékételen béis tőlti: f *Fides, quæ est opus Spiritus Sancti, non stat cum Peccato Mortali.* Viszontag: g *Somniant, Fidem posse stare cum Peccato Mortali.* Ismét: h *Non potest Fides existere in his, qui secundum carnem vivunt, qui delectantur cupiditatibus suis, & obtemperant eis.* Egy kevessé aláb: i *Fides non manet in his, qui obtemperant cupiditatibus; nec existit cum Peccato mortali.* Es ismét: k *Illud verum est, amissâ Dilectione, amitti Spiritum sanctum: quo amisso, & Fides excutitur.* Másutt pediglen újobban: l *Non tribuitur Fides his, qui habent Peccatum mortale.* Az Smalkaldiai Articulusokbannis, Eretnekségnek mondgyák, m ha ki azt beszéllené; hogy, az igaz Hit meg marad abban, a' ki paráználkodik, vagy embert öl. &c. n *Dicimus præterea; ubi non sequuntur bona Opera, ibi Fidem esse falsam, & non veram.* Aztis ezekhez veti: hogy, a' tekélletes Erkölcsnélkül, nem egyéb az Hit, hanem csák képmutatás: o *Fides sine bonis Operibus, hypocrisis est.* Annakokáért, a' kiben igaz Hit vagyon, kékételen bé tőlti az Isten törvényét: p *Cum Fide accipimus Spiritum Sanctum, necessariò sequitur Legis impletio.* Es másutt: q *Hæc igitur Fides specialis, qua credit unusquisq; sibi remitti peccata propter Christum, justificat nos; affert Spiritum Sanctum; ut deinde Legem DEI facere possimus, obedire DEO in omnibus afflictionibus.* Végezette: r *Lex ita demum fieri potest, cum contingit Spiritus Sanctus.* Maga más felől azt kákogia, az mint s elébbis mondók: hogy, Az emberben nincs semmi jó Cselekedet; hanem, tiszta talan, és undok minden munkánk, és Isteni szeretetünk. Azért még azis vétkezik, a' ki az Istennek törvényét cselekeszi. sőt, senki az Isten törvényében semmit bé nem tőlthet.

Ezekből pedig jó kővetkőzéssel az jó ki, a' mit magais ki fejez a' Concordia, tudni illik: hogy, Minnyájan az Concordia hitin valók, az Isten felől hamis vélekedésben vannak: és senki nincs kőzzülők, a' ki gyakran nem kételkednék, ha vagyoné gondviselő Istene ez világnak, vagy senki sincsen; és az ki gyakran nem haragudnék Istenére: t *Ideò datæ sunt promissiones,*

a *Fol. 216. Apolog. de Conjug.*

VIII.

b *Fol. 222. Apol. de Cönjug. Sacerd.*
c *Supra, Fol. 334.*
d *Fol. 259. Apol. de Votis monast.*

IX.

e *Supr. fol. 345.*

f *Fol. 74. Apolog. de justificat.*
g *Fol. 82. Ib.*
h *Fol. 87. de dilectione.*
i *Fol. 88.*
k *Fol. 100.*
l *Fol. 262. Apolog. de Votis.*
m *Fol. 300. 3. part. ar. 3.*
n *Ibid. fol. 308.*
o *Fol. 123. Apolog.*
p *Fol. 200. Apolog. de Tradit.*
q *Fol. 89. Apolog. de justificat.*
r *Fol. 86. Apolog. de dilect.*
s *Vide Suprà, fol. 202.*
t *Fol. 90. 91. Apol. de dilectione.*

missiones, quia Legem non possumus facere. Hæc ipsa Legis impletio, quæ sequitur renovationem, est exigua, & immunda. Es ismét: a *Cum Nullum Opus satis mundum inveniat, semper accusat Lex.* Másutt pedig: b *Non debemus confidere nostrâ dilectione, qua nos DEVM diligimus, cum sit immunda, & exigua.* Viszontag: c *Omnis homo mendax; id est, non rectè de DEO sentiens, non satis timens, non satis credens DEO.* Az előttis igy szóllott vala: d *Nos clarè ostendimus, quòd bona Opera non satisfaciant Legi DEI.* Másutt: e *Nostra impletio Legis, est immunda. Lex semper accusat, cum legi NVNQVAM satisfaciamus. Quis enim non sæpè dubitat, Vtrum DEI consilio regantur res humanæ? Quis non sæpè stomachatur, quod impii meliori fortunâ utantur? Quis non irascitur judicio DEI, &c.* Annak pedig száma nincsen, a' menyiszer mondgya: hogy, Soha az Isten parancsolatinak semmi részének eleget nem tehetünk: f *In hac vitâ, non possumus Legi satisfacere.* Es ismét: g *Sentiendum est, quòd etiam post renovationem non satisfaciamus Legi.* Másutt pedig: h *Semper accusat nos Lex, quia NVNQVAM legi DEI satisfacimus.* Viszontag: i *Si promissio requireret legem, cum legem NVNQVAM faciamus, promissio esset inutilis.* Végezetre, ugy fejezi bé mind ezeket: hogy, Csák arra sem vagyunk alkolmatosók, hogy az Istennel eggyűtt valami jót cselekegyünk: k *Homines ad legem DEI adducuntur, ut exactius agnoscant, quanta Dominus in lege suâ à nobis exigat; quorum tamen NIHIL nos præstare possumus.* l *Non assentimur his, qui docent, hominis Naturam & essentiam non esse prorsus corruptam, sed aliquid boni adhuc in homine reliquum, etiam in rebus Spiritualibus; videlicet, capacitatem, aptitudinem, facultatem, aut vires, quibus in rebus Spiritualibus inchoare aliquid boni, operari, aut cooperari valeat.*

Immár lássa az okos ember, mint férnek ezek egybe: I. Hogy, A' kiben igaz Hit vagyon, az jót cselekeszik: De azért, Minden cselekedeti az embernek, undokság, és tisztátalan. II. A' kiben igaz Hit vagyon, kékételen bé tellyesíti az Istennek törvényét: De azért, Semmit az Isten törvényében mi meg nem tellyesíthetünk. III. Nincs abban igaz Hit, a' ki fel bontya az Istennek törvényét, és őrők kárhozatra méltó vétekben esik: De azért, Nincs senki, az ki gonosz vélekedésben nem vólna az Isteni dolgokba, és nem kételkednék az Istennek gondviselésében, &c. A' ki ezeket *concordáltathattya*, egybe szerkeztetheti; ám bár az Concordiát kövesse, bőcsűllye, és azokat az Prædikátorokat halgassa, kik tartoznak fogadások szerént az Concordiához fűlelni.

Azzal pedig igen jól vannak az *Concordia* után indúlt Atyafiak: hogy, a' mint elébbis m emlitők, ő bennek nem bűn az Paráznaság, Gyilkosság, és Ragadozás. mert az ő Hiteknek oly ereje vagyon, hogy ezt az Isten nékik bűnül nem tulajdonittya: n *Propter Fidem in Christum, non imputatur nobis hoc, quod deest impletioni legis: CHRISTVS sustulit illud Ius legis, ne accuset, ne damnet hos qui credunt in ipsum.* o *Peccatum DEVS in nobis non vult imputare, nec meminisse. Fidem sequuntur bona Opera; & quod in illis pollutum & imperfectum est, pro peccato & defectu nõ censetur.* Láddé mely szép dolog az Luther és Calvinus hitibé dugja az Istenek szemét hogy ne lássa az Lutherek gonoszságit, és mind Liber Bárókká tészi őket, hogy semi ne árcson vétcsen nékik.

a *Fol. 98.*
b *Fol. 123.*
c *Fol. 254. Apolog. de Votis.*
d *Fol. 121.*
e *Fol. 93. 94. Apol. de dilect.*
f *Fol. 88. Apol. de dilec.*
g *Fol. 114.*
h *Fol. 157. Apolog. de Pœnitent.*
i *Fol. 69. Apolog. de justificat. Id. fol. 65. Ibid.*
k *Fol. 366. Epitom. art. contro. art. 1. Affir. 8.*
l *Art. 1. Negat. 6. f. 548*

m *Suprà, Fol. 214.*
n *Fol. 91. Apolog. de dilect.*
o *Fol. 307. art. 13. Smalcald.*

X. Azt mondgya az Concordia: a hogy, Az mi Vrunknak pokolra való szállásáról kötődnek egymás között az Augustána Confessióknövetők, és azt kérdik; Mikor, és mi módon szállott pokolra? mind testestül lelkestül menté oda? Eo azt végezi: hogy, ezekről neis tudakozzunk, mint lőttek; hanem ennek értelmét, a' más világra tarcsuk.

Azután, el feletkezvén végezéséről, azt dictállya: hogy CHRISTUS, éppen, igaz ember, és igaz Isten szállott pokolra: b *Credimus quòd TOTA persona, DEVS & homo, post sepulturam, ad inferos descenderit.* Holott kétképpen vétkezik az Concordia: Először; Mert azt mondgya: hogy, Nem tudhattyuk, mikor lőtt az pokolra szállás. Maga más felől azt hirdeti: hogy, temetése után szálla pokolra CHRISTUS Vrunk. Másodszor; Nem jól mondgya: hogy, éppen az egész személy, az Isten és ember szállott alá. Mert az Isteni személy mindenütt jelen lévén sohová nem mehetett: CHRISTUS Vrunk pedig, emberi természete szerént igazán meg hólt vala, lelke testétül el vált vala. Tehát, halála orájától fogva fel támadásáig, nem vólt éppen az emberi természet, és igy CHRISTUS Vrunk, Tellyes embersége szerent nem szálhatott pokolra. mivelhogy az emberi természet akkor éppen nem vólt. Szinte mint mikor mi meg halunk, noha mind lelkünk, s'mind testünk meg marad: de azért meg nem marad az emberi természet. mert nincs egybe kötve az test az lélekkel. Végezette: a' CHRISTUS Vrunk teste, koporsóban vólt harmad napig: Nem lehetséges tehát, hogy az egész emberi természet pokolra szállot légyen. mert az testnélkül, nem lehet egészszen az emberi természet.

a *Concord. in Art. contro. Artic. 9. fol. 584.*

b *Ibi f. 750.*

§. 2. Egyenetlen szókkal, tetézve tellyes az CONCORDIA.

Horgas beszédek, és tétovázo csevegések, oly bővön vannak az Concordiában; hogy, nem csak példája, hanem ugyan igen szépen megtöröltetett tükőre lehet az Tekélletlenségnek ez a' Concordia.

I. Azt hirdeti elsőbennis, a' mit az Augustai Confessióis mond vala: hogy, Mi az Szenteket, azért hijuk segétségül, mert őket Christusnál kegyelmesebbeknek itillyük: c *Fingunt, Christum duriorem esse, & Sanctos placabiliores: & magis confidunt misericordiâ Sanctorum, quàm misericordiâ Christi, & fugientes Christum, quærunt Sanctos.* d *Faciunt, ut major fiducia misericordiæ Sanctorum concipiatur, quàm Christi.* e *Publicâ persuasione, Beata Virgo prorsus in locum Christi successit.* f *Sancti in locum Christi surrogantur.* Maga tudgya az szűvek által látó Isten, hogy ebben semi nincs; az mint iméntis g mondók.

I.

c *Fol. 202. Apol. de Invoc. Sanct.*
d *Fol. 203.*
e *Fol. 204.*
f *Fol. 259. De Votis Monast.*
g *Supra, fol. 342.*

II. Azis minden Hazugságnak *Quinta essentiaja*, ere 's bányája: hogy, Az Római Pápák, az Evangéliomot, olvasásra sem alittyák méltónak. Sőt, sokan közzüllők semmit nem hivén az emberi okosságnak mértéke fölött, csúfolták, és nevették az egész Keresztyén vallást. h *Nec ad Pontifices transferendum, quod ad Ecclesiam pertinet. Quotusquisq; enim curat Evangelium, aut judicat esse dignum lectione? Multi etiam palàm irrident Religiones omnes; aut, si quid probant, probant illa, quæ humanæ rationi consentanea sunt: cætera fabulosa arbitrantur.*

II.

h *Lib. Concord. de Eccles. fol. 130. Idé Calvin. Supra, Fol. 227.*

III. Képtelen mondás amazis: hogy, Mikor az Pápisták az Meg-

III.

igazú-

igazulásról szóllanak, ingyen emlekezetet sem ejtnek az Hitről, mellyet csak imez amaz köz dologgnak itilnek: a *De Fide, qua consequimur remissionem peccatorum, nulla prorsus fiebat ab adversarius mentio.* b *Adversarii Fidem extenuant, & vituperant.* Te tudod, Vr Isten, hogy lelke ismereti ellen káromkodik ebben az Concordia, mint c nem régennis mondók.

a *Apol. De Sacrificio: Fol. 236.*
b *Fol. 33.*
c *Supra, Fol. 337.*

IV. Mesterségtelen tekélletlenséggel, Sz. Agostonra azt fogja ez kellemés Concordia: hogy, Az ő itileti szerént, nem ugy bocsáttatik meg az Eredet szerént való vétek, hogy szinte meg tisztúllyon ember ettül: hanem csak ugy, hogy a' Bűn meg maradván emberben, ne tartassék, és ne tulajdonittassék bűnnek: d *Augustinus ait, Peccatum in Baptismo remitti; non ut non sit, sed ut non imputetur.*

IV.

d *Apolog. de Peccat. Origin. fol. 59.*

De nagy orcza szégyenüléssel fejekre rakhattyuk az Luther Prædikátoroknak, hogy ezzel Sz. Agoston csak ingyen nemis álmodozott. sőt, álhatatosan és nyilván azt irja: hogy, a' Keresztségben le törőltetik, el óltatik, meg ódoztatik az Bűn; az az, ereje, valósága, kötelezése az véteknek el vétetik: e *Quidquid peccatum est à nobis antea, deletum est in Baptismo.* f *Concupiscentiæ reatus, in Baptismo solvitur, sed infirmitas manet.* Nem a' bűnről mondgya azért Sz. Agoston, hogy meg marad: hanem az emberi gyarlóságnak ez világi jókra való Hajlandóságáról: g *In Regeneratione, universorum facta est remissio peccatorum. Concupiscentia dimittitur in Baptismo, non ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur.* De az Concordia, nagy ravaszúl a' Bűnre fordittya, a' mit Sz. Agoston az emberi erőtlenségnek Hajlékonságáról monda. Mely Hajlékonságot, nem egyébért nevezünk véteknek, hanem azért, h *Quia ex peccato facta est*; mert Bűnből eredett, hogy ily délezeggé lőtt az jóra természetünk; az gonoszságra pedig ily lagy és gyenge.

e *Aug. Tō. 9. Tract. 41. in Joan.*
f *1. Retract. cap. 15.*
g *Tom. 7. de Nupt. & Cōcup. cap. 25.*
h *Aug. 1. Retrac. c. 15.*

V. Benne marad abbannis a' Concordia: hogy, Midőn Vrunk azt paranesolá, hogy Alamisnát adgyanak, és mindenek tiszták nékik; azt irja: hogy csak csúfságba mondotta ezt: i *Sunt qui Ironiam interpretantur, Date eleemosynas, & omnia munda sunt. Hæc interpretatio non est absurda.*

V.

i *Fol. 113. Apolog.*

VI. Az sem igaz: hogy, Sz. Gergely Pápa előtt, senki az Régiek közzül nem emlekezett az Szenteknek segitségül hivásokról: k *Citant Hieronymum; nec vident isti asini, apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam exstare syllabam de Invocatione; neq; reliqui Veteres scriptores ante Gregorium fecerunt mentionem Invocationis.* Bizony Sz. Agoston, *Tractatu 84. in Ioan.* Aranyszáju Sz. János, *Tomo 5. homil. 66. ad Populum.* Nazianzénus, *Orat. de S. Cypriano, quæ est 18. n. 30. Et Orat. de Athanasio, quæ est 21. n. 50.* Eusébius, *lib. 13. de Præpar. Evang. cap. 7. Et lib. 7. cap. 7. initio*, sok egyéb régi fő Doctorokkal egyetemben, az Szenteket segitségül hitták.

VI.

k *Fol. 200. Apolog. de Invocatione Sanct.*

VII. Abbannis botlik: hogy, Az Evangélium azt nem adgya tanácsúl, hogy az ember el haggya jószágát: l *Evangelium non consulit abdicationem rerum propriarum.* m *Desertio facultatum, non habet mandatum, aut consilium in Scripturis.* Maga kűlömbet olvasunk Sz. Máténak 19. részében, *vers. 21. & 29. Luc. 18. v. 28. Marc. 10. v. 21. 28.*

VII.

l *Fol. 154. Apolog. de Votis.*
m *Fol. 158.*

VIII. Nem talállya abbannis az mondást: hogy, Mi az Sacramen-

VIII.

tomokat

tomokat üdvösségeseknek itillyük, haszinte, a' ki ezekben részesül, semmi jó indúlattal nincsenis Istenhez: a *Fingunt, Sacramenta conferre Spiritum Sanctum ex opere operato, sine bono motu accipientis.* Maga, az mint imént meg b mutatám, soha álmában sem látta azt az Római gyöleközet, hogy az okossággal élő embernek igazulása, minden jó indúlatoknélkül légyen.

IX. Mészsze veti a'nyársa sulykot Concordiánk, midőn reánk fogja: hogy, Az Pápa felől mi ugy vélekedünk, mintha el változtathatna a' Szentségeket; és az ő parancsolati fellyeb valók volnának az Szent Irásnál: c *Papa vendicat sibi potestatem mutandi Sacramenta, & doctrinam: & suam potestatem vult præferri Sacris literis, & mandatis DEI.* d *Papa gloriatur, omnia jura esse in scrinio pectoris sui; & quicquid ipse in Ecclesiâ suâ jubet, id justum esse, etiamsi supra & contra Scripturam, & vocale Verbum aliquid statuat & præcipiat.* Te tudod Vr Isten, e hogy semmit effélét nem hiszünk, és soha nemis hittünk: hanem ezt káromló szidalmazásra, magok fejektül szegezik reánk a' Concordistak, es effele szörnyü Hazugságokkal gyülöltetik az Igazságot a' szegény egy ügyü kösséggel. De vagyon Isten mennyégben, az ki boszszút áll az tekélletlen káromkodásért.

X. El véti abbannis az ugrást, mikor azt beszélli: hogy, Az Isten, midőn az bűnnek bocsánattyát, a' Megigazúlást igiri nékünk, nem igiri ezt valami bizonyos ok alatt, tudni illik ugy, ha az ő Törvénye szerént rendellyük életünket; hanem egyáltallyában, minden *Condition* nélkül. Mert, ugymond, f ha illyen ok alatt vólna az igiret, haszontalan vólna. holott senki azt nem cselekedheti, az mitmeg parancsolt az Vr Isten. Ezent halók csak nem régen az Ang. Confess. X. Ellenkezésében: g *Incerta erit remissio peccatorum, si doceatur, pendere ex conditione nostrorum Operum, aut Legis.* Maga Sz. Pál azt irja: h hogy örök üdvösségnek meg szerzője lőtt Christus: de azoknak, kik néki engednek. Es i ugy leszünk fiai's örökösi Christusnak, ha vélle egyetembe tűrünk. sőt CHRISTUS Vrunkis azt mondgya: k hogy, ha üdvözülni akarunk, meg tarcsuk az Istennek törvényet. mert l nem mind bodogságban jút a' ki őtet vallya; hanem, a' kiaz ő mennyei Attyának akarattyát cselekeszi. Es m a' ki pœnitentiát nem tart bűnéről, el kel annak veszni. Bizony, ha az Isten semmit nem kivánna tőllünk, hanem csak az ő igiretire akarná hogy támaszkodnánk, és bár torkig úsznánk az Istentelenségben; jól vólna dolgok az latroknak és tolvajoknak.

a *Fol. 74. Apolog. de justificat.* *Fol. 142. de Pœnit.* *Fol. 160. de numero Sacrã.*
b *Supra fol. 332.*
c *Fol. 311. 312. de Potest. Papæ.*
d *Fol. 304. art. Smalcaldico.*
e *Vide Supra, fol. 228.*
f *Idé, Supr. fol. 211. 213.*
g *Fol. 111. et 116. Apol. Respons. ad Argumen.*
h *Hebr. 5. v. 19.*
i *Rö. 8. v. 17.*
k *Matth. 19. v. 17.*
l *Matth. 7. v. 21.*
m *Luc. 13. v. 3. 5.*
n *Plin. Secund. lib. 3. Epist. 5. ad Marcum.*
o *Gell. lib. 2. cap. 6.*

§. 3. Az mit igazán tanít az Concordia, félre tészik az Atyafiak.

Iólleher az Concordiában annyi hamisságok vannak, hogy magán való könyvecske kellene csak azoknak fel jegyzéséreis: de mindazáltal, mint hogy nincs oly soványföld, melybe hasznos füvecskékis ne nevekedgyenek; nincs oly rosz Könyvis, melyben valami jócska nem vólna: n *Nullus est liber tam malus, ut non aliquâ ex parte prosit.* Es az mint Gellius irja: o *Nemo quisquam tam efferis est moribus, quin faciat, aut dicat nonnunquam aliquid, quod laudari queat.* Az Concordiábannis vannak szép, és igaz tanitások; mellyekre, noha egyaránt meg eskűsznek a' Luther Prædikátorok,

rok, mint szinte az hamisságra: de azért, sem nem hiszik, sem nem tanittyák ezeket az igazságokat az kösség előtt.

I. Igaz és Istenes tanitás az, midőn meg parancsollya: hogy, A' Keresztyéneket arra tanitesák, és szoktassák, hogy reggel fel kelvén, 's estve le fekűvén, az Szent Keresztjelével meg jegyezzék magokat, Atyának, Fiúnak, és Szent Lélek Istennek nevében: a *Mane cum surgis, vesperi cum te cubitum confers, signabis te signo Sanctæ Crucis, dicens: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.* Ezt pedig abból az Luther Catechismusából vötték, mellyet az Concordia masutt, Az Parasztok Bibliájának nevez: b *Majorem, & minorem Catechismum Lutheri, quasi Laicorum Biblia censemus.*

I.

a *Fol. 369. Catechismo mino. Luth.*
b *Fol. 544. initio Epitomei, art. Cötrover. n. 6.*

II. Azis helyes tanitás: hogy, A' Mi-atyánkat el mondván, azon végezzük el: [De szabaditcs az gonosztúl, Amen.] Mivelhogy amaz rövid áldást; [Mert tiéd az ország, az hatalom, és az dücsősség.] másunnan tóldották az CHRISTUS Vrunktúl tanittatott könyörgéshez. Azért, noha az Concordia, két helyen c magyarázza az Mi-atyánkat; de tovább nem megyen benne, hanem csak addig, az mig mondám. Ezzel azért, az Concordia orczázza az Luther Tanitókat, kik, csak hogy kűlömbözzenek az Anyaszentegyháztúl, el nem hagynák az Országot, hatalmat, és dücsősséget, alkolmas dologért. Maga Sz. Lukács d el meré hagyni: és ő utánna Sz. Agoston, Cyprianus, Tertullianus, Sz. Ambrus, irásokban magyarázván az Mi-atyánkat, emlekezetet sem tőnek erről. Sz. Máténális, soha Luther előtt egy Deák Bibliába sem vólt ez az *Clausula*, könyörgésnek bé rekesztése. sőt Béza irja: e hogy, az régi Görög könyvekben sem találta ő ezt az bé fejezést.

II.

c *Fol. 361. Catechismo minori. Fol 505. Catechis. majori.*
d *Luc. 11. v. 4.*
e *Beza, in Matth. 6. v. 13.*

III. Aztis igazán tanittya: hogy, Az Angyalok, és meg dücsőült Szentekis, könyörögnek mi érettünk az Istennek: f *Et hoc largimur, quòd Angeli orent pro nobis. De Sanctis concedimus, quòd sicut vivi orant pro Ecclesiâ universâ in genere; ita & in cœlis orent in genere.* Iólleher, hogy valaki ő benne derék álhatatosságot ne gondolna lenni, másutt kétessé teszi az Szentek imádságát: g *Angeli in cœlo orant pro nobis, & Sancti in terris, & FORTASSIS etiam in cœlis.*

III.

f *Fol. 201. Apolog. de Invoc. Sanct.*
g *Fol. 284. art. 2. Concilio offert.*

IV. Igazán tanittya aztis: hogy, A' mit a' régi Fejedelmek az Egyházi személyeknek adtak, abban őket meg kel tartani; és a' ki el vészi a' másét, mind addig tolvaj 's lator, valamig ezt meg nem adgya: h *Vociferantur irrita, quæ in hoc Articulo contra immunitatem Ecclesiarum & Sacerdotum inferuntur. Hæc est mera calumnia. sæpè testati sumus, nos Politicas ordinationes, & Donationes Principum, & Privilegia non reprehendere.* Es ismét: i *Falsa est Pœnitentia, si non satisfiat illis, quorum res occupatas tenemus. non enim verè dolet se furatum esse, aut rapuisse, is qui adhuc furatur. Tantisper enim fur, & prædo est, dum est injustus possessor alienæ rei.* Vajha ezeket gyakran hirdetnék az Concordista Kiáltók, nem vólna præda az Egyházi jószág Magyar országban!

IV.

h *Fol. 263. Apolog. de Confessione.*
i *Fol. 175. Apolog. de Confess.*

V. Helyén beszél akkoris, midőn azt mondgya: hogy, A' Szűzességnek állapattya bőcsülletesb az Házasságnál: k *Neq; æquamus Conjugio Virginitatem. Virginitas donum præstantius est Conjugio.*

V.

k *Fol. 219. & 224. Apol. de Conjugio Sacer.*

VI. Azis Iſtenes tudomány : hogy, Az Gyonáſban kűlön kel meg viſgálni az emberek bűneit,és lelki ſebeit: a *Impium eſſet, ex Eccleſia PRIVATAM Abſolutionem tollere*. Es iſmét: b *Apud nos utuntur multi Cœnâ Domini; ſed prius inſtituti, EXPLORATI, & abſoluti.* Es viſzontag: c *Cum Abſolutio à Chriſto inſtituta ſit, nequaquam in Eccleſia Confeſſio abolenda eſt; præſertim propter juventutem indomitam, & petulantem, ut audiatur, EXAMINETVR, & inſtituatur.*

VII. Iól tanít abbannis : hogy, Mikor ember oly dolgot fogad Iſtennek, mellyet ſzabad bé tellyeſiteni; az az, mellyet bűnnélkűl meg cſelekedhetik; tartozik Fogadáſát bé tőlteni : d *Sentimus, licita Vota ſervari debere*.

VIII. Eggyez azis az Sz.Iráſſal : hogy, e Az mi Ió cſelekedetink, érdemlenek mind e' világi 'ſmind a' más világi, teſti és lelki jókat : és, minekutánna az Iſten meg bocſáttya bűneinket,annakutánna való Ió cſelekedetinkel meg kűnnyebbittyűk az mi érdemlett bűntetéſinket: f *Concedimus, Opera verè eſſe Meritoria; non remiſſionis peccatorum, ſed ſunt meritoria aliorum præmiorum, corporalium, & ſpiritualium, quæ redduntur tum in hac vitâ, tum poſt hanc vitam. Cum igitur Opera, ſint quædam impletio Legis; rectè dicuntur Meritoria, rectè dicitur eis deberi merces.* Másutt viſzſzát beſzél : g *Si illi concedent, remiſſionem culpæ Gratis contingere : nos poſteà facile largiemur, pœnas quibus caſtigamur, mitigari bonis Operibus.* h *Contritio, Fides, Boni fructus, impetrant ut mitigentur pœnæ & calamitates, publicæ & privatæ.*

IX. Az Szabad akaratrúlis tűrhetőt ir : i *Habet humana voluntas Libertatem, in operibus, & rebus deligendis, quas ratio per ſe comprehendit.* Es iſmét: *De Libero arbitrio docent; quòd humana voluntas habet aliquam libertatem, ad efficiendam civilem juſtitiam, & deligendas res rationi ſubjectas.*

Mind ezekből, itiletet tehet az okos ember,minémű hitelt érdemellyen az *Auguſtána Confeſſio*, és az *Concordia*, mellyeknek vallaſára, tanitaſára, és óltalmazaſára hittel kőteleztetnek az Luther Prædikátorok. Iól tudom, hogy, az mely Fő rendek e'hez az Confeſſióhoz ragaſzkodtak; vagy ingyen nemis látták az Auguſtai Confeſſiót; vagy ſoha ezeket elzekben nem vőtték az mellyeket én fel jegyzettem. Mert,az én itiletem ſzerént,a' ki bár cſak ezeket,mellyeket igazán elő hozékis,jól meg háńya vetí magában; lehetetlen, hogy ebben az Confeſſióban cſak vélekedés ſzerént is, valami tekélletes Iſteni tudományt keresheſſen. De az Iſtennek ez az ő rettenetes oſtora,mellyel bűneinkért látogati; hogy,ugyan ſzánt ſzándékkal akarnak ſokan el veſzni, ſzemeket bé hűnyván, hogy az napſényt ſe láſſák.

HATODIK RESZE.

AZ MEG BIZONYODOTT DOLGOK, TVDOS EMberek itiletivel bé rekeſztetnek.

ENnek az Itiletnek gyűlőlſégét magamra nem akarom venni : egyebektűl éresűk,minémű *Sententiát* mondnak az Lutheriſta tudományrúl.

Az Calviniſtáknak, az Auguſtána Confeſſiórul, és az Concordiárul való tetezéſeket, nem egy vagy két ember ſzavából, hanem az egéſz Palatinátuſbā tanító Theologuſoktul meg értők bővlégeſen cſak nem régen.

Scoppius Gáſpárnak, az Antichriſtuſrul irt könyvének végére, vettek egy illyen Iráſt : *Viri doctiſſimi Iudicium de Proteſtantibus*; Egy Tűdős embernek Itileti az Proteſtanſokrul.

ELŐSZŐR IS : ebben azt mondgya : hogy, Az Proteſtánſok vallāſának első kezdetiben, oly okoſſág ellen való ektelenſég foglaltatik, mely minden Pogányok tudományának rútſágát meg haladgya. Mert ugymond, valaki az Pogányok kőzött Iſteni tiſztelettűl tőrvényt ſzabott,azt tettette, hogy Iſteni jelenéſből indittatott az tanitáſra. a Lycurgus, az Lacedæmonbéliek oktatója, Apollóra mutatott. b Numa, a' Római tőrvények ſzerzője, Ægéria nevű Iſten aſzſzonyra. c Minos, az Cretabélieket; Solon, Athénás váraſat; Zeleucus, az Locenſieket Iſteni ſzolgálatra akarván vezetni, Minervát, és Iuppitert emlegették tanitáſoknak izgatóit. Mahometis, az Tőrőkők hamis Profetája, Gabriel Angyalnak nyajas beſzélgetéſével dieſekedett. Ezek pedig, az Vjſagoknak első Kalaúzi; ugymint Luther, és Zvinglius, világoſon meg vallyák: d hogy, ők az pokolbéli őrdőgnek trécſeléſéből tanúlták vélekedéſeket.

MASONSZOR : Minden Pogány nemzetek kőzött, vólt az Szűzeſſégnek,és Házaſſágnélkűl való tiſzta életnek bőcsűlleti. Az Rómaiaknál, Veſtális Szűzek vóltak : nem cſak egyéb okokból, de abbolis főképpen, e *Vt ſentiant Mulieres, in natura fœminarum omnium poſſe Caſtitatem conſiſtere*, hogy az ő példájokkal meg tanitanák az Aſzſzonyembereket,hogy ókis,ha akarják, tiſztán élhetnek. Az Tőrőkőknél, ſok Barátok vannak, kik meg nem házaſodnak, hogy nagyob ſzabadſággal ſzolgállyanak Mahometnek. Az Kereſztyénſégbennis, eleitűl fogva mindenkor vóltak Szűzeſſégre ſzentelt ſzemélyek. Ezek az moſtani Hit faragók,nem hogy az Szűzeſſégre vinnének valakit;de jó idején meg hirderik: f hogy, ſzinte ugy nem élhet az Férfiú és Aſzſzonyember egymáſnélkűl, mint az étel, ital, és álomnélkűl. Es mind g példájokkal, mind tanitáſokkal, nagy okot adnak az rút feſletſégre, mellyen önnön magokis h néha panaſzolkodnak.

HARMADSZOR : Az Pogányokat, gyakran azzal terhelik az régi Doctorok, hogy ſok ellenkező Egyenetlenſégek vannak az ő gazdāgokban. De ſoha azok kőzőtt ſem vólt, rútab, véghetetlemb, gyűlőlſégeſb verſengés, és viſzſzálkodás, mint i az Vj Tanítók kőzőtt : kiknek egymás ellen való iſzonyu ſzitkait, gyalázatit,kárómláſit, cſak az egy Tigurina Confeſſiónak moſdatlan nyelveskedéſéből is meg tanulhattyuk.

NEGYEDSZER : Soha ſem az Pogányok, ſem az Iſten népe kőzőtt nem vólt oly Nemzetſég, ugymond Sz. Agoſton, mely az Iſtennek, életűnkőn és halálunkon való uraſágának vallás-tételére,bizonyos Aldozatokkal nē tiſztelte vólna az Iſtent. Az Pogányok régenten,az Tőrőkők moſtannis, és eleitűl fogva mindē Kereſztyén nēzetek,az Halottakért könyőrgőttek, és alamiſnát oſztogattak : Az moſtani Tanítók,ezeket mind félre tőtték.

a *Iuſtin l.3.*
b *Livius l.1.*
c *Plutarch. Valerius. Numa Magus ex Aug. 7. De Civit. cap 35.*
d *Supra fol. 183.*

Suprà, Fol. 255.

e *Cic.2.De Legib.*

f *Suprà, fol. 275.*
g *Suprà, fol. 311.*
h *Suprà, f. 216.*

i *Suprà, fol. 253.*

Auguſt. 20. contr. Fauſt. cap. 21.

IV. Fol. 160. Apolog. de Confeſſ.
b Fol. 190. Apolog. de Tradit.
c Fol. 303 ar.8. Smalc. Suprà, fol. 343.n.11.
VII. dFo.250.Apol.de Vatis.
VIII. e Vide Suprà, fol.330. f Fol.121.& fo.111.Apol. Reſponſ. ad argum. g Fol. 110. Apol. Reſp. ad argum. h fo.174.Apol.de Cōfeſ.
IX. i Fol. 195. Apol. ar.18. Ide Confeſſ. Aug. ſupra, fol.339.n.12

Eotődszőr : Meg előzik az Proteſtánſok az Pogányokat abbannis: hogy ezek, az ő Vallásoknak régi eleit, vezérit, gyarapitóit,nagy bőcsűllettel tiszteltek : Az Proteſtánſok, a az régi Doctorokat,és Gyölekőzeteket, csak ugy tartyák mint az Æſópus beſzédit : az mi teteczik nékik, jó; 's az mi nem teteczik, penyiſzes. Az Pogányok, ſoha oly ſzemtelenül nem mertek hazudni vélekedéſek óltalmára, mely ſzemtelenül b hazudnak az Proteſtans Prædikátorok, az Igazſágnak gyűlöltetéſére. Végezetre : Az Pogányok,ſok ſzép jutalomnak reménſégével,jóra édeſgették az embereket; ſok iſzonyu kinoknak emlekezetivel tartoztatták az gonoſztul; és, ha nem ſok, de valami kevés teſti ſanyargatás, bőjtölés vólt ſzabott Törvényekben : Ezek pedig az Proteſtans Kiáltók,el hitetik : hogy, c embernek Minden cſelekedeti bűn : és, hogy az Iſten egyebet az Hitnél nem kiván tőllünk. Az Itéletnek,és Kárhozatnak félelmét el rontyák. Mely dologgal,az Epicúrus ſzabados zablátalanſágára viſzik az embereket: és az teſtnek minden fojtogatáſát,az Kereſztyéni Szabadſágnak paláſtya alatt, fűſtben bocſáttyák.

Valentia Gergely, bőcsűlletes túdós ember, ſommában ſzedvén az Lutheriſtaſágrul való itíletit; azt mondgya : hogy, azokat az Kereſztyén hitnek hihetőſéges vóltára rendelt erős Bizonyſágokat, mellyeket e' Kőnyvnek máſodik Részében emliténk,mind reájok forgathattyuk az Lutheriſtákra : és, a' mely bizonyoſon azokból ki teteczék,hogy fólőtte mélto minden hitelre az Kereſztyéni tudomány; ugyan azon formán megemérſzik, hogy az Kereſztyénſégben ſemmi hitelt nem érdemel az Lutheriſtaſág. Ezt rővideden az elő hozott dolgokbul állathatni elő.

Élőſzőr : Ha meg tekintyük annak Személyét, a' ki kezdője lőn mi űdőnkben az Lutheriſtaſágnak : ez oly ember vólt, melyben,nem hogy valami Szentſég, és Iſtenes élet fénylett vólna;de maga ſem tagadgya,hogy az őrdög tanitotta őtet. Az Tiſzta életet annyira nem kővette, hogy, mint az étel italnélkül nem lehet, ſzinte ugy nem élhet Aſzſzony-hólgyenélkül. oly fel fuvalkodott, réſzeges, cſelcſáp,trágár ember vólt, hogy a' ki meg tekinti az Aſztal fölőtt való beſzélgetéſit, méltán azt mondhattya, a' mit az Tiguri Confeſſio beſzél; tudni illik : hogy, Soha világ kezdetitűl fogva nem vólt, a' ki ocſmánybul mocskolódott vólna ő nállánál az Iſteni tudománynak turkáláſában. Az mint meg mondám azért csak nem régen; d hihetetlen dolog, hogy illyen ember által, akarta legyen az Vr Iſten fel állatni az Igazſágot. Es valaminémű Ielenſégekből meg mutatók, hogy az Christus ſzemélye,nagy méltóſágot ád az Kereſztyén hitnek; azok kőzzűl,egy ſem találtatik Lutherben: hanem inkáb azokkal ellenkező jelenſégek fénylenek ő benne.

Máſodſzor : Ha az Luther hitre való téréſnek módgyát meg tekintyűk; abbólis ki teteczik,mely meſzſze jára' hitelre vívő méltóſágtúl az Vj vállás. Mert ezelőtt meg hallók, e hogy kardal,puskával,és párrolkodáſſal ſzoptaták 's nevelék az Vj Hitet. lágy, és az teſti ſzabadſágnak tágas utára cſalogaták az embereket. Es,az mint Eraſmuſtúl meg értők, f étel, ital,bujaſág vólt minden dolgok az Luther Evangéliom kezdőinek.

a *Suprà,fol. 97.146.306*

b *Supr.fol. 226.*

c *Supr.fol. 202.*

In Analyſi, libr. 1. Et ſecund. 2. Diſput. 1. quaſt. 1. punct. 4.

d *Suprà,fol. 316.*

e *Suprà,fol. 131.*

f *Fol.133.*

Harmad-

Harmadſzor : Az Luther hitinek óltalmazáſáért, nem hogy valamely Szent, Túdós, fő emberek, de még csak az népnek sőpreje ſem ſzenved Mártyromſágot. Azért mondám ezelőtt, a hogy, az Luther halála után, Vittemberga,és az egéſz Saxónia,Calviniſtává lőn. Azután meg Lutheriſtáva. mert az kőſzálon nő éppitett vallás,ingadozó mint az nád-ſzál.

a *Suprà,fol. 132.*

Negyedſzer : Egyéb Profécziát az Luther hitrűl nem találok a' Szent Irásban,hanemha amazokat vennék magokra az Attyafiak : *In noviſſimis temporibus,diſcedent à Fide. Oportet hæreſes eſſe.* Mert,ſoha az Iſten nem jövendőltette azt,hogy az ő éppűleti,az Anyaſzentegyház,tellyeſſéggel el dőlj;és nagy későn,az utólſó űdőben kap iſmét lábot:hanem inkáb azt mondotta; hogy az ő háza el nem rejtetik, az ő Eccleſiája meg nem győzetik;az ő magva ki nem gyomláltatik.

1. Timot. 4. 1. Corint. 11. v. 19.

Eotődſzőr: Csuda tétellel ugy bővőlködik az Luther hit,hogy ſzámban ſem foglalhatni az Iſteni erőnek ſzokatlan bizonyſágit,mellyekkel vaſtagúlt ez az Tudomány. mert, a' hol egy ſincs, ott ſzám nem lehet.

Suprà, fol. 127.

Hatodſzor : Ereje mely nagy vólt az Luther Tudománynak, meg hallók ezelőtt Eraſmuſtúl. Mert az ſzilid erkőlcsű,tiſzta,józan életű embereket, csak nem fene oktalan állatokká tővé.és, maga ſem tagadgya Luther, hogy ſokkal jób, és Iſtenesb életet viſeltek az emberek annakelőtte: de az ő Evangéliuma után,azt irja; hogy,Diſznókká,sőt Eordőgőkké változtanak,mint az Circe pohára után. Az üldőzések ellen,mely diadalmas ereje vólt az Luther hitnek,abból ki teteczik; hogy,Luther előtt Ezer eſztendeig, ugy el vólt temetve, hogy eggyet nem találhatunk,ki csak egy kukkot mert vólna ſzóllani ennek óltalmazáſáért,vagy egy cſep vérét merte vólna őnteni mellette. Az ki pedig jóſzágit az Lutheriſta Tanitoknak, az Templomoknak, az Iſpotályoknak adta vólna, annyin vannak, hogy gyertya világnál ſem találhatna Diógenes eggyet fel bennek.

Suprà, fol. 216.

Hetedſzer : Az Tudománynak Szentſégét a' mi illeti; oly Szent az Luther hit, b hogy valaki ebben kaphat,annak minden cſelekedeti,gondolkodáſa,igyekezete, őrők halált érdemlő undokſág. Es, hogy egy cſapáſſal nyakát ſzakaſzſza az jámborſágnak, minden c Iſteni félelmet, és jóra való igyekezetet meg fojt emberben.

b *Id fatetur ipſi,locis citatis Suprà, fo.202.204.*

Nyólczadſzor: Minémű Tiſzta Szent Eletet ſzokott nemzeni az Lutheriſtaſág, d meg hallók az magok tanúbizonyſágából ennek előtte.

c *Suprà fol. 213.*

d *Suprà fol. 215.*

Kilenczedſzer : Azoknakis ſzőrnyű veſzedelmeket ezelőtt hallók, e kik gyarapitani kezdették az Vjſágokat; Mert ezeket az nagy Iſten, ugyan ſzemlátomáſt el veſztette, hogy ezeknek ſzőrnyű veſzedelmévelis el idegenednének az emberek az Luther kováſzſzától.

e *Suprà,fol. 191.*

Tizedſzer és Vtólſzor : Az Vr Iſtennek Atyai gondviſeléſéhez nem illett,hogy ennyi ſok ſzáz eſztődőkig le hagyná nyomni az ő Igazſágát,meg hagyná fogyatkozni ſok ſzép igiretit,az Anyaſzentegyháznak győzhetetlen erőſſégérűl; pokolra hánná az ſok Mártyrokat, Iſten félő Tudós embereket,tiſzta életű Szent Szűzeket,ſok adakozó tekélletes Királyokat: és csak moſt az világ sőprején, ſok réſzegſégben,ragadozáſban,és az fellyűl emlitett magok tanubizonyſágok ſzerentis, tellyeſſéggel oktalan állathoz il-

lendő, ſzabad életben el merült Tanitókat, fogta vólna magához.

BELLARMINUS, egy kis Könyvecskét ira a' Lutheriſták *Concordiájáról*, melyben azt mondgya: hogy, Három dologban áll ſommája ennek az Könyvnek, tudni illik, Szokatlan és képtelen Hivſágban: Hit ágazati ellen tuſakodó rút Tévelygéſekben: Temérdek Hazugſágokban.

Az Hivſágot abban veti: hogy, az tetves Iſcola meſterkéket, kűlföldi gyólvéz Cóſta Prædikátorokat, Egyház ſöprő Harangozókat reá kénſzeritettek, hogy neveket Laiſtromba irják az Concordiához. Maga ſoha ſemmi gyűlekézetben illyen ſzokáſt nem kővetett az régi Eccléſia: hanem, az Anyaſzentegyháznak fő Vezéri, 's Püſpöki ſzokták neveket az Conciliomok alá irnyia. Továbbá, mind ennyi tőrődéſſel ſem találtak az Lutheriſták Kilencz ezer embert az ő záſzlójok alá. Maga, ha mi illyen muſtrát akarnánk inditani, Ezer annyi Papotis találnánk Hitűnk mellé. Azis ki tetczik ebből, mely rút viſzſzavonás légyen ott, a' hol még az kőz emberekétis kénſzeriteni kel, hogy az békeſség ſzerzés alá kezek iráſát veſſék.

Az Tévelygéſeket a' mi illeti; I. Azt tanittya az Concordia: hogy, CHRISTUS Vrunk, mind Iſteni, 's mind emberi terméſzeti ſzerént, engedett az ő Attyának: *Tota Totius Perſonæ Chriſti obedientia, quam Patri præſtitit, ad juſtitiam imputatur. Obedientia illa Chriſti, non eſt unius duntaxat naturæ, ſed Totius Perſonæ.* Bizony, ha azon egy terméſzet vagyon az Atyában, és Fiúban, nem engedhet Iſteni terméſzeti ſzerént CHRISTUS Vrunk. mert kűlőmb, és nem egy méltóſágu terméſzetnek kel ott lenni a' hol eggyik parancſol, 's az maſik enged. II. Azt mondgya az Concordia: hogy, Mind Iſteni 's mind emberi terméſzeti ſzerént, Közben-járó az Chriſtus: a *Chriſtus eſt noſter Mediator, non ſecundum unam tantum naturam, ſed ſecundum Vtramq;.* Kiből az jó ki, hogy, kűlőmb Iſteni terméſzet vagyon az Fiúban, hogy ſem az Atyában. Mert, Egy az: hogy az Közben-járónak, abban az terméſzetben, melyben az közben-járáſt véghez viſzi, kűlőmbőzni kel attúl, a' kihez Közben-járó. Más az: hogy, ha Iſtenſége ſzerént Közben-járó az Chriſtus, az Atyais Közben-járó léſen. Mert, valami az Chriſtus Iſteni terméſzetihez fér, az egyaránt illeti az Atyátis. Azért Szent Pál, b Chriſtus Embert nevezi Közben-járónak. Sz. Agoſtonis azt irja: c hogy, Emberſege ſzerént, nem Iſteni terméſzeti ſzerént Közben járó az Vr Chriſtus. III. Azt irja a' Concordia: d hogy, Chriſtus Vrunk, emberi terméſzeti ſzerént is Mindenűtt jelen vagyon. Ki ha ugy vagyon, nem csak valóban nem ſzűlettetett, ſem menyben nem ment Chriſtus Vrunk; de az Vr Vacſorájában ſem veheti ſenki az ő teſtét. Mert, az ki mindenűtt jelen vagyon, ſohová nem mozdúlhat; mint az Iſtenſégnek példájából ki tetczik. Az igaz ételhez pedig ſzűkſéges, hogy az ember ſzájában vegye, és torkán alá bocſáſſa, a' mit meg éſzik. IV. Chriſtus Vrunknak Emberi terméſzetit, az Iſteni tulajdonſágokban őltőzteti az *Concordia*, és ezt Mindenhatóvá, Mindenűtt-lévőé téſzi: *Secundum aſſumptam Humanam naturam, revera Omnipotens eſt.* Ha az Emberi terméſzet Mindenható; kétſégnélkűl Iſten. mert, ſzinte oly tulajdona az Iſtennek az Mindenhatóſág, mint az Véghetetlenſeg. V. Azt beſzélli az *Concordia*:

1. *In ſolidâ Repetit. Art. 3. in fin. f. 664. Idē, in Epitome, Art. 3. Affirm. n. 1. fol. 537.*

2. a *In ſolidâ Repet. Art. 8. fol. 736.* b *1. Tim. 2. v. 5.* c *Auguſt. Tract. 82. in Joan. 10. Civit. c. 20. 10. Cōfeſſ. c. 43.*

3. d *Epitome art. 7. Affir. n. 5. fol. 572. Et ſolidâ Repetit. Art. 8. fol. 731.*

4. *Solidâ Repetit. Art. 8. fol. 744.*

5.

hogy,

hogy, Az Iſteni ſzemélynek Emberi terméſzetben őltőzéſe abban áll, hogy az Emberi terméſzettel kőzőlretett valóſágosképpen az Iſteni terméſzetnek méltóſága: *Humana, & Divina natura, eo modo unitæ ſunt, ut veram inter ſe communicationem habeant. Vnio hypoſtatica, ſine vera illâ communicatione, nec cogitari poteſt.* Bizony, ha az Iſteni terméſzetnek tulajdonſági közőltettek az Emberi terméſzettel; mivelhogy egymáſtúl el oſzolhatatlanok az Iſteni terméſzetnek méltóſági, mind az Eőrőktűl fogva való létel, Halhatatlanſág, mind pedig egyéb tulajdonſágok, közők az emberi terméſzettel. Ezzel pedig, tellyeſſéggel fel bomol az mi Vrunk Szűletéſe, Halála, Fel-támadáſa. Ennek fölőtte, az Mindenhatóſág, Mindenűtt létel, és haſonló méltóſágok, az tellyes Szent Háromſágot egyaránt illetik. Azért, ha ezeknek az Emberi terméſzettel való közléſében áll az Megteſtesűlés; kétſégnélkűl, a' tellyes Szent Háromſág egyenlőképpen teſtben őltőzött. VI. Azt mondgya: hogy CHRISTUS Vrunk, temetéſe után, mind Iſtenſége 's mind Emberſége ſzerént Pokolra ſzállott: *Tota perſona, DEVS & Homo, poſt ſepulturam ad Inferos deſcendit.* Ha CHRISTUS igazán meg hólt; bizonyos, hogy Ember nem vólt Fel-támadáſa előtt. Mert az Lélek ómaga nem ember, ha el vált a' Teſtűl.

Solidâ Repetit. Art. 8. fol. 728. 729

6. *Solidâ Repetit. Art. 9. Fol. 750. Vide Suprà, Fol. 558.*

Hazugſágokat, ſzám ſzerént Hatvan hetet emlit Bellarminus. † Es midőn mind ezeket elő ſzámlálta vólna, utánna veti: hogy, mikor az *Auguſtána Confeſſiónak* Hazugſágit emlitik az Cathólicuſok, nem azokat az Fejedelmeket hazuttollyák, kik meg cſalatván az Prædikátoroktul, neveket az *Confeſſio* alá irták; azt alitván, hogy mind ugy vagyon a' mit az Prædikátorok beſzélnek: hanem cſak azokra az Prædikátorokra eſik az Hazugſágnak gyalázattya, kik tudván illyen gorombáúl hamiskodtak.

† *In Apolog. pro libello ſuo.*

Ezeket az Tűdős emberek itíletit, egyben vetvén az Harmadik könyvben elő állatott Tizen négy Bizonyſágokkal, és az Auguſtai *Confeſſiónak* elő ſzámlált ſok fogyatkozáſival, egyebet nem mondhátok; hanem hogy, az én itíletem ſzerént, léſzen még oly űdő, melyben az Világ cſudálkozni fog azon, hogy találkoztak valaha oly emberek, kik mind ezeket értvén, mégis kővetni akarták az Luther nyomdokát.

EO TEODIK KEONYV.

AZ CALVINISTA TVDOMANYNAK, és az Helvéciai Confeßiónak, Iſten ellen tuſakodó hamiſságárúl.

MIkoron eſzemben vöttem vólna, hogy az Calviniſta Tanítók, az erős kő ſzálon éppittetett Igazſágot, minden fegyverekkel erőſſen oſtromlyák; és nem csák alattomban csálárd practikákkal vermet ásnak, de nyilván való hatalommalis fogyatni akarják; végezetre, hogy édes beſzédekkel, az Evangeliumnak fényeſſégét, az Kereſztyéni ſzabadſágot, az újonnan fel éppült, és meg tiſztíttatott Eccléſiát fitogatván, ſokakat megis csálnak. mikor aztis által láttam vólna, hogy az régi Gyölekőzetek végezéſit, a' Sz. Doctoroknak igyenes tanítáſit, az Híveknek egyenlő értelmét, az Apoſtolok idejétül fogva meg gyökerezett Anyaſzentegyháznak vallását, fel tőrlőtt homlokkal meg vetik, valamikor ſzájok ízi ſzerént nem eſik tanítáſok: azt találám magamban, hogy nē kel ő ellenek csák az Kereſztyén Theologiának ſaját tulajdon tegzéből, és fegyver-házából ſzedett nyilakkal lővöldözni; az az, nem kel csák az régi Eccleſiának értelme ſzerént magyarázott Sz. Iráſból, az Hívek kőzt álhatatoſon meg rőgzőtt Traditiókból, az Anyaſzentegyháznak kőzönſeges *Praxiſából*, Szer-tartáſának rendiből 's formájából, az dűcsőſſégben uralkodó Mártyroknak, és Sz. Atyáknak egyenlő értelméből, az Gyölekőzeteknek bőcsülletes méltóſágából bizonyitani. Mert ha ezeknek helyt adnának, faradſágnélkül ki nyilatkoznék, hogy ragadozó Farkaſok mind azok, a' kik magok agyából faragott találmányokat, az Sz. Iráſnak ſzine alatt támogatnak.

Annakokáért, alkolmatoſnak alitám, hogy Iuſtínus Mártyrt, Athenágoraſt, Theofilus Antiochénuſt, Origeneſt, Tertulliánuſt, Alexandriabéli Kelement, Arnóbiuſt, Ariſtideſt, Mélitot, Lactantiuſt,

tiuſt, és Sz. Agoſtont az Iſten Váraſárúl irt kőnyvében kőveſſem, kik midőn az Kereſztyén hit ellen agyarkodó világi Bőlcſek ellen, nagy kűzdéſſel tuſakodnának; eſzekben vővén, hogy az Kereſztyén hitnek, derék és állando fondamentomából, nem annyira ſértegethetik vala az ő Bajnakokat; más útra ſzegének, és az ellenkődő Vallásoknak undok éktelenſégét, oſtoba vakſágát, az természetben óltatott értelemmel viaskodó hamiſſágát, nagy fen meg mutaták az magok tulajdon Iráſokból, Szokáſokból, Rend tartáſokból, Aldozattyok formájából, és erkőlcsőkből.

Enis azért haſonló fegyvert ránték. Es miképpen az Harmadik kőnyvbē az Vj Tudományokrúl kőzönſégeſen; az Negyedikben, réſz ſzerént az Auguſtai Confeſſiórúl ſzollánk: azonképpen ez jelen-való kőnyvben, Iſten ſegétſége velem lévén, azt állatom: hogy, Az Calvinus tanításába, és az Helvéciai Confeſſiónak rongyos főltokból egybe tatarazott ſoványſágában, ſemmi bőcsülletes, és Iſteni méltóſághoz illendő Igazſág nem foglaltatik. De mivelhogy az Igazſágtúl El-ſzakadtak, egy nyomba nem járnak; főltonként ſzálankoznak, mint az vert hadak; és, az mi egynek teteczik, máſnak az csőmőrt ſzerez: ebben az baj-viváſban, nem igyekezem azon, hogy minden Prædikátornak tulajdon teteczéſen akadozzak, és kűlőn meg roſtállyam, vélekedéſit, mert ezeket ſenki csak ſzámba ſem tudná foglalni: Hanem, csak emlekezem az Calviniſtaſágnak első plántálójátúl fondált Tudományrúl, és az Calviniſtáknak kóz akarattyokból bé vőtt Helvéciai Confeſſiórúl. Mert ha az Calviniſtaſágnak első kezdője, és kőzönſéges Confeſſiója, ſok temérdek Tévelygéſekkel fel tetéztetett: kűnyű meg értenünk, mit kellyen alitanunk az utánnok tódúlt csőcſelék Prædikátorokrúl; és menyit kellyen bízni az kőz legényekhez, midőn láttyuk hogy meg ſzédűlt az agya Hadnaggyoknak.

Iőllehet pedig az Calviniſták hamis Tévelygéſének undokſágát, ſokképpen ki nyilatkoztathatnám; és mind azokat a' ſzép erős Bizonyſágokat nyakokra fordíthatnám, mellyekkel az Harmadik kőnyvben viaskodánk kőzönſégeſen az Vj Tudományok ellen: és meg mutathatnám, hogy az Calviniſta tudomány, kérſégben ejtő bizonytalanſágra viſzi az embert; Rend ſzerént hívattatott igaz Páſztoroktúl meg foſztatott; Vjonnan támadott; Magát meg hamiſſittya; Az ſetét Angyaltul vőtt erederet; Min-

Oda fellyeb, fol. 243.

Quot capita, tot ſenſus.

den fellelſégre okot ád, 's útat csinál: végezetre, hogy Calvinus az ő tanitáſát, nem csak éktelen maga-viſeléſſel, de temérdek Hazugſágokkal, magával ellenkező rút Viſzſzálkodáſſal, és több jelenſégekkelis, mellyekről emlekezénk, nem bizonytalannak, hanem ugyan bizonyoſon hamiſnak mutatta: De mind ezeknek bőveb értelmének okáért, az Harmadik Könyvre igazítván az Kereſztyén olvaſót, moſt csak azt mutaſſuk meg; hogy, Calvinus, az CREDONAK egy Agazattyát ſem hitte igazán. kiből következik, hogy azokis, kik Calvinuſſal egy nyomba járnak, és egy értelemben vannak, azon rút Valláſok ganejában hevernek, melyben Calvinus.

Hogy pedig ſommában foglallyam az jelen való Könyvnek derék Tanuſágát, és meg fejthetetlen bizonyitáſát, illyen Eröſséget állatok:

ARGVMENTVM.

Lehetetlen, hogy igaz Iſteni Tudomány leheſſen abban az Valláſban, mely az Kereſztyén hitnek állandó fondamentomát fel bontya, és az emberi okoſſággal tuſakodó, utálatos, káromló vélekedéſekkel meg rutittya.

Illyen pedig az Calvinus tanitáſa, mely az Credónak minden ágazattyát, undok, és az közönſéges okoſſággal viaskodó vélekedéſekkel fel forgattya.

Tehát, nem lehetſéges, hogy igaz, és Iſteni Tudomány légyen az Calvinus Valláſában.

Első Réſze az Bizonyſágnak, igen nyilván való, és nem ſzükölködik támaſznélkül: hanem csak az MASODIK Réſzének erősitéſében kel faradnunk.

ELSEO RESZE.

AZ CREDONAK ELSEO AGAZATTTAT NEM hiſzi Calvinus.

IGazán irja Sz. Agoſton: hogy, Sokan jól tudgyák az Hiſzek egy Iſtent, 's elis mondgyák nyelvel: de azért, ſem az Sz. Háromſágot, ſem az több Kereſztyéni Tudománynak fel bomolhatatlan fondamentomit, és kétſégnélkül való ágait igazán nem hiſzik; hanem, az egéſz Kereſztyén tudománynak ágait, újob formára és kaptára útik, és ezeknek igaz értelmétől nagy meſzſze el távoznak. Ezek közzé ſzámlálható Calvinus az ő Tanitványival egyetembe. Es minek előtte rendſzerént, minden Agazatban való rút eſetit emlitcsük, ugy tetczik, hogy egynehány Iclenſégekből

a Aug. To. 7. li. 3. de Baptiſ. cont. Donat. cap. 14.

gekből világoſon eſzünkben vehettyük, hogy Calvinus az *Credóban* ſemmit ſem hiſzen.

§. 1. Hét közönſéges Ielei, hogy Calvinus a' *Credóban* ſemmit nem hitt.

I. Ielenſég: Mert azt tanittya: hogy az Eccleſiában, Iſteni tudomány gyanánt, ſemmit nem kel venni, valami az Sz. Iráſban bé nincs irva. Mely dologrúl, maga ſzavait ezelőtt hallók. Mivelhogy azért az *Credót* nem olvaſſuk az Sz. Iráſban, nem kel ennek helyt adni az Eccleſiában, ha Calvinuſt halgattyuk.

I.

* *Suprà, fol. 93.*

II. Ielenſég: Mert Calvinus kéteſſé téſzi, ha ugyan az Apoſtolok ſzerzettéké az *Credót*. mellyet, noha a' Régiek egyenlő értelemmel az Apoſtolok műhelyéből ſzármazott Tudománynak neveznek: de ezért ő ſenkivel úſtőkőt nem akar vonni. tudgya ő azt, hogy némely czikkelyeket, az Apoſtolok után tóldottak az Credóhoz: a *De autore Symboli, nihil ſollicitus. Apoſtolis certè, magno Veterum ſcriptorum conſenſu adſcribitur. Vndecunq; tandem fuerit initiò profectum: de autore, vel anxiè laborare, vel cum aliquo digladiari, nihil attinet.* b *Deſcenſus ad inferos, poſt aliquantum temporis inſertus, ſenſim in Eccleſiis inſuevit.* Azért Calvinus, ſzembe nem ſzőkik Brentiuſſal, Artopæuſſal, és egyebekkel, c kik tagadgyák, hogy az *Credót* az Apoſtolok ſzerzették; az az, bizonytalanná téſzi, ha ugyan valamely meg csalatkozhatatlan kút főből eredetté az *Credó*. A' ki pedig ezt bizonytalanná téſzi, Iſteni hittel nem ragaſzkodhatik az *Credóhoz*.

II.

a *Calv. li. 2. cap. 16. n. 18.*

b *Ibid. n. 8.*

c *Vide Serarium, Theſi 17. de Apoſtolis.*

III. Ielenſég: Ha ugyan tudva vólnais, hogy az Apoſtolok ſzerzették az *Credót*, nem adna helyt néki Calvinus. Mert azt hirdeti (d mint nem régen hallók:) hogy, Nem kel ſemmit abban hinni, valamit Chriſtus Vrunk önnön maga előnkben nem adott, hanem ő utánna más hirdette.

III.

d *Oda fel-lyeb fol. 308.*

IV. Ielenſég: Azt vitattya Calvinus: hogy, Nem egyéb az igaz Hit, hanem az Iſtennek hozzánk való jó akarattyának eſméreti: e *Inſta Fidei definitio nobis conſtabit, ſi dicamus, eſſe Divinæ erga nos benevolentiæ firmam, & certam cognitionem.* Ha ez az Hitnek mivólta 's terméſzeti; következik, hogy, valamit az Iſtennek hozzánk való jó akarattya kivül tanitnak az Calviniſták, nem hiſzik azt magokis. Mert, az Dialecticuſok mondáſa ként, *Definitum non debet latiùs patère Definitione*; csak az mondathatik igazán Hitnek, az mihez hozzá illik a' Hitnek Definitiója. Igy tehát, az Iſteni terméſzetnek Egy-vóltát, Mindenhatóſágát, &c. nem hiheti igaz hittel Calvinus.

IV.

e *Calv. li. 3. cap. 2. v. 7. & 12. Vide Suprà, Fol. 214.*

V. Ielenſég: Az Calvinus itéleti ſzerént, Nincs ott igaz Hit, valahol jó Cſelekedetek nincſenek: f *Fides à bonis Operibus ſeparari non poteſt: Teſtimonia ſunt Bona opera. DEI in nobis habitantis.* Meg vallya pedig ómaga: hogy ő benne, és az ő Tanitványiba, ſoha csak egy Jó cſelekedet sincsen; hanem, g Minden cſelekedetek ocſmányſág, és kárhozatra mélto vétek. Tehát, az maga itéleti ſzerént sincs ő bennek igaz Hit, mellyel az *Credót* hinnék.

V.

f *Calvin. in Matth. 22. verſ. 11. Lib. 3. Inſti. cap. 14. n. 18.*

g *Sup. f. 203.*

VI. Ielenſég: Mert Calvinus maga azt hirdeti (mint ezelőtt meg hallók:) h hogy, ő 's az ő Tanitványi, az ő el tévelyedett értelmekkel,

VI.

h *Az Calvinus ſzavait, Láſd Fol. 321.*

mind viſzſza forgattyák, valami Chriſtuſban, és az ő Tudományában vagyon. Ha Calvinus ebben nem hazud, kétſégnélkůl ſemmit az *Credóban* nem hiſzen az ő Iſcolája.

VII. Ielenſég: Azt beſzélli Calvinus: hogy, ők ſemmit abban nem hiſznek, valamit az Pápiſták hiſznek. mert mind Bálványozás a' Pápiſták vallása: a *Satan in Papatu adulteravit, quæcunq; DEVS in ſalutem noſtram deſtinaverat.* b *Papiſtæ Idololatriam habent craſſionem, quàm fuerit ſub Ieroboam, neq; in Doctrinâ, guttulâ unâ ſunt puriores. Vix ullum cum ipſis conventum habere poſſumus, in quo non apertâ Idololatriâ nos polluamus.* Ha ſemmit abba nem hiſznek a' Calviniſták, valamit az Cathólicuſok vallanak; búcſůjokat vőtték tehát az *Credótůlis.* Mert ezt nem csák vallották 's vallyák az Cathólicuſok: de, a'mint ezelőtt meg hallók Luthertůl, az Cathólicuſoktul vőtték és tanúlták az Atyafiak az *Credót.* De ezek csátázó martalékok. jer menyunk a' dandárra.

a *Calv. l. 4. cap. 1. n. 1.*
b *Ibid. cap. 2. n. 9.*

Lásd Oda fellyeb, fol. 166.

§. 2. Az Calvinus Iſtene, az embort Bůnre taſzigállya.

Az *Credónak* Első ágazattyában, Négy dologrůl teszůnk vallást: 1. Hogy hiſzůnk egy Iſtenben; az az, bizonyoſon, és minden kételkedéſnélkůl vallyuk az Iſtent, és az Iſtentůl meg jelentetett Igazſágot. 2. Hogy Egynek hiſzſzůk lenni az Iſtent természetiben; kit egyedůl, társnélkůl, tartozunk Iſtenleni. 3. Hogy ebben az Iſteni Természetben, kůlömbözés vagyon az Személyben. Mert az első Személy, nem csak azért neveztetik Atyának, hogy a' teremtett állatoknak alkotója, és Atyai ſzeretettel való gondviſelője; de azértis, mert az ő természet ſzerént való egy Fiának, az tellyes Szent Háromſágnak második ſzemélyének, igaz Attya. 4. Hogy ezt az egy Iſtent, Mindenható Iſtennek vallyuk; kinek hatalmas ereje, az mennyet, és földet, benne való állatokkal egyetembe teremtette.

Ezekben fokképpen meg útkőzik Calvinus, és AntiChriſtus Hopmeſterének mutattya magát. Mert, miképpen az AntiChriſtuſnak károlomló ſzáj adatik, mellyel az Iſtent meg ſzidalmazza: azonképpen Calvinuſis, hallatlan káromlásokat kérődik az égre 's az élő Iſtenre. és oly kábaſágokat forgat, hogy, ha az Iſten tiſztеſſégének fogyatkozáſára ſzándékozott, és el tekéllett akarattal tőrekedett vólnais, csak ezzel érte vólna meg.

Seneca, epi. 124. Quid interest, utrum Deos neges, an infames.

Előſzőr azért; Oly dolgokat akar az Iſtenre kenni és hárítani, mellyek az Sz. Irásban tulajdon feſtéki az Sátánnak. Innen vagyon, hogy ſokan azt merték irnyia: c hogy, az Eordőgőt űltette Calvinus az Iſten ſzékiben. Mert, ha Sz. Pál azt mondotta: d hogy, Iſtene az részegeſeknek haſa; az főſvényeknek, tarſolya. mivelhogy ezeknek adgya, a' mit Iſtennek kellene adni, midőn életek czéllyát és határát bennek helyheztetik: meg itélheti akárki, mit kellyen Calvinuſrůl itélni. mivelhogy, valamit az Szent Irás Iſtennek tulajdonít, attůl Calvinus mind meg foſztya őtet. Viſzontag, valamit az Sátánnak tulajdonának nevez, azt Calvinus mind az ő Iſtenére keni. Az Iſtentůl azt olvaſſuk: hogy ő az Bůnt nem akarja: *Pſal. 5. v. 5.* gyűlőli az Gonoſzſágot: *Sapient. 14. v. 9. Pſal. 44. v. 8.*

c *Infrà, lib. 3. cap. 9.*
d *Eph. 5. v. 5. Philip. 3. v. 19.*

reá nem nézhet az vétkekre, ugy utállya ezeket: *Habac. 1. v. 13.* ſenkinek nem parancſolta a' gonoſzt: *Eccleſ. 15. v. 22. Hierem. 19. v. 2.* ſenkit atra ſém kiſirt: *Iacob. 1. v. 13.* ſenkinek nem parancſolta, hogy gonoſzt cſelekedgyék: *Eccleſ. 15. v. 12.* mert a' ki gonoſzt cſelekeſzik, Iſten ellen tuſakodik: *Actor. 7. v. 51.* mivelhogy az ő ſzent akarattya az, hogy ſzentůl éllyůnk: *1. Theſſal. 4. v. 3.* nagy tűréſſel ſzenvedi az Iſten az Gonoſzokat: *Rom. 9. v. 22.* És ugyan nemis lehetſéges, hogy az Igaz Iſten akarattyából kezdeſſenek az Gonoſz cſelekedetek. Mert a' mit nyilván, és nagy fenyiték alatt meg tilt; lehetetlen, hogy azt akarja 's arra izgaſſon valakit. hanemha ellenkező akarattya vagyon, és cſak képmutatáſból tiltya a' mit akar. Ennek fölőtte, ha az Iſten akarná hogy vétkezzůnk, ugyan nem vólnánk bůnősők a' gonoſz cſelekedetben. mivelhogy az ő akarattyával nem ellenkeznénk; és az Calvinus tulajdon tanitáſa ſzeréntis, mind jó az, valamit az Iſten akar, és parancſol: a *Hæc ſit modeſtiæ lex, acquieſcere DEI imperiò; & ejus voluntas nobis ſit unica juſtitiæ regula.* b *Quicquid DEVS vult, eo ipſo quod vult, juſtum habendum.* Végezetre, minden kegyetlen Tyrannuſnál meg fedhetőb vólna az Iſten, ha azt bűntetné bennünk, a' mit ómaga rendeléſéből, akarattyából, kételenitéſéből cſelekeſzünk. Halhadſza mit irnak az Régiek errůl: c *Peſſimus omnium eſt, qui à Creatore univerſi, alios ad adulteria, alios ad rapinas impelli arbitratur. Vnde ſequitur, aut hæc peccata non eſſe, aut peccandi cauſam in Creatorem referri.* d *Excuſabitur omne delictum, ſi dixerimus, Nihil fieri à nobis, ſine DEI voluntate. quomodo enim, vel quæ non vult, de ſua voluntate producit; vel quæ vult, prohibet?*

a *Calv. l. 1. cap. 17. n. 2.*
b *Lib. 3. c. 23. n. 2.*
c *Enſe. 6. de Præpar. c. 5.*
d *Tertulli. Exhort. ad Caſtitatem, cap. 2.*

Az Eordőgrůl pedig ezekkel ellenkező dolgokat olvaſunk, tudni illik: hogy, ő bocſattya az emberek ſzűvében az árultatáſt: *Ioan. 3. v. 2.* ő kiſirt, és ingerel minden gonoſzra: c *Matth. 4. v. 3. Actor. 5. v. 3. 1. Corinth. 7. v. 5. 1. Theſſal. 3. v. 5.* ő az hazugſágnak, és gyilkoſſágnak attya: *Ioan. 8. v. 44.* Az ki tehát oly Iſtent hiſzen, mely az elő ſzámlált Iſteni tulajdonſágoktul meg foſztatott, és azokkal ellenkező őrdőgi erkőlcsőkben őltőzőtt; minden kétſégnélkůl, az igaz Iſtent el tagadván, az őrdőghöz pártolkodott: és, az mint maga Calvinus irja; valaki az Iſtent, az bűnök okának nevezi, az Iſtent őrdőggé változtattya: e *DEVM autorem omnium, etiam malorum, faciunt Libertini; ideoq; nullum, inter DEVM, ac Diabolum, diſcrimen faciunt. Ita reverà DEVS, quem nobis fabricant, idolum eſt, Diabolis ipſis deterius. Quum enim DEO nihil ſit magis proprium, quàm ſua Bonitas, ipſum à ſe abnegari oportet, & in Diabolum transformari, ut malum efficiat.*

c *Calv. Inſtruct. cont. Libertin. cap. 13. 14.*

Hogy pedig Calvinus, az ő Iſtenét meg foſztván Iſteni tulajdonſágitul, őrdőgi ruhában őltőzteſſe, ezekből az ő tanitáſinak fondamentomiból ki tetezik:

DÆMONOLATRIÆ CALVINIANÆ, ARTIC. I.

I. Azt irja eggyőtt: hogy, Az Iſtennek el végezett akarattyából lőn az mi első Atyánknak eſett: f *Negant, decretum fuiſſe à DEO, ut ſuâ defectione periret Adam. Decretum quidem horribile, fateor: inficiari tamen nemo poterit, quin præſciverit DEVS, quem exitum eſſet habiturus homo; & ideò Præſciverit, quia decreto ſuo ſic ordinárat.* Es iſmét: g *Fateor, in hanc, qua illigati ſumus, conditionis miſeriam, DEI voluntate decidiſſe filios Adam.* Meg hallók ezelőtt:

f *Calvin. 3. Inſtit. cap. 23. n. 7.*
g *Ibid. n. 4.*

ezelőtt: hogy, az Isten az Bűnt nem akarja. Aztis számtalanszor mondgya az Irás: a hogy, az Isten, senkinek veszedelmét nem akarja. Es ha akarta vólna az Isten, hogy Adam el essék; vallyon's miért tiltotta meg oly nagy fenyíték alatt az alma ételt? a'vagy miért bűnteté oly igen őtet, ha Isten akarattya szerént cselekedett az alma kóstolásban? Az Irás, mikor Adam esetirűl szól, b az ő Szabad akarattyának tulajdonittya a' Gonoszságot. és magais azt tanittya Calvinus: hogy Adám, szabad akarattyából esett el: c *Potuit Adam stare, si vellet; quando non nisi Propriâ Voluntate cecidit.* Ha az Istennek el végezett akarattyából kövétkőzött vólna eseti; kételen el kellett vólna veszni. mivelhogy az Calvinus mondása szerént; d *Voluntas DEI est, rerum necessitas: atq, id necessariò futurum est, quod ipse voluerit.*

a *Ezech.18. v. 23. 2.Pet.3. v.9*
b *Eccles.15. v.14.*
c *Calv.l.1. cap.15.n.8.*
d *Idē lib.3. cap.23.n.8.*

ARTIC. II.

II. Azt mondgya: hogy, Az Bűnőket nem csak el szenvedi az Isten; de ugyan ő akarattyából léttesznek. és, ez az ő Akarattya, Kételeníti az gonoszokat, hogy egyebet se cselekedhessenek: e *Tergiversando effugiunt, DEI tantum permissu, non etiam voluntate hoc fieri. Ipse verò, palàm se facere pronuntiat. Nihil efficiunt homines, nisi arcano DEI nutu. nec quidquam deliberando agitant, nisi quod ipse jam apud se decreverit.* f *DEVS non alia ratione, quàe futura sunt, praevidet, nisi quia ita, ut fierent, decrevit.* g *Reprobi evadere nequeunt peccandi necessitatem, praesertim, cùm ex DEI ordinatione sibi injiciatur hujusmodi necessitas.*

e *Lib.1.cap. 18.n.1.*
f *Id.lib.3.c. 23.nu. 6. in fine.*
g *Ibid.n.9.*

ARTIC. III.

III. Azt irja: hogy, A' Sátánnak az Isten parancsollya az hazudást, és az emberek meg csalását; ugy hogy, a' Sátán csak szolga, és eszkőz az dologban: de ómaga az Isten, kormányos; ő parancsollya mit mivellyen: h *Satan, qui intus efficaciter agit, ita est ejus minister, ut non nisi ejus IMPERIO agat.* i *Quicquid agitent homines, vel Satan, DEVS clavum tenet. Satan mittitur cum certo MANDATO, ut sit Spiritus mendax in ore Prophetarum. Nuda Permissionis figmentum evanescit. quia ridiculum est, Judicem tantum permittere, non etiam decernere, quid fieri velit, & MANDARE executionem ministris. Cujus Satan, & scelesti latrones ministri fuerunt, DEVM fuisse AVTOREM.* k *DEI IMPVLSV Satan ipse suas partes agit. A DEO manat efficacia erroris. DEVS projicere dicitur in fœdas cupiditates, quia justæ vindictæ præcipuus est AVTOR; Satan verò tantum minister.* l *Dicitur & DEVS agere in reprobis, quòd Satan ipse (instrumentum quum sit iræ DEI,) pro ejus nutu ac IMPERIO huc illuc se inflectit.* m *Spiritus impurus, DEI Spiritus vocatur; quia ad ejus nutum potentiamq, respondet: Instrumentum magis ipsius in agendo, quàm à seipso autor.* n *Per ministrum iræ suæ Satanam, voluntates excitat, conatus firmat.* o *Quædam testimonia ostendunt indurare DEVM, deserendo: alia ultrà procedunt. Indurat quidem non emolliendo; verum plus aliquid facit, quod obstinatione pectus ejus obfirmandum Satanæ MANDAVIT.*

h *Calv.Rō. 9.v.18.*
i *Calv. lib. 1.cap.18.n.1. Joā.8.v.44. Medacium ex proprio loquitur Satan. (Calvin° ait; non ex proprio, sed DEI instinctu.*
k *Ibid.n..2.*
l *Lib.2.cap. 4.n.2.*
m *Ibi. n.5.*
n *Ibid.n.3.*
o *Ibid.n.4.*

ARTIC. IV.

IV. Azt beszélli: hogy, Eomagais az Isten, titkos erejével indittya, izgattya, taszittya, kételeníti, titkos gondviselésével hajtya az embert a' Gonoszra: p *Impios flexurus est ad exequenda sua judicia. Vnde apparet, certâ destinatione DEI fuisse IMPVLSOS.* q *Justo DEI Impulsu agit homo, quod sibi non licet.* r *Reprobi evadere nequeunt peccandi necessitatem, præsertim, quum ex DEI ordinatione sibi injiciatur hujusmodi necessitas.* s *Efficacia agendi, penes DEVM est: reprobi, ministerium duntaxat præbent.* Ki ha ugy vagyon; az Gonoszak nem

p *Calv.li.1. cap.18.n.2.*
q *Ibid.n.4.*
r *Lib.3.ca. 23.n.9.*
s *Lib.2.ca. 4.n.4.*

nem ellenkeznek az Isten akarattyával, hanem ennek engednek. Es, nem csak az Irásnak igaz értelme; de az tévelygő magyarázatokis Istentűl fúgatnak meg. mivelhogy, *A DEO manat efficacia erroris.*

ARTIC. V.

V. Azt tanittya: hogy, Valami gonoszt az ember cselekeszik, azt az Istenis cselekeszi. és sokkal inkáb cselekeszi az embernél. mivelhogy az ember, csak eszköze Istennek: a *Concedo, Fures, Homicidas, & alios maleficos, Divinæ esse providentiæ INSTRVMENTA, quibus ad exequenda quæ apud se constituit, judicia, utitur.* b *Absolon incesto coitu patris torum polluens, scelus perpetrat. DEVS hoc opus suum esse pronuntiat.* c *Idem facinus DEO, Satanæ, Homini assignari, videmus non esse absurdum.*

a *Calv. l.1. cap.17.n.5.*
b *Ca.18.n.1.*
c *Lib. 2.c. 4.n. 3.*

ARTIC. VI.

VI. és Vtólszor, egy általlyában Istenre háríttya okát az bűnőknek, és azt mondgya: hogy Isten *Autora*, 's Oka minden gonoszságnak: d *Iam satis apertè ostendi, DEVM vocari eorum omnium AVTOREM, quæ isti volunt otioso tantum ejus permissu contingere.* e *Cujus Satan, & sceleſti latrones ministri fuerunt, DEVS AVTOR fuit.* f *DEVS projicere dicitur in fœdas cupiditates, quia justæ suæ vindictæ præcipuus est AVTOR: Satan verò tantum minister.* g *Damnationis causſam in se agnoscere coguntur. Atqui, ut centies DEVM esse AVTOREM confitear, quod verissimum est.*

d *Lib.1.cap. 18.n.3.*
e *Ibid. n.1.*
f *Ibid. n.2.*
g *Lib.3.ca. 23.n.3.*

Vgyanis, az eléb fel vetett fondamentomokból, nyilván kővetkőzik: hogy az Isten, Oka az emberek Bűnének. Mert, a' ki mást izgat, taszit, kételenit valamely cselekedetre, oka annak a' mire vonsza az embert. Azonképpen, a' ki valamely eszkőz által valamit mivel, oka's alkotója annak a' mit csinált. Ha azért az Isten parancsolattyából, izgatásából, kételeníttéséből cselekeszik, az ember, és ördög, mint eszközők, az gonoszságot; tagadhatatlan, hogy az Isten fő Oka Minden Bűnöknek. Mert, sem az ördög, sem senki egyéb, külömben oka nem lehet az más ember vétkének, hanem hogy őtet ingerli, izgattya, parancsolattyával erőlteti, mint egy eszközit kételeníti felebarattyát a' tőrvény ellen való cselekedetre.

Továbbá, az kővetkőzik ebből: hogy, Semmi cselekedetben nem vétkezik az ember. mivelhogy, a' mint nem régen Calvinustúlis hallók, Nines abban vétek, a' mit az Isten akar. De hallyuk ómagát Calvinust, mit hoztak ki ebből a' Tudományból az ő Tanitványi: h *Quidquid jam accidit, DEI providentiæ deputant, ut conniveant ad hominem. Occidit sicarius probum civem? Exsecutus est, inquiunt, consilium DEI. Furatus, aut scortatus? Fecit, quod provisum erat à Domino, minister ejus providentiæ. Ita flagitia omnia, virtutes vocant. quia DEI ordinationi obsequantur.* *Calv. lib. 1. cap.17.n.3.*

Tétováznak némely Calvinisták, 's azt rebeségetik: hogy, Calvinus az Istent nem tészi okának az Bűnnek, a' menyiből bűn és gonoszság vagyon a' cselekedetbe; hanem csak a' menyire külső cselekedetek. De szaladás ez. Mert a' mint hallók, Calvinus azt mondgya: hogy, Az gyilkosok, lopók, sőt ómagais az Sátán, csak eszközi az Istennek, mikor gonoszt cselekednek; ugy hogy, *Idem facinus DEO, Homini, Satanæ assignetur;* azon gonoszság, az Istennek, az embernek, és az ördögnek tulajdonittassék. mert ugyanis, a' ki fejszével máft agyon vér, gyilkos az, noha ezkőz által *Calv. lib. 2. cap.4. n.3.*

által cselekeszik. Ennek fölötte, Sz. Dávidot nevezi az Irás gyilkosnak, mivelhogy ő parancsolta vala, hogy Vriás meg öletnék. Az Calvinus vallása szerént is, az Isten parancsollya az Sátánnak, hogy gonoszt cselekedgyék: Tehát, Isten oka az gonosznak. Továbba, A' ki tanácsával, vagy kisztetéssel valakit lopásra, gyilkosságra ingerel, minden kétségnélkül oka az bűnnek, noha csak külsö beszéddel ad tanácsot: Tehát az Vr Isten, sokkal inkáb oka lészen az bűnnek. mert az ő hatalmas erejével, az embernek akarattyában, által hat, és úgy izgattya, taszittya, sőt erőlteti 's kételeniti embert az gonoszra, mint Calvinus irja. Ismét: Az Isten oka az emberek Ió cselekedetinek. mivelhogy ő sérkenti fel, ő izgattya akaratunkat az jóra: Tehát az gyilkosságnak, fajtalanságnakis ő lészen oka, ha ezekre ő izgat minket. Végezetre, Calvinus magais jelenti: hogy, ugyan az bűnnekis oka az Vr Isten. Mert, előszőr azt veti maga ellen: hogy, ha az Isten akarja az embernek esetit, és ő taszittya mint eszközit gonoszra; következik, hogy azt akarja, a' mit erősen meg tiltott. Erre csak azt feleli: hogy, mi nem érthettyük, miképpen lehessen, hogy akarjais, 's neis akarja az Isten ugyan azont: a *Pro mentis nostræ imbecillitate, quomodo idem diverso modo nolit fieri, & velit, non capimus. Non capimus, quomodo fieri velit, quod facere vetat.* Ha az Isten ugyan azt akarja, az mit tilt; kétségnélkül az bűnt akarja, mert ezt tiltotta megis. Annak fölötte, azt irja: b hogy, Isten oka annakis, a' mirűl azt mondgyák az Catholicusok; hogy, csak el szenvedi, noha nem akarja az Isten. Az Catholicusok pedig, csak az bűnökről mondgyák, hogy ezeket el szenvedi az Isten: Tehát az Calvinus értelme szerént, az bűnöknekis oka az Isten. Végezette, az mint meg hallók, azt irja: c hogy, azért látta Isten az Adam esetit, mert azt végezte vala, hogy el essék. Ha az Vr Isten azért láttya eleve az embernek esetit, mert ő végezte, és akarta hogy el essék; mivelhogy az bűntis elől meg láttya, minek előtte meg légyen, következik, hogy az bűntis akarta az Isten.

Calvinus ezekben az balgatag Istentelenségekben, semmivel egyébbel nem menti magát, hanem azzal: hogy, Az Isten, noha ugyan azon *Facinust*, latorságot cselekeszi, mellyet az ember: d de az Isten, jó végre cselekeszi. azért, nem vétkezik mint az ember.

De ez a' mentség semmit nem szolgál. Mert, Egy az: hogy ezzel az felelettel, az Isteni tulajdonságoktúl meg foszlya az Istent, és az ördög tulajdonságában öltözteti. mert helyén haggya, hogy az Isten akarja, es cselekeszi a' Bűnt, noha jó végre. Más az: e hogy jó végre sem szabad gonoszt cselekedni. Azért, szinte mint az ember meg nem menekednék az bűntúl, ha azért lopná el az ökrőt, hogy az bőrét alamisnába adná: ugy; ha lehetséges volna, hogy az Isten jó végre hazudna, meg nem menekedhetnék az vétektűl. Annak fölötte, az Calvinus tanitás szerént; az ember cselekedetinek mind móggya, 's mind vége, Istentűl vagyon. Mert azt tanittya: hogy, az Istennek akarattya, oka mindeneknek; *DEI voluntas, rerum omnium dicitur causa.* Tehát az ember cselekedetinek módgyát, és végétis az Isten cselekeszi, mivelhogy ezekis valami állatok.

a *Calv. l.1. cap.18.n.3. Caperemus facile, si, ſi Catholici dicũt, docerent.*

b *Libr.1.c. 18.n.1.3. ut retuli ſupra.*

c *Calv.l.3. cap.23.n.7.*

d *Calv.l.2. cap.4.n.2. Vide Dörhoff. Apodixi 1 cap. 4. Fol. 42. & cap.9.fo.71.*

e *Ro.3.v.8.*

Calv. lib.1. cap.18.n.2.

Ne iréld pedig, hogy csak Calvinus evez ebben az hajóban. mind Luther, 's mind Filippus ezent tanittyák. Halhadsza Luthert: *Et mala opera in impiis DEVS operatur. Quis audet negare, ſe etiam in malis operibus, ſæpiùs conſilium aliud facere, quàm cogitárit? Adeo non eſt homo in manu ſua, etiam mala operans.* Melanchthon abban az könyvben, mellyet a Luther fölötte dicsir, igy beszél: b *Iuxta prædeſtinationem DEI, omnia neceſſario eveniunt in creaturis. Ridiculum ergò commentum eſt, Liberum arbitrium. voluntas enim noſtra, adeo non eſt libera, ut eo ſolum feratur, quò à DEO impellitur. DEVS ergo propriè operatur omnia. Et, quemadmodum propria DEI operatio fuit Pauli vocatio: ita eſt Davidis adulterium. Tam proprium ejus opus eſt Iudæ proditio, ac Pauli vocatio. Non eſt ergo cur frigidum gloſſema recipiam, ut DEVM Mala permittere, non etiam facere dicamus.*

Schlüsselburgius pedig, bőv beszéddel meg mutattya; hogy ugyan ezent tanitotta Béza, Petrus Mártyr, és egyebek. kiknek ímillyen szavokat hozza elő: c *Herodes, & Pilatus, neceſſario Chriſtum condemnárunt. Adamus, inevitabili DEI decreto lapſus eſt. DEVS incitat ad mentiendum dæmonem.*

Ezekből az Tudományokból, a' mint ezennel d meg értyük, nem csak az Cathólicusok, de az Lutheristákis azt hozzák ki: hogy, Az Calvinus Istene, nem egyéb az pokolbéli ördögnél. mivelhogy, az minémű festékit, és cselekedetit emlitők az ördögnek, azokat ő mind az ő Istenére rakja.

Nincs pedig semmi fondamentoma Calvinusnak az Sz. Irásban, erre az rút vélekedésre; hanem csak az vakmerő tudatlanságtúl hordoztatik.

Elősző, azt forgattya: hogy, Az Isten meg vakittya az embernek értelmét; meg keményiti akarattyát.

De nem vészi észében, hogy az Isten csak azért mondatik Meg keményiteni. mert, az ő igaz itéleti szerént, meg vonsza malasztyát, mellyel meg lágyúlna az ember: e ostorozásit halasztya, mellyek el idegenitenék embert az bűntúl: és oly dolgokat cselekeszik előtte, mellyekből az emberi gonoszság okot vészen az el tekéllett vétekre. Es azért mondgya az Bölcs: * hogy, az Isteni cselekedetek, kelepczéjek, és egér-fogójok az balgatagoknak. Meg keményité tehát az Isten az Farao szűvét, mert meg nem lagyitá. sőt oly csudákat cselekedék előtte, mellyekből tudta, hogy az kevély Király okot vészen vakmerőségére, nem akarván meg győzőtnek látczani. Miképpen [illegible], az mely Atya kedvén neveli fiát, vagy szolgáját, azt mondgyuk: hogy, ő veszteti el, ő törte gonoszszá. nem azért, hogy izgatta vólna vásotságra, melytűl lágyan nemmen tiltottais: de csak azért, hogy meg nem bűntette; sőt kincsét kezében bizta, kiből az tékozló fiu alkolmatosságot vőtt gonoszságára. Igy magyarázza az szűvnek keményitését Sz. Agoston: f *Non obdurat DEVS impertiendo malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam.* Es ismét: g *Obſtinationem DEVS cum fácere dicitur; non inſtigando & inſpirando, ſed deſerendo facit.*

Másodszor, azt veti elő Calvinus: hogy, h Isten egy Bűnt más bűnnel szokott verni. Az bűntetést pedig, az Biró nem csak el szenvedi, de ugyan megis parancsollya.

Calvin. Ellenvetési.

c *Eccleſ.8.v. 11. Iob.24.v. 23. Rom.2.v.4. * Sapie.14. v.11.*

f *Auguſt. Epiſt.105.*

g *In Pſal.77. Immiſſiones per Angelos malos.*

h *Rom.1.v. 24.26. Aug.5.cont. Iulian.c.a.3.*

Kúnyú erreis a' válasz. Mert bizonyos az, hogy az bún ómagában, nem lehet búntetése az gonoszságnak. mivelhogy senki maga boszszúságát, újab boszszúval nem szokta búnteni. Kétképpen mondatik tehát az búnnel oltoroztatni ember: 1. Mert az elébbi vétkekkel azt érdemlette, hogy a Isten őtet szájára bocsássa, és az búntűl meg ne tartoztassa malasztyával. 2. Mert az búnből következő gyalázatot, kárt, veszedelmet, oltorúl, vagy tanuságúl ereszti Isten az emberre, mint szépen irja Sz. Agoston: b *Tu, Domine, ad usus tuos contorquens profunda torrentis, fluxum saculorum ordinans turbulentum; etiam de alterius animæ insaniâ, sanas alteram.*

a *Psal.80.v. 13. Actor. 14. v.15.*
b *August.9. Confess.c.8.*

Harmadszor: Azokat az helyeket forgattya, mellyekben olvassuk, hogy Istennek rendeléséből árúltatott el Iósef: *Genes.45.v.8.* sőt ómagais üdvözitónk: *Actor.2.v.23.cap.4.v.28.* és, hogy nincs oly gonosz, mellyet ő nem cselekednék: *Amos.3.v.6. Isai.45.v.7.* Mert ő parancsolta Semeinek, hogy szidalmazza Dávidot: *2.Reg.16.v.10.* ő inditotta fel Dávidot, hogy az népet meg számlálná: *2.Reg.24.v.1.* Absolon fajtalanságát, maga cselekedetinek mondgya: *2.Reg.12.v.12.*

c *Vide Tertull.l.2.contr. Marcion. c.14. n.83.*

Ezekre igyenesen igy felelnek az Doctorok: c Mikor Amos azt mondgya; hogy Isten cselekeszik gonoszt az Várasban: nem a' búnről kel ezt érteni, hanem az Istennek csapásiról, éhségről, hadakról, dög-halálrul. Mikor pedig Istennek tanácsából, és akarattyából mondatnak lenni az gonoszságok: Előszór, azért mondatnak: mert az Istennek véghetetlen bölcsesége, őröktűl fogva látta, mit cselekedik Szabad akarattyából az ember, ha reá bocsattya, és szent malasztyával őtet meg nem tartóztattya. Mikor azért igaz ítéleti szerént, valamely Istentelen embertől az ő Sz. Lelket meg vonsza, és az ördögöt reájok szabaditya, [illegible], hogy az kik nem akartak helyt adni az Igazságnak, szolgállyanak az Vndokságnak: akkor az emberek, ezért az fel szabaditásért, mondatnak az Istennek el végezett tanácsából, és akarattyából cselekedni. mert az Istennek gondviselésétűl birattatik az ember a' gonosz cselekedetbennis: és csak addig mehet elő benne, mig Isten el bocsattya. Másodszor: Mert az Vr Isten, az méregbőlis orvosságot tudván csinálni, soha oly búnre nem bocsattya az embert, melyből az ő gondviselése valami jót ki nem hozna. Mikor azért a' búnre ereszt valakit; nem nézi csak hivolkodva, hanem az emberek gonoszságát, vagy hiveinek próbájára, vagy az gonoszoknak oltorozására igazgattya. Igy az Iósef bátyainak árultatásat, Iósefnek fel magasztalására fordita. Semei szitkát, Dávidnak oltorozására térité. Absolont; nem izgatta az latorságra, hanem reá bocsátotta, és Dávidnak búntetésére forditotta az ő szabad gonoszságát.

Ita August. Enchir. cap. 100. Lib. 22. Civit. c.1.

DEVS nemini mandávit impiè agere. Eccl. 15.v. 22.

§.3. Az Calvinus Istene, igen Mostoha Atya; sőt kegyetlen Tyrannus.

TYRANNIDIS DEI CALVINI, ART. I.

Az Igaz Istent, kegyes Atyánknak vallyuk a' *Credóban.* mivelhogy az ő mi hozzánk való szerelme, kegyelmessége, gondviselése, sokkal meg előzi az világi Atyáknak kegyességét. Calvinus pedig az ő Istenét, kegyetlen Tyrannussá, sőt hóhérrá változtattya sokképpen.

I. Azt mondgya: hogy, Az ő Istene, lehetetlen dolgokra kötelez-

te az embereket, örök halálnak, és kárhozatnak alatta, mint ezelőtt a maga szavaiból hallók.

a *Fol.205.* ARTIC. II.

II. Az Calvinus Istene kételeníti az embert az ő törvénye ellen való cselekedetekre: b *Reprobi evadere nequeunt peccandi necessitatem, quum ex DEI ordinatione sibi injiciatur hujusmodi necessitas.* c *Necessario peccat homo.* d *Voluntas DEI est, rerum necessitas. ideo necessariò futurum, quod ille voluerit.* Mindazáltal, örök kárhozattal meg búnteti, valaki azt mivéli, a' miben egyéb sem lehetett, mivelhogy ómaga, erővel cselekedtette vélle. Azonképpen, a' mint nem régen meg hallók, az Istennek tasztitásából, izgatásából, akarattyából, parancsolattyából cselekesi az ember azt, az miért kárhozatra vettetik.

b *Lib.3.ca. 23.n. 9. Vide Dörhoff. Apodixi 1. cap.9. in fine.*
c *Lib. 2.c. 4.n.1.*
d *Lib.3.ca. 23.n.8.*

III. Az Calvinus Istene, egy kis hivolkodó gondolatért, egy leg kisseb hivságos beszédért, örök kárhozattal búnteti szolgait. Ha szántszándéknélkúl, és akarattyok ellen valami gonosz indúlat gerjed bennekis; pokollal, örök veszedelemmel fizet nékik; mint az Calvinus szavából eléb hallók. Nérót, Domitiánust, egyebeket, Tyrannusoknak itéltek az okos emberek, mivelhogy apró vétkekért meg ólették az embereket. Tehát, az Calvinus Istene sem Atya, hanem kegyetlen Tyrannus. Hamissan bizonyit pedig ezaránt Sz. Pállal Calvinus; mint ennek előtte meg mutatám.

ARTIC. III.

Suprà, fol. 204.

IV. Soha nagyob Tyrannust annál nem gondolhatunk, mint az ki, hogy haragosságát meg esmertesse, az ő alatta valókat halálra sententiázza, csak maga jó kedvéből; semmit nem nézvén az veszendő embernek érdemére. Es minek utánna el végezte, hogy valakit meg öllyön; ne láttassék tellyességgel módnélkúl cselekedni, ugy erőlteti az Törvény ellen való dolgokra, hogy semmiképpen el nem kerülheti az kelepczét, hogy törvény ellen ne cselekedgyék. Az Calvinus Istene, pontrúl pontra ezt cselekesi az emberekkel: Tehát nem Atya, hanem Busirideshez, Mezentiushoz, Falarishoz kegyetlemb Tyrannus.

Supr. f. 299. ARTIC. IV.

Calvinus az ő Istenéről Két dolgot tanit:

DE PRÆDESTINAT. ARTIC. I.

Előszór; hogy, Az Vr Isten örőktűl fogva, csak szinte az maga jó kedvéből, semmit nem nézvén embernek cselekedetire, némellyeket örök kárhozatra rendelt, némellyeket bódogságra. Ezt pedig csak azért cselekesi, hogy az kárhozandók búntetése által, az ő neve dícsőittessék: e *Interrogant, quo jure suis Creaturis irascatur Dominus, à quibus nullâ antè offensione provocatus fuerit? Nam exitio devovere, quos placuerit, Tyranno convenit. Est igitur, cur cum DEO expostulent homines, si nudo ejus arbitrio, citra proprium meritum, in æternam mortem prædestinantur.*

e *Calv. li.3. cap.23 n.2.*

Ezeket mikor Calvinus maga ellen vetette vólna, ugy mint az ő tanitásából következő dolgokat; csak azt feleli reá: hogy, Az Isten Akarattya minden igazságnak regulája. és elég az, hogy ő igy akarta; nem kel ennek más okát vadászni: *Ubi ergo quæritur; Cur ita fecerit Dominus? Respondendum est; Quia voluit. Quòd si pergas rogando; Cur voluerit? Majus aliquid quæris DEI voluntate, quod inveniri non potest.* Mely feleletbe, helyén haggya, hogy, nincs egyéb oka, miért rendel az Isten valakit kárhozatra, hanem

csak az ő Akarattya. Es szépennis következik az Calvinista tudományából; hogy, az Isten, semmit az veszendők bűnére nem nézett, mikor őket halálra rendelte. Mert azt mondotta vala csak azelőtt Calvinus; hogy, Nincs semmi egyéb oka, miért akarta ezeket el veszteni az Isten, hanem csak az maga jó kedve: a *Reprobat DEVS, non aliâ de causâ, nisi quia ab hereditate illos vult excludere: Minimè consentaneum est, præparationem ad interitum alio transferre, quàm ad arcanum DEI consilium.* b *Quosdam in exitium ituros præscivit: idq; ita factum, quia sic voluit.*

Azonképpen másutt c azt irja: hogy minden ůdőbe, fő tűdős emberek tanitották: hogy, az Isten senkit kűlőmben az kárhozatra nem rendelt, hanem az ő gonoszságokért: De azért azt kel tartani, hogy semmi tekintet nem vólt az Istentűl az emberek cselekedetire: d *Vbicunq; regnat hoc DEI Placitum, nullam in considerationem veniunt Opera.* e *Rationem aliam non habemus in reprobandis, quàm ejus Voluntatem.* f *Nullæ humanæ dignitatis respectu, quos damnationi addicit, his vitæ aditum præcludit.* Azért, az kárhozandókat ugyan az végre teremti az Isten, hogy el veszszenek, és veszedelmekkel az Istent dűcsőitesék: g *Impii destinato creantur, ut pereant.* h *DEVS nutu suo ita ordinat, ut inter homines nascantur certæ morti devoti, qui suo exitu, ipsius nomen glorificent.* i *Non pari conditione creantur omnes: in alterutrum finem quisq; conditus est, vel ad vitam, vel ad mortem.*

Ez ellen az káromló Tudomány ellen mondgya Sz. Agoston: hogy, az Isten senkit azért nem teremtett, hogy el veszszen: k *Nemo ideo creatus est ab illo, ut pereat.* Mert az Irás sok helyen jelenti: hogy, az Isten mindeneket üdvőzíteni akar: *1. Timoth. 2. v. 4. 2. Petr. 3. v. 9. Tobiæ 3. v. 22. Ezech. 18. v. 23.* Aztis mellé veti: hogy, az embernek veszedelme, csak szinte önnön magától vagyon: *Oseæ 13. v. 5. Rom. 9. v. 32. cap. 11. v. 20.* Kit másutt Calvinusis meg vall: l *A nostrâ culpâ, non à DEO, est perditio nostra. Homini tantum, suum exitium adscribendum apparet.* Végezetre azt mondgya az Isten: hogy, az halál, és veszedelem, az ördőg incselkedéséből, az bűn által hozatott ez világra: *Sapient. 1. v. 13. cap. 2. v. 23. Rom. 5. v. 12.* Ezekből következik; hogy az Vr Isten a' végre teremtette, és sok ajándékival fel ékesitette az egész emberi nemzetet, hogy minnyájan üdvőzűllyenek. Az bűnből származik pedig, hogy némellyek el veszsznek. és Itélet napiánnis azért veri pokolra az gonoszokat CHRISTUS Vrunk, mert ehezett, és nem táplalták őtet.

ARTIC. II.

Másodszor, azt tanittya Calvinus: hogy, Minek utánna az Vr Isten érdemre való tekintetnélkűl el végezte, hogy valakit pokolra veszen, végh ez akarván vinni ezt az ő szándékát, sok gonoszra taszittya az embert; az ördőgöt reá kiszeteti, és parancsolattyával izgattya, hogy őtet meg ejtse. Mely dologrúl, Calvinusnak sok rút mondási, im nem régen hallok. Sőt, ugyan nincs, ugymond, egyéb oka az el veszendők gonoszságának, hanem hogy az Istentűl veszedelemre rendeltettek. Ezeket illyen szókkal tanittya Calvinus: m *Quos in mortis exitium creavit, ut severitatis suæ exempla forent, eos, ut in finem suum perveniant, prædicatione magis excæcat, & obstupefacit.* n *Ideò reprobi in cordis pravitatem addicuntur, quia justo DEI judicio suscitati sunt,*

a *Calv. l. 3. cap. 23. n. 1.*
b *Ibid. n. 5.*
c *Ibid. cap. 22. n. 1.*
d *Ibid. n. 3.*
e *Ibid. n. 11.*
f *Lib. 3. ca. 21. n. 7.*
g *Calv. Rő. 9. v. 18.*
h *Lib. 3. c. 23. n. 6.*
i *Lib. 3. ca. 21. n. 5.*
k *Aug. tő. 7. Ad Artic. falso sibi imposit. Art. 3.*
l *Calv. li. 2. cap. 1. n. 10.*
m *Calv. l. 3. c. 24. n. 12.*
n *Ibi. n. 14.*

sunt, ad gloriam ejus suâ damnatione illustrandam. a *Defectionis causa non potest alia adduci, quàm reprobatio.* b *Multis verbum mittit, quorum cæcitatem magis velit aggravari. Ecce vocem ad eos dirigit; sed ut magis obsurdescant. lucem accendit, sed ut reddantur cæciores. remedium adhibet, sed ne sanentur.* c *DEI ordinatione injicitur reprobis peccandi Necessitas.* Másutt, minek utánna azt mondotta vólna; hogy, Nem csak el szenvedi, de akarjais az Isten az emberek veszedelmét, utánna veti: hogy erre a' veszedelemre, ugyan kételeniti Isten az embert: d *Non dubitabo cum Augustino fateri, Voluntatem DEI esse rerum necessitatem: atq; id necessario futurum esse, quod ille voluerit.* Holott Sz. Agostont húzza maga mellé, noha egy szót sem ejt ollyant Sz. Agoston: hanem csak azt mondgya; e hogy, nem állott az ember akarattyan, hogy teremtetnék Istentúl. Az Sz. Irásis azt mondgya: f hogy, senki azzal ne mossa szaját, hogy őtet az Isten ejtette meg, mert nem szűksegesek néki a' gonoszak. Es, a' mint elébbis mondám, nem hogy az Isten valakit gonoszra kételenitene; de sőt inkáb tartoztat mindeneket, sok fenyitékivel, és malasztyával.

Ez azért az Calvinus tanitása, nem csak kegyetlen Tyrannussá változtattya az Istent; de ugyan kétségben esésre visi, és minden jóra meg tanittya az embereket. Mert, ha az Isten, csak jó kedvéből pokolra rendelte az embert, és az ő rendelése kételeniti az veszedelemre; haszontalan tehát minden jó igyekezet, mert el nem kerúlhetni az el végezett veszedelmet. Mi szűkség azért az Istennel tusakodni, és az el kerúlhetetlen veszedelemnek távoztatására igyekezni? Több hasonló gondolkodásokis útkőzhetnek embernek szűvébe, az Calvinus tanitásából; g mint magais meg vallya Calvinus. Mert az ő vallása szerént, meg fejthetetlen amaz kétségben ejtő Argumentum, mellyet az tudatlanok nyelvéken hordoznak, midőn igy okoskodnak: Ha az Isten engemet bódogságra választott, cselekedetemre való tekintetnélkűl: tehát akár jól éllyek, 's akár gonoszúl, üdvőzűlők. Ha pedig semmit nem nézvén erkőlcsömre, és életemnek rendire, kárhozatra itélt: igyis akár mint igyekezzem az jámborságra, el kel vesznem, mert fel nem bonthatom az Istennek rendelését. Azért békét hagyok egyéb gondolatimnak, és kedvemre élek. mert mind egy haszna, akár meggyek; holott az Calvinus itéleti szerént, h *In hoc DEI Placito, nullam in considerationem veniunt Opera.* i *Nullo dignitatis respectu, his vitæ aditus præcluditur,* Semmi tekintet nincs itt az emberek cselekedetire.

Ez az eszeskedés, oly igen meg csábita egy szegény Barátot Sz. Agoston idét, k hogy a' Szerzetbőlis, régi okádására térne. Sokan az Calvinus Iscolájábólis, ugyan ezen dologbúl, kétségben esvén, l minden gonoszra hanyatt homlok mennek. mert, bizony, ha semmi tekintet nincsen az emberek erkőlcsére, nem tudom, mit kellyen tőrődni az jámborságba.

Az Anyaszentegyház követvén az Sz. Irásnak folyását, sokkal kűlőmbet tanit e' dologrúl: I. Azt hiszi: hogy, Az Isten, az egesz emberi nemzetet az végre teremtette, hogy, ha szabad akarattyával Istenétűl el nem szakadott vólna; engedetlenségével pártot nem ütőtt vólna; ha ab-

a *Lib. r. c. 23. n. 4.*
b *Lib. 3. c. 24. n. 13.*
c *Calv. l. 3. cap. 23. n. 9.*
d *Ibid. n. 8.*
e *Aug. tő. 3. lib. 6 de Genes. ad lit. cap. 15.*
f *Eccles. 15. v. 12.*
g *Calv. l. 3. ca. 23. n. 12.*
h *Calv. l. 3. cap. 22. n. 3.*
i *Calv. li. 3. cap. 21. n. 7.*
k *Aug. De Bono Perseverant. c. 15.*
l *Ephes. 4. v. 19.*

DE PRÆDESTINAT. ET DE ECCLESIÆ. I.

ban az épſégben, és Iſteni haſonlatoſſágban maradott vólna, melyben teremtetett vala; az örök bódogſágban reſzesültetne mindeneket. Mivelhogy az Iſten ſenkinek veſzedelmét nem kivánnya : hanem, az mi veſzedelmünk mi tőllünk vagyon; mi adunk okot, hogy bűnteteſre itéltessünk. II. Látván az Vr Iſten, hogy az Első ember, ſzántſzándékkal az Iſtennek törvényét meg ſzegné; és hogy ezért, mind ómaga ſ mind maradéka az Eredendő igazſágtúl meg foſztatván, Iſtennek haragjában eſnének : mivelhogy minnyájan Biró kegyelmén maradtunk, és örök halálnak fiaivá lőttünk vala, az el veſzett emberi terméſzetből, az ő nagy irgalmaſſága ſzerént, első vőn, és ki válaſzta némelyeket, hogy dűcsőſſéges edények lennének : Némelyeket pedig hátra hagya, ugyan azon rútaſágban, melyben önként valának, kiket a' bennek uralkodó bűnökért, örök kárhozatra ité le. Azért, az Adámban való eſetünk miatt, minnyájan haragnak fiai lévén, igazſág ſzerént mind kárhozatra verhetett vólna bennünket az Vr Iſten. Hogy pedig némelyeket magának válaſztana, kiket ő az ő ébreſztő, és vaſtagitó malaſztyával vezérelvén, az dűcsőſſégre vinne; nem érdemünkből, hanem csak az ónnón kedves akarattyából indittaték. De azért, a' kiket magának válaſzta, nem ugy válaſztá, hogy, akármint éllyenekis, bódogſágra juſſanak : hanem azt akará, hogy (ha kiſded korokban az Kereſztſég után meg nem halnak) az ő malaſztyának ſegétſégéből, ſzentűl 's jámborúl éllyenek. mert, az Itélet-napiánnis azért adgya az ő orſzágát az híveknek, a hogy az ébrezőket taplálták; az mezíteleneket meg ruházták. Ezt jelenti Sz. Péter, midőn int; b hogy az Iſtennek hivaſát, és válaſztaſát, bizonyoſſá tegyük az jó élet által. Sz. Pál pedig : c meg készitette, ugymond, az Iſten azokat az jó cſelekedeteket, mellyekben kel járni az válaſztottaknak. Haſonlóképpen, az kiket kárhozatra rendelt, nem egyébért, hanem az Bűnért rendelte veſzedelemre. Mert, ha kűlőmben vólna, nem mondaná az Sz. Irás : hogy, csak mi magunktúl vagyon veſzedelmünk; és, hogy a' bűn által, őrdög hozta e' világra az halált. Igy bezzeg, nem csak Tyrannuſſá nem tétetik az Iſten, de amaz kétſégben ejtő okoskodáſis meg fejtegettetik.

Ha valaki igy okoskodnék : Heába éſzel és iſzol. mert, ha Iſten el végezte, hogy ehel meg nem halſz; bár ne egyél ſem árthat az koplalás. Heába futſz el az meg gyuladt házból. mert, ha Iſten el végezte, hogy tűz miá ne légyen véged; meg tart, mint az három iſiat Babyloniába. Heába ſzántaſz, kapáſz. mert, ha Iſten bort búzát bővén rendelt ez eſztendőre; meg nem fogyatkozol. Heába orvoſoltatod magadat. mert, ha Iſten úgy végezte, hogy ebből az nyavalyából ki gyógyulj; orvoſſagnélkűlis ment ember vagy. Ha, mondok, valaki e' ſzerént eſzeskednék, azt minnyájan, eſzelős kábának tartanók. Mert, mikor Iſten valamit el végez, aztis el rendeli, minémű eſzközők által mennyen véghez az ő rendeléſe. Az jó eſztendőbe, ſok búzát ád : de ugy, ha ſzántaſz, vetſz temagadis. mert ha egybe kűcſolod kezedet a' vetéſnek idején, űreſſen marad ſzuſzékod. Haſonlóképpen tehát, Ha téged Iſten örök életre rendelt,

a *Matth. 25. v. 35.*

b *2. Petr. 1. v. 10.*

c *Epheſ. 2. v. 10.*

II. *Ita Auguſt. epiſt. 105. circa medium. explicans Iſai. cap. 7.*

Ita hoc ipſe Calvinus explicat, lib. 1. cap. 17. n. 4.

delt; bizonyos eſzközők által akarta hogy az ő végezéſe bé tellyeſedgyék, mely eſzközőket ki jelentett az Sz. Irásban. és, csak ugy rendelt téged az örök életre, hogy az ő akarattya ſzerént ſzabjad erkőlcsődet. Ha pedig kárhozatra rendelt Iſten tégedet, nem egyébért rendelt, hanem az te engedetlenſégedért. és, ugy rendelte veſzedelmedet, hogyha ki nem térſz gonoſzſágidból. Noha pedig az Iſtennek ſokra nézö, és meſzſze látó ſzemei, aztis őtőktúl fogva látták, ha te gonoſzúl akarſzé élni, vagy jámborúl : de az ő látáſa, nem erőltet ſenkit gonoſzra. miképpen ha én látom, hogy valaki oly helyre megyen, a' hol el merúl a' vizben; nem az én látáſom őli őtet vizben.

Ez a' felelet, nem hogy kétſégben ejtené az embert, de inkáb, az lámborokat izgattya az jóra; az Gonoſzokat ébreſzti gonoſzſágokból. mert eſzekben jutattya, hogy ſenkit egyebet Iſten kárhozatra nem itélt, hanem csak azt, a' ki gonoſzſágában marad. Az dűcsőſſéget ſem rendelte ſenkinek, hanem csak, a' ki bűneiből ki tiſztúlván a' Sacramentomok által, az ő Vra parancſolatinak meg ſzegéſét el távoztattya. Mikor pedig az útközik valakinek ſzűvében, hogy meg viſgállya, ha őtet Iſten örök életre válaſztottaé, vagy meg vetette? Mindgyárt eſzében juſſon, a' mit az Iſten parancſol : a hogy nem ſzűkſég nékűnk ezen törődnünk, hanem a' mi dolgunk csak az, hogy abban járjunk el, a' mit Iſten parancſolt; és, az mint Sz. Pétertúl meg hallók, az mi válaſztaſunkat, bizonyoſſá tegyük jó cſelekedetek által. Mert az bizonyos, hogy, ha végig az Vrnak hivſégében maradunk, részeſek léſzünk az ő dűcsőſſégébe : Ha pedig kivánſáginkután indúlunk, el kel veſznünk.

a *Eccleſ. 3. v. 22.*

De mivelhogy az Rómabéliekhez irt levélnek 9. részében csalatkozott meg Calvinus : rövideden magyarázzuk meg ezt a' helyet. Sz. Pál azért, látvan hogy ſokan meg botránkozhatnak vala az Pogányok megtetésén, és az Sidóknak meg vetésén. mert azt kérdhetik vala, Mint lehetſen CHRISTUS Vrunk, az Sidóknak amaz meg igért Meſſiáſſa, holott ő benne aly keveſen hiſznek az Sidók közzúl; az Pogányok pedig, többen folyamnak hozzá? Sz. Pál előſzór nagy eskűéſſel mondgya : hogy, ſemmit az Sidók meg-vetéſéről boſzſzúból nem mond, hanem inkáb nagy bánatból. mert őket ugy ſzereti, hogy, miképpen CHRISTUS Atokká lőn érettünk, mikor az átkozottak kinnyát ſzenvedé : ugy ős kéſz vólna, hogy CHRISTUS Vrunk őtetis halálra adná mint egy átkot az Sidókért; kikért azelőtt, mikor az Kereſztyéneket űldözi vala, kéſz vólt Chriſtuſtul el ſzakadni. Minek uránna pedig az Sidók méltóſágát elő ſzámlálta vólna; Nem azért bánkodom, ugymond, mintha az Iſtennek igéreti földre eſtek vólna. mert ezek, b nem mind azokat illetik, kik teſt ſzerént Sidók, hanem csak a' kik Lélek ſzerént, és igaz hit által Abrahám fiai. Es ezt, két példával bizonyittya : Előſzór; Mert az Abrahámnak lőtt igéretek, c csak Iſaákra néztek, nem a' több teſti fiakra. Másodſzor : nem csak Sárában, d de Rebeccábannis meg tetczik, ugymond, a' mit mondék. Mert, noha az Abrahám fiaiba, nagy válaſztás lehetett az Annyokra nézvén. mivelhogy csak Iſaák ſzűletett Sárátul; e Ceturátul,

Rom. 9.

b *Verſ. 6.*

c *Verſ. 7.*

d *Verſ. 10.*

e *Geneſ. 25. v. 1.*

és Agártul a' több fiak : de Iákob, és Esau, egy Atyától Anyától, egy üdőben fogantattak 's születtek. és, minek előtte jót, vagy gonoszt cselekedtek volna, nem az természet folyása szerént való születésből, hanem
a *Genes.25. v. 23.* az Istennek jó kedvéből, a az öregbik szolgája lőn a' kissebbiknek. Malachias által azt mondgya az Vr: b hogy, Iákobot szerette, Esaut gyűlölte. Megis magyarázza Malachiás, hogy az Isten, csak az világi jókra
b *Malach. 1.v.2.3.* nézvén, mondgya hogy Esaut gyűlölte, és szerette Iákobot. mert azzal bizonyittya beszédét, hogy Esaunak, sovány, és puszta földet adott lakó helyül. Sz. Pál, mind ezekkel akarja bizonyitani; hogy nem új dolog, ha az Abrahám magva közzül sokan meg vettetnek; noha Abrahámnak, és az ő magvának adattak az igéretek : és, a' mit bőtü szerént, az Chánaán földének igiretiről meg tanulunk az Oo Testamentombul; Lelki értelemmel osztán azt Sz. Pál, az örök életre való választásra fordittya; mint majd meg értyük.

c *Rom.9. v.14.* Ezekből illyen Ellen-vetést támaszt Sz. Pál : c Tehát személy válogatás, és hamisság vagyon Istennél. mivelhogy semmit nem nézvén az emberek érdemére, emezt el választya, 's amazt el veti.

Erre azt feleli : hogy, Nincs Istennél hamisság. mert a' kinek meg kegyelmez, irgalmasságból kegyelmez. miképpen maga mondá Moysesnek, mikor azon könyörgene, hogy a' népnek bűnét kegyelmessen meg bocsátaná. Azért, ugymond, nem az embernek jó akarattyát 's igyekezetit nézi Isten, és ezért könyörül, (mivelhogy az jó igyekezetis Isten irgalmasságának gyümölcse:) hanem a' kivel senkinek nem adós, azt csak
d *Vers.17.* kedves kegyelmességből osztogattya. d Az kiket pedig meg vét, (el esett állapattyokban hagyván, és az ő Szent malasztyát, mellyel meg jóbbulnának, meg vonván tőllök;) azokat, igaz és szent akarattya szerént veti meg. miképpen Faraótis azért emelte Királyságra, (noha látta kemény nyakát,) hogy érdeme szerént meg mutatná rajta igazságát. Továbbá, hogy ezt az Istennek itéletit senki méltán meg ne fedhesse, azzal bi-
e *Vers.20.* zonyittya : e Mert minnyáján a' bűn miatt ollyanok valánk mint az rút sár. Ha azért nem zúgolódhatik az sár, a' fazekas ellen, noha azon egy rakás sárból, tiszta 's tisztátalan dologra való edényt csinál : miis, kik minnyájan az Eredendő bűn miatt ocsmányok valánk mint a' sár, nem panaszolkodhatunk. Mert az Isten, ugymond, f azokat, kik (az ő bűnökért)
f *Vers.22.* haragnak edényi, el szenvedi nagy türéssel; és az ő gonoszságokat, mellyekkel veszedelemre készitették magokat, az Isteni igazságnak ki nyilatkoztatására igazittya. Végezetre, a' mit közönségesen mondott vala az Istennek választásáról, tudni illik : hogy, némellyeket magának választ, meg vét némellyeket; azt az Sidók, és Pogányok igyéhez szabja; és
g *Vers.24.* az Prófetákból bizonyittya, g hogy az Pogányok közzül sokan meg térnek, az Sidók közzül kevesen. És ennek ezt az okát adgya, mert az Sidók, az Törvénynek cselekedetibe bizván, a' Christus hitit, és malasztyát nem keresik, mellyet az Pogányok két kézzel kapnak.

Ez summája rövideden az Sz. Pál tanitásának. Holott, szól az Eredendő bűn miatt meg veszett emberi állapatról, melyben mindeneket,

mint az rút sárt, egyaránt meg vethetett volna az Isten. Es hogy némellyeken könyörülvén, tiszta edénnyé tőtte őket; némellyeket rútságokban hagyott; az ő kegyelmességéből, és igaz itéletiből származott. Azért, a' kiket meg vetett az Isten; az Eredendő bűnért, 's az után, szabad akaratból származott gonoszságért veretett meg. A' kiken pedig könyörült; jó vóltából könyörült, és szent malasztyát adta nékik, hogy ezzel együtt munkálkodván, az dücsőségnek Coronájára emeltétnének.

Mind ezekből ki tetczik, nem csak hogy az Sz. Irással ellenkeznek az Calvinus rút vélekedési; de azis, hogy, sokkal kűlömb az Calvinus Istene, az igaz Keresztyének Istenénél. Mert, a' mi Istenünk, a lehetetlen dolgokat nem parancsolt; az bűnre senkit nem taszigál; senkit csak jó kedvéből nem kárhoztat.

a *1. Joan.5. v.5. Deut.3.v.11 Matth.11. v.30. Philip.4. v.11.*

§.4. Calvinus, az Egy Istenségbe az Szent Háromságot, kétessé tészi.

Mikor az Istenségbe eggyik személyt Atyának hiszszük, nyilván vallyuk; hogy, az egy Természetben, külömbőző Személyek vannak, mellyek közzül eggyik Atya lévén, Fiat nemzett. De Calvinus az ő Tanitványival egyetembe, mind az Isteni Természetnek eggyességét, 's mind az Személyeknek Háromságát, sokképpen kétessé tőtte.

Előszőr, azt mondgya : hogy az Atya, nagyob méltósággal mondatik Istennek, hogy sem a' Fiú : b *Quamvis DEI nomen, Filio quoq; sit commune: tamen, Kat'exochèn, Patri interdum adscribitur, quia fons est, & principium Deitatis.* Másutt (mint Bellarminus c fel jegyzette) azt irja : hogy, *Kat'hyperochèn*, felsőbséggel mondatik Istennek az Atya. Ennek okát adgya; mert garádics, és rend vagyon az Isteni nevezetbe : d *Neq; absurdum est, propter gradum & ordinem, DEVM peculiariter vocari, qui DEVS est etiam Mediatoris.* Holott az Atyát, még a' Közben-járónakis Istenének nevezi. Bizony dolog, hogy az egyenlő Istenségbe, nem lehet ez az Isteni nevezetnek egyenetlensége. Es, e ha a' Közben-járónakis Istene az Atya, mivelhogy a' Calvinus itéleti szerént, Christus Vrunk az ő Istensége szerént is Közben-járó; következik, hogy külömb Istensége vagyon az Atyának, és az Fiúnak. Vgyan ezen Arianismusnak gyökerét feszegeti Calvinus, midőn egy csepnyére sem határozza szavát az Christus emberi természetire, hanem egy általlyában irja : hogy, Christus az Atyától második az bőcsülletben, és birodalomban. mivelhogy az Atyának ő Hely-tartója : f *Christus quasi secundam à Patre, honoris & imperii sedem obtinet. Sedet ad dexteram Patris, quia ejus est Vicarius.* g *Sessio ad dexteram, Metaphoricè accipitur, pro secundo vel proximo gradu, quem DEI Vicarius occupat.* h *Considere & dexteram, perinde est, ac si vocetur DEI Vicarius.* i *Christus est secunda vitæ causa.*

b *Calv.l.1. cap.13.n.23.*
c *Bellar.tō. 1. Præfat. de Christo: Ex libro contr. Gentilem. Dórhoff. Apodix. 2.cā. 10.*
d *Calv.l.1. c.13.n.24.*
e *Gretse.tō. 2. Defensio. Bellar.f.34. 35. evasiunculæ Junii repellit.*
f *Matth.26. v.64.*
g *Matt.22. v.44.*
h *Marc.16. v.19.*
i *Joan. 6. v.57.*

Másodszor : Nem elégszik meg azzal Calvinus, hogy Christus Vrunk, emberi természete szerént kissseb az Atyánál, enged néki, és meg aláztatott ez földön : hanem azt vitattya, hogy, Istensége szerént is enged az Atyának; ő tőlle vőtt hatalmat a' meg testesüléskor; sok dolgokat nem tudott; és nem csak embersége szerént kissseb az Atyánál. k *Servus Patris vocatur, narratur nescivisse diem Iudicii, &c. Neq; tamen hæc Humanæ tan-*

k *Calv.l.2. cap.14. n.2.*

tùm naturæ ſuæ ſeorſum adſcribit : ſed in ſeipſum recipit, quaſi Mediatoris perſonæ conveniant. És ennek azt az okát adgya : mert, a' mi eggyik természethez illik, azt a' másiknakis kel adni : a *Propter duplicis naturæ unionem, alteri datur, quod erat alterius.* Nyilvábban szól másutt : b *Nec Deitatis ſingulare, nec Humanitatis fuit, ſed utriuſq; ſimul, quòd legitur poteſtatem accepiſſe à Patre remittendi peccata, ſuſcitandi quos velit, &c. Patri ſe obedientem præſtitit: & quidquid à Patre accepit, Patri ſubjiciet. Sit igitur nobis hæc recta intelligentiæ clavis, neq; de naturâ Divinâ, neq; de Humanâ ſimpliciter dici, quæ ad Mediatoris officium ſpectant.* c *De totâ Chriſti perſonâ hoc dicitur. Neq; enim, aut ſecundum Humanitatem ſolam, aut ſecundum ſolam Divinitatem, humiliavit ſemetipſum.* Bizony, a' hol ugyan azon egy természet, méltóság, hatalom vagyon, ott nem lehet eggyik a' másik engedelmessége alatt. Azt sem javallya Calvinus; hogy, a' régi Sz. Atyák, Vrunknak amaz mondását, Az én Atyám nagyob nállamnál, Emberi természetire magyarázzák : d *Patrum nec recta, nec conſona fuit ſolutio.*

Harmadszor : Miképpen Luther Márton azt irja, hogy, ha az ölelke gyűlöli amaz szót, mellyel Arius ellen az Nicæabéli gyölekőzet, az Atyának, és Fiúnak egyenlő természetit jelentette, tudni illik, az *Homoúſion*; ezért őtet senki nem kárhoztathattya. sőt dicsiriis az Arianusokat, hogy ezt az nemtelen új szót bé nem vötték : e *Quòd ſi odit anima mea vocem Homoúſion, & nolim eâ uti; non ero hæreticus. Et Ariani optimè exegerunt: ne vocem profanam, & novam, in regulis Fidei ſtatui liceret.* Az mely Deák Imádságos könyvét láttam Luthernek, abbannis ki haggya az Litaniából amaz czikkelyt : Sz. Háromság egy Isten, irgalmaz mi nékünk : Azonképpen, Calvinusis azt kivánnya, f hogy el temetve volnának azok az nevek, mellyekkel az Sz. Háromságnak Eggyessége jelentetik; ugymint: g *Trinitas, Perſona.* h *Homoúſion.* És inkáb minden mondásit az Sz. Irásnak, mellyek emlekeznek az Sz. Háromságrúl, másba útteti, hogy ne légyen módunk az mi Hitünk fondamentomának bizonyitásában. Mikor Sz. János azt irja: hogy, Hárman vannak, kik bizonyságot tésznek az égben, az Atya, Fiú, és Szent Lélek, és ezek hárman egy: azt mondgya Calvinus; hogy, nem kel ezt az Isteni természetnek eggyességérúl érteni: i *Hoc ad Eſſentiam non refertur, ſed ad conſenſum.* Amaz Vrunk mondását; En, és az én Atyám, eggyek vagyunk : ki nem hagyá Calvinus a' Bibliából, k mint Luther: de azt irja: hogy, nem kel itt az Természetnek Eggyességét kergetni. mert, csak az akaratban való eggyességrúl vagyon szó: l *Chriſtus hic non de Vnitate ſubſtantiæ diſputat. Abuſi ſunt hoc loco Veteres, ut probarent, Chriſtum eſſe Patri homoúſion.* Hunnius Lutherista, amaz könyvében, mellyet elébbis m említénk, *Calvinus Iudaizans*, megmutattya : hogy, az több helyeketis ezen formán tekeri Calvinus.

Az Calvinus tanitványi továb mennek. és Mélius Péter, n az Váradi Disputátióba, János Király előtt, ezen szókat mondá Dávid Ferenczenek: [Mi, mind az Allatot, mind az Személyt el hattuk. Ellene mondottunk mi ezeknek.] Ha ezeknek ellene mondottak az Calvinisták, szabadon kezet foghatnak az Tőrőkőkkel. és talám efféle dolgokért mondgyák az Lutheristák; a hogy, az ki igazán Calvinista, Tőrőkkel béllett az szűve.

a *Ibid.*
b *Ibid.n.3.*
Vide Bell. li.1.de Chriſto cap. 14. Gretſerũ in ejus capitis Defenſione.
c *Calv.Philip.2.v.10.*
d *Calv Joã. 14.v.28.*
e *Luth.tõ.2. Lat.Vitan. 1546. per Luffi,Libr. contr.Latomũ.fol.252.*
f *Calv.li.1. cap.13.n.7.*
g *Ibid.n.5.*
h *Ibid.n.6.*
i *Calv.in 1. Joan.5.v.7. Ib. Marlor.*
k *Supra,fo. 194.*
l *Calv.Joã. 10.v.30. Marlorat.*
m *Supra,f. 255.*
n *Diſputat. Varadin. anno 1569. Die primo.*

Negvedszer : Calvinus azt tanittya : hogy, Az Fiú Isten, nem vötte az Atyától Isteni természetit, hanem ő magától részes ebben : b *Quomodo Creator non erit ex ſeipſo, ſed eſſentiam aliunde mutuabitur? Nam quisquis Eſſentiatum à Patre Filium eſſe dicit, à ſeipſo negat eſſe.* c *Cùm de Filio, ſine Patris reſpectu loquimur, benè & propriè ipſum à ſe eſſe aſſerimus.* d *Chriſtus lux eſt, ex ſeipſa, & per ſe refulgens.* Ez ha igy vagyon, nem lehet természet szerént való Atya az Atya Isten. Mert fogadott Atyának hihattyuk; de természet szerént való Atyának nem mondhattyuk, a' ki fiának hasonló természetet nem ád az maga természetihez. miképpen hogy Fiú sem lehet, az ki mástul nem vészi természetit, és állattyát. Noha azért az Fiunak természeti nem származott az Atyának természetitől. mivelhogy ugyan azon egy Természet, az Atya és Fiu Istennek természeti : de azért az Fiu, az Atyától vötte ezt az természetet, az őrökké való szűletésnek általa.

Ennek fölötte, aztis irja Calvinus : hogy, Az Isteni természetnek Személye, nem egyéb, hanem oly tulajdonság, mellyet elménkel gondolunk: e *Perſonas vocârunt diſcretas in DEO proprietates, quæ ſe mentibus noſtris conſpiciendas offerunt.* Ha a' Személy nem egyéb, az mi elménkel meg választott tulajdonságnál; annyi Személy lészen az Isteni természetben, menyi tulajdonságot el választhat egymástul az mi értelmünk. Sőt, ez szerént, az Calvinus vélekedése szerént, az Sabellius tévelygéséhez kel állanunk; tudni illik : hogy az Személy nem egyéb, hanem az mi gondolkodásunk szerént való kűlömb tulajdonsága az egy Istenségnek.

Másképpennnis el rontya Calvinus az Szent Háromságót. Mert bolondságnak itéli, ha ki azt mondgya; hogy, az Atya Isten, őröktől fogva szűlte, és mostis szűli az ő Szent Fiát: f *Quid attinet diſputare, an ſemper generet Pater? quando ſtultè fingitur continuus actus generandi.* Ha ez igy vagyon, bizonnyal következik; hogy, soha az Atya nem szűlte az ő Szent Fiát. Mert az Isteni Személynek szűlése, nem *Actio Tranſiens*, magán kivűl való cselekedete az Istennek, mely az kűlső állatoknak változásával szokott véghez menni; hanem *Actio Immanens*, az Istenben marad. Minthogy pedig az Isten el változhatatlan; következik : hogy valami most az Istenben nincsen, soha az ő benne nem volt. Azért, ha most a' Fiunak nemzése nincsen, soha sem volt ez előttis. Az mi Magyar Calvinistáink, eszekben vövék ezt az balgatagságot, és abban az Confessióban, mellyet az Bejthe István zászlója alatt czatázó Prædikátorok g nyomtatának Német-Vjvárban, meg vallyák : hogy, a' Sz. Lélek, mind örökké származik az Atyától, és Fiutul.

a *Supr. fol. 105. Et hujus libri c.9.*
b *Calv.l.1. cap.13.n.23.*
c *Ibi.n.19.*
d *Joan.1.v. 9.Marlorat ibid. Moderatur hæc ille,cap. 13.n.25. ſed ſibi contradicit.*
e *Calv.Joã. 1.v.1.ſub ſinem.*
f *Calv. l.1. cap.13.n.19.*
g *An.1597. Typis Manlianis, art.1.*

§.5. Calvinus az Istennek Mindenható erejét tagadgya.

Az Istennek mindenható Ereje, sok dolgokra terjed, mellyeket mi, csak meg sem tudunk gondolni: h *Demus DEVM aliquid poſſe, quod nos fateamur inveſtigare non poſſe.* De mivelhogy Calvinus, csak az maga értelmével akarja fontolni az Isteni dolgokat, sokképpen meg határozza az ő

h *Auguſt. Epiſt. 3.*

az ő Hatalmaſſágát; mint a Schlüſſelburgius, és b Feuardentius meg mutattyák.

Előſzőr azt tanittya: hogy, Nem kel az Iſtenben oly Hatalmaſſágot gondolni, az minémű az Papiſták álmodnak, és *Abſoluta Potentiának*, oly Hatalomnak neveznek, mely az terméſzet határához nem kötelezteteti, hanem e' fölőtt, ſzokatlan dolgokatis véghez vihet: c *Neq; commentum ingerimus Abſolutæ Potentiæ: quod, ſicut profanum eſt, ita merito deteſtabile nobis eſſe debet.* d *Nihil magis præpoſterum, quàm imaginari nudam & abſolutam (ut loquuntur) DEI Potentiam.* Ebből az ſzép tudományból ſatullya ki, e hogy Iſten, egy teſtet, egyſzer 'ſmind két vagy három helyre nem tehet; ſem egy nagy teſtet, kicſin helyre nem tekeſzthet.

Másodſzor azt irja: hogy, Lehetetlen az, valami eddig nem volt, és ezután ſem léſzen: f *Impoſſibile appello, quod nec fuit unquam, & ne in poſterum ſit, DEI ordinatione impeditur. Fieri non poteſt, quod non futurum Scripturæ pronuntiant.* Ebből következik, az mit Calvinus másutt ki fejez; tudni illik: hogy, Nincs az Iſtennek hatalma arra, valamit az ő gondviſeléſe nem igazgat; az az, valamit ekkorig nem alkotott, és ezután ſem alkot: g *Voluntas DEI, cauſa eſt rerum omnium. Non illa quidem Abſoluta Voluntas, de qua garriunt Sophiſtæ, impio profanoq; diſſidio ſeparantes ejus Iuſtitiam à Potentia: ſed illa moderatrix rerum omnium Providentia.* Azért, a' Calvinus Iſtene, h kövekből Abrahám fiait nem teremthetett: i Vrunk óltalmára ſem adhatott tizenkét ſereg Angyalt, mivelhogy ſem eggyiket, ſem másikat meg nem cſelekedte.

a *Theol. Calvin. Artt. 3. fol. 11. ar. 31. fol. 163.*
b *Feuard. 1. Theomach. Et in Iren. li. 5. c. 5. n. 6.*
c *Calv. l. 3. cap. 23 n. 2.*
d *In Pſalm. 37. v. 4. ap. Calvin. eſt Pſa. 38. v. 4.*
e *Calv. l. 4. cap. 17. n. 19.*
f *Calv. l. 2. cap. 7. n. 5.*
g *Calv. l. 1. cap. 17. n. 2.*
h *Matth. 3. v. 9.*
i *Matth. 26. v. 53.*

MASODIK RESZE.

CALVINVS AZ MASODIK AGAZATOT fel bontya.

MIkor az el veſzett emberi állatot, kegyelmében végezé hogy vegye az Atya Iſten; ezt az ő tanácſát véghez akarván vinni az meg határozott üdőben, az ő eggyetlen egy, örökké való Iſtenſégű Szent Fiát, az emberi nemzetnek igéré, és abban végezé el az ő nagy igyekezetit az embernek meg éppítéſéről. Erről, az régen meg igért, ſok Profeciák és homályok által jövendölt 's példáztatott Eudvőzitőről teſzünk vallást az Hitnek Második ágazattyában. Es ſomma ſzerént, Három dolgot mondunk: I. Hogy az Atya Iſten, IESUST, az az, Eudvőzitőt, Meg-ſzabaditót adott az emberi nemzetnek váltſágára; amaz áldott Magot, mellyet az kígyó főnek meg rontáſára, az mi első Szűleinknek, és Abrahámnak igért vala. II. Hogy ez az IESUS, Meſſiás, CHRISTUS; az az, meg kenetett, Papi fejedelemſégre, lelki Királyſágra, Profétáláſra. mert ugyanis ezeket az három rendbéli ſzemélyeket ſzokták vala meg kenni az Oo Törvényben. III. Hogy ez a' Meſſiás, eggyetlen egy fia az Atya Iſtennek; az az, nem fogadott fia, mint az több emberek; hanem ugyan terméſzet ſzerént való fia. kit mi, nem cſak azért mondunk Vrunknak,

nak, hogy Iſtenſége ſzerént teremtett minket; de azértis, hogy drága kinceſen váltott meg minket, az Bűnnek, Eordőgnek, és Halálnak rabſágából.

§. 1. Calvinus nem hiſzi, hogy IESUS légyen az mi Eudvőzitőnk.

Luther Márton, ſok illetlen dolgokat tanita az mi Vrunknak Megteſtesűléſéről. Mert azt meré irnyia: hogy, Nem cſuda, ha az Iſtennek emberré létét tagadgyák a' Tőrőkök. mert ſzinte oly hihetetlen, hogy az Iſten Ember vőlna, mintha azt mondanók, hogy az Ember Szamár: a *In Theologia verum eſt, Verbum caro factum eſt: in Philoſophia, ſimpliciter impoſſibile & abſurdum. Nec minus, imò magis diſparata eſt prædicatio, DEVS eſt Homo: quàm ſi dicas, Homo eſt Aſinus. Ideò nihil mirum, ſi Arius, Iudæi, Mahomet, & totus mundus neget Chriſtum eſſe DEVM.* b *In Incarnatione, facta eſt proportio finiti ad infinitum; quod eſt impoſſibile.* Nem akara azért hátra maradni Calvinus ez aránt is; hanem verſent futa, és jól el rugaſzkodván, megis előzé Luthert az Második ágazatnak fel forgatáſában.

Azért nevezteték IESUSNAK az mi Vrunk: mert ő váltya meg az népet bűneitől; és mind az egéſz világért eleget téſzen Iſtennek. Ezektől az ſzép bőcsülletes tiſztektől, mind meg foſztya Calvinus, CHRISTUS Vrunkat.

Előſzőr: Mert azt tanittya: hogy, CHRISTUS Vrunk, Senkit az Bűnből ki nem tiſztitott. sőt az ő népe, Minden Cſelekedetiben, és akarattya ellen támadott Indúlatiban vétkezik; őrők kárhozatra méltó gonoſzſágban keverődzik. Ezt eléb bővſégeſen meg hallók tőlle. Ha az bűntől való meg ſzabadúlás, és meg tiſztúlás abban áll, hogy az ember ſoha ſemmit ne cſelekedgyék egyebet őrők kárhozatra méltó bűnnel, minden kétſégnélkül, az Calvinus Chriſtuſais meg ſzabadit az bűntől minket.

Másodſzor: Azt vitattya; hogy, Az ember ſoha meg nem tiſztúl, ſem meg nem ſzabadul az bűnők kőtelétől: hanem, mindenkor bennünk marad az bún, de az Iſten be fődőzgeti, és bé pólállya, hogy Szent ſzemei előtt el rejtve légyenek. Erre nézö ſzavait, majd elő hozzuk. Az bizony dolog, hogy, ha az elébbi rútſágot bennünk hagyván, cſak egy bűntől ſem ſzabadit meg minket Chriſtus: nem mondhattyuk, hogy ő ſzabadit meg a' bűntől; ő ama' Bárány, mely az világnak bűnét el veſzi.

Harmadſzor: Azt beſzélli; hogy, Az ő Chriſtuſa nem azért jőtt e' világra, hogy üdvőzűllyön e' világ ő általa; meg világoſiteſon minden embert; mindeneket valakik meg terheltettek, magához hijon. Ezt nem ſzinte ezen ſzókkal, de kerülő beſzéddel nyilván tanittya. Mert eggyűtt azt irja: hogy, az Atya Iſten, cſak az Válaſztottakat bizta Chriſtus Vrunkra: c *Si omnes vellet ſalvos; cuſtodem illis præficeret Filium, & omnes in ejus corpus ſacro Fidei vinculo inſereret. Nunc conſtat, Fidem ſingulare eſſe paterni amoris pignus, filiis quos adoptavit reconditum.* Másutt azt tanittya: hogy, az kikért Chriſtus vérét öntötte, azoknak bűnőketis el fődőzte. d *Hic effectus eſt ſuſi Sanguinis, ut non imputentur nobis peccata.* Mivelhogy azért egyéb helyeken azt hirdeti; hogy, cſak az Válaſztottak azok, kiknek bűnők el fődőztetik, és az igaz Hitben részek vagyon; e *In Fidem non illuminantur, nec ejuſ-*

a *Luth. tō. 2. Lat. Vittēb. anno 1546. Diſput. de DEO. Theſi 18.*
b *Diſput. 2. theſ. 18. 19.*
Matth. 1. v. 21.
Supr. f. 203. 204.
Lāſd é' Könyvnek c. 7. §. 2. n. 2.
c *Calv. l. 3. c. 22. n. 10.*
d *Calv. l. 2. c. 17. n. 4.*
e *Idē lib. 3. c. 2. n. 11. Et cap. 21. n. 7.*

dem regenerationis participes ſunt, niſi qui prædordinati ſunt ad ſalutem : Nyilván következik, hogy, csak az Választottakért hólt meg az Calvinus Iésuſsa. Maga a' mi IESUSunkrúl a' Szent Irás azt mondgya: a hogy, mind ez világért meg hólt.

a *1. Joan. 2. v. 2. Ro. 11. v. 15. 2. Corint. 5. v. 19. 1. Timot. 2. v. 6. 2. Pet. 3. v. 9.*

§. 2. Az Calvinus Chriſtuſa, Bűnös, és Tudatlan.

Mikor Vrunkat, CHRISTUSNAK, Meſſiáſnak mondgyuk; b Iſteni bőlcſeſséggel tellyes Profetának, és Szentek Szentinek; Melchiſédek rendin való Papi Fejedelemnek; véghetetlen orſzágú Királynak nevezzük. De Calvinus, eggyenként alattomba mind fel forgattya ezeket az Chriſtus Vrunk méltóſágit. c

b *Iſa. 11. v. 2. Daniel. 9. v. 24.*

c *In ſanctitate, parvi ſe faciunt Chriſto. Supr. f. 309.*

Előſzőr : Mivelhogy Luther Mártontúl azt hallotta vala; hogy minden Proféták bizonyſágot téſznek arrúl, hogy Chriſtus leg nagyob gyilkos, lopó, fertelmes ember vala; d *Omnes Prophetæ viderunt hoc in ſpiritu, quod Chriſtus, futurus eſſet omnium maximus latro, homicida, adulter, fur, ſacrilegus, blaſphemus; & quòd nullus major unquam in mundo fuerit.* e *Non debemus ergo fingere Chriſtum innocentem. Tibi enim donatus eſt, qui exutâ innocentiâ, & ſanctimoniâ ſuâ, portaret peccatum :* Eſzébe vőve Calvinus, hogy az ő Valláſa ſzerént ſem mondhat kűlőmbet az okos ember, azért azt irja : hogy, ſzinte mint az Sz. Irás minket Iſten előtt Igazaknak mond : azonképpen Chriſtus Vrunkat (meg bocſáſſon az én kégyes üdvőzitőm, hogy a' káromláſt ki kel mondanom) világ Latránek nevezhettyük. Mert, ha minket az Sz. Irás, igazán és méltán, Igazaknak s' Szenteknek nevez, mivelhogy az Chriſtus Igazſágát nékünk tulajdonittya az Iſten; Chriſtus Vrunknakis ugyan azon formán tulajdonitotta a' mi Bűneinket : f *Quomodo Iuſti ſumus? qualiter ſcilicet Chriſtus fuit Peccator. Perſonam enim noſtram ſuſcepit, ut tanquam peccator judicaretur. Ita nos Iuſti ſumus, quoniam cenſemur Chriſti juſtitia.* g *Chriſtus, Maledictio vocatur; quod ſignificat, omnium maledictionem in ipſo fuiſſe incluſam. Quòd perſonam noſtram ſuſcepit, ideò Peccator erat, & maledictionis reus; non tam in ſe, quàm in nobis.* h *A reatu peccatorum nos abſolvit Chriſtus, quum ea ſibi imputari voluerit, ac ſi ſua eſſent.* Ebből hozza ki oſztán, i hogy Chriſtus Vrunk, az ő Attya előtt, *Reus ſtetit*; ugy állott, mint az mely gonoſz tévőt meg érnek vétkében.

d *Luth. To. 4. Lat. Uit. 1554. p. Luſt cuſo. in c. 3. ad Gala. poſterior. Comen. f. 348.*

f *Cal. 2. Corint. 5. v. 21.*

g *Calv. Galat. 3 v. 13. Similia l. 2. cap. 16. n. 10.*

h *Calv. l. 4. cap. 17. n. 2.*

i *Cal. Matt. 27. v. 46. Et lib. 2. ca. 16. n. 12. Vide Art. 4. §. 2. n. 11.*

Ezek pedig a' bolond vélekedéſek, csak tudatlanſágból ſzállottak az Calvinus agyába. Mert Egy az : hogy az *Imputatio*, ſem igazzá, ſem gonoſzſzá nem téſzen ſenkit, ha ómagában nincs az jámborſág, vagy latorſág. Más az : hogy az Iſten mindeneket ugy lát, mint magokban vannak; és oly itéletet téſzen mindenekrúl, a' minémük ő magokban. Annakokáért, ſenkinek azt nem *imputálhattya*, az mi benne nincſen. Mikor azért az Irás azt mondgya : hogy, Bűnné lőn mi érettünk CHRISTUS Vrunk; csak ugy kel azt érteni, mint az Oſeás mondáſát : k ki az Bűnökért való Aldozatot, mellyet az Papok meg éſznek vala, Bűnnek nevezi. Mikor pedig l Atoknak nevezi ótet az Irás; csak azt jelenti, hogy az átkozottak kinnyát meg kóſtolta.

k *Oſe. 4. v. 8.*

l *Gal. 3. v. 13*

Továbbá, a' mint ezennel m meg mondom, aztis erőſſen vitattya

m *I. Áſd ide alább c. 4. §. 2*

Calvinus : hogy, Chriſtus Vrunk néha meg botlott ſzavába; kétſégben eſéſnek ſzavait ejtette gondolatlanſágából; kételkedett az Iſtennek jó akarattyába; és az ő Attya ellen zugolódó indúlatit meg kellett czáfolni, viſzſza kellett ſzavait mondani. Ezek pedig bűnnélkűl nem lehettek; mint majd meg hallyuk.

Másodſzor : Azt taníttya Calvinus; hogy, Chriſtus Vrunk, ſzinte mint mi, eleinten igen Tudatlan vólt, és laſſan laſſan tanúlgatott, mint egyéb gyermekek ſzoktak okoskodni : a *Ter & quater inſanus foret, qui ſe gravatim Ignorantiæ ſubjiceret : quam, ne ipſe quidem DEI Filius noſtrâ causâ ſubire abnuit. Palàm eſt, Chriſto communem cum Angelis Ignorantiam tribu.* b *Sicut adoleſcere corpore, ita ſecundum animam, noſtrâ causâ proficere voluit. Anima ejus, ſubjecta fuit Ignorantiæ. Hoc ſolùm diſcrimen eſt, inter nos & illum, quòd infirmitates, quæ nos neceſſitate conſtringunt, ſponte ſuſcepit.*

a *Cal. Matt. 24. v. 36.*

b *In Luc. 2. v. 40.*

Es, hogy ne teſſék csak kordéra mondani ezeket, ſok példákkal megis bizonyittya az mi Vrunk Tudatlanſágát: I. Azt mondgya : hogy, Azért nyilatkozott meg az ég; midőn Vrunkat meg kereſztelék, hogy bizonyoſſá tétetnék Chriſtus az ő tiſztirűl, és hivatallyárúl : c *Non repugno, quin Chriſtus etiam, quatenus Homo erat, redditus ſit ſuæ vocationis certior.* Sőt, a' mint ezután meg hallyuk, ugyan azt beſzélli : hogy, néha elis feletkezett Chriſtus Vrunk az Iſtennek akarattyárul, és azért vonogatta magát előtte : néha pedig, oly temérdek vélekedéſben eſett, hogy az ő Sz. Attyától meg vettetnek alitotta magát; és azon felt, hogy el ne kárhozzék. II. Azt irja : hogy, Mikor a' fűge-fát meg átkozá Chriſtus, gyűmőlcsőt nem találván rajta, mert ideje ſem vólt a' fűgének, nem tudta, micſoda fa légyen : *Nihil abſurdi eſt, ſi dicamus ſecundum Hominem ſpeciem arboris fuiſſe illi incognitam. Calv. Math. 21. v. 18.* Maga a' Fűge-fa, Sidó orſzágban oly kőz, mint nállunk az fűz-fa. III. Grammaticára tanittya Vrunkat, és gyakran oreczázza, hogy nem jól ſzóllott; kemény, és illetlen haſonlatoſſágokat allatott; jobban, és alkolmatoſban ejthette vólna mondáſit : d *Eſt igitur in verbis Chriſti, quo ad Grammaticam, impropria exceptio.* e *Dura, & longè petita videtur ſimilitudo.* f *Paulò durior eſt Chriſti Metaphora, dum ſalem nominat quidquid ſalſum eſt.* g *Non omni ex parte propriè quadrat ſimilitudo Cribrandi.* h *Impropriè loquitur Chriſtus.* i *Plenior fuiſſet locutio : Venit DEVS, Iuſtitiæ viam Ioannis ore demonſtrans.* IV. Az Dialectikához keveſet tudott a' Calvinus Chriſtuſa (mert ő idétt az Loſſius Dialectikája még ki nem kőlt vala:) azért feddi Chriſtuſt gyakorta Calvinus, hogy illetlenűl hoz ki egy dolgot máſból, és erőtlenűl bizonyit : k *Omne regnum in ſe diviſum deſolabitur. Calumniam ſibi objectam, proverbiali ſententiâ refutat : Videtur tamen, parum ſolida eſſe refutatio. Memoriâ tenendum eſt, vulgò receptis Proverbiis ita uſum eſſe Chriſtum, ut tantùm eſſent probabiles conjecturæ; non ſolidè probarent.* l *Omnia ergò, quæ vultis ut faciant. ſupervacua eſt illatio; quemadmodum ſæpè in conciſis ſententiis, particulæ iſtæ abundant.* m *Adverbium cauſale ſupervacuum eſt.* n *Videtur Chriſtus parum ſolidè ratiocinari : Sed in promptu ſolutio eſt, quòd Chriſtus ad eorum captum ſermonem accommodet.* o *Videtur hoc præter rationem additum. quia officium Panis, non eſt ſitim reſtinguere.* Végczetre, gyakran p irja Calvinus : hogy,

c *Cal. Matt. 3. v. 16. Infrà, lib. 3. cap. 4. §. 2.*

d *Calv. Joan. 17. v. 12.*

e *Luc. 16. v. 1.*

f *Marc. 9. v. 49.*

g *Luc. 22. v. 31.*

h *Matt. 12. v. 33. & v. 5. ca. 15. v. 19. ca. 20. v. 26.*

i *Matth. 21. v. 32.*

k *Cal. Mat. 12. v. 25.*

l *Matth. 7. v. 12.*

m *Ibi. v. 16.*

n *Matth. 9. v. 5.*

o *Joan. 6. v. 35.*

p *Inſt. c. 4*

Christus Vrunk sok hertelen szókat ejtett, mellyeket viszsza kellett vonni: a *Non fuit hæc meditata Christi oratio; sed impetus doloris, subitam ei vocem extorsit, cui statim addita fuit correctio. Votum subitò elapsum, castigat, & revocat. Votum illi inconsideratè effluit, cui statim renuntiandum est.* Es, jóllehet mind az Görög, Deák, és Syriai Bibliákban fel találjuk Sz. Máténál amaz szokat; Sokan vannak az hivatalosak, kevesen az választottak: de azért ezt Calvinus illetlen dolognak nevezi: b *Minimè quadrat, quæ à quibusdam inseritur sententia; Multi sunt vocati.*

a *Matth.26. v.39.* ♁ *Joan.12.v.27.* b *Cal.Mat. 20.v.16.*

§. 3. Az Calvinus Christusa, nyomorúlt Király, és igén gyarló Papi fejedelem.

Az Királyságra meg keneretett Messiást, erős, bölcs, és nagy birodalmú Királynak nevezi az Irás: de Calvinus, az ő Christusát; mind ezektűl meg foszlya.

Előszőr: Azt tanittya: hogy, Christus egyebeket magához nem téríthetett, hanem csak a' népnek sóprejét; kiből igen gyalázatosis lőtt az ő Tudománya: c *Hoc quidem primo aspectu, Evangelii gloriam valdè obscurat, imò deformat, quòd Discipulos Christus, non nisi ex fece populi, & quisquilius, sibi colligere POTVIT.* Bizony, sem Luciánus, sem Mahomet nem beszélhetne ennél gyalázatosban Christus Vrunkrúl. De hazud Calvinus, hogy Christus *Non potuit*, nem szedhetett vólna az világi Bölcsekbe melléje. mert szinte ugy birt ő az Bölcsek szűvével mint az halászokéval: hanem, a' mint eléb d mondám, azért választa egyűgyűeket, hogy ne dicsekednék az test, hanem, az világ meg téréséből, minden dűcsősség éppen csak egyedűl az Istennek adatnék.

c *Calv.Luc. 7.v.29.*

d *Sup.f.47.*

Másodszor: Az Sz. Irás sok helyen mondgya: hogy, Mikor el jő az Messiás, el rontya az Bálványozást; és az ő birodalma ki terjéd minden nemzetségre, meg marad mind őrökké: e ő pedig nagy bölcs lészen országlásában. Ezektűl az bőcsűlletes szép czimerektűl, mind meg foszlya Calvinus az mi Királyunkat. Sokszor mondgya: hogy, f Ezer esztendőtűl fogva, tellyességgel ugy el fogyott vólt az Christus országa, hogy mindenek fenékkel fel forgattatva vóltak, és az tiszta Sz. Irás hirdetése el enyészett vólt. Oly nagy Bálványozás vólt pedig az egész Keresztyénségben, g hogy Ieróboám idejébe sem vólt nagyob az Sidók kőzt. Az világra pedig annyira nem terjedett el, hogy soha sem Olasz országba, sem Spanyól országba, sem több Tartományokba nem hatott ereje, hanem, az h Pápista setétségbe vóltak ezek az Országok, mindazólta hogy Christust meg esmérték. Az ő Királyságának pedig, és Országlásának, vége lészen itiletkor: i *Vltimum judicium, proprie censeri potest extremus Regni quæ actus.* k *Peracto judicio, redditurus est regnum Patri. Quorsum data est ei potestas, nisi ut per ejus manum Pater nos gubernet? quo etiam sensu, dicitur ad Patris dexteram sedere. Hoc verò temporale est, donec præsenti divinitatis aspectu fruamur. Regnabit Christus, donec prodierit mundi Iudex. Vbi consortes cælestis gloriæ DEVM videbimus, desinet caput Christi esse DEVS. quia Christi ipsius Deitas, ex seipsâ fulgebit, cùm adhuc velo quodam sit obtecta.* Látod, mely nyomorult Istenséget tulajdonít Christusnak, mellyet az homály bé foghat. Végezetre, oly

Lásd az Alvinczihez írt Első Levelet ide alább. e *Jerem.23. v.5.* f *Sup.f.147* g *Calv.Supra fol.372.* h *Infr.l.5.c. 6.§.2.n.4.* i *Calv.li.2. c.15.n.5.* k *Ibi.c.14. n.5.* *Vide Dörhoff. Apodixi 2.cap.4. fol.171.*

oly módotlan birodalmu Királynak itéli Calvinus Christust, hogy, soha képtelemb, és alkolmatlamb Országlás az övénél nem találtatott. Mert az Királyok, mikor jól akarják rendelni birodalmokat, Két dologra néznek: Előszőr; hogy állandó, és sokáig maradó légyen. Másodszor; hogy az Ország tagjai, békességben és csendességben éllyenek. Mely két dolog, az őrökké való Békeséges Királyhoz az Messiáshoz, leg inkáb illik. Az Calvinus itéleti szerént pedig, Christus Vrunk az ő országába, semmi útat nem mutatott az a viszszálkodásnak le csendeszitésében, és békeséges eggyességnek meg tartásába, sőt okot adott, hogy naponként újob versengések, és gyűlőlséges perlekedések támadgyanak. Mert oly Törvényt adott, melynek kűlőmbőző értelmi lehetnek: Bírát pedig nem adott, mely az ő értelmérűl indíttatott veszekedést el igazíthassa. Es mivelhogy egy Ország sem maradhat meg, ha az ő tagjai egymást rágják, mardossák; nem lehet állandó az Christus országa. Sőt, az mint nem régen mondám, ómaga Calvinus azt beszélli: hogy az ő Messiásának Országa, ezelőtt Ezer esztendővel le tapodtatott, és el rejtetett vala.

a *Supr. fol. 101.*

Az Vrunk Papi méltóságát a' mi illeti, aztis sokképpen le csőpűlli. Mert, noha őtet az b Irás Melchisedech rendin való Papnak nevezi: de Calvinus c nem akarja hinni, hogy kenyérrel, és borral áldozott légyen az mi Vrunk, mint Melchisedech.

b *Psal.109. v.4. Hebr.5.v.6.* c *Calv.4.Instit.c.18.n.2*

Az kereszttán való Véres Áldozatrúl azt mondgya az Irás: hogy, ez által tiszttittattunk meg. Vrunk Sz. Vére-húllásának tulajdonittya szabadulásunkat. *Heb.9.v.12. 1.Pet.1.v.19. 1.Joan.1.v.7. Ephes.1.v.7.* Calvinus pedig azt mondgya: hogy, Testi halála üdvőzitőnknek semmit nem használna, ha az ő Lelke, az karhozott latrok kinnyát nem érzette vólna: d *Nihil actum erat, si Corporeâ tantum morte defunctus fuisset Christus: Aliud majus pretium fuit, quod diros in Anima cruciatus, damnati ac perditi hominis pertulit.* Maga az oktoba ember, az nyilván való Sz. Iráftúl meg győzetvén, másutt meg vallya: hogy, az Christus vére-húllása békéltetett meg minket az Istennel: e *Si hic est effectus fusi Sanguinis, ut non imputentur peccata: sequitur, eo pretio satisfactum esse judicio DEI.*

d *Calv.l.2. cap.16.n.10.*

e *Calv.l.2. cap.17. n.4.*

Mélyebben gázol Calvinus, és egy általlyában azt mondgya: hogy, Christus Vrunk semmit nem érdemlett Istentűl. mert ő benne nem vólt oly méltóság, hogy érdemelhetett vólna: f *Fateor, si quis simpliciter & per se, Christum opponere vellet judicio DEI; non fore Merito locum. quia non reperitur in homine dignitas, quæ possit DEVM promereri.* Maga az Sz. Irás azt mondgya: hogy, nagy árron, és bőséges váltságon szabaditott meg minket az mi Vrunk. *1.Petr.1.v.18. Tit.2.v.14. Colosſ.2.v.14. 1.Corinth.1.v.20. Psalm.129. v.7. Rom.5.v.20.*

f *Calv. l.2. cap.17.n.1.*

§. 4. Calvinus, sem Fiú Istennek nem hiszi, sem mint Urát nem tiszteli Christust.

Ezelőtt hallók, hogy, az Calvinus tetczése szerént az Fiú Isten, az Atyától nem vőtte Isteni természetét. Kiből világoson kővetkőzik, hogy, az Atya Istennek természet szerént való Fia nem lehet. mert, a' ki mástúl nem veszi természetit, Fiu nem lehet. Ennek fölőtte; az Fiu

Lásd fellyeb Lib.5.c.1.§. 4.n.4.fol. 387.

Iſtent, az ő Attyával egyenlő méltóſágban nem helyhezteti, hanem, az mint a meg hallók, Iſteni természeti ſzerént is az Atyának hatalma alá veti. Sőt, mint nem régen b emlitők, és bővebben meg mutattya c Hunnius, d Schlüſſelburgius, e Feuardentius, f Calvino-Turciſmus, inkább mind máſra forgattya Calvinus azokat az Sz. Irás ſzavait, mellyek bizonyságot tésznek az Chriſtus Iſtenſégéről. Ezeknek azért most békét hagyván,

Előſzőr, azt jelengeti Calvinus: hogy, Az mi Vrunkban, két Személy vagyon, és igy jó következés ſzerént, az Neſtórius Eretnek tévelygéſére hajolván, azt kel mondani: hogy a' Bódog Aſzſzony fia, külömb az Iſten Fiánál: g *DEI filius, Sermo eſt à Patre ante ſæcula genitus, nondum enim de Mediatoris perſona nobis ſermo eſt.* Hogy ha a' Közben-járónak ſzemélyéről akkor ſemmit nem ſzól Calvinus, mikor az Fiu Iſtenről emlékezik; nyilván következik, hogy nem egy az Fiu Iſtennek ſzemélye, az Közben-járónak ſzemélyével. Máſutt azt irja: hogy, Az őröktől fogva való Ige, fel vőtte magára az Közben-járónak ſzemélyét: h *Filius DEI vocatur, non tantùm quatenus ante ſæcula genitus ex Patre fuit Sermo, ſed quia Mediatoris ſuſcepit perſonam.* i *Mediatoris induit perſonam.* k *Suſcepta à Chriſto Mediatoris perſona.* Más ſzemély vólt tehát az Közben-járónak ſzemélye, az Igének ſzemélyétől. mert ugyan azon egy ſzemély, magát fel nem vehette, és magába nem öltőzhetett.

Másodiszor: Aztis feſzegeti, a' mit Eutyches tanitott: hogy, Vrunkban nem maradott éppen, mind az Iſteni 'ſmind az Emberi Természet; ugy hogy, az mi természet ſzerént tulajdona az eggyik természetnek, az ne tulajdonittaſſék máſiknak; noha mind az két Természetnek tulajdonſági, ugyan azon egy Személynek méltán tulajdonittatnak. Azért azt beſzélli: hogy, az Meg-teſtesülés által, az Emberi természetnek tulajdonſági, az Iſteni természetnek tulajdonittatnak; és viſzontag, az Iſteni természeté, az Emberi természetnek: l *Quod unius Naturæ proprium eſt in Chriſto, ad alteram transfertur.* m *Quæ in Humanâ ejus naturâ peracta ſunt, ad Divinitatem, impropriè, licet non ſine ratione, transferuntur. Humanitatis proprietates, cum alterâ Naturâ communicantur. Propter duplicis Naturæ unionem, alicui datur, quod erat alterius.*

Harmadſzor: Kegyelmes Vrunknak vallyuk Chriſtus Vrunkat, kinek minden tiſztelséggel és ſzolgálattal tartozunk: De, a' mint ezelőtt n hallók, Calvinus őtet ſokképpen kegyetlen Tyrannuſſá változtatá. És oly kevés tiſztelséggel illeti őtet, hogy, noha az Iesus nevére o minden térdet meg hajol; noha még az Eordőgökis ki mennek vala ennek emlitéſére az emberekből; *Marci, 9. v. 38. Act. 10. v. 18. Lucæ 10. v. 17.* mindazáltal Calvinus, csúfos, sőt babonás dolognak mondgya, ha ki az Iesus nevére meg hajtya térdét: p *Plus quàm ridiculi ſunt Sorbonici Sophiſtæ, qui ex præſenti loco colligunt, Genu flectendum eſſe, quoties nomen IESV pronuntiatur. quaſi vox eſſet Magica, quæ totam in ſono vim haberet incluſam.* Térdet hajtana Calvinus egy fő embernek: de az Iesus Chriſtus nevét halván ha térdét hajtaná, babonás Bálványozó lenne.

l *Calvinus Joã. 3. v. 13.*
m *Calv. l. 2. cap. 14. n. 2.*
n *Supra fol. 378. & ſeq.*
o *Philip. 2. v. 10.*
p *Calv. ad Phil. 2. v. 9.*

Ezekből

Ezekből ki tetczik: hogy, ha az Első ágazatban elő ſzámlált ſok rút tevelygéſiért, Calvinuſt Atheuſnak meri nevezni az Lutheriſta Superattendens a Schlüſſelburgius; miis az Máſodik ágazatban, nem oknélkül AntiChriſtuſnak nevezhettyük őtet. Mert, a' mi ő rajta áll benne, tellyeſséggel földre tapodgya Chriſtus Vrunkat, Terméſzetiben, Tiſztiben, Tudományában, és egyéb Hivatallyában.

a *Schlüſſelb. lib. 1. Theol. Calv. art. 7. Fol. 145. Vide infrà, in 5. artic.*

HARMADIK RESZE.

CALVINVS AZ HARMADIK AGAZATOT meg mocskollya.

Az őrők Iſtennek el végezett jó akarattyáról, téſzűnk valláſt ebben az Agazatban. Mert, könyőrűlvén az el eſett emberi állaton az Fiu Iſten, magára fel öltőzé terméſzetünket az Szűznek mehéből, Sz. Lélek Iſtennek cſelekedetiből. Azért, az Harmadik ágazatban, I. Azt vallyuk: hogy, Az Fiu Iſten, nem úgy fogantaték, mint egyéb emberek, b férfiú magból, teſti gyönyőrűſégekkel, és az Első emberről reánk ſzállott átokkal: hanem, az Sz. Lélek Iſtennek, minden ſzentſégnek, és tiſztaſágnak kút-fejének ereje, meg környékezé az tiſzta Szűzet, hogy ſzűzen, és minden teſti indulatnélkűl fogadná Szent Fiát. II. Hiſzszűk: hogy, Az ő Szent Annya, ſzűzen ſzűlé Vrunkat. Es, mivelhogy valóſágos ſzűletés által jöve ez világra, arrúlis valláſt teſzűnk: hogy, Nem cſak tettetes, ſzem fény veſztő Teſtben jött Vrunk e' világra; hanem ugyan valóſágos teſt ſzerént ſzűlettetett Bódog Aſzſzonytúl. Mert igaz ſzűletéſe nem lehetett vólna, ha igaz teſte nem lőtt vólna.

b *Joh. 14. v. 4. Sap. 7. v. 2. Pſal. 50. v. 7. Epbe. 2. v. 3.*

Ebben az Agazatban, nem egyſzer botlik Calvinus:

Előſzőr; mint nem régen c mondám, azzal moſſa nyelvét: hogy, Az Iſten Fiának, kűlőmb ſzemélye vólt, az Közben-járó Chriſtus ſzemélyénél. Ki ha igy vagyon; nem mondhattyuk, hogy az Iſtennek fia ſzűletett Bódog Aſzſzonytúl; hanem más ſzemély vólt az Iſtennek Fia, az Szűz Maria fiától. Mely dolgot máſzoris jelenget Calvinus, midőn azt mondgya: d hogy azok, az mellyek Chriſtus Vrunknak emberi terméſzetiben lőttek, nem mondatnak tulajdon értelemben az Iſtenről; *Impropriè transferuntur.* Kit nyilvábban ki fejez Béza, mikor azt irja: hogy, éppen Chriſtuſrul nem mondhattyuk, hogy ſzűletett, kinzatott; hanem cſak egy reſzérűl, tudni illik, az Emberi terméſzetről: e *Hoc fortaſſis non minus commode per Synecdochen explicaretur: quæ quidem modò ſimplex eſt, modò duplex. Simplex; quum duntaxat ſubjecto toti tribuitur, quod ad eum, alterius tantùm naturæ reſpectu, propriè ſpectat; ut ſi dicas Chriſtum paſſum eſſe. Duplex altera; quum & in ſubjecto, pars pro toto ponitur, & in attributo, tribuitur toti perſonæ in concreto, quod unius, & quidem alterius naturæ proprium eſt; ut cum dicitur Dominus gloriæ crucifixus.* Ha cſak *per Synecdochen*, mondatik Chriſtus Vrunkrul, hogy fogantatott, ſzűlettetett, kinzatott; annyi, mintha azt mondanók; hogy az ő Emberi terméſzete fogantatott, és ſzűletett. Ez pedig nem jól eſik.

c *Art. 2 §. 4 f. 394.*
d *Supra, fol. 394.*
e *Beza, Joã. 3. v. 13. in poſtrem. edit. ad Reginam Angliæ.*

Ddd 2 mert,

mert,nem az Emberi természet,hanem, EZ AZ EMBER, az Christus,szűletett, az ki igaz Istenis. Ezokon, Szűz Maria igazán mondatik Istennek Annyának.

De csak tudatlanságból jutottak erre a' rút vélekedésre az Atyafiak. Mert, noha Christus Vrunk, csak Emberi természete szerént fogantatott, szűletett,és szenvedett : de mivelhogy az Emberi természet az Isteni személyhez ugy kötőzteretett, hogy egy személy vólna az Emberi, és az Isteni természetnek személye: ez okon, *per Communicationem idiomatum*, minden tulajdonsággal azt mondhattyuk;hogy,az Istennek Fia fogantatott. Mert ugy vagyon, hogy, sem az Isteni természetnek tulajdonsági,az Emberi természetnek ; sem az Emberi természeté, az Isteni természetnek nem tulajdonittatnak : De azért, azon egy Személyről mondatnak mind a' két természetnek tulajdonsági. Miképpen (hogy parasźt példával éllyek) ha azon egy személy, jó szabó ; jó orvos, jó énekes vólna; noha azt nem mondhattyuk, hogy a' szabó mesterség orvos doctorság légyen : mindazáltal, igazán azt mondhattyuk, hogy ez a' szabó, jó énekes, jó Doctor. és ebben az mondásban, semmi *Synecdoche* nincsen. De effele dolgokat, bottalis nehéz vólna bé verni az Calvinista Prædikátorokban. Mert ki látta, hogy botból beretvát csinállyanak.

a *Vide supr. Fol.391. Calv. Luca 2.v.40.*

Másodszor : Meg hallók [a] nem régen ; hogy, Az Calvinus itéleti szerént, Christus Vrunkis, mint egyéb gyermekek, Tudatlan vólt fogantatásakor, és az több gyermekek módgyára okoskodott ótis ůdőjárttában.. Maga Sz.Pál azt irja: [b] hogy, Mihent Christus Vrunk ez világra jőve az Meg-testesűlés által, ottan bé mutatá magát kedves áldozatúl az ő Szent Attyának.

b *Hebr. 10. v.5.*

Harmadszor : Az Vrunk Szűletéséről, Vithakéruſſal egyetembe, [c] csak szinte ugy gondolkodik Calvinus, mint az közönséges szűletésről. Azért irja : hogy, várakozott Vrunk, és addég Ægyptomba nem futott, míg az ő Annya az szűlésből annyira ki nem gyógyúlna, hogy útra indúlhatna: [d] *Quot dies intercesserint à discessu Magorum, usquedum Ioseph in Ægyptum fugere jussus est, nescitur : nisi quòd probabile est, Dominum Mariæ pepercisse, donec ex puerperio convaluit, ut iter facere posset.* Halhadsza,mely távul jár ettűl Sz. Agoston: [e] *Si vel per Christum nascentem corrumperetur Mariæ integritas, falsò illum de Virgine natum,tota confiteretur Ecclesia.* Béza sem meszsze esett Calvinustul. Apróléknak tartya, hà azt mondgyukis : hogy Bódog Aszszony, szűzen nem maradott : [*] *Perpetuam ipsius usq; ad mortem Virginitatem, [f] etsi pie,& libenter credo : tamen nihil hoc ad nostræ salutis mysterium pertinet.* Es, hogyha szinte test szerént szűz lőtt vólnais Bódog Aszszony : de szűvből, és akarattal, szűznek nem itéli őtet Calvinus ; hanem,ugyan ollyan szándékkal alittya hogy jegyest fogadott,miném̃ével egyebek: [†] *Si Votum Virginitatis perpetuæ conceptum habuisset, perfide passa fuisset se marito collocari. Sanctum; conjugii fœdus ; non sine ludibrio spreviſſet.*

c *Vide supr. Fol. 263.*
d *Cal. Matt. 2.v.13. Marlorat.*
e *Aug.tō.3. Ench.c.34. Ambro.epi. 81.& De Inst. Virgin. cap.7.*
f *Pie credi-tur,& scriptum non est.*
† *Cal.Luc. 1.v.34. Resp.ad hoc Aug.Tō.6. de Sancta Virgin.c.4.*

Negyedszer : Noha Sz. Agoston azt mondgya: [g] hogy,Vrunknak bőcsűlletiért, az bűnősökről szólván, nem kel emlekezetet tenni Szűz Mariárul ; sőt, még Mahometis meg vallya ; [h] hogy, soha semmi bűnt

g *Aug.tō.7. de Nat.& Grat.ca.36.*
h *Alcor. 75.in fine.*

nem cselekedett Maria : Mindazáltal Calvinus,ő benne sok rút eseteket, szarvas bűnőket, és gyalázatos vétkeket álmod: [a] *Virgo, non minus MALIGNE videtur restringere DEI potentiam, quàm Zacharias. Quod enim præter communem naturæ ordinem est,impossibile esse colligit. Nec verò magnopere laborandũ est,ut eam purgemus ab omni vitio. Fide enim transcendere debuit ad immensam Dei virtutem.* Ismét: [b] *Non dubium, quin his verbis carpatur Mariæ importunitas ; & certè,præposterè cursum doctrinæ Christi abrumpere tentabat.* Masutt: [c] *In eo peccavit Maria,quòd fines suos excessit.* Viszontag: [d] *Quòd expostulat (cum Christo,) ac si injustè læsa fuerit ; hinc apparet,quàm propensi naturâ simus, ad jus nostrum tuendum , posthabito etiam DEI respectu. Mori quidem centies maluisset Virgo,quàm ex certo animi proposito se DEO præferre : sed, dum materno dolori indulget,per incogitantiam eo delabitur.* Végezette : [e] *Impulit carnalis affectûs vehementia , ut plus justo satagerent , Maria, & qui sanctam matrem comitati sunt.* Mivelhogy azért, az Calvinus tanitása szerént, az akarat ellen támadott gonosz Indulatokis,ők halálra méltó vétkek;mint ezelőtt meg hallók : kétségnélkűl, nem az Istennek Malasztyával,hanem sok Vétkekkel tellyes vólt Bódog Aszszony,ki (az Calvinus itéleti szerént) hertelenségből az Istent hátra vetette;haragos,feddődő vólt ; zugolódott Christus ellen,mintha hamissat cselekedett vólna; az ő tanitását félbe akarta szegetni, és több illetlen dolgokban avatta magát.

a *Cal. Luc. 1. vers.34. Marlorat.*
b *Cal. Matt. 12.v.48.*
c *Calv. Joann. 2.v.3.*
d *Cal.Luc. 2.v.48.*
e *Cal.Luc. 8.v.19.*

Suprà, fol. 204.& 389.

NEGYEDIK RESZE.

CALVINVS AZ NEGYEDIK AGAZATOT SOK hamissággal elegyíti.

AZ Negyedik ágazatban hiszszük : hogy, Az Istennek Fia, minekutánna fel öltözte az Emberi állapatot, hogy abban meg halhasson, és az halált meg fizethesse, (mert halálnak , halál az árra;) Pontius Pilátusnak alatta, meg feszittetett,meg hólt,és el temettetett. Ezekben pedig az egynehány szókban, Négy dologrul tészűnk valláſt: I. Hogy Pontius Pilátusnak idejében lőtt az mi Vrunk halála; az az, mikor immár bé tellyesedett az Iákob profetiája, [f] és az birodalom el vétetett Iudától, és Pogány népnek adatott vala. II. Hogy az mi Meg-váltónk,keserves és gyalázatos halált szenvedett mi érettünk.Mert,az meg-feszitésnél,sem szőrnyeb, sem gyalázatosb halál nem vólt az Sidók között. III. Azt hiszszük:hogy,Az Christus halála, igaz Aldozat, [g] mely ki tisztitotta az emberi nemzetnek bűneit; és az ő Szent Attyának haragját meg engesztelvén,örők üdvősségnek oka lőn mindeneknek, [h] valakik az ő Parancsolattyának engednek. IV. Azt vallyuk : hogy, Noha halála után el temetteték Christus Vrunk,ugymint valóban 's igazán meg hólt ember: de azért, az Isteni személy akkor sem vált el az testtűl. mert, ha el vált vólna; nem mondhatnók , hogy az Istennek Fia el temettetett. Hasonlóképpen, ha az Isteni személy az mi Vrunk lelkétűl el vált vólna ; nem mondhatnók , hogy az Istennek fia poklokra szállott.

f *Genes.49. v.10.*
g *Heb.9.v. 14.*
h *Heb.5.v. 9.*

§.1. Calvinus, sok gyalázatos dolgokat tanit, Christus Urunk Halálárúl.

Sok,és rút káromló gyalázatokban keveri Calvinus az mi Vrunknak drágalátos Szent Halálát, és Vére hullását.

I. Azt beszélli : hogy, Semmi vigasztalást, és bátorságot nem talál a' mi Hitünk,az Christus Halálában,Szent Sebeiben ; hanem,tellyességgel csak kétségben esést, és gyarlóságot lát a' mi lelkünk az Christus Keresztiben. Halhadsza az maga szavát: a *In quo spectaculo (Christi in cruce pendentis,) NIHIL, quàm extremæ desperationis materia erat.* Másutt: b *Certè, quum in ejus Cruce, tantùm appareat carnis infirmitas, donec ad resurrectionem ventum fuerit, non reperit Fides nostra, quo se erigat, vel sustentet.* Viszontag: c *In Christi morte, spectaculum desperationis plenum occurrit, quod etiam viriles animos frangere posset.* Itillye meg az Keresztyén ember, ha Calvinusnak kellé inkább hinni, vagy Sz. Pálnak, ki azt irja: d hogy, egyébben nem dicsekedik 's örvendez, hanem az Christus keresztiben. Mert noha,ugymond, a' mi Vrunk Kereszti, botránkozás az Sidóknak,bolondság az Pogányoknak: de minékünk Istени bölcsesség, és hatalom. Magais Calvinus,másutt azt irja : hogy,az Vrunk halálában vagyon az mi üdvösségünknek tellyessége: e *In Christi morte, totum salutis nostræ complementum continetur.*

II. Az mi Vrunk Halálának hasznárul, csuda menyi sok kábaságot kérődik.

Elöször : Azt rebesgeti, mint ezelőtt f meg hallók, és bővebben meg mutattya Conrádus Schlüsselburgius g Lutherista Superattendens: hogy, Christus Vrunk nem hólt meg az egész Világért, hanem csak az Választottakért. Noha az tellyes Sz. Irás mindenütt azt kiáltya: hogy,az egész Világnak váltságára jött a' mi Eudvözitönk.

Másodszor : Az Sz. Irás a' mi Váltságunkat, Christus Vrunk vére hullásának tulajdonittya. Es aztis melléje veti : hogy, semmi el nem maradt adosságunkban, kiről bővségessen eleget nem tött vólna a' mi Megváltónk : nem arannyal, sem ezüstel, hanem az ő drága Szent Vérével. Calvinus pedig ezekbennis tétovász, h mint ezelőtt hallók. Mert azt mondgya : hogy, Az Christus Vére hullása,és Szent Halála,semmit nem használt vólna, ha az ő Lelke, az kárhozottak kinnyát meg nem kóstolta vólna. Aztis mellé veti: hogy, i Nem vólt Christusban annyi méltóság, hogy ő minékünk valamit érdemlett vólna. és ezt, nagy álnakúl Sz. Agostonnal támogattya. Maga a' mely helyeket emlit, csak egy szót sem tészen azokban Sz. Agoston, ertül az undok káromlásrúl ; hanem csak azt mondgya : hogy, k Christus Vrunk,önnön magának nem érdemlette az Istени személlyel való eggyesüléſt ; noha minékünk elégségessen érdemlette az meg szabadúlást.

Harmadszor : Mikor derékképpen meg akarja magyarázni az mi üdvözitönk Halálának gyümölcsét, csuda mely igen meg határozza, és csak nem tellyességgel meg üressiti. Mert, akármint kiálcsa Sz. Pál, hogy a' mi Vrunk az ő Sz. Halálával nyerte az ő Sz. Testének dücsősségét,és nevének fel magasztaltatását, *Philip.2.v.9. Hebr.2.v.9. Psal.109.v.7. Psal.44.v.8.* De Calvinus bé falattya ezt Sz. Pallal, és azt irja : hogy, semmit magának

nem

a *Calv. Joh. 14. vers.1. Marlor.ibi.*
b *Matt.16. v.21. Marlor.ibid.*
c *Matt.27. v.57. Marlor.ibid.*
d *Galat. 6. v.14.*
e *Calv. Joan.19. v.30.*
f *Lásd oda fellyeb.f.389*
g *Schlüsſel. lib.1.Theol. Calv. art.6. f.25. Lib.2. art.6.fol.4.*
h *Lásd oda fellyeb,fol. 393.*
i *Calv.l.2. cap.17.n.1.*
k *Aug.tō.7. de Prædest. SS.cap.15. De bono Perſever. c.24.*

nem érdemlett Sz. Halálával Christus Vrunk: a *Quærere, an sibi meruerit Christus, (quod faciunt Scholastici:) non minus stulta est curiositas, quàm temeraria definitio, ubi hoc idem asserunt. Colligimus, rationem sui non habuisse Christum.* Es ismét: b *Propter Passionem mortis, tantundem valet, ac si dictum esset; Christum obitâ morte, ad hanc gloriam, quam adeptus est, evectum. non quod sibi quicquam privatim acquisiverit Christus, sicut fingunt Sophistæ.* Maga az álhatatlan ember másutt azt irja : hogy, Halálával érdemlette Christus, hogy az ő neve fel magasztaltatassék : *Mortem pro salute nostra obeundo, dominium sibi acquisivit. Morte igitur, & Resurrectione promeritus est, ut tàm in morte, quàm in vitâ, gloriæ nominis sui serviamus.*

Továbbá,ha tudni akarod Calvinustúl,Mit használt légyen nékünk az Christus halála? Igen meg vékonyittya ezt az hasznot, és kicsinben hogy ugyan meg nem üresiti. Mert, *Res ex effectu cognoscitur*; az fának haszna, az ő gyümölcsén teteczik meg. Ha azért az Christus halálának gyümölcse ferges ; ha egy *Ens rationis* ; az az, nem valóságos , hanem csak meg gondolt gyümölcs ; következik, hogy a' mi Vrunk halálának, igen kevés böcsülleti, és méltósága lészen.. Az Calvinus agyaskodása szerint pedig, a' mi Meg-igazulásunk,és Bűnünk bocsánattya, mellyet nyert Christus Vrunk,igen ferges gyümölcs,sőt csak egy *Ens rationis.* Mert, c ha Calvinusnak hiszünk, az mi Meg-igazulásunk el nem vészi az mi rutságinkat, hanem szinte ollyan fertelmes bűnben hágy,mint azelőtt. Ennek fölötte, csak arra sem eleg, hogy egy jó gyümölcs nevekedgyék utánna : hanem, d minden cselekedeti az Calvinista igazságnak,örök halálra méltó undokságok.

Végezetre, az Calvinus elmélkedése szerént, nincs egyéb hasznunk az Christus halálában, e hanem hogy az Isten reánk fogja, és nem valóságosképpen , hanem csak gondolattal reánk kennye az Christus igazságat, ugy hogy, mi szinte ollyan rútan maradgyunk mintha soha Christus meg sem hólt vólna érettünk : de azért az Isten ugy tarcson,mintha ugyan tiszták vólnánk. Ez pedig semmi nem egyéb, hanem csak gondolatnak alkotmánya. mert, a' ki lator, akár mint tarcsad őtet jámbornak,de semmi egyéb hasznа nincs az te itületednek , hanem hogy magad meg csalatol, és az Latrot egy derék *Ens rationissal* fel ékesited. De mivelhogy aztis ezek mellé veti Calvinus : hogy, az Christus Erdemére nézvén, az Vr Isten, bűnül nem tulajdonittya az Hivek cselekedetit, noha magokban kárhozatot érdemlenek : világoson ki teteczik, f hogy az Christus halála nem arra szolgált, hogy az bűnt el rontaná, hanem hogy az Bűnnek oltalmát fel venné, és az bűnöket kedvessé tenné Isten előtt.

§.2. Calvinus, sok vétkekben keveri az Christus Szenvedését.

Nem emlitem ujonnan amaz balgatag káromlást , mellyet azelőtt Calvinustul hallánk ; g mikor azt beszélle : hogy, Christus Vrunk mikor meg feszitteték , Bűnös vólt ; és mint egy nyilván való gonosz tévőt, ugy tartotta az Atya Isten őtet , mivelhogy az mi rútságinkat néki tulajdonitotta. Ezen kivülis oly illetlen káromlásokkal sürgeti Calvinus CHRI-

STUS

a *Calv. l.2. c.17. n.6.*
b *Calv. ad Heb.2.v.9. Marlor.ibi.*
Rom.14.v.9.
c *Lásd az 10. Agazatot.*
d *Supra fol. 203.*
e *Lásd az 10. Agazatot.*
f *Vide Valent.t.2.Diſp.8.quæſt. 1.pun.5.§.3. Verum.*
g *Supra fo. 390.*

stus Vrunkat,hogy, ha Luciánus, vagy Iuliánus vólnais, azzal érné meg.

I. Azt beszélli ez az Isten gyalázó vakmerő féreg : hogy, Christus Vrunk, mikor az magas Keresztfán Sz. Attyához bocsátá könyörgését, hertelenségből ollyat mondott, mellyet maga meg czáfolt. El feletkezett vólt, mi végre jött e'világra. Az kiirtetek között tétova habozott, az sok külömbőző kivánságok miatt. Gondolatlan kivánságit,maga meg ostorozza, meg zabolázza, viszsza mondgya. mert, nem tetczik az ő kivánságiban, az esendesz mértékletesség; és,a' mi ő rajta állott benne,őrömest az Közbé-járónak tisztit félbe hatta vólna; őrömest el kerülte vólna az halált,ha módgyát ejthette vólna. Ezeket, és hasonló rutságokat, illyen szókkal okádozza Calvinus : a *Christus metu perculsus inter violentos tentationum fluctus, alternis votis vacillavit. Hac ratio est, cur mortem deprecetur, mox sibi frenum injiciat, votum subitò elapsum castiget, ac revocet. Non fuit igitur hæc meditata Christi oratio; sed vis & impetus doloris, subitam ei vocem extorsit, cui statim addita fuit correctio. Eadem vehementia, præsentem cælestis decreti memoriam illi abstulit, ut non reputaret in ipso momento, se hac lege missum esse humani generis Redemptorem. Ab ipsis carceribus affectum suum cohibet, seq; ipsum maturè cogit in ordinem.* Es ismét: b *In ipso articulo, cum carnis infirmitate durum illi certamen fuit, ut libenter se à morte subduceret, si modo licitum fuisset.*

a Cal. Matt. 26. v. 39. Marlor. ibi.

b Cal. Matt. 26. v. 46.

Ezekből az Calvinus rút nyelveskedéséből, el kerülhetetlenül a' jó ki: hogy, Az mi Vrunk nagyot vétkezett. Mert,ha meg kellett *Castigálni, Frenálni, Corrigálni, Cohibeálni, Revocálni*; ostorozni, zabolázni, jobbitani, tartoztatni, viszsza csáfolni az ő kivánságit; vétkes, illetlen, és meg fedhető kivánságok vóltak ezek. Es mivelhogy őrömest el kerülte vólna Christus Vrunk az halált,ha lehetett vólna,szinte ugy vétkezett,mint vétkezett vólna Abrahám, hogyha az ő fiának meg áldozásáról adott parancsolat előtt tétovázott vólna.

Ennek fölötte, Calvinus ezelőtt c azt tanitá: hogy még a' mi akaratunk ellen indúlt vágyodásunkis, őrök kárhozatra méltó bűnnél nem egyéb. Ha azért Christus Vrunkban efféle hertelen indúlatok vóltak, mellyek az Isten akarattyával, a' Közbe-járónak tisztivel viaskodtak, és a' mellyeket meg kellett másolni : tagadhatatlan dolog, hogy az Calvinus hiti szerént, oknélkül nevezi Christus Vrunkat az Sz. Irás, d minden bűntül távúl lévő Papi fejedelemnek. Es, ha Calvinus jelen lőtt vólna, midőn azt kérdé Vrunk, Kicsoda feddené meg őtet az bűnről? hamar válaszsza lőtt vólna ő Szent Felségének, az Liliommal sűrött-hátú nyalkátúl. Mert nem csak, a' mint hallók, az kertben való könyörgésiben; de tóbszőris irja : hogy, Christus Vrunk, hivatallyával ellenkező vágyodásoktúl el ragadtatott, mellyeket meg kellett vonni : *Votum quod agnoscit vocationi suæ adversum, retractat. Sed videtur hoc parum decere Filium DEI, quòd votum illi inconsideratè effluit; cui statim renuntiandum est, ut Patri obediat. Fatear, certè, hanc esse Crucis stultitiam.*

c *Supra fo. 204.*

d *Heb. 7. v. 26. Isa. 53. v. 9. 1. Petr. 2. v. 22. 1. Joan. 3. v. 5.*

Calv. Joan. 12. n. 27. Marlor. ibi.

Es, noha utánna veti mind ezeknek Calvinus : hogy, Semmit az illyen módnélkül való indúlatokban nem vétkezett Christus Vrunk : De

ez szinte annyi, mintha azt mondanám; hogy Calvinus tudva nem igazat mondott, azért ugyan nem hazudott. Mert,ha az Isten törvénye ellen való hertelen Indúlatokis Bűnök, a' mint Calvinusnak tetczik; nem lehetett Bűnnélkül az mi Vrunk, ha igazán irja Calvinus, hogy ő benne, hivatallyával, az Isten akarattyával ellenkező, és meg fedheto indúlatok vóltak.

II. Fellyeb tártya szájját az Genévai Antichristus Christus ellen, és azt mondgya : hogy, Az Keresztfán,Istennek az Bűn ellen való rettenetes haragját látván, és annak süllyát testében lelkében érezvén, nagy gyötrödési között fel háborodott elmejében oly kisirtet útközék az mi Vrunk szűvében, mintha az ő Attyától el idegenedvén, az örök halálra kellene vettetni. Innen vagyon, ugymond, hogy, kétségben esésnek szavát ejti. Es, mikor vétes verítékkel izzadott, ha csak az testi halál félelméből történt ez rajta; köz emberhez illendő gyarlóságotis meg előzött az ő félénk vólta : a *Se quodammodo alienatum à Patre sensit. ut enim pro nobis satisfaceret Christus, REVM ad DEI tribunal sisti oportuit. Ergo cum species tentationis Christò objecta est, quasi DEO adverso, jam esset exitio devotus, horrore correptus est, quo centies cuncti mortales fuissent absorpti. Sed absurdum videtur, Christo elapsam esse desperationis vocem. Solutio facilis est : quanquam sensus carnis exitium apprehenderit; fixam tamen stetisse Fidem in ejus corde. Quare,nihil obstat, quo minus DEI alienationem mente conceperit Christus, prout sensus communis dictabat; & simul Fide retinuerit, DEVM sibi esse propitium. Certamen illi fuit cum mortis doloribus, quasi irato DEO in labyrinthum malorum projectus foret.* Másutt ismét igy beszél : b *Sequitur gravioris mali, (quam mortis simpliciter) timore, ad deprecandam mortem fuisse adactum : nempe,quum iram DEI sibi propositam videret, quatenus ad ejus tribunal totius mundi peccatis oneratus se sistebat; necesse illi fuit profundam mortis abyssum exhorrescere. Respondere mihi velim,quemnam fuisse metum putent, qui guttas sanguineas Christo expressit? si cui hoc contingat mortis timore; pusillo & mulicbri animo esse dicemus. Ergo qui Christum negant peccatum esse ut eum Pater à mortis gurgite eriperet, mollitiem illi affingunt vel plebejo homine indignam.* Végezetre,igy fejezi bé álmát Calvinus : c *Nulla fingi potest magis formidabilis abyssus, quàm sentire te à DEO derelictum, & alienatum, perinde ac si in tuam perniciem ipse conspirasset. Eò Christum videmus dejectum.* Es ezek után szörnyen szidogattya azokat, kik az valót, bizonynak itélik; és ő rólla azt beszéllik,hogy Christust üdvösségéről kétesnek mondotta: d *Clamitant nebulones, me atrocem facere Christo injuriam; quia minimè consentaneum fuerit eum de animæ salute timere. De metu pavoreque Christi, controversia ab his improbè movetur. Ad aliud cavillum transeunt : quamvis mortem timuerit Christus; maledictionem, & iram DEI, à qua se tutum esse noverat, non timuisse. Sed expendant pii lectores, quàm honorificum hoc sit Christo, molliorem fuisse, quam plerosq; gregarios homines! Quàm pudenda fuisset hæc mollities, eò usq; torqueri ob communis mortis formidinem, ut sanguineo sudore difflueret! Diros & horribiles cruciatus perpessus, quum se ad tribunal DEI REVM stare cognosceret nostrâ causâ.* Egy szóval,azt vitattya Calvinus: hogy Christus, nem az testi haláltúl félt, hanem az lelki kárhozattúl.

a Cal. Matt. 27. vers. 46. Marlor. ibi.

b Matt. 26. v. 39. Marlorat. ibid.

c Calvin. 2. cap. 16. n. 11.

d Ibid. n. 12.

Ez az dögleletes Káromlás, (melynek undokſágát, csak azokis meg érthetik, a' kik csak nemis kőſzőntek kűſzőbérűl az Iſcolának,) Előſzőr: Nagy otromba tudatlanſág alá veti az mi Vrunkat. mintha azt sem tudta vólna, hogy, ő az Atya Iſtennek egyenlő Iſtenſégben terméſzet ſzerént való Fia lévén, kiben néki bé tőlt minden kedve, ſemmi úton ótet az Atya nem gyűlőlheti, ſem reá nem haraghatik, ſem kárhozatra, és bűnre nem ereſztheti ótet. Vallyon, nem nyilván tudtaé az mi Vrunk, hogy ő benne *macula* nẽ vólt? A' vagy nem értettejé, hogy az Iſten az bűntelent, noha teſti ſanyaruſággal oſtorozhattya, de ſem méltó haragjával, ſem kárhozattal nem terhelheti? Másodſzor: Bűnőſſé téſzi ótet. Mert, az mint ez-

a *Suprà fol. 214.* előtt a meg értők, az Calvinus vallâſának derék fondamentomából, Nem hiv, hanem hitetlen az, valaki bizonyoſon, minden félelemnélkűl azt nem itili, hogy ő az Iſtennek kedves, az őrők élette válaſztott ſzerelmes fia. Tehát, nem vólt hive az Iſtennek az ő eggyetlen egy Fia, kiben, néki minden kedve bé tellyeſedett, mivelhogy félt az őrők kárhozatrúl.

Ita Calvin. Matt. 27. v. 39. in fine. 2. Inſtit. cap. 16. n. 12. Tudom, hogy Calvinus ittis azzal akarja bé baronálni rútſágát: hogy, ebben az rettegéſben, Chriſtus Vrunk nem vétkezett, hanem az ő Hiti éppen meg maradott. De ez annyit téſzen, mint ha azt mondanám: hogy, Calvinus ſzabad úttyában meg leſte felebarátttyát, meg foſztotta, meg ólte: és utánna vetném; hogy, én nem mondok kerékre való tolvajnak ſenkit. Mert, Calvinuſis az bűnős indúlatokat mind Vrunknak tulajdonittya: és azzal moſdik ki belőlle; hogy, bűnőſſé nem téſzi ótet. Es, ha az Calvinus itéletiből, nem egyéb az igaz Hit, hanem az Iſtennek hozzánk való jó akarattyának erős, és bizonyos értelme, a' mint elébb meg

Suprà, fol. 214. & 371. mondók; nem fér egybe, hogy kérelkedettis, de a' mellett kétſégnélkűlis tudta Chriſtus Vrunk, hogy az Iſten ótet ſzereti.

EOTEODIK RESZE.

CALVINVS AZ EOTEODIK AGAZATOT MEG homályoſittya, rút Vélekedéſſel.

VRunknak gyalázatos halála után, az Poklon, és Halálon való győzödelmes Vraſágát emlittyük az ótődik Agazatban. Es ſomma ſzerént, Két dologrúl téſzünk valláſt: Előſzőr: Hogy a' mig az koporſőban nyugodott az Chriſtus Teſte, az ő Lelke (mely az Iſtení ſzemelytűl el nem ſzakadott vala, miként nem régen meg hallók †) alá ſzállott pokolra; és ki ſzabaditván érős fogſágokból az régi Szent Patriarchák lelkét, az kárhozottaknak ſzemekre hányá hitetlenſégeket, és veſzedelmekben hagyá. Másodſzor, azt mondgyuk: hogy, Az halálban nem maradhata a' mi Chriſtuſunk, mert ő benne, éltető élet vala, és ezzel az élettel meg győzé az halált. és, a' mint Sz. Iános irja; tulajdon erejével támada fel; nem mindgyárt halála után, hanem harmad napra, hogy

† *Suprà, fo. 397. 1. Petr. 3. v. 19.* *Joã. 2. v. 19. cap. 10. v. 18.* mindeneknél nyilván lenne az ő valóſágos halála. Ez Agazatban mint

Suprà, fol. 358. habozzanak az Lutheriſták, ezelőtt meg értők.

§. 1.

§. 1. Calvinus nem hiſzi, hogy Vrunk Pokolra alá ſzállott.

Ezt az Agazatotis, mint egy féle állat az gyömbért, turkállya, undokittya, és rútul tapodgya az Franczúz Harpyia. Es, hogy jó feneket kerekiteſen tanitáſának:

I. Azt beſzélli: hogy, Ezt az pokolra való ſzálláſt, nem az Apoſtolok műhelyében, hanem ſokkal az Apoſtolok után vetették az Hitnek ágai közzé: a *Apparet, particulam hanc Symboli, non adeò fuiſſe olim in Eccleſiis uſitatam. Vnde conjicere licet, poſt aliquantum temporis inſertam; non protinus, ſed ſenſim in Eccleſiis inſuevisſe.* Ezzel ágyat akar vetni Calvinus, hogy kűnnyebben fel forgathaſſa ezt az Agazatot; mint b az Első Agazatban haſonló dologban meg mutatám. Vgy vagyon, hozzá tóldgya aztis Calvinus: hogy, az híveknek közönſéges valláſából véteretett ez az Hitnek ezikkelye. mivelhogy az régi Szét Atyák, egy nyomon emlekeznek Vrunknak pokolra ſzállâſarul: c *Extra controverſiam eſt, ex communi piorum omnium ſenſu fuiſſe deſumptam; quando nemo eſt Patrum, qui non in ſuis ſcriptis, deſcenſum Chriſti ad inferos commemoret.* De, a' kinél az régi Szent Atyák értelme, és az Eccléſiának egyenlő valláſa nem bócsűlletes; kűnyű által érteni mit akarjon, mikor valamit csak ez Páterektűl adatott Traditiónak nevez.

II. Nem csak az régi Doctorokkal, de az Sz. Iráſſalis űſtőkben esik, és azt irja: hogy, Csak ſzó-fia beſzéd, és agnó rége, a' mit ſokan beſzéllenek: Tudni illik; hogy, Vrunk halála előtt az hivek lelkei menyorſzágban nem mentek, hanem az föld alatt, egy ſetét tömlőcznek *Limbus* nevű barlangjában rekeſztve tartattak; és hogy ezekhez alá ſzálván Chriſtus Vrunk, őket meg ſzabaditotta vólna: d *Neſcio quî factum ſit, ut poſteritas locum putaret eſſe ſubterraneum, cui affinxit nomen Limbi. Sed hæc fabula, tametſi magnos autores habet: nihil tamen eſt quàm fabula. Nam concludere in carcere mortuorum animas, puerile eſt. Chriſti autem Animam illuc deſcendere, ut eas manumitteret, quid opus fuit?* e *Patres ſub Lege, in cæleſtis vitæ hæreditatem mortui recepti ſunt.* Itt Előſzőr azt vegyük eſzünkben, Menyit tulajdonitcſon Calvinus ad régi Doctoroknak, kiknek egyenlő valláſából hallók nem régen, hogy az Kereſztyénſégnek közönſéges értelmét meg viſgálá. Mert, ~~notan~~ az Sz. Atyák, ſzinte a' mely egyenlő értelemmel tanittyák; hogy poklokra ſzállott Chriſtus Vrunk: azon álhatatoſſággal hirdetik; hogy az Szentek Lelkei az föld alatt tömlőczben vóltak a' mi Vrunk el jöveteléig. Annakutánna, aztis meg érthettyük; mely jövevény légyen Calvinus az Sz. Iráſban. Mert az Oo Teſtamentombéli Sz. Atyák állapattyárul, Három dolgot tanitnak közönſéges értelemmel az Doctorok:

Elsőt: hogy, Vrunk halála előtt, ſenki ő közzűllők menyorſzágban bé nem ment. Ezt Sz. Pál homálynélkűl tanittya. Mert eggyűtt ezt irja: f Az Szent Lélek meg jelentette, hogy meg-nyilatkozott az Szenteknek úttya, mivelhogy az első ſátor még helyén állana. Kiből ki tetczik; hogy, valamig az Oo teſtamentom fen állott, nem nyilt meg az menyorſzág kapuja. Maga fölöttébbis meg nyilt vólna, ha ennyi ſokan bé mentek vólna. Vgyan ezent jelenti másuttis, midőn Vrunkat g Elől-

a *Calv. l. 2. c. 16. n. 8.*

b *Sup. f. 371*

c *Calv. ibi.*

d *Calv. l. 2. cap. 16. n. 9.*

e *Calv. Luc. 16. v. 22.*

Heb. 9. v. 8.

Heb. 6. v. 20

járónak nevezi, ki bé ment előttünk az leg belső titkos helyre. Es még ennélis nyilvábban szól, azt irván: a hogy, remenségünk légyen az Isten házában bé menetelre, az Christus vére által, az uton, mellyet ő kezdett nékünk az ő Szent Teste által. Bizony, ha Christus Vrunk kezdette ezt az útat, nem vólt ő előtte, melyre bé mehettek vólna az Patriarchák. Azért mondgya Sz. Hieronymus: hogy, az Vrunk Vére vólt az menyorszag Kulcsa: b *Sanguis Christi, clavis Paradysi. Terram viventium, ante adventum Domini Salvatoris, nec Abraham, nec Prophetæ, nec alii Iusti consecuti sunt.* Az *Te DEVM laudamus* bannis, azt mondgya Sz. Ambrus, és Sz. Agoston: hogy, Christus nyitotta meg az hiveknek menyországot, az halálnak fulákját meg győzvén.

De mit keresünk más bizonyságot? ómaga Christus Vrunk, szent halála előtt azt mondgya: hogy, Senki menyországban nem ment, hanem az Embernek Fia, ki menyországban vagyon. Holott Christus Vrunk az el múlt üdőről szól; mint meg jelenti az Gőrög bötű, ANABEBHKEN, *Verbum præteritum*; és azt mondgya: hogy senki menyországban nem ment, hanem az Embernek Fia, ki az ő Isteni személye szerént, menyben vágyon: és az Meg-testesülés által mondatik menyből alá szállani: Embert természete szerént pedig fel ment az égben, az ő Lelkének meg dücsőülése által, az Istennek szine látása által. Nincsen az tellyes Sz. Irásban egy ige, mely azt jelentené, hogy az régi Szentek menyországban vitettek Christus előtt: hanem, Enochrul mondgya az Irás, c hogy Paradicsomban vitetett: Illyésről, d hogy az égben. De itt mi csak az meg hólt Szentekről szóllunk, nem azoktul, a' kiket Isten elevenen fel ragadott az levegő égben. Mert, hogy ezek sem vitettek menyországban, az Sz. Irásból meg mutatók. Hová vitte légyen pedig őket az Isten, mi azt nem tudgyuk. mint szinte hogy azt sem tudgyuk, e hól temettetett el Moyses. Iőllehet készek vagyunk aztis meg mondani, hol légyen most Illyés Próféta: csak eléb az Calviniſta Prædikátorok mondgyák meg, hol kőlt az a' Levél, f mellyet olvasunk, hogy Illyéstől hozának Ióram Királynak az Iósafat fiának, sokkal az ő el ragadtatása után. Mert az Sz. Irásból ki tetczik; g hogy az Illyés el ragadása utánnis, jó üdővel élt Iósafat: és az ő halála után h Iőn Királlyá Ióram az ő fia, az kinek Illyés levelet küldött; és szemére veti, hogy az ő Attyának nyomdokát nem követi.

Második dolgot ezt tanittyák az Tudósok: hogy, Noha az égen kívűlis réſzes lehet valaki az bódogságban; mint az őrző Angyalok, kik az földön körűllünk lévénnis, láttyák világosson az Istennek színét, és bódogok: Mindazonáltal, i Vrunk haláláig senki meg nem dücsőittetett az régi Szentek közzűl. Eztis Sz. Pál nyilván jelenti. Mert Két dolgot tanit: Eggyiket; k hogy az Régiek, igaz Hitben ki múlvan, az Igireteket el nem vették, hanem csak meszszűnnen nézték. Másikat: l hogy az Igireteket nem vették el, mivélhogy az Isten mi felőllünk neminémű jób dolgot végezett, hogy mi nállunknélkűl az tekélletességre ne jutnának. Meg magyarázza pedig, minémű Igirettről szól; m tudni illik, az mennyei hazának (mellyet kivantak az Szentek) igiretirűl. Arrúl az

a *Hebr. 10. v. 19.*
b *Hieron. epi. ad Dardanum.*
Joann. 3. v. 13.
c *Eccl. 44. v. 16.*
d *4. Reg. 2. v. 12.*
e *Deut. 34. v. 6.*
f *2. Paral. 21. v. 12.*
g *4. Reg. 3. v. 6. 7.*
h *2. Paral. 21. v. 1.*
i *D. Thom. 3. p. q. 49 art. 5. quæſt. 52. art. 5.*
k *Hebr. 11. v. 13.*
l *verſ. 39.*
m *verſ. 16.*

Igire-

igiretről, melyről azelőtt illyen szóval emlekezett vala: a Azért lőtt Kőzbén-járó, hogy az ő halála által az örökké való örökségnek igiretit vennék. Noha azért az régi Szentek, el vőtték az Világi igireteket, az mint ómaga b Sz. Pál mondgya: de az Dücsőségről lőtt igiretek, Christus Vrunkra halasztattak. Ha el nem vőtték az Igireteket; és ha az Vj Testamentombéli Szentek előtt meg nem bódogúltak; nem vóltak tehát az dücsőségben, hanem bé tellyesedett ő bennekis, az munkásók példája. mert, noha későn jöttek az Vj Testamentom Szenti: de azért ő nállok-nélkűl, meg nem adatott fizetések az Régi munkásoknak. Vgyan ezen dolgot jelenti az Sz. Irás, mikor Fogságban mondgya hogy vóltak az Szentek. Nincs pedig csak egy bőtűis az Sz. Irásban, mely kűlőmbet tanitcson. Mert, noha az Irás azt mondgya: c hogy, halála napián meg fizethet Isten mindeneknek, az ő úttyok szerént: de ebből nem következik, hogy mindgyárt az bódogságban kellyen vinni az Igazakat. Elég vólt azért, ha meg vigasztalta az régi Szentek lelkét, az jövendő bódogságnak bizonyos remenségével.

Harmadik dolgot azt tanittyák egyenlő értelemmel az Szentek: hogy, Ezek az Szentek lelkei, Vrunk halála előtt, az föld alatt való helyen tartattak; mellyet az Irás, néha Pokolnak, néha Tőmlőcznek nevez. Iacob azt mondgya: d hogy az ő fiához Iósefhez (kit nem koporsóba tőttnek, hanem az vadaktúl meg emésztetnek vél vala) sirva száll alá pokolra. Sz. Péter azt irja: e hogy, az tőmlőczben lévő lelkeknek prædikállott Christus. Zachariás pedig: f hogy az foglyokat meg szabaditotta, az vizzel nélkűl való barlangból. Sz. Pál azt hirdeti: g hogy, Christus Vrunk az meg szabadittatott foglyokat fel vivé menyországban. Ezt azt helyt *Limbus*nakis nevezik az Doctorok, és erre szállott alá Christus Vrunk. mellyet Sz. Pál, h néha Föld gyomrának nevez, néha *Abyſſus*nak, mélységes helynek, *Rom. 10. v. 7.* Sz. Máthe, Föld szűvének, az az, föld közepinek nevezi, *Matth. 12. v. 40.* miképpen Sz. David, az tengernek mélységét, tenger szűvének mondgya, *Pſal. 45. v. 3.* Végezetre Szent Lukács, Pokolnak hija; *Act. 2. v. 28.* Azért mondgya az Sz. Irásis: hogy, mikor Sámuel meg jövendőllé az Acháb veszedelmét, az föld alól jöve fel az ő lelke; *1. Reg. 28. v. 13. Eccl. 46. v. 23.*

De ezek az derék Sz. Irásból vőtt igazságok, csak regék, és álom hűvelyezések Calvinusnak. Maga ezután i meg mutatom, hogy, közönségesen az Vj Testamentombéli Szentekről sem hiszi Calvinus, hogy Itélet előtt menyországban mennyenek.

III. Hogy azért immár az dologhoz szóllyon Francezúz Vram; Tegyük félre, ugymond, az *Credónak* Agazattyát, és mondgyunk bizonyosbat mi valamit. Es elősőris, nevnélkűl emliti az Brentius magyarázattyát, mellyet azután k Bézais követe; és jól meg czibállya. Azt vitattyák, ugymond, némellyek: hogy, az Pokol nem egyéb az koporsónál: l de ennek helye nem lehet, ugymond. Mert, Egy az: hogy az *Credo*, rövid fommája a' mi Hitűnknek; melyben, mentűl rövidebben lehetett, az Hitnek fő ágai előnkben adatnak. Nem hihetséges tehát, hogy azon

a *Hebr. 9. v. 15.*
b *Hebr. 11. v. 33.*
c *Eccl. 11. v. 27.*
d *Geneſ. 37. v. 35.*
e *1. Petr. 3. v. 19.*
f *Zach. 9. v. 11.*
g *Eph. 4. v. 8. Patres, vide apud Valen. 3. p. diſput. 2. quæſt. 4. punct. 2. 3.*
h *Epheſ. 4. v. 9.*
i *Lásd az 11. Agazatot.*
III.
k *Beza, Act. 2. v. 27.*
l *Im Calv. l. 2. c. 16. n. 8.*

egy dolgot kétſzer emliteſenek ebben. Más az : hogy, fonákúl eſnék, ha az mit egyſzer nyilván az *Crédóban* vetettek, azt azután máſodſzor homályos igékkel jelentenék. mert a' kétſzer mondás akkor tűrhető, midőn az homályoſon ejtett dolgot, világoſb ſzókkal ki fejezzük. Végezetre: minthogy a' mi Vrunk teſte nem maga ment, hanem máſtúl vitetett az koporſóban; ha az Pokolra való ſzállas, csak az koporſóban tételt jegyzené, igazán nem mondhatnók, hogy Pokolra ſzállott. Azért Calvinus azt mondgya : hogy, az Chriſtus Vrunk pokolra való ſzálláſa, Eggyiket azt jegyzi, a' mit nem régen [a] az maga ſzavaival elő hozánk; tudni illik, hogy halála előtt az Iſtennek hozzája való jó akarattyárúl kételkedett. Máſikat pedig; hogy halála után, az ő ártatlan, és ſzentſéges Lelke, az el veſzett lattok, és az kárhozott embereknek ſzörnyű kinnyokat ſzenvedte. Es csak a' volt az kétſégben eſett kárhozottak közt, és a' mi Vrunk között az kűlömbség; hogy, nem volt véghetetlen az Vrunk Lelkének kinnya, mint az Kárhozottaké, mellyek örökké az Pokolnak kötelesſégében fekűſznek: [b] *Verum de Chriſti deſcenſu ad Inferos, ſepoſitâ ratione Symboli, certior expoſitio quærenda eſt. Nihil actum erat, ſi Corporeâ tantùm morte defunctus fuiſſet Chriſtus. Non modò Corpus Chriſti, in pretium redemtionis fuit traditum; ſed aliud majus, & excellentius pretium fuit, quòd diros in Anima cruciatus, damnati ac perditi hominis perſtulit. In locum ergo Sceleratorum, inſtar rei ſubmiſſus, qui dependeret omnes, quæ ab illis expetendæ erant, pœnas : uno hoc duntaxat excepto, quòd doloribus mortis non poterat detineri.*

Kegyelmes Vr Iſten, ki hinné, ha ſzemével nem olvaſná, hogy illyen káromkodáſok juthaſſanak eſzében az okos embernek? Te tészed félre az *Crédót*, és annál bizonyoſb útat mutatſz az Hit dolgaiban? Miért nem elégſzel meg azzal, hogy Chriſtus Vrunkat [c] kétſégben eſéſnek ſzennyével bé mázolod életében; hanem halála és temetéſe utánnis, az Kárhozottak kóſtyára fogod? Nem tudodé, hogy az Kárhozottak kinnya az, hogy az ördögök birnak véllek, mint rabokkal; és ő beléjek, kétſégben eſést, meg dűlűlt haragot, ördögi vakmerőſéget fűnak? Hogy mered mind ezekben részeſſe tenni az te Meg-váltódat? Bizony, ha Chriſtus ezeket magában nem ſzenvedte, nem mondhatná azt Calvinus, hogy az kárhozottak kinnyát viſelte Chriſtus. Es az ſem igaz vólna, hogy egyébben nem kűlömbözött az kárhozottaktúl Chriſtus Vrunk, hanem hogy az ő kinnya nem volt véghetetlen. Ha pedig azt kérded : Honnan bizonyittya ezeket Calvinus? Egyebet nem mondhatok; hanem hogy a' maga tők fejéből. mert ezekrűl az kárhozott káromláſokrúl, egy ſzóſines az tellyes Sz. Irásban. Sőt Sz. Péter azt mondgya : [d] hogy, az pokol fájdalmitúl ő meg nem kőttethetett, hanem inkáb azokatis megódozta, az kiket kőtőzve tart vala az Pokol; mint ſzépen magyarázza [e] Szent Agoſton.

[a] *Fol. 402. ex 2. Inſtit. c.16.n.11.12*

[b] *Calv.l.2. cap.16.n.10.*

[c] *Vide ſuprà fol.400.*

[d] *Actor. 2. v.24.*

[e] *Auguſt. Epiſt. 99.*

§.2. *Problema*: Valóba hiſzié Calvinus az Poklot?

Vővé eſzében Calvinus, hogy nagy ſzabadſágot adhatna az ő gyengén tartott, kedvekre nőtt kővetőinek, hogy ha, a' kiket meg ſzabaditott

vala az Purgatórium ijeſztéſétűl, azokat az Pokol félelmétűlis ki feſelteté:

Et metus ille foras præceps Acherontis agendus,
Funditus humanam vitam qui turbat ab imo.
Omnia ſuffundens mortis terrore : nec ullam
Eſſe voluptatem liquidam, puramq; relinquit. Lucretius.

Azért, Kétképpen foga az dologhoz : Először : El hiteté az ő fiaival, hogy Nincs pokol az Calviniſtákért. Mert, abban helyhezteté az ő Hitinek fondamentomát, hogy Minden Calviniſta, ſzinte ugy hiſzi, hogy ő az Iſtennek válaſztot fia, mint hiſzi hogy Chriſtus meg hólt az emberekért. Mivelhogy azért, nincs Pokol az Válaſztottakért, kőteleſek minnyájan Calviniſta hittel azt vallani; hogy az Calviniſtákért, az Vr Iſten Poklot nem kéſzitett.

De mivelhogy az Sz. Irás ſemmit nem emlekezik errűl az Calviniſták egyebek fölőtt való menedékérűl; ha az Pokol helyén maradna, félő vala, hogy úta vétvén, bé ne ſzállana hivatlan vendég módgyárais valamely Calviniſta az Luciper gazdálkodáſára; Masodszor : Ki nem merné nyilván fakaſztani, hogy az Pokol, csak mint az madarak ijeſztő váſzak, emberi találmányok : de azért oly dolgokat feſzeget, az Luther nyomdokiban lépvén, hogy az okos Calviniſta kűnnyen végére mehet ſzándékának.

Mivelhogy azért Luther Mártontúl hallotta vala Calvinus : hogy eſztelenűl vélekednek, a' kik el hiſzik, hogy az kárhozottak lelkét, egy iſzonyú helyre rekeſztik, és ott kinozzák, a' mint az Prædikátorok álmodozzák. mert az Lelkek, Itélet napig csak aluſznak, ſemmit nem érezvén:

[a] *Quid ſit Infernus, ante Noviſſimum diem, non admodum ſum certus. Nam quòd certus locus ſit, ubi damnatorum animæ incluſæ torqueantur, quemadmodum Pictores fingunt, & contendunt Concionatores, non auſim affirmare. nam Diaboli, nondum ſunt in Inferno.* Máſutt pedig: [b] *Animæ non egrediuntur ex corporibus, in cruciatum & pœnam Inferni; ſed paratum eſt eis Cubiculum, in quo dormiant in pace. Sancti dormiunt, & neſciunt quid agatur. Anima enim poſt mortem intrat ſuum Cubiculum, & dormiens non ſentit ſuum ſomnum.* [c] *Salomon ſentire videtur, Mortuos ſit dormire, ut prorſus nihil ſciant. & planè credo, non eſſe in Scripturâ locum fortiorem pro mortuis dormientibus. Quod verò Hieronymus cavillatur; Mortuos nihil ſcire quæ aguntur in mundo, tamen alia ſcire, quæ fiunt in cælo; error eſt, ac ſtultitia. Salomon deſcribit Mortuos, quaſi inſenſata cadavera. Alter locus, quod Mortui nihil ſentiant. Nulla enim eſt ibi cogitatio, ars, cognitio. Senſit ergo Salomon, Mortuos omnino dormire, & nihil prorſus ſentire. Iacent ibi Mortui, non numerant dies; ſed excitati, videbuntur ſibi vix momentum dormiviſſe.* Egy ſzóval, azt vitattya Luther: [d] hogy, mint az gyermek, Annya méhében, vagy a' kit kórſág vér, nem tudgyák hol vannak : azonképpen, az Halottak lelkei ſem tudnak ſemmit : Calvinus ſem akará az ő Iuhait meg foſztani ettűl az vigaſztaláſtúl : hanem, hogy bátrabban élheſſenek, és kedvek ſzerént félelemnélkűl lakozhaſſanak, oly ſzép dolgokat tanita, az mellyekből Contádus Schlűſſelburgius Lutheriſta Attendens illyen *Concluſiót* fejeze ki: [e] *Athei Calviniſtæ, Infernum negant*; az Iſtentelen Calviniſták, ugymond, tagadgyák az Poklot. Mely dolgot Feuardentius, [f] ugyan

[a] *Luth. Tō. 4. Lat. Vit. edit. Anno 1552. f.554. in c.12. Jena.*

[b] *In cap.25. Geneſ. Fol. 254. edit. Norimber. apud Joann. Mont.*

[c] *Illo tō. 4. in c.4. Eccl. v.5. & ſeqq.*

[d] *Luth. in c. 49. Geneſ. in fine.*

[e] *Schluſſ. l.1. Theol. Cal. artic.27. fol. 145.*

[f] *Feuard. in Irena. lib.5. cap.31.n.8.*

ezen Schlüſſelburgiuſſal egyetembe, a' Zvinglius iráſiból,az Heidelbergai Catechiſmusból; ſőt az Béza, Oecolampádius, és egyebek iráſiból bővebben meg mutat.

De hogy csak Calvinus mellett maradgyunk, tapogatva,és csak léptében jár ezaránt Calvinus. I. Nagy távúl kezdvén dolgához, azt irja: hogy,Bolondság arrúl tudakozni,hol légyenek az Halottak lelkei: a *Valde se torquent multi, disputando, Quem locum occupent (Animæ,) & An cælesti gloria jam nunc fruantur, nec ne. Atqui stultum, & temerarium est, de rebus incognitis altius inquirere, quàm DEVS scire permittat. De loco, non minus inepta, & futilis est quæstio.* II. Tovább lépik,és azt irja : hogy,Gyermeki esztelenség azt vélni,hogy az Halottak lelke fogságra vettetik: b *Concludere in carcerem Mortuorum animas, puerile est.* III. Látván, hogy folyása vagyon dolgának, eléb rugaszkodik, és azt mondgya : hogy, Csak az elmének mutogató patvarosok találták, hogy oly Pokol légyen, melyben az emberek tűzzel kinoztassanak. mert az Sz.Irás ezt nem tanittya : hanem,mikor Tűzet emlit, nem kel tűzet értenünk, hanem csak *Metaphorával* kel azt venni : c *Ignis nomine, Metaphoricè adumbratur pœnæ atrocitas. Quare supervacuum est, subtilius cum Sophistis inquirere de hujus Ignis materiâ, & formâ.* Ismét: d *De igne æterno, arguitè à multis disputatum scio. Atqui Metaphorica est locutio.* IV. azért és Vtólszor, azt mondgya Calvinus : hogy, Mi bennünk vagyon, és az az igaz Pokol, mikor ember magában el hiszi, hogy az Isten ő reá haragszik. Annakokáért mondatik Christus Vrunkis Poklokra szállani, mert azt gondolta, hogy az Atya ótet el hatta. Ennél pedig, ugymond, nem lehet mélyeb retteneteſség, mint midőn ember illyen vélekedésekben esik: e *In nobis infernum semper reperiemus.* Es ismét, minek utánna azt mondotta vólna, hogy, A' tűz, fog csikorgatás, és hasonló dolgok,csak példák,mellyekkel *figurantur*,árnyekoztatnak az kárhozottak kinnyai; magyarázván, mi légyen valósággal az Pokol kinnya, azt mondgya : hogy, az Tűz, az Istennek haragja, mely akkor gyötör,midőn az Isten ellenségünknek véllyük : f *Impiorum miseria est, Majestatem DEI ita sentire sibi adversam, ut effugere nequeas, quin ab ipsa urgearis. Nam ejus indignatio, instar ignis est violentissimi, cujus attactu omnia devorentur.* Ennek fölötte, meg hallók g imént : hogy, A' mi Vrunknak Pokolra való szállását, abban veti Calvinus; hogy az Istennek tőlle való el idegenülését elmejében foglalta.

Ezekből mit hozhassön ki ember az Calvinus Poklárúl, az értelmes Olvasó meg gondolhattya. En az dolgot közben hagyom.Kiki mindszája izi szerént tégyen itéletet felőlle.

a *Calv. l.3. c.25. n.6.*

b *Calv.l.2. cap.16. n.9.*

c *Cal. Mat. 25. vers. 41. Marlor.abs.*

d *Matth.3. v.12.*

e *Cal.1. Joan 3.v.2.*

f *Calv.li.3. cap.25.n.12.*

g *Sup.f.401*

HATODIK RESZE.

CALVINVS AZ VI. VII. VIII. AGAZATOT sem haggya tiſztán.

§.1. Az Hatodik Agazatrúl.

AZ Hatodik ágazatban, Két dologrúl tészünk valláſt : Elősző:hogy,

Nem más erejével vitetett, hanem maga ment a' mi Vrunk menyországban; és, az mint Sz. Pál irja: a fellyeb magaszraltatott az egeknél.mert az egeket mind el halladta. Mikor pedig az Fel-menésnek módgyát magyarázza ezen Sz. Pál, azt mondgya : b hogy,*penetravit cælos*, szakadásnélkúl által hatotta az egeket. Másodszor, azt hiszszük: hogy, A' mi Vrunk, Isteni terméſzete szerént egyenlő lévén az Atyával, Emberi terméſzete szerént az halál után, szinte az Atya Istennek jóbjára fel magaszraltaték.

Mely Agazatban, Két *Metaphora*, példa,és árnyék vagyon : Eggyik amaz; hogy, Vrunkat úlni mondgyuk. Másik imez; hogy, az Atyának job kezét emlittyük. Mert, Christus Vrunk sem úl mindenkor; és az Atyának sincsenek testi tagai. De mivelhogy az Királyokis szókben szoktak úlni, mikor Királlyá válaszratnak; az Birákis veszteg úlnek, mikor itélni akarnak : akarván Christus Vrunknak országlását 's uralkodását jelenteni, azt mondgyuk, hogy Le últ. Azonképpen, a' kiket mi meg akarunk bőcsülleni, job kéz felől últettyük ; c mint ám Salamon az ő Annyát. Azért jelenteni akarván, mely nagy bőcsülletre emelte Vrunkat az ő Sz.Attya,azt mondgyuk : hogy,Iob kezére últette ótet.mely annyit tészen; az Sz.Pál magyarazattya-kent, d hogy minden Fejedelemségek, Hatalmak, Erők és Vralkodások fölibe emeltetett.

Mikor azért Vrunkat az Atyának jóbján mondgyuk úlni;annyit tészen, mintha azt mondanók : e hogy,Emberſége szeréntis, az Isteni terméſzet után, első, és leg bőcsülletesb helyt foglal; mindeneket fellyúl múlt tiszteſséges méltóſsággal, és hatalommal. Mert mikor az Irás azt mondgya: f hogy, az Isteni erőnek jóbjára últ Christus; annyit tészen, mintha azt mondaná : hogy,Emberſége szeréntis, minden hatalmat meg halad, az Isteni hatalomtúl meg válva. Azért mene tehat Christus menyországban, g hogy bé töltene mindeneket erejével, és hatalmasságával; az az, hogy mindenűvé el hatna az ő Ereje.

Calvinus, ebben az Agazatban sem haggya el szokását, hanem sok rút Gloſsákkal bé mázollya az Igazságot.

I. Noha gyakran pofázza és úſtőkőzi Calvinus az *Vbiqueſtákat*, kik az mi Vrunk Testét mindenütt jelen mondgyák lenni,minthogy az Istennek jóbja mindenütt vagyon : de azért, néha ős hozzájok hajt, és azt irja : hogy, az Istennek Iobja; mindenütt jelen vagyon. azért esztelenül bizonyittyák némellyek,az Atyának jób kezére úlésből, hogy Christus az égen kivúl nem vólna: h *Quum Dextera DEI, cælum & terram impleat; sequitur, Regnum Christi ubiq. diffusum esse, atq. etiam Virtutem. Vnde perperam faciunt, qui ex Sessione ad dexteram DEI, conantur probare, Christum non nisi in cælo esse. Nam quod sequitur [in cælestibus,] non eò tendit, ut DEI dexteram cælo includat.* Vgyan azon czélra lövöldöz másuttis Calvinus, midőn azt mondgya : hogy, Ne itéllyük azt, hogy Christus Vrunk az égben, bizonyos helyen legyen, és bódog nyugodalomban úldögellyen, távul mi tőllünk : i *Locum aliquem imaginari non convenit. cum Metaphoricè Dextera, secundam à DEO potestatem significet. Consultò autem hoc addit Marcus, ut sci-*

a *Ephes.4. v.10. Heb.7.v.26*

b *Hebr. 4. v.24.*

c *3.Reg. 2. v.19. Psalm. 44. v.10.*

d *Ephes. 1. v.21.*

e *Jtu Aug. de Fide & Symbol. c.7.*

f *Matt.26. v.64. Marc.14. v. 62.*

g *Ephes 4. v.10.*

h *Calvin. Eph.1. v.20. Marlor.abs.*

i *Cal.Marci 16.v.19. TamëEphe. 4.v.10. supra Spheras locat Christum.*

remus, non receptum fuisse Christum in cælum, ut beatam quietem procul à nobis colat.

II. Nyilván nem meri ; dé alattomban tagadgya tellyességgel Calvinus, a' mi Vrunk Menyben-menetelét ; az az, hogy Emberi természetiben fel ment vólna az égben. Mert, a' mint csak most meg hallók, azt irja : hogy, Nem kel valami helyrúl gondolkodnunk, mikor az Vrunk meg dücsóúléserúl szóllunk. Maga, bizony, ha ezekben az testi egekben ment vólna, gondolkodhatnánk az helyrúlis melyben ment. Ennek fölötte, ezelőtt a meg hallók, hogy valamikor azt magyarázza, mintúlt az Atyának jobjára menyben menetele által Christus Vrunk, azt irja: hogy, e' csak annyit tészen, mintha azt mondanók, hogy az Istennek *Vicáriussa*, Hely-tartója lőtt az mi Vrunk.

a *Supra fol. 385.*

III. Az mint meg hallók ezelőtt b az maga szavaiból, azt beszélli: hogy, A' mi Vrunk, az ó Attyának jobján csak egy ideig úl ; tudni illik, az Itélet napig : azután meg szűnik az ó birodalma. Maga Sz. Pál azt mondgya : hogy, c *In sempiternum sedet in Dexterâ DEI*, örökké az Atyának jobján úl Christus. Es, mivelhogy az Calvinus magyarázattya szerént is, mikor azt mondgyuk ; hogy, Christus az Atyának jobján úl; annyi, mintha azt mondanók ; hogy az egeknek, és földnek Vra : d *Sedere ad dexteram Patris, significat, ipsum cæli & terræ dominium obtinere, plenumq; rerum omnium arbitrium, ac moderationem.* Ha csak ideig tart az Atyának jobjára való úlés : következik, hogy végre Christus Vrunk, nem lészen az egnek és földnek Vra ; és akkor osztán, Isten sem lészen.

b *Supra fol. 392.393.*

c *Hebr. 10. v. 12. Eph. 1. v. 21.*

d *Calv. Rõ. 8. v. 34.*

§. 2. Az Hetedik Agazatrúl.

Az Hetedik Agazatban, hiszszük, és arrul vallástis teszünk : hogy, A' mi Christusunk, ki szolgai abrázatban öltözve, jött vala váltságunkra, e fényes és dücsőssëges felhőben el jő viszontag, az egész emberi nemzetnek meg ítélésere, és érdemek szerént való jutalom osztásra. Azért mondatik pedig Eleveneket és Holtakat meg ítelni : mert, mind jókat gonoszszakat meg ítil ; mind azokat, kik régen meg hóltak vólt, 's mind az kiket az Itélet napja elevenen talál, elő szólittya az számadásra.

e *Matt. 26. v. 64. Heb. 2. v. 8.*

Calvinus ezekbennis gáncsot talál, az ó el általkodott agyaskodásival :

I. Mivelhogy sok vigaságok el múlnék az Calviniſta Atyafiaknak, ha az ó fülőkbennis gyakran harsogna amaz trombita szózat ; *Surgite mortui, venite ad judicium*, Kellyetek fel halottak, állyatok elő az ítéletre : azon mesterkedék Calvinus, hogy ettúl az szörnyű rettegéstúl, nem csak az üdvösségnek bizonyos vóltával, de egyéb útonnis meg mentené az ó gyenge magzatit. Látván azért, hogy Luther nagy nyilván merte vala irnyia ; hogy, Pokolbéli őrdöggé változnék Christus, ha az mi életünkrúl számot venne : f *Si Christus specie irati Judicis appareat, qui exigat rationem transactæ vitæ ; certò sciamus, eum furiosum esse Diabolum* ; szűvet vón, és azt kezdé tanitani : hogy, Nagy bolondság, ha azt itéllyük, hogy ismét törvényre vinnék Biró eleiben a' mi vetkeinket, mellyekért Christus ily drága kincsel eleget tőtt : g *Vberrima fiducia materia nobis proponitur. neque enim timendum*

f *Luth. To. 5. Lat. Witt. Anno 1554 In cap. 5. ad Gala. f. 403.*

g *Cal. Mat. 27. v. 26.*

eſt, ut in DEI judicium amplius veniant peccata noſtra, à quibus tam pretiosâ mercede nos absolvit DEI Filius. Bezzeg, az gonosz tévő azt akarná, hogy se tömlőcz, se pokol ne vólna.

II. Személy-válogató Bíróvá tészti Calvinus Vrunkat. Mert a' mint ezelőtt a meg mondók, és majd az Tizedik Agazatban nyilván meg hallyuk, azt tanittya Calvinus : hogy Senki az bűnből ki nem tiszttattatik, hanem minden rútság benne marad ; és minden cselekedetiben vétkezik az emberi állat. Az Vétkek pedig annyiból egyarányúk, hogy egyenlőképpen mind őrők kárhozatot érdemlenek. Mindazáltal, egy némelyben el rejtegeti, bé födözgeti, meg nem pirongattya az ocsmányságot CHRISTUS Vrunk ; némellyekben pedig, ugyan azon vétkeket kárhoztattya.

a *Supra fol. 209.*

III. Jóllehet az Angyal azt mondá az Apostoloknak, Vrunk Menyben-menetekor ; hogy, Vgy jó viszsza Christus Vrunk, a' mint fel méne menyégben. Az Evangelisták pedig, aztis nyilván tanittyák : hogy, az ó Szent Sebeinek helyei, mellyekben úját bocsátá Sz. Tamás, meg maradtak, mely dologból, az Sz. Doctorok azt hozzák ki ; hogy mostis ezen sebhelyeket meg tartya, és az ó Sz. Attya előtt mi érettünk mutogattya : De Calvinus, ezeket csak bolondúl költött beszédeknek, és álmos gondolkodásoknak tartya : b *Stultum, & anile delirium fuit, plagis adhuc confossum imaginari, cum adveniet mundi Iudex.*

b *Calv. Luca 24. v. 39.*

IV. Noha az Sz. Irás azt hirdeti : c hogy, Az Christus országának vége nem lészen : De, a' mint ezelőtt d Calvinusnak saját beszédiből meg értők, ó ez ellen azt mondgya : hogy, az Itélet lészen utólsó cselekedeti az Christus birodalmának ; azután, csak az Atyára biz minden dolgot. Es hogy ne láttassék esznélkúl tibolyogni ; az ó rút mondását, Sz. Pálra keni. Maga Sz. Pál csak azt tanittya : e hogy, még most sok kemény nyakú emberek nem akarnak meg hódolni az Istennek, hanem ó ellene tusákodnak. De osztán az Itéletkor, Christus Vrunk, ez világi birodalmaknak, és hatalmasságoknak nyakát szakasztya ; az Sátánt, 's tagjaival egyetembe, le tapodgya ; és akkor nyilván, mindenek előtt ki nyilatkozik az Istennek hatalmassága. Eomagais Christus Vrunk, minthogy mostis Emberi természeti szerént az Istennek birtokában vagyon, akkoris ezt az ó *subjectióját*, Isteni birodalom alatt való létét ki nyilatkoztattya.

c *Luc. 1. v. 33. Daniel 7. v. 14. Mich. 4. v. 7.*

d *Cal. supr. fo. 392. 393.*

§. 3. Az Nyólczadik Agazatrúl.

Az Nyólczadik Agazatban, az Szent Háromságnak harmadik személyérúl, az Szent Lélek Istenrúl teszünk vallást. Vallyuk őtet az Atyával és Fiúval egyenlő őrők Istennek lenni, és a' mi őrökségünknek zálogának, kinek erejével újonnan születtettünk élő reménségre, és az Istennek fogadott fiai közzé számláltattunk. Kirúl az Nicæabéli Gyölekőzetnek valása azt adgya elönkben : hogy ó az Atyától és Fiútúl származott ; és ő vezérlette az Prófétákat, és Apostolokat irásokban, hogy az hamisságnak szelétúl el ne ragadtatnának.

Ezekbennis akadoz Calvinus, nem egyképpen.

I. Az Sabellius Eretnekſége mellé ſzit: és ugy tetczik, hogy nem hiſzi az Szent Lelket, az Iſteni terméſzetben igaz Személynek lenni. Mert azt mondgya: hogy az Sz. Lélek, az Iſtennek terméſzetihez illendő hatalmaſſág: *Spiritus, eſt eſſentialis DEI virtus.* Az pedig, bizonyos, hogy valami az Iſtenben *Eſſentiale*, az Iſteni terméſzetnek tellyes vóltához tartozik; a' nem lehet Személy, hanem egyenlőképpen köz mindenik ſzemélynek. és, ha kűlőmben vólna; az az, ha valamély Személyben oly *Eſſentialis virtus*, az terméſzetnek épſégéhez tartozó hatalmaſſág találtatnék, mely az más Személyben nem vólna; meg nẽ tartatnék az Iſteni terméſzetnek eggyeſſége. Ha azért az Sz. Lélek, *Eſſentialis DEI virtus*, az Iſteni terméſzethez illendő hatalmaſſágnak mondatik; nem lehet, hogy kűlőmbőző személy légyen az Atyától és Fiútul.

Calv. lib. 1. cap. 13. n. 22.

II. Noha Chriſtus Vrunk azt mondgya; hogy, az Szent Lélek az Atyától ſzármazik: de azért Calvinus ez ellen azt kiáltya: hogy ſzörnyű káromlás azt mondani; hogy az Atya kőzli ő vélle az Iſtenſéget, ſzármazás által. Mert, a' mint eléb meg hallók, Calvinus azt lehetetlennek ítéli, hogy a' ki igaz Iſten, máſtúl vegye kőzlés által az Iſteni terméſzetet. Mely tudománnyal, meg mutatám az előtt, hogy tellyeſſéggel meg rontya az Fiunak ſzületéſét, és az Sz. Léleknek ſzármazáſát.

Joã. 15. v. 26

Supra, fol. 387.

III. Vgy tetczik, mintha ki rekeſztené Calvinus az Szent Lelket a' Hitnek ágazatitúl. Mert azt mondgya: hogy, Csak egyedúl őmaga Chriſtus az, a' kiben tellyes hitűnk meg nyugodgyék, és a' kire csak egyedúl igazittaſſék: a *Non mirum eſt, Chriſtum ſolum proponi, ad quem ſe tota Fides noſtra applicet, & in quo conſiſtat.*

a *Cal. Rom. 1. v. 3. Marlor. ibid.*

IV. Szent Péter azt irja: b hogy, Az Sz. Lélek tiſzti, az Próféták, Apoſtolok, és Evangéliſták igazgatáſa. Mert az ő tanitáſok bátorſágos nem vólna, ha az meg csalatkozhatatlan Szent Iſtentűl nem vezettetnének. Calvinus ſok helyen dorgállya az ő pajk-társaival egyetemben az Szent Lelket, hogy tiſztiben meg fogyatkozott. mivelhogy azt irja: hogy, ſokſzor helyetlenűl, és illetlenűl ſzóllottak az Sz. Irásban. Ezelőtt meg értők: c hogy Calvinus, Sz. Iánoſt, bálványozónak; Sz. Pált, vakmerőnek nevezé. Eggyűtt, hogy nagy halat foghaſſon, nagy vízben veti hálóját; és pirongattya Sz. Pált, hogy el vált Barnabáſtúl, kinek, ugymond, ſemmi úton nem kellett vólna lenni: d *Levi de cauſâ, & quæ nullo negotio tranſigi poterat, ſacrum illud Divinæ ſuæ vocationis vinculum abrumpunt. Tam violentus fuit in iſtis viris contentionis impetus.* Azután azt irja: hogy Szent Márk, e *Vocationis ſuæ deſertor & Apoſtata. Nec infirmitas perfidiam excuſat, quâ violata fuerat vocationis Sanctitas*; hiti ſzegett áruló vólt. És végre igen feddi Sz. Pált, hogy el nem járt tiſztibe; tanitván őtet, mit kellett vólna cselekedni: *Non debuit Marco blandiri, nec diſſimulare ejus peccatum.* Ebevét meſterére, kár hogy az Sz. Lélek ő reá nem bízta vólt az Apoſtolok oktatáſát, mert ő jobban tudta vólna dolgokat igazgatni. Máſutt azt irja: hogy, A' mely Prófétiát emlit Sz. Máthe, ugy tetczik hogy idegen értelemre fordittatott, ha meſterſéggel nem ſzabjuk az ő tetczéſére: f *Alter ille locus, niſi dextrè accommodetur, in alienum ſenſum malè detortus videri poſſit.* Egyebűttis

Cal. Inſt. 1. cap. 13. n. 22.

Supra, fol. 308. Vide li. 3. cap. 13. §. 1.

d *Cal. Act. 15. verſ. 38. ap. Marlor.*

e *Ibi. v. 40.*

f *Cal. Mat. 27. v. 9.*

bűttis oly moſdatlan beſzédekkel hozza elő Ellenvetéſit, az Evangeliſták ellen, mintha csak kemencze-fűjtőjével vólna dolga: a *Matthæus abuſus videtur teſtimonio Prophetæ.* b *Videtur parum appoſitè citari, imò in alienum ſenſum torqueri hoc vaticinium.* c *Paulus teſtimonio Prophetæ, contra ejus mentem abuſus videtur, &c.*

a *Col. Matt. 4. v. 13.*
b *Matth. 8. v. 17.*
c *1. Corint. 2. v. 9.*

HETEDIK RESZE.

CALVINVS AZ IX. ES X. AGAZAT ellen káromkodik.

§. 1. Az Kilenczedik Agazatrúl.

AZ Kilenczedik ágazatban azt hiſzszük: hogy, Az Iſtennek ez földón bizonyos Gyölekőzete, nyája, és Lelki váraſa vagyon: mely azért neveztetik Szentnek; mert csak ő benne nyerhetni az igaz ſzentſéget. Kőzönſégeſnek mondatik; mivelhogy nem kőteleztetett csak egy nemzetſéghez, mint az Synagóga; ſem valami bizonyos űdőre nem határoztatott, mint az Oo Törvény, mely csak az Meſſiáſig tartott: hanem ez nyitva vagyon minden nemzetſégnek. és minek utánna egyſzer fel állapodott, világ végéig ſoha le nem omol, ſem pedig ki nem gyomláltatik. Mivelhogy pedig ennek az Gyölekőzetnek, d egy feje vagyon, az Chriſtus, valakik e'hez az várashoz tartoznak, e azon egy teſtnek tagjai. Annakokáért, miképpen azon egy teſtnek kűlőmbőző tagjai egymáſt ſegitik, és kőzlik egymáſſal munkájokat; ugy hogy az ſzem, az egéſz teſtnek lát; az gyomor, az egéſz teſtnek profont-háza, melyből ki adatik kóſtya és abraka minden réſzeknek: azonképpen, ennek az Anyaſzentegyháznak tagjai kőzött, oly ſzövetség vagyon, f hogy egymás terhét hordozzák, egymás fájdalmit ſajnállyák, egymáſt ſegitik, imádſágoknak és egyéb cſelekedeteknek haſzna egymáſra háromlik. Mert, ſzinte mint az Anyaſzentegyháznak ſengéjében, g pénzeket és jóſzágokat, kőz kézre bízzák vala az hívek, és egyenlőképpen tápláltatnak vala ezekből: azon formán az Lelki jóſzágokis kőz annyiból, hogy, az Sz. Dávid mondáſa ſzerént, h réſzek vagyon, mint oſztály atyafiaknak az egymás javaiban.

d *Epheſ. 1. v. 23. Coloſ. 1. v. 18*
e *Rom. 12. v. 5. 1. Corint. 10. v. 17.*
f *Epheſ. 4. v. 2. 1. Corint. 12. v. 12. 15.*
g *Actor. 4. v. 34.*
h *Pſal. 118. v. 63.*

Ezeket Calvinus űti véti, és alattomba vermet ás a' Chriſtus házának, ſok rút vélekedéſivel. Nem ſzóllok arrul, hogy el haggyák az *Crédóban*, az Kőzönſéges *Cathólica* Anyaſzentegyháznak emlekezetit: hanem csak Kereſztyén Anyaſzentegyházat emlitnek.

I. Az Szent Irás azt tanittya: hogy, Ez az Kőzönſéges gyölekőzet, ugy meg erőſittetett, i hogy ſoha az pokol kapuja ő rajta ſemmit nem kaphat, le nem nyomhattya, az Igazſágot belőlle ki nem gyomlálhattya. Mert k ez az Igazſágnak oſzlopa, melyben világ végéig marad az Igazſágnak lelke; minden Igazſágra vezérli őtet; ſzűnetlen l Tanitókat rendel, az kik őtet igazgaſſák. De Calvinus, ezekkel az világos igazſágokkal ſemmit nem gondol; hanem, a' mint ennek előtte † az ma-

i *Matth. 16. v. 18.*
k *1. Timot. 3. v. 15. Joan. 14. v. 16. c. 16. v. 13*
l *Epheſ. 4. v. 12.*
† *Supra, fo. 145. 146.*

ga sajat szavaiból bővön meg értők, azt hirdeti : hogy, az Istennek Ecclésiája egynehány száz esztendőtül fogva le dőlt, el tapodtatott, *fœdissimo Adulterii genere inquinata esset*; szörnyű házasság-töréssel meg förtöztetett, sohult csak egy igaz Pásztora sem maradott. Ezek mind Calvinus kérődési, mellyekkel tellyességgel ördög bordéllyává teszi az Anyaszentegyházat.

II. Az Anyaszentegyháznak Szentségét tellyességgel fel forgattya. Mert azt hirdeti : hogy, ő benne az emberek soha egyebet nem cselekednek, őrők kárhozatra való bűnnél; az mint nem régen a az maga tulajdon irásiból fel jegyzők. Aztis e' mellé veti, miként majd b megértyük : hogy, soha az Anyaszentegyházban csak egy bűn sem bocsáttatik meg: hanem, a' ki egyszer vétkezett, mind éltig bűnösön marad. Ha ez az Anyaszentegyháznak Szentsége, nem tudom ugyan, micsoda lészen az Szentségtelenség.

a *Sup. f. 202. Lutheri expos. vide supr. f. 208.*
b *AZ 10. Agazatban.*

III. Azért nevezzük Anyánknak ezt az Christus Jegyesét: mert az ő dajkálkodása által neveltetünk, gondviselésével tartatunk, és tartozunk engedelmességgel néki, ha Istennek fiai akarunk lenni. mert annak nincs Attya menyországban, a' kinek nem Annya ez földön az Christus Jegyese. De Calvinus ki kőlt immár az gyermek korból, tejnélkül nem szükölködik, és az Anyaszentegyháznak dajkálkodását tellyességgel meg veti. Mert azt vitattya : hogy, *Invisibilis*, láthatatlan, és meg esmérhetetlen itt ez földön az Ecclésia. Hogy futhassunk tehát az ő emlejéhez? hogy halhassuk az ő oktatását, ha meg nem esmérhettyük ötet? No majd bővebben szóllyunk, Calvinusnak az Anyaszentegyház természetirül, jeleirül, és tulajdonságirul való temérdek Vélekedésirül.

IV. Az Szentek Eggyességétis rútul fel forgattya Calvinus. Mert nem akarja, hogy az dücsősségben uralkodó Szentek, az ő szarándok tagjairul gondolkodgyanak, és szorgalmatoskodgyanak. Ez világonnis, hogy egy tag, részes lehessen az másiknak jó cselekedetiben, és sanyaruságinak gyümölcsében, nem fér fogára Calvinusnak.

§. 2. Az Tizedik Agazatrul.

Az Tizedik agazatban azt hiszszük : hogy, Az bűn által, az Istennek ábrázattyát, melyre teremtettünk vala, el vesztvén, az Sz. Lélek Istennek általa újonnan teremtetünk, és ábráztatunk az Meg-igazulásban, bűneinknek bocsánattyát nyervén, a' mi Vrunknak szent halála és érdeme által. Noha azért sok az emberi gyarlóságnak naponként való vétke: de sokkal nagyob az Istennek irgalmassága. és nincs oly undok sok förtelmesség, mellyet az Isten meg ne bocsássan, ha igazán meg tér az bűnös ember : az az, mint ómaga magyarázza az Isten ; ha az természetnek velünk született gyarlóságából vetkezünkis, csak az igaz Pœnitentia által Istenünkhöz térjünk, és elébbi undok vétkeinket meg siratván, az Istennek parancsolattya szerént rendellyük életünket; meg tisztit újonnan az Sz. Lélek, és az Istennek kedvében jutat.

Ezech. 18. v. 21. cap. 33. v. 12.

Ittis mint egy herjóka fen akar ropúlni Calvinus, és ollyakat beszél,

hogy

hogy az józan embernek, álmos szemmel sem kellene efféléket mondani.

I. Az Bűnnek bocsánattyára nincs Calvinusnak semmi szüksége. Mert azt mondgya : hogy, Mi (az az, Calvinisták) ugyan semmi bűnben nem esnetünk. Tudva vagyon pedig, hogy a' kinek Bűne nincsen, bocsánatnélkül nem szükös: a *Nostra libertas est non posse peccare*. Azt akarta vélem Calvinus, a' mit b ezelőtt az Lutheristákkal eggyütt tanita, tudni illik : hogy, Akár mit cselekedgyenek is a' Calvinisták, nem vétkes ő bennek, mert Isten nékik nem tulajdonittya fogyatkozásnak semmi latorságokat. Mely tudománynak, az ő tőllők fel vetett fondamentomok szerént jó következését ezelőtt c bőv beszéddel elő hozám. El nem halgathatom pedig itt az Calvinus álnakságát. d Szent Agostonra keni az ő rút mondását : mintha azt mondotta vólna az Sz. Doctor; hogy, mi immár nem vétkezhetünk. Maga csak azt irja Sz. Agoston: hogy, az Bódogságban lészen az, hogy az ember nem vétkezhetik: e *Novissima erit libertas, non posse peccare, non posse mori.*

a *Calv. l. 2. cap. 3. n. 13.*
b *Supra fol. 208. 209.*
c *Loco citato.*
d *Ita Calv. illo lib. 2. ca. 3. n. 13.*
e *Aug. tō. 7. De Corrept. & grat. cap. 11. an fine.*

II. Az embernek Bűne bocsátását, semmi úton nem hiheti Calvinus. Mert azt mondgya : hogy, Az Isten csak bárany-bőrbe öltőzteti kivül az bűdös kosokat: de az ő bak bűzőket el nem vészi; az az, ki nem tiszttitya bűnökből, meg nem újittya; hanem csak bé födözi, el palástollya rútságokat. És (mintha az Istennek szemei homályosok vólnának, mint az Isaáké, f ki az külső öltözetért Jakóbot, Esaunak itélé) az Christus szentségére nézvén, *Imputállya*, reá fogja az undok Bűnősséis, hogy kedves ha néki. Egy szóval, csak az czégéret haggya az Igazságnak, de az valóságát ne keresd az emberben. Ezekrül hallyuk a' maga szavait: g *Iam aliquoties monui, Non Iustificari homines, quia reipsa tales sint, sed Imputatione.* h *Nos Christi intercessione justificat DEVS: non propriæ innocentiæ approbatione, sed justitiæ Imputatione absolvit, ut pro justis in Christo censeamur, qui in nobis non sumus.* i *Homo non in seipso justus est, sed Christi Iustitia imputatione tum illo communicatur. Evanescit ergo nugamentum illud; ideò justificari hominem fide, quoniam illi Spiritus DEI participat, quo justus redditur. Vides, non in nobis, sed in Christo esse Iustitiam nostram. Ita nos sub Christi, primogeniti nostri fratris pretiosa puritate delitescere.* k *Hic est effectus fusi Sanguinis Christi, ut non imputentur peccata.* l *Docemus ergò, in Sanctis, donec mortali corpore exuantur, semper esse peccatum.* Ezelőtt m aztis hallók Calvinustul : hogy, az Eredendő bűnek undokságából, soha ki nem tiszttittatunk.

f *Genes. 27. v. 22.*
g *Cal. Rom. 3. v. 25.*
h *Calv. l. 3. cap. 11. n. 3.*
i *Ibi. n. 23.*
k *Lib. 2. ca. 17. n. 4.*
l *Lib. 3. cap. 3. n. 10.*
m *Supr. fol. 278.*

Ezekkel Calvinus, Előszőris az Istent gyalázza. mintha ő rólla nem igazán mondaná Sz. Pál : n hogy az ő itéleti, igazság; mivelhogy az bűnöst, bűntelennek tartya. Másodszor: gyalázza Christus Vrunkat. mintha nem ő vólna az Bárány, o mely el vötte ez világ vétkét; avagy az ő Vére p ki nem tisztitott vólna minket minden bűnökből. Harmadszor: emberi okossággal tusakodó káromlást fog az Istenre. mintha az Vr Isten szeme előtt, el födözhető vólna az gonoszság; avagy, mintha a' ki bűnös, arra Isten reá foghatná hogy bűntelen, és az ő benne való bűnért nem gyűlölné az bűnös embert. Negyedszer : az Sz. Irással szemben szókik Calvinus. Mert az Irás azt mondgya : hogy gyűlöli az Isten az bűnt, és az

n *Rom. 2. v. 2.*
o *Joann. 1. v. 29.*
p *1. Joan. 1. v. 7.*

bűnös embert: *Sapient.14.v.9.* le tőrli az bűnt: *Act.3.v.19. Isa.44.v.22.* el rontya az gonoszságot: *Rom.6.v.6.* meg óli az Istennel való ellenkezést: *Ephes.2.v.10.* meg tisztit minket: *Ad Tit.2.v.14. Heb.9.v.13.* Szent Lelket önt az bűnös embernek szűvében, hogy megy tisztűllyon: *Rom.5. v.5. Ephes.1.v.13.* oly ajándékot ád, mely által, az Isteni természetnek tisztaságában részesűlünk, az menyire az szarándok emberhez férhet. Végezetre, az mint ezelőtt a meg hallók, ebből az Calvinus tanitásából jó rendel következik: hogy, Minnyájan ollyan Szentek vagyunk, mint önnön maga Christus Vrunk.

2. *Pet.1.v.4*

a *Supra fol. 309.*

III. Az Bűnök bocsánattyának eszközérűlis szinte csak rosszúl beszél Calvinus. Mert, noha Sz. Iakab azt irja; hogy, b nem csak az Hit által lészen az igazúlás. és Sz. Pállal eggyűtt ezen Sz. Iakab azt tanittya; c hogy, haszontalan, és meg hólt az Hit, ha jó cselekedetnélkűl vagyon. Másszoris mondgya az Irás: d hogy, az Isteni félelemnélkűl meg nem igazúlunk, e sem az Pœnitentia-tartásnélkűl. sőt, mikor az Hitnek tulajdonittya az Igazúlást, meg magyarázza minémű Hittről szól; tudni illik, nem arrúl, a' mely *Sola*, csak magán, egyedűl, üdvar-népenélkűl vagyon, hanem arrúl, f mely az igaz Szeretet által, fáradhatatlanúl munkálkodik: De mind ezekkel semmit nem kófitál Calvinusunk, hanem azt pengeti: hogy, Csak egyedűl önnön maga az Hit, eszköze az mi Igazulásunknak, és bűneink bocsátásának; a' mint az ő irásiból, g sok bizonyságokkal meg mutatók ennek előtte.

b *Jacob. 2. v.24.*
c *1.Cor.13. v.2. Jacob. 2.v. 17.& 26.*
d *Eccles. 1. v. 28.*
e *Luc.3.v.3*
f *Galat. 5. v. 6.*
g *Supr.fol. 212.*

IV. Végezetre: Igen hamissan magyarázza Calvinus, ezt az Bűnünk bocsánattyárúl való Agazatot. mintha arra köteles vólna minden ember, hogy Isteni hittel szinte ugy el hinné magárúl, hogy az Isten ő néki meg bocsátotta bűnét, mint hiszi hogy meg hólt Christus ő érette. Ezt ezelőtt h az Calvinus szavaiból meg hallók. De ez csak kábaság. Mert ebben az Agazatban, sem te róllad, sem én róllam nincs több emlekezet, mint akármely Törökről, és Pogányrúl. Azonképpen, sem a' te bűnödre, sem az enyimre nem határoztatott ez az Agazat: hanem közönségessen, minden embert, és minden bűnt magában kapcsol: és egyaránt mindenekrűl hiszszük, hogy az ő Bűnöket meg bocsattya az Vr Isten, ha igazán ő hozzá térnek; és az ő szent akarattya szerént rendelvén életeket, azokkal az eszközökkel elnek, mellyeket az Vr Isten rendelt az Bűnnek bocsánattyára.

h *Supr.fol. 214.*

NYOLCZADIK RESZE.

CALVINVS AZ XI. ES XII. AGAZATOT sem haggya helyén.

§.1. Az Tizeneggyedik Agazatrúl.

Supra fol.5.

HA csak ez világon vólna reménségünk, nyomorultabbak vólnánk minden állatoknál; mint ezelőtt bővebben jelentém: De nem itt vagyon czéllya's határa életünknek, hanem azt hiszszük: hogy,

Ez a' mi gyarló, és rothadandó testűnk, az halálnak meg kóstolása után, az Istennek mindenhato erejével, viszontag meg ujúl, meg elevenedik, és minden emberek talpra állanak az Christus IESUSNAK itélő széki előtt; hogy az meg igirt örök életnek jutalmát el vegyék, vagy az ördögökkel egyetemben, örökké való kinokra bocsáttassanak.

Kerek szóval, és egy általlyába, nem merj tagadni Calvinus az Testnek fel támadását: de gyanu perrel hozzá felelhetűnk ittis, az gonosz bordában szőtt emberhez.

I. Mert, a' mint nem rég hallók, oly dolgokat faggatott néha Calvinus, mellyek nagy jelenséget adnak, hogy csak eggyet sem hitt az *Credónak* Agazatiban.

Supr. f. 371.

II. Mert azt beszélli Calvinus: hogy, Az Istennek haragja, nem csak az bűnősöket, de éppen az egész emberi nemzetséget semmivé tészi: a *Indignatio DEI, instar ignis est violentissimi, cujus attactu omnia devorentur, & absorbeantur. Cunctos mortales solo aspectu dissipat, ac in nihilum redigit, &c.* Ha semmivé lészen az mi lelkűnkis, mint az oktalan állatoké; nem szűkség a' Fel-támadásrul gondolkodnunk. Es talám azért nevezi másutt Calvinus az meg dűcsőült Szenteket, Arnyékoknak, es ál-orczáknak. mert óis (mint Luther b) az Lelkek halhatatlanságárul való tudományt, az Pápa kamora székin tojott vélekedésnek alittya: c *Nugantur in suis Umbris, nescio quid de fulgore Divini vultus ipsos irradiante.* d *Georgius, & Hippolytus, aut similes Larvæ.*

b *Calv.l.3. c.25.n.12.*

III. Noha az Sz. Irás mindenütt azt hirdeti: e hogy, Meg kel minden embernek halni, és azután lészen az Fel-támadás: mindazáltal Calvinus azt vitattya; hogy, † Nem halunk meg minnyájan, hanem sokan az utólso napon, az léleknek az testűl el válásanélkűl, az az, halálnélkűl el változnak. Bizony, az mely test meg nem hal, fel sem támadhat. mert az halál miatt el dőlés után kellene az Fel-támadásnak lenni.

b *Vide Supra fol 274.*
c *Calv li.3. c.20.n.24.*
d *Ibi.n.27.*
e *Hebr.9. v.27. Rō 5.v.12. Psalm.88. v.49.*
† *Calvin 1. Cor.15.v.15 Vide Stapleton.in Antidot. ejus capitis.*

§.2. Az Tizenkettődik Agazatrúl.

Az örök Bodogságrul, mellyet reménlűnk, és a' melyről vallást tészűnk az Tizenkettődik Agazatban, sok dib dáb agyaskodásokat hintegetett Calvinus irásiban.

In celo ponūt Getiles. vide Epi. 1. ad Alvinci. Cimicem: Vi de cōt. Alcorāin 1. Rat.

I. Azt beszélli az gonosz bölcsőben belegetett bélyeges Profétá: hogy, Senki az Szentek közzűl az mennyei bódogságban nem juthat Itélet-napja előtt; hanem, távul egy Pitvarba várják az itiletet. noha, ugymond, közelb vannak most az bódogsághoz, (de meg nem mondgya, hány mértföldel,) hogy sem az Oo Törvényben: f *Pii mortui, propius (in Lege Novâ) ad cælestis vitæ fruitionem accesserunt. Interea tenendum est, immortalitatis gloriam, usq; ad diem ultimum redemptionis differri.* g *Dormitio (Virginum) de morte accipitur, quæ fideles occupat ante Christi adventum. neq; enim nunc tantùm expectanda nobis est salus, sed ubi vitâ defuncti in Christo quiescemus.* h *Neq; enim DEVS pronuntiat, animas à morte esse superstites, quasi jam præsenti gloria, & suâ beatitudine fruantur; sed earum spem, in ultimum usq; diem suspendit.* i *Tunc videbimus facie ad faciem. Adverbium, TVNC, potius Extremum diem notat,*

f *Calv. Luce 16. v 22.*
g *Cal. Mat. 25.v.5.*
h *Cal. Mat. 22.v.23.*
i *Calv.1. Corin.13.v.12.*

quàm tempus ſtatim à morte proximum. Tametſi autem differtur ad diem Chriſti plena viſio: incipiet tamen ſtatim à morte propinquior DEI viſio. a *An cæleſti gloria jam fruantur Animæ, nec ne, ſtultum, & temerarium eſt inquirere. Scriptura ubiq. jubet pendere ab expectatione adventus Chriſti, & gloriæ coronam eousq. differt. Contenti ſimus his ſimilibus; Animas piorum, militiæ labore perfunctas, in beatam quietem concedere, ubi cum felici lætitiâ, fruitionem promiſſæ gloriæ expectant: atq. ita omnia teneri ſuſpenſa, donec Chriſtus appareat Redemptor.* b *Qui ex corpore mortali ſunt liberati, nihil abſurdi eſt, ſi dicantur eſſe in profectu, quia nondum potiuntur felicitate, & gloriâ, quam ſperârunt, &c.* Ezek mind Calvinus ſzavai. De másfelől a' maga-feledett ember, meg győzetvén az Sz. Iráſnak világos bizonyſágitúl, meg vallya: hogy az igazak lelke, az halál után meg dűcsőűl, és az Itélet napiáig nem halad az ő bódogſága: c *Quisquis verâ fide cuſtodiam animæ ſuæ moriens Chriſto committit, non extrahetur in longum tempus, at ſuſpenſus langueat; ſed ejus voto, eâdem quâ erga latronem uſus eſt benignitate, Chriſtus occurrit.* noha eztis csak azért mondgya, hogy az Purgatoriumot tehetſége ſzerént roncſa.

II. Chriſtus Vrunk azt hirdeti: hogy, Bódogok az lelki ſzegények, mert övék az menyorſzág; és az igazak kinesét, menyégben mondgya lenni. Calvinus azt tanittya: hogy, Bolondſág arrúl tudakozni, hol légyenek az Szentek lelkei. sőt azt irja: hogy, nem kel valami bizonyos helyt gondolni, a' melyben az Szentek légyenek: d *De intermedio Animarum ſtatu curioſius inquirere, neq. fas eſt, neq. expedit. Torquent ſe multi, quem locum occupent; & an cæleſti gloria jam fruantur, nec ne. Atqui ſtultum eſt, & temerarium, de rebus incognitis altius inquirere. De loco, non minus ineptæ eſt, & futilis quæſtio.* e *De loco Paradyſi, curioſe, & argutè diſputandum non eſt.* f *Defuncti, in beatam quietem ſeſe recipiunt. Nec verò certum locum imaginari neceſſe eſt.* Isten nem tudom hová tegye azt az Hitet, melyben nem ſzabad tudakozni az más világon való állapatrúl, és a' melynek bódogſága bizonyos helyen nincſen. Mert, ha az Lélek ſemmivé nem léſzen, valamely bizonyos helyen kel lenni. g *Quod enim nuſquam eſt, non eſt*, ugymond Sz. Agoſton.

III. Az Calviniſta bódogſágban, el rontatik az igaz Szeretet; és Itilet napig nincs ſemmi ſzeretet az Calvinus menyorſzágában. Mert, ha meg maradna bennek az Szeretet; felő vólna, hogy imádkozni fognának az vitézkedő hivekért: h *Charitatis perpetuitatem, cujus hîc memnit Apoſtolus, poſt diem extremum fore, nihil pertinere ad tempus intermedium.* i *Nullum nobis Dominus cum Sanctis mortuis reliquit commercium; ac ne illis quidem nobiſcum, quantum aſſequi licet conjecturis.*

IV. Az minémű két nagy vétkét emlitők Calvinuſnak az Bűnnek bocſánattyárúl, ugyan azokat ittis meg újittya. Mert, az mint meg értők ennek előtte, azt mondgya: hogy, Szinte oly bizonnyal kel hinnünk hogy menyorſzágban megyűnk, mely bizonnyal hiſzſzük hogy Chriſtus Vrunk az ő Attyának dűcsőſſégében vagyon. Maga ebben az Agazatbannis, (mint ſzinte az Bűnnek bocſánattyárúl mondók) csak azt hiſzſzük: hogy, az Isten őrők dűcsőſſéget kéſzitett hiveinek, mellyel mind engemet ſ'mind egyebeket kéſz meg koronázni, ha végig hiven

a *Calv. li. 3. cap. 25. n. 6. Lib. 4. cap. 1. n. 12. An Animæ ad cælum eant, nec ne, liberum eſt opinari.*
b *Ad Epheſ. 1. v. 6.*
c *Cal. Luc. 23. v. 43.*
d *Calv. l. 3. cap. 25. n. 6.*
e *Cal. Luc. 23. v. 43.*
f *Calv. Luc. 16. v. 22.*
g *Aug. Epi. 57. poſt medium.*
h *Cal. 1. Corint. 13. v. 8.*
i *Lib. 3. cap. 20. n. 24.*
Suprà, fol. 210.

ſzolgálunk néki. Aztis e'mellé veti Calvinus: hogy, az üdvőſſégnek meg nyeréſére, csak ſzinte egy eſzközt, tudni illik, az Hitet rendelte az Vr Isten. Egyéb helyeken pedig az maga-feledett ember azt irja: hogy, Az őrők élet, az Iſten Paranesolatinak meg tartáſának béte: és, az jó Cſelekedetek által vitetünk menyorſzágban. Mert nem csak e' világon, de az másikonnis jutalma vagyon az ló cſelekedeteknek: a *Cælorum hæreditatem, non aliis promittit DEVS, niſi qui Bonis Operibus ad palmam ſupernæ vocationis contendunt.* b *Mercedem vitæ æternæ DEVS, Legis ſuæ obſervatoribus promiſit.* c *Quos DEVS æternæ vitæ hæreditati deſtinavit, eos ordinariâ ſuâ diſpenſatione, per Bona Opera inducit in ejus poſſeſſionem.* d *Opera noſtra infinitis beneficiis remunerari, tum præſentis vitæ, tum futuræ. Non enim recipio diſtinctionem, à Doctis alioqui poſitam, Meritoria eſſe Bona Opera eorum, quæ in hac vita conferuntur gratiarum: ſolius Fidei præmium eſſe æternam ſalutem. Mercedem enim laborum, & certaminis coronam, DEVS in cælo locat. Vide ſuprà, fol. 330. 362.*

a *Cal. Mat. 25. v. 34.*
b *Matt. 19. v. 17.*
c *Calv. l. 3. c. 14. n. 21.*
d *Calv. l. 3. cap. 15. n. 4. Similia, Matth. 22. v. 23.*

§. 3. Mit felellyenek ezekre az Ellenkező Atyafiak.

Az egy Calvinus kivűl, egyéb Calviniſta Tanitók iráſirúl ſzánſzándékkal nem akarék emlekezni iráſomban; noha ezeknek Könyvőkben, ſokkal több, és ſzörnyeb dolgok találtatnak. Es akárkis meg itélheti; hogy, ha ily zavaros az kút-fő, az ő belőlle ki folyó patakok menyivel oſſmánybak?

De ſokképpen látom hogy ezekre felelnek az emberek. Vannak, kik azt mondgyák: hogy, Csak mi fogtuk ezeket Calvinuſra, és mi irtuk ő nevére azokat az Könyveket, mellyeket emlegetünk. Noha, a' ki ſejűnk fölőtt áll, az Vr Iſten tudgya, hogy én ſemmit Calvinus nevére nem irtam, a' mit magam két ſzememmel, az ő tulajdon könyveiben olvaſtam, csak azt irtam. Ezt a' ki nem hiſzi, kérje elővalamely Calviniſta Prædikátortul az Calvinus könyveit; és az nevezett helyeket jó ſzemeſen, és ébren lévő elmével olvaſſa meg, és eſzében véſzi az én igazſágomat.

Némellyek azt mondgyák: hogy, Az Calvinus könyveiben, ſokſzor kűlőmbetis találni annál, a' mit én elő hozok. Es ha mind ezek igy volnának is, egy ember vólt Calvinus; az ő rútſágit nem illik imádni. Holott én, Leg előſzőr azt mondom: hogy, Calvinuſban énis ſokſzor kűlőmbetis olvaſtam, mert ő, mind hevet hideget fujt azon ſzájal: és meg mutatta, hogy ő benneis fel találtatik az Tévelygőkre sűtött bélyeg, *Proprio judicio ſubverſus*: és az maga teteztéſét, önnön maga fel forgattya; mint ezelőttis meg mutatám. Es jóllehet, némely mondáſokat imígy amúgy bé baronálhatnánk erőltetett magyarázatokkal: de nem ſzükſeg azon faraſztani elménket, és, ha ſzinte máſutt kűlőmbet mondottis annál, a' mit néha bőſögött; egyebet abból nem kel ki ſatulni, hanem hogy álhatatlan vólt, és maga ellenis gyakran fel támadott Calvinus.

Jóllehet pedig okoſſan cſelekeſznek az Calviniſták, hogy ezekben az undok vélekedéſekben nem akarnak ő vélle czimborálni: De kérem az Nagy Iſtenértis, hogy velem egyetemben, ezt az Két dolgot jól meg gondollyák:

Ad Titum 3. v. 11. Suprà, fol. 251.
Suprà, fol. 212.

I. Mit kellyen az okos embernek itélni arrúl az egéſz *Sectárúl* és Vallásrúl, melynek fő Profetája, Attya, gyarapitója, ily ſzörnyű, 's Iſten káromló vélekedéſekre jutott? Hihetetlen dolog, hogy az Szent Lélek, az ő juhainak igaz Pásztorát, effele káromlásokra bocsátotta vólna. Es, noha hímeznek hámoznak az kőſség előtt az Prædikátorok: de jobréſzre minnyájan abban az ítéletben vannak Calvinusrúl, az melyben hallók hogy volt Béza; tudni illik: hogy, ſzemen válogatott, konkolynélkűl való tiſzta búza, és finom arany volt az Calvinus tanitása.

Suprà, fol. 296.

II. Hánnya meg az okos ember magában aztis; hogy, Calvinus hóltig mind azt kiáltotta, a' mit az több Kiáltók: hogy ő az Irás mellől el nem mégyen; e'mellett él 's hal; e'hez támaſzkodik: Mindazonáltal, el ſzakadván az Anyaſzentegyháznak, és az régi Széteknek értelmétűl, az maga fejének tetczéſéből fejtegetvén az Sz. Irást, ily rút káromlásokat faraga. Mint lehet tehat, hogy egy fel ſzerű ember, ugyan ezen uton el indulván, azt igirheti magának, hogy ő meg nem botlik? Vallyon's, imillyen amollyan kákombákom Prædikátor, nem járhaté ugy mint Calvinus? nem találkozhatiké meg az Irásnak feſzegetéſében? Es ha Calvinus el ſzakadván az régi Sz. Doctoroktúl, és igen ſen akarván heazni, ily rútokat botorkázott, ily nyilván való dolgokban; mint hiheſſük, hogy az mélyeb, és ſzeműnktűl meſzſzeb vetett Titkokban igazat tanitott? Ennékem pedig elég, hogy az Pásztort bot alá fogtam. mert tudom hogy az nyájis kűnnyen el ſzélled, mikor az feje meg tántorittatik.

Jóllehet, a' kik ezzel az fogáſſal mentik magokat, nem tudom ha gyomorból ſzóllanak. Mert látom, hogy azokhoz az gyólekőzetekhez tartnak, mellyet Calvinus *Deformált*, vagy az ő tetcſéſek ſzerént *Reformált*. Az ő Könyveit olvaſſák, bőcsűllik; az ő Tanitványit, Pásztoroknak tartyák. Ha pedig ki vonſzák magokat az Calviniſta gyóleközettűl, és e'mellett az Lutheriſta, és Cathólica hitet ſem kővetik, hanem csák magoknak vannak, mint egy özvegy űrgék; meg mutattyák, hogy, nem az igaz Anyaſzentegyház tagjai. mert, a' hol ſokaknak eggyező Vallása nincſen, ott Eccléſia sincſen.

KILENCZEDIK RESZE.

MINEMEV ITILETET TEGYENEK AZ TVDOS emberek az Calviniſta Vallásrúl.

Mikor Aſſvérus Királynak halálára ſzándékoztak, és fejére eskűdtek vólna az Komornyikok; Mardochæus nagy titkon meg ſajditván árúltatásokat, meg jelente az Királynak véletlen veſzedelmét. Ezt az gonoſz ſzándéknak ki nyilatkoztatáſát, oly halaadáſſal vővé az Király, hogy királyi ruhában öltőztetvén, rendi fölött való bőcsűlletes méltóſággal illeté őtet. Ha moſtis azon űdőben vólnánk, nem kétlem, hogy a' ki Calvinusnak ſok édes beſzédivel meg traggyázott veſzedelmes mergét, és lélek-veſztő karomláſit ſzem-fény eleiben hozná, bőcsűlletes kő-

ſzönetet, és tiſztteſſéges jutalmat venne az Calviniſtáktul. Mert, a' mint egyéb dolgokban ſzokott történni, hogy az más ember ſzemetén ſzemeſſek az emberek, de meg nem láttyák az hátokon való iſzákot; *Solemus mala domus noſtræ ſcire noviſſimi, ac Liberorum & Conjugum vicia vicinis canentibus ignorare*: Ittis nincs kűlőmben az dolog. mivelhogy az Calviniſta kőſség hirrel ſem hallotta az Calvinus rút káromláſit, mellyeket egyebek énekbennis ſzerzettek. De el múlt az űdő, melyben az Igazſágnak árra vólt. Es, a' ki tiſztinek 's hivatallyának hivſége ſzerént, ki fejtegeti, és meg fojtya az Calvinus veſzedelmes miriggyét, ſzinte ugy jár mint Dániel: ki midőn egy ſárkányt, az torkában vetett golyóbiſſal el ſzaggatott vólna; Dánielre támadának érette, a' kik károkkal, és kőltſégekkel táplállyák vala az ſárkányt, és az Oroſzlányok barlangjában veték érette. noha végteis az magok nyaka ſzakada, az Dánielnek áſott veremben.

Hieron. epi. 48. cap. 5.

Daniel. 14.

Az űdőhőz ſzabván azért magamat, nem akarom hogy én tőllem ércſe ſenki, minémű ítéleret kellyen az fellyűl emlitett Calviniſta vélekedéſekért tenni az Calvangeliſta tudományrul; hanem, hallyuk minnyájan, az ſok jámbor ſzavát és ſententiáját.

§. 1. Az Lutheriſták ítileti.

Az fellyűl elő ſzámlált rút káromláſokból, oly törvényt téſzen Luther Márton, az ő Tanitványival egyetemben, az Sacramentáriuſokrúl, a'vagy Calviniſtákrul: hogy, ők egy czikkelyt ſem hiſznek igazán az Keresztyén Hitnek ágazatiban. és, ha kűlőmbet mondnak, ſem kel hinni, mert temérdeké hazudnak. Mivelhogy ők, az ördőgot tartyák Iſteneknek: ſzűvőkben az Szent Háromſág tagadó eretnekſéget, sőt az Török Pogányſágot reitegetik, mellyet űdővel, hadd érjenek meg csák, kis kőltnek. Hallyuk az magok ſzavát.

Lutherek, ómagok az Sacramentáriuſok illyen bizonyſágot adnak: a *Lutherus nos, ne uni quidem Chriſtianæ fidei articulo, verè & ex animo credere, ait: nec fidem nobis habendam ſcribit, etiamſi nos eum qui de Chriſti perſona eſt Articulum, amplecti & illi credere fateamur. Nos enim mentiri, quicquid tandem de his pronuntiemus.* b *Lutherus ſacramentarios, Eccleſiæ turbatores eſſe, ac Diabolum loco DEI habere, docet.*

a *Cõfeſ. Tigurina, ann. 1545. edita Tiguri, per Froſchb. trac. 2. fol. 58.*

b *Ib. Tract. 1. fol. 38.*

Severinus Scultétus Bártfai Prædikator,† egy könyvet ira, melynek elein, az Luther ítéletit illyen formán hozza elő, az ő könyveiből: *Nihil mirum, Sacramentarios hoc & ſimilibus in Chriſtum, & Cœnam ejus uti convitiis, Quum experientia comprobet, multos illorum prorſus nihil credere, nec de Chriſto, nec de Sacramentis, nec de aliis rebus Divinis. Qua de re, exſtant paſſim graviſſimæ querelæ Lutheri: Mei, inquit, fanatici faciunt hac ſuâ nauſeâ paraſceven, ad negandum DEVM, & omnia ſimul: quemadmodum jam aliqui, exparte inceperunt nihil prorſus credere. Sed objiciunt: Credimus, quòd potentia DEI ſit ubiq;. Reſpondeo: Credo ego, quòd in receſſu, & latebris cordium veſtrorum, nihil quicquam, nec de DEO, nec de Potentia ejus credatis; de quo etiam certus ſum. Zvingliani plurimum gloriantur, quòd Articulum de Perſona Chriſti credunt: tamen, noli verbis eorum fidem adhibere, revera enim omnia mentiuntur, quæcunq; de his rebus effutiant. Ore quidem confitentur, ſicut & Satan; cor autem eorum, longè eſt ab eo.*

† *Libr. Erotemata de cõmunicat. Idiomat. edit. Bartfe. epi. Dedica.*

Æditus Hamburgi, 1609. Froben.

Filippus Nicolái, egy egész Könyvben azt akarja meg mutatni: hogy, Az Calviniſtaſág, laſſan laſſan Törökökké teſzi az embereket. Mely iráſnak, annál nagyob méltoſága vagyon, hogy az Tubingai Academia, ſzép dieſirettel Elől-járo levelet irt melléje. Az könyvnek illyen Titulusſa vagyon: *Fundamentorum Calvinianæ ſectæ, cum veteribus Arianis, & Neſtorianis communium, detectio; quâ demonſtratur, Neminem Calvinianis adhærere poſſe, quin unà Arianiſmi, & Neſtorianiſmi ſuſcipiat defenſionem. Adhæc, quemadmodum ab Arianis, & Neſtorianis procreatus eſt Mahometiſmus: ita eundem à Sacramentariis foveri, & ſenſim in montes Iſrael attrahi.* Azután igy ſzól felől-lök: *Zvingliani, promotores Turciſmi, & organa ad impediendam Veritatem orco excita, exiguo temporis ſpatio Germaniam circumſuderunt, & ſordidarum opinionum cloacâ in miſeris Helvetiis depoſitâ, Ariano nunc, & Turcico prorſus ſpiritu gloriantur de multitudine.* Es iſmét: *Ab irruptione Turcarum nobis metuimus, & hoſtem in futuro collocamus, cujus præſentium prodromorum rationem habemus nullam; neq; Zvinglianos Doctores, Mahomedico ſpiritu, de Impanato DEO Turcicè dicteria, Turcis viam præparantia, animadvertimus. Excitère tandem Germanis, recogniſce, quibus nebulis Zvingliani Theologi, Turcico Chriſto, Turcicâ Infantium ſine Baptiſmo juſtificatione, Turcico cælo & zelo, Turcicâ templorum, imaginum, altarium demolitione, Turcicâ ſuæ Religionis propagatione, Iſraelitarum montes, proterve ſatis, Turcicè ſatis affligant! &c.*

Cap. 17. Fol. 64.

Cap. ultimo, Fol. 71.

Graverus Albert Caſſai Oſcola-meſter, egy könyvet ira, mellyet Bocátius, és Scultétus fel czapragozának verſekkelis. Azt irja ebben: hogy, Calvinus halálos bajnakja Chriſtus Vrunknak; és az Sacramentariuſok, egy pórázra köttettek Neſtóriuſſal, és ugy vitetnek pokolra: a *Bellum IESV Chriſti, & Ioannis Calvini; hoc eſt: Antitheſis Doctrinæ Calvinianorum, & Chriſti; in quâ, horrendiſſimæ blaſphemiæ Calvinianorum monſtrantur.* b *Calviniſtæ contumeliis afficere Chriſtum non deſinunt: contra eos gemamus, ac ſeipſos dicamus; Increpet te DEVS, Satan; & ſint omnes Sacramentarii, Neſtoriani, & Eutychiani tecum in perditionem.* Az több Calviniſtáknak, ſok haſonló ítéleteket elő hozók ennek előtte, Hunniuſból, Schlüſſelburgiuſból, és egyéb nevezetes Lutheriſták iráſiból: kik ſok úton bizonyittyák, hogy Calvinus, Sidóval, és Törökkel béllett volt; és hogy az Calviniſták, csák eggyet ſem hiſznek igazán az Hit ágaiban. En az ajtó közzé nem teſzem újomat, és közbe nem vetem magamat; igazitcsák el magok között egyenetlenſégeket.

a *Titulus Libri.*

b *Præfatio Libri.*

Supra, fol. 105. 254. 255.

De mi ſzükſég ebben idegen Birákat kereſni? ömaga Calvinus ki mondgya az törvényt, az maga, és követői fejére, és tetétül fogva talpig, az Calviniſtaſágnak mivoltát, iráſban ki fejtegeti. Azért, ha Vezetőit, és út mutatóit meg tekintyük az Calviniſtaſágnak, ezekről azt irja: hogy, kész tükőri, és eleven példái minden feſlett tekéletlenſégeknek. Annakokáért, ugyan Calviniſta csudák közzé ſzámlálható dolognak mondgya: hogy tőzeggel, vagy lágy tehen-irral bé nem mázollyák az uczán jaczodozó gyermekekis az Calvinus maſzlagában zaballott Prædikátorokat. Ha ezeknek Tanitáſokat akarod érteni, azt hirdeti Calvinus: hogy, Semmi bócsülletes dolgot nem hiſznek Chriſtuſrul; hanem, valami jó

Serve nequâ, ex ore tuo te judico.

Supra, Fol. 217.

Verba Calvini, vide ſupra, f. 321.

mi jó vagyon ő benne, és az ő tudományában, azt mind viſzſza forgattyák, és hamiſſágra tekerik 's csigázzák. Sőt aztis melléje veti: hogy, Nincs ez világon ſemmi hihetetlemb dolog annál, a' mit ő tanitott, és az ſzegény kőſséggel elis hitetett: a *Dicimus, CHRISTVM tàm externo Symbolo, quàm ſpiritu ſuo ad nos deſcendere, ut verè ſubſtantiâ Carnis ſuæ, & Sanguinis ſui, animas noſtras vivificet. In his verbis, qui non ſentit multa ſubeſſe miracula, plus quàm ſtupidus eſt. quando nihil ſit magis incredibile, quàm res, toto cæli & terræ ſpatio diſſitas, in tantâ locorum diſtantiâ, non ſolum conjungi, ſed uniri.* Végezette, ha az Calviniſták maradékinak mivóltát akarod érteni, azt beſzélli Calvinus: †hogy, ha feſlettek, és váſottak vóltak az Calviniſtaſágnak első kezdői; ſokkal éktelembek léſznek az ő nyomdokán járó unokák 's maradékok.

a *Cal. 4. Inſtit. cap. 17. n. 24.*

† *Supràfol. 217.*

§. 2. Az Cathólicuſoknak itíleti.

Gulielmus Reginaldus, Angliai túdós ember, egy nagy könyvet ira: *Calvino-Turciſmus, id eſt, Calviniſticæ perfidiæ, cum Mahometanâ collatio, Quatuor libris explicata.* Melyben ſok külömb féle bizonyſágokkal azt vitattya: b hogy, az Iſtenről, Chriſtus Vrunkról, és egy ſzóval az egész Religiónak állapattyárúl, nem kiſseb tévelygéſben vagyon Calvinus, hogy ſem az Mahomet népei.

b *Lib. 3. c. 17. probat, DEVM Calvini, eſſe Diabolum.*

Feuardentius Ferencz, c Franczíai bőles ember, illyen könyvet ira: *Theomachiæ Calvinianæ Libri 14. quibus Mille quadringenti errores Calviniſtarum referuntur, & refelluntur.* Ebben azt bizonyíttya, és Calvinuſnak Ezer négy-ſzáz tévelygéſiben meg mutattya: hogy, ha Calvinus bajta hitta vólnais az Iſtent, ſem nyilvábban, ſem ſzörnyebben nem ellenkezhetnék vélle, mint moſt ellenkezik.

c *Idem, in Irenæi, lib. 1. c. 12. n. 14. Aliũ Deum & Chriſtũ habere Calviniſtas, probat.*

Agricola Ferencz, d Német fő ember, Coloniában nyomtata egy könyvet: *De æterno & vero DEO, nec non indubitato Chriſto, contra novum & falſum DEVM, ac Pſeudochriſtum Novatorum hujus ſeculi, Libri tres.* Melyben azt mutattya meg: hogy az Calvinus Iſtenének, és Chriſtuſának, nem ollyan tulajdonſági, méltoſági, és cſelekedeti vannak, mint az kereſztyének igaz Iſtenének és Chriſtuſának.

d *Epiſt. Dedica. ex ipſo Calvino, & Caſtalione, probat Deum Calvini, eſſe Diabolum.*

Bernardus Dőrhoff, Monaſteriumban bocſáta ki egy könyvet: *Apodixes, ſive Demonſtrationes Tres, horrendarum blaſphemiarum Eccleſiæ à Calvino reformatæ, circa tres primos Symboli Articulos. Apodixis prima: Calviniſtarum DEVM, eſſe Diabolum. Apodixis ſecunda: IESVM Calviniſtarum, non eſſe Salvatorem, nec DEI Filium; laboraſſe ignorantiâ. Apodixis tertia: Matrem Chriſti Calviniſtici, non eſſe Virginem.* Sommája ez könyvnek az, hogy az Calvinus iráſiból meg mutattya: hogy, Calvinus az Iſtenre keni azokat a' rút feſtékeket, mellyekkel az Sz. Irás az ördőgőt le irta: Chriſtus Vrunkat, tudatlanná teſzi: Az ő Sz. Annyát, tiſztaſágától meg foſztya. Kiből azt hozza ki végtére; hogy, az Calvinus Iſtene, nem egyéb az Pokolbéli rút ördőgnél.

Martinus Becánus, Moguntiában egy könyvet nyomtata: *De Duplici Prædeſtinatione, & An DEVS ſit autor peccati.* Melyben, minek utánna emlitette vólna azokat az Calvinus vélekedéſit, mellyekről nem régen

ſzóllánk;

szóllánk; tudni illik : hogy, az Isten izgattya, furdallya, taszigállya, kételeníti embert az bűnre; és, hogy semmit az ember érdemére nem nézvén, csak jó kedvéből veti pokolra az embereket : Az-után, Négy Kérdést teszen : Elősző; Ha ebből az tudományból, igazán következiké: hogy, külömb az Calvinus Istene, az Keresztyének régi Istenénél? Es azt sokképpen meg mutattya : hogy, igenis külömb. mert az minémű méltóságot és tekélletességet tulajdonit az Sz. Irás az Istennek, azokkal ellenkező tulajdonságokban öltözteti Calvinus az ő Istenét. Másodszor, azt kérdi: Ha az Calvinus tudományából igaz következéssel ki hozhatnié; hogy az Calvinisták Istene az Sátán? Erreis azt feleli : hogy jól és igyenesen ki jó az Calvinus vallásából, hogy, ördög az ő Istene. mivelhogy az ördögi tulajdonságokban keveri, az ő Istenét. Harmadszor, azt kérdi; Ha az Calvinus tanitásából, ki fakadé azis; hogy, soha senki oly káromló vélekedésben nem volt az Istenrúl mint Calvinus? Ittis azt irja : hogy, vesszék fontban akármely rút Tévelygéssel az Calvinus mondási, melyeket ezelőtt emliténk : az Istennek választásárúl, az Bűnre való taszitásárul, az ő Hatalmasságának fogyatkozásárul, &c. és ki tetezik: hogy, senki soha undokab káromlással nem gyalázta az Istent Calvinusnál. Negyedszer, azt kérdi : Ha jobbé Atheussá lenni, és egy általlyában Istent nem hinni, hogy sem ollyan Istent vallani mint Calvinus? Azt feleli : hogy, noha mind a' kettő utálatos balgatagság : de mégis esztelemb, az ki ollyan Istent hiszen mint Calvinus, hogy sem a' ki semmit sem hiszen. Mind ezeket pedig rend-szerént, sokképpen megis bizonyittya.

Disput. posteriori, cap. 14.15.16.17.

Becan° qüest. Miscellaneâ de Fide hereticis servanda, edit. Mogunt. 1609.

Vgyan ezen Becánus, más könyvecskében, ezt az itiletet tészi Calvinusrul, és az ő Iuhairúl.

2. Paralip. 24. v. 19.

Előszőr : hogy, Méltatlan, és orczátlanul nevezik Evangélicusoknak magokat az Calvinisták : (hanem ha úgy neveznők őket Evangelicusoknak, a' mint *Sacramentáriusoknak*, *Trinitáriusoknak*, szoktuk nevezni az Sacramentom tagadókat, és az Arianusokat.) I. Mert, ha szinte meg engedgyűkis, hogy az Vj Hitnek, Vj nevet kellett találni, mely soha azelőtt nem hallatott az Keresztyénségben : de mindazáltal, eléb meg kellene alkódni az Lutheristákkal ez dologrúl. Mert ők is, noha az Oo Testamentomban emlitett Protestans nevet sem utállyák : de azért az Evangélicusságot sem akarják másnak engedni. Az pedig lehetetlen, hogy mind az két párt Evangélicus lehessen. mivelhogy eggyik az másik ellen tusakodik. Ha azért, két ellenkező Evangélion. nincsen; lehetetlen, hogy ugyan azon egy Evangéliumtul mind kettő *Evangelicusoknak* hivattassanak. Azért, talám jobb vólna, ha az Calvinisták *Epistolicusoknak* neveznék magokat. II. Calvinus, és az ő nyája, sem tudományában, sem maga-viselésében nem volt Evangélicus. Mert derék tudományi, az Evangéliommal szemben viaskodnak: ugymint, midőn azt tanittya : Hogy az Isten taszittya embert az bűnre : Hogy az Keresztség nem szükséges az üdvősségre : Hogy az embernek minden Ió cselekedete bűn, és vétek: Hogy, csak meg emlekezzünk az Keresztségrúl, ottan meg bocsáttatik bűnünk; és nincs ennél egyéb pœnitentia-tartás. Ennek-fölőtte, mellyik

Evangéliumban olvasta Calvinus : Hogy az Istennek Törvénye lehetetlen? Hogy Christus Vrunk, üdvősségе felől kételkedett? Hogy nem mind ez világért, hanem csak az választottakért hólt meg Christus? Ha ezeket, és számlálhatatlan több dolgokat, mellyekrúl emlekezénk, az Evangeliomban fel találja Calvinus; ám bár meg bérmállya ötet Béza, és új néven, Evangelicusnak nevezze. Erkölcsök oly távúl jár az Evangéliomtúl, mint az ég az földtúl. Mert, a' maga itéleti szeréntis, minden erkölcse az Calvinistáknak, csak csupa undok rútság, és örök halálra méltó latorság.

Ennek fölőtte : rút tekéllетlen hazugságokkal, iszonyú és hajunk szálát fel borzasztó káromkodásokkal, szitkokkal, gazságokkal rakvák az Calvinus könyvei, az mint eléb meg bizonyitottuk. Ha azért, sem tudománya, sem erkölcse 's maga-viselése Calvinusnak, és az ő nyájának, nem jár az Evangéliomi kerék-vágásban; nem látom mint hihassuk őket Evangelicusoknak, hanem ha *per Antiphrasim*, viszsza értvén, miképpen az hadat, *Bellum*nak mondgyuk, *eò quòd minimè bellum : Lucum à lucendo, eò quòd minimè luceat*.

Másodszor : azt irja Becánus; hogy, Calvinus oly nyilván Hittúlszakadott, az az, Magyarúl mondván, Eretnek vólt, mely nyilván az nap fénylik délben. Ezt Négy bizonysággal erősíti: I. Mert, valaki az Christus igaz Ecclésiájában nincsen, azt Eretnek számba kell irnyia; mint maga sem tagadgya Calvinus : *Pro transfuga, & desertore Religionis habetur, qui se ab Ecclesiæ communione alienaverit.* Calvinus az ő követőivel az Ecclésiában nincsen. Mert az Anyaszentegyház, sok tagoknak eggyességéből áll : Azért, ott ne keresd az Ecclésiát, valahol sok tagoknak azon egy Hitben egyenlő értelmét, és lelki eggyességét nem látod. Nincs pedig ez az eggyesség az Calvinisták közőtt. Mert senki közzúllók, ha valóban reá fogják, nem nevezhet ollyat, kirúl azt merné mondani; hogy ezzel mindenben eggyez: Hanem, miképpen az Conciliomokrúl, és az régi Ecclésiárúl azt mondgyák; hogy nem mindenestúl, de csak annyiból vészik őket, az menyiből eggyet értnek az Irással : azonképpen Bézárúl, Vithakérusrul, és egyebekrúlis azt beszéllik; hogy, csak annyiban adnak helyt nékik, az menyibe eggyeznek az Irással, az az, az Sz. Irásnak az magok szája izi szerént való értelmével. Mivelhogy azért az Sz. Irás értelmében, senkihez nem kötelezik magokat, hanem azt kiki, az mint kedve tartya, tetczése szerént magyarázza; senkire pedig külömben semmi tekintet nincs nállok, hanem ha az ő itiletek szerént, egy nyomban jár az Irással : nyilván következik, hogy hitinek fondamentoma szerént, senki csak egy élő ember mellé sem kötheti ugy magát, hogy ezzel egy Hitben légyen; ő vélle *exceptio*nélkül eggyet érezsen. Valahol pedig ez az Hitben való eggyesség, az külömbőző tagok közt nincsen, az Sz. Pál tanitása szerént; ott az Christus Ecclésiája sincsen. II. Eretnek az, valaki el szakad az tiszta igaz Isteni tudománytúl. Ettúl pedig Calvinus el szakadott. Mert maga irja : hogy Vrunk halála után, közel ör-száz esztendeig, tiszta n meg maradott az Keresztyénségben az igaz Vallás. Aztis

Calv. lib. 4. c. 1. n. 10.

1. Corint. 12. v. 12. 27.

Suprà, fol. 103. 134.

Suprà, fol. 170.

nyilván meg vallya eſigázáſnélkûl : hogy ô, ſok dologban el ſzakadott attûl az Tudománytûl, mellyet az Kereſztyénſégben hittenek, Vrunk ſzûletéſe után Eot-ſzáz eſztendeig, és azért irja : hogy az Régiek minnyájan, valakiknek iráſok kezünkben jutott, el tévelyedtek, az az, kûlömbet tanítottak az Calvinus álmánál. III. Atok alá veti Sz. Pál azokat, valakik az Apoſtoli tanitás ellen újitanak : Calvinus pedig, az ô Prædikátor ezenkeivel egyetemben, ſok dolgot hirdet az Apoſtoli tanitás ellen. Mert, az Apoſtolok azt tanittyák : hogy, az Iſten ſenkinek kárhozattyát nem kivánnya; az gonoſzra ſenkit nem izgat : Calvinus ez ellen azt beſzélli; hogy, az Iſten érdemre való tekintetnélkûl rendeli az embert kárhozatra; és oſztán ingerli, taſzigállya, sôt kételeniti a' gonoſzra. Az Apoſtolok, kedves illatú jó áldozatnak, és bûntûl tiſztáknak nevezik az hivek jó Cſelekedetit : Calvinus, ezeket ocſmányſágos rutſágoknak mondgya. Az Apoſtolok, kûnyûnek irják az Iſten törvényét : Calvinus, el-viſelhetetlen terhnek nevezi. Az Apoſtolok, Chriſtus Vrunkat minden bôleſeſéggel tellyes, tiſzta, fedhetetlennek nevezik : Calvinus, ſok tudatlanſágit hánnya ſzemére Chriſtuſnak, és azt mondgya: hogy, üdvôſſégérûl kételkedett, az Iſten akarattyával tuſakodott. több haſonló dolgokat emlitének ezelôtt. Ezekbôl tehát ki fakad; hogy, az nagy Sz. Pál mondáſa ſzerént, átok alá vettetett Calvinus az ô cſemetéivel egyetembe. IV. Vgy hadakozhatunk mi Calvinus ellen, mint Sz. Agoſton Iuliánus ellen; Sz. Hierónymus, az Luciferiánuſok ellen. Mivelhogy Calvinus az Római Anyaſzentegyházban kereſztelkedett meg; bizonyos, hogy az Pápiſta Anyaſzentegyház ſzûlte ôtet Chriſtuſnak. Ha azért ez az ô Annya, ſzent, és tiſzta legyeſe vôlt Chriſtuſnak; kôvetkôzik, hogy Calvinus hittûl-ſzakadt Eretnek lótt, midôn ettûl el hanyatlott. Ha pedig parázna vôlt, és az Chriſtus házaſſágát meg ſzegte ez az Calvinus annya; Fattyu vôlt tehát Calvinus, és nem igaz fia az Iſtennek. Ezeket irja ſumma ſzerént Becánus, noha nagyob értelemnek okáért, némely dolgokat egy keveſſé bôveb beſzéddel emlitének.

Vannak ſok több Pô emberek, kiknek itéleteket elô hozhatnám: Lengyel-orſzágból Iurgevícius Andráſt, *Libro, Profeſſores Quinti Evangelii celeberrimi, Nullus & Nemo.* Spaniól-orſzágból, Maldonátus Jánoſt, és egyebeket. De rôvidſégnek okáért ezeket el hagyván, egyrûl emlekezem.

Gaspar Scoppius, az Anti-Chriſtuſrul irt könyve mellé, egy rôvid iráſt vete : *Viri Doctiſſimi Iudicium de Calviniſtis.* Melyben azt mutatya meg :

I. Hogy, valamenyi tévelygés eleitûl fogva támadott az Kereſztyénſégben, mind azoknál, dógleleteſb, éktelemb, káromlób, veſzedelmeſb az Calviniſta tudomány. Elôſzôr : Mert az Iſteni terméſzetrûl, és az Szent Háromſágtul, éktelenûl beſzél, és az Ariánuſoknak tágas kaput nyit. Mâſodſzor : Mert az Iſtent, minden bûnök okává téſzi. Harmadſzor : Mert az embert meg foſztya ſzabad akarattul; az Iſtent hamis birává téſzi. mivelhogy az el kerûlhetetlen dologért kárhoztattya az embert. Negyedſzer : Mert az ôrdôgôt fogadgya Iſtenûl; midôn azt

hirdeti

Suprà, fol. 147.

Galat. 1. v. 9.

Suprà, Fol. 204.

Suprà, fol. 203.

Aug. Tô. 7. lib. 3. contr. Iulian. c. 17. Hierony. in fine, contra Luciferianos.

Maldonat. Matth. 4. v. 1.

hirdeti : hogy az ô Iſtene izgattya, és kételeniti embert az gonoſzra-Eotôdſzôr : Mert félelemnélkûl minden latorſágra ſzabadit. mivelhogy a' mire Iſten taſzit, és vezet, abban minden ſzeméremnélkûl engednünk kel néki. Hatodſzor : Chriſtus Vrunkatis ſokképpen káromlya; kétſégben eſett, bûnôs, tudatlan embernek nevezvén.

II. Hogy ſoha ſem vôlt, nem hogy az Kereſztyének kôzôtt, de még az Tôrôkôk, és Pogányok kôzôttis ily ſovány, és minden jó rend-tartáſnélkûl való Secta, mint az Calviniſta. Minden aitatoſſág, minden Iſteni ſzolgálat az Calviniſták kôzôtt cſak abban áll; hogy Vaſárnap, egy vagy két éneket el kintornállyanak; és az Prædikátortul, az Kereſztyének gyûlôltetéſre gondolt mérges gyalázatokat hallyanak az ô Pajtájokban. Ez a' többi minden Devotiójoknak. Még az Pogány Tôrôk kôzôttis Bôjt napok vannak, Teſti ſanyargatáſok vannak, Alamiſnák vannak, Szerzetéſek vannak, Házaſſágnélkûl tiſzta élet viſelôk vannak. Az Calviniſtáknál, ſohult ſemmi az egy Szabadſágnál egyéb nincſen : Szentegyházok (ha történetbôl el nem rontották) ollyan mint az barom-állás : Oltári ſzentſégek, nem egyéb egy darab kenyérnél, egy ital bornál : Kereſztſégek, ollyan mint az ezéger, mely cſak jegyzi az Igazſágot : Ió cſelekedetek, nyilván való ocſmányſágnál; jámborſágok (mint Bejthe Iſtvántul meg hallók,) tekélletlenſégnél nem egyéb.

Efféle itéleteket tôttek az tûdôs emberek az Calvinus tudományárul. és a' kinek teje nem koſzos, ezében veheti, Calvinuſnak az fellyûl elô ſzámlált ſok botor vélekedéſibôl, hogy; ſzél fuvatlan nem indul.

Suprà, Fol. 203.

TIZEDIK RESZE.

AZ HELVECIAI CONFESSIORVL.

HElveciában, két nevezetes Confeſſiót irának az Calvangélicuſok, Eggyiket; mikor Ezer ôt-ſzáz negyven-ôtben irnának, Luther halála elôtt eſztendôvel. és ezt *Tigurina Confeſſionak* neve alatt Tigurban nyomtatá ki Froſch Chriſtóf, ugyan azon eſztendôben; mint a' kônyvnek karejára vetett *Titulus* kivûlis, bizonyſágot téſzen errûl Surius, *Commentar. rerum in Orbe geſtar. an. 1545.* Cochlæus, *In actis Lutheri, an. 1545.* Errûl a' Confeſſiórul moſt nem ſzûkſég ſzólnunk, mert ide aláb a' hol helye vagyon, emlekeznûnk kelletik rólla. Más Helvéciai Confeſſio vagyon, mellyet 1566. eſztendôben ſzerzének : és, a' mint fel vagyon jegyezve a' kônyv elein, az Felföldi Calviniſták, Debreczemben, 1567. eſztendôben, bé vôvék, és neveknek alája iráſával meg erôſſiték ezt az Confeſſiót. Errûl az Confeſſiórul ſzóllok rôvideden; és meg mutatom : hogy, ha cſak az emberi okoſſágot tanácſban hijukis, ſzemlátomáſt ki teteczik ennek hamiſſága. Azért illyen Kôtéſben foglalom bizonyitáſomat :

Alvincihez irt 1. Levélnek Poſtſcriptumában.

ARGVMENTVM.

Nem lehetéſges, hogy Iſtentûl eredett Igazſág légyen az, mely ônnôn magával ellenkezô rút Hazugſágokat kapcſol egybe.

Az Helvéciai Confeſſio pedig, terhes a' maga ellen meg haſonlott hamiſſágokkal.

Tehát nem lehetséges, hogy Istentûl eredett Igazság légyen.

Az Bizonyságnak Elsô Részét, *Major Propositiót*, ezelôtt nem egy helyen meg bizonyitók. Es az emberi okosságis arra mutat: hogy, Istentûl kôlt Igazság ott nincsen, a' hol ellenkezés vagyon. Mert, valahol meg hasonlott egyenetlenség találtatik, ott hazugságnak kel lenni; minthogy az egymással viaskodó mondások közzûl, eggyik mindenkor hamis. Azért, szinte mely bizonnyal tudgyuk, hogy az Isten hamisát nem mondhat, oly kétségnélkûl értyük, hogy nines ott Isteni tudomány, a' hol ellenkezés, és hazugság vagyon. ugy annyira, hogy a' mint ezelôtt Sz. Agostontul meg értők, ha csak egy hazugság volna az Sz. Irásban; fel bomlanék minden bôcsülleti és méltósága, még az Isten Igéjének is.

Suprà, Fol. 308.

Masodik Részét az Bizonyságnak, *Minorem propositionem*, az Confessióból elô hozott sok példákkal meg mutathatnám: de hogy egyszer ki fesêllyünk az Vj tudományok szemetiből, és tér-mezôre érkezhessünk, a' hol derék harczal meg ûtközzünk, rôvideden csak egynehányat említek az Helveciák habozásiban.

I. Az bûdôs bornak szép czégért szoktak tenni. Azért az Helvéciákis, leg elôl függesztik az Theodósius Császár végezését, melyben azt irja: hogy, a' minémû Hitet Sz. Péter adott az Rómaiaknak, mely ez ideig megis maradott; azont kôveti az Római Damasus Pápa. Azért ôis azt akarja, hogy annál egyebet, az ô birodalmában senki ne kôvessen: a *Significavit, velle se, ut cunctì subditi eam Religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus, Romanis intitiò tradidisset, ac Damasus Romanus Episcopus custodiret.* Ezt az Theodósius végezését, két kézzel kapják az Helveciák; és Damasust, *Beatusnak*, bódognak nevezik. De noha igen fel adgyák a' jó lével a' bûdôs hûst: mindazáltal más felôl arczúl verik mondásokat.

I.

a *Soz.om.li. 7.c.4. Theodor.li.5.c.2. Niceph.lib. 12.cap.6. Simile Decretû Gratiani, apud Niceph.lib. 12.cap.4.*

Abban az Damasus Confessiójában, mellyet ômagok elô hoznak, az vagyon irva: hogy, reménleni kel az mi jó érdemünknek jutalmát; *Habemus spem, nos consequuturos præmium boni meriti.* Az Helveciák pedigazt irják: hogy, nem ád Isten semmit az embernek jó érdeméért, hanem csak jó kedvébôl. mert, az igaz emberek cselekedetiis mind rútságok, és semmit nem érdemelnek: b *Mercedem quam DEVS dat, referimus non ad meritum hominis accipientis, sed ad liberalitatem DEI. In operibus enim etiam Sanctorum, sunt imperfecta plurima, indigna DEO.*

b *Confess. Helvet. art. 16. fol. 35.*

Ennek fölôtte, Theodósius azt mondgya: hogy, a' mint Szent Péter az Apostoloknak feje, az Rómaiakat tanitotta; ugy ôrizi meg Damasus az Igazságot. Es, nem csak egy vagy két dologra határozza ezt Theodósius, hanem közönségesen ejti mondását: mindazáltal, számlálhatatlan sok dolgokban el szakad az Helvéciai Confessio, az Damasus vallásától: Mert, I. Damasus azt mondgya: hogy, ôtet az Vr Isten az egész közönséges Anyaszentegyháznak gondviselôjévé tôtte; és az Római Pápa, Péter helyében, minden Püspököknek feje: c *Damasus, servus servorum DEI, &c. Nos, qui supra domum DEI, hoc est, Vniversalem Ecclesiam Catholicam, Episcopale susceptmus ministerium, &c. Scitis Apostolicam sedem, omnium Episcoporum, & Ecclesiarum constitutam esse verticem. Tu es, inquit, Petrus, Tu membrorum meorum existis ut Princeps, & Doctor immaculatæ fidei, cujus vice hodie gratiâ DEI, legatione pro Christo fungimur; & omnes hujus Sanctæ Sedis Præsules, ejus vicem gesserunt, gerunt, & gerent.* Azért az Nap-keleti Püspököknek azt irja: hogy ôk az Római Pápának fiai. mert ô reá, ugymint kormányosra bizatott az Anyaszentegyháznak gondviselése: a *Quòd debitam reverentiam Apostolicæ Sedi vestra habet Charitas, vobis, filii charissimi, præstatis ipsi plurimum. In sancta Ecclesia, ubi Sanctus Apostolus sedens docuit, nobis clavi quem tenendum accepimus, officium incumbit.* II. Damasus azt mondgya: hogy minden Püspöknek szabad az Római Pápához *Appellálni*: és az ô akarattyanélkûl, valaki Sinatot gyôjt, nem igaz Keresztyén: b *Damnare Episcopos absq; hujus Sanctæ Sedis autoritate, minimè licet; quam omnes Appellare, si necesse fuerit, oportet. Nam (ut nostis) Synodum sine ejus autoritate fieri, non erit Catholicum.* Annakokáért azt irja: hogy noha sokkal több Püspök vólt az Ariminumbéli gyülekôzetben, hogy sem Nicæában: de ugyan nines ereje annak az Sinatnak. Mert az Római Pápát kellett vólna elsôbennis meg találni, kit nem cselekedtek: c *Præjudicium numeri Ariminensis conventus nullum esse potest: quando ita est habitus, ut neq; Romani Episcopi, cujus ante omnia sententiam cognoscere debuerant, neq; Vincentii, &c. consensus illis accesserit.* III. Damasus azt mondgya: hogy, régi szokás szerént, az Római Pápa eleiben kel vinni, az Tudományrul való egyenetlenséget: d *Cuncta, quæ possunt aliquam dubitationem recipere, ad nos, quasi ad Caput, ut semper fuit consuetudo, deferre non desinatis: ut inde capitatis responsa, unde accepistis institutionem. non quòd vobis scientiæ Ecclesiasticæ Regulæ aliquid desit, sed ut autoritate Sedis Apostolicæ fulti, in nullo ab ejus devectis Regulâ.* Vgyanis azt irja Hierónymus, Sz. Damasus Pápának: hogy, csak az lehet igaz Keresztyén, a' ki eggyet ért az Római Pápával. IV. Damasus azt irja: hogy a' kit Püspôkôk fel nem szentelnek, azt Püspöknek nem kel tartani. és sem Papot, sem Diáconust, sem Subdiáconust nem rendelhet; sem oltárt, és templomot meg nem szentelhet, sem nem Bérmálhat. mert ezek, csak az Püspôkôt illetik: e *Quòd Episcopi non sint, qui minus quàm à tribus sunt ordinati Episcopis, omnibus patet. Non licet ergo eis Sacerdotes consecrare; nec Diaconos, nec Subdiaconos, nec Virgines, nec Altare ungere; nec Ecclesias dedicare, nec Chrisma conficere, nec Chrismate Baptizatorum frontes signare. quæ omnia, solis Pontificibus deberi, ex Patrum constitutionibus, & sacris Canonibus edocti sumus.* Ezeket, és sok több hasonló dolgokat, mellyeket olvassuk hogy hitt, és tánitott Damasus Pápa, ha az Helveciák javallyák s' helyén haggyák; mi Atyánkfiai: Ha pedig ezekkel szemben viaskodik Confessiójok; magok ellen szóllanak, mikor Damasust Bódognak nevezik, és az Theodósius Decrétoma szerént azt végezik, hogy az Apostoli tanitással, mellyet Damasus tisztán meg tartott, egy lineán 'segy nyomban nem járhat, valaki el szakad Damasustul.

a *Theodor. lib.5.cap.9. Niceph lib. 12.cap.17.*

b *Damas. Epist. citat.*

c *Theodor. lib. 2. Hist. cap. 33.*

d *Damas. Epist. 4. ad Episcop. Numidæ.*

Hieron. Epi. 57.58.

c *Damasus, ibid.*

Erre talám azt felelik: hogy, Damasusnak csak az Szent Háromságtul való tanitását javallyák Theodosiussal egyetemben. Nem elégséges felelet ez. Mert, hogy ha ez egy dologban Damasus igazat értvén, egyéb sok derék tanitásiban el tévelyedett vólna; Theodósius azt nem mondhatná, hogy Damasus azt az Religiót kôveti, a' mellyet Szent Péter

adott az Romaiaknak. Az Debreczeni *Synedrium*, az Sz. Háromſágrul, ſzóval eggyet ért az Pápával, vallyon ezért az egy dolognak eggyeſſégéért, azt merié mondani, hogy csak azt kel igaz Keresztyénnek mondani, az ki abban az Hitben marad, mellyet az Római Pápa Szent Pétertől vött? Ennek-fölötte, csak az egy Agazatnak igaz vallása, Bódoggá nem tőtte Damasust, ha egyéb sok dolgokban bálványozó vakságban hevert. Tehát, mikor őtet az Helvéciák Meg-bódogultnak nevezik, minden hamis Eretnekségnek rutságától meg mentik. Végezetre, az ki igazat hiszenis az Szent Háromságrul, ha egyéb dolgokban tévelyeg, nem igazán nevezetik Cathólicusnak. Theodósius pedig, és az Helveciákis meg vallyák: hogy, azokat igaz Cathólicusoknak kel tartani, valakik ezt a' Theodósius törvényét követik. Tehát ki tetczik, hogy ez az törvény a nem csak arra kötelez, hogy az Szent Háromságrúl igazat higgyünk, hanem arrais, hogy mindenben az Római Pápának tanitását kövessük.

a *Duo habet lex Theodosii. Vt cum Damaso sentiant. 2. In specie de Trinitate Fide Damasi explicat.*

II. Egy helyen azt beszélli az Confessio: hogy, Az Ió cselekedetekket, ők sem rosszaknak nem tartyák, sem nem kárhoztattyák: b *Non tamen vilipendimus, aut condemnamus Opera bona.* Más felől azt irja, mint ezelőtt c hallók: hogy, Ocsmányság, rut fogyatkozás, minden cselekedeti az Szent embernek.

II. b *Artic. 16. fol. 34. a.* c *Supr. fol. 202. & paulo ante, hoc eodē capite.*

III. Azt irja ez az jeles Confessio: hogy, ő semmiképpen nem javallya, hogy az Ió cselekedetek szükségesek légyenek üdvösségünkre, és hogy ezeknélkül senki ne üdvözüllyön; mint az maga tulajdon szavából d ez előtt hallók. Maga egynehány szó után eszére jövén 'smegjózanodván, szükségesnek mondgya, hogy az Ió Hitnek, Ió cselekedeti légyenek: *Opera necessario ex Fide progignuntur.* Mely mondásból, igy okoskodhatunk: Az igaz Hit szükséges az üdvösségre: Az igaz Hithez pedig szükséges az Ió cselekedet: Tehát az Ió cselekedet szükséges az üdvösségre. Továbbá, csak azt mondhattyuk Szükségesnek valamely dologhoz, a' minélkül az meg nem lehet: Tehát, az Confessiónak tanitása szerént, Ió cselekedetnélkül nem üdvözülhetünk. Azért, az nagy bőles Confusiónak tetczése szerént, szükségesis, nemis szükséges az Ió cselekedet, üdvözülhetünkis, nemis üdvözülhetünk ezeknélkül.

III. d *Supra fol. 212.* *Art. 16. fol. 34. b.*

IV. Egyszer, nem örömest, dicsiri az Négy közönséges Gyölekőzeteket; az ő Symbolominak, és egyéb Sententziainakis bőcsüllettel helyt ád: *Comprehensa Symbolis, ac sententiis, Quatuor primarum & præstantissimarum Synodorum, celebratarum Niceæ, Constantinopoli, Ephesi, & Chalcedone, credimus corde sincero.* Meny tovább ezen az tiszta szúvel meg vallott mesgyén, és kérdgyed az Helvéciáktul: Hiszike, hogy az Római Pápa, feje és Fejedelme minden Egyházi embereknek? Iavallyáké, hogy az Papság után senkinek szabad ne légyen meg házasodni? Kedvelliké, hogy az Apáczák átokban essenek, ha bagzani kivánkozván nőszni akarnak? Helyén haggyáké az több hasonló dolgokat, mellyeket ezelőtt bővségesen elő hozánk az Négy első Gyölekőzetből? Bátrán mondgyák, hogy ők ezeket mind babonának, ördögi találmánynak, AntiChristus fel-emelésének tartyák.

IV. *Artic. 11. fol. 22. b.* *Supra à fol. 173.*

V. A'

V. A' mint nem régen hallók, azt mondgya Confessiónk: hogy, Sok rútság, és fogyatkozás vagyon az Szentek Ió cselekedetiben: és minden Igazsága oly szép tiszta, mint az havas aszszonyállatnak véres ruhája. De, minthogy ez helyén maradván, azt mondhattya vala egy okos ember az Calvinista Prædikátornak: hogy, ő nem ád okot az bűnre Tanitójának; azért nem akar bért fizetni faradságáért, mert ennek el vételében nis bűnt vallana, a' kinek minden igazsága okádtató rútság. Hogy ezt az lyukat be föltozzák, hosszu kőhögés, és szakál simogatás után, viszsza hazudgyák irásokat, és azt beszéllik: hogy, ebben az egyben nem vétkeznek az Tanitók, hogy, valami magoknak, és perepúttyoknak szükséges, azt mind el vészik: a *Ministri non peccant, quando stipendium, omniáq; interim necessaria pro se & suâ familiâ, accipiunt.*

V. *Art. 16. fol. 35. b.* a *Artic. 18. fol. 50.*

VI. Teli torokkal kiáltyák: hogy, Az Természet törvénye, és az Moyses törvénye által, az Vr Isten mindent, valami szükséges, bővségesen elönkben adott: b *Credimus, hæc DEI lege, (Naturali, & Mosaicâ) omnem DEI voluntatem, & omnia præcepta necessaria ad omnem vitæ partem, plenissimè tradi. Alioquin non vetuisset DEVS, huic Legi nihil addi, vel adimi.* Maga más felől, nem csak azt mondgyák, hogy az Isteni tiszteletre, Vasárnapot, nem Szombatott szentelik ők is; c *Diem Dominicam, ab ipsis Apostolorum temporibus consecratam videmus, quod etiam nunc rectè propter cultum, & Charitatem custoditur:* De a' mi leg nagyob, az Vj Testamentomnak parancsolatit az Keresztségről, az Vr Vacsorájáról, és egyéb derék dolgokról, az Confessio nagy bővön állattya. Mintha ezzel meg hazuttatná magát, hogy az előtt Sidó széltül feje kócsagos lévén, az Vj Testamentomot haszontalannak mondotta vala. Mert, bizony, valaki azt vitattya, hogy az Természetnek, és az Moyses törvényének oly tellyessége vagyon, hogy minden szükséges dolgot magokban kapcsolnak; hivságossá, és mindenestül haszontalanná tészi az Vj Testamentomot.

VI. b *Artic. 12. fol. 23. Deuter. 4. v. 12.* c *Artic. 24. fol. 63. b.*

VII. Csuda mely bátran beszélli az Confessio: hogy, Senki az Isten törvényének eleget nem tehet. Azért, mikor ezt által lépjük, sem Istennek haragjában, sem kárhozatban, nem esünk. mert által jutottunk mi az Törvénynek keskeny pallóján, és az kegyelemnek legeltető szép tágas mezejére vitettünk: *Neq; potuit, aut potest ulla caro Legi DEI satisfacere, & hanc adimplere. Hactenus itaq; abrogata est Lex DEI, quatenus nos amplius non damnat, nec iram in nobis operatur. Sumus enim sub Gratiâ, non sub Lege.* Vövék ezekben, hogy ló bőr a' szekernye, ha ez igy vagyon: és majd azt fogják mondani az emberek; hogy, bolondoskodnak a' Prædikátorok, mikor Isten haragjával, kárhozattal fenyegetik az kősséget. Azért téritik jó lovok szájat, hogy fel szedgyék a' mit el hullattak, és azt mondgyák; hogy, ők kárhoztattyák azokat, kik igy szóllanak: Kűnyű Istenhez jutni, mert Christus el mosta minden bűnünket. mit árthat azért az bűn nékünk? *Damnamus impias quorundam Evangelicâ prædicatione abutentium voces, & dicentium: Facilis est ad DEVM reditus. Christus expiavit omnia peccata. Facilis est peccatorum condonatio. Quid ergo peccare nocebit?* Bizony, semmit az bűn nem árt, ha az Istennek haragját fel nē gerjeszti, az pokol kinnyát nē érdemli.

VII. *Vide infrà, Libr. 6. cap. 3. §. 3.* *Artic. 12. fol. 23. 24.* *Art. 14. fol. 29. b.*

VIII. No-

VIII. Noha azzal mossa száját az Helvéciai Miniſterium ; hogy, Bővségesen fel találtatik az Irásban, valami szükség az tekélletes hitre és életre : *In Scripturâ ſacrâ, habet Eccleſia pleniſſimè expoſita, quæcunq; pertinent cùm ad ſalvificam fidem, tum ad vitam rectè informandam*: De meg óblitik szájokat, 's csak hamar máſt mondnak. mert azt irják ; hogy, az Keresztelésben azokat az szókat kel mondani, mellyekkêl Chriſtus Vrunk meg kereszteltetett, és az Apoſtolok kereszteltek : *Credimus, perfectiſſimam eſſe baptizandi formam, quâ Chriſtus ipſe baptizatus eſt, & quâ baptizârunt Apoſtoli.* Kérd meg tőllők, hol vagyon az Irásban, minémű szókat mondott Keresztelő János, mikor Vrunkat meg keresztelé. és az Apoſtolok, mikor az Keresztyéneket meg bélyegezék? Annakis meny végére, hol vagyon az Irásban ; az *Hypoſtaſis, Ordo inter perſonas*, mellyekrűl ugymint szűkséges dolgokrúl emlékezik az Confeſſio? Ezekhez hasonló sok több értelmeket feszeget egyébűttis. *Art.1. fol.1.* *Art. 20. fol. 56.* *Art.3.fol.5.*

IX. Egyszer azt beszélli : hogy, Mindenkor vólt, és lészen Chriſtusnak Eccleſiája, mely az Istent igazán meg esméri, és igazán tiszteli: *Oportet omnino ſemper fuiſſe, nunc eſſe, & ad finem uſq; futuram eſſe Eccleſiam; eorum videlicet cœtum, qui DEVM, per Verbum & Spiritum Sanctum vere cognoſcunt, & ritè colunt.* Meg sajditák, hogy ez igy lévén, kűnnyen nyaka szakad az ő sorttélyozásoknak. mert, mihent ezt az csalatkozhatatlan Eccleſiát meg esmérnők, nem kellene egyébben versengeni, hanem csak az ő itiletit követni. Azért, forditák az levelet 's azt irák reá : hogy, nem csuda, ha néha az Eccleſia meg botlik, midőn az Isten szava mellől el múlik : *Hæc DEI Eccleſia, columna, & baſis Veritatis non errat, quamdiu innititur Chriſto, & fundamento Prophetarum, & Apoſtolorum. Nec mirum, ſi erret, quoties deſerit illum qui eſt Veritas.* Holott látod, csak annyi méltóságot ád az Eccleſiának, mint Pál Kovácsnak. mert, ő sem mond addig hamisat, mig az Apoſtolok szavát beszélli. IX. *Artic.17. fol.36.* *Ibid. fol. 37.b.*

X. Erőssen biztattya juhait az Confeſſio ; hogy, Bizonyosok légyenek az örők életre való választ ásokban : *Pro indubitato habendum, ſi credis Electum te eſſe. Satis perſpicuum & firmum habemus teſtimonium, nos in Libro vitæ inſcriptos eſſe, ſi in vera Fide Chriſtus ſit noſter.* Ezekben juta, hogy az Sz. Irás nem igy szól ; hanem, félelemmel 's rettegéssel mondgya hogy kel keresni az üdvősséget. Azért árteczul csapák beszédeket, és azt vetek utánna : hogy, jó ez az biztatásis ; de a' kinek esze vagyon, félve és rettegve jár az üdvősségnek keresésében : *His confirmati, cum timore & tremore, juxta præceptum Pauli, noſtram ſalutem operari jubemur.* Megént agyokban tűnek, hogy az gyengén nevelt, és kinnyén tartott fioknak, fel háborodik órómők, ha még félni 's rettegniis kel az üdvősségnek keresésében : Azért okádásokra térnek, 's azt mondgyák : hogy, egy általlyában, minnyájan, valakik meg kereszteltettek, oly bizonnyal üdvőzűlnek. mely bizonyos hogy az Istennek pecsétes levelében hamisság nem lehet. Mert az Keresztség, nem egyéb az örők életre való választ ásnak pecsétinél, és az élők könyvében való bé iratásnál : *Baptiſmus, eſt perpetua obſignatio adoptionis noſtræ. Etenim baptizari in nomine Chriſti, eſt inſcribi, & recipi in fa-* X. *Artic.10. fol.17.18.* *Eod. fol.18.* *Art.20. fol. 55. Vide in f.280.281*

dus, atq; familiam, adeoq; in hereditatem filiorum DEI. Mely vakmerő tudományt nem szűkség rontani. magánnis ki tetczik farka.

Vannak több számlálhatatlan gazságok, és Hazugságok az Helvéciai vallásban : de minthogy szándékom kivűl, az Vj Tudományoknak sok éktelenségi, igen meg nyujták, és vélekedésem fölött meg hoszszabbiták ezeket az könyveket, nem megyek továb : Hanem az Vr Istenhez emelem szemeimet, és Elisæus Prosétával azt kiáltom; *Domine, aperi oculos horum, ut videant*; Nyisd meg, Vram, szemeket ezeknek, hogy lássanak. *4.Reg.6. v.17.*

DOMINE MISERERE.

APPENDIX.
AZ MAHOMET VALLASARVL.

KEt okból indittattam az Mahomet hamis vélekedésének Istentelenségérűl való irásra : Elősőr abból : Mert lelki esméreti ellen Luther azt bősögi; *a* hogy az Törők és Pápista között, nem kel semmi külömbözést és választ ást tenni. Mely káromlásnak merigyes szidalmazásáért, érzi most az ördögök társaságában, az Isten hatagjának füllyát. Hogy azért ennek az képtelen és szenvedhetetlen szidalmazásnak hamisága, ennélis jóbban nap-fényre hozattassék, fel akarám jegyezni, az Mahomet álmainak czufságit, mellyek a' mi igaz Keresztyéni tudományunk mellé semmiképpen nem férnek. Másodszor abból: Mert a' mint elébbis *b* említém, nem kevesen találtatnak az Vjságok után lázzadtak közzűl, kik azt rebesgetik; hogy az Törők hitbennis, meg nyerheti üdvősségét az ember. Azért, az Luther és Calvinus habozásinak bizonytalan fondamentomin meg nem állapodhatván, *c* sokszor sapkát cserélnek az süvegen; sőt, a' mint eléb *d* meg tanúlók, tágas útat irtottak, és nagy tőrést készitettek az Calviniſta vélekedések az Alcoránnak. Azért, nem csak Törökkel bélletteknek nevezik az Lutheriſta Prædikátorok, ki nyomtatot könyvökben, az Calviniſtákat; de az ő tanitásokat, ugyan első garádicsnak irják az Alcoránra. Aztis meg hallók, *e* mely nagyon pártyát fogta Luther az Törőkőknek, és nem szenvedte, hogy hadakat viselljenek ellene az Keresztyének.

Hogy azért ennélis inkább el fajullyanak 's vadúllyanak ettűl az dögleletes Pogányságtúl az emberek; és ha valaha az én irásom, az Mahomet deliái közzűl valakinek kezében akadhat, gondolkodhassék Hitinek állapattyárul : rővid irásban foglalám, nem minden czikkelyét, hanem csak egynehány számos részeit az Mahomet tétovázásinak.

Az Törők birodalomnak pedig terjedését, és az Keresztyén országokon el hatalmazott uralkodásának eredetit 's folyását, a' végre emlitem : Mert, szinte a' mely úton az több Keresztyén országok Pogány kézben estenek, azon nyomon indúlt el az mi nemzetségünkis : ugy annyira, hogy mikor az erejében meg fogyatkozott, és veszős félben jutott Görög országnak historiáját olvasom ; ugy tetczik, mintha az Erdéli és Magyar országi dolgokat olvasnám, mellyek most szemünk előtt forognak. Azért, talám az Ur Isten, a' mi üdvözitőnknek érdeméért, és az szeplőtelen Szűz Mariának, Isten után nékünk Szent Istvántúl testamentomban hagyatott Patrónánknak esedezése által, veszedelemre indúlt Országunkat meg tartoztattya ; ha az emberek, az régi dolgok mellé vétvén állapattyokat, tanúlni fognak az szomszéd házának űlzőgén.

Magamtúl pedig semmit ez Irásban nem mondok, hanem ezeknek, az laistromban fel jegyzett embereknek nyomdokit követem. Elősőr: Meg olvastam az Ma-

homet Alcoránnyát, mellyet Theodórus Bibliander, *Libro de Mahometis vitâ & moribus, in Tres Tomos digesto*, ki bocsáta. E' mellett; az Mahomet szűletéséről irt könyvet, és az Saracénusok Chrónikájáris által forgattam. Azután; Cedrénust, ki az Gőrög Cſászárok hiſtóriáját, 1059. esztendeig, Conſtantinus Monomachusig irta. Zonarast, ki ugyan ezen hiſtóriát, 1084. esztendőre, Alexius Comnénus Cſászárságára vitte. Nicétas Choniátest Logothétát, ki az Alexius halála után Calo Iános Cſászáron kezdi irásat. Ismég; Nicéforus Grégorást, Laonicus Chalcondylást, Iacóbus Boiſsárdust, Honningert, és egyéb nevezetes Hiſtóricusokat, kik az Török birodalomrul emlekeznek. Végezetre; azokatis meg tekintettem, kik az Török Vallásnak hamiſságárul irást hattak: ugymint Ludovicus Viveſt, *Cenſurâ de Mahomete & Alcorano*; Nicoláus de Cusát Cardináliſt, *Cribratione Alcorani*; hogy semmit ne emlekezzem Cuſpinianusrul, Poſtelluſrul, Munſterusrul, Cruſiuſrul, Lonicerusrul, Lázarus Soránciusrul.

§. 1. MAHOMETREVL, *és az ő követőirűl.*

a *Baron. tő. 8. An. 630.*

Heráclius Monothelita eretnek Cſászár birodalmának 21. esztendejében, az az Urunk szűletése után, Hat-száz harminez esztendőben, irja Bárónius: *a* hogy Mahometnek halála történék: és az Mahomet esztendejét, az *Hegirát*, az ő halálán kezdik el az Törökök; az Szereceſenek pedig az ő Szűletéſén. Szűletéſérűl, ſok cſuſos dolgokat beſzéllenek az Saracénusok; a' többi között aztis: *b* hogy, mikor az ő attya Abdella, Emina nevű aſzſzonyt vőtt vólna; ez egy péntek-nap (mely az Törőknél illő nap) mehében fogadá Mahomettet; de sem szűléſében, sem hordozáſában terhét nem érzette. Az mely esztendőben szűlette teték Mahomet, abban sem ember, sem ördög nem szűlt, hogy bőcsűlletesb lenne az Nagy Profétának nemzése. Hetfőn szűletek ez világra: és az ő szűletéſének orájan, az egéſz világon minden Királyok széki le dőlének. Sok Paraſzt álmokat beſzélgetnek gyermekſégérűlis.

b *Apud Bibliandr. l. de Generation. Mahomet.*

Az Fejedelemséget, ugymond *c* Zonaras, nemes nemzetſége után nem nyerte; hanem, egy Cadiga nevű gazdag aſzſzonynak béres szolgája lévén, aſzſzonyát *preſtigio*, őrdőgi meſterſéggel szerelmére gerjeſzté 's el vővé. Mivelhogy pedig az kőrűlig szokta vala törni, és gyakran el dőlvén tajtékoznék, mint illyen betegſégben szokott lenni; bánnya 's szégyenli valais ezt aſzſzony hőlgye. Azért egy Ariánus lator Barát, kit Conſtanczinápolyból ki űztek vala, azt hazudtatá Mahomettel, hogy ő hozzá Gábriel Angyal szokott járni, és titkos tanitáſſal, az Iſteni dolgokra oktatni: de minthogyel nem szenvedheti az emberi gyarlóság az ő fényeſſégét, kételen el kel ájúlni, mikor vélle szemben léſzen. Az Aſzſzony, ezt meg jelenté annak az lator Barátnak, a' ki fondálta vala az fabulát; ki tellyeſſéggel belé beſzéllé az szegény aſzſzonyban, hogy igazat mond Mahomet. sőt el hiteté vélle, hogy az ő Ura, nagy Profétája az Iſtennek.

c *Zonar. tő. 3. in Heraclio. Simi. lia Damaſc. in fine libro rum de Hereſib. Theophan. ap. Baron. loc. cit.*

Még akkor Mahomet csák vékony uraſágban vala az Bódog Arabiának egy szegletiben: de mikor Heráclius Cſászár, az Perſiai győződelem után, azon viſzſza jőne, eleiben méne Mahomet, győződelmén őrvendeze, és egy kis Tartományt is nyere az Cſászártul. Birodalma nevekedvén, ki kezde terjedni az emberek között az ő Profétaſágának is hire, és az Baráttal eggyűtt, két meſterſéget találának, mellyel az tudatlan népet, kűnnyen és lágyan magokhoz cſatlanák.

Baron. illo An. 630. ex Theophane, Cedreno.

Elsőt azt: hogy, az emberi gyarlóſágnak, és teſti kivánſágoknak kedves dolgokat beſzéllettek, és minden felé vetették az eſélt, hogy mindeneket törbe vinnének. Annakokáért, annyi feleſéget engede Mahomet, a' ki menyit tarthat. sőt Paradicſombannis, haſ-hizlaló jó lakáſokat, és szép aſzſzonyokkal való nyájaſſágokat gondola. Ennek fölőtte, hogy az Sidók idegenek ne lennének kellemés tanitáſától, az Kőrnyűl metéléſt jóvá hagyá, az diſznó huſt meg tiltá. Az Ariánuſokat, és Neſtoriánuſokat mellé akarván fogni, Chriſtus Urunkat csák puſztán embernek tanitá. Hogy az Manichæuſok el ne fajulnának, azt beſzéllé: hogy, nem Chriſtuſt, hanem máſt feſzitettek fel ő helyette az Sidók. Hogy az Kereſztyénekkel meg ne utáltatná magát, Chriſtus Urunkrul, és az ő szűzen szűlő Sz. Annyárul, nagy bőcsűlleteſen beſzéllett. Igy azért mindenekhez hozzá szabta magát, hogy mindeneket meg cſalna.

I. áſd §. 3. az 1. Jelenſéget.

Azon. 11. initio.

Láſd oda alább, §. 3. az 5. Jelenſéget.

Második meſterſégét azt olvaſom: hogy, hamis Csudákkal is édeſgette az tudatlanokat. Egy szép fejér galambot, ugy meg szeléditett, hogy kűlőmben ne ennék, hanem vállára szálván, az ő fűléből szedegetne. Egy bikátis arra szoktatott vala, hogy kezéből falatozná a' szénát. Egykor azért midőn Mahomet az ſokaſág előtt beſzéllene, nagy véletlen elő rőpűle az galamb; arany bőtűvel iratott czédulát hoza nyaka kőrűl; és Mahomet vállára szálván, az fűlében motoz vala orrával. El végezvén beſzédét, meg fogá az galambot, az czédulát meg olvaſtatá az Baráttal, és az vala benne: hogy, Fejedelemnek tartcſák azt, valaki egy bika nyakában jármot vethet. Azonkőzben ki boſsáták ſok éheztetés után az Mahomet bikáját, kinek szarva-kőziben meſterſégeſen kőtőztek vala az Alcorán kőnyvet. Es mikor ſokakat el tapodván, Mahomethez jutott vólna, az Kőnyvet szarva-kőzzűl el vővé Mahomet; az igát nyakában veté. Az fabulának vége a' lőn: hogy az Alcoránt, menyből adatott Kőnyvnek; Mahometet 's az Barátot, Profétának kiálták. és a' kiket szép szóval Mahomethez nem édeſgethetnek vala, azokat erőſzakkal, és fegyverrel hozzá hódoltaták.

Mahomet halála után, Eububezer, a' vagy Eubogares lőn Fejedelemmé. Ezt Cedrénus, Abubachárnak nevezvén, azt mondgya felőllé: hogy, Heráclius nak 24. esztendejében hólt meg, midőn (az Bárónius számvetéſe szerént) harmadfél esztendeig regnált vólna.

Baron. Ann. 633.

Eububezer székiben űle Umar; kit némellyek Haumárusnak vagy Aomárnak hínak. Errűl Cedrénus azt irja: hogy, Fejedelemségének első esztendejében, Theodórust az Heráclius Cſászát őcſét meg győzé; és annyira el hatalmazék Syriában, hogy Heráclius, erejéhez nem bizván, Jeruſalemből az Urunk Sz. Kereſztit el vitetvén, puſztán hagyná Syriát. Második esztendőben, ismét Negyven-ezer emberét Heráclius nak meg veré, Damaſcust, Phæniciát, Ægyptust el foglalá. Harmadik esztendőben, Hieruſalemet meg vővé, egéſz Syriát el foglalá. Mivelhogy pedig az Arabiában vigyázó Vitézeknek meg nem fizetett vala az Cſászár, ezekis mind Umar mellé állának, és végre, Heráclius nak 28. esztendejében, az egéſz Nap-keleti birodalomnak székit Antiochiát, meg vővé. Huszon-kilenczedikben, Edeſſát, és Meſopotámiát. Végre, Heraclius nak 30. esztendejében, Perſiát, az az, Kazul-országot, mellyet soha az Rómaiak tellyeſſégeſen le nem csőpűlhettek vala, pálczája alá haytá: Hormiſdát, az ő utólső Királlyát, ſzékiből ki vetvén. Igy bűnteté az Ur Iſten az Monothelitáknak tévelygéſére hajlott Cſászárt, kit oly kegyelmiclen óltalmazott, és vezérlett vala annak előtte, mig az igaz Hitben maradott vala; hogy az Perſiai Királlyalis fejet hajtatna néki.

Baron. Ann. 639.

Umar után, Omen (némellyek Ottomennek irják) emelteték az Fejedelemségre. Kit mikor az maga Vitézi meg őltek vólna, Halit, Mahometnek leányától való vnokáját állaták helyében. Eztis, minek utánna az ellene fel támadott Moaviával, ſokat veſzekedett vólna, az Templomban meg ölék, és az ő fia Alhetem, lőn Fejedelemmé: ki maga kinnyén Moaviának engedé az Uraſágot, hogy ezért vér ne ontatnék.

Chronica Saracenor. Zonar.

Moavia azért, vagy a' mint Zónarás nevezi, Mævia, Conſtantinus Pogonátus Cſászár idejében kezde uralkodni az Mahometánusokon, vagy Agarénusokon, kik magokat Saracénusoknak, mintha Abrahám és Sára neméből származtaknak, hijják. Ez oly bátorságot vőn, ugymond Zónarás, hogy az tengeren által kelvén, Conſtanczinápolytis meg szállaná: De ott igen meg kotorák meſtert, és azutánnis, nem egy izben, hadát meg loholák. Végre harmincz esztendőre frigyet nyere az Cſászártul, illyen okkal, hogy esztendőnként, Három-ezer aranyat, 's nyólcz fő lovat adna az Cſászárnak. Pogonátus halála után, az ő fia Justiniánus fel bontá az frigyet véllek; noha emezek igen esedeznének hogy ne mivelné. Midőn harczra költek vólna az Agarénusok, zálzló gyanánt kopiára emelék az Cſászár frigy-levelét. Erős harczal meg verék Justiniánust: kinek ismét ujob glétet kelle vetni véllek.

Zonar. tő. 3. Pogonato, 670.

Zonar. tő. 3.

Ez űdő alatt az Kereſztyének eſzveſzése, űdőt 's alkolmatoſſágot ada az Saracénusoknak, hogy birodalmok határát kiljeb vetnék. Mert Justinianus ellen, pártot űze Leontius, és lé veté őtet uraſágából. Azután, hadát Leontius Cſászár Africában kűldé az Saracénusok ellen, és szerencſéſen viſzſzais nyeré Africát. De az fizetetlenség

Zonar. tő. 3.

miatt, Africában meg búsulának az ő vitézi; magok közzűl Tibériust emelék Császárságra : és Africát puszták hagyván, Constanczinapolyban térének, Leontiusnak ürát el metczék, hogy Tibérius bátorságosban uralkodhatnék. Justinianus pedig, mint kigyó farka vágátárul emlekezvén, Bolgár ország segitségével Constanczinápolyra méne, 's mind Leontiust 's mind Tibériust koneczrul koneczra vagdaltatá. végre, ők is meg őlettek Filippicustul.

Baron. tö. 8. An. 713. Pulsi a Ferdinando Aragonio. Cedren.

Mig ezek egymást veszték sillyesztek, Moávia Africát viszsza vővé, és egy Spanyól Juliánus Gróf, kinek leányán Rodericus Király gyalázatot tőtt vala, addig untatá az Saracénusokat, hogy Spanyól-országban költözteté őket Africából. Két esztendő alatt, Hét-száz-ezer embernél több vesze az Spanyólok és Saracénusok közzűl. Végre Filippicus idejében, Urunk szűletése után 713. esztendő-tájan, Granátát meg vővék az Saracénusok; mellyet egész Ezer neg-száz nyólczvan-hét esztendeig birtanak. Midőn azért Filippicus, Anastásius, és Theodósius Császárok idejében, az Keresztyének veszekedésének füsti alatt, nagyob erőtt vőttek vólna az Mahometánusok : végre Leo Isaurus, Kép-rontó Császár idejében, Umar nevű Fejedelmek, egész Syriát erővel hatalommal az Mahomet vallására hajtá : és, a' mint Zónaras irja, oly bátorságot vőnek az Musulmányok, hogy Thráciában rohanván, Constanczinápolytis meg mernék ostromlani. Hispaniából pedig, Galliára, nem csatával, hanem országos haddal menének : De Carolus Martellus Turon Városánál, 375. ezert vága le bennek ; holott az maga hadából, másfél ezer embernél többet nem veszetett vólna. Leo Isaurus után, Constantinus Copronymus Császár következék, ki idejében, 744. esztendő táján, † az Hét Capitányok zászlója alatt, az Magyar nemzetség bé szálla Magyar-országban.

Zonar. tö. 3.

Zonar.

† Bonfin. Decad. 1. lib. 9.

Ez vólt rövideden az Mahometánusok birodalmának, és tudományok terjesztésének úttya 's folyása. kiknek midőn birodalmok messze terjedett vólna, ők is sok felé oszlának. és miképpen az Keresztyének közőtt, sok Királyok 's szabad Fejedelmek vannak : ugy ő közöttőkis egynehány részre szakada az birodalom. Hitek és Vallásokis meg hasada. Mert az Alcorán magyarázásában, az Persiabéli Kazulok, Halit az Törökök, Homert követik. És noha nimnyájan Musulmányoknak, az az, igaz hitűeknek nevezik magokat: * de az Asaf, Alembe, Meriq, Buanif tudomány között, sőlőtte nagy külömbség vagyon. Az Egyházi gondviselést a' mi illeti, minthogy Barát intézte minden dolgokat, mint az majmok ábrázni akarják ők is az Keresztyéni szertartást: Azért, a' mint Boissárdus irja; † leg főbb az gondviselésben *Califa*, azután *Serif*, *Mufti*, *Chadilesceber*, *Cadi*, *Hogia*, *Talasmani*. kik ollyanok önállók, mint mi közöttünk az Pápa, az ő utánna való Helytartó, az Patriárcha, Ersek, Püspök, Pap, Diáconus. Ezeken kivül, sok Dervisek, és Szerzetesek vannak, *Calenderes*, *Hinggiemalet*, *Torlacu*. * kik, az kősség előtt, sanyarú szent életet mutatnak, csak nem mezitelen járnak, böjtőlnek, nap-estig vizet hordnak ingyen az szükölködőknek : de e'mellett, ördögi mesterségekkel, babonás varásláskal, sok latorságokkal tellyesek.

† Boissard. Icomib. Sultanor. ex Turcicis Annal. quos Hieron. ab Eck, missit Ferdinando Cæsari.

* In opere Bibliano, tö. 2. Septuagestr. sect cap 1°, an. 1420.

§. 2. *Az Törökök birodalmának terjedéséről.*

Mikor az Mahometánusok birodalma sok felé szakadozott vólna, Zónarás irja, hogy, Constantinus Porfyrogénitus Császár idejében, az az, 1010. esztendő-tájban, az Perssiai, és Médiai Mahomet Fejedelem, hadát viselvén az Indiai és Babylóniai nemzetekkel, az Törökőket Trangolipix hadnagyokkal hivák segétségül az Caucasus hegy mellől : *Turci, gens Hunnica populosissima, & libera, Caucasiorum montium latus Septemtrionale accolens.* Ezeket pedig Törökőknek azért nevezék, ugymond Laonicus, mert parasztok, és temérdek erkölcsűek valának: † *Etymon Turci, agrestem hominem designat.* És jólehet az sok viaskodások után, az Törökök csak három ezeren maradtak vala, ugymond Zonaras : de eggyet értvén, és erős helyekben szálván, ugyan azon Perssiai Mahometnek országában, sélzket verének erővel hatalommal, és sok prædálásból annyéra nevekedének, hogy 1040. esztendő-tájban, Mahomettel szembe meg vijna, és ellene diadal

Zonar. tö. 3.

† Laoni. l. 1. Guliel. Tyrius, de Bello sacro. lib. 1. cap. 7.

mat

mat venne Trangolipix; Arábiát, Médiát, Babylóniát magához hajtaná. Végre, ugy meg szaporodának, és el hatalmazának, hogy Romanus Diógenes Császárt, Axan nevű Török Fejedelem meg győzné, meg fogná, lábával meg tapodná : de végre őtet tisztességgel haza bocsátá. Mig Diógenes rabságban hevere, Michaël Ducas az Császárságban kapa. azért Diógenes, az Törőktől kére segitséget Országának viszsza-vételére. Eorómest kapá a' Török ezt az alkolmatosságot, és ada segitséget; de csak arra valót, hogy Diógenest hazája ellen biztatná, nem hogy diadalmassá tenné. Azért, Diógenes az harczon rabságban esék. és szeme ki tolyaték. Az Török, hogy már igaz barátyának halálát akarná meg torlani, nagy rablásokat tőn az Keresztyénségben.

Anno 1071. Zonar.

Ez üdő-tájban fölőtte jó módgya adaték az Törőknek, hogy birodalmát terjesztené. Mert Michaël Ducas ellen, fel támada egy Rogérius nevű Franczúz hadnaggya. Ennek fölőtte, az Császárságon nem ősztozhatván az Görögök, Alexius Comnénus Porfyrogénitust, meg ölé Andronicus Comnénus. Ezt viszontag, Isáacius Angelus gyalázatos halállal ki végezé ez világból. Eztis, az ősse Alexius Comnénus, meg vakitá. Alexiust, az Velenczések segitségével, ismét ki kergeté az világtalan Isáacius. Végre, az Velenczések és Franczúzok, ugyan meg vővék Constanczinápolyt, és Baldvinust, Flandriai Grófot tővék Császárrá. Más felőlis Bullyónius Herczeg az Franczúzokkal eggyütt Palæstinában méne, és meg vővé Hierusálemet az Saracénusoktúl. Ezek alatt, az szomszéd Országok emésető hadak alatt, az Török sem mulatá dolgát; hanem, a' mint Zónaras irja, Alexius Comnénus viszszavonásakor Chiust, Lesbust, Sámust, egyéb tartományokkal egyetembe kezéhez kopotitá.

Nicétas Choniat.

Circa Ann. 1099.

Sokat veszekedének az Görög Császárok, kik az el-veszett Constanczinápolybul Nicæában futottak vala; nem csak egymással, az mezitelen csonton, és az meg foszlatott Császárságon, de az Constanczinápolyban uralkodó Franczúzokkalis. És, ha az Ur Isten Scythiából nem támaszt vala ellenséget az Törökre, ugyan akkor vége lőtt vólna az Nap-keleti Császárságnak. De az Tatárok, Arábiát, és Syriát rabolván, az Törőkőketis ki kergeték feiszkekből; ugy hogy az ő Fejedelmek Sultán Azatines, kételenitették Michaël Palæólogus Császárhoz furni segitségért. Palæólogus akkor Constanczinápolynak viszsza-vételére kéjzül vala, és segitséget nem adhata néki. Viszszais vővé Palæólogus nagy vér-ontással Constanczinápolyt. Azatines, haragjába az Tatárokhoz adá magát, és egész Thráciáig mindent el égete 's rabla. Azatines halála után, az ő fiát meg ölék az Törökök. Sok pártra szakadának, és Asiát apró Uraságokra oszták egymás között.

Zonar. Nicétas Choniat. Id. lib. 5.

Palæólogus Mihálynak halála után, az ő fia Andronicus, reménlvén azt, hogy most vólna módgya az Törökök ki gyomlálásában, az Massagetáktúl segitséget kére; nagy haddal az Török ellen indula. De mivelhogy hadát minden szabadságra, és Istentelenségre bocsátotta vala, meg szégyenité az Isten, és meg ronta őtetis : *Exercitus enim quem injuria antecedit, plerumq; cladem & interitum ominatur : & priusquam hostes irruant, ipsi sua timiditate everruntur, ipsiq; sibi hostes fiunt. Nec rem bene gerere eos probabile est, qui lacrymas & execrationes secum pro viatico abstulerunt.* Az Császár hadát meg vervén az Törőkök, az Tengeren túl való Nap-keleti birodalmot el foglalák. És, hogy egymás között ne veszekednének, egynehány részre osztak nyerességeket : Frygia, Catanánnak juta; Otmánnak, Bithynia; az többinek egyéb tartományok. Ez a maz Ottomán, a' vagy Atmán, a' kitől származtak azután következő Török Császárok, miképpen a' mi kegyelmes Fejedelmink, az Austriai Császárok 's Királyok, az Első Rudolfustúl. Kit az Ur Isten szinte akkor emele Császárságban, mikor az Ottomán nemzet fel emelkedék, hogy az első Rudolfus ágyékából származandó hatalmas Fejedelmek által zabolán tartatnék az Ottomán maradéka.

Idem lib. 6. An. 1300.

Gregor. li. 7.

Ita Gregoras lib. 7. Anno 1273. Coronatus Aquisgran.

Ottoman azért, 1300. esztendőben, Bithyniának Prúsa városában kezde uralkodni; † Andronicus, hogy az Török ellen szerencsét próbálna, egy Rogérius nevű Spanyólt, kiaz tengeren prædál vala, melléje hivá, és az ő segitségével, szerencsésen meg viva az Törökkel. De mikor Rogériusnak földgyát meg nem adná az Császár, párttot üte 's kardot kőte Ura ellen. és noha ő maga Rogérius az harczon vesze : mindazáltal

Laonicus lib. 1. de Reb. Turcicis. † Greg. li. 7.

az Catalánusok, Törököt hivának magok mellé; és a' Király fiának hadát meg vervén, Thráciát, Macedóniát, Thessáliát el rablák. Az Török, vitézza akar vala Asiában menni, és az Császárral végezett valais, hogy békeséggel járhasson : de az prædának örül. vén az Görögök, reájok ütének. Az Törökök erös helyekben esarlák magokat, és Asiában küldének segitségért: *In iis expugnandis, non parva mora intercessit, nescio quâ Romanorum Principum consuetudine, res quæ festinationem postulant, segniter administrandi.* Elérkezvén az segitség, egynehányszor igen meg páskolák az Görögöket, és az Császári *a* Koronátis el nyerék. Ez üdő alatt, meg hala Ottomán, *b* 1330. esztendőben.

ORCHAN, az Ottomán fia lön Császárrá. Kinek jó módgya adaték dolgainak elő vitelében. Mert *c* Olasz-országban, az Gvelfusok, és Gibellinusok, rút zürzavarban valának. Az Görög Császárok sem nyughatnak vala. meg únták vala Andronicusnak sok esztendőkig való uralkodását: *d Nullo enim modo fieri potest, quin longo tempore rerum potitus, fastidio sit iis qui parent. Nihil enim DEVS in vitâ stabile facit. unde fit, ut omnia terrena mutationibus gaudere videamus.* Azért az ő Unokája, az Ifiu Andronicus, le veté Nagy-attyát Királyi méltoságából. Orchanes sem hagyá magát, hanem az zavaros vizben halászа, és Nicaát sok tartományokkal egyetembe el kapá. Andronicus ellene támada, de Bithynia váralánál, szem-látomást meg rontá őtet az Isten, a' sok nyilván való hamisságokért: *e Ut enim morbi, qui a malo corporis habitu oriuntur, pancos invadunt; aere vero infecto, omnes cali gravitatem sentiunt : eadem ratio singulorum delictorum est, si cum publicis judiciis conferantur.* Ezután, *f* Andronicus az tizen két esztendős fiának Calo Jánosnak, tútorul hagyá Cantacuzénust. Cantacuzénus, leányát feleségül Orchanesnek adá; és egybe szűrvén az levet vélle, az Császárságot magának koporitá. Orchanesis, mikor 22. esztendőt regnált vólna, meg hala.

AMURAT lön az Orchan halála után Császárrá, Jóllehet errül nem egy nyomban irnak az Históricusok. Mert Boissárdus az Török Chronikából azt vitattya : hogy, AMURAT-CHAN ült az Attya helyében. Laonicus pedig, SOLYMANT Amurat elében veti, és azt irja: *g* hogy ez az Solymán jótt Europában derék erővel, és az Bolgárokkal sokat hadakozván, végre Oresztidát, az az, Drinápolyt megis vőtte. Bonfinius pedig, ugy tetczik hogy Boissárdussal tartya : Mert Mahometrül, a' ki Constanczinápolyt meg vővé, azt irja: *h* hogy, ő az Ottomán nemzetségéből hetedik Császár volt. Mától fogva meg azt mondgya: *i* hogy, Amurat volt, a' ki elsőbennis Ország-biro erős hadakkal által költözött Thráciában. Es azt Laonicus sem tagadgya : hogy Amurat, 1350. esztendőben ugy költözött Drinápolyban, hogy ezt választaná lakó-helyül magának, és innen elpdesné Macedóniát, és az Oláh-országokat. En semmi bizonyost nem tudok e' dologban végezni; kevés kárunkis benne, ha nem tudgyuk mint volt a' dolog. Fel nevekedék ez üdő alatt Calo János Palæólogus, és az ő tutorát Cantacuzénust, az Török segitségével le veté birodalmából. Az Török hadais, ugymond Laonicus, ez üdőtajban, az Keresztyének segitségével volt győzedelmes. Mert az Ráczok, és Oláhok seregivel hadakozott az Görögök ellen Amurat : viszontag, Calo János meg békélven Amurattal, fiát szép seregivel Amurat segitségére bocsátotta. és addig szedének az Keresztyének eperjet az más ember kebelében; addig húzák vonák egymást, hogy, mikor minnyájan meg erőtlenedtek vólna, csak el lepé őket az Török. Mert ez öneki szokott mestersége : hogy, valamely Ország igen társúl adgya néki magát, azt, ha szerét teheti, ősve veszti az szomszéd Fejedelmekkel ; és segitséggel naggyal biztattya : de mikor reá kél, először oly segitséget ád, mellyel meszsze ne mehessen senki. és, mikor az sok biztatásnak úrűgyével galibában keveri, és el fogyattya szomszédgyát, akkor oztán annyi segitséget ád, mely el foglalhassa országáris frigyes társának. Igy bánék Görög országgal, Bulgár Országgal, és végre János Király fiával. Azért a' kit Isten okossággal szeretett, tanúlhat ezekből; és azt mondhattya, a' mit az Oroszlánnak az Róka : *c Me vestigia terrent, omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.* : Sok nyomot látok feléd; de visszza eggyet sem látok. Mert nagyob bolondságannál nem lehet, mintha valaki azt itili, hogy az Török, nem magának halász, hanem annak javát keresi, a' kinek tetteti barátságát.

a *Arany bulla czimály az fúró ellenségnek. Gregoras.*
b *Laonic. lib. 1.*
c *Gregoras lib. 8.*
d *Greg. li. 9.*
e *Gregoras.*
f *Laonic. lib. 1.*
g *Laon. li. 1.*
h *Decad 3. lib. 8.*
i *Deca. 3. l. 2.*
Laonicus.
Horat. lib. 1. Ep. 1.

BAJAZETET ültetek az Attya székiben, minek utánna az harczon veszett vólna Amurat. Ez az Serviai Lázár Despotot, az Görögök segitségével, *Græcis armatis sequentibus, quocunq; duxisset*, meg győzé, és ízzül ízre vagdaltatá. Az Görögök, magok veszedelmeréis okot adának. Mert Calo János, az öregbik fiában Andronicusban, árultatást sajditván, forró ecetet öntete szemében, hogy meg vakitaná : De ki gyógyúla az ifiu ebből, Bajazethez szökék, és ő tőlle hadakat nyervén, ki üzé az Attyát birodalmából. Az Attya viszontag, második fiával Emmanuellel eggyütt, Bajazethez szálada; nagy adót igire néki, és aztis fogadá, hogy ellenségének ellensége lészen, és minden hadaival Bajazet mellett forgódik, csak vigye bé Uraságban. Az Török azért, le veté ismét Andronicust székiből, és Emmanuelt emelé Császárságra. Ezután az Emmanuel hadával Eormény-országot meg vővé, az Asiai Fejedelmecskéket meg hódoltatá. Viszsza tervén, Thessáliát, és Filadelfiát el voná az Görögöktül. Nikápolynál, Sigmond Királyt az Magyarokkal eggyütt, igen meg pirieskelé. És mivelhogy az Portára nem akar vala személy szerént üdvarlani menni az Görög Császár, ennek az fogásnak színe alatt, Constanczinápolyt reája szállá. Megis vőtte vólna; mert azelőtt az Görögöknek minden hadait el vesztette vala a' maga szolgálattyában : De jó szerencsére, ezenközben, Tamerlán, (vagy Temir Chán) ménes pásztorból, hatalmas Fejedelem, és Tatár Chám lőtt vala. *a* ki midőn az Asiából ki kergetett apró Fejedelmek kiszteléséből, *b* Bajazet ellen támadott vólna, Engurim a' vagy Ancyra mellett, 1397. esztendőben, meg paskolá hadát Bajazetnek, magát rabbá tővé. De tiszteségesben bánék vélle, hogy sem Sapor Persiai Király Valerianus Császárral. mert Sapor, csak arra tartotta az Császárt, hogy mikor lóra ülne az Valerianus hátárúl hágna lovára : Tamerlán pedig, arány kalitkában rekeszteté Bajazétet, ki bánattyában ott meg hala, 1403. esztendőben.

Az Bajazet négy Fiai meg hasonlának. MUSA, vagy, a' mint Laonicus nevezi, Musulmenes, meg ölé az bátyát Isamot, kit Jósuának nevez Laonicus. Sólymánis Musa ellen támada, Drinápolyban szálla: De az Oláh-országi Marko Vajda segitségével, Solymánt meg öleté Musa, 1411. esztendőben. Viszontag Mehmet, a' vagy Mahomet, negyedik fia Bajazetnek, az Görög Császár erejével meg ölé Musát, 1414. esztendőben.

Azért MEHMETRE szálla éppen az Uraság. És jóllehet Emmánuel Görög Császárt nem háborgatá : de birodalmát meszsze terjesztè Nap-keletre, Cármány-országot el nyervén. Az Velenczésekkelis *c* eleget veszekedék. és 12. esztendei Uralkodása után meg hala.

II. AMURAT, az meg hólt Mehmet fia, kapá az birodalmot : De míg ő Prusában mulata, Mustafa, a' ki magát Bajazet fiának tetteti vala, az Görögök segitségével Europában Császárrá tővé magát. Amurat ezt értvén, *d* egy Génuai öreg hajót találá az Hellespontuson, és minden személyért két aranyat adván az hajósnak, nagy hamarsággal Europába hozá hadait. Mustafát fel akasztá, Thessalonicát az Görögöktül el vővé. Rácz-országban Szenderőt, 1437. esztendőbe meg vővé. *e* Erdélytis annak előtte 1426. esztendőben, az Oláh Vajda segitségével iszonyúképpen meg rablá. Vladislaust, *f* Magyar-országi Királyt Varnánál meg veré. Scander-bék ellen sok hadakat viselé, és, a' mint Bonfinius irja, *g* 1450. esztendőben, Crója várasát vitatván, meg hala.

II. MEHMET az ő fia lön Császár. *h* Ki véghez vivé, a' minek ágyát meg vetették vala az ő elei; és Constanczinápolyt, 1453. esztendőben, *29. Maij*, Pünkösd-kedden meg vővé. Mert addig veszték sillyesték, addig húzák vonák egymást az birodalom fölött az Görögök, mig az Török meg osztván közöttök az földot, *Inter duos litigantes, tertius gavisus est*; az két peres között, harmadik lön nyertes. Tükörid, és példáid ezek tenéked, kedves hazám, meg romlott Magyar-ország. mert, noha fazekadban főtt dolgokbólis tanulhatnál : de, ha az magad seb-helyeit orczádon nem látod, ám csak szomszédodra forditsad szemeidet. Es abban bizonyos légy, hogy a' ki ördögnek szolgál, kinnal fizet néki; és a' ki ellenségével czimborál, forrót öntnek alája, ha elzén nem jár. Elzedben veheted, hogy eleitül fogva, az Keresztyének erejével vőtt erőt az Török az Keresztyénségen, midőn barátságnak színe, és segitségnek remensége alatt,

Laonic. li. 1.
Anno 1393. Bonf. Dec. 3. lib. 2.
a *Sorane. in Ottom. cap. 66. Tamerlan. Dominus ferri.*
b *Boissard. Laon. li. 2. 3.*
Idē autores.
c *Laon. li. 5. Anno 1422.*
d *Boissard. Laonic. li. 5. 6. 7. Bonfin. Decad. 3. lib. 6.*
e *Ita Septē-castrens. eo anno captus.*
f *An. 1444. 10. Novēb.*
g *Bonfin. Deca. 3 l. 8.*
h *Lacō. l. 8.*

egybe bocsátván az Keresztyéneket, addig fogyatta 's erőtlenitette őket, hogy végre elis lepte. Azért, ugy tarcsád az Törökkel frigyedet, hogy semmi kiszteteséré kardot ne köss az Keresztyénségre. Mert, ha külömben cselekeszel, sem nemesleb, sem gazdagb, sem okosslab, sem egyéb Isteni 's emberi jókkal bővölködőb nem vagy Görögországnál; igában ejted ennélis inkáb nyakadat. Hazája gyűlölő, csak maga tiszteléssége vadászó fiadnak tarcsád azt, valaki arra akar vinni tégedet, hogy, a' mely úton Budád oda vagyon, mostis azon sétály, és az Török paissa alól lövöldözzed az Keresztyénséget.

Laonic. li. 8.

Constanczinápolynak meg vétele után, Trapezontomot, Corinthust, Athénást, Spartát, Euboeát kézhez vövé Mehmet. Ussum Cassant az Perssiai Chámot meg veré. Bosznát, 1404. esztendőbe rabságban ejté. *a* Nandor-Fejér-várat meg szálla: de Isteni csudákkal, Hunyadi és Capistránus János emberségével, még ez egy úttal meg óltalmaztaték.

a Bonf. Decad. 3. lib. 8.

II. Bajazet, 1481. esztendőben kapá az birodalmot. az őcse Gemes, félvén hogy meg ne fojtatná az báttya, előszőr Rhodusban, azután Rómában futa. Cárminiát, a' vagy Ciliciát, mely ellene rugóldoz vala, újonnan meg zabolázá.

Sequētia ex Boissardi Annalibus Turcorum, Höningero, de Bello Solyman. &c.

Selym, Bajazet fia, meg éteté az Attyát, 1512. esztendőben. őcseit, báttyaitis minden maradékival egyetembe kardra hányatá. Fejedelemségének kezdetin, az Kazul (kit mi Perssának nevezünk) Ismaël Sófit, erős harczal meg veré, 1514. esztendőben. Es mivelhogy az Syriai, és Ægyptombéli Sultánok (Mahometánusok vóltak ezekis, mint szinte az Kazulok, de Török birodalom alatt nem vóltak) segitették vala Ismaëlt ő ellene; ezekre fordittá fegyverét, és 1515. esztendőben, egész Syriát, Ægyptomot, Palæstinát, birodalmához fogá. Az Mamalucusokat, ezeknek az Tartományoknak Urait, egy lábig mind le vágá. az Mamalucusok pedig, (kiket Törökul Zerecsoknak neveztek) a' mint Sorancius irja, *b* Cserkeszek vóltanak.

b Lazar. Sorant. in Ottoman. c. 32.

Solyman üle az Cssászári székben, Attya halála után, 1520. esztendőben. Leg előszőris Nandor-Fejérvárat meg vövé. 1521. esztendőben, és eggyik ágát le tőré az Magyar Coronának, ily erős vég-háznak meg vételével. Másod esztendőben, sörmyü vér-ontással Rhodust az Máltai Vitézektül el nyeré. Végre, Magyar-országra ténvén erejét, Lajos Királlyal szembe szálla, 1525. esztendőben *c* Mohácsnál. és midőn az Tanács Urak akaratiya ellen, az köz legényeknek vakmerősége, csak nem erővel reá doblotta 's kénszeritette vólna az Királyt, hogy huszon-őtt-ezered magával, háromszáz-ezer emberrel szemben meg vina, mind Királyunk, mind Országunk egy harczon veszte, és az Nemességnek szine farkas-kaszára vetteték. Ipy indullyanak ám el az Urak, az kevésre nézö, és csak az egy vakmerősségre vetemedett tudatlan Katonák szaván 's biztatásán. Az ártatlan ifiu Király veszése után, Solymán mind Budát, 's mind az több fő helyeket, vér-ontásnélkül kezéhez vövé 's meg fosztá. De nem akará hertelen ily messze vetni az határt, hogy maga ellen ne nöditaná az egész Keresztyénséget, hanem, ezeket pusztán hagyá. Az Magyar Királyságon kezde veszekedni Zapolya János, Ferdinánd Cssászárral; és, hogy az Német ellen erősseb lenne, az Görögök veszedelmének nyomdokiban lépék, 's az Török mellé csatlá magát. Solymán vötte vala eszében, hogy Magyar-ország ver-ontásnélkülis övé lehet, csak az Németnek vethessen zabolát szájában. Azért Zapolyának barátságával élvén, igyenesen által Magyar-országon Bécsre méne, 1529. esztendőben. Es noha Bécsnek akkor csak régi módra vékony kerittési vóltak, nem oly hatalmas bástyái mint mostan: de harminczad napiglan való szállással semmit nem tehete néki, és viszsza kelle pironkodni sok kár-vallással. János Király látván hogy benne sült practikája, végeze Ferdinándal; és egy ideig meg pihene az szegény Magyar-ország. Solymánis, 1535. esztendőben, Mesopotamiát, Assyriat, Babylóniát, mivelhogy az igát ki akarták nyakokból rázni, igen meg nyomorittá. Ez ideiv alatt meg hala János Király, és Ferdinánd be szálla Magyar-országban. Az Zapolya kisded fiának gondviselői, Solymánhoz futának; sok Istenkedéssel fel inditák, hogy kötele szerént, meg óltalmazná az Országot Ferdinánd ellen, az az, Farkasra bizák az bárányt. Azért Solymán, 1541. esztendőben, Buda mellé szálla; szép szóval az Király fiát, és az fő Urakat ki beszéllé táborában, és minek utánna eleikben takogatta vólna, hogy ő sem győz

Obsidio cœpit, 22. Septemb. Soluta est 14. Octob.

30. August.

győz minden esztendőben ki faradni, és az Magyarok sem elégségesek, hogy az Német ellen Országot óltalmazhassának; azt akará, hogy kezében haggyák Budát, ő meg őrizi; mint hogy az óltától fogva erősslennis őrizi: az Király fiát pedig Erdélyben igazitá. Igy vesztők, mintha fa-pénz lött vólna, nagy módnélkül szép Országunkat. Azután, 1543. esztendőben, Esztergomott meg vövé az Ferdinánd Cssásztól benne hagyott Spanyóloktul. Ezer öt-száz ötven-egyben Tömösvárat, és Szólnokot el csipé. Egretis meg szállá az ő hada, de meg nem veheté. *10. Augusst.*

Maximilián választaték az Magyar Királyságra, és az Ifiu János Királytül Tokajt's Szakmárt el nyeré. János Solymánhoz elék, és ő hogy már Jánosnak küld segitséget, Bassával Gyulát meg véteté, 1566. esztendőben. Mely erős vég-házat, Bebék György practikájából azért ada Török kézben az Ságora, Kerecseni; mert Bebékkel el hitették vala, hogy János Királynak kezében bocsáttya Solymán, valamit el vehet Maximiliántúl. Ugyan azon esztendőben, ómaga Solymán, Szigetet meg szállá. és mikor az vitéz Zrinyi Miklós, az régi igaz Hitért, és szép hazájáért emberül vitézkednék, boszszúban meg fortyana 'ſ meg dermede Solymán, látván hogy meg csökönt szerencséje: mindazáltal, halála után harmadnappal meg vövék az erős házat az Törökök. *2. Julij.*

4. Septemb.

II. Selym, Solymánnak fia, lón ezután Cssászár. és 1570. esztendőben, Cyprust az Velenczésektül el nyeré. Azután való esztendőben, Joannes Austriacus, az Töröknek tengeri erejét meg veré: 5000. elevent foga: 25000. vága le: 15000. rabot szabadita: 117. Török hajót nyere: 80. el merite. 1574. esztendőben, Selym, Szinán Bassát Golettára, és Tunesre küldé Africaban; mellyet az ótődik Károly Cssászár, minden emberi okosságtul meg gondolható erősséggel, ugy tetczett hogy győzhetetlenné tött vala: de eztis, sok koróm szakadással, és vér patakokkal, ugyan meg vövé Sinán.

III. Amurat kezde uralkodni, 1574. esztendőben. Es mivelhogy mi velünk türhető békeségben vala; 1578. esztendőben, az Kazul ellen hadat indita. Ezzel meg békélék, 1593. esztendőben; és mindgyárt mi belénk kapa. Az szerencse egy időben csudálatos jó szinnel mutata néki magát, mert, 1594. esztendőben, *a* Sinán Bassa meg vövé Győrt, mellyet az Ur Istennek jó vólta, 1598. esztendőben, *b* nem emberi erővel, hanem csak szinte Isteni kegyelmességével, egy Pettárda által ismét kezünkben ada. Győr vételén, az egész Keresztyénség ugy meg rémült vala, hogy sokan Magyar-országból, sőt Bécsből, és távulban való helyekrülis hordozkodnának. Es ha az Ur Isten, az Felséges Báthori Sigmondot, Sinán Bassa ellen, mint Dávidot Góliad ellen nem támasztya vala; készen vala az romlott Magyar-országnak utólsó veszedelme. De Sinán, hátul nem akarván ellenséget hagyni, Havas-alföldére üte, 1595. esztendőben. és midőn ezt az Országot meg vötte vólna; Báthori Sigmond eléb az Tömösvári Bassát meg vereté Barbely György által az Vas-kapunál. azután Sinán eleiben személyében méne, sok Törökőt veszte. Dunán által kergeté Sinánt, Havas-alföldét meg szabadita, Sinánt gyalázatos busulásokkal ez világból ki végezé. egy szóval, meg mutatá, hogy nem oly szörnyü az Török, az mint irják; és az egész Keresztyénségnek szüvet ada. Mely cselekedetért, az mi Nemzetségünk, sőt az egész Keresztyénség, örök hálaadással tartozik néki. *a 29. Septēb.*

b 29. Maij.

III. Mahomet, az attya után, 1595. esztendőben kezde uralkodni. Személye szerént meg szállá Egret, 1596. esztendőben, és hamar megis vövé. Azután egynehány nappal oda érkezvén Cassárul az Felséges Maximilián Herczeg, Erdélyből az Felséges Báthori Sigmond, az Keresztes mezején, *26. Octob.* erős harczot tartának; és mostis kétséges, kié vólt az diadalom. Annakutánna, 1600. esztendőben Kanisátis el vesztők. Végre, az Bocskai támadása miatt, Pestet, Esztergomot, Hatvant, sok több erős házakkal egyetembe, Török torkában ejtők. *15. Octob.*

21. Octob.

Ezekből kűnnyen meg érti, a' kinek nem tők az agya, mint, és mi miatt nevekedett ennyire az Török birodalom az Keresztyén Országokon.

§. 3. *Az MAHOMET hamis Tévelygésének Tiz jelensége.*

Oly balgatagságok, és marczona kábaságok vannak az Mahomet tanitásában, hogy,

ha az Isten ostorúl nem ereſztette vólna az embereket ily temérdek vakſágra, méltó nem vólna ezeknek képtelenſégiben csak egy órátis veſztegetni. De mivelhogy ſzolgálnunk kel, az elſeſeknek, és az gorombáknakis, egynehány Ielenſégit az Alcorán hamiſſágának ſommában foglalom.

Rö.1.v.14.

ARGVMENTVM.

Supr.f.273. a Azoar. 43.verſ.fin. b Azoar. 63.init. c Azoar.20. init. d Sup.f.32. e Azoar. 43.init. f Azoar.8. g Azoar. 76. h Azoa.54. i Azoar.93. k Azoar. 54.fine. l Azoar.86. 65.& 66. m Azoar. 60. n Azoar. 65. o Azoar.88. p Azoar. 47. q Luth.Coll. Meſal.German.Iſleb.p Gaubiſch. cap.50. De Morte. fol. 503.504. Ariſtot.1. Ethicor. r Azoar.88 in fine. ſ Azoar.25 ante med. t Azoar.87. initio. u Azoar.5. x Azoar.10. init. y Azoar.12. ſub finem.

Első Ielenség : Valamely Tudományban, az emberek természetiben óltatott okoſſággalis ellenkező dolgok foglaltatnak, nem lehet abban Isteni igazság.

Illyen sok vagyon az Alcoránban. *Ergo, &c.*

Az Bizonyſágnak Első Réſze, nem ſzükölködik erőſſitéſnélkül. Az Második Réſzének, csak magamtúl az Alcoránba fel jegyzett példáitis, ſok vólna mind elő-ſzámlálni. Egynehánnyal meg elégeſzem: I. Azt irja: hogy, *a* Nem csak az Angyalok, de ómagais az Isten imádkozik Mahometért. Mintha vólna valaki nagyob az Istennél, kinek könyörgene, és kitül várna ő Szent Felſége. II. Az égben mondgya hogy egyſzer ragadtatott, *b* és oly közel vólt az Istenhez, hogy kéz-ijből, kétſzer ſzinte az Istenig lóhetett vólna ember. Aztis e'mellé veti: *c* hogy, Az Isten hat nap teremté az eget és földet; azután oſztán fel méne az égben. Maga az okoſſágis arra tanit, *d* hogy az Isten egy helyrül máſúvá nem mehet, és az ő természeti mindenütt jelen vagyon. III. Azt irja eggyütt: *e* hogy, az Isten ő néki menedéket adott, hogy minden aſzſzonyemberrel, tartoztatáſinélkül, ſzabadgyában bagozhaſſon, még az maga ſaját Attya, Annya, Nennyének leányivalis. IV. Nem elégſzik meg azzal, hogy ez földön ſzabadoſſá tészi az embert; *f* hogy annyi aſzſzonyemberrel éllyen a' menyit el tarthat, és ha valamellyiket meg únnya, elérében máſnak tukmállya, a'vagy *g* csak el veſſe magátúl: hanem az ſörtelmes ember, bordély-házat akar csinálni menyorſzágból. Mert az mennyei bódogſágrúl imigyen beſzél: *h* Ott, ugymond, ſzép kertek, és, hűvös folyó-vizek léſznek: *i* Péſma ſzagu jó borokat iddogalván, pihes ágyakban, bárſon paplanok között heverünk: *k* Bárſony öltözetben, ſzép öreg fekete ſzemű ſzemöldökű leányokkal iétálunk: *l* Bárſonyos ſzép vetett ágyakban dőlünk, mikor kedvünknek tetczik, és az fáknak árnyékában nyugſzunk: Ott az ſzép fák le hajolván, jó gyümölcſel kedveskednek. ékes gyermekek, tiſzta Criſtaly, 's ezüſt poharokban, az Zelzebil kútfőből oly gyönyörűſéges italt adnak, mint az gyömbér; sőt *m* madár hűſſal, és ſok kedves gyümölcsökkelis gyönyörködtetnek. E'mellett, tiſztes menyecskékis kéſzen léſznek, *n* kik ollyanok, mint az gyöngy és hyacinthus: *o* ſzép kiſded cſecſecskéjek nékik: *p* ſzemek pedig nagyok, mint egy egy tyukmonyák. Csuda hogy aztis oda nem irta, a' mit Luther Márton illyen ſzókkal fel jegyzett: *q* [Menyorſzágban, ſzép fák, és virágok léſznek: az mezők ſénylenek, mint az Smarágdok: az poloczkák, egerek, és egyéb bűdös állatok, draga gyönyörűſéges illatúk léſznek: kellemés ebecskék, és macskák léſznek, kiknek ſzörök ollyan mint az fejér gyöngy. Ezekkel, mikor kedvünk tartya, kedvéſen jadczodozunk.] Ezek az Luther ſzavai. Dezt barátom, bár magának 's Mahometnek tarcſa azt az menyorſzágot, melyben az ebekkel jádczanak. Mert, csak az Pogány Ariſtóteleſus által-értette, hogy az teſſi gyönyörűſégben, mely az oktalan állatoknakis köz, nem lehet a'mi bódogſágunk. V. Az Angyalokat, halandóknak mondgya. és azért irja eggyütt: *r* hogy okis fel támadnak az itélet napián. VI. Az ember lelkérül, vak paraſzt kábaſágot tanit, azt beſzélvén: hogy, *s* A' mi Lelkünk, az Istenſégnek egy réſze. mintha az Isteni természetet fel konczolhatnák, és réſzre oſztogathatnák. VII. Az Istentűl azt beſzélli: *t* hogy, Mikor ő velle beſzélgetne, az őrdögre, és az ſzelekre meg eskűvék néki az Isten. mintha az ördögök tanubizonyſaganélkül, az Istennek ſzava hihetéleges nem lehetne. VIII. Arra tanittya az ő deliáit: hogy, *u* Soha kűlőmben az hitetlenekkel (igy nevezi az hamis Proféta az Kereſztyéneket,) frigyet 's társaſágot ne veſſenek, hanem ha az ſzükſég kivanná; és a' félelem kénſzerítené. Es, *x* ha történetből tárſúl kellis egy időig őket fogadni: minhent mód adatik az dologban, ottan arczúl fordullyanak ellenekjes módgyát ejthetvén, megis öllyék őket. Mert *y* világ végéig, ſoha ezekkel nem kel bé-

kével

kével lakni. Mind ezek, és több ſzámnélkül való haſonlatos dolgok, még az Pogány Bölcſeknek emberi okoſſágból vőtt tanitáſokkal, és az közönſéges tekélletéſségnek regulájávalis ellenkeznek.

ARGVMENTVM.

a Supra fol. 244. b Azoar.12. medio. c Azoar.12. fine. & 13.in fine. d Azoar.10. ſub finem & 15.init. e Azoar.24 fine. f Az.56.fin. g Azoar.80. h Azoar.77. 82.in fine. i Az.12.ini. k Az.61.63. l Azoar.78. initio. m Azoar.5. fine. n Azoar.3. init. o Azoar.10. me.19.in fi. p Az.12.& 55.initio. q Azo.15.in fin.60.fi.52. r Azoar.98. ſ Az.20.fin. t Az.19.ini. u Azo.9.fin.

Masodik Ielenség : Az mely vélekedéſben, magával ellenkező Tudományok foglaltatnak, nem kel abban igazſágot, és Isteni bőlceſeſéget vadáſzni.

Az Alcoránban pedig, ſok ellen-mondáſok találtatnak. *Ergo, &c.*

Első Czikkelyét az Bizonyſágnak, nem régen *a* meg erőſſitők. és csak ez világi per-patvarban ſem adunk helyt annak, a' ki magával ellenkező dolgokat forgat. Második réſzét az mi erős kötéſünknek, világos példákkal meg mutathattyuk: I. Eggyütt az Chriſtus Evangeliomának engedelmére inti az embereket; *b* és azt hirdeti: hogy, őtet az Isten a'végre küldőtte, hogy meg erőſſiteſe az Chriſtus törvényét. Egyébütt pedig, az Kereſztyén hitet *c* ſzőrnyen gyalázza, és azt beſzélli: *d* hogy mind tévelygenek, valakik az Alcoránnak nem hiſznek. Azonközben *e* Azoar.3. azt mondgya: hogy, mind örők tűzre vettetnek, a' kik nem kővetik az Mahomet hitit. Azután ezt meg hőkköli, és *f* Azoar.52. azt irja: hogy, talám Isten meg kegyelmez az Hitetleneknek; és az Mahomet kővetőivel eggyűvé viſzi őket. II. Néhult azt hirdeti: *g* hogy, ſoha az kárhozottak pokolból ki nem menekednek. Gondollya magát, 's ezt viſziza mondgya; *f* még az ördőgőkrűlis azt hirdetvén: hogy az Alcorán által meg térnek, és üdvözűlnek. III. Bátran irja eggyütt: *g* hogy, ötven-ezer eſztendő múlva léſzen az itélet. Máſzſzor meg gondollya magát 's azt mondgya: *h* hogy, csak az egy élő Isten tudgya, mikor léſzen az utólſo nap. IV. Azt vitattya nehányſzor: *i* hogy, csak az egy Istenre ſzabad eskűdni. Maga midőn ezt el felejti, *k* eskűſzik az ſzélre 's ördőgökre. máſutt *l* eskűſzik az maga pennájára. V. Hol azt mondgya; *m* hogy, a' ki egyſzer hitetlenné lőtt, ſoha többé azt kedvében nem fogadgya az Isten: Hol pedig azzal biztat; *n* hogy az el hanyatlott, és meg csalatott emberekis, az ő tanitáſa után, Istennek kedvében juthatnak. VI. Néha azt tanáccſollya; *o* hogy, ſenki ne imádkozzék az gonoſzokért: Meg gondollya magát, 's azt irja ez ellen; *p* hogy, az Sidókért, és kétſégben eſettekértis inéltó könyörögnünk. VII. Nem egy helyen irja: *q* hogy, őtet Isten nem azért küldőtte, hogy valakit az Hitért háborgaſſon, és erővel erre hajteſſen: *r* Tu doctor es, non coactor. Es azzal bizonyittya, hogy ſenkit nem kel hitiben bolygatni, és az ő tanitáſára erőltetni: *ſ* Mert, ha az Isten akarná, mind ez világ hinne: ha pedig ő nem akarja, heában való az te erőltetéſed. mert ſenki ſem hiſzen az ő kedves akaratyanélkül. Maga az linea mellől el menvén, máſutt azt beſzélli: *t* hogy, Valaki az ő tanitáſára nem akar hajlani, mind tehetéſséggel, mind álnakſággal azon légyenek, hogy el veſzeſſék. Csak ezekbőlis ki nyilatkozik, mely erős bizonyſág légyen, a' mellyel Mahomet hitelt akar ſzerzeni az Alcoránnak, midőn azt irja; *u* hogy, ha Isten nem ſzerzette vólna az Alcorántt, ſok egymáſſal ellenkező dolgoknak kellene ő benne találtatni.

Harmadik Ielenség : Isteni tudomány az nem lehet, mely magában, világos és által láthato hazugſágokat kapcſol.

Illyen az Alcorán. *Ergo, &c.*

Az Bizonyſágnak Első Réſze, ezelőtt *x* meg bizonyodék elégſégeſen. Második réſzét kűnyű ſok Ielenſégekből meg mutatni: I. Azt irja: *y* hogy, ha az Alcorántt egy hegyre réſzed, az Isteni félelem miatt az hegy mindgyárt el olvad. Ezt a' ki nem hiſzi, próbállya meg, és ſzem-látomáſt hazugſágban kapja az hamis Profétát. II. Minek utánna azt irta vólna; *z* hogy, az Chriſtus Evangelioma, igaz út az üdvőſſégre: utánna veti; hogy, az Alcorán meg erőſſiti az Chriſtus tanitáſát. Bezzeg igaznak mondom énis ezt az beſzédet, ha eléb valaki el hitetheti velem, hogy az tűzet fel lobbantya az ſebes folyó-viz; és, hogy az hamiſſágrúl, erőt veheſſen az tiſzta igazſág. III. Chriſtus Urunkrúl azt irja: *a* hogy, ő az Sidóktúl meg nem feſzittetett; hanem máſt, nem

x Supra.fo. 226. y Azoa.69. fine. z Azoar.12. medio. a Azoar.11. initio.

tudom kit kaptak elő ő helyében : Chriſtuſt pedig az Iſten el ragadta. IV. Dieſekedik azzal Mahomet: *a* Hogy ő tólla Chriſtus Urunk illyen bőcsülletes bizonyſágot adott : Sidók, im én tanuluk titeket; de én utánnam, nagy követ jó, kinek Mahomet az neve. Ezeket Mahomet csak újából szopta, és álnakúl gondolta. V. Azt irja: *b* hogy Kereſztelő Jánoſnak előtte, nem volt senkinek János neve. Maga az Machabæusok, és az Esdras könyvéből, sőt csak az Sidó Jóſef iratſibólis ki teczik, ennek az hazugſágnak éktelenſége. VI. Az egekrűl azt beſzélli: *c* hogy, ezek régen nyakunkban szakadtak volna, ha az Angyalok imádſága nem tartaná fejünk fölött. Aztis e'mellé veti: *d* hogy, hét égnél több nincsen. VII. Az Ægyptumból ki szabadulásnak hiſtoriáját, csuda menyi fabulákkal elegyíti. Több dolgok közt aztis irja: *e* hogy, mikor az Sidók bálványt imádának, Aaront üſtőkénél fogva, jól meg czibálá Moyſes. Effele fabulákkal, és hivſágos hazugſágokkal, tetézve tellyes az Alcorán : és mégis azzal mér dicſekedni Mahomet; *f* hogy, az ő könyvében nincs semmi hazugſág, sem az régi Prophétákkal ellenkező tudomány.

NEGYEDIK Ielenség : A' mely Tudomány sok balgatag beszédekkel, és hivſágos álmokkal meg rakodott, nem kel azt az Igazſág szerető Istentűl áradott tekélletes vallásnak itilni.

Az Mahomet tanitása pedig illyen, nagy részre. *Ergo, &c.*

Ennekis az Kötésnek Első Részét, az természetnek világos oktatása, és az Iſteni tudománynak méltoſágárul való itileti, ki jelenti. Második Részét pedig, csak ezekből az egynehány példákból is meg tanulhattyuk: I. Azt beszélli: *g* hogy, az Angyalok közzűl némelynek két szárnya vagyon, némelynek három 's négyis. Kárt vallottunk, hogy, mikor az Angyalokkal nyájaskodott Mahomet, egy tollat ki nem szakaſztott az ő szárnyokból; láttuk volna miis színét az Angyalok tollának. II. Aztis el akarja hitetni: *h* hogy Beelzebubot azért veté pokolra az Iſten, hogy imádni nem akarta Adámot, kit az Ur Iſten sárból csinált vala, de Beelzebubot tűzből. III. Csuda dolgot ir hogy történt egyszer, de talám álmában; *i* Mert, ugymond, az Hóld le esék az földre; és az nagy esetben, két felé törék. Kapá ezt hamarsággal Mahomet, és szépen ölzve forraſztá, 's fel tővé helyére. Kár hogy meg nem irja Mahomet, minémű vinnyében, és kovács mű-helyben forraſztotta ily hamar egybe az Hóldat : és hol vőtte az lajtorját, mellyen fel hágott az égben. talám ezutánnis lenne szűkſégünk erre az meſterſégre, ha ujonnan alá esnék az Hóld. Mert, Iſteni csudából ez nem lehetett. mivelhogy majd *k* magától megértyük, hogy ő soha semmi csudát nem cselekedett. IV. Salamonrul azt irja : *l* hogy, minden madarak szavát értvén, szolgáltak néki az madarakis. És, mikor egyszer az ördőgökkel, és madarakkal eggyűtt menne, egy hangya nagyon kezde mondani társainak, hogy lyukokban szaladgyanak; mért ha kin érik, el tapodgyák őket. Ezen Salamon nágyon kaczaga. Az Búdől babukkot nem látván seregében, meg haraguék ellene : de midőn elő kerűlt volna, azzal menté magát; hogy, egy hatalmas Királyné afszonynál Sabában volt. Salomon mindgyárt egy ördöggel magához hozatá az Királynét. Mikor az Salomon palotájában jutott volna az Királyné, jól fel emelé szoknyája allyát, azt alitván, hogy vizen kellene által menni. maga csak az üveg padimentomon jár vala, &c. Effele képrelen gyermekſegekkel gyönyörködtetí az bábákat Mahomet. V. Chriſtus Urunkrúl azt igazán vallya : *m* hogy, ſerfiunélkűl fogantatott : de az egy igazſág mellé, számtalan fabulákat földoz; tudni illik : Mit mondott Chriſtus mindgyárt születésének órájában az ő Annyának; és miképpen mentette Bódog Afszonyt az ő Attyafiaitúl, kik őtet rágalmazták, hogy házaſſág-kivűl szűlt volna. Es, az ugyan szokása Mahometnek, hogy, valamikor az Sz. Irásnak könyveiből emlit valamit, ugy ősze zavarja az kűlömbőző hiſtoriákat; és ugy bé keveri hazugságban, hogy tiſztán csak fabulát csinál belőlle. Az Saul, és Gédeon hiſtoriáját rutul egybe keveri, *e Azoar. 30. 36.* Az Moyſes dolgairul, kész nevetség az miket beszél, *Azoar.* VI. Az kárhozottaktul azt irja: *n* hogy, az Ezecum-fának gyűmölcsével élnek. mely szinte oly rút, mint az ördög feje. VII. Az Alcorán után, egy Könyvecske vagyon, melyben Mahomet az Sidókkal beszélget. ebben okát adván, miért nem kel

a *Azoar. 71. init.*
b *Azoa. 29. init.*
c *Azoa. 52. init.*
d *Azoar. 51. initio.*
e *Azoar. 17. post med.*
f *Azoar. 51. sub finem.*
g *Azoa. 45. init.*
h *Azoa. 25. & 48. in fin.*
i *Azoa. 64. init.*
k *Az 7. Ielenségbe.*
l *Azoar. 37.*
m *Azoar. 29. initio.*
n *Azoa. 47. medio.*

kel meg enni az diſznó hűst; Azt mondgya : hogy, mikor Chriſtuſt kérdenék, mint volt az viz-özön? Sárból egy emberkét csinála : ezt az földre vetvén, egy ember lőn belőlle, ki magát Jafetnek mondá. Ez egyéb dolgok között aztis beszélléte : hogy, midőn az Noé bárkájában, az ember ganéjnak bűzi miatt nem maradhatnának, az Istennek parancſolattyából, az Elefánt viteték az ganéi rakáshoz; és mihent ők az rakáſban ipirkálék, ottan egy diſznó lőn belőlle, ki azután tiſztán tartotta az bárkát. és ezért nem szabad meg enni az ocsmány állatot. Az bort pedig, illyen okból mondgya hogy nem szabad innya : Mert, Iſten egyszer két Angyalt küldött volt törvény szolgáltatni ez világra, Arót, és Marórot, meg parancſolván nékik, hogy bort ne igyanak, és igazat szolgáltaſſanak. Sok údő folytában, egy tiſztes aſzſzonynak lőn törvénye előttök; és, hogy kedvet találna az aſzſzony, ebédre hivá az Angyalokat; sok édes beszéddel addig kére őket, hogy bort ivának. Mikor meg melegedtek vólna, kezdék az menyecskét szotgalmaztatni : De mind addég sem engede nékik, mig őtetis meg nem taníták, mint kellyen az égben fel menni. Meg taníták; és az aſzſzony menten méne az égben. Az Iſten őtet nagy kedvén fogadá, és egy fényes csillaggá tővé : az Angyalokat pedig, láboknál fogva fel akaſztá. Végezetre, sok több gazſágok között, azt beszélli : hogy, Itélet napján az kárhozottak, Moyſeshez, és Chriſtushoz folyamnak ſegitſégért; és mindenik vonogatni fogja magát. el végre Mahomethez fordulnak, ő mindeneknek kegyelmet nyér Istentűl. Az halál pedig akkor egy őreg kosſá változik. Ezek, és több hasonló kábaſágok, szinte Prophétához illendő hiſtóriák.

EOTŐDIK Ielenség : Nem igaz Tudomány az, valamely maga fejére sulykot csinál, és tanitaſával rontya magát.

Illyen pedig az Alcorán tanitása. *Ergo, &c.*

Első Része az Bizonyſágnak ezelőtt *a* világoson meg bizonyodék. Második Részét azzal állatom : Mert Mahomet ő maga vallya : hogy, az Kereſztyének feje, az Chriſtus JESUS, Istennek igaz Prophétája, Lelke, és Igéje vólt. Az ő tanitását, Isteni, és üdvőſſéges tudománynak mondgya. Egy szóval, azt hirdeti : hogy üdvőzűlnek azok a' kik követik az Chriſtus tanitását. Ennek fölőtte, azt sem tagadgya : hogy, Chriſtus Urunk sok számtalan csudákat cselekedett, szűztűl szűlettetett, az ő Szent Annya soha semmi bűnben nem keveredzött. Ezeket mind illyen szókkal irja az Alcorán : *b* Jesus, Maria fia, Istennek követe, lelke, és igéje. *c* Chriſtuſnak, az Iſten lelke, és ereje adatott mindeneknek fölőtte. *d* Chriſtuſnak, Maria fiának, adta Iſten az Evangéliomot, mely világoſſág, igaz út az Istenhez. Minnyájan tehát az ő Parancſolattyát kövessétek. kit ha nem cselekeſztek, gonoſzszak léſztek. Utánna veti : hogy, az Iſten őtet, azért küldötte, hogy meg erősſitcſe az Chriſtus tanitását. *e* Az ki Chriſtuſnak nem hiſzen, meg oſtoroztatik Istentűl. *f* Mert az Iſten, azért adta Chriſtuſnak az Evangéliomot, hogy ez által Istennek kedvében juthaſſunk. *g* Sok csudákat cselekedett az Jesus. Mert sárból csinált madarakra lehellett, és el röpitette őket; halottakat támaſztott, vakokat gyógitott. *h* Az ő Annya, férfiunélkűl fogadta őtet méhében. *i* Soha semmi gonoſzt nem cselekedett Maria. Nem csak Chriſtus Urunkrul, de Bódog aſzſzonyrulis azt irja, *k* hogy csudakat cselekedett.

Ezekből az Mahomet tanitáſiból, nyilván meg rontatik az ő Tudománya. Mert, ha Chriſtus az Istennek Lelke : tehát, miképpen az ember léleknélkűl nem élhet, ugy nem lehetett őrőktűl fogva az Istenis az ő lelkenélkűl. Es, miképpen az Lélek az emberben vagyon : azonképpen Chriſtus Urunknakis az Istenben kel lenni, és igy, igaz Istennek kel lenni. mert az Istenben semmi nincs, a' mi Iſten nem vólna. Ennek fölőtte, ha Chriſtus, Igéje az Istennek : bolondul mondgya tehát Mahomet, *l* hogy, az Istennek azért nincs fia, mert feleſége, és *m* leányi sincsenek. holott az Ige, feleſégnélkűl származik, még az emberekbennis.

Ennek fölőtte : ha az Istennek nem hiſzen az, valaki az Evangéliomnak nem hiſzen; világoſon következik, hogy az Mahomet követői nem hiſznek az Istennek, mivelhogy nem hiſznek az Evangéliomnak. Végezetre : ha Chriſtus Urunk igaz-mondó,

a *Supra. fol. 165.*
b *Azoar. 11. sub finem. et 12. in fine.*
c *Azoar. 4. init.*
d *Azoar. 12. medio.*
e *Azoar. 53. sub finem.*
f *Azoar. 67. in fine.*
g *Azoar. 13. & 5.*
h *Azoa. 29. & 5.*
i *Azoar. 70. fine.*
k *Azoar. 33. med.*
l *Azoar. 82. init.*
m *Azoar. 47. fine.*

Szent férfiú vólt; ha az ő tanitását Isteni csudákkal meg erősítette : tehát igazat mondott, midőn magát Isten fiának, sőt Istennek hirdette. Mert, ha fia nem vólna az Istennek, és mégis Isten fiának nevezte vólna magát; nem csak Szent, és tekélletes nem volna, de (bocsássa meg ő Szent Felsége hogy igy kel szólnom) sőt inkább soha ez világon önállánál fel fuvalkodottab, álnakab, Istentelemb ember nem találkozott vólna, mivel hogy alacsomb rendel meg nem elégedvén, szinte az Istennek székiben akart fel ülnyie.

a *Azoar.13. sinc.*

Meg felel erre Mahomet, és azt mondgya: hogy, mikor szinte ezen dolgot az Isten egykor szemére vetette vólna Christusnak, azt kérdvén: Mi okból inditratott, *a* hogy magát Istennek nevezte? Azt felelé Christus; hogy ezt ő soha sem mondotta. *b* Azért hazudnak, a' kik ő reá akarják kenni, hogy magát Istenné tötte vólna. Ezért irja más-

b *Azoar.11.*

suttis: *c* hogy, az Keresztyének meg hamisitották az Evangéliom könyveit. De ez

c *Azoar.5. sub finem.*

nem felelet, hanem Mahomettűl gondolt hivságos hazugság. Es, ha azt akarja, hogy helyt adgyunk ennek az ő fogásának; mondgya meg, Mi üdőben; mely helyen; kik előtt examinálta az Isten Christus Urunkat? Aztis fejesse meg; ha az Isten azért tudakozotté illyen módon, mert az előtt nem tudta mit tanitott Christus? Végezette, Mahomet az Evangelisták után hat-száz esztendővel szűletett ez világra : miképpen tudhatta tehát, hogy hamisságt irtak az Evangelisták? hiszem azoknak kellett vólna ettűl az hamisságtúl valamit sajditani, kik eggyütt éltek az Evangelistákkal. Es mivelhogy ómaga Mahomet azt mondá; hogy, az Christus Evangéliuma igaz út, és világosság : ha azok az Evangéliomok meg hamisittattak, mellyekkel mi élünk, mutassa elő azt az Christus Evangeliomát, mellyet ő ennyire fel magasztal. Adgya okát annakis, miért nem vőtte senki az egész világon eszében az Evangelisták eserit, mellyet Mahomet álmodoz. Vallyon mit mondanának az Törökök, ha ki most nékik azt kezdené beszélleni; hogy ezt az Alcorántot, mely most nállok vagyon, nem irta Mahomet, hanem mást, a' mellyet soha senki nem látott? Az mit ők erre mondanának, azon felelettel kel bé dugni az Mahomet torkátis.

ARGV-MEN-TVM.

Hatodik Ielenség : Nem hihetséges, hogy az Isten oly ember által akarta ki jelenteni, és terjeszteni az ő Igazságát, kinek erkölcsében, állapattyában, és Hitinek terjesztésében, semmi ollyas jószág, és hitelt szerző tekélletesség nem találtatott.

Illyen vólt pedig Mahomet. *Ergo, &c.*

Lib.3.c.13. fol.303.

d *Az Első jelenségben.*

e *Cent.7.c. 15.Calvino-Turcis.libr. 4.c.14.*

f *Az második jelenségben.*

Első Része az Ielenségnek, meg vagyon bizonyitva oda fellyeb. Az Második Része ezekből ki tetczik : Mert oly rút fajtalan életű ember vólt Mahomet, hogy, a' mint meg hallók, *d* magais dicsekedik, hogy szabad néki minden aszszony-embert meg hágni, sőt még az mennyei bódogságotis, az menyecskék, és szép gyermekek nyájasságában helyhezteti. Es az Magdeburgi Centuriátorok azt irják felölle: *e* hogy ő csak egyedül, negyven férfiaknak bujaságát meg győzte. Ennek fölötte, oly tudatlan vak paraszt vólt, hogy egy igét nem tudott irnyia, vagy olvasni, mint meg vallya magais, *Azoar. 17. sine:* hanem az Alcoránt is más szedé egybe, és 124. Azoarában osztá. Végezette, néki meg parancsolt dolognak irja azt lenni; *f* hogy, senkit ne háborgallon az Hitért : mindazáltal, az ő életének folyásából, és Chronikában iratott historiából meg tetczik, hogy vér-szopó, és ember halálban telhetetlen Tyrannus vólt Mahomet; ki, az ragadománynak, és az gaz tudományok terjesztésének szomjusságától hordoztatván, gyilkos fegyverét mindenütt vérben főrtőztette. Ha azért egy okos Fejedelem, derék dolognak végh-ez vitelére, éktelen erkölcsű személyt nem választana, tudván hogy az gonosz erkölcs, az tiszteséges kövtsegetis meg gyalázza : nem illik abban kétésnek lennünk, hogy az Isten sem bizta Mahomettre az ő Igazságának fel állatását.

ARGV-MEN-TVM.

Hetedik Ielenség : Nincs semmi szine, mely hihetségessé teheste azt az Tudományt, mely az régi meg gyarapodott valláſok ellen ugy kezdetik, hogy semminémű Isteni jelenségekkel meg ne erősittessék.

Illyen az Mahomet tudománya. *Ergo, &c.*

Az Bi-

Az Bizonyságnak Első Részét, ennek előtte *a* vastagon fel állatók. Mert nem elég az okossan való hitelre, *b* hogy valaki erőssen mondgya; hogy őtet az Angyalok tanittyák, és Istentűl vőtte a' mit hirdet : hanem, Isteni erőtűl származott jelenségétis, és mennyei pecsétekkel meg erősittetett bizonyságitis kel ennek mutatni. miképpen meg haliók *c* Mahomettűl; hogy Christus Urunk, Isteni csuda-tételekkel nyert hitelt tanitásának. Második Része a' mi Kötéllűnknek, ki tetczik abból: hogy, nem egyszer kétszer, sem homályos szókkal, hanem gyakran, és nyilván irja; *d* hogy ő semmi csudát nem cselekedett tanitásának erősségére : sajnállyais, hogy csudáknélkűl, csak barom módra nem akartak néki hinni. Mivelhogy pedig azzal kérkedék; *e* hogy, őtet Isten égben ragadta, 'mint egy iskolában ott tanitotta : kezdék azt kivánni, hogy mostis hágjon az égben ha hitelt akar nyerni. Erre sok csavargások után azt mondá; *f* hogy, eleb fel szokott vólt járni az égben, de nem tudgya mi okból, most bé zárlották kapuját; és fényes csillagot érdemel, valaki ezután oda röpűl. De nem kel egyéb jelt várnunk, hanem próbállyuk csak azt; ha igazán mondaé, *g* hogy el olvad az hegy, melyre fel télszik az Alcoránt. Az ő tanitásának herrelen való terjedését sem kel csudának tartanunk; mint ki tetczik azokból az Okokból, mellyeket az Lutheriſta tudománynak folyásárul elő számlálánk. *h*

a *Supra.fol. 124.*

b *Fol.88.*

c *Az 5. jelenségben.*

d *Azoa.17. fin. 14. 15. ini.23.med. & 7.*

e *Azoa.27. init.*

Ibid. versus finem.

f *Azoar.82. initio.*

g *Az 3. jelenségbe.*

h *Sup.f.130.*

ARGV-MEN-TVM.

Nyolczadik Ielenség : Hihetetlen dolog, hogy az Vr Isten, az ő Igazságának ki terjesztésének módgyát, és szokott folyását el változtatta vólna, az Mahomet vélekedésinek gyarapitásában.

Nyilván vagyon pediglen, hogy nem ugy győkerezett az Mahomet vélekedése, mint szokott az Istennek Igazsága terjedni. *Ergo, &c.*

Az Bizonyságnak Második Része, kűnnyen meg tetczik, ha eszünkben forgattyuk, mi módon, és minémű eszközök által terjesztette az Ur Isten az Evangéliomot. Mert, nem fegyverrel, hanem Mártyromságnak szenvedésével, Tanitással, Csuda-tételekkel, Szent élettel, jó példa adással hajtott az Ur Isten minket az Igazságra. Ugyanis, az Isteni bőlcseségnek, 's hatalmasságnak ki nyilatkoztatására, sokkal alkolmatosb vólt, hogy senkit űtőkénél fogva ne vonna magához. Vessük azért ezek mellé az Mahomet tanitását, és historiáját. Leg előszőr : Nem akarja Mahomet, hogy valaki értekezzék, vagy vetekedgyék az ő tanitásának igazságárúl; hanem azt parancsollya: *i* hogy a' ki akar disputálni, annak csak azt felellye az ő delája; hogy az Isten, az utólső napon, minden viszsza-vonásnak végét veti, és nyakát szakasztya. Es aztis hozzá adgya: *k* hogy, ha fegyverrel nem óltalmazzák az ő Hitit, csak hamar pusztán maradnak az Mecsetek. Sőt azt mondgya : hogy, nem csak az őtet követőknek, de még tulajdon önnön magának is *l* meg parancsolta az Isten, hogy senkivel tanitásárúl ne versengien 's ne kötődgyék, hanem csak az Istenre appellállyon minden pántolódásban. Tudta az hamis Próféta, hogy ha szóra eresztkedik, veszni kel kábaságinak; és azért kerűli a' forrót. Az tanitástúl azért, és értelmes tudakozástúl el fogván halgatóit, aztis meg tiltá : *m* hogy, senki ő tőlle csudákat ne kivánnyon; az az, se emberi okossággal, se Isteni bizonyságokkal ne hajollyon, hanem csak barom módra hajtassék esztrengára. Sommába, egyéb úttya né lőn az ő Tévelygésinek terjesztésében, hanem csak az egy erő hatalom. mert, az kiket test-szerént rabokká tőtt vala; azokat és azoknak ártatlan gyermekit, lélek-szerénti ördög foglyaivá tővé. Es noha azt beszélli: *n* hogy, az Isten el tiltotta őtet tudományának erőszakkal való terjesztésétűl : de látván, hogy igy hamar ki gyomláltatnék az ő gazza, azt kezdé beszélleni; hogy, *o* az Isten néki azt parancsolta, hogy az hitetleneket, tűzzel vassal vessse, prædállya, rettegtesse. mert *p* őtet az Isten oltorúl bocsátotta az emberekre. Maradékinakis azt parancsolá: *q* hogy, soha békével ne légyenek az kűlömb Hiten valókkal.

i *Azoar.32. sub finem.*

k *Ibid.med.*

l *Azoar.5. paulo post initium.*

m *Lásd az 7. jelenséget.*

n *Az második jelenségbe.*

o *Azoa.76.*

p *Azoa.48. in fine.*

q *Lásd az 2. jelenséget.*

Kilenczedik Ielenség : Nem kel abban az Vélekedésben igazságot keresni, mely azokat az Eretnekségeket meg újittya, mellyeket az Apo-

stoli

ARGV-MEN-TVM. Supra fol. 260.

ſtoli csudákkal tündöklő, világ megtérítő's Pogányság ki gyomláló Gyölekőzet ki átkozott.

Illyen az Mahomet vélekedése. *Ergo, &c.*

Első Része Bizonyságunknak, eléggé meg bizonyodék ennek előtte. Második Része abból ki tetczik: Mert, ha jól meg rostállyuk minden titkait az Mahomet vallásának, fel talállyuk, hogy ez nem egyéb, az Sidóságból, és kárhozott Eretnekségekből egyben veretett mosléknál; mellyet, hogy job izi légyen, az igazsággal hellyel bé taggyázták. Es; hogy az Sidó Talmudból lopogatott fabuláktúl ne szóllyak: az Nicolaitáktúl vővé; hogy, Christus Urunk nem lehet természet-szerént-való fia az Atya Istennek: Manichæustul kapá; hogy, Nem feszitették az magas Keresztfára Urunkat: Origenestúl lopá; hogy, Az ördögökis el végre, az üdvösségre jutnak: Cherinthustúl tanúlá; hogy, Az emberi bódogság, az Epicúrus díznaihoz illendő testi gyönyörűségekben helyheztetett: Az Severianusokat követé abban; hogy, Az bor-italt meg tilrá. Az több tudatlanságit, egyéb rendbéli csavargóktul. De hogy tettetes lenne dolga, az Alamisnára, Imádkozásra, Isteni félelemre, és egyéb Keresztyéni jószágokrais inti követőit; bé akarván az szép intéssel mázolni rutságit.

ARGV-MEN-TVM.

Tizedik Ielensége: Képtelen dolog, hogy az Isteni igaz Tudománynak jó gyümölcse ne légyen az ő-hozzá halgatókban, hanem közönségesen minden éktelenség regnállyon kőzöttök.

Supra fol. 201. 303.

Az Mahomet találmányinak követőiben pedig, közönségesen minden oktalan gonoszság zászlót emelt, és országol. *Ergo, &c.*

Az Bizonyságnak Első Részét, meg erősitők eleb. mert az jó fának, jó gyümölcsi vannak; és az lelki eső, nem ontózi hafzontalanúl az emberek szüvét. Második Része tagadhatatlan: Mert az Törökök között, csudálatos-képpen el áradtak minden fajtalan förtelmességek, meg az természet-ellen-való néma vétkekis. Az Fogadásokban nincs semmi tekélletességek; mint az Buda meg vételéből, és Magyar-országnak János Király fiátúl való el foglalásból ki tetczik. sőt Mahometis azt tanittya: *a* hogy, csak addig tarcson az barátság, mig az szükség kivánnya. Az rabokon-való sok kegyetlenségeket, ki tudná elő-számlálni? Tudatlanság pedig, és az Isteni dolgokban-való tompaság, hihetetlen mely temérdek kőzőttök. Egy szóval, semmi bőlcseség, semmi jó tudomány, semmi tekélletesség nincs közönségesen nállok. Es, ha valami tettetes irgalmasságnak cselekedetit mutogattyákis: de e' mellett, az hódoltságon, annyi kegyetlenséget, tűzczoltárást, hamisságot cselekesznek, hogy szörnyűség előis számlálni.

a Lásd az 1. Jelenség végit.

De könyörgéssel fejezzük bé eztis az Irást, és kérjük azon a' mi kegyelmes Istennünket, elégedgyék meg az ő haragja eddig-való csapásival, és ne az Pogány által, hanem inkáb Atyai kezeivel önnön-maga ostorozzon minket: *Quousq, Domine, hereditatem tuam diripi, prædæ, & ludibrio esse populo te non cognoscenti, pateris? quamdiu a nobis avertis faciem tuam, nec ploratus nostros audis, cum celeriter afflictis succurrere soleas? nec panas sumis, cum sis vindex? quamdiu ancillæ liberi, nobis ingenuis dominabuntur? Intuere tandem, clementissime Domine, captivorum erumnas. Sanguis famulorum tuorum nunc quoq, ut olim Abelis, te misericordem Dominum inclamat. Exurge, Domine, arripe arma & scutum, confirmatoq, viro, qui tibi placeat, redde septuplum in sinum eorum, quia hereditatem tuam vastaverunt.*

Amen.

2. Reg. 24. v. 14. Niceta: Choniat. lib. 3. Annal.

TOMVS SECVNDVS.

HATODIK KEONYV.

TARTOZVNKE VALAMIT HINNI, és az Isteni szolgálatban Cselekedni, Istennek nyilván való parancsolattyanélkül.

Irásunk második részének czéllya.

Senec. Epist. 50. Lipsian.

Harpastæ nevű aszszonyrúl irja Séneca; hogy hertelen szeme-fénye ki apada. és eszében nem vővén vakságát, nagyon kezdé kérni férjét, hogy őtet az rút setét házból, világosb helyre költöztetnéje. Hasonló-képpen vagyon dolgok sokaknak, a' mi nyomorúlt esze-veszett údönkben, kiknek az elő számlált, és sok-képpen meg rontatott tudományoknak hályoga, bé kőtötte, 's meg homályositotta lelki szemeket; ők pedig azt vélik, hogy az régi tős gyökeres Római gyölekőzetnek setét kőde miá nem nézhetik az Isteni tudománynak világoskodását. Miképpen azért, a' kinel hatalmazott az sargaság, az tiszta fejértis sárgának alíttya: ugy ezekis, az magok szemere ragadott setétséget, az Római gyölekőzetre kenik. Mert ez ugyan tulajdona az vakságnak, *a Vt qui non vident quæ sunt, videre videantur quæ non sunt*; hogy a' ki nem láttya az valóságos dolgokat, ugy tetczik néki, mintha azt látná, a' mi ingyen nincsis; és az világosságotis, setetségnek itíli.

a Tertull. Apolog.

Isa. 5. v. 20.

Ezeket tehetségünk szerént eszre igyekezvén hozni, nem elég hogy Irásunknak Első Részében meg mutatók, mely setét vakságra, és temérdek tévelygésre jutottak mind azok, kik el hajlottak az régi Igazságrúl: hanem az kivántatik, hogy győzhetetlen erősségekkel aztis meg bizonyítcsuk; hogy az Istennek házában, az régi Római Ecclesiában, nincs semmi setétség, hanem az Isteni fényességgel tündöklő Igazságnak égő faklyája világos-

kodik ő-benne. Noha pedig azokban az kőzben-veretett Articulusokban, mellyeket leg inkáb mardosnak az Vj Prædikátorok, rész-szeréntis meg mutatom ezután, hogy nincs semmi fogyatkozás Vallásunkban : de most, Előszőris bizonyos útat mutatok, mellyen az Igazságnak tekélletes esméretire, és az viszszavonásoknak le szállításara juthassunk. Azután oztán, világos Bizonyságokkal erősitem, az Római gyölekőzetnek igazságát.

ELSEO RESZE.

MIBEN LEGYEN GYEOKERE ES FONDAMENtoma az Keresztyénségben támadott egyenetlenségeknek.

Plutarchus, Apophtegmat. init.

DArius Királynak egy Zópyrus nevű vitéz hadnaggyárúl irja Plutarchus : hogy, mikor Babyloniát ostrommal meg nem vehetné, fülét, 's orrát el metczeté, agyba-főbe, nyakon-szirton rút vereségekkel tagoltatá magát, azután bé szőkék az Városban : és mintha Darius akarattyából mészárlották volna ily rútúl, méltatlan szenvedett nyavalyáit Darius rágalmazásával meg beszélvén, el általá az Babyloniabélyeket, és hitelt nyervén, végre el árúlá az Várast. Majd ugyan ezen formán bánnak az Vj Tanitók az szegény kősséggel, hogy kűnnyebben veremre vihessék. Mert, nagy vakmerő szemtelenséggel, és hazugsággal azt kákogják ellenünk az szeles Prædikátorok : hogy, az Catholicusok az Isten igéjét meg csonkittyák, rútúl rongállyák 's tapodgyák ; fogyatkozott irásnak nevezik. sőt, mintha átokban esett könyv volna az Biblia, megis tiltyák, hogy ezt az népek ne olvassák. őket pedig azért nevezik Eretnekeknek, mert az szemen-szedett tiszta szent Irást hirdetik, és az emberi találmányoknak moslékával egyben nem elegyitik. Végezetre, el hitetik az sokasággal : hogy, az Catholicusokkal minden vetekedésnek és viszszálkodásnak gyökere csak abban vagyon, hogy ők az tiszta Sz. Irást oltalmazzák : Az Papisták pedig, hát megé vetvén az Bibliát, az emberi találmányokat vitattyák.

Ezekkel az tettetes magok ajánlásával nem csak főlötte igen el idegenitik mi-tőllünk ; de ugy elis ámittyák, és magokhoz csatollyák az kősséget, hogy szem-be-kötve reájok bizván lelkeket, csak ugyan viságlásképpen sem akarnak semmit hallani az Római Ecclésiának szövetségéről. Ezt kel azért az áll-orczát le vonni, az Sátánnak hivségére eskűdt Zopyrusokrúl ; és az Keresztyénségben el áradott sok egyenetlenségeknek gyökeret igazán fel kel keresnünk, hogy egyszer végét érhessük a' meg hasonlott szűveknek, keserves hadakozással egybe bocsáttatott baj-viváskoknak.

§. 1. Miben eggyezzünk minnyájan a' kik Keresztyén nevet viselünk.

Egynehány rendbéli dolgokat látok, mellyekben ha értelemmel nemis, de szóval minden kőzben-vetésnélkűl eggyet értnek minnyájan, valakik Keresztyén nevet viselnek :

Elősző : Egy-aránt meg nyugszunk azon ; hogy, Az igaz Hit, nem emberi vélekedésen, elmélkedésen, és találmányon fondáltatik, *a* hanem egyedűl az Felséges Istennek szaván, és tanú-bizonyságtételén. Semmit azért nem tartozik az ember Keresztyén hittel bé venni ; sőt, semmit nemis hihet Keresztyén hittel, hanem csak azt, a' mit ki jelentett, és elönkben adott az meg csalatkozhatatlan igaz Isten. Ezokon mondgya Christus Vrunk Szent Péternek : *b* hogy, nem az test és vér jelentette meg az Igazságot néki, hanem az ő Szent Arttya. Szent János pedig, az Istennek tanú-bizonyság-tételét irja *c* hogy vagyon abban, a' ki hiszen. Sz. Pál Apostol elsőben azt irja : *d* hogy Abrahám, nem másnak valakinek, hanem magának hitt az Istennek, mikor meg-igazúla. utánna veti : *e* hogy, a' mi Hitűnknekis hasonlónak kel lenni. Továb mégyen ; és meg akarván mutatni, hogy bizonyosb, és erősseb a' mi Hitűnknek fondamentoma, minden teremtett állatok tanú-bizonyságánál, azt mondgya : *f* hogy, ha az Apostolok, vagy az mennyei Angyalok, az ellen tanitánának a' mit egyszer tanúltak, Atkot verjenek ezek rejéhezis. Végezetre, fejtegetvén minémű légyen az Keresztyének hiti, azt irja : *g* hogy, noha ő-tőlle hallották a' mit hisznek : de nem ugy vőtték, mintha ő mondotta volna, hanem ugy, mint Isten mondását, a' mint bizonnyal ugyan Isten szavais vala. Mert, a' mint olvassuk, *2.Timot.3.v.16.Heb.1.v.1. Luc.1.v.70. 2.Petr.1.v.21.Psal.44.v.12. Ierem.1.v.10.&c.* az Istennek Sz. Lelke szóllott az Apostolok és Próféták által. Az igaz okosságis erre mutat. Mert az Keresztyén hit oly bizonyos, és meg csalatkozhatatlan, hogy, a' mint elébbis *h* mondám, minden világi tudományt meg győz ; sőt még az szemmel látott dologrúl sem vagyunk oly bizonyosok, mint az Keresztyén hitnek ágairúl. Szűkség tehát, hogy oly tanú-bizonyságon éppittessék, melyben semmi hamisság, és tudatlanság ne lehessen. Illyen pedig ómaga az Vr Isten ; mint olvassuk, *Num.23.v.19. Deut.32.v.4. Heb.6.v.17. 2.Timot.2.v.13. Ad Titum 1.v.2. Rom.3.v.4. Ioan.3.v.33.* Nemis erőtlenség, ugymond Sz. Agoston, *i* hogy az Isten hamisra nem vihet és nem hazudhat ; hanem az ő Isteni méltóságának hatalmassága.

Masodszor : Az Sz. Irásnak bőcsülletes méltóságárúl, hasznárúl, és szentségérűl sincs egyenetlenség közöttünk. Mert noha némely irásokrul vagyon közbe-vetés, *k* ha ugyan az Isten könyvében kellessék ezeket számlálni, vagy ebből ki rekeszteni : de azért azt egy-aránt hiszszük ; hogy az Isté Igéje, a' mi setétbe tapogató szarándokságunknak fényes lámpása : *Psal.118.v.105. 2.Pet.1.v.19.* az Sz. Lélek Istennek, kemény szűveknek meg szaggató fegyvere : *Epheső.v.17. Hebr.4.v.12.* egy erős pőröly, *l* mely az kősziklákatis egyben-rontya : *Ierem.23.v.29.* oly tiszta 's oly szent tudománnyal ékes az Istennek könyve, hogy ebben, sem tudatlanságnak, sem feledékenségnek konkolya 'Tlednekje nincsen elegyitve. Mert, *m* ha az Bibliában csak egy hamisság találtatnékis, az egész Keresztyén hit fel forgattatnek fondamentomából : *n Omnem falsitatem abesse*

a *Supra fol. 88. 318.*

b *Matth.16. v.17.*

c *1.Ioan.5. v.10.*

d *Rō.4.v.3.*

e *Ibi.v.24. & 2.Corin. 4.v.13.*

f *Gal.1.v.8.*

g *1.Thessal. 2.v.13.*

h *Supra fol. 92. & 318.*

i *Aug. 22. Civi. ca.25. Ambros. lib. 6.Epist.33.*

k *Supra fol. 287.290.*

l *Rō.1.v.16.*

m *Supr. fol. 308.226.*

n *Aug. tō.4. li.2.de Consens. Evang. cap.12.*

ab Evangeliſtis decet; non ſolùm eam, quæ mentiendo promitur, ſed etiam quæ obliviſcendo.

Ennek pedig az Iſtẽ kõnyvének mennyei eredetit,és Iſteni méltóſágtúl reá ſzállott bõcsülletit,ſok ſzép jelẽſégekkel ki mutathattyúk: I.Mert, ſzámnélkûl való jövendõ-mondáſok vannak az Sz.Iráſban, *a* mellyek ſok üdõk forgáſa után ſzinte ugy bé tellyeſedtek, mint meg valának profetálva; mint eléb *b* meg mutatám. És, hogy moſt egyéb dologrul ſemmit ne ſzóllyak, Sidó Iózef irja: *c* hogy, minek-utánna az Sidók hetven eſztendeig az Babylóniai fogſágban tartattak vólna, és Cyrus Babylóniát el nyerte vólna; meg mutaták néki az Iſaiás profétiáját, *d* mellyet Cyrus ſzületéſe elõtt, ſzáz negyven eſztendõvel irt vala. Látván,hogy õtet az Próféta nevén nevezi, orſzágláſának terjeſztéſét fel jegyzi, és áztis melléje veti, hogy az Iſten csák azért emelte fel õtet, hogy az Sidók fogſágát fel ſzabaditcſa : meg gyõzeték az Iſteni bõlceſeſégnek fényeſſégétûl, és fel-ſzabaditá az Iſten népét. Vgyanis, az Pogányok ſzûvébennis bé óltatott az,hogy az jövendõ dolgokat, *e* ſenki az egy Iſten-kivûl bizonyoſon meg nem jövendõlheti. II. Mert, a' mint meg értõk *f* ennek-elõtte, az Sz.Iráſban foglalt Kereſztyéni tudomány, ſok csudákkal meg erõſſitetett. III. Mert fegyver, és vér-ontáſnélkûl,ez világot hitelre, és maga engedelmeſſégére hódoltatta. IV. Mert ſzámlálhatatlan ſok Mártyrok vér-ontáſával meg erõſſittetett.és, ſoha ſemmi dühõſſég, ſemmi õrdõgi inceſelkedés le nem nyomhatta, meg ſem homályoſithatta az õ Igazſágát. V. Mert oly tudós, ſzent, és tekélletes emberek-által terjedett, és hirdettetett, kikrûl el nem hihettyûk, hogy az Iſtennek gondviſeléſétûl el hagyattatván, temérdeken meg csalattak légyen, vagy el általkodott gonoſzſágból egyebeket meg akarták vólna csalni. VI. Mert ebben nincs, ſem magával, ſem az igaz embéri okoſſággal ellenkezõ tudomány.sõt, valamit ember meg tudna gondolni az ſzent életre, és tekélletes erkõlcſre ſzükſégeſnek, mind azokat magában foglallya. VII. Mert az Vr Iſten gyakran csudálatoſ-képpen meg oſtorozta azokat, kik bõcsülletlenûl,kõrmõs,és ſzennyes kézzel nyúltak az Szent Iráshoz. Ariſtæas irja: *g* hogy, mikor Ptolomæus Filadelfus Faleræuſt kérdené, Mi légyen oka, hogy az Bibliát ſenki más nyelvre nem forditotta? Azt felelé: hogy, féltek é'hez nyúlni az Pogányok. Mert Theopompus Hiſtóricus, akarván ſok dolgokat az Bibliából kõnyvében irni, meg fordúla eſze : és, midõn néha eſzére jutna, az Iſten meg jelenté néki okát nyavalyájának.és mihent kõnyvébõl ki hagyá az Iſten ſzavait, meg gyógyúla. Theodectus pedig,Tragœdiában meré irnyia az Bibliának titkait;és mindgyárt el veſzté ſzeme-világát miatta. VIII. Mert az emberek ſzûvén 's akarattyán, oly csudálatos ereje, és gyõzedelmes hatalmaſſága vagyon az Sz.Iráſnak; hogy, ſem az feſlett erkõlcsõk változtatáſára, ſem az mi okoſſágunknak csendeſz nyugadalmára, ſem az meg keſeredett ſzûveknek vigaſztaláſára, ſem az lelki csendeſzſégnek meg nyeréſére, ſemmi emberi bõlceſeſégtûl ſzármazott tudományban hozzá haſonlót nem találharunk. IX. Mert, az Sz. Agoſton mondáſa ſzerént, az Iráſnak formája, és Iſteni méltóſág-

a *Supra fol. 285.*

b *Fol.57.*
c *Joſeph.lib. 11.Antiquitat. cap.1.*
d *Iſa.45.*

e *Iſa.46.v. 10.ca. 41.v. 22.23.*
f *De his Supra, toto libro 2.*

g *Ariſtæus, libr. De Septua. Interpretib.Tom. 7. Biblioth. Patru.fol. 30.*

hoz illendõ rendeléſe, ki jelenti az Sz.Iráſnak bõcsülletit. Ez világi Bõlcſek, mikor valamit el akarnak hitetni, ſok bizonyſágokat kereſnek, tanúkat állatnak,okoskodáſokat,és argumentomokat ſzerezgetnek: Az Vr Iſten pedig, az õ Kõnyvében, csák kerek-ſzóval, és egy általlyában meg mondgyá, mit akar's mit kiván tõllünk. Mert, ha az földi Vrak, midõn ſzolgájoknak valamit hagynak, okait nem adgyák parancſolattyoknak: illendõb, hogy az Iſtenis meg tarcſa méltóſágát, és az ſzûveken való Vraſágát azzalis meg jelenceſe, hogy a'mit ſok kerülõ, és édeſgetõ bizonyſágokkal ſem tudnának el hitetni az világi Bõlcſek, õ azt csák egy által-beſzéddelis hihetségeſſé téſzi : *Quidquid Philoſophi inter falſa, quæ opinati ſunt, verum videre potuerunt, & laborioſis diſputationibus perſuadere conati ſunt ut,quòd mundum iſtum fecerit DEVS,eumq. ipſe providentiſſimus adminiſtret,&c.Prophetici vocibus populo DEI commendata ſunt, non argumentorum concertationibus inculcata; ut non hominis ingenium, ſed DEI eloquium contemnere formidaret, qui illa cognoſceret.*

Auguſt. 18. Civit. c.41. in fine.

Ezek és tõb haſonló jelenſégek, az egéſz Kereſztyénſégnek, és az Apoſtoloktul eredett Anyaſzentegyháznak tanu bizonyſágán fondáltatván, eléggé ſzemünk eleiben adgyák az Iſten kõnyvének (mely minden Kõnyvek fölött érdemli, hogy Bibliának, az az, Kõnyvnek nevezteſſék) méltóſágát, és haſznát. Mert valami ebben tanittatik, finom arany, és tiſzta Szent Igazſág; a'mi ebben meg parancſoltatik, tekélletes Szentſég; ennek igéreti, õrõk bódogſágra vivõ eſzkõzõk.

Annakokáért, ſoha ſenkit az Anyaſzentegyház meg nem fogott, és el nem tiltott attúl, hogy az Deák, Gõrõg, Sidó nyelven-való Bibliát ne olvaſſa. sõt minek-elõtte Luther támadna, az Lengyel, Német, és egyéb közönſéges nyelveken iratott Bibliának olvaſáſát ſzabadgyában hatta. De, a'mint elébbis mondám, az õtõdik Pius Pápa, *a* látván, hogy az Vj Hit ſaragók, ſok nyelvekre forditván az Bibliát, ſzámtalan hamiſſagokat hintegetnének az Iſten ſzavai közzé,mint az Luther forditáſának egynehány példájával ez-elõtt *b* meg mutatók; Aztis meg tapaſztalván, hogy nem tudom micſodás õrdõgi kevélyſégbõl, az tudatlan kõſſégis Doctorok Doctorává akar lenni, mihent három verſet által-olvas az kõz nyelven-való Bibliából; és jóllehet azt ſem tudgya, ha igazán forditottáké az Sidó és Gõrõk bõtûbõl, hanem csak mint vak vezetõje után, ugy megyen azok után, kik Gõrõg és Sidó nyelvet tudnak : mindazonáltal,nagy mély tudományú, és Iſteni titkok által-látó Meſternek tartya magát csak egy vargais; és mintha torkig gázlott vólna a' Sz. Iráſban, mind az régi Sz. lámborok itiletit, ſmind az közönſéges Anyaſzentegyháznak végezéſit, és magyarázatit, az õ álmodott bõlceſége alá tapodgya; és, a'mint ezelõtt *c* Luthertûl meg értõk,fittyet vét az magok Prædikátori orra-aláis. Ezekre az két okokra nézvén Pius Pápa, nem tiltá egy általlyában az közönſéges nyelvekre forditott Bibliát; hanem csak azt parancſolá : hogy, ezt, az Egyházi gondviſelõk javallâſanélkûl ne olvaſná minden ember. Jóllehet, az mint meg tanúlók az tudós emberektûl, azoknak, kiknek gyakran kel az Vj tudományok kövétõivel nyájaskodni, ſzabadgyában

a *Pius V.in Indice libr. prohib. Regula 4.*
b *Supra fol. 293.*

Supra fol. 300.

c *Supra fol. 104.*

Supra, fol. 300.

meg engedtetett, hogy az Cathólicus Doctoroktul köz nyelvre forditott Bibliát olvashassák.

Annakokáért, az Anyaszentegyház nem csak meg nem tiltotta, de fölöttébbis dicsiri, hogy Keresztyéni józansággal olvassák az ő fiai az Sz. Iráſt; és egyéb gaz irásoknak békét hagyván, az Isten könyvének, és hozzánk iratott üdvösséges levelének szép tanitásiban foglallyák elméjeket. Mert, ha kedvesink levelét sokszor el olvassuk: illendő, hogy Istenünknek könyvét gyakorta meg tekincsük. és ha te bánnád, midőn fiad, vagy tiszt-tartód, félre tenné, 's meg sem nézné leveledett: meg gondolhatod magadtúl, mely illendő légyen, hogy az te kegyes Atyádnák, üdvözitő Istenednek, természet-szerént-való Vradnak, üdvösségedrúl, és megszabadulásodrúl iratott levelét ugy meg vesséd, hogy üdvesztő hivságokat kedvesben olvasgas, az Isten szavánál. Es ha pénzed olvasását magad sem restelled, szégyen, (ugymond *a* Arany-szájú Sz. János,) ha az üdvösségre nézö szent dolgokra, csak szemedet sem fordítod.

a *Chryſoſt. homil. 12. in 2. Corinth.*

Iavallyuk azért az Sz. Irásnak Keresztyéni józansággal való olvasását: csak hogy az közönséges nyelvekre forditott Bibliák olvasásában, Két dolgot kivánunk.

Elsőt: Hogy senki ne aliteson mindē embert kötelesínek leni az Biblia olvasásra. Mert sokan, tudatlanságok miatt, ha akarnák sem olvashatnák: hanem ők csak az Lelki tanitóknak eleven oktatásából tanullyák az Keresztyéni igazságot. *b* mivelhogy az Hit, hallásbol vagyon. Es Vrunk ómagais, eleven prædikállás által oktatta az Híveket: *c* azonképpen az Apostoloknakis az Prædikálláſt parancsolta; az Kőssēgnek pedig az hallást. Az Vr Istenis, sohult az Híveknek közönségesen nem parancsollya, hogy magok olvassák az törvényt, hanem inkább az Oo Testamentombannis az Papoknak parancsollya, hogy az kőssēg előtt el olvassák az ő parancsolatit; *Deuter. 31. v. 11. & 12. Hierem. 36. v. 6. 7.* de azért nem zugolódott az Israël népe azon, hogy csak az Papok nyelve után kel nékik érteni az Irást. Az Királynakis meg parancsolá az Isten, *d* hogy az Deuteronómiust meg olvassa: de melléje veté; hogy ne kűlömben, hanem az Papoktul vött könyvből olvassa. Errűl világos tanuságunk vagyon az Apostoli Ecclésiának példájábannis. Mert, ha az Apostolok kötelezni akarták vólna az Híveket, az köz nyelven irt Bibliának olvasására; mi az oka, hogy Illyriába, Spanyól, India, Média-országban prædikálván; noha kinek kinek maga nyelvén szóllanak vala, de azért sem nem irtak az ő nelyveken, sem ezekre nem forditották irásokat, hogy minnyájan olvashatták vólna? Vallyon, mind el kárhoztaké, az kiknek nyelveken nem vólt az Biblia? En soha az Egyházi Historiában fel nem találom, hogy az Keresztyénségnek első Négy-száz esztendejében, valamely nyelvre forditották vólna az Bibliát, az Sidó, Görög, Deák nyelv-kivül: hanem, el későn *e* Vlfilás Ariánus embert olvasom leg régiebbet, ki Gottus nyelvre fordítá az Bibliát. Ha azért ki terjedhetett, és gyökeret verhetett az Keresztyénség az Barbarus nemzetségek közöttis, noha az ő nyelvekre forditott Bibliát szemekkel sem láttak: meg maradhat mostannis

b *Rom. 10. v. 18.*

c *Marc. 16. v. 15. Luc. 10. v. 16.*

d *Deut. 17. v. 19.*

e *Socrat. li. 4. cap. 33.*

az

az igaz Hit, ha az kőssēg maga nem olvassa, de csak az igaz Pásztoroktul hallyais mit mondgyon az Isten. Mert, a' mint ez-előtt *a* Sz. Agostonból hallók, az kőssēget, nem az mély okoskodás, hanem az eggyúgyú hitel tészi bátorságossá.

a *Supra fol. 109.*

Másodikat azt kivánnyuk: hogy, Eszében vegye minden ember, hogy az Sz. Irásban sok nehéz dolgok vannak, *b* mellyeket az tudatlanok veszedelmekre forditnak. és, hogy az Isten szavának igaz értelme, *c* nem lehet az embernek csak maga eszeskedéséből. Azért, nem szenvedgyük, hogy akár mely hoszszu-űstőkű 's rövid-eszű kosa, akármely taknyos-orrú tetves Sócze, akármely nyalka szerszem katona, vagy kapta bűzű művesz-legény, itélő-mester légyen az Sz. Irás dolgában, és az Lelki pásztorokat, sőt az egész Keresztyénségben el terjedett közönséges Anyaszentegyházat, *d* iscolába vigye, lapoczkája alá fogja, tanitásában meg torkollya, a' vagy egy kis gézengúz Magyar-irasocskája után, szemesbnek 's okossabnak itillye magát az Anyaszentegyháznál. Mert, ha az művesemberek mesterségébennis apród esztendőt kel tölteni, az czéhben vétel előtt: nem illik, hogy akárki mosdatlan kézzel bölcsé tégye magát az Istennek titkaiban. Azért, midőn láttyuk, hogy valaki fellyeb akar heazni, hogy sem illenék, azt mondgyuk néki, a' mit Sz. Basilius az Válens Császár Konyha-mesterének: *e Tuum est curare condimenta jusculorum. non potes enim cum ita sordidatis auribus exaudire tractationes dogmatum Divinorum*: Konyha az te dolgod. mocskos fűledben nem fér az Isteni tudománynak tisztasága. Ha valamely Vr, hivatallya-kivül az Hitet akarja baráz-dálni, azt mondgyuk néki, a' mit Sz. Ambrus az Császárnak: *f Noli te gravare, Imperator, ut putes te in ea quæ Divina sunt, Imperiale aliquod jus habere. Ad Imperatorem, palatia pertinent, ad Sacerdotem, Ecclesiæ. publicorum tibi mœnium jus commissum est, non Sacrorum.* Palota igazgatás, Ország óltalom az te dolgod: Papokat illet az Hitnek igazgatása. Azt kivánnyuk azért, hogy minnyájan, kicsintúl-fogva nagyig, ugy olvassák az Sz. Iráſt, hogy, az titkos értelmű, és nehéz magyarazatu mondásoknak igaz fejtegetését az Anyaszentegyháztul várják, és az ő itileti ellen ne tusakodgyanak. A' ki ennél kűlömb indulattal forog az Bibliának hányásában, félő hogy azok közzé ne számláltassék, kikrűl mondá Sz. Péter, hogy, veszedelmekre esigázzák az Isten szavát.

b *2. Petr. 3. v. 16.*

c *2. Petr. 1. v. 20.*

d *Vide Supra fol. 97.*

e *Theodor. lib. 4. hiſtor. cap. 19.*

f *Ambroſ. Epiſt. 33.*

Harmadszor: Abban sem kűlömbözűnk; hogy, Valamely Vallás, és Religio, bár csak egy dologban ellenkezikis az Sz. Iráſſal, lehetetlen hogy az igaz, és Istentűl eredett lehessen. Mert, az igaz Isteni Religióhoz nem elég, hogy sok dologban igazat tanitcson. mivelhogy nincs, és nemis vólt soha oly ördög-tojta tévelygés, melyben dicsiretes dolgokis nem találtatnának: szinte mint oly gazos kert sincsen, melyben hasznos fűvecske nem vólna. Az igaz Hithez azért az kivántatik: hogy, tellyesen szép, tiszta, mocsok 's maculanélkűl-való légyen. mivelhogy az igaz Hit, az Isten szaván éppittetik; az Isten pedig, sem önnön-magával nem ellenkezhetik, sem az ki jelentett igazsággal ellenkező hamisságra nem viheti az híveket.

Negyed-

NEGYEDSZER : Abbannis eggyet értünk ; hogy, nem elég csak az Sz. Iráſt emlegetni, és nagy méréſzen hánni vetni ; hanem ennek igaz értelmét kel venni, és e' ſzerént követni az Iſtennek ſzavát. Mert, a' mint ez-előtt [a] meg értők, az Keresztyén névnek paláſtya alatt, ſoha oly undok Eretnekség nem találtatott, mely az Sz. Iráſſal nem hímezte vólna rútſágát : de mivelhogy az ajakán hordozott Iráſt, idegen értelemben vőtte, és hamis magyarázatra tekerte, nem az Iſten ſzavát, hanem az maga agyának hivſágos roſz gondolattyát követte. Vgyanis az értelemben vagyon az Eretnekség, nem az bőtűben, és az Sz. Hierónymus ſzava-ként, nem az bőtű, hanem a' bőtűnek béli, és igaz értelme az Sz. Irás : [b] *Nec putemus in verbis Scripturarum eſſe Evangelium, ſed in ſenſu. non in ſuperficie, ſed in medulla. non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis. Baſilides, & cæteræ hæreticorum peſtes, non habent DEI Evangelium, quia non habent Spiritum Sanctum, ſine quo, humanum fit Evangelium, quod docetur.* Azért nem kel csak arra néznünk, hogy valaki igen emlegeti az Iráſt ; és az ő fenéjét enyegeti az Iſten ſzavaival. mert puſztán csak ebből, végére nem mehetünk dolgának : Hanem arra kel tekintenünk, ha az Bőtűnek, igaz és tulajdon magyarázattyát követi ; vagy inkáb agya-fürt találmányira nem csak lágyan hajtya, hanem ugyan ſatóllya 's csigán vonſza az bőtűt.

Ezekben azért egy nyomban járunk, egymáſ-ellen nem tuſakodunk. Es valaki ennél kűlőmbet akar az Római Eccleſiára kenni, azon meſterkedik, hogy a' kit igazſággal meg nem nyomhat, azt hazugſággal bűzben keverje 's gyűlőlségeſſé tegye ; kiért az igaz-itilő Iſtennek ſzéki előtt ſiralmas ſzámot kelletik adni, 's kinnal kelletik érette meg fizetni.

a *Suprà, fol. 96. & 286.*

b *Hieron. Galat. 1. Similia Suprà, fol. 142.*

§. 2. Hol légyen győkere minden viſzſza-vonáſnak.

Nem érkezik az egyűgyű kőſség, hogy eggyenként mind meg roſtállya, és az Sz. Iráſnak próba-kővére vigye, az mi veſzett, és ſok diſputatiókban ſillyedett űdőnkben támadott vélekedéſeket ; mellyeket még az Tűdős emberekis nehezen tudnak ſzámban foglalni. Annakokáért, a' ki az ſok kerengő verſengéſből rővideden ki akar feſelni, és kevés munkával véget érni az Igazſágnak eſméretiben ; az okos erdős embert követſe : mely mikor egy álló fát ki akar irtani mezőjéből, nem kopácſol ág-bogain, hanem az győkerét rombollya, és azon egy munkával ágaitis le dőjti. Azonképpen ittis, leg elsőben annak kel végére menni, hol légyen fészke 's fondamentoma az Hitbe támadott verſengéſeknek ; és ott kel mind addég kopácſolni, mig az Sz. Lélek Iſtennek ſegitſége által véget nem érünk az dologban. Az én itiletem-ſzerént, Két Kérdésen fordúl meg minden kőzbe-vetés, mely az Kereſztyénſégben támadhat. Mellyekbe hogy-ha meg egyeneſedhetnénk, vége lenne az egyenetlenſégeknek.

Első Kérdés az : hogy, ha az Vr Iſten, csak ſzintén az Sz. Irás által jelentette-jé ki az hiendő, és cſelekedendő dolgokat ; úgy hogy, ſohult semmi egyéb útat nem adott ő Iſtenſége az egy Biblián-kivűl, mellyen meg eſmérteſſék az ő Igazſága ? A' vagy inkáb, mint minek-előtte Moyſes iráſban foglalná az Iſteni dolgokat ; vagy Vrunk halála után, mikor ſem Evangeliſta,

geliſta, ſem Apoſtol ſemmit még nem irt vala, ſok dolgokat hittenek az Hivek iráſnélkűl : ugy moſtannis, mind hinni 's mind cſelekedni kellyené valamit, a' mit az Vr Iſten nyilván, és igérűl igére világoſon be nem iratott az ő Könyvében, hanem az igaz Anyaſzentegyháznak (akármely légyen az, mert moſt arrúl nem ſzólunk) kézrűl kézre vőtt tanitáſából adatott az Hivek eleiben ?

Második Kérdés imillyen : Gyakorta hamis értelmekkel, idegen, és Iſten ellen-való magyarázatokkal meg veſztegetik az Sz. Iráſt ; és ſoha nem vólt, 's nemis lehet az Kereſztyén névnek árnyéka alatt oly Tévelygés, mely az maga értelme ſzerént magyarázott Sz. Iráſnak fényes tollával nem ékeſgetné magát : Az tehát a' Kérdés, Honnan mennyűnk végéré, ki éreſe igazán az Sz. Iráſnak bőtűjét ? mert, az Kereſztyénſégben támadott vetekedéſeknek, addig végét nem érhettyűk, valamig bizonyos útat nem találunk az Sz. Irás igaz magyarázáſára. Szemben állanak az Lutheriſták 's Calviniſták egymáſſal, mindenik fél az Iſten Igéjét emlegeti : amaz ſzókat elő-hozza, és bőcsűlettel véſzi, EZ AZ EN TESTEM ; de a' mint eggyik ezt magyarázza 's fejtegeti, kűlőmb értelembe véſzi az maſik ; és azon véghetetlenűl rágódnak, mint kellyen ezt az mondáſt magyarázni. Azért minden ellenkezéſnek győkere, az Sz. Iráſnak kűlőmbőző magyarázáſából árad, és csak azt kel mindenek előtt meg viſgálni ; Honnan, és mi módon mehetünk végére az Biblia bőtűjének igaz értelmének ? Mihent ezen az ſzoros úton által mégyünk, ottan ſik mezőre, és kűnyű útakra jutunk. De valamig ezt el kerűllyük, és máſutt akarunk nyargalni, ſemmiben véget nem érünk, hanem ſok munka 's fáradſág után, végreis erre kel viſzſza térnünk, és ezen kel el kezdenünk.

MASODIK RESZE.

TARTOZZVNKE VALAMIT HINNI, ES CSELEKEDNI, a' mirűl világos és nyilván-való tanúságunk ninczen az Sz. Irásban ?

HOGY jó módgyával eredgyünk el az dologban, és az okos emberek eſzekben vegyék, hogy nem ſzó-váltáſra, hanem az Igazſágnak tekélletes eſméretire rendeltük iráſunkat ; Három Réſzben oſztom ezt az Kérdéſt : I. Meg magyarázom, miben eggyezzűnk, és miben légyen kőzben-vetésünk az Tradiciókrul-való kérdezkedéſben. II. Az Római hiten-való igaz Cathólicuſoknak tekélletes vallásokat, mindenféle bizonyſágokkal meg erősſitem. III. Az el ſzakadott Atyánkfiainak óltalmazgatáſokat, és ſzaladáſra gondolt fogáſokat, meg roſtálom 's el rontom.

§. 1. Miben légyen az Egyenetlenség.

Előſzőr : Nincs abban ſemmi kőzben-vetés, hogy, miképpen az Vr Iſten, világ kezdetitűl-fogva, tőbbig két ezer eſztendőnél az ő hiveit Iráſ-

Ita Guliel. Perkinſus, Catholi. Re-

nélkûl kézrûl kézre adott tudomány-által vezérlette 's tanitotta : Azonképpen, mind világ végezetiig, Iráſ-nélkûl, eſák *Traditiók* és egy embertûl az máſikra ſzállott eleven tanitáſ-általis, valami ſzûkſég a' mi üdvöſſegünkre, azt mind véghez vihette vólna. Mely dologban ſemmi gáncſot nem találhat,valaki tudgya az Iſteni erőnek és bőlceſeſégnek mélyſégét. Ezt azzalis állathattyuk : hogy,az Vj Teſtamentomnak kezdetin, előſzőris élő nyelvel tanitották az Evangeliſták, a' mit Vrunktul hallőttak, és az prædikálláſ-által meg téritvén ſokákat,azután oſztán nagy későn irtanak. Errûl bizonyſágot téſzen Irenæus Mártyr ; midőn azt mondgya : hogy, leg elsô Sz. Máthé vólt a'ki Sidóúl irá Evangeliomát, akkor, mikor immár Sz. Péter és Pál Rómában prædikállanának; az az, (mint eléb *a* meg mutatók) Vrunk menyben-menete után leg aláb tizen-három eſztendővel : *b Matthæus Hebræis ipſorum linguâ ſcripturam edidit Evangelii, cùm Petrus & Paulus Romæ Evangelizarent, & fundarent Eccleſiam. Poſt Marcus, diſcipulus & interpres Petri, & ipſe quæ à Petro annuntiata erant, per ſcripta nobis tradidit. Lucas, ſectator Pauli, quod ab illo prædicabatur Evangelium, in libro condidit. Poſteà & Ioannes.* Sőt azt irja Irenæus : hogy,mind azó idejeig, ſok nemzetſegek,Iráſ-nélkûl az Apoſtóli tudománynak igazſágát meg tartották : *c Quid ſi neque Apoſtoli Scripturas reliquiſſent,nónne oportebat ordinem ſequi Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus commiſerunt Eccleſias? Cui ordinationi aſſentiuntur multæ gentes Barbarorum, quæ in Chriſtum credunt ſine chartâ & atramento, ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſalutem, & veterem Traditionem diligenter cuſtodientes.* Noha azért nagyob alkolmatoſſágnak, és haſznának okáért, ugy rendelte az Iſten, hogy az ő ſzavait irvais előnkben adná : de azért, ſzinte oly kűnnyen mind világ végéig az ő Hiveit meg tanithatta vólna az kézrûl kézre adott tudomány-általmint az Oo Törvényben;és az Evangélium hirdetéſe utánnis ſok ideig meg tartotta.Mert,miképpẽ az Anyaſzentegyháznak Iſtẽtûl vezéreltetett gődviſeléſe,az igaz Evangeliomok könyveit,ennyi ſok veſzedelmek,és üldőzések közőtt tiſztán meg tartotta : ſzinte azon formán, az Sz.Lélek meg őrizhette vólna éppen az igaz tudományt, Iráſnélkûl; mint az Hiſzek-egy-Iſtent meg őrzötte.

Ebből azis következik : hogy, miképpen az Iſtennek Atyai gondviſeléſe meg nem fogyatkozott, mikor minden Iráſ-nélkûl tanitotta az Eccleſiát; a'vagy mikor cſak egy réſze vólt irva az Iſten ſzavának;ugymint, mikor cſak az Moyſes könyvei,az Próféták iráſinélkûl;és cſak az Sz. Máthé iráſa,az több Evangéliomoknélkûl ki kőltek vala:ſzinte azonképpẽ;ha most az Bibliában nẽ foglalt vólnais minden ſzûkſéges dolgokat,abból ki nem hozhatnójók, hogy az Iſtennek bőlceſeſége, vagy gondviſeléſe fogyatkozott vólna. Mert az ő gondviſelő bőlceſeſége, más útonnis véghez viheti az ő Hiveihez való kedves akarattyát. Ha azért,mikor cſak az Moyſes Eot könyvei valának meg irva, azt mondotta volna valaki : hogy,az Iſten ezekben nem foglalván minden ſzûkſéges tudomanyt, ugy vólt,a' vagy tudatlan;ezt kéſz bolondnak itiltük vólna : azon-formán moſt ſem kel eſzesnek tartani, a' ki Iſtene ellen haſonló káromkodáſt mondana,

a *Supra fol. 231.*
b *Iren. lib. 3. cap. 1. n. 4. Euſeb. lib. 5. cap. 8.*
c *Iren. lib. 3. cap. 4.*

format. controv. 7. cap. 1. concl. 1.

ha ſzinte

ha ſzinte valamely ſzûkſéges tudományt, iráſban nem foglalt vólnais.

Máſodſzor : Mivelhogy az eléb fel vetett fondamentom-ſzerént,az Iſtennek igaz mondáſán fondáltatik a' mi Hitünk; abbannis azt vélem nincs kűlömbőzés közőttünk, hogy valamit az Iſten meg jelentett, ha ſzinte iráſban nem vólnais foglalva, ſzinte ugy el kel azt hinni, mintha irva vólna. Mert az Iſten ſzavának,nem az téntától 's papiroſtûl vagyon ereje, hanem cſak tulajdon attûl, hogy azt Iſten jelentette. Azért az Chriſtus mondáſának, és az Sz.Pal tanitáſának, minek előtte iráſban foglaltatnának is, ſzinte annyi méltóſága vólt,mint ſzinte mnek-utánna meg irattanak.

Ebből az jő ki; hogy, Valamely dologrûl ſzinte oly bizonyos úton meg tudhattyuk, hogy az Apoſtoloktûl ſzármazott, mely bizonyos eſzközők-által tudgyuk,hogy ezek az Sz. Iráſok valóſággal ő-tőllők eredtek, ha ſzinte iráſban nincſenis kapcſoltatva, ſzinte oly bizonnyal és minden ok-veretlen helyt kel annak adni, mintha iráſban vólna foglaltatva.

Harmadſzor : Azonnis meg alkoſzunk, hogy, ha ſzinte az Sz.Iráſban minden ſzûkſéges dolgok *Explicitè, immediatè,in ſpecie*; igyeneſſen,nyilván, világoſon, nem és nevezet-ſzerént fel nem találtatnakis : de azért, *implicitè,mediatè,in genere*; más dologban bé takarva,homályban, és némely közönſéges tudományok mondáſiban, mindenek valamik ſzûkſégeſek,fel találtatnak, és ki hozathatnak az Sz.Iráſból. Annakokáért, a' ki helyt ád az Bibliának, jó kövérközéſſel formált bizonyſágokkal ki hozhat minden ſzûkſéges dolgot az Bibliából. I. Mert, miképpen Moyſes-által az Vr Iſten, az Papi fejedelemhez igazitá az ő népét, az törvényrûl támadott akadozáſban: azonképpen az Vj teſtamentomban, az Anyaſzentegyházra igazita mindeneket. Es meg hagyá; hogy, valaki nem enged az ő Sz.Lelkétûl minden igazſágra vezérlett Anyaſzentegyháznak,azt ugy tarcſuk mint Pogányt. Ebből az közönſéges mondáſból, igyeneſen következik : hogy az Iſten parancſollya, és az Sz. Iráſban előnkben adgya mind azokat, valamellyekre az Anyaſzentegyház kőtelez. II. Mert az Iſtennek meg iratott törvénye arra viſzen, hogy az *Traditiókatis*,az az, iráſnélkûl reánk ſzállott tudományokatis meg tarcſuk; miképpen ki tetczik majdan az Kereſztyéni igazſágnak bizonyſágiból.

Ebből az következik : hogy, ſem cſonka-bonkának, ſem elégtelennek, és fogyatkozotnak nem kel az Sz. Iráſt nevezni. Miképpen,mikor cſak az Moyſes könyvei,vagy az Vj Teſtamentomnak leg elsô könyvei vóltakis meg irva,meg akkor ſem nevezhették illyen bőcsülletlen nevekkel az Iráſt; nem cſak azért, mert bizonyos vezért, és tanitót mutatott, kitûl minden Igazſágot meg tanúlhattak az Hivek : de azértis, mert, *Perfectum eſt, cui nihil deeſt* ; Tekélletes az, valamiben ſemmi fogyatkozás nincſen,az ő terméſzetihez illendő dolgokban. Az Sz.Iráſnak terméſzetihez pedig, cſak az kivantatik,hogy az,Iſten ſzavát,és az Sz.Lélek vezérléſéből irott dolgot foglallyon magában. Hogy pedig minden ſzûkſéges dolgot nevezet-ſzerént ki fejezzen,nem mondgya ſohult az Sz.Irás ſzûkſégeſnek a' maga tekélleteſſégére.

Im Bellar. libr. 4. De Verbo Dei cap. 10. ad 1. & 2.

Ariſtotel. 3. Phyſ. tex. 63 64. 5. Metaph. tex. 31.

Negyedſzer: Abban ſem egyenetlenkedünk; hogy, [a] minden Traditiók, találmányok, rendeléſek, valamellyek az Iſten igéjével, az Sz. Iráſſal ellenkeznek, meg vetendők, és lélek-veſztő hivſágok. Mert, a' mint csak nem régen mondám, nem lehet hogy ott Igazſág lehelſen, valahol az Iſten ſzavával ellenkezés vagyon.

Ezek igy lévén, az kűlömbſég csak ebben vagyon: Az Vj Tanitók azt mondgyák; [b] hogy, az Sz. Iráſban vagyon foglalva minden üdvöſſéges tudomány; ugy hogy, valamit ſzűkſég hinni, vagy az Iſteni ſzolgálatban cſelekedni, azt mind meg jelentette Iſten a' Bibliában: vagy oly nyilván, hogy ſemmi cſavargáſſal el nem kerűlhetni, hogy ſzemünkben ne űtközzék; vagy pedig oly vékony homályban, hogy minden meſzſze-kerűlő következéſnélkűl, az Anyaſzentegyháznak, és az Tradicióknak ſegitſégenélkűl, csak ugyan az bőtűnek folyáſából, kűnnyen ki hozhatni. Mely dolgot, [c] az régi Tévelygőkis erőſſen vitattak.

Mi pedig azt mondgyuk: hogy, az Biblia, nem oly mértéke és próba-kőve minden hiendő, és Iſteni tiſztelſégre tartozandó dolgoknak, hogy ebben nyilván mindenek fel találtaſſanak; a' vagy ebből világoſon ki ſatűltathaſſanak az Anyaſzentegyháznak, és az Tradicióknak méltóſágánélkűl: hanem, azt vitattyuk; hogy, ſok dolgokat Kereſztyén hittel kel vallanunk, mellyeket noha az Anyaſzentegyháznak, és Tradiciók méltóſágának közbe-vetéſe-által ki hozhatunk jó kővetközéſſel az Iráſból: de igyenelſen csak magán, ſem az Iráſban fel nem találunk, ſem ebből ki nem fejezhetűnk: hanem az Hiveknek eleitűl fogva kézről kézre adott tanitáſokból értűnk. Ebből az jő ki: hogy, az Iſten Igéje nem foglaltatott csak az Sz. Irásban, hanem az Anyaſzentegyháznak Iráſ-kivűl-való tanitáſábannis. Azonképpen aztis melléje vettyük: hogy, ſzabad, és Iſten előtt kedves oly dolgokat is cſelekedni, mellyekről az Sz. Irásban parancſolat nincſen; hanem, vagy magunk akarattyából válaſztyuk, ezeket, vagy az Anyaſzentegyháznak kőtelezéſéből cſelekeſzſzük.

§. 2. Egy Bizonyos példával meg mutatom, hogy Iráſ-kivűl való dolgotis tartozunk hinni.

ARGVMENTVM.

Első Bizonyſágát igaz tanitáſunknak illyen ſommában foglalom:

Valakik Kereſztyén nevet viſelnek, ſok dolgokat hiſznek, mellyek az Sz. Iráſból meg nem bizonyittatnak, és a' ki ezeket tágadná, nem érdemlené az Kereſztyén nevet; sőt az egéſz Kereſztyén hitet fel forgatná 's kéteſſé tenné.

Tehát nyilván vagyon, hogy az Sz. Iráſ-kivűlis vannak oly dolgok, mellyeket tartozik az Kereſztyén ember ſzinte ugy hinni, mint az Sz. Iráſban foglalt Igazſágot.

Elől-járóját ennek az Bizonyſágnak, most csak azzal erőſſitem: Mert, hogy ezek a' könyvek, mellyek az Bibliában vannak, éppen és tiſztán Iſten igéjét, és nem emberi gondolattúl ſzármazott vélekedéſt foglallyanak magokban; az az, hogy ezek mind Iſten könyvei légyenek; oly kőtelelſéggel tartozunk hinni, hogy ezt (akár Hit ágazattyának, akár *Principiumnak*, Hit kezdetinek, 's akár egyéb néven nevezzed) valaki el nem hiſzi, méltatlan viſeli az Kereſztyén nevet. Maga ha eleitűl fogva végig el olvaſod az Bibliátis, nem hogy éppen minden könyvekről, vagy az könyveknek minden

a *Matth. 15. v. 9. Marc. 7. v. 9. Coloſ. 2. v. 8. Titum. 1. v. 14. Iſa. 29. v. 13.*

b *Calv. lib. 3. c. 21. n. 2 & alibi: verbis citatis ſuprà. fol. 93. Confeſſ. Aug. ſupra, fol. 343. Confeſſ. Helvet. ſupra, fol. 432.*

c *Ariani, ſupra, fol. 267.*

den réſzeiről, de csak egy könyvnek leg kiſſeb czikkelyéről ſem találſz bizonyſagot benne.

Ezt hogy nyilvábban meg éresük, és meg bizonyitsuk: Iuſſon eſzünkben a' mit elébbis [a] mondánk; hogy, az Sz. Iráſnak bőcsülleti, és hitelre való méltóſága, nem egyébűnnen vagyon, hanem az Iſtentűl ómagától, a' kinek ſzavai foglaltattak az Bibliában. Ez okon, ha ſenki nem tudná, és nem hinnéis, hogy Iſten igéje légyen az Biblia: de azért ómagában ſzinte ollyan méltóſagos Szent Könyv vólna mint moſt, mikor az világ hiſzen néki. Azért mondom vala ezelőtt; hogy, mikor az gyöngy-fűző meg válaſztya az hamis gyöngyőt, vagy gyemántot, az Nap-keleti finom gyöngytűl 's gyemánttúl; nem az ő válaſztáſa teſzi bőcsülleteſsé az jó kővet, hanem az maga tulajdon terméſzeti, noha ezt meg nem eſmérnék az kőz népek, ha az gyöngy-fűzőtűl nem értenék: Azonképpen, [b] ſem az Anyaſzentegyház, ſem az Hivek eggyeſſege nem teſzi Sz. Iráſſá az Bibliát, hanem csak meg mutattya nékűnk, hogy ezeket az Könyveket valóſágosképpen az Iſten iratta.

Iſmet az fel-vetett fondamentom-ſzerént, valamit Kereſztyén hittel vallunk, azt nem egyébért, [c] hanem az Iſtennek tanú-bizonyſágáért hiſzſzük. Aztis azért, hogy ezek az Könyvek Iſten ſzavait foglallyák magokban, nem egyébért hiſzſzük, hanem azért, mert eztis az Iſten jelentette. De hogy ezek az Könyvek légyenek az Iſtentűl ki jelentetett Igazſágnak kincs-tartói, azt az Anyaſzentegyház adgya előnkben, és az ő méltóſága teſzi hihetővé mi-előttünk.

Annak utánna, azt kel eſzünkben tartanunk: hogy, Három dolgot kel arrúl az Iráſrúl hinnünk, mellyet Iſten igéje-gyanant bé véſzünk: I. Hogy, a' ki ezt az könyvet irta, abban az Iſtennek Lelke vólt akkor mikor ezt irta, és az Sz. Lélek ſzóllott belőlle. Mert, ha Salamon akkor irt vólna valamely könyvet, mikor az bálványok után ſzeleskedik vala; az Iſten ſzavai közzé nem ſzámláltatnék ez az ő iráſa. II. Nem elég azt érteni, hogy Sz. Pálban az Iſten ſzóllott; hanem, ha az ő nevére irt levelet Iſten ſzavának akarjuk tartani, bizonyoſon végére kel mennünk, hogy ómaga irta ezt az levelet, és nem más valaki az ő nevére. Mert ómaga Sz. Pál jelenti; [d] hogy az ő neve alatt egyebekis irogattak, és inti az hiveket, hogy ne higgyenek minden iráſnak, mely eleiben az ő nevét függeſztik. Máſutt, [e] ugyan bizonyos ſzókatis nevez jelűl, mellyekkel leveleit bé fejezi; noha ez az jel, a' Rómabélvekhez irt levélben nem találtatik; és az több iráſibannis, nem mind ſzórúl ſzóra egy nyomban irattak azon ſzámos igék. Annak fölőtte, ezelőtt meg hallók Euſebiuſból: [f] hogy, Sz. Péter nevévelis irtak Evangéliomot. [g] Emliti ezen Euſebius, Barnabás Evangeliomát: Sz. Péter látáſát: Az Apoſtolok tudományárúl irt könyvét: az Sz. Thamás, András, János, Péter, Mátyás Apoſtolok nevére hamiſſan iratott Könyveket, mellyeket az Anyaſzentegyház Tradiciója meg vetett. Sz. Ambrűſis mondgya: hogy, Sz. Thamás, és Sz. Máthé neve alatt, hamis Evangéliomokat irtak ez hitetők: [h] *Fertur etiam aliud Evangelium, quod ſcribitur ſecundum Thomam. Novi aliud ſcriptum, ſecun-*

a *Suprà, fol. 88. & 451. Studie Calvinus contrarium affingit Catholicis, lib. 1. cap. 7. n. 1. 2.*

b *Ekkis. e. 1. Enchiridii. Quo ad nos non eſſe authenticam Scripturâ, aut ſine teſtificatione Eccleſiæ.*

c *Suprà fol. 88. 451.*

d *2. Theſſal. 2. v. 2.*

e *2. Theſſal. 3. v. 17.*

f *Oda fellyeb fol. 94. Vide Augu. 22. contra Fauſt. c. 79.*

g *Euſeb. l. 3. cap. 25. alias 19.*

h *Ambroſ. in Proemio Luce explanat.*

dum Matthiam. Azért, ha ſzinte tudgyukis, hogy Sz. Pál ſok leveleket írt az Sz. Léleknek oktatáſából: nem elég ez hozzá; hanem annakis végére kel menni, mellyek légyenek az mágától iratott igaz levelek. III. Ha végére megyünkis, hogy az Rómabéliekhez ſzóllo levelet Sz. Pál írta, azt kel még tovább meg tanúlnunk; ha oly éppen, és tiſztán meg maradotté, a' mint ő írta? nem törlöttejé más valaki keze ſzennyét rea, hozzá töldáſſal, meg cſonkitáſſal, el változtatáſſal, egy nyelvrúl máſra forditáſſal? Mert valamig abban bizonyoſok nem vagyunk, hogy, ſem tudva, ſem tudatlanul ſenki meg nem mocskolta az Sz. Pál ſzavait, mind addég ſem ragaſzkodhatunk kételkedő retregéſnélkúl az ő tanitáſához. Ezokáért, a' mint ezelőtt *a* bővön meg hallók, ſokan az régi Tévelygők közzúl, ſok részét meg vetették az Sz. Irásnak: mert azt alitották, hogy más írta az Apoſtolok nevére, vagy valaki meg változtatta.

Euſeb. li. 4. cap. 22. ex Irenæ. phæ. Hæreticos confinxiſſe libr. varios.

a Supra, fol. 287. 446.

Ezeket azért, önnön-magából az Sz. Irásból meg nem tanulhattyuk. Mert, a' kik ſemmit nem akarnak hinni Irásnélkúl, mutaſſák meg, hol tanittya a' Sz. Irás, hogy ezt az Romabéliekhez írt levelet, valóſágosképpen Sz. Pál irta; az Iſtennek izgatáſából irta; ezen formán's ezen ſzókkal irta, a' mellyekkel moſt olvaſſuk? A' mit pedig ez egy Levélrúl mondok, ugyan azont mondhattyuk az Irásnak akármely részeirúlis. De ha mind ezeket, ugyan ezen ſzókkal az Bibliában fel találnókis; nem következnék, hogy ſemmit nem kellyen hinni, a' mirúl bizonyság nincs az Sz. Irásban. Mert arrulis az Bibliának részérúl, mely bizonyſágot tészen valamely levélrúl, iſmét azt mondhatnók; hogy erreis meg uj bizonyſágot kellene támaſztani, melyből ki jelentetnék, hogy ezt az Iſten iratta, és nem más toſzta az Iſten ſzavai közzé.

Példából nyilvábban meg érthetni a' mit mondék. Olvaſſuk az Sz. Péter könyvében; hogy, ſok mély dolgokat irt Sz. Pál. aztis fel talályuk; hogy, az Sz. Lélek tanitáſából ſzóllottak az Próféták: De az a' kérdés, ha meg bizonyithatnié iſmét más iráſſal ezt az két dolgot: I. Hogy ezt az Sz. Péter mondáſát, nem más valaki taſzitotta az ő Levelébe. II. Hogy ezekrúl az iráſokrul ſzól Sz. Péter, mellyeket moſt Sz. Pál neve alatt olvaſunk az Bibliában. Mert ha ezt a' két dolgot eléb el nem hiſzſzúk, ſemmit az Sz. Péter neve alatt kólt levélből nem bizonyithatunk. Es, ha ſzinte ezt a' két dolgot, iſmét újob iráſſal meg mutathatnókis, ertúlis az utólſó bizonyſágrul, meg más Iráſt kellene támaſztani. Es mivelhogy eggyik Irás az máſikkal végnélkúl nem bizonyodhatik, kékételen oly részére kel jutnunk az Sz. Iraſnak, melynek más irásban bizonyſágat nem talályuk.

2. Petr. 3. v. 15. 2. Timot. 3. v. 16.

Mind ezeket jól meg roſtálván Sz. Agoſton, azt mondá: *b* hogy ő az Evangeliomnak nem hinne, ha az ſzéles világon el terjedet, és ſok Iſteni cſudákkal meg erőſſittetett Anyaſzentegyház ezt eleiben nem adná: *c Autoritas veracium Scripturarum, à Patribus usq; ad nos, certiſſimâ ſucceſſione pervenit.* Es az hamiſſan kóltött Iráſokat azért veti meg: mert az Anyaſzentegyház, és az Hivek eggyeſlége ezeket bé nem vötte; a' mint az Enoch könyvétúl, *Lib. 18. de Civit. DEI, cap. 38.* egyéb Iráſokrul, *22. contra*

b Verba habes ſupra, fol. 93.

c Aug. 15. Civit. c. 23. Et 2. contr. Creſcē. c. 32.

Fauſt. cap. 79. Lib. 1. de Serm. Dom. in monte, bizonyſágot tészen Sz. Agoſton. Azt pedig ſzámtalan ſokſzor irja: hogy az Közönſeges Anyaſzentegyháznak tanitáſából tudgyuk az Szent Könyveket: *a Actibus Apoſtolorum neceſſe eſt me credere, ſi credo Evangelio, quoniā utramq; Scripturam ſimiliter mihi Catholica commendat autoritas. b* Sz. Matthæi Evangelium recitare cœpero, continuò dicet, illam narrationem non eſſe Matthæi, quam Matthæi eſſe dicit univerſa Eccleſia, ab Apoſtolicis ſedibus, usq; ad præſentes Epiſcopos, certâ ſucceſſione perducta. *c Contra teſtimonia Scripturarum, ita obſurdeſcit iniquitas, ut quidquid adverſum vos inde prolatum fuerit, non eſſe dictum ab Apoſtolo, ſed à neſcio quo falſario, ſub ejus nomine ſcriptum eſſe, dicere audeatis. De quo libro certum erit cujus ſit, ſi literæ, quas Apoſtolorum tenet Eccleſia, ab ipſis Apoſtolis propagata, & per omnes gentes tantâ eminentiâ declarata, utrum Apoſtolorum ſint, incertum eſt. d Codices falſatos dicunt. quid ſi alius dicat, id quod pro te ſonat, falſum eſſe? quid ages? quo te convertes? quam libri à te prolati originem, quam vetuſtatem, quam ſeriem ſucceſſionis, teſtem citabis? Vides, in hac re quid Eccleſiæ Catholicæ valeat autoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum, usq; ad hodiernum diem, ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie, & toi populorum conſenſione firmatur. * Autoritas Veteris & Novi teſtamenti, quæ Apoſtolorum confirmata temporibus, per ſucceſſiones Epiſcoporum, & propagationes Eccleſiarum, tanquam in ſede quadam ſublimiter conſtituta eſt.* Im látod, hogy valamikor Sz. Agoſton meg akarja mutatni, mellyik Irás kólt légyen az Apoſtolok mú-helyéből, az Anyaſzentegyháznak tanubizonyſágával hadakozik, és abból győzi meg az Sz. Irás tagadokat; sőt egynehányſzor azt mondgya az Manichæuſoknak: *e* hogy, a' honnan ők tudgyák az Manichæ[us] könyvei mellyek légyenek, oñan tudgyuk miis, noha bőcsülleteſbē, az Sz. Könyveket; tudni illik, kézre adott tanitásból. Haſonlóképpē irja Origenes, ugymond Euſébius, hogy az Anyaſzentegyháznak Tradiciójából veſzſzük az Evangéliomot: *f Traditione de quatuor Evangeliis accepi, quæ ſola ſine contradictione, in univerſa quæ ſub ſole eſt DEI Eccleſia, recipiuntur.* Eomaga pedig Euſébiuſis az Apoſtolok nevére hamiſſan kóltött könyveket emlitvén, igy ſzól: *g Horum catalogum fecimus, ut diſcernamus inter ea ſcripta, quæ ſecundum Eccleſiæ traditionem, vera, non ficta ſunt.*

a To. 6. cōt. Epiſt. Fundam. cap. 5. b 28. contr. Fauſt. c. 2. c. 33. contr. Fauſt. c. 6.

*d 11. contr. Fauſt. c. 2. Id. li. 13. c. 4. Similia lib. 2. de Doct. Chriſt. c. 8. * 11. contr. Fauſt. c. 5.*

c Aug. 32. cont. Fauſt. cap. 19. 21.

f Orig. ap. Euſeb. lib. 6. c. 25. g Euſeb. lib. 3. c. 25. aliàs 19.

Mikor ezzel az bizonyſággal sűrgettyük az Atyafiakat, igen evéznek róka-farkokkal, és kapnak minden-felé, hogy ki feſelheſſenek az tőrből: de heába; mert ki nem haggyuk tekerni markunkból ezt az győzedelmes palloſt.

Először, erre azt felelik az Atyafiak: *h* hogy, Keresztyén emberhez nem illendő kérdes ez; Honnan tudod, hogy ez légyen az Sz. Irás? Mert Sz. Agoſton azt irja: hogy, nem kel azoknak fűlet adni, kik tudakoznak, Honnan tudgyuk hogy ezek az Könyvek, az Iſtennek Lelkétúl származtak? *i Nec audiendos, ſi qui forte mihi dicerent, Vnde ſcis, illos libros unius veri & veraciſſimi DEI Spiritu eſſe humano generi traditos?*

h Pareus, Theſi 23. de Scriptura.

i Auguſt. 6. Confeſſ. c. 5.

De nem vészik eszekben, hogy, ſzinte mint Bódog Aſzszony okoſſan és helyeſſen kérdé az Angyaltúl, Miképpen léſzen meg a' mit néki monda? az Sidók pedig hitetlenül kérdék, Miképpen adhattya nékik Vrunk az ő teſtét? Vgy ittis, ha ki oly végre kérdi, Honnan tudgyuk hogy

ez az Iſten könyve? hogy kéteſſé tegye ennek bőcsülletit; vagy, hogy az emberi elme, nyilván-való okoskodáſokkal világos bizonyſágát támaſzſza ennek, a' mit külömben nem tudunk, hanem az Anyaſzentegyháznak bizonyſág-tételéből: bezzeg az illyen kérdés hitetlenſégből ſzármaznék, mellyet méltán kárhoztat Sz. Agoſton; és az Manichæuſokat úti ezzel, kik mindenkor azzal dicſekedtek, hogy ők ſemmiben hitelt nem kívánnak, valamit bizonyos okoskodáſſal meg nem mutathatnak: *a Fidem nobis ante rationem imperari dicebant: ſe autem nullum premere ad fidem, niſi prius diſcuſſâ, & enodatâ veritate.* Ha ki pedig csak a' végre kérdi, honnan meheſſen végére, mellyik légyen az Sz. Irás; hogy meg ne csalatkozzék, 's Iſten igéje-gyanánt ne vegye a' mi Iſtentől nem ſzármazott. és nē az emberi elmének okoskodáſiból vőtt *Demonſtrátiót*, hanem bizonyos tanút keres, kinek bizonyſágán meg álhaſſon: ezt Sz. Agoſton nem feddi; *b* hanem, a' mint hallók, ómagais az Anyaſzentegyházra mutat. Sőt ugyan ottis a' hol ugy tetczik hogy feddi ezt az kérdezkedéſt, nyilván jelenti, hogy az Anyaſzentegyháznak tanitáſából tudgya, hogy ezek Iſtē könyvei: *c Libros tuos, in omnibus fere gentibus tantâ autoritate fundaſti. Iam credere cœperam, nullo modo te fuiſſe tributurum tam excellentem illi Scripturæ per omnes jam terras autoritatem, niſi per ipſam tibi credi voluiſſes.*

a *Aug. lib. 3 De Vtilit. creden. c. 1.*

b *In terminis reſpondet ad hanc Queſtionē, lib. 32. cont. Fauſt. c. 21.*

c *Auguſt. 6. Confeſ. c. 5.*

Masodszor, azt felelik: hogy ómagából a' Sz. Irásból tudgyuk, mellyik légyen az Iſtennek Sz. Lelkétől ſzármazott igazság. De itt, nem mind egy nyomban lépnek. Mert;

I. Calvinus azt irja: hogy, mint az világoſſág az ſetétſégtől maga meg válaſztya magát, ugy az Iſten ſzavais mindgyárt ki tetczik az idegen ſzótul: *d Quod rogant, Vnde perſuademur à DEO fluxiſſe, niſi ad Eccleſiæ decretum confugiamus? perinde eſt, ac ſi quis roget: Vnde diſcernimus lucem diſcernere à tenebris; album à nigro, ſuave ab amaro? * Si puros oculos illuc afferimus, ſtatim occurrit DEI Majeſtas, quæ nos ſibi parere cogat.*

I.

d *Calv. li. 1. cap. 7. n. 2.*

* *num. 4.*

En pedig, hogy ittis inában légyünk Calvinuſnak, Elsőben azt kerdeném: Ha ſemmit nem kel hinni, a' mit nyilván nem olvaſunk az Irásban, kereſſe fel, hol vagyon irva, hogy ily kűnyű az Szent Irást meg válaſztani az egyéb irásoktul? Annak-fölötte: Ha ily világos az Iſten ſzava, mi az oka, hogy mikor az Iſten *e* Gédeonnak, *f* Manuénak, Samuelnek, Faraónak, Sz. Pálnak fordúlásakor ſzólla, meg nem eſmérék ſzavárul az Iſtent, hanem ázon tudakoznak, ki légyen a' ki ſzól? Mikor Eudvózitőnk, és az ő Apoſtoli földőn jártak, és az Iſtennek ſzavát prédikállották, mi az oka, hogy az népek, külömben nem eſmérték Iſten ſzavának tanitáſokat, *g* hanem csuda-tételekkel kellett hitelt nyerni? Ha akkor, mikor eleven nyelvel hirdették az Iſten ſzavát, jelenségekkel kellett meg erősíteni hogy ómaga ſzól az Iſten az Apoſtolokból, mivelhogy az tinta és papiros, nagyob erőt nem ád az Iſten ſzavának, mint az Chriſtus Vrunk és Apoſtolok nyelve: kővetkőzik, hogy moſtis az vagy ſok csudákkal meg erősíttetett Anyaſzentegyháznak bizonyſága, vagy egyéb Iſteni jelenségek kivántatnak. Végezetre: Ha oly kűnyű az Sz. Irást meg válaſztani egyéb irásoktul, mely nyilván ki tetczik az ſetétség-mellől az fé-

e *Judic. 6. v. 17.*

f *Jud. 13. v. 21.*

g *Joan. 10. v. 25. & 15. verſ. 24.*

nyeſſég; mi az oka, hogy az Tőrők, és Sidó nem láttya ezt az világoſſágot? Sőt, miért hogy Luther az Sz. János Látáſában, az Sidókhoz irt levélben, és egyéb Könyvekben, nem láttya azokat az Iſteni villámáſokat, mellyeket Calvinus látott? Bezzeg égő ſzővétnek, és világoſſág az Sz. Irás: de csak úgy fényeskedik minékünk, ha az Anyaſzentegyház gyertya-tartójában tetetik.

II. Azt mondgyák némellyek: hogy, a' Szent Könyvekből meg tetczik az Iſtennek ſzava. Mert, inkáb mindeniknek elein fel vagyon jegyezve, ki irta ezeket. Az Próféták irásiban pedig, ſokſzor olvaſſuk hogy az Iſten ſzóllott ő-általok. és az tellyes Sz. Irásrúl azt mondgya Sz. Pál; *a* hogy az Iſtennek tanitáſából ſzármazott.

II.

a *2. Timot. 3. v. 16.*

Ezek csak ſzem-fény-veſztések. Mert az könyvek *tituluſſa* csak magán, az Anyaſzentegyház bizonyſáganélkűl nem elégséges tanuſág. mivelhogy annak kellene előſzőr végére menni; hogy az *Tituluſt*, nem valaki más, hanem magok irták az Apoſtolok. Mert tudgyuk, hogy ſok könyvek eleiben irták az Apoſtolok nevét régenten, mellyeket mindazáltal meg vetettek az Hivek; mint nem régen hallók. Es noha az Sz. Iakab, Iúdás, Sz. Péter második, Sz. János harmadik levele eleiben, és az Titkos látás eleibennis az Apoſtolók nevét irták: de azért, ugyan meg vetik mind ezeket az Lutheriſták. De ha ſzinte az Tituluſra nézvén, meg engednőjőkis hogy Sz. Pál irta az Rómabéliekhez ſzólló levelet; ugyan ſen maradna kettei amaz Kérdéſeknek, mellyekrűl emlekezénk nem régen; tudni illik: Mint tudhaſſuk, hogy Sz. Pálban akkor Sz. Lélek vólt mikor ezt irta? a' vagy, hogy változtatáſnélkűl ugy meg maradott a' mint őirta? Azért mind azt, hogy az Apoſtoli levelek eleiben igazán irták az Apoſtolok nevét, 's mind az tőb tudakozáſokat, az Anyaſzentegyháznak kezről kézre adott tanitáſából vehettyűk.

Iőllehet pedig az Irásban olvaſſuk: hogy az Sz. Irás Iſtentől vőtt erederet: mindazáltal *b* ſen marad mégis amaz két Kérdés: Honnan tudhaſſuk, hogy azokat az ſzókatis nem emberi vélekedéſből irta valaki oda? és hogy nevezet-ſzerént, ez vagy amaz könyv, azok kőzzűl légyen mellyekrűl olvaſſuk hogy Iſtentől ſzármaztak? Mikor azért Sz. Pál könyvében ezt olvaſom; *c* [Pál az Chriſtus Iesusnak ſzolgája, az Apoſtolſágra hivattatott, az Evangeliumra ki válaſztatott, &c.] vagy, mikor Oſeáſnál ezeket az ſzókat látom; *d* [Az Vrnak ſzava, mely lőn Oſeáshoz, &c.] el hittem ugyan, hogy igazat mondnak: de azért hittem el, mert Iſteni könyveknek hiſzem, az mellyekben ezeket olvaſom. Tehát, eléb az Anyaſzentegyház tanitáſából el kel hinnem, hogy ezek Szent Könyvek, és azután hihetek oſztán az Könyvek *Inſcriptiójának.*

b *Supra fol. 451.*

c *Rō. 1. v. 1.*

d *Oſe. 1. v. 1.*

Itt el nem halgathatom, mely gorombául mardoſſa Pareus Bellarminuſt, mintha magával ellenkeznék. Mert, *Lib. 4. de Verbo DEI, cap. 4.* azt tanittya: hogy, csak magából az Sz. Irásból (félre tévén az Anyaſzentegyház bizonyſágát) meg nem mutathatni, hogy oly Könyvek vannak ez világon, mellyek az Iſten ſzavait foglallyák magokban; vagy hogy ezek légyenek azok a' Könyvek. Másutt pedig azt irja: *e* hogy, az Sz. Irás-

e *Bellar. l. 1. De verbo DEI, cap. 2.*

ból meg bizonyithattyuk, hogy az Iſten ſzavai foglaltatnak az Bibliában. Ezt mint egy nagy temérdek ellenkezéſt, ſokſzor muſtráltattyák az Atyafiak. Maga Bellarminus meg magyarázza azon helyen mondáſát; és elő-ſzőris fondamentomúl veti: a hogy, azok ellen, kik bé nem véſzik a' Sz. Iráſt, csak magából a' Sz. Iráſból meg nem mutathattyuk, hogy Iſten igéje foglaltatik az Bibliában. noha mi, kik bőcsűllettel fogadgyuk az Iſten igéjét, ugyan azon Sz. Iráſból meg tanúlhattyuk, hogy Iſten ſzavai vannak a' Sz. Iráſban. Ezekben az mondáſokban, nincſen ſemmi ellenkezés. Mert, igaz: hogy a' ki immár az Anyaſzentegyháztúl meg tanúlta, mellyik légyen az Sz. Irás; ugyan azon Iráſból meg bizonyithattya, hogy Iſten igéje vagyon az Sz. könyvben. Azis igaz: hogy, ha ki rekeſztyűk az Anyaſzentegyháznak tanú-bizonyſágát; csak ómagából az Bibliából végére nem mehetűnk, mellyik könyvben légyen foglalva az Iſtē ſzava.

a *Lib. 1. De Verbo DEI. cap. 2.*

HARMADSZOR, azt felelik: hogy az Sz. Iráſ-kivűl, bizonyos úton végére mehetűnk, mellyik légyen az Iſten igéje. Noha ebbennis nem egy aránt ſzóllanak:

I. Calvinus azt mondgya: hogy csak ſzintén a' Sz. Léleknek belső oktatáſából tudhattyuk, mellyik légyen az Iſten igéje. és igen feddi azokat, kik egyéb úton akarják az Sz. Iráſnak bőcsűlletit meg mutatni: b *Præpoſtere faciunt, qui diſputando contendunt, ſolidam Scripturæ fidem adſtruere. Non ab humanis rationibus, vel judiciis, vel conjecturis petenda eſt hæc perſuaſio, ſed ab arcano teſtimonio Spiritus.* Ebben nem csak hátat ád, de ugyan cſerbeis marad immár Calvinus. mert, az előbbi tanitáſa ellen, meg vallya, hogy oly dolgot hiſzen, mellyet az Sz. Iráſból nyilván meg nem mutathat, hanem csak az Iſtennek titkos ſugalláſából kapott; tudni illik: hogy ezeket az Könyveket az Apoſtolok irták; Sz. Lélek vezérléſéből irták; ugy meg maradtak a' mint ezek irták. Ennek-fölőtte, mivelhogy c gyakran az őrdög el tűnik, és áll-orczázván magát, Angyalnak látſzik; sőt, a' mint d Calvinus irja, az emberi ſzűvnekis oly csalatkozási történnek, hogy az magok itileti ſzeréntis, gyakran az el-veſzendők azt alitcsák, hogy oly igaz Hit vagyon bennek mint az Válaſztottakban: honnan tudgya tehát ember meg itélni, ha ugyan az Sz. Lélek izgattyaé őtet, vagy az ſzédelgő lélek hordozza? Ha ezt az Sz. Iráſból kel meg roſtálnod; hinned kel eléb az Sz. Iráſnak: ha pedig Iráſnélkűl el hiſzed, hogy valóban Sz. Lélek izgat tégedet; igy immár hiſzeſz valamit az Sz. Iráſ-kivűl. Továbbá, aztis akarnám tudni, Honnan mehesſek végére, hogy téged az Sz. Lélek tanit árra, hogy az Sz. Iakab levele, Sz. János titkos-látáſa, &c. igaz Sz. Irás légyen; 's az Lutheriſtákat pedig nem az Sz. Lélek vezérli, midőn ki rekeſztik az Sz. Könyvek kőzzűl ezeket? Miképpen hiteſſem el magammal, hogy téged az Szent Lélek meg tanit az Iſten ſzavának eſméretire, és az egéſz kőzönséges Anyaſzentegyházat értűl az Sz. Lélektűl ugy meg foſztotta, e hogy az te-tőlled meg vetett Machabæuſok könyveit Iſten igéjének tartaná? Azt azért miis vallyuk, hogy a' Hit Iſten ajándéka; és, a' mint Sz. Agoſtonnal f mondám, az magas égben vagyon annak tanitó ſzéki, a' ki tanittya ſzűvűnket: de azért nem fúja belénk az igaz Hitet

b *Calv. li. 1. cap. 7. n. 4. & 5.*

c *2. Corinth. 11. v. 14. Hierem. 23. v. 16.*

d *Calv. l. 3. c. 2. n. 11. Supra, fol. 251.*

e *Vide Supra, fol. 291.*

f *Supr. fol. 78.*

az

az Sz. Lélek kűlőmben, a hanem halláſ-által, a' mi Anyánknak tanitáſa-által. Es, a' mint ezelőtt b bővőn meg mutatám, az Iſten minket kűlőmben az igaz Hitre nem viſzen, hanem eléb bizonyos, és hihetséges tanitáſſal előnkben adgya az ő Igazſágát. Elein pedig, leg főképpen Csuda-tételek-által erősſitette az Igazſágot: De minek-utánna az Kereſztyén Anyaſzentegyháznak bőcsűlletit, elégſéges jelekkel fel állatta, azután az Anyaſzentegyház tanitáſát hatta minden csudák helyébe; és, a' mint Calvinustúl c hallók, mindeneket arra kőteleze, hogy az ő Annyok dajkálkodáſával gyarapodgyanak. Mert világ csufja, és csudája vólna, ugymond Sz. Agoſton, a' ki, az Anyaſzentegyháznak d ſok csudákon fondáltatott méltóſága utánnis, csudákat kivánna.

a *Rom. 10. v. 15.*

b *Supra fol. 41. & 88.*

c *Supra fol. 108.*

d *Supra fol. 124.*

II. Pareus egyebekkel eggyűtt azt vitattya: hogy, azokkal az jelenſégekkel, mellyeket ez könyvnek Első részében emlitének, meg mutathatni, hogy az Iſtennek ſzava légyen az Bibliában; tudni illik: hogy az ő jövendőlési bé tellyeſedtek, csudákkal meg erősſittetett, az Iſteni felség fénylik, és az mennyei igazſágnak nyomdoka ki tetczik ő benne, &c. Ez igy lévén, meg engedik tehát, hogy ezeknek az kűlső bizonyſágoknak erejétűl viſeltetvén hiſzik az Iſten igéjét, noha az Sz. Iráſſal ezt nyilván meg nem bizonyithattyák. Ennek-fölőtte, Am bár el kerűlhetetlen, és győzedelmeskeppen meg mutaſſák azok az jelenſégek az Iſten igéjének bőcsűlletit: de azért, Két dolgot kel azokban meg gondolnunk: Elsőt azt; hogy azok, ſzám-ſzerént, és nevezet-ſzerént minden könyvekre nem ſzolgalnak. Mert, ha csak rész-ſzerént az Galatabéliekhez irt levélrűl vólna az közben-vetés; a' vagy ennek az Levélnek egy részérűl, egy ſententiájárúl: nem látom, mint ſzabhatnák mind azokat az bizonyſágokat, a'hoz az egy darab részhez, vagy a'hoz az egy Könyvhöz. Azért Calvinus nem hiſzi, hogy az Bőleſeſégrűl irt könyv, az Tobiás, Iudith, &c. iráſa, ezekkel az jelenſégekkel dieſekedheſſenek. Luther fejében ſem fér, hogy ezekkel az jelekkel, az Sz. Iakab, vagy az Sz. János második Levele és Titkoſ látáſa meg bizonyittaſſék. Másodikat azt: hogy az elő hozott jelenſégeknek nagyob része, előſzőris az Anyaſzentegyháznak méltóſágát erősſiti. Mert, a' mint mondám, még minek-előtte az Vj teſtamentomnak valamely részét iráſban foglalták vólnais, ſok csudákkal, Mártyromſágokkal, emberek meg téréſével, &c. meg erősſittetett vala az Kereſztyén Anyaſzentegyháznak tanitáſa. Ennek-fölőtte; ha ſzinte csak a' Sz. Iráſnak bizonyſágira lőtték vólnais az ſok csudák; az Sz. Irás óltalmáért ontották vólna véreket az Mártyrok, &c. ugyan nem tudhatnók az Anyaſzentegyház bizonyſáganélkűl; hogy ez, éppen, tiſztán azon Sz. Irás légyen, mellyet akkor csuda-tételekkel, 's vérekkel bé pecsétlettek az Sz. Iámborok. Azonképpen, hogy, a' mit Cyruſtúl Iőſefből elő-hozánk, igaz légyen, nem egyébűnnen tudta Iőſef, hanem az Sidó Eccleſiának Tradicziójából. Az több jövendő mondáſoknak bé tellyeſedéſét ſem hihettyűk kűlőmben, hanemha eléb az Anyaſzentegyháznak tanitáſából meg értyűk, hogy Iſten ſzavai vannak abban az könyvben, mely az régi Profetiak bé tellyeſedéſét előnkben adgya. Es ha

ki nem hinné, hogy az Sz. Máthé Evangélioma, Iſten könyve légyen; akármint olvaſnáis ebben, hogy bé tellyeſedtek az Profeciák, de ſemmi hitelt nem adna néki. Azonképpen, ſzent, tiſzta, igyenes mindenütt az Sz. Irás: de ezt az Sidó és Török nem láttya, hanẽ csak az, a' ki eléb hiſzen néki. Noha azért mind azok az elő számlált jelenſégek, nagy vigaſztaláſt, és hitben-való vaſtagodáſt ſzereznek azokban, kik meg tanúlták az Anyaſzentegyháztúl, hogy e' könyvben foglalt irások, Iſten ſzavai: de azért, az Eccleſiának bizonyſáganélkűl nem elégſégeſek, hogy Iſten könyvének, és ſemmi réſzében el nem változtatotnak mutaſſák ſzám-ſzerént ezeket az irásokat.

Negyedszer azért, ſok kerengéſ után, igaz útra térnek, és meg vallyák az Atyafiak: hogy, vagy tűrik vagy tagadgyák, de ſoha csak hirrel ſem hallották vólna, hogy Sz. Irás légyen ez világon, ha az Anyaſzentegyház eleikben nem adta vólna. Calvinuſnak, és Melanchthonnak erről-való ſzavait, ezelőtt *a* hallottuk. Az Ratisbónai *b* Colloquiumbannis meg engedik az Lutheriſták, hogy az régi Anyaſzentegyháznak bizonyſágából tudgyák, hogy ezt az levelet Sz. Pál írta. *c Eam Traditionem adferunt, de qua inter nos nulla eſt controverſia.* *d Quòd Epiſtola ad Romanos ſit Pauli, habemus ex Eccleſiæ primitivæ teſtimonio.*

Pareus egy gánesot talál ezárant, és azzal akarja támogatni hogy az Sz. Irás könyveinek, maſunnan, és nẽ az Eccleſiának tanitáſából kel végére menni. Mert, ugymond, ebből az jóne ki, hogy kerengő bizonyitáſal, az Sz. Iráſt az Eccleſiának tanitáſából; az Eccleſiának méltóſágát ismét, az Sz. Iráſból kellene állatni.

De kűnyű erre az válaſz. Mert, miképpen Kereſztelő János, ſzent életivel, és ſzűletéſével bőcsűlleteſſé tévén magát, bizonyſágot ada Vrunkrúl; Vrunkis viſzontág, csuda-tételivel hitelre való méltóſágot ſzerezvén, Sz. Jánoſt meg dicsüré: azonképpen az Kereſztyén Anyaſzentegyháznak ſok Iſteni jelekkel meg erősſitetett méltóſága, elönkben adgya az Sz. Iráſt. Annak utánna, mikor az Anyaſzentegyháznak tanubizonyſágából az Sz. Iráſt bé vőttük, ebbőlis meg erősſithettyük az Anyaſzentegyháznak igazſágát; de csak azok előtt, a' kik immár helyt adtak az Iſten igéjének. Ha azért azt kérded tőllem; Miért hiſzed, hogy az Bibliában Iſten igéje vagyon? Azt felelem: hogy, az Iſtennek erről-való bizonyſág-tételéért. Ha tovább lépel 's azt kérded; Honnan tanúltad, hogy valóſágosképpen az Profeták, és Apoſtolok-által adatott Iſten ſzavai vannak ebben az könyvben? Bátran felelek: hogy, az Kereſztyén Anyaſzentegyháznak tanitáſából. Ismét, ha azon tudakozol; Miből mentem annak végére, hogy ez az Anyaſzentegyház meg nem csalatkozik tanitáſában? Erre immár kétképpen felelek: Mert annak, a' ki nem hiſzi az Sz. Iráſt, csak azt mondom, a' mit ezelőttis *e* mondék; hogy, abból tudom ezt, mert ſok csudálatos jelenſégekkel, és az Második könyvben fel jegyzett tanuſágokkal bőcsülleteſſé tétetett az ő méltóſága. annak pedig, a' ki immár hitt az Sz. Iráſnak, az Iſten igéjének világos tanitáſátis melléje vetẽ, és ezzelis bizonyitom az Anyaſzẽtegyháznak bőcsülletit.

§. 3.

a *Suprà fol. 89. Vide Cal. li. 1. cap. 8. n. 9. in fine. Lib. 4. ca. 1. n. 10.*
b *Coll. Ratisbon. Laving. Seſſ. 11.*
c *Fol. 347. 348.*
d *Fol. 350.*
Vide Greteſer. Tom. 1. Tract. De Agnoſcend. Scriptur. ca. 4. fol. 888.
e *Supr. f. 88.*

§. 3. Több példákkal meg erősſittetik azon Igazság.

Ez az Első példa elégſéges az kűlömbőző valláſoknak rómláſára, és az Anyaſzentegyháznak kőzönſéges *Traditióinak* erősſitéſére. Mert, azt kérdem az Atyafiaktúl; Ha lehetſégeſẽ, hogy az kőzönſéges Anyaſzentegyháznak kézrúl kézre adott *Traditióiban* hamiſſág légyen; a'vagy inkáb lehetetlen, hogy ezekben merő igazſágnál egyéb légyen? Ha azt mondod; hogy, hamiſſág nem lehet az Eccleſiának kőzönſéges *Traditióiban*: világoſon következik, hogy ſzinte mint az Sz. Iráſt, ugy az több kézrúl kézre adott tudományitis az Anyaſzentegyháznak, bőcsűllettel kel fogadnunk. Ha pedig azt feleled; hogy, hamiſſág lehet az Kereſztyénſégnek *Traditióiban*: mindgyárt kéteſſé teſzed az Sz. Irás könyveirűl-való *Traditiójátis*: és gyanakodhatol, hogy talám ſzinte ez az eggyik tanitáſa, melyben az Igazſág-mellől el lépett. Ennek fölőtte, ha illyen nagy derék dologban, mely az egéſz Kereſztyénſégnek gyökerét 's fondamentomát illeti; tudni illik, az Szent Iráſrul-való bizonyſág-tételét, bé vészűk az Eccleſiának: vallyon's miért kellene egyébben meg vetni? Ez az bizonyſág oly hatharóſnak tetczett Sz. Agoſtonnak, * hogy, a' mint maga ſzavából meg értők ezelőtt, kűnnyébben meg tagadná tellyeſſéggel az Kereſztyénſéget, és ſemmit nem hinne, hogy ſem mint azt az Eccleſiát hamiſſágban keverődzött gyölekőzetnek alitaná, a' kitúl vőtte 's tanúlta az Sz. Iráſt. Aztis melléje veti: † hogy, kéſz balgatagſág azon akadozni, és abban gánesot kereſni, a' mit az tellyes Eccléſia egyſzer jóvá hagyott.

De hogy ne láttaſſunk az bizonyſágokban meg fogyatkozni, hozzunk több példákatis ezen dologgnak állatáſára. Es bár aztis továbra haggyuk, hogy, mikor az Sz. Irás mondáſinak értelmérűl viſzſzálkodás támad, csak ómagából az Sz. Iráſból végére nem mehetűnk, mellyik értelmen kelleſſék meg állanunk. Es, ha az bőtűnek tulajdon folyáſa-ſzerént kellyené az ſzókat vennűnk, vagy *figuratè*, titkos, és idegen értelemben?

Masodik dolog azért, mellyet az Sz. Iráſ-kivűl hiſzűnk és kővetűnk, az: Hogy, noha az hetedik napot, mellyen az világi állatoknak teremtéſét véghez vivé az Vr Iſten, az ő Sz. nevének tiſztteſſégére rendelé, és nevezet-ſzerént Szombatot hagyá az Tiz-parancſolatban, hogy meg ſzentellyük: mindazonáltal minnyájan, a' kik Kereſztyének vagyunk, azt hiſzſzük; hogy, nem vagyunk kőteleſek az Szombatnak ſzenteléſére, hanem e'helyett, Vaſárnapott kellyen illenünk. Mutaſſák meg azért, a' kik ſemmit Iráſnélkűl nem akarnak hinni, e'két dolgot az Iráſban: I. Hogy, noha az Tiz-parancſolatnak minden egyéb réſzei, az Kereſztyéneketis illeti: de azért, ebben az egy Szombat dolgában, nem kőtelezi őket, hanem csak ideig-való vólt, és az Sidókat illette. II. Hogy az Szombat helyében, Vaſárnapott kellyen meg ſzentelni az Kereſztyéneknek? En ezeknek eggyikét ſem olvaſtam az Irásban; és a' ki fel akarja ezeket az Bibliában találni, bár jó kétſzeres oculárt vonnyon orrára. Emliti *a* Sz. János az ő Titkos-látáſában az Vr napiát: de azt nem mondgya, hogy Szombat helyett ezt kellyen illeni, mint mikor az Szombatot emliti ſem teſzi ezt innéppé. Ezelőtt meg hallók *b* Tertullianuſtúl, hogy

* *Suprà fol. 95.*
† *Suprà fol. 106.*
Exod. 20. v. 8.
a *Apocal. 1. v. 10.*
b *Suprà fol. 224.*

az régi Keresztyének az Vasárnapot illették. Sz. Agoston pedig, nem csak azt irja, hogy az Apostoli *Traditióból* származott ennek az napnak meg szenteléſe : de aztis meg tanittya,mint kellyen ezt illeni;tudni illik, hogy senki akkor ne munkálkodgyék; nyulászáſt,és részegséget ne üzzön; hanem minnyájan Misét halgassanak,és az mennyei dolgokról elmélkedgyenek. Ennek-fölötte, sok szép méltóságit emliti ennek az napnak, mellyekért illendő vólt hogy innepül rendeltetnék: Mert,ugymond,ezen az napon vólt kezdeti az világnak : ezen támadott fel Christus Vrunk: ezen szállott alá az Sz. Lélek az Apostolokra : ezen eſett leg elősször Manna az puſztában : és az utólsó fel-támadáſis ezen az napon léſzen.: a *Dominicum diem, Apoſtoli, & Apoſtolici viri, religioſâ ſolemnitate habendum cenſuerunt. Eo die, nullus ſe à ſacra Miſſarum celebratione ſeparet, &c.* Noha pedig bolondúl cſelekedék Caroloſtádius, ki minden Keresztyént az Sidó Szombatra kőteleze, imigyen irván; b *Non hominibus ſolum, ſed & Angelis mandatum eſt, ut diem Sabbati ſanctificent. Diem verò Dominicum, parum tutè ſanctificari, quia ab hominibus eſt inſtituta* : de annyiból okoſban viſelé magát, hogy az egyszer fel állatott hamiſságtúl meszsze nem méne, és az sinór mellett marada. De az Lutheristák és Calvinisták,nagy gondolatlanúl haboznak. Mert, egy felől semmit nem akarnak hinni, valamirúl irások nincsen : más felől pedig, az Tiz-parancsolatnak világos bőtűjemellől el menvén,az Szombatozáſra senkit nem kőteleznek.

a *Aug.tō.9. Ser.251. De Tempore.*
b *Apud Schlüſſelb. lib.1. Theol. Calv.art.10. fol.36.*

A' mit mondék az Vasárnaprúl, ugyan azont mondhatom az Húsvét, Pünkősd, és Aldozó napiárúl. Mert ezeket az Lutheristákis hiszik hogy meg kel szentelni.és,ha ki kaszálna,sűtne, vagy egyéb kézi-munkát mivelne,sokkal inkáb pőnék 's szidalmaznák,hogy sem azokat,a' kik ezeken az napokon meg részegednének az Prædikátorok korcsomáján: c *Nos Vittembergæ, ſolis Dominicis, & Feſtis Domini Sabbatizare quærimus, omnium Sanctorum Feſta prorſus abrogando.* Maga sohult az Vj Testamentomban nincs parancsolatunk és tanuságunk arrúl, hogy ezeket az napokat meg kellyen szentelni; hanem, az mint Sz. Agoston irja, ezt vagy az Apostolok tanitották Irásnélkúl, vagy az közönséges Gyülekőzetek szerzették: d *Illa, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſervantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſiâ ſaluberrima autoritas, commendata retineri.ſicut, quòd Domini Paſſio,& Reſurrectio, & Aſcenſio, & Adventus de cœlo Sancti ſpiritus, anniverſariâ ſolennitate celebrantur.*

c *Luth.tō.2. Lat.Vitteb. 1546. fol. 413. in formula miſſæ pro Vittem.*
d *Aug Epi. 118. cap.1. Similia Epi. 119.cap.15.*

Harmadik dolog, melyrúl noha tanuságunk nincs az Sz.Irásban, de azért ugyan kőzbe-vetésnélkúl bé vétetik, az : hogy, noha az egész Apostoli Tanács azt végezé, sőt ugyan szűkséges dolognakis mondá, e hogy az Hivek meg ne egyék az vért, és az fojtott állatott : mindazáltal, fel szabadittatnak most az emberek, hogy ezeketis meg ehessék. Holott Két dolgot kel eszűnkben vennünk : I. Hogy,nem csak az Apostolok idejében, de azután sok esztendők folyásában, ugy meg tartották ezt az végezést az Keresztyének, hogy mikor az Keresztyén-vér-szopó üldözők meg akarták ismérni az Keresztyén embert, Vereséket adtak eleiben. Mert az Hivek, inkáb akartak halált szenvedni, hogy-sem

e *Acter.15. v.29.*

ezeket meg kóstolni : a *Suffocatis & morticinis abſtinemus, ne ſanguine contaminemur. Et inter tormenta Chriſtianorum, botulos etiam cruore diſtentos admovetis; certiſſimi ſcilicet,illicitum eſſe penes illos, per quod exorbitare eos vultis.* Azért Biblides,Euſébiusnál, azt mondá az Pogányok előtt : hogy,nem szabad az Keresztyéneknek vért enni: b *Quomodo infantes ederent illi,quibus ne irrationalium quidem pecudum ſanguine veſci fas eſt?* Minutius Fœlix pedig, ekképpen ad errúl tanu-bizonyságot : c *Tantum ab humano ſanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis ſanguinem noverimus.* Sőt, a' mint meg hallók ennek-előtte d Hieremiás Patriárchától, mostannis az Görögök, az Apostolok rendeléſét kővetik,és fojtottat nem észnek. II. Hogy, noha az Sz.Irásban sohult nem olvasſuk, hogy ez az Apostolok parancsolattya, csak bizonyos űdőre szolgált légyen : de mindazáltal, az közönséges Anyaszentegyháznak szokása ugy tartotta, hogy csak addég tartott ennek az parancsolatnak ereje, mig hasznos vólt az Sidókból és az Pogányságból egybe óltatott Keresztyéneknek gyarapodáſára. Mert az Apostolok, az igaz szeglet-kővön az Vr Christuſon, egybe akarván foglalni az két kő-falt, ugy cselekedtek mint az kő-művesek; hogy egy kő-falt az másikkal egybe foglalhaſſanak az mester-emberek, egyenetlenül haggyák az ragasztáſnak helyeit, hogy az killyeb ereſztett téglával, kűnyebben 's erősſebben egybe foglaltaſſék az két fal. Azért egy ideig az e Apostolokis valami darabos Sidó szokásokat el szenvedének, hogy jobban egybe forradna, és mint az ag tőkében óltatott fiatal, meg foganodnék az Keresztyénség. Azután pedig,csak Sz. Agoston idejében-nis, nevetséges dolognak tetczett, ha ki az Véres állattul iszonyodott: f *Hoc tunc Apoſtoli præceperunt, ut ab animalium ſanguine abſtinerent, ne præfocatis carnibus veſcerentur. elegiſſe videntur rem facilem, in qua cum Iſraelitis, etiam Gentes, propter angularem lapidem, aliquid communiter obſervarent. Ubi Eccleſia talis effecta eſt, ut in eâ nullus Iſraelita carnalis appareat, quis jam hoc Chriſtianus obſervat, ut turdos, vel minutiores aviculas non attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt? aut leporem non edat ſi nullo cruento vulnere occiſus eſt? Et, ſi qui forte pauci adhuc tangere iſta formidant, à ceteris irridentur.*

a *Tertul. Apolog.cap.9. n.138.*
b *Euſeb.lib. 5.cap.1.*
c *Minutius, in Octavio.*
d *Supra,fol. 156.*
e *Vide Act. 16.v. 3. cap. 21. verſ. 23. c.18. v.18.*
f *Aug. 32. cont. Fauſt. cap. 13.*

Ezek igy lévén, a' kik semmit nem akarnak hinni azon kivül a' mit az Sz. Irásban olvasnak; vagy tarcsák meg ezt az Apostoli parancsolatot, vagy mutaſsák meg ennek az Két dolognak eggyikét az Irásban.: I. Hogy ez az parancsolat,csak ideig-való vólt,mig az Sidók hozzá szoknának az Evangeliumhoz. II. Hogy ezt az parancsolatot, valamely utólban irt levélben fel szabaditották az Apostolok. De ezeknek eggyikét sem talállyák az Sz. Irásban. Es ha valamely helyen ugyan irva vólnais,hogy szabad ezeket meg enni; mivelhogy magán az Sz. Irásból nem tudhattyuk, mellyik levelet mely esztendőben irták, és mellyik kőlt eléb vagy utólban,azt sem tudhattyuk, ha az engedelem vólté eléb,és utólban az parancsolat; vagy inkáb az parancsolatot fel szabaditotta utólban az engedelem.

Ubi ſcriptū, quid ſit Sacramentum?

Negyedik dolog, mellyen az Atyaſiakis egyenesen járnak, noha tanuságok errúl sincsen az Irásban, az *Sacramentumokrúl* vagyon. Mert,

ubi definitio Christiani hominis? & alia, quæ in Catecheſi ſuâ habent adverſarii.

I. Mutaſſanak iráſt arrúl : hogy az Vr Vacſoráját elhomra kel venni,és nem ugy mint Vrunk adta, vacſora-után. II. Mely helyen olvaſták nyilván és világoſon; hogy az Kereſztſéget egyſzernél többſzör nem ſzabad fel venni,noha az Vr Vacſoráját ſokſzor gyakorlhattyuk? III. Mellyik Apoſtol iráſában találták fel ; hogy az Vj Törvényben több feleſéget egynél nem vehet az ember, mint tudgyuk hogy Abrahám, Dávid, és az Oo Teſtamentombéli Szentek többetis vőttek? IV. Sz. Pál Apoſtol hanyadik levelében irta; hogy meg eskűdgyél feleſégeddel ? V. Hol olvaſtad; hogy midőn az gyermeket meg kereſzteled, ezeket az ſzámos igéket kellyen mondanod: [En tégedet kereſztellek, Atyának,Fiúnak, és Sz. Lélek Iſtennek nevében,Amen?] Olvaſom azt; [a] hogy Atyának, Fiúnak, Sz. Léleknek nevében kellyen kereſztelni : de hogy ezeket az ſzókat kelleſſék mondani, azt ſohult nem olvaſom. Mert Sz. Pális azt mondgya; [b] hogy, minden ſzonkat, és cſelekedetünket, az Vr Chriſtus nevében mivellyük : de azért, nem kőtelez ezzel, hogy minden ſzónk, és cſelekedetünk-előtt azt mondgyuk, hogy ezt az Chriſtus nevében cſelekeſzſzük. VI. Mutaſſanak egy iráſt arrúl ; hogy, a' kiket valamely Eretnek meg kereſztelt,azokat nẽ kel újonnan kereſztelni ? Mert Sz. Cypriánus Mártyr, ſokkáig azt vitatta: [c] hogy az Eretnekek Kereſztſégeáltal nẽ adathatik Sz. Lélek,mert ezt az Iſten cſak az Anyaſzentegyháznak adta. Ez ellen ſohult nyilván-való iráſt nem találunk, [d] ugymond Sz. Agoſton; hanem, az Anyaſzentegyháznak *Traditiójával* nyomatott le ez az ujſág: [e] *Nolite nobis objicere Cyprianum. Nondum erat diligenter illa Baptiſmi quæſtio tractata : ſed tamen ſaluberrimam conſuetudinem tenebat Eccleſia. Quam conſuetudinem , credo ex Apoſtolica Traditione venientem; ſicut multa non inveniuntur in literis eorum,neq; in Concilijs poſterorum : & tamen quia cuſtodiuntur per univerſam Eccleſiã,non niſi ab ipſis Tradita,& cõmendata creduntur.* VII. Vgyan ezen Sz. Agoſton azt mondgya : hogy,az kiſded Gyermecskéknek meg kereſztelését, az Apoſtoli Traditióból vőtte az Eccléſia: [f] *Conſuetudo matris Eccleſiæ , in Baptizandis parvulis , nequaquam ſpernenda eſt , neq; ullo modo ſuperflua deputanda,nec omnino credenda,niſi Apoſtolica eſſet Traditio.* Mert, jóllehet amaz ſzókat, [g] [Ha ki ujonnan nem ſzűletik vízből és Sz. Lélektűl, menyorſzágban nem mégyen;] egy igyenes lineán ugy magyarázván, mint az régi Szentek értették, világoſon meg bizonyodik belőllők, hogy az Kiſdedeknekis ſzűkſéges az Kereſztſég: de ha ki cſavarogni akarván azt mondaná; hogy, miképpen az Vr Vacſorájának vételerűl adott parancſolatot cſak azokrul kel érteni,a' kik magokat meg próbálhattyák, mivelhogy Sz. Pál azt haggya, hogy az ember magát meg próbállya, és ugy egyék abból az kenyérből : Azon formán,az Kereſztſégrűl adott parancſolatotis azokrúl kel venni,a' kiket eléb tanithatunk, és a' kikben az halláſ-által, hit nevekedhetik. mivelhogy Vrunk azt akará, [h] hogy az Evangeliom prædikáltaſſék, 's ugy kereſztelteſſenek az Hivek. Ha ki (mondok) igy kezdene maga eſzéből agyaskodni,nem látom mint győzetnék meg cſak az cſupa Sz. Irásból. Mert,hogy az Apoſtolok [i] egéſz ház-népet meg kereſzteltek, az el nem hiteti velűnk, hogy Gyermekekis

a *Matt. 28. v. 19.*

b *Coloſſ. 3. v. 17.*

c *Cypr. Epi. 70. 71. 72.*

d *Tom. 7. li. 1. cont. Creſcon. c. 31. 32. & 33.*

e *Aug. tõ. 7. li. 2. de Baptiſ. cõtr. Donat. cap. 7. Et lib. 4. cap. 6. li. 8. cap. 23.*

f *Aug. tõ. 3. de Geneſ. ad Luter. lib. 10. c. 23. Et Ser. 14. de verbis Apoſt. & 4. de Bapti. cont. Dana. ea. 24. citat. Supra, fol. 106.*

g *Joan. 3. 5.*

h *Marc. 16. v. 15.*

i *Actor. 16. v. 15. 1. Corinth. 1. v. 16.*

vóltak az ház-nép-kőzőtt. mivelhogy nem egy cſeléd vagyon,melyben gyermekek nincſenek. Vannak egyéb rendbéli példáinkis, ezen Igazſágnak támogatáſára: de ezekkel én moſt meg elégſzem.

§. 4. Az Sidó Eccleſiának példája.

Masodik Bizonyſágot, az Sidó Eccleſiának példájából vehetűnk. Es emlekezetet ſe tegyűnk bár az Fariſæuſokrul,kiknek,noha vóltak oly *Traditiójok*, mellyekrűl Vrunk azt mondgya; *Hæc oportet facere, & illa non omittere*; hogy ezeket ugy kel cſelekedni, hogy az nagyob dolgokat el ne halgaſſák: de e' mellett oly Traditiójokis vóltak, [a] mellyek az Iſten törvényével ellenkeztek. Azért,kőzőnſégeſen az egéſz Synagógárul ſzólván, ſok [b] Traditioi 's jó ſzokáſi vóltak ennek : mellyeket ſenki nem kárhoztatott ő benne, noha nevezet-ſzerént irva nem találtatnak vala az Iſten könyvében.

I. Az Vr ſzekrénye-előtt bé mutatott Kenyerekrűl az Iſten parancſolta vala, hogy az Papoknál egyéb ezekben ne ennék : mindazáltal, Traditióból vőtt dolog vólt, hogy, mikor valaki meg ſzorúlt, és nem vólt egyéb táplálása, hozzá nyulhatott ezekhezis. Es ebből az Traditióból támaſzt bizonyſágot [c] Chriſtus Vrunk az Sidók-ellen.

II. Erőſſen meg tiltotta vala az Vr Iſten, hogy Szombaton ſemmi munkát ne tennének : De azért,Traditióból, és régi ſzokáſból,ugy magyarázták az Iſtennek törvényét,a'mint Vrunk mondgya; [d] hogy az Papoknak ſzabad vólt méſzárlani az ſok Aldozatokat; és, ha az ſzűkſég kivánta vólna, nap-eſtigis munkálkodhattak marhájoknak oltalmazáſáért. Sőt [e] ellenſégek kelis hadakozhattak Szombaton.

III. Cſak Traditióból tudták aztis,a' mit Sz. Lukács emlit: [f] hogy, Szombat-napon bizonyos útat ſzabad vólt menni az Sidóknak; noha az Vr Iſten azt parancſolta vala, hogy veſzteg légyenek, és meg nyugodgyanak Szombaton.

IV. Azokatis az Két dolgokat, mellyekrűl Sz. Pál emlekezik,nem az Oo Teſtamentomnak könyveiből,hanem cſak Traditiókból tudták az Sidók;tudni illik: [g] hogy Iannes és Mambres nevű ördőngősők Moyſeſellen ſokat tuſakodtak. Es hogy Moyſes az Sinai hegyen azt mondotta; [h] hogy ő meg rémúlt,és reſzketet féltében. Mely ſzókat ſohult az Oo törvényben nem olvaſunk.

V. Iúdás Apoſtol azt irja; [i] hogy,az Moyſes hólt-teſtén ſokat verſenget Sz. Mihály Angyal az ördőggel; és felis jegyzi, minémű ſzókkal dorgálta az ördőgőt : Maga az egéſz Oo Teſtamentomban, errűl emlekezet nincſen.

VI. Az Halottakért, [k] cſak ſzinte Traditióból ſzoktak vala Aldozatokat ſzolgáltatni; noha errűl irott törvényt nem olvaſunk. Az [l] Rechabitákis, iráſnélkűl dicſiretes Traditiókat kővettek.

VII. Azt parancſolta vala az Vr Iſten; [m] hogy, minden férfiú,eſztendőben háromſzor, fel mennyen az Vrtúl válaſztott helyre: mindazáltal, az régi Traditióbul vőtt ſzokáſ-ſzerént,cſak azok kőteleztettek ezzel

a *Matth. 23. v. 23. Luc. 11. v. 42.*

a *Matth. 15. v. 3.*

b *Teſtatur Hegeſip. ap. Euſeb. lib. 4. Hiſt. c. 22. Tertull. Corona Milit. cap. 4. n. 42.*

c *Matt. 12. v. 4.*

d *Matt. 12. v. 4. & 11.*

e *Machab. 4. v. 19.*

f *Actor. 1. v. 12.*

g *2. Timot. 3. v. 8.*

h *Hebr. 12. v. 21.*

i *Jud. v. 9.*

k *2. Mach. 12. v. 43.*

l *Jerem. 35. v. 6.*

m *Deut. 16. v. 16.*

az parancsolattal, a' kik közel-nemmen lakoztak Ierusálemhez. mert az távul-lakók, egész esztendő-által útba lévén sem tehettek vólna eleget ennek az Parancsolatnak. Az Vr Isten az Húsvét illéséről bizonyos törvényt szabott vala, *Num.9.v.3.* de azért, jó okokból szabad vólt el halasztani más hólnapra az innepléstt; mint meg láthatod, *2.Paral.30.v.2.*

a Augustt.5. cont.Julian. cap.9.

IX. Sz. Agoston azt irja; *a* hogy az Irott törvény előttis,bizonyos orvossága vólt az Kisdedeknek,Eredendő bűnből ki-tisztulásoknak: Azonképpen tehát, az Környül-metéléstnek rendelése-utánnis, mind az leányzóknak, 'smind az Környül-metélést-előtt, az az,kilenczed nap-előtt meg hólt férfiaknak,az Eredendő bűn-ellen eszközöknek kellett lenni; noha erről sincs az Sz. Irásban emlekezet. Az Sz. Irás könyveinek számát, és épségét, az Sidókis, mint szinte mi,külömben nem tudhatták, hanem Traditióból.és valahol az Sz. Irás az Papokhoz,és vénekhez igazit, az ő magyarázásában támadott viszszálkodásban; ott az Traditórais igazit.

§.5. Az Sz.Irás erősíti az Traditiókat.

Harmadik Bizonyság, az Sz.Irásból vétetik : Mert valamenyi helyen az Sz. Irás kötelezi az hiveket,hogy az Anyaszentegyháztul halgassanak, és az ő tanitása-mellől el ne mennyenek; valamenyiszer előnkben adgya, az Ecclesiának meg csalatkozhatatlan igaz tanitását,és az tévelygések-ellen győzedelmes erősségét : mind annyiszor,és annyi helyen állartya azokat az régi jó szokából vőtt Traditiókat, mellyeket az egész világon el terjedett hiveknek gyülekézete bé-vőtt, és gyakorlott. De hogy ezeket továbra halaszszuk,csak az Sz.Pál irásából, rövideden, Három bizonyságot támasztok az Irás-kivül-való Traditióknak bőcsülletire:

b 2.Thessal. 2.v.15.

Először : Sz.Pál Apostol arra kötelezi az hiveket, *b* hogyazó tőlle vőtt tudományt,vastagon meg tarcsák,mellyet,vagy levél-által,vagy pedig csak eleven szó-által vőttek vala : *Itaq; fratres, state, & tenete Traditiones,quas didicistis, sive per sermonem,sive per Epistolam nostram.* Hiszem nyilván-való igék ezek, mellyekkel Sz.Pál Apostol egy-aránt kötelezi az Levélben foglalt, és az Levél-kivül hirdetett tudományra az Hiveket. Ez oly kedvek-ellen-való mondás az Atyafiaknál, hogy,az ördög sem fut inkább az Keresztelőtt, mint ők szaladnak, mikor ezt az Isteni tanitásnak fényességét szemek közzé vettyük. Holott Sz.Pál,nem szóll csak valami aprólék külső rend-tartásról, a' mint Calvinus és Béza meg vallyák:

c Calv.in illum locum.

c Quod nonnulli ad præcepta externa Politiæ restringunt, mihi non placet. modum enim standi indicat. Atqui ad inflexibile robur instruit,res longè altior est externâ disciplinâ. Quare totam doctrinam hoc nomine complectitur.

d Im Hunnius, Colloq. Ratisbon. Laving.fol. 329. 331. 338. Vitha. Junius, &c.

Hogy tellyességgel hátat ne adgyanak, azt felelik erre némellyek: *d* hogy,mikor Sz.Pál ezt az Levelet irta,még akkor sok részei az Sz.Irásnak nem vóltak irva, és ez okon, szükség vólt sok dolgokat irásnélkül hinni. Azután, éppen ki kele az Sz. Irás, melyben mindenek fel iratának, valamellyeket azelőtt csak eleven tanitásnak Traditiójából tudtak az hivek, és akkor nyaka szakada az *Traditiók*nak.

De ez ellen, oly győzedelmes erősségeket támaszthatunk, hogy,ha szemeket bé nem akarják kötni az Atyafiak, magokis meg tapasztalhattyák helytelenségét mondásoknak:

I. Azt kérdem, Ha ezt az feleleletet az Sz.Irásból vőttéké, vagy csak magok gondolták hogy útat vesztheszenek? Ha az Isten igéjéből vőtték; mutassák meg világos igékkel ezeket : Elsőben : mely esztendőben irta Sz. Pál ezt az Levelet; és az több Apostoli levelekis, mely esztendőben költek? Mert, valamig ezeknek végére nem megyünk, addig nem tudhattyuk, hogy az Thessalonikabéliekhez irt Levél-utánnis, sokat irtak az Apostolok. Tudom pedig, hogy gyertya-világnál sem találnak erre bizonyságot az Sz.Irásban. Azután, arrais támaszszanak nyilván-való szókat az Isten könyvéből; hogy, mind azokat az meg nem iratott Traditiókat,mellyekről Sz. Pál emlekezik,azután valamely könyvekben fel jegyzették az Apostolok. Ha ezeket meg nem mutathattyák, mivelhogy semmit az Hithez tartozó dolgokban nem akarnak hinni Sz. Irásnélkül, magok sem hiszik, ugy alitom, hogy helyes légyen feleletek. Ha pedig ezt az feleletet, és az emlitett két dolgot, Irásnélkülis el hiszik; mit kötődnek tehát mi-velünk,hogy oly dolgokatis hiszünk, mellyekről Irás ninesen? Tudom, hogy az Anyaszentegyháznak Historiáiból,alkolmas jelenségeket szedegethetünk,mellyekből meg ércsük, mely Levelet mely esztendőben irtak az Apostolok : de az Atyafiak, Sz. Irásnélkül nem akarnak semmit hinni, az Irásból pedig, ezt soha ki nem fejtegethetik.

I.

De Evangelior. scriptione, supra fol.458. De ordine epist. Pauli, Serar. thesi 64.de Paul.

II. Elémbe nē foghatom,miképpen foglalhatták irásban az Apostolok,mind azokat,valamellyeket az Apostoli *Traditióbul*,és az Anyaszētegyháznak tanitásából vőttek eléb az hivek. Mert, ha szinte az Sz. Máthé Evangelioma eleiben,nagy betűkkel azt irták vólnais, hogy,ez az Evangelium Sz.Irás : de *Tradition*nélkül,ugyan nem tudhatták vólna közönségesen az hivek,hogy ez az Elől-járó irás,igaz,és nē csak hamissan költött cziffrázás vólna. Azonképpen,ha valamely homályos mondást az Irásban meg magyarázott vólnais az Sz.Lélek, ugyan szinte ollyan versengést indithatott az tévelygő ez-ellen az magyarázat-ellen, mint most az betű-ellen.

II.

III. Mikor Sz. Pál az Thessalonikabélieknek irá ezt az levelet,szabad vólt akkor az Sz.Irás-kivül-való *Traditiókat* hinni, és tartani; mint az Atyafiak sem tagadhattyák, Sz. Pálnak világos mondásától meg győzetvén. Es mind addig, valamig az Vj Testamentomnak utólsó könyve ki nem kele, sőt valamig el nem terjede mindenüvé az Apostoli irás, csak *Traditióbul* tudták az hivek az Igazságot.

III.

Ebből Három dolgot hozok ki : Elősző: Hogy, az mely Tudománynélkül el lehettek az Hivek az Apostolok idejében,sőt az mely Tudomány hamis vólt akkor,mikor Sz.Pál ira Thessalonikába,annélkül most sem szükölködnek az Hivek. Nem hitték pedig akkor az Hivek,hogy semmit nem kel hinni,valami nincs meg irva. sőt az egész Vj Testamentomnak titkait, Christus Vrunk idejében, és az Apostolok irása-előtt, mind csak eleven tanitásból tudták, és vallották. Tehát mostis el le-

hetűnk az illyen Tudománynélkűl. Másodszor : Hogy, mind erőtlenek azok az bizonyságok, mellyekkel az Oo testamentomból, és az Evangeliomból meg akarják bizonyitani az Atyafiak, hogy irásnélkűl semmit nem kel hinni. Mert az Apostoli Leveleknek irása-előtt, irásnélkűl hitték az Hivek az Apostoli tanitást. Azért, ha az Oo Testamentomban, vagy az Evangeliomban meg tiltotta vólna az Vr Isten, hogy semmit irás-nélkűl ne higgyűnk, azokat az tiltó parancsolatokat, az Keresztyének-ellen, sőt Sz. Pál-ellenis forgathatták vólna. Mert azt kivánta Sz. Pál, hogy az irásnélkűl adott *Traditiók* bannis erőssen meg állyanak. Ha pedig akkor semmit az Oo Testamentomból, és az Evangeliomból nem bizonyithattak Szent Pál ellen, bizony, mi-ellenűnk sem bizonyithatnak. és a' mit felelt vólna Szent Pál, ha ő-ellene teritették vólna azokat az nyilakat, mellyekkel mi-reánk lővöldöznek az Oo Testamentomból, miis ugyan azont felelhettyűk. Harmadszor; azt hozom ki ebből: Hogy, soha kűlőmben az Szent Irásból ki nem satol-hatni, hogy az Irás-kivűl-való *Traditiókat* meg kel vetni, hanem ha végére mégyűnk az Sz. Irásból, mellyik könyv iratott leg utólszor : és abban azt fel találjyuk; hogy, noha annak az Könyvnek irása-előtt szabadon hihettek irásnélkűlis, de azután immár semmit nem szabad hinni világos igenélkűl. a'vagy pedig az utólső könyv-előtt kiadatott irásban, ezeket, vagy hasonló szókat találunk : [Minek-utánna éppen ki kelnek az Apostoli irások, azután osztán nem léfzen szabad az Sz. Irás-kivűl valamit hinni.] valamig ezeket illyen formán ki nem fejezed az Sz. Irásból, mind addig semmit nem bizonyitasz az *Traditiók* ellen.. Mert Sz. Pálból meg tanúlók : hogy, sok űdővel az Apostoli tanitásnak zengése-utánnis, szabad vólt Irásnélkűl-való *Traditiókat* tartani.

IV. Es Vtólszor : Nem igazán mondgyák az Atyafiak; hogy, valamit az Apostolok tanitottak irás-kivűl, azt azután mind irásban foglalták. Mert Sz. Pál, ugyan azon helyen a'hol azt parancsolá, hogy az irásnélkűl-való *Traditiókatis* meg tartcsuk, aztis irja: *a* hogy ő, mikor Thessalonikában vólt, az Antichristustúl sokat szóllott : és utánna veti; hogy, tudgyák, micsoda tartoztassa az ő el-jövetelit. Ezt azért, a' mit tudtak az Apostoli tanitásból az Thessalonikabéliek, tudni illik, micsoda tartoztassa az Antichristus el-jövetelit, sohúlt az Sz. Irás mi-előnkben nem adgya; a' mint Sz. Agostonis *b* fel jegyzette.

Masodszor : Vgyan ezen Sz. Pál, az Corinthusbéliekhez irván, az Imádságnak, és Oltári szentségnek módgyárúl, sok szép tanuságokat adván, előlszór *c* dicsiri őket, hogy az mint ő-tőlle vőtték vala az parancsolatokat, az-szerént tartották. Ez-előtt pedig levél-által semmit ő-nekik nem parancsolt vala. mert ezt az ő hozzájok irott Első levélben, mondgya. Az-után sok szép tanuságokat adván, igy fejezi bé irását: *d Cetera cùm venero disponam*; egyéb dolgokat mikor oda menendek, akkor el rendelek. Ezeket, az Oltári szentségnek, és egyéb *e* Egyházi szolgálatnak rendirűl-való tanitásokat, mellyekre Sz. Pál igazittya az Hiveket, sohult az ő Leveleiben irva nem találjyuk. Tehát az Sz. Pál tanitása-szerént,

a *2. Thessal. 2. v. 6.*

b *Aug. 20. Civit. c. 19.*

c *1. Cor. 11. v. 2.*

d *Ibi. v. 34.*

e *Vide infr. §. 6. Verba Augusti. ex Epist. 118.*

rént, miképpen ez-előtt az Corinthusbéliekhez irt levél-előtt, irásnélkűl vőtt Tudománnyal éltek az Corinthusbélyek : azonképpen az ő Leveleinek ki-terjesztése-utánnis az Apostoli rendeléseket, mellyek irásban nem foglaltattak, irás-nélkűl kővették, és tartották. Es noha Sz. Pál meg nem jelenti, micsodák légyenek azok az *Ceterák*, egyéb dolgok : de méltán azt alithattyuk, hogy az *Sacramentomok* szólgáltatásához illendő szókat; az Vr Vacsorájának tiszteséges rendit; étel-előtt-való vételét; és hasonló dolgokat adott az Hivek-eleiben..

De az Atyafiak itt sem hajtnak fejet az Apostoli tanitásnak; hanem, csávarognak, és tétovázásokat forralnak : Élőszőr, azt felelik, a' mit az Első bizonyságra; tudni illik : hogy elein, mig éppen egy könyvben nem kőttetett az Isten igéjének épsége, szűksége vólt irás-kivűlis sokat hinni : de most immár nincs az *Traditióra* szűksegűnk. Ezt az patvarkodó *exceptiót* ezelőtt ki-űtők éliből, és tompa, rosz fegyvernek mutatók. Es, ha ki bizik elméssegéhez, mutassa meg, hol vannak fel-irva azok az egyéb dolgok, mellyeket Sz. Pál el rendelt az Corintusbéliek közőtt? Másodszor, azt felelik : Hogy Sz. Pál, csak aprólék kűlső *Cæremoniákrúl*, és rendtartásokrúl szól, midőn azt mondgya, hogy az egyéb dolgokban rendet szab ómaga. Ez immár bezzeg alkolmas felelet vólna, ha az Atyafiak, kik semmit irásnélkűl nem akarnak hinni, meg mutathatnák az Sz. Irásban, hogy amaz szo, [*Cetera*, Egyéb dolgokat] annyit tégyen, mint [aprólék kűlső *Cæremónia.*] A'vagy, ha fel-találnák az Isten könyvében, hogy csak az kűlső szokásokrúl, és nem egyéb derék dolgokrul szabott rendet Sz. Pál Corintusban.. Ezeket valamig fel nem találhattyák, tudom hogy ómagok sem hiszik feleleteknek igaz vóltát, mivelhogy nem hisznek semmit azokban, mellyekrűl irást nem mutathatnak. Aztis fel kellene az Sz. Irásból jegyzeni : hogy az Corintusbéliek, az Isteni szolgálatban irás-nélkűl-való rend-tartásokban, nem vétkeztek amaz parancsolat-ellen, mellyet untalan vitatnak az Atyafiak; *Hoc tantum fac*, Csak ezt cselekedgyed, a' mit én parancsolok te-néked.

De hogy világosban ennélis ki tessék az Sz. Pál mondásából az Traditióknak szűksséges vólta, azt kel eszűnkben vennűnk : hogy, ebben az Első levélben, Két dolgot tanit Sz. Pál, hogy az Corintusbéli Ecclésiában fénylett, minek-előtte ő-hozzájok irott levelet küldött vólna : Eggyiket; hogy, mindenekben az ő parancsolatinak *Traditiója*-szerént jártak. Másikat : hogy az Isten igéjével, és az mennyei tudománnyal ugy meg gazdagultak, hogy semmi heával nem valának. Mely két mondásból ki teczik : hogy, nem csak az *Cæremoniákat*, hanem az parancsolat alá vetteteti dolgokatis *Traditiókból* vőtték vólt az Corintusbéliek. és, valami szűkséges vólt üdvőssegekre, azt még minek-előtte ő hozzájok irás küldetet vólnais, mind meg nyerték vala. Mely dolgokból szépen következik : hogy az Sz. Pál Apostol tanitása-szerént, az egész Keresztyéni tekélletessegre szűkséges tudományt, Irásnélkűlis meg tanulhatták az Hivek; és igy ne kötelezte Sz. Pál csak csupán az Sz. Iráshoz az Igazságnak esméretit, mintha e' kivűl semmi Igazságnak végére nem mehetnénk.

1. *Corin. 11. v. 2.*
1. Corinth. 1. ver. 5. 6.

HARMADSZOR: Azt parancsollya az Thessalonikabéliekneк ugyan ezen Sz. Pál Apostol : hogy, Valaki az ő *Traditioja*-szerént nem já't, azt el távoztassúk : *Subtrahatis vos ab omni fratre, ambulante non secundum Traditionem quam acceperunt à nobis.* Hogy pedig Sz. Pál, csak azokról az *Traditiókról* szóllyon, mellyeket immár irásban foglalt vala, sohúlt az irásban jelenségét nem találjuk. és nemis hihetséges, hogy csak azokat rekesztené ki az Hívek-kőzzúl, kik az Thessalonikabéliekhez irt Első levélben foglalt tanítást megvetnék; kiváltképpen ha helyén haggyuk, a' mit Baronius nem oknélkúl tanit; tudni illik : hogy Sz. Pál, leg előszőris az Thessalonikabéliekhez irt leveleket, az Első levelet, Vrunk szűletése-után ötven-két esztendőben : az Másodikat, ötven-háromban. Ennekfőlőtte, ha egybe hordgyuk Sz. Pálnak egyébűtt-való szavait, nyilván ki teteszik, hogy az Irás-kivúl-való *Traditiókrúlis* szól. Mert Timótheusnak azt irja : † hogy, a' minémű igaz szólláſoknak formáját hallotta ő-tőlle, azt meg taresa, mint nálla le tétetett, és lelkére bizatott zálogot és kincset. Holott Sz. Pál, az hallott, és nem csak az meg iratott kincset említi. Sohult pedig az Irás elő nem mutattya, minémúk légyenek azok az üdvősséges szólláſnak formái, mellyeket igy ajánla Timótheusnak.

2. Thessal. 3. v. 6.

Vide Serar. ubi supra.

† *2. Timot. 1. v. 13. 14.*

§. 6. Az régi Doctorok értelme az Traditiókrúl.

Negyedik, Bizonyságunkban, az régi Szenteknek tanú-bizonyságinak roppant seregét rendellyúk. Mivelhogy pedig végheretlen dolog vólna mind elő-számlálni, menyi sok szép dolgokat tanitottak az régi Szentek, az *Traditióknak* bőcsúlletes vóltárul; rövideden csak egynehány Szenteknek irásirul emlekezem.

Irenæus Mártyr, ki Polycárpust az Apostolok tanitványát esmérte, azt irja : hogy az ő idejében regnáló Tévelygők, az Sz. Irást semminek tartották; hanem valami titkos *Traditiókat* emlegettek. Ha pedig azokat az *Traditiókat* eleikben vetették, mellyeket az Apostolok idejétúl-fogva az Sz. Púspőkök kézrúl kézre adtak; pőkték 's féire tőtték azokat. és azzal dicsekedtek, hogy ő-reájok nagyob titkai bizattak az Apostoli tudománynak, hogy sem az több Egyházi pásztorokra. Ezek-ellen Irenæus azt mondgya : hogy, senki jobban az Apostoli *Traditiókat* nem tudhattya, mint az Apostolok idejétúl-fogva egymás-után következő Púspőkök. Mert, ha valami titokra meg tanítottak valakit az Apostolok, bizony azokat tanitották, a' kikre bizták az lelkeket, és az Ecclesiának gondviselését: *a Cum ex Scripturis arguuntur, in accusationem vertuntur ipsarum Scripturarum, quasi non recte habeant, & quia non possit ex his inventri veritas ab iis, qui nesciant Traditionem. non enim per literas traditam illam, sed per vivam vocem. Ob quam causſam Paulum dixisse; Sapientiam loquimur inter perfectos. Cum ad eam iterum Traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones Presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos; adversantur Traditionibus. b Traditionem Apostolorum in toto mundo manifestatam, in Ecclesia promptum est perspicere omnibus, qui vera velint audire; & habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi, in Ecclesiis, & Successores eorum usq. ad nos, qui nihil tale docuerunt, quale isti delirant. Etenim si recondita mysteria scissent Apostoli, quæ perfectos docerent, hu vél*

Irenæus lib. 3. ca. 3. n. 15.

a *Irenæus, li. 3. cap. 2.*

b *Cap. 3.*

maxime

maxime traderent ea, quibus etiam ipsas Ecclesias committebant. Holott Irenæus feddi azokat, kik oly titkos *Traditiókkal* akarták állatni tévelygéseket, mellyeket az Anyaszentegyház hirrel sem hallott. De azért aztis melléje veti : hogy, az Eretnekek-ellen azokkal az irás-kivúl-való *Traditiókkal* harczolt, mellyeket kéztúl kézre vőttek az Egyházi igaz Pásztorok. Es azt veti utánna, a' mit imént elő hozánk; hogy, ha semmi Sz. Irás nem vólnais, az egymás-után következő igaz Pásztorok *Traditiójából*, meg tanulhatnók az Igazságot.

Supra, fol. 458.

Cyprianus Martyr, Irás-kivúl-való *Traditióval* bizonyittya, hogy az Vr Vacsorájában, az Pohárban vizet kel az borhoz elegyiteni : *In Calice offerendo, Dominica Traditio servetur, ut Calix, qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur.*

Cypr. Epist. 63. alias lib. 2. Epist. 3.

Sz. Agoston, gyakran, és igen nyilván tanittya : hogy, Valamit az egész Ecclésia kővet, ha az Sz. Irásban sincsen, 's Conciliomoktúl sem rendeltetett; nem egyébnek kel azt tartani, hanem az Apostoloktúl származott *Traditiónak*, és merő bolondságnak mondgya, ha ki az-ellen rúgóldoz a' mit az egész Ecclésia javallott; mint a' maga szavaiból eléb *a* meg hallók. Es somma-szerént, Kilencz dolgokat olvastam az Sz. Agoston irásiban, mellyeket az Sz. Irással meg nem bizonyithatván, az Anyaszentegyháznak *Traditiójával* támogat : I. *b* Hogy valósággal Sz. Máté irta légyen ezt az Evangéliomot, mely most kezűnkben vagyon. Es ugyan ezent mondgya az Apostoli Cselekedetrúl irt könyvrúl; 's az több Szent könyvekrúl. II. *c* Hogy az Eretnekektúl vött Keresztség, erős és hasznos légyen. III. *d* Hogy az kisdedeket meg kellyen keresztelni. IV. *e* Hogy Husvétot, Karácsont, Pünkösdőt meg kel illeni. V. Hogy az Vr Vacsoráját, nem étel-után, hanem éhomra kel venni, noha az Apostolok estve vövék : *f Nec præcepit Dominus, quo ordine deinceps sumeretur; ut Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum.* VI. Az Keresztségben sok rend-tartásokat kővet az Ecclésia, mellyekrúl irás nincsen; ugymint: hogy *Exorcizállyák*, és reá lehellenek az gyermekre; hogy az ördőgnek ellene mondatnak vélle, &c. *g In veritate igitur potestas Diabolica exorcizatur in parvulis, eiq. renuntiant, qui per sua non possunt, per corda & ora gestantium. h Ecclesia tota, filios fidelium nec exorcizaret, nec exsufflaret, si non eos de potestate tenebrarum erueret.* VII. Ha, ugymond, *i* egy szó nem vólnais az Sz. Irásban, az Halottakért-való imádságtúl, az Anyaszentegyház szokása elég vólna ennek bizonyságára. VIII. Hogy Bódog Aszszony az ő Szent Fiának szűlése utánnis szűzen meg máradott : *De Eccles. Dogmat. cap. 69.* IX. Hogy nem Szombatot, hanem Vasárnapot kellessék meg szentelni, Apostoli végezésnek nevezi Sz. Agoston; a' mint *k* nem régen hallók. maga errúl nincs sohult irásunk.

a Supra fol. 100. 470. 472.

b Supra fol. 463.

c Supra fol. 472.

d Ibid.

e Fol. 470.

f Epist. 118. cap. 6.

g Tom. 7. li. 1. de Nuptiis, cap. 20.

h Lib. 6. col. Julian. c. 2.

i Tom. 4. de Cura pro mort. c. 1.

k Supra fol. 470.

Arany-szájú Sz. János mikor az Thessalonikabéliekhez irt Második levelet magyarázza, azt irja : hogy, nem csak irva, de irás-kivúlis háttak az Apostolok tanuságokat. és mihent az *Traditiónak* végére mehetűnk, nem kel tovább tudakoznunk. Effele *Traditiónak* mondgya; hogy az Oltárnál az Pap imádkozzék az Halottakért. *l Hinc patet, quod non omnia per Epi-*

stolam

l Chrysost. hom. 4. in 2. ad Thessal.

ſtolam tradiderunt, ſed multa etiam ſine literis. Eâdem verò fide digna ſunt, tàm illa, quàm iſta. Itaq; Traditionem quoq; Eccleſiæ, fide dignam putamus. Traditio eſt, nihil quæras amplius. a *Non fruſtra ab Apoſtolis ſancitum eſt, ut in celebratione venerandorum myſteriorum, memoria fiat eorum qui hinc diſceſſerunt. Noverunt illis multum hinc emolumenti eſſe, multum utilitatis, &c.*

a *Homil. 3. in cap. 1. ad Philip. in Moral.*

Sz. Baſilius azt irja: b hogy, ha meg vettyük az Anyaſzentegyháznak *Traditióit*, az Evangeliomokatis mind meg üreſſittyük. Es hogy Keresztet vetünk, ugymond, az Kereſzteléskor; hogy az vizet, és olajt meg ſzentellyük; hogy az ördögnek ellene mondunk, &c. *Traditióból* vöttük: *Si aggrediamur non ſcripto proditas Traditiones, velut non magnam vim habentes rejicere; etiam ipſam Evangelii prædicationem ad nudum nomen contrahemus.*

b *Baſil. li. de Spirit. S. cap. 27.*

Tertulliánuſis haſonló formán beſzél. és nevezet-ſzerént, c hogy az ördögnek, és az ő pompáinak ellene mondunk az ujonnan ſzületéskor; hogy az Halottakért áldozunk; hogy, minden cſelekedetünk előtt magunkra Kereſztet vetünk, cſak *Traditiábúl* ſzállottak reánk: *Quæramus, an & Traditio non ſcripta, non debet recipi? Planè negabimus recipiendam, ſi nulla exempla præjudicent aliarum obſervationum, quas ſine ullius Scripturæ inſtrumento, ſolius Traditionis titulo vindicamus. Aquam adituri, conteſtamur nos renuntiare Diabolo, & pompæ ejus. Oblationes pro Defunctis, pro natalitiis, annuâ die facimus. Ad omnem progreſſum, atq; promotum, ad omnem aditum, & exitum; ad veſtitum, & calceatum, ad lavacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, frontem Crucis ſignaculo terimus. Calicis, aut panis noſtri aliquid, decuti in terram anxiè patimur, &c. Harum & aliarum hujuſmodi diſciplinarum, ſi legem expoſtulas Scripturarum, nullam invenies: Traditio tibi prætenditur auctrix; Conſuetudo, confirmatrix; Fides, obſervatrix.*

c *Tertul. de Corona militis, cap. 3. Similia Hieronym. cõtr. Luciferian. cap. 4. Euſeb. lib. 1. Demonſtr. Evang. c. 8. Epiphanius hæreſ. 61. Vide conſilia Siſinnii, Supr. f. 142.*

Ezeknek az fő Doctoroknak bizonyſágival meg elégſzem. Mert a' kinek kemény értelmét meg nem hódoltattya ezeknek eggyeſſége, ha bőveb bizonyſágokat támaſztanánk ſem fogna rajtok.

HONNAN *esmérjük meg az igaz Traditiókat?*

Ki tetczik pedig ezekből, hogy az Igaz *Traditióknak* fel-találáſában, ſzinte oly bizonyos módunk vagyon, mint ſzinte az igaz Sz. Irásnak meg iſmeréſében. Mert, miképpen az Anyaſzentegyháznak tanú-bizonyſága adgya előnkben az Apoſtoli irásokat: azonképpen az igaz *Traditiókatis* ő tőlle kel venni. és mint egy igaz mértékre arra kel nézni, az mit egynehányſzor monda Sz. Agoſton; tudni illik: b hogy, valamit az egész Kereſztyénſég valamely üdőben bé vött, követett, és gyakorlott; ha ſem az Sz. Irásból, ſem az Gyölekőzetek rendeléſiből ki nem tetczik eredeti, minden kétſégnélkül Apoſtoli *Traditiónak* kel azt itilni. és lehetetlen dolog, hogy eſſelékben, az Igazſágnak oſzlopát meg hajthaſſa, vagy le dőjtheſſe az pokolnak erőſſége. Azért, akár-ki mint mondgya, hogy ez, a'vagy amaz Apoſtoli *Traditió*, de ha ezt ſoha bé nem vötte az közönſeges Anyaſzentegyház, nem kel Apoſtoli tudománynak tartani. Igy hallók, hogy Irenæus meg veté az Valentiniánus Eretnekek ſirkos *Traditióit*. mert ezeket az Apoſtoli Eccleſiák bé nem vötték. Euſebiuſis azt irja: c hogy, noha Papias Apoſtoli *Traditiónak* mondotta, hogy itilet nap

b *Verba habes. ſupr. fol. 106. 470. 472.*

c *Euſeb. lib. 3. cap. 39.*

után,

után, ezen az földön Ezer eſztendeig fogunk lakozni: de azért az Eccleſia, ſoha ezt bé nem vötte.

Két útunk vagyon pedig, mellyen nagy kűnnyen, és bizonyoſon végére mehetűnk, hogy ugyan valóſágoſon bé vött az Kereſztyénſég valamely *Traditiót*: Első: Az Hiveknek *praxiſsából*, ſzokáſából, rend-tartáſiból vételetik. mert a' mit tudunk hogy minnyájan, valakik Kereſztyén nevet viſelnek, követnek 's cſelekeſznek, azt Apoſtoli *Traditiónak* mondgyuk. Annakokáért, hogy az Sz. Pál leveleit Iſten iratta, bizonyoſon tudgyuk; mivelhogy az Hiveknek eggyeſſége ebben meg nyugodott. Es noha némellyek egy ideig kételkedtek az Sidókhoz irt levélről: de azért, ki terjedvén ennekis bőcsülleti, Luther előtt az egész Kereſztyének ſokaſága ezis Szent Irásnak tartotta. Haſonló bizonyſágunk vagyon az kis Gyermekek kereſztelőről; az Vr Vacſorájának éhomra vételéről, &c. Második út, az Sz. Atyák irásiból vételetik. Mert, noha minden Doctorok irásit minnyájan el nem olvashatunk; és vélteis találunk egy oly dolgot, melytől minnyájan valakik irtak, emlekezetet tőttek vólna: de ha egynehány Szent és tudós Atyák, irásokban valamely dologrúl ugy emlekeztek, mint az ő idéjekben-való Hivek-kőzött ſzokott, és minden vertengés 's ellenzés-nélkül bé vött Tudományrul; kétſég-kivül vetteteti, hogy ez vólt az Eccleſiának igyenes értelme.

Itt. *Auguſt. citat. ſupra, fol. 106. 470. 472.*

§. 7. Parancſolatnélkül magunktúl válaſztott, vagy az Anyaſzentegyháznak tőrvényiből rendelt Tiſzteletekis, kedveſek Iſten előtt.

A' kinek feje nem kőcſagos, elégſégeſen meg értheti az eléb emlitett Bizonyſágokból; hogy az Irásban nem foglalt, hanem cſak az Eccleſiának ſzokáſából, és eleven tanitáſából reánk ſzállott Tudománytis bőcsűllettel kel fogadnunk. De még Két Kérdés marad fenn. Első: Ha ſzabadé magunk válaſztáſából valamivel az Iſtennek kedveskednűnk? Második: Ha az Eccleſiának vagyoné hatalma arra, hogy tőrvényeket ſzabjon, mellyek kőtelezzék a' Hiveket Iſteni ſzolgálatnak rendire, és cſelekedetire?

ELŐSZŐR azt mondom: hogy, Az Iſten parancſolati-által előnkben adatott cſelekedetek-kivűlis, ſok dolgokban kedveskedhetik az ember Iſtenének. Ezt ſok úton meg bizonyithattyuk:

I. Az Sz. Irás mondgya: hogy, Az Iſten nem kőtelezi embert arra, hogy Fogadáſokat fogadgyon. annakokáért ha ki nem akar fogadáſt tenni, ſemmit abban nem vétkezik: De, ha ki jó akarattyából Iſtenének valamire kőti magát; bűnt vall, ha meg nem tellyeſiti. Ezt olvaſſuk *Deuteronom. 23. v. 21. 22.* Kiből nyilván ki tetczik: hogy, a' mire Iſten az embert nem kőtelezte, azt az ember fel-veheti. és, nem cſak meg nem bántya Iſtenét ezzel; de sőt inkáb vétkeznék, ha az maga jó akarattyából válaſztott dologban el nem járna. Egyébűttis ſokſzor azt mondgya az Vr: hogy, meg kivánnya a' mit néki igérűnk: *Iſai. 19. v. 21. Pſal. 75. v. 12. Eccleſ. 5. v. 3. Proverb. 15. v. 8.* Es nevezet-ſzerént, az bornemiſzſzaſágrúl-való fogadáſra nem kőtelez Iſten ſenkit: de ha ki erre véſzi magát jó akarattyából, azt

I.

Num. 6. v. 2.

kivánnya, hogy béis tellesitese Istennek adott szavát. Ez oly világos Igazság, hogy Calvinus sem tagadhattya efféle Fogadásoknak bőcsülletit. Azért irja : hogy, az torkos ember, fel-fogadhattya hogy az tobzódást el haggya; és efféle fogadásokkal, ugymond, az Istenhez-való háláadásunkat jelentyük, vagy az Istennek haragját engesztellyük : *Si quis in aliquod flagitium gulæ vitio prolapsus sit, nihil obstat quo minus ad castigandam intemperiem, lautitiis omnibus possit ad aliquod tempus renuntiare; idq; facere Voto adhibito, quo arctiore vinculo se adstringat. Votis nostram erga DEVM gratitudinem testamur, vel ad iram ejus deprecandam, ipsi à nobis pœnam ob admissa delicta exigimus. Vota hodie quoq; nobis in usu esse possunt, quoties nos Dominus, vel à clade aliquâ, vel à morbo eripuit, &c.* Efféle szabad akaratunk-szerént választott Fogadásokrul pedig, az Irás azt mondgya : hogy, tiszteltetik Isten ezekkel : *Isa. 19. v. 2.* és meg engesztelteti haragja vellek : *Prov. 15. v. 8.*

Calv. lib. 4. cap. 13. n. 4.

II. Sz. Pál azt mondgya : *a* hogy, Az Vr parancsolatot nem adott az Szűzességrűl : de ő az Sz. Lelket vötte, és tanácsot ád, hogy Szűzességben éllyen az Szűz. Mert, noha nem vétkezik, sőt *bene facit*, jól cselekeszi a' ki leányát házasságra adgya : de *melius*, jobban cselekeszik, és bódogh lészen, a' ki házasságnélkűl tisztaságban él. Holott látod, hogy az Sz. Házasságnál, jobnak mondgya az tanácslott Szűzességet. Azonképpen Vrunkis, az gazdag Ifiunak azt monda : *b* hogy, ha üdvözűlni akar, tartsa meg az Isten parancsolatit. és midőn azt felelte vólna az Ifiu : hogy, ezeket gyermekségétűl-fogva meg-tartotta : reá tekinte Vrunk, igen meg szereté őtet, és azt monda néki ; *c* hogy, ha tekélletes akar lenni, adgya el mindenét, kövesse őtet, és nagy kincse lészen menyországban. Vtánna veti : hogy, valaki ő-érette, Attyát, Annyát, Házas-társát el-haggya, őrök életet nyér. Mely mondásokban meg mutattya Vrunk ; hogy, az parancsolat-kivűl-való munkánkatis mennyei Koronával meg-fizeti. kit nem mivelne, ha kedvesek nem vólnának ő-előtte. És efféle tekélletes cselekedeteket, mellyekre az Isten parancsolattya senkit nem kötelez ; *Opera supererogationis*, adossag-fölött-való cselekedeteknek neveznek az Sz. Doctorok : *d Neq; enim, sicut non machaberis, non occides, ita dici potest, non nubes. Illa exiguntur, ista offeruntur : in illis Dominus debitum imperat nobis ; in his autem, si quid amplius supererogaveritis, in redeundo, reddet vobis.* Sz. Paulinus, és Sz. Fulgentius hasonlóképpen szólnak, és azt mondgyák : hogy, a' mit Vrunk monda amaz vendég-fogadónak ; *e Quodcunq; supererogaveris, reddam tibi* ; az Szűzességrűl, és egyéb szabad választásunkból fel vött tekélletes életnek rendirűl kel érteni : *f Beatæ Virginitati innumeras coronas redditurus, quia hoc consilium præcepto adjiciens, de suo supererogavit.*

a *1. Cor. 7. v. 25. 38. 40.*

b *Matt. 19. v. 16.*

c *Marc. 10. v. 21.*

d *Aug. lib. 6. De S. Virginitate. c. 30.*

e *Luc. 10. v. 35.*

f *Paulin. ep. 4. sub init. Fulget. Præfat. libr. ad Monimum.*

III. Sok példánk vagyon az Sz. Irásban e' dologrúl. Mert az régi Szentek, gyakran sok dolgokat cselekedtek az Istennek tiszteségére, mellyekrűl parancsolat nem adatott vólt nékik. Iácobnak *g* senki nem parancsolta vala, hogy minden jószágának tizedét Istennek igérné. *h* Mardochæus, és az *i* Machabæusok, az Isteni jó tételményeknek emlekezetire, és hálá-adással-való tiszteletire, új Innepet rendelének, és *k* Vrunkis meg illé az ő-tőllők rendelt Egyház-napiát. Az Ninivebélieknek, senki nem

III.

g *Genes. 28. v. 20.*

h *Esther. 9. v. 29.*

i *1. Macha. 4. v. 59. 2. Machab. 10. v. 8.*

k *Joan. 10. v. 22.*

nem parancsolta, hogy hamvat hintenének fejekre, és az oktalan állatokatis koplaltatnák. Sz. Pálnak *a* vallyon 's ki parancsolta, hogy fogadásból Ierusálembe mennyen, és hajját fel nyiresse? *b* Sz. Dávidnak, hogy az Istennek tiszteségére Szentegyházat éppitene, Enekeseket, Orgonásokat, Czimbalmosokat rendelne, kik szép Musikával dicsirnék az Istent? Az Keresztyénségnek sengéjét ki kötelezte arra, *c* hogy el adgya jószágát, és az Apostolok lábához vigye az árrát? Hogy az *d* Apostolok árnyékára ki tegyék betegeket, és *e* térd-kötőjöketis bőcsűllettel kapják? Az *f* vér-kórságos aszszony-állat, az Vrunk ruhájának prémét meg illeté. *g* Iudith aszszony, szűntelen Ciliciomot hordoza, és ezer efféle dolgokat találunk az Szentekben ; mellyekrűl, noha parancsolatok nem vólt, de azért kedvesek vóltak Isten-előtt, és dicsiretet érdemlettek. Bizony, nem olvassuk, hogy *h* Keresztelő Iánost, vagy amaz Sz. Anna aszszonyt parancsolattal kötelezte vólna Isten az nagy sanyaru életre, mellyet bőjtölésekkel viseltek : de ezekért nem szidalmaztatnak az Sz. Irásban, hanem dicsirtetnek. Végezetre, magokis az balra hajlott Atyafiak, az Isteni tiszteletben nem kevés dolgokat cselekednek, mellyekrűl nincs az Irásban parancsolattyok ; a' mint ezennel a' magok *Agendáiból* meg mutatom. En, bizony, soha még oly vad természetű Fejedelmet nem hallottam, kinek csak az ollyan szolgálat esett vólna kedve-szerént, mellyet feje-veszténben parancsolt vólna ; és a' ki meg ölte vólna kedvesét, csak az okon, mert *instructiója*-kivülis igyekezett Vrának kedveskedni.

a *Act. 18. v. 18. cap. 21. v. 23.*

b *1. Paral. 17. v. 6. 1. Paral. 15. v. 15.*

c *Actor. 4. v. 34.*

d *Actor. 5. v. 15.*

e *Actor. 19. v. 12.*

f *Matth. 9. v. 20.*

g *Judith. 8. v. 5. c. 9. v. 1.*

h *Luc. 2. v. 36.*

Masodszor, azt mondom : hogy, Az Anyaszentegyház az Isteni szolgálatban, és tiszteséges szer-tartásban módot szabhat, és az Szent Irás-kivűl-való dolgokrais kötelezheti parancsolattyával az ő siait, az üdőnek, helynek, és alkolmatosságnak mivólta-szerént. Ezt az mondást, csak ugy kel érteni, mint ez-előtt *i* mondám hogy magyarázzák ő-magok az Római Pápák ; tudni illik : hogy azokrúl az dolgokrúl szabhat Vj törvényt az Ecclésia, mellyekrűl az Sz. Irásban nem találunk végezést. Azok-ellen pedig, a' mellyeket ő-maga el rendelt az Vr Isten, nem szábad semmit újitani, sem az-ellen valamit végezni. Hogy azért az Sz. Irás-kivűl, de nem az Sz. Irás-ellen-való dolgokrúl törvényt szabhassón az Ecclésia, és az Keresztyéni szabadság, az siúi engedelmességet fel nem bontya ; sokképpen meg bizonyithattyuk.

i *Supra, fol. 228.*

I. Az Sz. Irásból. Mert azt parancsollya az Vr Christus : hogy, *k* valaki az ő Annyának az Ecclesiának nem enged, ugy tarcsuk azt, mint ha Pogány vólna. Es, szinte miképpen sok helyen meg parancsollya az Isten ; hogy ez világi Fejedelmeknek engedgyünk, *l* nem csak bűntetéstűl-való félelemért, hanem lelki esméretünkértis, hogy ez meg ne sértődgyék, mivelhogy az hatalom Istentűl vagyon, és Isten-ellen tusakodik 's kárhozatot keres magának, valaki ez-ellen tugódoz : azonképpen meg parancsollya aztis ; *m* hogy az Egyház Pásztorinak engedgyünk, mint Lelkünkre gondviselő szám-adó szolgáknak. sőt azt mondgya : *n* hogy, a' ki ezeknek szavát meg veti, önnön magát az Istent veti meg. Ennekfölötte, Sz. Pál azt mondgya ; és az Természetnek okosságais azt mu-

k *Matt. 18. v. 17.*

l *Rom. 13. v. 1. & 5. 1. Petr. 2. v. 13. Coloss. 3. v. 22.*

m *Hebr. 13. v. 17.*

n *Luc. 10. v. 16. 1. Reg. 8. v. 7*

tattya: hogy, Iſten-ellen tuſakodik, valaki az Iſtentûl rendelt gondviſelôk, és Páſztorok-ellen cſelekeſzik. mert ugyanis haſzontalan vólna az gondviſelônek tiſzti, ha nem parancſolhatna az alatta-valóknak, és meg nem bûntethetné ôket ſzó-fogadatlanſágokért. Azis pedig nyilván vagyon az Sz. Iráſban: *a* hogy, az Iſten gondviſelôkké, ôr-állókka, és az Nyáj-körûl vigyázó Páſztorokká tôtte az Anyaſzentegyháznak vezérit. Végezetre: az Oo törvényben kötelesek vóltak minnyájan, *b* hogy az Papi fejedelemnek, és Tanitóknak, engedelmeſſéggel lennének. és ugyan halálra itéltetett, valaki ſzót nem fogadott. Vrunkis azt hagyá: *c* hogy, valamit az Moyſes ſzékiben ûlô Tanitók parancſolnak, az tévôk légyenek minnyáján. Es az Hiveknek irja Sz. Pál: *d* hogy, nem cſak az Apoſtolok rendeléſinek, de az Anyaſzentegyház Vénei parancſolattyának is engedgyenek. és az fojtottt 's véres állatnak ételétûl el fogják magokat.

a *Actor. 20. v. 28.*

b *Deut. 17. v. 10.*

c *Matt. 23. v. 2.*

d *Actor. 15. v. 41.*

II. Bizonyos példákkal ezen Igazſágot meg erôſſithettyûk. Mert meg hallók, hogy az Oo törvényben az Eccléſia Innep-napokat rendelt, és mindeneket annak meg tartáſára kötelezett. Az Apoſtolokis, *e* ideigvaló törvényt ſzerzének, az fojtott és véres állatoknak tilalmárûl. Sz. Pál, minek-utánna az Vr parancſolattyát az Házaſſágrûl elô hozta vólna; *f Præcipio non ego, ſed Dominus*: utánna veti; hogy, ôis parancſol valamit, a' mit nem az Vr parancſolt; *g Ceteris ego dico, non Dominus.* Az utánnis, minden Conciliomokban ſzokott dolog vólt, hogy bizonyos Törvényeket ſzabnának. Az Nicænum Conciliomnak, az Húſvét innepérûl, és egyéb ſok dolgokrul-való rendeléſét ez elôtt *h* meg hallók. Az több Sz. Gyülekézetekbennis, álhatatos *praxiſſa* 's ſzokáſa vólt mindenkor az Anyaſzentegyháznak, hogy átok-alattis ſok Rendeléſeket ſzabott. és, a' mint meg értôk ez-elôtt, *i* Aériuſt ugyan Eretnekek közzé ſzámlálták, hogy az Anyaſzentegyháztul rendelt Bôjtöket, és Innepeket meg nem tartotta.

II.

e *Actor. 15. v. 28.*

f *1. Corinth. 7. v. 10.*

g *verſ. 12.*

h *Supra fol. 172.*

i *Supra fol. 261.*

III. Az Sz. Doctorokis ezent tanittyák. Mert Sz. Agoſtontul meg értôk: * hogy Törvény gyanánt kel tartani, valamit Szokáſúl vótt az Eccléſia. és merô sûlt balgatagſág az-ellen tuſakodni, a' mit javall az Hiveknek közönſéges eggyeſſége. Hogy pedig egyéb dologrûl ne emlekezzem, egyenlô értelemmel tanittyák az Sz. Doctorok: hogy, az Negyvennapi bôjtrûl ki adott parancſolattyát az Eccleſiának, bûnnélkûl meg nem ſzeghettyûk: *k Alius diebus jejunare, remedium eſt, aut præmium: in Quadrageſima non jejunare, peccatum eſt. Alio tempore qui jejunat, accipit indulgentiam: in Quadrageſima qui non jejunat, ſentit pœnam. l Nos unam Quadrageſimam, ſecundum traditionem Apoſtolorum, toto anno, tempore nobis congruo jejunamus. m Eſt omni tempore jejunium utile; nunc verò multò amplius. omnes æqualiter & præceptum audiunt, & cum gaudio ſuſcipiunt. Vide, ne propter parvam eduliorum voluptatem damnum incurras, & teipſum ertminis Deſertoris reum ſtatuas.*

III.

* *Supra, fol. 106. 470.*

☞

k *Aug. Ser. 62. de Tempor.*

l *Hieron. To. 2. Epiſt. ad Marcel. contr. Montan.*

m *Baſilius, Concio. 2. de Jejunio.*

IV. és Vtólſzor: ômagokis *n* az Vj hit cſáváló Páſztorok, eſzekben vôvék, hogy, ha az közönſéges Gyölekézet némely dolgokrul törvényeket nem ſzabhatna, rút zúr-vavar, és párſánghoz illendô eſz-veſzés következnék. Azért, hogy egyéb idegen orſzágbéli Atyafiakrul ne ſzóllyak:

IV.

n *Vide ſupra fol. 343.*

Leg elôſzôr: az Magyar Calviniſták, 1567. eſztendôben, egy illyen Könyvecskét nyomtatának Debreczemben: *a Articuli ex Verbo DEI, & Lege Naturæ compoſiti, ad conſervandam politiam Eccleſiaſticam, & conformandam vitam Chriſtianam, in omnibus ordinibus neceſſariam.* Az-után, 1591. eſztendôben, az Váradi Synatban ezen könyvet meg erôſſiték; és ki ſzedegetvén ebbôl az Egyházi rend-tartáſra nézô dolgokat, magán ki nyomtaták. Azért leg elôſzôr azt irják: *b* hogy, ôket ez-ideig vad Barbaruſoknak, törvénytelen Cyclopſoknak tartották, mert ſemmi jó rend-tartáſra nézô törvények nem vólt. Az-után intik az Prædikátorokat; hogy, innen-tova magok fejétûl ujitáſt ne ſzerezzenek, mert ebben az kôſſég meg botránkozik: hanem, ha az ô tanitáſokat más kaptára kel vonni, légyen köz akarattal: *c Si quid innovandum, vel corrigendum erit in conſuetâ Doctrinâ & Ritibus, cum totius Eccleſiæ conſenſu fiat.* kibôl meg értheti, a' kinek feje nem koſzos, hogy magok ſem itilik állandó tudománynak az ô Hiteket, melyben ujitáſt, és meg igazitáſt engednek. Annak-utánna, azt parancſollyák: hogy, *d* valamely Prædikátornak Bibliája nincſen, le vetteſſék tiſztibôl. De mivelhogy ſok két-lábú ſzamárok vannak Prædikator Vraim közótt, haſzontalan vólna, ha minnyájan Deák Bibliát ſzerzenének: hanem, *e* cſak az Tudóſoknak parancſollyák, hogy Deák Bibliájok légyen; az tudatlanának elég, ha Magyar iráſnál egyebet nem tudván, cſak Magyar Bibliát tartis. Erôſſen meg tiltyák aztis: hogy, *f* Szombaton és Vaſárnapon, ſenki Menyegzôt ne tarcſon, mert az Harmadik parancſolat-ellen vétkezik: és az Innepet meg nem ſzenteli, valaki Szombaton vagy Vaſárnap, az Sz. Házaſſágot ſzolgáltattya. *g* Az Házaſſágnak idején, azt akarják: hogy, meg eskûdgyenek egymáſnak az egybe adott ſzemélyek. *h* A' kinek cſak jegyben vólt Mátkája, ha eggyiket el fogják, várja Négy eſztendeig Iegyeſét, és az-után máſſal házaſodhatik. ha pedig ugyan Feleſége vólt, Hat eſztendôt várakozzék. és, ha ſemmit nem hall tárſárul, kereſſen más tárſot. ha pedig féltében, gonoſz tétéért el futott az Férfiu, fel ſzabadult az Házaſſág, és máshoz mehet aſzſzonyom. *i* Atkozatra, és tiſzti veſztéſére itilik az Prædikátort, mely az ifiu embereket, tizen-három eſztendô alatt egybe adná: a'vagy ûdôs embernek, tizen-ôt eſztendô alatt lévô ifiat jegyzene. *k* Erôſſen meg tiltyák: hogy a' Czigányok fiait Keresztſégre ne bocſáſſák, és az házaſſág-által egyben ne adgyák ôket. Sok több effele rendeléſeket ſzabnak, mellyek közzûl ſemmit az Sz. Iráſban nem olvaſnak: és mindazáltal, Atok alatt kötelezik ezekre az eſze-veſzett gyölekézeteknek gaz Tanitóit.

a *Art. 62. fatetur primò editum libru. 1567.*

b *Art. 1.*

c *Actor. 5. & de Diſciplin. Art. 5.*

d *De Diſciplin. Art. 6.*

e *Art. 42.*

f *De Diſcip. Artic. 13. & Art. 22. ſuſior.*

g *De Diſcip. Art. 13. ſuſior. Art. 22.*

h *Art. 25.*

i *Art. 26.*

k *Art. 44.*

Ezt az Törvény ſzabáſnak méltóſágát, meg irígylék az Luther Katonái; és ôkis, 1598. eſztendôben, Kereſztúrat, Manlius által, egy illyen Könyvet irának: AGENDA, az az, Szent Egyházi cſelekedeteknek, avagy, Szentſégeknek, és egyéb Egyházi ſzolgálatok ki ſzolgaltatáſának módgya. Ennek Elôl-járó levelében, az Seniorok kötelezik az Tanitókat, hogy egy kôrôm hegynyire ſe távozzanak el ez Könyvnek renditûl: *Noſtri erit officii, ab hac Formulâ, ne quidem ad latum recedere unguem; ſed ſingulis verbis, & apicibus retentis, eam ceu regulam infallibilem ſequi.* Ennek-utánna: Elôſzôr

az Kereſztſégről ſzólnak. 's el rendelik, minémű imádſágot mondgyon térden-álva az Prædikátor: és minémű Evangéliomot olvaſſon az Kereſztſég előtt. Az Komákkal mint fogadtaſſa fel, hogy az gyermek ellene-áll az ördögnek, és ez világnak. Az Gyermektől mint kérdgye rend-ſzerént, ha hiſzié az Crédónak ágazatit; és mint felellyenek ő képében az Komák. Másodſzor: Az gyermek-ágyból fel költ Aſzſzonynak az Kereſztyén gyölekőzetben-való ajánláſárul végeznek, és ſok ſzóval meg irják; mit mondgyon, 's mit imádkozzék az Prædikátor, mikor avatni akar. Aztis külön tanittyák: mint kellyen pirongatni az ſzegény aſzſzonyt, ha gyermeket veſztett vagy, avatáſa-előtt meg hólt az ő ſzülőtte. Harmadſzor: Az Házaſſágrul ſzóllanak. ſzájába rágják Prædikátoroknak; mint prædikállyon, 's térdre álván mint könyörögjön; mint kérdezze, ha ugyan egymáshoz akarjáké adni magokat? minémű hittel kötelezze őket. Az-után aztis meg irják: mint kellyen az el-háláſ után az Menyaſzſzonyt bé ajánlani az gyölekőzetben. Negyedſzer: Az Gyónáſrul, és az Vr Vacſorájárul emlékeznek. Ittis előſzőr hoſzſzu prédikátiót irnak; az-után parancſollyák, hogy térdre állyon az gyonó ſzemélyekkel eggyütt az Tanító, és egy rövid imádſág-után kérdezze tőllők, ha Bűnőſſé haggyáké magokat? Igyekezneké életek jobbitáſára? és végre, minémű ſzókkal hirdeſſe az bűnnek bocſánattyát. Az Vr Vacſorájának oſztogatáſárúl is haſonló forman ſzab régulát az *Agenda*. Eotődſzőr és utólſzor: Az Beteg embernek vigaſztaláſárúl, és Communicáltatáſának modgyárul ſzól, és ittis ſok rend-tartáſokat ſzabogat.

Ezek, és több ſzámtalan dolgok vannak az Atyafiaknál, az Halottak temetéſében; az Prædikálláſ-előtt-való énekléſekben; az Tanítók rendeléſében: mellyek ſohúlt az Sz. Iráſban nincſenek, hanem ómagok ſzabják, és varják Articuluſokban, Egyházi törvényekben. Igy azért, Cſelekedetekkel is bizonyſágot téſznek, hogy ſzabad az igaz Anyaſzentegyháznak rendeléſeket ſzerzeni, és ezekre az ő engedelmes fiait kőtelezni. Mert, mint az majom kőveti az embert, noha nincs emberi ábrázat benne: ugy az Tévelygőkis, az igaz Eccleſiát igyekezik cſelekedetekkel ki ábrázni: *Novatianus ſimiarum more, quæ cum homines non ſint, homines tamen imitantur, vult Eccleſiæ Catholicæ autoritatem ſibi vindicare.* — *Cypri. Epiſt. 73. initio.*

HARMADIK RESZE.

AZ EL FAIVLT ATYAFIAKNAK ELlen-vetéſek.

† *Supra fol. 285.*

MIvelhogy az előb fel jegyzett Tertulliánus mondáſa ſzerént, † az Tévelygők, az Igazſágnak fel forgatáſára, az Igazſágtúl akarnak bizonyſágot kúdúlni: az mi rágalmazó ſzomſzédinkis, az Sz. Iráſnak meg mozdithatatlan erőſſégivel fel állatott Igazſágot, az Sz. Iráſſal akarják oſtromlani. De mint ſzinte egyéb igyekben, ugy ittis egy ferges mogyorót nem érne, a' mivel azt alittyák, hogy az egetis magoknak foglal-

foglallyák. Azért, hogy ſemmit nem kell hinni, és az Iſteni tiſzteletre, 's nékie-való kedveskedéſre cſelekedni, az Sz. Iráſnak világos tanitáſában foglalt dolgok-kivúl, illyen forman támogattyák.

§. 1. Az Atyafiak fő fegyveri, és Erőſſégi.

Első rendbéli Erőſſéget, az Sz. Iráſból veſznek: I. Sok helyen meg tiltotta az Vr Iſten: hogy, ſe hozzá ne adgyunk, ſe el ne vegyűnk az ő ſzavaiból; ugymint, *Deut. 4. v. 2. cap. 5. v. 32. Proverb. 30. v. 6. Ezech. 20. v. 18. Apocalyp. 22. v. 18.* Tehát, az Irás-kivúl-való *Traditiókat*, nem ſzabad az Iráshoz föltozni. II. Az Iſten azokat a' kik Igazat akarnak érteni, az Törvényhez igazittya: *Iſai. 8. v. 20.* Abrahámis az gazdag embernek attyafiait, Moyſeshez, és az Profétákhoz küldi: *Luc. 16. v. 26.* Es az Oo Teſtamentomban, valamikor az igaz tudományt, és Iſteni tiſzteletet helyére akarták vinni, az Irásból mentek ennek végére; mint példánk vagyon errúl az [a] Sz. Dávid, [b] Joſafát, [c] Ezechiás, [d] Joſiás, [e] Eſdrás, cſelekedetiben. Tehát, nékünk ſem kel másutt vadáſznunk az Igazſágot. III. Az Vr Iſten világos igékkel meg hagyá: hogy, cſak azt cſelekedgyük, *Hoc tantum facito*; a' mit ő meg parancſolt: *Deuter. 12. v. 32.* Tehát, nem kel ennél az ő ki jelentett akarattyánál tóváb mennünk. Es ebben ugy triumfálnak, mintha rabbá eſtünk vólna, és nyelvünkis belinesben vólna. Aztis mellé vetik: hogy, * Iſaiás által ſzemekre veti Iſten az embereknek, hogy ollyat cſelekedtek, a' mit ő nem kivánt: [f] *Qui alio modo DEVM colere vult, quàm ſe colendum ipſe dixerit: non utiq; DEVM colit, ſed quod ipſe finxit.* IV. Sz. Pál azt mondgya: [g] hogy minden Sz. Irás haſznos az tanitáſra; az bűnősők, és tévelygők feddéſére, és minden igazſágra-való vezérléſre, hogy az Iſten embere tekélletes légyen. Ha azért az Tekélleteſſég, és minden Igazſágnak eſméreti meg lehet az Sz. Irásból, mit kel egyebet kereſnünk? V. Chriſtus Vrunk azt parancſollya: [h] hogy, azt tanitcſuk a' mit ő mondott. Sz. Pál melléje veti: [i] hogy, átok az, valaki a' kivúl tanit a' mit az Apoſtolok tanitottak. Es heában-való tiſzteletnek [k] nevezi údvözitőnk, az emberi tudományból ſzármazott dolgokat. VI. Soha az Sz. Irás ſenkit egyebet bűnéért meg nem fedd, hanem cſak azt, a' ki meg ſzegte az Iſtennek irott Törvényét: vagy a' ki oly dolgot cſelekedett, melyrúl parancſolattya nem vólt, mint meg tetczik, *Levit. 10. v. 1.* az Aaron fiainak cſelekedetiből. Ebből ki nyilatkozik, hogy az Iſten meg elégſzik azzal, ha az ő Törvényének bőtű-ſzerént való tanitáſán meg maradunk.

Másodſzor: Ezen dolgot támogattyák az Sz. Doctorok irásivalis: I. Mert az Sz. Atyák azt tanittyák: hogy tellyes az Sz. Irás; és magában foglallya valami ſzükſéges az údvőſſégre. kit ſoha nem mondanának, ha az Irás-kivúl hinni 's cſelekedni kellene valamit. Athanáſius imigy ſzóll: [l] *Per ſe ſufficientes ſunt Sanctæ Scripturæ, ad Veritatis indicationem.* Irenæus: [m] *Scripturæ perfectæ ſunt.* Cyrillus: [n] *Non omnia quæ Dominus fecit, conſcripta ſunt; ſed quæ ſcribentes, tam ad mores, quàm ad dogmata putárunt ſufficere.* Sz. Agoſton: [o] *Etſi non omnia ſcripta ſunt: tamen electa ſunt quæ ſcriberentur, quæ*

ſaluti

a *1. Paral. 16. v. 40.*
b *2. Paral. 17. v. 9.*
c *2. Paral. 30. v. 5. cap. 31. v. 20.*
d *2. Paral. 34. v. 21.*
e *2. Eſdr. 8. v. 2.*
* *Iſa. 1. v. 12.*
f *Aug. li. 1. de Conſenſ. Evang. c. 18.*
g *2. Tim. 3. v. 16.*
h *Matt. 28. v. 20.*
i *Gal. 1. v. 8.*
k *Matt. 15. v. 9. Idē Iſai. 29. v. 14. Mar. 7. v. 6. Coloſſ. 2. v. 8. & 22.*
l *Athanaſ. contr. Gētiles, Exordio.*
m *Iren. lib. 2. cap. 47.*
n *Cyrill. lib. 12. in Joan. cap. 68.*
o *Aug. trac. 49. in Joan.*

a *Lib. 2. de Doct. Christ. cap. 9.*
b *Clemens, Dist. 37. ca. 14. relatus.*
c *Hieron. in c. 23. Matt.*
d *In Aggai 1.*
e *Tertul. de Resurrect. Carnis.*
f *Cont. Hermog.*
g *Tom. 9. de Pastorib. cap. 11.*

saluti credentium sufficere videbantur. a *In iis, quæ apertè in Scriptura posita sunt, inveniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moresq; vivendi.* Az első Kelemen Pápa: b *Ex Divinis Scripturis integram quis, & firmam Regulam veritatis susceperit.* II. Azis az régi Sz. Doctorok szava: hogy, Valamit az Sz. Irásból meg nem bizonyithatunk, annak helyt nem kel adni: c *Hoc quia de Scripturis non habet autoritatem, eâdem facilitate contemnitur, quâ probatur.* d *Gladius Verbi DEI peremit omnia, quæ absq; autoritate & testimoniis Scripturarum, quasi traditione Apostolicâ confingunt.* Tertullianus: e *Auser hæreticis quæ Ethnici saptunt, ut de Scripturis solis quæstiones suas sistant; & stare non poterunt.* f *Adoro Scripturæ plenitudinem. Scriptum esse doceat Hermogenis officina: si non scriptum; timeat Væ illud adjicientibus, aut detrahentibus destinatum.* Sz. Agoston: g *Constituit montes Israel, autoritas Divinarum Scripturarum. Ibi pascite, & securè pascitis. Quidquid inde auditis, hoc vobis bene sapiat: quidquid extra est, respuite.*

Harmadszor: Emberi okosságból támasztott bizonyságokatis állatnak: I. Az Istennek nagy kisségére esnék, ha az ő könyvét fogyatkozotnak, csonka-bonkának mondanók. Mert, ha igen meg gyaláznók azt az embert, a' ki valamely dologrúl nagy könyvet irna, melyben sok szükséges derék dolgokat el hagyván, némely aprolékot únalmason előforgatna; vallyon's, az Sz. Lélek nem gyaláztatiké meg, ha az mi üdvösségünkrúl irt könyvben, sok szükséges tanuságok el hagyattak? Ezt az bizonyságot, nagyob erősségnek okáért, igyis vastagittyák: Mert, ha az Szent Irásban minden szükséges dolgot be foglalhattak az Apostolok; irigység volt, ha be nem foglaltak. Ha pedig nem volt értekek reá, hogy mindent fel-jegyzettek volna: tudatlan volt, a' ki őket igazgatta az Sz. Lélek. II. Ha az Irás-kivúl *Traditiókatis* kel tartanunk; nem lészen szükséges az Sz. Irás. mert e'nélkúl, csak az *Traditiók*kalis bé érnők minden lelki szükségünket. III. Ha *Traditiókat* kellene hinnünk, soha az Igazságrúl nem lehetnénk bizonyosak. mert akármely hivságos találmánytis, *Traditió*-gyanánt elő-tolzhatnának; mint hallók hogy cselekedék Pápias. Es mivelhogy az régi Sz. Doctorok szava, nem oly bizonyos mint az Sz. Irás; sőt, az Sz. Atyákis gyakran meg botlottak; nem tudhattyuk bizonnyal, ha igazat mondnaké, midőn valamely Szokást, Apostoli *Traditiónak* nevezneki

Suprà, fol. 480. 481.

§. 2. Kőzönséges Felelet mind ezekre.

Ezekre Három kőzönséges Feleletet adhatunk, mellyek el vágják inait, és minden erőssegit el rontyák mind ezeknek.

Előszőr: Nyakokra fordithattyuk ezeket az Atyafiaknak, és azt mondhattyuk: hogy, ha csak azt kel hinni 's cselekedni, a' mit meg parancsolt az Irásban az Vr Isten: Tehát nem kel hinni, hogy az Szombat illésre kötelesek nem vagyunk. sőt, nem lészen szabad, Vasárnapot, Karácsont, &c. meg illeni; mert ezekrúl nevezet-szerént nincs az Irásban parancsolat. Több dolgokatis említénk, mellyeket az Atyafiak velünk egyetemben vallanak 's cselekeszenek, noha *specificè*, nemek-szerént meg nem parancsoltattak. Tartoznak tehát az Atyafiakis, magok mentségére ugy

enyegetni az Sz. Irást, és az Sz. Doctorok szavait, hogy tellyességgel tilalmasnak ne haggyák lenni az magok dolgát. Es, az mint ők magokat meg mentik, minketis azon mentséggel ki tiszthnak minden galyabából.

Másodszor: Az-előttis a mondám; hogy mindenek az Szent Irásban vannak foglalva: de abban vagyon az kérdés, mi módon légyen az Szent Irásban minden üdvősséges tudomány? *Explicitè, immediatè, in specie*; maga-tulajdon neme, nevezeti, és világoson ki fejezett természeti-szerénté? vagy pedig *Implicitè, mediatè, generatim*; valamely kőzönséges tanuságok-által, mellyekből végére mehetünk, honnan kellyen azokatis meg tanulnunk, mellyek nyilván irva nincsenek? Azért, mind helyén maradnak az elő-hozott Bizonyságok, midőn meg engedgyük; hogy az Sz. Irásban vagyon foglalva minden szükséges tudomány, noha *implicite, mediatè, generatim*; nem a' maga neme-szerént, hanem amaz Két kőzönséges Tudományban: I. Hogy az Irás-kivúl-való *b Traditiókatis* meg kel tartanunk. II. Hogy az Anyaszentegyháznak tanitását engedelmessen kel vennünk. Miképpen azért Sz. Agoston azt irja, hogy, akkor tartyuk igazán az Sz. Irást, midőn azt cselekedgyük a' mit az egész Ecclésia jávall, mivelhogy az Ecclesiának bőcsülletire az Sz. Irás kőtelez: c *Scripturarum à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus quod universa jam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat autoritas: ut quoniam Sacra Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illâ consulat, quam sine ulla ambiguitate sanctâ Scriptura demonstrat.* Szinte azonképpen aztis mondhattyuk; hogy, akkor cselekeszünk az Irás-szerént, midőn azt mivellyük a' mit az *Traditiókból* tanulunk. mert az Irás-nélkúl-való tudományokatis, az Sz. Irásnak kötelezéséből vészszük. Hogy azért az Irás-kivúl-való *Traditiókat* el ronthassák az Atyafiak; nem elég azt meg mutatni, hogy az Sz. Irás elégséges, és magában foglal minden szükséges tudományt, &c. hanem ennek-fölötte azt kel meg mutatni; hogy tulajdon neme, és nevezeti-szerént foglaltatnak mindenek az Irásban. Az elő-hozott bizonyitások közzúl pedig, csak egy sem néz erre; hanem, ha mit bizonyitis, csak azt bizonyittya, hogy, ha nem *Explicitè*, nevezet-szeréntis, de *Implicitè*, valamely kőzönséges tanusagnak ereje-által, mindent meg tanulhatunk az Irásból.

a *Suprà fol. 439.*
b *2. Thessal. 2. v. 15.*
c *Aug. lib. 1. cor. Cresecon. cap. 33.*

Harmadszor: Ezelőtt *d* meg hallók; hogy az Oo Testamentomból elő hozott bizonyságokkal, szinte ugy hadakoznak az Atyafiak Sz. Pál-ellen, mint szinte mi-ellenünk. és, valamint Sz. Pál mentségére meg fejtegethetik ők ezeket az Sz. Irás mondáit: szinte ugy kell a' mi óltalmunkrais meg fejtegetni. De mivelhogy ezt az Feleletet, ezelőtt bőveb beszéddel említők; csak arra igazitom az okos Olvasót, a' mit nem régen mondottunk. Hogy pedig igyenessen mindeneken által-mennyünk, rendszeréntis kúnyú meg felelni az ellenkező bizonyitásokra.

d *Suprà, fol. 475. Coroll. 2.*

§. 3. Rész-szeréntis az Sz. IRASBOL vőtt Bizonyságoknak igaz fejtegetése.

Légyen hála az jó Istennek, rész-szeréntis elégedendő feleletet adhatunk az Atyafiak bizonyságira, melyből mind Istű-előtt 's mind ez világ-

előtt nyilván léfzen, mely módnélkúl facfarják az Sz. Irás mondáfit az ő veszedelmes tetczéfekre. Szóllyunk azért mégis jobban hozzá az ő fogáfokhoz.

Az Első Bizonyságra, azt mondom egy előben : hogy, Az ellenkező pártnakis meg kel azokra az Sz. Irás mondáfira felelni. Mert az Atyafiakis hifzik, hogy az Rómabéliekhez iratott levél, éppen ugy maradott, a' mint Sz. Pál irta, maga ezt az Sz. Iráfban fohult fel nem talállyák. Másodfzor, azt mondom : hogy, Ezekben az Sz. Irás mondáfiban, tiltya az Vr Iften, hogy az Iftentűl adatott parancfolathoz femmit ne töldozzunk, femmit el ne lopjunk, le ne tőröllyűnk ebben. mert, miképpen fejével jadczanék, ha ki vagy el vakarna, vagy el cferélne valamit a' Király levelében : azonképpen, valaki az Iften levelében valamit irna, és az maga iráfát, Iften parancfolattya-gyanánt elő-toffzná, ha fzinte gonofzfzat nem irnais, bűnös vólna. Noha azért, nem csak az tellyes Sz. Iráshoz, de csak az Filémonhoz iratott levélhez fem fzabad femmit ujonnan hozzá irnyia, fem el venni belőlle : de azért ebből nem következik, hogy az Filémonhoz iratott levélben, minden fűkfeges tudomány nevezet-fzerént foglaltaffék. Mi pedig, femmit az Sz. Irás közzé nem irunk ; sőt Iften fzavagyanánt fem árúlunk femmit azon kivűl, a' mit vagy Iráfban, vagy Iráfkivűl az Iften tanitott. De rend-fzerént tekincsük és roftállyuk meg az Sz. Iráfnak mi ellenünk facfart mondáfit.

Moyfes, és Salomon, csak egy fzóval fem emlekeznek az Iráfrul; hanem azt parancfollyák : hogy, az Iften fzavához nem kel femmit adni: * *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor.* † *Ne addas quidquam verbis illius.* Azt kel vala az Atyafiaknak meg bizonyitani : hogy, az Sz. Iráf-kivűl nem kel hinni 's cfelekedni femmit : ők pedig ezen által-ugordván, nem azt bizonyittyák. mert az elő-hozott mondáfokban, emlekezet fincfen az Iráfrúl, hanem csak az Iften fzavárúl ; mely nem csak iráfban, hanem iráf-kivűlis eleven tanitáf-által ki terjedhet. Meg engedem azért, hogy, [a] femmit igaz hittel nem tartozunk hinni, az Iften mondáfa-kivűl : de azt fohasem az Sz. Irás nem mondgya ; hogy, mind iráfban vagyon foglalva, valamit az Iften mondott, és meg jelentett. De hogy fzem-látomáft meg győzzűk az el-általkodott vakmerőfégetis, azt ved cfzedben ; hogy ezeket az Moyfes, és Salamon mondáfit, Két-képpen érthettyűk :

Előfzőr, ugy, mint az Atyafiak akarják ; tudni illik : hogy csak az Iráfban foglalt Iften fzavairúl fzól Moyfes, és Salamon ; és azt tiltyák, hogy, fenki az meg iratott dolgok-kivűl, femmit ne higgyen, fe többet azok mellé ne adgyon. Ez merő hamis, és tévelygő értelem. mert igy, meg tiltatott vólna, [b] hogy az Próféták, és az Apoftolok femmit ne irnának, és hogy az emberek fe hinnének femmit egyebet annál, a' mi akkor irva vala, mikor Moyfes, és Salamon írtak. Bizonyos dolog azért, hogy fzabad vólt Iften indulatból ujob könyveket irnyia ; és, az Moyfes mondáfa utánnis, fok több tanitáfokat az Sz. Iráfban foglalni. sőt Sz. Pal idejében, Iráf-nélkűl-való *Traditiókatis* tartoztak az Hivek bé-venni, mint az maga fzavaiból [c] meg hallók. Miképpen azért, az Moyfes iráfa azt meg

nem

* *Deut. 4. v. 2.*
† *Proverb. 30. v. 6.*

[a] *Ennek bizonyságát, Lásd ôda fellyeb, fol. 431.*

[b] *Im cõcedit Confef. Helvetica, fupr. fol. 431.*

[c] *2. Theffal. 2. v. 15.*

nem tíltotta, hogy az Iftennek fok egyéb fzavait irva ki ne adgyák az Apoftolok : azonképpen azt fem tíltotta, hogy *Traditiobúl* vőtt fzavait Iftenűnknek bé ne vegyük.

Erre Hunnius azt feleli : hogy, az Moyfes könyvei után, nem adatott új tudomány, hanem csak az ő iráfának, és árnyékinak magyarázattya. Es, ha valami hozzá-adatott vólnais az Moyfes könyveihez ; Iftentűl adatott, nem emberektűl. De ez fzinte annyi, mintha valaki azt mondaná : hogy, fenki femmit az A B C kivűl nem írt 'fnem tanúlott, mert minden könyvek ebből állanak, és csak ennek magyarázattya. a' vagy, mintha valaki azt mondaná : hogy, az magon nőtt álló fa, nem egyéb az magnál, melynek erejében vólt az nagy fa. vagy azt vitatná : hogy, az Király nem kűlömb dolog az ő képénél. Eorőmeft érteném, mellyik részét magyarázza az Moyfes könyvének Sz. János az ő Titkos-látáfában, vagy Sz. Pál az Filémonhoz irt levelében. Es a' mely fzinnel mondgya Hunnius, hogy az Moyfes könyvei-után iratott Iften igéje, csak magyarázattya az Moyfes árnyékinak : fzinte azon formán mondhattyuk az *Traditiókrúlis*, hogy ezek csak fejtegetési azoknak az parancfolatoknak, mellyekben kőteleztetűnk az Iráfnelkűl adatott *Traditiókra*, és az Anyafzentegyház engedelmére. Es miképpen az Moyfes könyvei-után iratott fzókat, Iften ómaga adta az előbbi könyvekhez : azonképpen az *Traditiókatis* ő vetette az Iráf-mellé. Ezt pedig ugyan onnan tudgyuk, a' honnan végére mentűnk, hogy az Sz. Pál nevére ki-adatott leveleket, ómaga irta Sz. Pál Apoftol ; tudni illik, az Anyafzentegyháznak tanubizonyságából.

Másodfzor azért, ugy magyarázhattyuk ezeket az mondáfokat : hogy, Moyfes és Salamon azt parancfollyák ; hogy, fem iráfban, fem iráf-kivűl az Iften fzavához femmit ne tegyűnk, hanem csak a' mit ő mondott azt higgyük Iften hittel, akár irva adta légyen 's akár iráf-kivűl. Es ez az igaz értelme az Iften fzavainak ; mellyekben *in fpecie*, az irva adott fzókrul, nincs emlekezet ; hanem *in genere*, közönségesen az Iftennek mondáfirul.

Ezechiel Próféta, femmit az iráfrúl nem fzóll ; hanem csak azt tiltya, hogy az régi Eleinek bálványozáfa-után ne indullyon az Sidóság.

Sz. János kétfzer mondgya : hogy, ő csak ennek az ő könyvének profetálásárúl fzóll ; *Verba Prophetiæ libri hujus.* midőn átkot vét arra, valaki ehez ád, vagy el vészen benne. Ha azért ennek a' mondáfnak oly ereje vagyon, hogy, femmit nem kel hinni azon-kivűl a' mi ebben az könyvben foglaltatott : veffék mind el az több bőcsűlletes Szét Könyveket az Atyafiak. De távuly légyen ez az goromba értelem. Sz. János csak azt tiltya : hogy, hozzá ne irjunk, fe abban le ne tőröllyűnk, a' mit ő ira. Ebből pedig, femmi fzinnel nem következik : hogy, mindenek irva vannak az Sz. János látáfában. Mert, az Filémonhoz irt levélből fem fzabad femmit ki vakarni, vagy hozzá főltozni : de azért ebből ki nem jő, hogy az Filémonhoz írt levél, mindent magában foglal.

Az Masodik Bizonyságra azt felelem : Hogy Iſaias, az Törvényre igazit ; Abrahám, Moyfesre. De Előfzőr azt kérdem : hogy ha ebből

azt

Coll. Ratisbonenſ. edit. Laving. fol. 38. 131.

Apoc. 22. v. 18. 19.

Iſa. 8. v. 20. Luc. 16. v. 26. 1.

azt akarjáké ki hozni az Atyafiak, hogy csak az Isaiástúl jegyeztetett Törvényre, és az Abrahámtúl mutatott tanitásra kel néznünk? Ha ezt akarják; tehát, az Evangelisták, és Apostolok irásit töröllyék le. mert ezek nemis voltak Isaiás idejében, és nemis mutatott ezekre. Ha pedig csak az Sidókat mutatták ezekre, de minékünk továbbis kel néznünk; miért akarják az Vj Törvény-alatt lévő Hivekre forditani, a' mi csak az Sidókat illette? Másodszor, azt kérdem: ha jó következés vagyoné ebben az okoskodásban; Isaiás és Abrahám, Moysesre és az Prophétákra igazitották az Sidókat: Tehát heában valók az *Traditiók*. Ha ez jó következés, ugyan ezen nyomon meg bizonyithattyuk; hogy heába-való az Moyses és Próféták irási. Mert az Sz. Irás, egyéb helyeken az Anyaszentegyházhoz, és az Lelki Pásztorokhoz igazit; ugymint, *Deuter.17.v.8. Malach.2.v.7. Aggei 2.v.12. Matth.18.v.16. cap.13.v.2.* másutt az régi Eleinknek nyomdokira mutat, és abban parancsollya hogy meg maradgyunk; ugymint, *Deuter.32.v.7. Ierem.6.v.16. Proverb.22.v.28.cap.1.v.8.* Ezekből, csak az esze-fordult ember hozhattya azt ki, hogy meg kel vetni az Sz. Irást. Miképpen azért mostannis, az Calvinistákat az Evangeliomnak szavára igazittyuk, mikor az Vr Vacsorájáról szóllunk véllek; de azért ezzel az *Traditiókat* ki nem rekesztyük: azonképpen az Próféták az irott Törvényre
3. mutatván, ki nem rekesztik az Ecclesiának *Traditiont*. Harmadszor: mind Isaiás 'smind Abrahám, csak *generaliter*, közönségesen szóll az Törvenyrúl, és az Moyses tanitásárúl; az az, ingyen nemis emlitik az Irott tanitást, vagy törvényt, hanem csak az Törvényt, és Moyses Tanitását. Hogy pedig minden törvény, és Moysesnek minden tanitása irva légyen, sohúlt
4. az Sz. Irásban fel nem találjuk. Végezetre, azt mondom: hogyha nevezet-szerént az Irott törvényre mutatnais az Próféta; ugyan azonegy úttal, az *Traditiókra*, és az Anyaszentegyházrais mutatna. Mert, az Moyses könyvei mellyek légyenek, egyébúnnen nem tudhatták az Sidókis, hanem az Ecclesiának *Traditioiból*. Es, a' mint ez-előttis mondám, mivelhogy az Sz. Irás az *Traditiókat* javallya, és az Anyaszentegyház szavának engedelmességét parancsollya; következik, hogy mikor az Sz. Irásra igazittatunk, az *Traditiókra*, és az Anyaszentegyház szavárais igazittatunk.

Suprà, fol. 459.474.

Hogy pedig az Sz. Királyok, csak az Irott Törvényre néztek volna mikor az Istennek népét oktatták, sohult nem olvasom az Irásban. Sőt azt olvasom; hogy az Papok tanitásárais néztek: *2. Paral. 30.v.2. cap.17.v.9. 2.Esdræ.8.v.9.* a' mint meg vala parancsolva, *Deuter.17.v.8.* Es vallyon's mellyik Irott Törvényre nézett Ezechiás, mikor azt végezé: hogy, az Husvétot szabad légyen az második Hólnapbannis illeni? A'vagy, mellyik Törvényben olvasta vala Machabæus: hogy, Szombaton az hadakozásban-való munka szabados légyen? Noha azért az Törvényre néztek az Sz. Királyok, mikor az Törvény-ellen-való dolgokban meg akarták igazitani az Sidóságot: de sohult azt nem olvassuk, hogy csak arra néztek, és az Papok tanitását, vagy az *Traditiót* ki rekesztették. mert az *Traditio* nélkúl, ingyen nemis tudhatták mellyik légyen az Isten törvénye. Es ha ugyan csak az Irásra néztek volnais, azoknak az dolgoknak meg jobbitá-

Vide suprà, f.473.474.

sában,

sában, mellyekrúl világos törvények adattak vala: nem következnék ebből, hogy minden dolgokban csak ezen az nyomon kellene járnunk.

AZ HARMADIK Bizonyságra azt mondom, leg először: hogy, Az Moyses könyvében, sem az Görög, sem az Sidó és Chaldæa nyelven nincsen amaz szó, (*Tantùm,*) Csak azt cselekedgyed. Annak fölötte, ha szinte ott volna ez az ige, sem harczolna mi-ellenünk. Mert emlekezetet sem tészen az Irásrúl Moyses; hanem csak azt haggya, hogy a' tévők légyünk a' mit az Isten parancsol, akár irva 's akár irásnelkúl; mint Christus Vrunk ez földön jártában, és a' mint az Vr Isten Abrahámnak parancsolt régenten. Bezzeg, ha Moyses azt mondaná; hogy, Csak azt cselekedgyük, a' mit irva parancsolt az Vr Isten: nagyob szine volna az bizonyságnak. De még igy sem ártana a' mi tanitásunknak. Mert azis eggyik az Irásnak paranesolati között: hogy erősszen meg tarcsuk az irásnelkúl reánk szállott *Traditiókat*; és hogy az Törvényben támadott egyenetlenségben, az Ecclesiának szaván meg állyunk. Igy azért, midőn az Anyaszentegyháznak eleven tanitása-által mi-reánk szállott parancsolatokat követtyük; csak azt mivellyük akkoris, a' mit irva-adott Törvénye-által meg hagyott az Isten. Továbbá, Moyses nem az Hiendő, hanem az Cselekedendő dolgokrúl szól az emlitett helyen. és az ő mondásának Két értelmét adhattyuk: Elsőt, az Atyafiak tetczése-szerént; mintha Moyses egy általlyában ugyan semmit nem szenvedne, hogy parancsolat-kivúl az Istennek tiszteslégére cselekedgyünk. Es ez az értelem, semmiképpen helyes nem lehet. mert sok bizonyságokkal meg mutatók, hogy szabad vólt mindenkor az Isteni tiszteslégre Fogadásokat tenni, Innepeket rendelni, &c. Második értelme az lehet: hogy, semmit az ő parancsolatival ellenkőzőt ne cselekedgyünk; semmit úgy mint kötelességből szükséges dolgot fel ne vállallyunk, válamire az Isten nem kötelezett bennünket, vagy irás-által, vagy eleven szóval. Es ez az igaz értelem, nem tusakodik a' mi Vallásunkal. Végezetre: Az Sz. Irásnak szokása-szerént, amaz szó (*Tantùm*; Csak,) nem rekesztki egy általlyába mindeneket, hanem csak azokra nézőket, a' mirúl szó vala. mint mikor Iákób azt mondgya; hogy, ő csak az Esau jó akarattyanélkúl szükölködik. és mikor Apollórúl azt mondgya az Irás; hogy, csak az János Keresztségét tudta. Azonképpen azért, mikor Moyses azt mondgya; hogy, csak azt cselekedgyék, a' mit ő parancsolt: nem kivánnya, hogy az Messiás el-jövetelekor meg ne Keresztelkedgyenek; az Vr Vacsorájával ne éllyenek, mivelhogy ezt ő meg nem parancsolta; hanem szól csak az Aldozatoknak rendirúl. Es minek-utánna azt mondotta volna; hogy, az Pogányok szokása-szerént ne cselekedgyenek, Fiokat, Leányokat meg ne áldozzák: ugy veti utánna, *in subjectâ materiâ*; hogy a' mi illeti az Aldozatoknak rendit, abban egyebet ne cselekedgyenek, hanem csak az mit Moyses parancsolt vala nékik.

Isaiás Próféta az Sidókat feddi, és az ő Aldozattyokat, és Istentúl rendelt Innepeket kelletleneknek mondgya. nem azért, hogy ezek ómagokban tilalmasok volnának; hanem azért, hogy az kúlső Cæremoniával

1. *Deuter.12. v.31.*
2.
3. *2.Thessal.2. v.15.*
4.
Suprà, fol. 481.482.
5.
Genes.33. v.10.
Actor.18. v.25.
Deut.12. v. 30.31.32.
Isa.1.v.11. 12.13.

meg elégedvén, belső tiſztaſágot, melyre leg inkáb néz az Vr Iſten, nem kereſnek vala. Es azért mondgya; hogy, effele innepléſt, és tulkok áldozattyát nem kivánnya Iſten. Sz. Agoſton igazán mondgya : hogy, ugy kel az Iſtent tiſztelni, a' mint ő kivánnya, és előnkben adgya, vagy iráſ-általi, vagy az Sz. Lélektűl vezérlett Anyaſzentegyháznak *Traditioi* és parancſolati-általi. Es méltóis meg vetni azokat az Iſteni tiſzteletre-való babonákat, mellyeket az Anyaſzentegyháznak kőzönſéges méltóſága-nélkűl, csak magok kinnyén ugy kővetnek az emberek, mintha ezekre ugyan kötelesek volnának. mellyekről, panaſzolkodva ſzól imigyen Sz. Agoſton:

Aug. Epiſt. 119. cap. 19. *Multa hodie obſervantur, quæ, quamvis contra Fidem non ſint, ipſam tamen Religionem ſervilibus oneribus premunt: ut tolerabilior ſit Iudæorum conditio, qui Legalibus ſaltem, non humanis præſumptionibus ſubjiciebantur.* Mindazáltal, ezekkel Sz. Agoſton az Anyaſzentegyház méltóſágát, és hatalmát meg nem határozza. mert, a' mint ez-előttis mondám, ugyan azon Levélben aztis ezek mellé veti : hogy, az Anyaſzentegyház ſzokáſit, és az Conciliomok rendeléſit, meg kell tartani.

Illo cap. 19. & cap. 15.

2. Timot. 3. v. 6.

Az Negyedik Bizonyſágra kűnyű a' válaſz. Mert, meg engedem, hogy az Sz. Irás haſznos az tanitáſra, feddéſre, tekélleteſſégre : de ebből ki nem jő, hogy ſemmit azon-kivűl nem kel hinni, a' mit nyilván, vagy pedig nevezet-ſzerént magában foglal az Irás. Mert, igazán mondhatod: hogy, az jó étel ital, haſznos az egeſſégre, erőſſégre, hoſzúzú életre : az pénz, vagy az jó Hadnagy, haſznos az ellenſégnek győzedelmére : az jó kő-műves, haſznos az ſzép éppületre : az prædikátorſág, haſznos az igaz hitre. De vallyon's ezekből azt vitatodé, hogy az betegnek nem ſzükſéges az orvoſſág? az Had-viſelőnek nem kellenek az vitézek? az Prædikátor, Iſten igéjenélkűlis meg tarthattya halgatóiban az igaz Hitet? Sz. Pál az kegyes aitatoſſágotis mindenre haſznoſnak mondgya: de azért, nem itélem hogy ebből az Atyafiak azt akarják ki ſatólni, hogy az Sz. Irás nem ſzükſéges. Mi az oka tehát, hogy az Sz. Iráſnak haſznos vóltából az *Traditiókat* akarják rontani? Végezetre : Sz. Pál nem csak az tellyes Sz. Iráſrúl, hanem az Sz. Iráſnak minden réſzeirűl azt mondgya : hogy, haſznos az tanitáſra. Mert ugyanis, valami irva vagyon, a' mi tanitáſunkra vagyon irva. Az tanuſag pedig, haſznos az hamiſſágnak rontáſára, és az tekélleteſſégre : Tehát az Iráſnak minden réſzeirűl igazán mondgya Sz. Pál, hogy haſznos az mi tekélleteſſégűnkre. De ebből, vallyon's igyenesen következike, hogy az Sz. Iráſnak akár-mely kicſin réſze, ugymint az Filémonhoz irt levél, oly elégſéges tanuſagunkra, hogy ezen-kivűl ſemmit ne kelleſſék hinni? Ha azt irnájais Sz. Pál, hogy az tellyes Sz. Irás nem csak haſznos, hanem ugyan tekélleteſen elégſéges minden jó tanuſagra; még ſem ártana a' mi Valláſunknak. mert, a' mint eléb mondám, elégſéges az Sz. Irás, mivelhogy ſok ſzükſéges dolgokat nyilván ki fejez; és e'fölőtt bizonyos útat mutat, mellyen az több dolgoknakis végére mehetſſünk ; tudni illik, az Iráſnélkűl adott *Traditiókat*, és az Anyaſzentegyházát.

2. Theſſal. 2. v. 15.

1. Timot. 4. v. 8.

Rö. 15. v. 4.

Az Eotődik Bizonyſágra azt mondom : hogy, Vgyanis azt kel

tanitani,

tanitani, a' mit Vrunk paranceſolt. De az Atyafiaknak azt kellene meg bizonyitani; hogy, csak azt kel tanitani, a' mit irva hagyott Chriſtus; és, hogy valamit ő paranceſolt, azt mind fel iratta nevezet-ſzerént. Vrunk egy ſzóval ſem emlekezik az Irva-adott paranceſolatrúl, hanem csak emliti az Paranceſolatot, akár irva 's akár iráſnélkűl légyen. Azonképpen, Sz. Pál ſem emliti az Iráſt, hanem csak az Apoſtoloktúl vőtt tudományt. és nem mondgya; hogy, Atok légyen, a' ki valamit prædikál az irva-adott tudomány-kivűl : hanem csak az hirdetett tudományt emliti. Szemlátomáſt kiis tetczik, hogy Sz. Pál nem ſzóll az Irva-adott tudományrúl. mert azt mondgya : hogy, Atok, valaki a' kivűl tanit, a' mit az Galatabéliekneк hirdetett vala, *præter quàm quod Evangelizavimus VOBIS.* Ha azért Sz. Pál az Iráſban adott tanitáſrúl ſzóll; mutaſſák meg az Atyafiak, hogy ez-előtt az Galatabéliekhez irt Levél-előtt, irva adta Sz. Pál minden tanitáſat az Galatabéliéknek. a' vagy hiteſſék el velűnk, hogy ebben az Levélben, minden ſzükſéges dolgot meg irt az Galatabéliekhez. Mert, ha ezeket meg nem mutathattyák; ké's kételen meg kel engedniek, hogy Sz. Pál nem ſzóll az Iráſ-által hirdetett tudományrúl. Végezetre : Sz. Agoſton ugy magyarázza ezt az mondáſt; hogy, csak azt veti Atok alá Sz. Pál, a' ki valamit ellenkezőt tanit az ő tanitáſával : *Non ait, plus quàm accepiſtis : ſed, præter quod accepiſtis. Nam ſi illud diceret; ſibi ipſi præjudicaret, qui cupiebat venire ad Theſſalonicenſes, ut ſuppleret, quæ illorum Fidei defuerunt. Sed qui ſupplet quod minus erat, addit; non quod inerat tollit.*

Matth. 28. v. 20.

Gal. 1. v. 8.

Aug. Tö. 9. Tract. 98. in Joan. Vide Rom. 16. v. 17.

Vrunk Sz. Máténál azokrúl az emberi találmányokrúl ſzóll, mellyekért az Iſtennek törvénye meg vetteтik; mint őmaga meg magyarázza. Annakokáért, azokrúl az tiſzteletekrűl nem ſzóll, mellyek az Iſtentűl meg erőſſitteteтt Anyaſzentegyháznak kézre adott tanitáſából, vagy paranceſolattyából ſzármaznak. Mert ezek, nem csak emberi gondolatok, hanem az Sz. Lélek Iſtennek vezérléſéből ſzármazott tanúſagok. Es a' mely Iſten kőtelezett az ő Eccleſiájának engedelmeſſégére; ugyan azon Iſten-ellen tuſakodik, valaki ezek-ellen rúgóldoz.

Matth. 15. v. 3. Mar. 7. v. 8.

Sz. Pális az Coloſſábéliekhez irván; az el óltatott Sidó Cæremoniákrúl ſzóll; és azokrúlis, mellyekre az Eccleſiának rend-ſzerént-való hatalma-nélkűl, akarták némellyek kőtelezni az Hiveket.

Az Hatodikra azt mondom : Hogy, az Iſten ſokakat meg bűntetett, kik Iráſnélkűl-való törvény-ellen vétkeztek; ugymint, a' kik az Moyſes törvényének kiadáſa előtt gonoſzt miveltek. Az-utánnis, iráſnélkűl-való paranceſolat meg ſzegéſéért őlté meg az Iſten amaz Proféтát, hogy Samária tartományában őtt vala: Ezechiáſt, hogy tárházát meg mutogatta vala az Pogányoknak : Dávidot, hogy népét meg ſzámláltatta vala. Noha azért gyakran olvaſſuk az Iráſban; hogy, meg verte az Iſten azokat, kik által-hágtak az Irva-adott törvényt : de azt ſoha nem olvaſſuk, hogy ſenkit egyébért meg nem bűntet, hanem csak az Iráſban foglalt paranceſolatok-ellen-való bűnőkért. Es, ha ſzinte ezt olvaſnójókis; mi-ellenűnk nē vólna, Mert, a' ki meg veti az Anyaſzentegyház törvényit, és *Traditióit*, az Iſtē törvényit veti meg. mert világoſon paranceſolva vagyon,

3. Reg. 13. v. 21.

Iſa. 39. v. 5. 2. Reg. 24. v. 12.

hogy

2. Thessal. 2. v. 15.

hogy az Anyaszentegyháztúl halgassunk, és az Irás-nélkúl adott *Traditiókatis* meg tartcsúk.

Aug. Tö. 4. quæst. 31. in Levitic.

Az Aaron fiai abban vétkeztek, ugymond Sz. Agoston, mert nem szabad volt egyéb tűzet vinni az áldozatra, hanem azt, a melynek szűnetlen égni kel vala az Templomban : *Levit. 6. vers. 12.* Miképpen azért egyéb helyekennis az Sz. Irásban, a' mi tilalmas, arrúl azt mondgya az Isten; hogy azt nem parancsolta : azonképpen mondgya; hogy, ő nem parancsolta az idegen tűzzel-való áldozatot.

Vt Hierem. 19. v. 5. Deuter. 18. v. 20.

§. 4. Az Sz. Atyák Bizonyságinak igyenes értelme.

Mikor igazán végére akarunk menni az Sz. Atyák itiletinek, nem kel az ő homályos mondásokból magyarázni, a' mit világoson egyébútt fel jegyzettek : hanem inkáb, az setétes mondásokat kel az fényes tanításhoz igazitani. mert, nem szokott az setétség fényességet adni az napvilágnak, hanem a' nap-világ fényesiti az setétséget. Mivelhogy azért az Sz. Doctorok, oly nyilván, fődőzgetés és hálóláss-nélkúl irják; hogy az Anyaszentegyház *Traditiót*, mellyeket irva nem találunk, bócsúllettel kel vennünk : nem mód az, hogy egy homályos mondásért az ő itéleteket kétessé tegyük; hanem inkáb, az igyenes fényességbúl kel értelmét venni az setétes szóknak.

Az Sz. Atyák azért, mondgyák azt; hogy, Az Sz. Irás elégséges az Igazságnak tanitására : de nem ugy, mintha vagy nevezet-szerént mindent magában foglalna, vagy világoson az *Traditiók*, és az Anyaszentegyház-nélkúl ő-belőlle mindeneket ki hozhatnánk, hanem csak ugy, mint elébbis mondók, hogy *Mediate, remotè*, mindeneket magában foglal. mert a' mellyeket neme-szerént, nevezetben elő nem hozis, azoknak esméretiben útat és kalaúzt mutat, tudni illik, az Anyaszentegyháznak tanitását.

Aztis tanittyák az Sz. Doctorok : hogy, Tellyes, és tekélletes az Sz. Irás : de az a' kérdés; ha ezzel azt jelentiké, hogy ő-benne foglaltatnak nevezet-szerént, és ő-belőlle ki hozathatnak mindenek, ha szinte félre teszszúkis az Anyaszentegyháznak méltóságát? vagy inkáb csak azt akarjáke; hogy semmi hiba, semmi maeula, semmi fogyatkozás ő-benne ninesen; semminémű szúkséges dolgokban meg nem fogyatkozik, hanem elégséges tudományt ád az üdvősségre, sok dolgokat nyilván ki fejezvén, és e' mellett aztis meg mutatván, honnan kellyen egyéb dolgoknak végére menni? Mindenekre meg tanit azért az Sz. Irás, vagy önnön magának világos mondási-által, vagy az Anyaszentegyház-által, melynek engedelmességére kötelez minket, és bizonyossá teszen, hogy tanitásában meg nem csalhat bennünket az Anyaszentegyház.

Irják aztis az Sz. Doctorok : hogy, Azokban, az mit világoson tanit az Sz. Irás, fel találjuk az üdvősségre szúkséges dolgokat. Mert, a' mi Hitünknek derék fondamentomi, elég világossan meg vannak irva, ha vakmerőjúl nem akar valaki ellenek tusakodni. Ezekből pedig, az Anyaszentegyháznak bócsúlletes tanitása által, az több dolgokatis meg érthettyúk.

Az Eretnekektúl gondolt *Traditiókatis*, sokszor kárhoztattyák. mert ezeknek nincs az Irásban semmi fondamentomok, mivelhogy ezeket az *Traditiókat* bé nem vészi az Szent Irástul meg erősittetett Anyaszentegyház. Azoknak pedig az *Traditióknak autoritássa* 's méltósága, az Sz. Iráson fondáltatik, valamellyeket bócsúllettel fogad az Ecclésia.

Aztis gyakran hirdetik : hogy, Mélto annak az Tudománynak helyt nem adni, valamely az Sz. Iráson nem fondáltatik : de e'mellé kell vetni; hogy, igenis az Iráson éppúlt az ollyan tudomány, mellyet az Anyaszentegyház ugyan azon hihetséges méltósággal ád előnkben, mellyel az Sz. Irás könyveit meg esmérteti.

Vide Constantini dictum, ap. Theodorat. lib. 1. c. 7.

Azt sem tagadgyák az Sz. Atyák : hogy, Ha az Sz. Irást igazán értyúk, ebből minden Igazságot meg tanulhatunk; minden versengésnek végét érjúk : De azért, eléb az Ecclésiának *Traditioiból* kell végére menni, mellyek légyenek az igaz Sz. Irások; és az Anyaszentegyház gyertyatartójában, nem az magunk agyaskodásának vékája-alá kell tenni az Irást; az az, ennek értelmét, az Ecclésiának *Traditió*jából, és tanitásából kell vennünk. Annakokáért mondám † ez előtt : hogy, az Nicænum Conciliumbannis, *Testimonio usi Patrum, de iis, quæ in scriptura non reperiuntur, damnati Ariani*; az Irás-előtt-való csavargást, az Sz. Atyáktúl vött, és Irás-kivúl meg tartatott Igazsággal, kárhoztaták Ariusban.

† Supra, fol. 142. ex Theodor. l. 1. c. 8.

Végezetre. Némely dologban ugy bíznak az Sz. Doctorok az Sz. Irásnak világos tanitásához : hogy, abban az dologban, nem akarnak semmi egyéb bizonysággal élni, hanem csak az Sz. Irásnak fényes tanitását forgattyák; de ugy, ha ezt igazán, az Ecclesiának tanitása-szerént fejtegetik.

Es ezekből mind igen szépen meg fejtegethetni az Sz. Atyák mondását. mivelhogy semmit ezeken-kivúl ők nem tanitanak. Nevezetszerént pedig, Tertulliánus [a] az *Traditiókat* bócsúlli; és aztis tanittya : [b] hogy, az Eretnekek fölöttébbis fitogattyák az Sz. Irást; de nem kell őket egy-előben az Sz. Irásból-valé vetekedésre ereszteni. Azért, mikor azt mondgya; hogy az Eretnekeket csak az Sz. Irásból-való bizonyitásra kell szoritani : azokrúl szóll, kik valami vékony okoskodásokért tagadgyák vala az Testnek fel-támadását. Hermógenesnek pedig, azért kialt lajt; mert az Irás-ellen hirdette, hogy az Isten nem teremtette semmiből ez világot, hanem valami eléb-való materiából.

a Supra, fol. 480.
b Supra, fol. 91. & 285.

§. 5. Az Okosságból vött Erősségeknek magyarázattya.

Az Első Okoskodásra, kúnyú az Felelet. Csonka-bonkának mi az Sz. Irást nem mondgyuk. Mert, noha mindent nyilván és nevezetszerént magában nem foglal : de elég, ha bizonyos Tanitót mutat, melyjó útban igazitcson. Miképpen azért az világi Törvények, sőt az Moyses törvényeis, bénna és fogyatkozott nem vólt, noha Birókat rendelt, és Papi Fejedelmet, kinek tanitásából le szállanának az egyenetlenségek : ugy az egész Sz. Irást sem mondhattyuk csonkának, noha az Anyaszentegyházra mutat, mely az Igazat előnkben adgya. Annak-fölötte : mikor az Oo Testamentomban, csak az Moyses öt könyvei valának irva;

az Vj Teſtamentombannis, mikor csak egy Evangeliſta irt vólt az többi előtt, sem irígy, sem tudatlan nem vólt az Szent Lélek, noha mindenek Irásban nem vóltak foglalva. Mert ő, szinte oly kűnnyen tanithattya Irásnélkűl az Hiveket, mint irás-által; miképpen hogy Moyseſig, ugyan csak irás-nelkűlis tanitotta; és az mi üdüözitönk, 's az Apoſtolok egy-ideig nem irtak, hanem eleven szóval tanitottak. Mivelhogy azért az embert nem tanithattya mind azokat irás-nélkűl, 'a kiket irásával oktathat; méltó feddésre, ha közölni akarván tudományát egyebekkel, el-halgattya 'a mit szűkségesnek lát az derék tanitásra. De az Isten, az ő-tőlle vezérlett Anyaszentegyház-által, irás-nelkűlis mindeneket véghez vihet; és igy nem szűkséges, hogy mindeneket irva adgyon. Sőt, a' mint ez-előttis mondám, az én vékony elmémmel én fel nem érem; mint foglaltathátnék mind Irásban, a' mit az Apoſtoli *Traditióbúl* hinni kell embernek. Hogy ha azért, sem tudatlanságnak, sem irígységnek nem itillyük azt lenni, hogy Moyses előtt Irás nem vólt: és, hogy az Vr Isten úgy nem iratta az Sz. Irást, hogy minden tévelygésnek eleit vőtte vólna, és úttyát 's fogását bé árkolta vólna; hanem oly módon ejtette szavait, hogy kűlömb értelmekre csigázhatnák: abban sem méltó nékünk az ő bőlcseségét gyaláznunk; hogy sem többet, sem kevesebt ennél nem akart iratni. mert tanáctalan nem űltünk Istenünknek.

Suprà, fol. 475.

Rō. 11. v. 33.

Az Masodik Bizonyságra azt mondom: hogy, szinte mint Moyses előtt, az Oo Teſtamentomnélkűl; és Chriſtus Vrunk idejében, sőt az ő halála-utánnis sokkáig, az Vj Teſtamentombā, irásanélkűl vezérlette az Hiveket: ugy az-utánnis, minden Igazságban meg tarthatta vólna irásnélkűlis az övéit az Isten. Azért, nem vólt egy-általlyában szűkséges az Sz. Irás az üdvőſségre; noha az Istent tanácsnak bőlcseſége azt végezte, hogy bizonyos üdőben irvais ki jelencse akarattyát; és csak azokat iratta fel, a' mellyeket kedvesen javallott, és alkolmatosoknak itilt.

Az Harmadik Elzeskedésre kerek válasz ez: hogy, Azon Anyaszentegyház, mely a' Sz. Lélek vezérléséből az Sz. Irást tisztán, elegyitésnélkűl meg tartotta; az *Traditiókatis* tisztán őrizi. Es szinte oly bizonyosok vagyunk, hogy meg nem veſztegették az ő *Traditióit*; mely bátorsággal hiszszük, hogy meg né mocskolták az ő kezéből vőtt Isté leveleit. Es miként régen sok hamis irásokat akartak az Sz. Irás-közzé taszitani, mellyeket meg vetett az Eccléſia: Azonképpen hamis *Traditiókatis* kőltöttek az emberek; de soha ezeknek helyt és hitelt nem adott az Anyaszentegyház. Az mely formán pedig Adámtúl-fogva Noëig meg tartatott, és az ő tisztaságának virágában maradott az Igaz tudomány, az Istennek váraſában, az Hivek gyülekőzetiben: szinte meg azon úton mostis az Eccléſia tisztán tarthattya az igaz *Traditiókat*. mivelhogy az élő Isten fogadással kőtötte arra magát, hogy az pokol ereje meg nem győzi, az ő tanitása-által fel-állatott, és minden ördögi dűhősségnek ellene meg erősittetett Eccléſiát.

HETEDIK KEONYV.

HONNAN MEHESSúNK BIZONYOſſon végére az Sz. Irás igaz értelmének, és az vetekedések magva-szakaszstásának.

Mint valamely vitéz Fejedelem, kinek bőlcseſége vagyon az Had-viselésben; elsőbennis martalékot, és csatákat rendel; annak-utanna, az tábor terheit, és félelmes sákmányoſit félre szállitván, az útközetre bátorságos vitézekből, dandárt 's derék sereget rendel, mellyeken az egész viadalnak szerencséje meg fordűllyon: Szinte úgy igyekeztem énis az moſtan-országlo, és lelkek rablásával mindeneket-be-futó Vjságok-ellen viaskodni. Annakokáért, nem csak az derék Szent Irásból (melyhez ugy támaszkodunk, mint egy erős győzhetetlen, aczél-falhoz) rendeltem erős bajnakokat, és dandárokat: de még az Martiniſta és Calviniſta Tanitóknak lézzegő tanitásibólis sok csatákat bocsátottam mellyekkel az jó Istennek segitségével, tehetségem-szerént földhózis verteknek mutattam az moſtan fakadozott viszszálkodásokat. Az én itilem-szerént pedig, az imént el végezett, és az moſtan el kezdetett Könyvben, szinte az dandárra jutottunk; és az farkasszájú Tanitóknak, minden rongyos patvarokat, csak ezekkel az álló seregekkelis le csőpűlhettyük. Mert, miképpen az *Traditiókrúl*-való igaz tudománynak erős kő-sziklája-mellől kéménetlen lővöldözhettyük az Vjságoknak vert seregét: ugy az Sz. Irásnak, igaz értelmének próba-kővét ki mutatván, kűnyű lészen az Igazság-ellen hajtott sánczokat fel forgatni; minden szakadozó párt-útésnek végét érni; minden perlekedést le szállitani. Azért segitségúl hiván az Sz. Lélek Vr Istent, szollyunk az Sz. Irásnak igaz értelmének esméretirúl.

ELSEO RESZE.

VAGYONE BIZONYOS MODVNK AZ SZ. IRAS igaz értelmének meg-esmerésében.

Sz. Pál leveleirúl, sőt közönségesen az több Sz. Irásokrúlis, azt mondgya Sz. Péter: hogy, ezeknek mélységes titkait, sokan az magok veszedelmére csigázzák, és addig fejtegetik, hogy tört csinálnak az Isten szavaiból nyakok-szakadtára. Az régi Sz. Doctoroknakis egyenlő ta- *2. Petr. 3. v. 16.*

nu-bizonyſágokból meg értők ennek-előtte : hogy, nem vólt 's nemis lehet az Kereſztyénſégnek ſzine-alatt, csak egy Eretnekſégis, mely az Sz. Iráſſal nem ſzépegette vólna hogymár az ő merigyes tanitáſát. Annakokáért, noha az igaz, és közönſéges üdvözitő Kereſztyén hitnek meg itiléſében, az Sz. Iráſt, próba-kő, és igazitó kótél-gyanánt kellyen vennünk: de külömben el nem igazodhatunk az ő tanitáſán, hanem ha eléb *exceptió*-nélkül-való bizonyos útat találunk, igaz értelmének eſméréſében. Azért, a' ki valamely dologrúl ſokat diſputál, az Sz. Irás ſzép ſzavainak elő-állatáſával, de eléb jól meg nem kóti csomóját az igaz magyarázatnak; ſzinte annyi haſzna fáradſágának, mintha tele-tőltené ſakját, de meg nem kótné ſzáját. Hogy azért hivſágos ne légyen a' mi munkánk, itt kell jó ágyat vetni, és állandó feneket kerekíteni minden tanitáſunknak.

Suprà, fol. 96. 285. 456

Vide Suprà, fol. 96.

Suprà, fol. 84. 85. Epheſ. 4. v. 5.

Előszór azért azt mondom : hogy, Az Vr Iſten bizonyos módot hagyott, az Sz. Irás igaz értelmének eſméretiben; ugy hogy, nem csak az bőtűt adta előnkben, de ennek kétſégtelen magyarázáſábannis tekélletes útat mutatott. Ezt ſokképpen meg bizonyithattyuk:

I. Azt kivánnya az Vr Iſten tőllünk : hogy, az Hitnek eggyeſſégében egy ſzűvel lélekkel meg maradgyunk, és az eggyeſſégnek kötelét el ne ſzakaſzſzuk; mint ennek-előtte az Sz. Iráſnak világos mondáſival meg erősſitém. Ez pedig az eggyeſſég meg nem maradhat, ha az Sz. Iráſnak tekélletes értelmét bizonyoſon nem tudhattyuk. Mert, ha csak kardéra, és kinek-kinek maga tetczéſe és vélekedéſe-ſzerént fejtegettetnék az Iſten ſzava; ki egy-felé 's ki máſ-felé tekerhetné; ki egyképpen, ki máſképpen érthetné az ő agyaskodáſa ſzerént az Sz. Könyvnek bőtűjét; és valamenyi Eretnekſéget akarna ember, annyit kalapálhatna az ő el-tévelyedett elméjének értelme-ſzerént-való magyarázáſból.

II. Az Szent Irás, csak az ő igaz magyarázattyába lehet Iſten ſzava, és, há valaki más értelembe véſzi az Iſten mondáſát, hogy ſem a'mint kellene; az hamiſſan eſigázott értelem-ſzerént vétetett bőtű e' ſzerént az veſzedelmes magyarázat-ſzerént, nem Iſten ſzava. Azért, ha bizonyoſon végére nem mehetne az ember, mellyik légyen tulajdon értelme az Iſten ſzavának; Egy az : hogy, haſzontalan lőtt vólna az Sz. Iráſnak ki adáſa; mint ſzinte az Polgári társaſagban, heába-való törvény vólna az, melynek értelmét ſenki nem tudhatná. Más az : hogy, bizonytalan vólna a' mi Hitünk, mely az egy Iſtennek ſzaván éppittetik. Mert, hogy ha az Sz. Irás nem külömben, hanem csak az Iſtentűl adott értelem-ſzerént mondatik Iſten ſzavának, bizonytalanok léſzünk mind addig a' mi Hitünkrűl, valamig az Iſten igéjének igaz értelmét bizonyoſon nem tudgyuk.

Vide Hieronymum, ſuprà fol. 456.

III. Az Iſten aztis erőſſen meg paranczollya : hogy, az hamiſſág hintegetőket el kerűllyük, és meg ójuk az Eretnekektűl magunkat. Ebből meg tetczik; hogy bizonyos útunk vagyon az Eretnekſegeknek eſméréſében, mivelhogy, ha ezeket meg nem eſmérhetnők, nem tudnánk őriſzkedni az Eretnekektűl. Ha pedig bizonyos mód nem vólna az Sz. Irás igaz értelmében, ſemmiképpen meg nem válaſzthatnók az Eretnekeket. Mert Pelágius, Arius, és egyebek, az Sz. Iráſt helyén haggyák; és ezeket,

Vide Suprà, fol. 85.

vala-

valamint 's valahogy, de oly formán fejtegetik 's értik, hogy az bőtű helyén maradgyon, az ő itiletek-ſzerént : Azont cſelekeſzik az Vjitókis fejenként. Azért, ha bizonyoſok nem lehetnénk az igaz értelemrűl, ſoha az Eretnekſégek eſméretiben ſem lehetne tekélletes útunk.

IV. Az Iſtennek Atyai gondviſeléſéhez ſzükſéges, ugymond Szent Agoſton : hogy az ótet ſzomjuhozó, és lelkek üdvőſſégét kereső embereket ugy el ne haggya, hogy az Igazſágnak eſméretire ne juthaſſanak. El hagyná pedig, ha az ő ſzavának tekélletes értelmétűl; csak valami bizonytalan vélekedéſekkel őket meſzſze vetné.

Verba Auguſti. ſuprà fol. 39.

V. Hihetetlen dolog, hogy az Vr Iſten az Sidó Sinagogában bizonyos módot mutatott légyen az ő Törvényének tekélletes magyarázáſában, mellyen mindeneknek meg kellett állani : az ő Szent Fianak dajkálkodáſával éppitett Eccleſiában pedig, ſemmi módot nem hagyott vólna; hanem mint valami fejetlen lábakat, csak lézzegéſre, és bizonytalanſágra ereſztette vólna az Vj Teſtamentomnak fiait. Az pedig nyilván vagyon, hogy az Sidóknak tanuſágot hagyott, mint meheſſenek végére, az ő Törvényének igaz magyarázattyának. Mert azt paranczolá : hogy, ha az Törvenyen meg nem eggyeſedhetnek, az Papi fejedelem-eleiben vigyék pereket; és valamit ő mond, életek veſztéſe-alatt, azon meg állyanak. Ő Szent Felſégeis arra kőti magát; hogy, *Iudicabunt iudicii veritatem*, igaz itiletet tészsnek. Es, az mint majd bővebben meg mondom, egyéb helyekbennis e'hez haſonló paranczolatokat olvaſunk.

Deuter. 17. v. 8.

verſ. 9. Vide Augu. Suprà, fol. 107. init.

VI. Mikor az Vr Iſten az Anyaſzentegyháznak engedelmeſſégére kóteleze mindeneket, és oly bizonyſágot tőn felőlle; hogy, ſoha az Sz. Lélek az Anyaſzentegyháztul el nem távozik, ſem az ő háza, az ördög erejétűl le nem dőjtetik; hanem ezen, mint egy erős kő-ſzálon, és igyenes oſzlopon az Igazſág meg erőſſittetik : elégſéges jelenſégét adta ő Szent Iſtenſége, nem csak annak, hogy bizonyoſok lehetűnk az ő ſzavainak tekélletes értelmében, hanem annakis, honnan kellyen várnunk ezt az magyarázatot.

Masodszor azt mondom : hogy, Nem emberi okoskodáſnak erejéből, hanem tulajdon az Iſtennek minden hitelre méltó oktatáſából kell az Sz. Iráſnak igaz értelmét vennünk. Mely mondáſnak fényes igazſága ki tetczik abból; hogy, a' mi Hitünknek az Iſten ſzaván kell éppitteni; † mint bőven meg bizonyodott ennek-előtte. Aztis fondamentomúl * vetők : hogy, az Kereſztyén hitnek, bizonyoſnak, és minden kételkedéſek ſzele ki rekeſztő álharatos Vallaſnak kell lenni. Ha azért az Sz. Iráſnak igaz értelmére tartozunk igazitani, és ennek az ő fontyában meg mérni Hitünket : kétſégnélkúl, nem az meg csalatkozható emberi méltóſágon, bőlcſeſégen, és eſzeskedéſen fondáltatik az Sz. Iráſnak igaz magyarázáſa, hanem az igaz Iſtennek bizonyos tanitáſán. Mert az Sz. Iráſnak igaz értelmében, kúlőmben bizonyoſok nem lehetűnk, hanemha meg csalatkozhatatlan, és el tévelyedhetetlen tanubizonyſagunk léſzen az tekélletes magyarázatrúl. Ezt Sz. Péter nagy világoſſan erőſſiti illyen ſzókkal : [Azt elsőben meg értſétek, hogy az Szent Iráſnak profé-

† *Suprà, fol. 451. 88. 318.*
* *Fol. 92. & 318.*

2. Petr. 1. v. 20.

ciái közzúl, egy sem magyaráztatik (embernek) maga tulajdon magyarázattyával.] Mintha azt mondaná Sz. Péter: hogy, kiki-mind magyarázója az maga szavának; azért, az Isten szavátis, Istennek kell meg magyarázni, nem az emberi gyarló okoskodásnak.

HARMADSZOR azt mondom: hogy, Az Irás magyarázó, és az Hitben támadott perlekedések le szállító Itélő-mesternek, olynak kell lenni, kinek engedelmességére minnyájan kötelesek legyünk. Ez világoson következik az meg erősíttetet igazságokból. Mert ugyanis, ha az ő végezését fel bonthatnók, és mellőlle el mehetnénk: sem az eggyesség kötelének épsége meg nem maradhatna; sem az tévelygéseknek nyakok nē szakadhatna; sem a'mi Hitünknek bizonyos állandósága nem lehetne. Es mivelhogy it nem akadoznak az el-hanyatlott Atyafiak; ezeknek erősítésében nem fáradsztom több bizonyságokkal az Keresztyén olvasókat.

MASODIK RESZE.

HONNAN KELLYEN VENNI BIZONYOS ERtelmét az Isten igéjének.

KEtség-kivül vetetett dolog az; hogy, Igaz értelmét az Isten szavának, az Istentül önnön-magától kell venni. De a'kérdés abban vagyon, Mi módon, és ki által adgya elönkben az Isten az ő szavainak igaz magyarázattyát? Mert az tudva vagyon, hogy mőst az Vr Isten ő-magán nem ád ollyan válaszokat, mint Moysesnek szokott vala adni az frigynek szekrénye-előtt; sem pedig ugy nem beszélget velünk, mint az Apostolokkal, kiknek meg magyarazza vala az titkos példa-beszédeket. Bezzeg, ha Christus Vrunk, vagy az ő Apostoli, szem-látomást velünk lakoznának; kűnyű vólna hozzájók menni, és magoktúl végére menni az ő szavok értelmének: de mivelhogy ez nem lehetséges, azt kell meg viságlnunk, Ki-által, és mi-módon tanittya most az Sz. Lélek az ő Hivett, az Isten igéjének bizonyos értelmére.

§. 1. Az kűlömbőző Atyafiak mit tartanak errűl?

Valakik újonnan el-szakadtak az Római gyölekőzetnek eggyességétül, abban, mint az Sámson rókái, egybe kőtöztettek, és egy nyomon járnak; hogy, az Irásnak igaz és bátorságos fejtegetésében, nem kell az Hiveknek senkitül ez földön semmit várni: hanem minden Keresztyén ő-maga meg itilheti, mellyik légyen igaz, vagy hamis értelme az Isten igéjének; és igy, törvényt tehet, és sententiát ádhat az Hit dolgairúl. Azért, nem kell sem Gyölekőzetekhez, sem Lelki Pásztorokhoz kötelezni az Christus juhait, ebben az Irás értelmének fejtegetésében; hanem önnön-magok abban Birók, mint kellyen érteni 's magyarázni az Istennek szavait. Ez lőn első maszlag, mellyel Luther az ő *Tragœdiájának* kezdetin meg részegité az kősséget, és fel fuvalkodtatá az véletlen Bírósagnak méltóságával az embereket.

Luther

Luther Mártonnak tulajdon szavait nem régen fel jegyzők; *a* mellyekkel azt kérődi: hogy, sem Conciliomnak, sem Papnak, sem Doctornak nincs a'hoz közi, hogy ők szabják az kősség eleiben az igaz Tudományt; hanem, minden parasztt *Corydonra* egy-aránt hagyatott ennek itileti. Másurtis, minek-utánna azt fecsegte vólna; *b* hogy, Minnyájan igaz Papok, és az Papi tisztekben egy-aránt részesek vagyunk: hetedik és utólso tisztit az kősség Papságának azt nevezi; hogy minden Tudományrúl, és lélekrűl itiletet tehet: *Oves meæ vocem meam audiunt. Attendite à falsis Prophetis. His, & similibus locis, quid aliud docemur, quàm ut QVISQVE Iudex liberrimus sit omnium, qui docent eum, intus à DEO solo doctus? Vnus est Magister vester Christus; vos autem fratres estis: Ideò PRORSVS ejusdem juris sumus omnes.* Es hogy valaki az kősségnek tudatlanságában meg ne útközhetnék; azt akarja el hitetni: *c* hogy, Minnyájan, valakik az ő kovászszát meg izelitették, az egész Szent Irást által-értik, mint szinte az Próféták.

Calvinus sem ésett messze fájától. Mert miképpen ennek-előtte azt mondá; *d* hogy, az Sz. Irás könyveit kiki-mind magától meg esméri az Sz. Léleknek belső tanitásából: azonképpen az Irásnak értemérűl, és az igaz Tudománynak meg itiléférűl azt hirdeti; hogy ezt az Sz. Lélek pecsétli az Hivek lelkében, és titkon ő-maga tanit minden Igazságra: *e Veram fidem, Spiritus DEI cordibus nostris obsignat. Promittit enim Isaias, omnes renovatæ Ecclesiæ filios, DEI fore discipulos.* Azért azt beszélli másutt: *f* hogy, az mely Igazságnak lelkét az Ecclesiának igérte az Vr Isten, azt közönségesen minden hivőknek adta; az az, minden kócsagos fejű Calvinistának agya-velejét az Igazságnak tárházává, és az Isteni titkoknak szekrénnyévé tötte. Az több alacson renden-való Prædikátorok, ezek az két Kosok után járnak, és az ő tanitásokon meg állanak.

Ezt az nagy szabadságnak *Privilegiomát*, hogy *Per non usum*, vélle nem éléssel, valahogy el ne veszténék az Lutheristák, sok dolgokat kezdének Lutherben meg itilni; Carolostádius tanácsából, sok egyéb újitások között, az Képeketis Vittembergában őszve ronták 's hamuvá tövék. Miőn ezért az cselekedetért rongálná 's pirongatná őket Luther, semmit nem gondolának vélle; hanem az nékik adott tisztben el járván, azt akarák, hogy lenne a'lónál Luther, és a'hoz tartaná magát a' mit az ő Birói mondanának. Eléggé mondá Luther, hogy Carolostádius nem jó törvényt tészen, mert nincs Sz. Lélek benne: de mivelhogy eztis az ő mondását meg kell vala itilni az Bíróknak; ugy találák, hogy, nem az peres dolga, hogy meg itillye Biróját; azért, tarcsa határában magát Luther, és ne tegye Bíróinak Bírójává magát.

Látván azért, ebből az szabad Vrasságból menyi sok gazság következnék; mesterkedtek az utólban szűletett Prædikátorok azon, hogy le törjék szarvát az kősségnek. Azért, *g* mikor csak magok között szóllanak, erősen vitattyák az *Ministeriumnak, Superattendenseknek*, Gyölekőzeteknek méltóságát. és kőteleznek mindeneket, még az közöttök lévő tudósb Minister eketis; *h* hogy meg állyanak az Superpendens Vram di-

étálá-

a *Oda fellyeb, fol. 97.*

b *Loco citato supra, fol. 119.*

c *Szavait lássad oda fellyeb, fol. 248.*

d *Supra fol. 466.*

e *Calv. li. 1. cap. 8. n. 5. Isa. 54. ver. 13.*

f *Calv. lib. 4. ca. 8. v. 11.*

g *Vide supra fol. 485.*

h *Példa ebben az Váradi Prædikátor Vjfalvi Jmre; kit*

csak ne ágyó veriek, hogy ki merte fakasztani az mi gyomrái marta.

étáláſán. De viſzontag, midőn velünk ſzóllanak, fordittyák kaſzájokat, és mind máſutt jár eſzek 's nyelvek. Mert azt kérdgyük tőllök: Ha az *Superattendens*, és az Gyölekózetek, meg csalatkozhatnaké? az Szent Irás mellől hamis értelemmel el-mehetneké? Vagy inkáb, a' ki *Superattendens*ségre juthat, Iſtenes ember az, mert többé immár meg nem botlik, és a' ki Sinatban hivatik, Iſtennek tanácsában ül, és hamiſſat nem itílhet? Hogyha meg eshetik, és az Iráſtúl el mehet, mind az *Synedrium*, 's mind az ő vigyázói's ör-állói; bolond a' ki azt kiváńya, hogy válogatáſ-nélkúl azon meg állyunk valamit ők mondnak. sőt annak sincs esze, a' ki válogatásnélkúl Sz. Iráſnak tartya, valamit ezek Sz. Iráſnak mondanak: hanem mint az Medve válogat az vad kórtvélyben, ugy kell az Lutheriſta 's Calviniſta Prædikátorok tanitáſát válogatni az kőſségnek; és meg itílni, ha eggyezé az Iráſſal, vagy kúlömbőz tőlle. Hogy ha pedig Attendens Vram az ő Sinattyával, ſoha az tárgy kózepit el nem vétheti, ám bátor ótet tegyük Biróvá, csak hogy eléb mondgyák viſzſza, valamit az igaz Anyaſzentegyháznak el-tévelyedhetéférűl ez-ideig hirdettek, és mutaſſanak *Credentionalis* levelet, mellyet az Iſtentűl vőttek; hogy, noha egyebek az Sz. Iráſt gonoſzúl érthetik, de ők az hamiſſág nyilainak határi kivűl vettettek, és hamis értelmet az Iráshoz nem tehetnek. Ha azt vitatod: hogy, Addig el nem tántorodhatik, és meg nem eshetik az Sinat, mig az Sz. Iráſt követi: Láddé hogy kerengőben járſz. mert, az ugyanis az kérdés, Honnan tudhaſſuk, mellyik légyen igaz értelme az Iráſnak, hogy ebből oſztán meg itílhesſük, ha ugyan vóltaképpen az Iráſ-után járé az Sinat; a' vagy inkáb ezt az ő hamis értelmére illetlenül csigázza? Igaz tehát; hogy, addég, és annyiban kell az Tanitók-után járni, mig az Iſten ſzavai-ellen meg nem haſonlanak: de hogy ennyiből ő-utánnok bátorſággal járhaſſunk; eléb meg kell tudnunk, Honnan kellyen az Iſten ſzavának igaz értelmét vennünk?

§. 2. Honnon-maga az Sz. Irás, maga fényeſſégével ki-mutattyaé igaz Értelmét?

Eggyeznek minnyájan egymáſ-kőzött abban az El-idegenedtek: hogy, Magán kiki-mind meg itílheti az Sz. Iráſnak igaz értelmét: De nem egy úton akarják ezt el hitetni.

Elősőr: Luther Márton, *Libro de ſervo Arbitrio*, azt vitattya: hogy, Az Szent Irás mindenütt oly fényes, és világos mint az Nap-fény: *De tota Scriptura dico, Nullam ejus partem volo obſcuram dici.* Azért, miképpen az Nap-világnak látáſára nem kell gyertyát gyujtani, hanem, a' kinek ſzeme vagyon, annak az maga fényeſſégével világoskodik: azonképpen, nem kell más fáklya az Irás mellé; maga ki mutattya igazſágát. Ezt Luther bizonyittya; I. Azokból az Sz. Iráſnak mondáſiból, mellyek az Iſten igéjét világoſnak, lámpáſnak, fényeſſégnek nevezik: *2. Petr. 1. v. 19. Pſal. 18. v. 9. Pſal. 118. v. 105. 130. Proverb. 6. v. 23.* És csak azoknak mondgya Sz. Pál, [a] hogy el-rejtetett az Evangéliom, a' kik el veſznek. II. Az Iſten azt mondgya Moyſes-által: [b] hogy, az ő törvénye nincs fölöttünk, ſem távul tőllünk, hogy fel nem érhetnők. III. Minden Iráſt haſznoſ-

a *2. Corint. 4. v. 3.*
b *Deut. 30. v. 11. Rō. 10. v. 6.*

nak

nak mond Sz. Pál az tanitáſra, és az bűnősők dorgáláſara. Mellyekre haſzna nem lehetne, az el rejtett értelmű ſetét tanitáſnak. Es bizonyára, az Sz. Lélek a' végre iratta könyvben az ő ſzavait, hogy ezeket érclék, és olvaſſák az emberek: [a] *Quare enim dicta ſunt, niſi ut ſciantur? quare ſonuerunt, niſi ut audiantur? quare audita ſunt, niſi ut intelligantur? neq; enim vellet dicere, quod nollet intelligi.* Tehát, akarattyával el nem födőzött, ſem el nem rejtett ſemmit, hanem nyilván, az verőfénynek ſugárival iratta az nékünk ſzólló levelet az Vr Iſten.

Ezt az Luther tanitáſat keskenyb határra ſzabák az ő Tanitványi. Mert vallyák, hogy, ſok mély, titkos, és nehéz értelmű dolgok vannak az Sz. Iráſban: de azt vetik melléje, hogy az üdvőſſégre ſzükſéges dolgok, világoſſak, és nyilván valók: [b] *Fatemur, multa in Literis ſacris eſſe obſcura. Status ergo quæſtionis in hoc cardine vertitur: An ea ſit in tradendis Articulis, ad ſalutem ſcitu neceſſariis, obſcuritas Scripturarum ſacrarum, ut ad ſui explicationem, ipſa ſibi nativo ſuo lumine non ſufficiat?* Ezt ókis ugyan azon Iráſokkal [c] bizonyittyák, mellyeket Luther emlite; és az Sz. Doctoroknak mondáſokatis erre forgattyák: [d] *Nihil fere de illis obſcuritatibus eruitur (ex Scripturis,) quod non alibi planiſſime dictum reperiatur.* [e] *In iis, quæ aperte in Scriptura poſita ſunt, inveniuntur illa omnia, quæ continent Fidem, Moreſq; viven-di, Spem ſcilicet, & Charitatem.* [f] *Num DEVS, mentis, linguæ, & vocis artifex, diſerte loqui non poteſt? Imo vero ſumma providentia curare ſuo voluit ea, quæ Divina ſunt; ut omnes intelligerent, quæ ipſe omnibus loquebatur.* Haſonló ſzókat emlitnek Arany-ſzájú Sz. Iánoſból, *Tom. 2. Homil. 3. de Lazaro.* Epiſániuſból, *Tom. 2. lib. 3. contra Aetium*, és több régi Doctorokból.

Ennek az vélekedéſnek ellene mond az Római gyölekőzet, és ragadhatatlan dolognak tanittya: hogy, ha az Sz. Irás, csak önnön magán, bizonyos magyarázó-nélkúl vétetik, ſok titkos, mély, és magában homályos dolgok foglaltatnak ő-benne, mellyeket ſokan lelki veſzedelmekre csigázhatnak, és az igen bőles tudós emberekis nehezen érthetnek. Bizonyságunk ebben:

I. Sz. Péter, ki nyilván irja: [g] hogy az Sz. Pál leveleiben oly dolgok vannak, mellyeket nehéz meg érteni, a' ki miatt ezeket ſokan magok kárhozattyára facsarják, mint ſzinte az több Iráſokatis. Holott Sz. Péter, azokrúl az dolgokrúl ſzóll, mellyeket ſzúkſéges hinni. mert azt irja: hogy, a' kik ezeket jól nem értik, veſzedelemben esnek. Ennek fölötte, nem csak az Sz. Pál leveleitűl ſzóll, hanem az több Iráſokrúls közönſegeſen.

II. Példánk ebben az Vrunk Tanitványi, kik Sidóul értettek, 's vakmerők sem vóltak: de azért, ugyan nem értették az Moyſes könyvében, az Proſetákban, és Soltárokban, az Vrunk halaláról, és fel-támadáſárul való igazſágokat, hanem Chriſtus Vrunknak kelletek ezeket meg magyarázni. Es ő-magok gyakran meg vallyák az Apoſtolok: [†] hogy, nem értik, mit mond vala Vrunk. maga Iſtennek fiai, és kedves Tanitványi valának. Ennek fölötte, az Szereceſen-orſzági Királynénak ſzolgája, noha az Iſtennek ugy kedveskedett, hogy idegen Orſzágbólis az ő nevének tiſztesſégére Ieruſalembe menne, noha az Iſten igejében ugy

a *2. Timoth. 1. v. 16.*
b *Aug. trac. 21. in Joan. verſ. fin.*
b *Coll. Ratisbon. Anno 1601. edit. Lavingana. fol. 469.*
c *Vide Colloquium. fo. 232.*
d *Aug. li. 2. de Doctrin. Chriſt. c. 6.*
e *Ibid. c. 9. Similia. To. 3. De opere Monac. c. 9.*
f *Lactant. li. 6. Divin. inſtit. c. 21.*
g *2. Petr. 3. v. 16.*
Luc. 24. v. 27. & 44.
† *Joan. 16. v. 18. c. 21. v. 23.*

Act.8.v.28.

gyönyörködött, hogy az úton szekerében sem akarna ennél egyebet olvasni : de azért az szükséges dolgot, úgy mint a' mi Vrunk halálát, nem érthette az Isaiás mondásiban, sőt vallást tött, hogy ezt magán meg sem értheti, ha meg nem magyarázza valaki néki : miképpen hogy az Sidók most sem értik azt az Isaiás mondását, *a* mellyet ő olvas vala, mert éppen csak Isaiásról magyarázzák, és nem Vrunkról. Sz. Pális azt irja: *b* hogy födél vólt az Sidók szeme előtt, és nem értették az Istennek szavát. sőt Isaiás oly titkosnak jelenti az Irásban foglalt dolgokat, *c* hogy bé pecsételett levélnek meré ezt nevezni.

a *Isa.53.*
b *2.Corint. 3.v.14.*
c *Isa.29.v. 11.*
Apoc.5.v.1.

III.

III. Az Sz. Irásnak természetiből meg bizonyithattyuk mondásunkat. Mert az bizonyos, hogy a' mi Hitünknek derék Agazati, úgy mint az Sz. Háromságról, az Isten Fiának Meg-testesüléséről, az Vr Vacsorájáról, és több hasonló mély dolgoknak felséges tudományi, nagyon meg előzik a' mi értelmünket. Mivelhogy azért, efféle dolgokat a' mi szónkal kellett előnkbé adni az Sz. Léleknek; lehetetlen, hogy az Irás, melyben ezek fel jegyeztetnek, oly kűnyú értelmű légyen, mintha csak az kerthéli veteményről beszélgetnénk. Mert, csak az emberi dolgokbannis, egy Mathématicus, vagy Metafysicus beszéllyen az ő tudományának mélyeb dolgairul, egy Grammaticussal; noha oly szókkal él, mellyeket ért az Grammaticus : de azért meg nem foghattya az Metafysicus szavát az dolognak nehéz vóltáért. Hasonlóképpen azért, nem az Szent Léleknek tanitásából eredett fogyatkozásnak kel itilni, hogy sok nehezséget találunk az Irás értelmében, hanem az ő-benne foglalt felséges titkoknak, és a' mi vékony elménknek.

IV.

IV. Az Sz. Irás folyása, ugyan erre mutat. Mert, Leg előszőr : a' mi szavainkal iratta az Sz. Lélek az Irást : ezeket pedig a' mi nyelvünk mondásit, nem csak egy értelemben szoktuk venni, hanem *& Propriè, & Figuratè*; néha tulajdon, 's néha idegen értelemben élünk vélle. Es mivelhogy az Sz. Irásban ő-magában fel nincs jegyezve, micsoda értelemben kellyen az szókat venni; külömben sem lehet, hanem az ő magyarázásában sok akadékoknak kell találtatni. Például : Elég kűnyű szók ezek, [Ez az én Testem:] de igenis homályos az Lutheristák és Calvinisták között, ha ez szókat, *Propriè*, tulajdonúl kellyene érteni, vagy *Figurával*. és igy, az ő értelmekis sok versengésnek bányái. Ennek fölötte : sok dolgok vannak az Sz. Irásban, mellyek úgy tetszenek, mintha egymással ellenkeznének. Es, hogy az Teremtésről, és az Királyokról irt könyvekben, az eztendő számokról-való sok nehéz magyarázatokat neis említcsük: Eggyütt azt olvassuk; *d* hogy, az Isten hat nap teremte ez világot: maga másutt azt találjuk; hogy, *e Creavit omnia simul.* Eggyütt azt tanullyuk; hogy, meg tiltá Vrunk az Apostoloktól, *f* hogy csak veszszőt se hordozzanak: másutt azt olvassuk; *g* hogy, meg parancsolá, hogy veszszőt hordozzanak. Nehult azt találjuk; *h* hogy Vrunk három órakor feszitették az keresztre : másutt; *i* hogy, hat órakor. Hol azt mondgya az Irás; *k* hogy, Sz. Pál fordulásakor, az ő úti-társai szót hallottak, de senkit nem láttak : hol pedig azt hirdeti; *l* hogy világosságot

d *Gen.2.v.2*
e *Eccel.18.v.1*
f *Matth.10. v.10.*
g *Marc.6. v.8.*
h *Marc.15. v.25.*
i *Joan.19. v.14.*
k *Act.9.v.7*
l *Actor.22. v.9.*

láttak,

láttak, de szót nem hallottak az vélle-lévők. Ezeket, és több sok hasonló dolgokat, úgy vagyon hogy az Anyaszentegyháznak tanitásából szépen meg feitegetnek az engedelmes fiak, és minden viszszálkodástul megis mentik az Istennek szavát : de azért, hogy oly kűnyú dolog légyen, ezeket ellenkedésektül meg menteni, mely kűnyűnek mondgyák az Atyafiak az Irás értelmét, meg tapasztalhattya magában még Prædikátor Vramis, ha ezeket egybe kezdi rakogatni. Maga hiszem az üdvősségre, sőt az egész Keresztyénségnek fenn-állására, szükséges azt értenünk, hogy az Sz. Irásban nincs semmi ellenkezés. Végezetre : a' ki nem tisztan jövevény az Sz. Irásban, ha más ember előtt tagadgyais, de magától el nem titkolhattya; hogy, az Próféták irásában, az Sz. Pál Leveleiben, az Sz. János látásában, és egyeb irásokbannis, sok el rejtett, nehéz, mély dolgokat talál. Hallók ez-előtt Luthertül : hogy, ő meg nem érthetí, mit mondgyon Sz. Péter, *1.Petr.3.v.19.* Aztis mondá, csak szinte mikor immár pokolban készül vala, halála előtt egy nappal : hogy, ő meg sem kóstolta az Sz. Irást. sőt, hogy ő-maga Sz. Pal sem értett tekélletessen, csak egy bötütis az Istennek szavában.

Vide Supra fol.226. 308.451.

Supra, fol. 246.

Supra, fol. 248.

Ha azt mondod, hogy ezek az ily homályos mondások nem szükségesek az üdvősségre; külömben helyén nem hagyhattyuk feleletedet, hanem ha ezeket az Sz. Irásból meg fejtegeted : I. Hol vagyon lajstromban irva, mellyik Tudomány légyen szükséges az üdvősségre, és mellyik haszontalan? II. Vgyan azon Sz. Irásból mutasd meg, hogy ezekben az homályos Irásokban, nincs semmi szükséges dolog. Mert, valamig e' Két dolognak az Sz. Irásból (mivelhogy ezen kivül nem akarsz semmit hinni) végére nem mégy; csacsogás valamit beszélgetsz. Ennek fölötte : noha arra nem köteles minden egyűgyű Keresztyén, hogy bizonyosson által-érese titkait az Sz. Irásnak : de azzal minden ember, üdvősségе veszтése alatt tartozik, hogy semmit ne higgyen az ellen, a' mi az Sz. Irásból eleiben adatik; akár nyilván, 's akár homályosson légyen ez meg irva. Arrais köteles : hogy, semmiben kétessé ne tegye, se ne tagadgya azokat, mellyek az Isten könyvéből Hiti eleiben vettetnek.

Supra, fol. 87.

V. Bizonyithattyuk *à Posteriori*. a' mi igaz Tudományunkat, Harom világos Ielenséggel : Első, az Keresztyénségben támadott sok Eretnekségekből vétetik. Mert, kérlek, ha az szükséges dolgokban oly világos az Sz. Irás, mint az verőfény, miképpen lehetett ennyi egyenetlenség az Hitnek főfő ágairúl? a' vagy, miképpen lehetnek mostannis? Az Irást feitegetik, és azzal támogattyák igyeket az Ariánusok, Eunomianusok, Pelagianusok, Calvinisták, Lutheristák : ugy tetszik mindeniknek, hogy neki kedvez az Irás. Azt mondgya eggyik a' másiknak : hogy, Nincs az Istennek lelke benne, 's azért nem érti az Isten szavait, azért facsarja tétova az Sz. Irás mondását. Ezt pedig, eggyik szintén csak ugy rakja másikra, mint a' másik párt ő-reája. Ebből azért az sok egyenetlenségekből, ki nyilatkozik, hogy az Sz. Irás, mikor az szükséges dolgokat tanittyais, nem oly világos csak ő magán, hogy nehézség ne találtassék értelmében. Második Ielenség; az régi fő Tudós emberek itiletiből vé-

V.

I.

2.

retik : kik az Iſten igéjérűl azt alitották, hógy ſok titkos, és nehéz dolgokat kapcſol magában. Sz. Agoſton azt méri mondani : hogy, több vagyon a' mit ő nem ért az Sz. Irásban, hogy ſem a' mit értene. Azokis pedig, a' kik igen vakmerők, az Irásnak feytegetésében, néha oly mély dologra jutnak, hogy még hamiſſat ſem tudnak ſemmit mondani az ő értelmérűl : kivel (ugymond) az Vr Iſten, a' mi kevélyſégünket akarta meg fojtani, és teſtiségünket ſerkegetni, az ő ſzavainak elmélkedéſére: a *Multis, & multiplicibus obſcuritatibus, & ambiguitatibus decipiuntur, qui temerè legunt (Scripturas,) aliud pro alio ſentientes. Quibuſdam autem locis, quid vel falſo ſuſpicentur, non inveniunt, ita obſcurè quædam dicta, denſiſſimam caliginem obducunt. Quod totum proviſum divinitus eſſe non dubito, ad edomandam laboreſuperbiam, & intellectum à faſtidio revocandum; cui facillimè inveſtigata, plerumq; vileſcunt.* b *Nullâ imbutus Poeticâ diſciplinâ, Terentianum Maurum ſine magiſtro attingere non audet. Aſper, Cornutus, Donatus, alii innumerabiles requiruntur, ut Poeta poſſit intelligi, cujus carmina, & theatri plauſus videntur capere. Tu in libros Divinarum rerum plenos, ſine duce irruis, & de his ſine præceptore audes ferre ſententiam?* c *Tanta eſt profunditas Chriſtianarum literarum, ut in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritiâ, uſq; ad decrepitam ſenectutem, maximo otio, ſummo ſtudio, meliore ingenio conarer addiſcere. non quod ad ea, quæ neceſſaria ſunt ſaluti, d tantâ in eis perventatur difficultate : ſed, cum quisq; ibi fidem tenuerit, tam multa, tamq; multiplicibus myſteriorum umbraculis opaca intelligenda reſtant; tantaq; non ſolum in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verum etiam in rebus, quæ intelligenda ſunt, latet altitudo ſapientiæ; ut anno ſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimis cupiditate diſcendi, hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet: Cum conſummaverit homo, tunc incipit.* e *In ipſis Sanctis Scripturis, multo neſcio plura, quàm ſciam.* Nem kűlömben ſzóllanak az több *f* Sz. Doctorokis. Ha azért ők, bővelkődvén Iſteni és világi bólcſeſégekkel; ha éjjel nappal az Iſteni dolgokban foglalván magokat, ezeket merték mondani: vallyon 's minémű orczával dieſekedhetik egy tudatlan Bába, hogy az Luther ſzelétül fel fűtt tők-agyában foglalta az Sz. Irásnak titkait? Ha Sz. Agoſton, kinek nem csak ſzentſége, de tudománya, éles elméje, fáradhatatlan tanulása, csudára inditotta az világot, maga felől azt mondgya, hogy többet nem ért az Irásban, hogy ſem értene; és ha ſok ideiglen élne, és ſoha egyebet tanulásnál nem mivelneis, többet-többet tanúlhatna hólta napjáig az Sz. Irásban; ha, mondok, ezt beſzéllette Sz. Agoſton : mit mondgyunk tehát az aláb-való rendekrűl?

3. Harmadik Ielenség, az Sz. Irás magyarázattyárúl iratott ſok könyvekből vétetik. Mert, ha oly világos az Irásnak értelme; mi ſzűkség vólt, hogy az régi, és moſtani Tudós emberek, ily ſzámtalan könyveket irnának az ő értelmérűl? † Pantænus, és Mélito, az Sz. Iános Látására, és egyéb könyvekre magyarázatot irának: * Heraclius, az Sz. Pál leveleit; Appion, és Candidus, az Teremtéstűl itt könyvet, irásokkal meg világoſiták, mint ſzinte † Alexándriai Kelemenis : Ha azért az Apoſtolok idejétűl fogva ſzokott dolog vólt, hogy magyarázó irásokkal feytegetnék a' Tudósok az Sz. Irásnak titkait; ha az El-ſzakadtakis ezent cſelekeſzik : mint hihetsük, hogy

a *Aug. tō. 3. l. 2. de Doct. Chriſt. c. 6.*

b *Tō. 6. De Utilit. Credendi, ca. 7.*

c *Epiſt. 3. ad Voluſianū, initio.*

d *Si nū tanta; Ergo certe aliqua etiam in neceſſariis. Vide Aug 12. Conſeſſ. ca. 14. L. 18 Civit. cap. 32. &c.*

e *Aug. Epi 119. cap. 21.*

f *Iren. li. 2. cap. 47. nn. 3. &c.*

† *Hieron. in Catal. Virorr. Illuſtr.*

* *Euſeb. lib. 5. cap. 27.*

† *Euſeb. lib. 6. cap. 13.*

hogy oly nagy kűnyűség légyen az Irásnak értelmében?

Ier felellyűnk meg immár Iſtennek ſegitſégéből az Lutheriſták bizonyitására : Es Leg előſzőr, csak egy Közönſéges Feleletel, minden bizonyſágoknak eleit vehettyűk, sőt az magok fegyverét viſzſza fordithattyuk. Mivelhogy, ha valamit bizonyitnak az elő hozott *Argumentomok*, többet bizonyitnak, hogy ſem akarnák az Atyafiak; az az, magok ellenis bizonyitnak. Mert, meg engedik ők is : hogy, ſok nehéz, és homályos titok vagyon az Sz. Irásban. Ez igy lévén, meg kell az Atyafiaknak magyarázni, Miképpen ferjen ez a' Két dolog egybe; tudni illik: hogy, az Iſten ſzava fényeſſég : nem haladgya meg fejűnket: haſznos az tanitásra : és mindazáltal, ſok dologban ſetét, homályos, nehezen érthetni mit foglallyon magában. Valamint az Atyafiak ezt egybe ſzerkeſztethetik némely réſzeiben az Irásnak : ſzinte ugy egybe állathattyuk miis az maradékjában. Bezzeg, ha az Sz. Irás nem ſzólna közönſégeſen az Iſten igéjérűl, hanem válogatáſt tenne, és csak némely derek dolgokrúl mondana; hogy, világoſſág, és égő lámpás ezekben az Iſten ſzava: tetteti és ſzine lehetne a' mi ellenünk-való bizonyitásnak. De az Sz. Irás, válaſztás-nélkűl mondgya az Iſtennek igéjérűl, hogy ez, igaz világoſſág. Aztis ſohult fel nem jegyzi, mellyek világoſok, és mellyek homályoſok az Iſten ſzavai közzűl.

Réſz-ſzerentis, hála Iſtennek, vagyon elégſéges feleletünk az Ellen vetéſekre : Az Elsőre : Eppen az egéſz Sz. Irásrúl, nem csak valamely darabjárúl mondgva az Iſten : hogy ez, fényeſſég, és világoſſág, melyben nincſen ſemmi hamiſſágnak, tudatlanſágnak, éktelenſégnek homálya, és ſetétſége; nincſis oly réſze, melyből az ember, Hitinek, vagy Reménſégének, vagy ſzeretetinek gerjeſztő fáklyáit ne találhaſſa. Nem azért mondatik tehát az Sz. Irás világoſſágnak, hogy az ő értelme kűnyű, a' vagy hogy Iſtentűl rendeltetett bizonyos Tanitó-nélkűlis minden embereknek nyitva légyen az ő értelme : hanem azért, mert, ha ki igazán érti az Irást, fényeſſég annak, és meg világoſittya ótet. Nemis mondgya azt az Vr Iſten, hogy csak az puſzta bőtű, tekélletes magyarázás-nélkűlis fényeſſéget hoz az embernek. Sőt Sz. Dávid, ugyan ottan, a' hol égő lámpáſnak nevezé az Irást, meg magyarázza, mi modon világoſitcſa az embert : *Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat.* Az te Igédnek magyarázattya meg világoſit, ugymond, és okoſſágot ád. mintha azt mondaná : hogy, az Iſtennek ſzava csak magán, meg nem világoſit, hanem mikor az ő értelme előnkben adattatik : mint az Szereceſen Királyné Komornyikját, az bőtű meg nem világoſitá külömben, hanem akkor, mikor az bőtű mellé vették az igaz magyarázat. Miképpen azért az Nap elégſéges az világoſitásra : de ha az föld-alatt vagyon, nem vészſzűk az ő fényeſſéget, hanem ſzűkség hogy fel kellyen nékűnkis. az gyertyais, az házat meg világoſithattya : de nem kell véka alá dugni, hanem gyertya-tartóban kell helyhezteni, ha látni akarunk világánal : Azonképpen, az Szent Irásis világoſſág, és megis világoſit; de ugy, ha az Anyaſzentegyház magyarázattyának gyertya-tartójában helyheztetik. Ha pedig

Pſalm. 118. v. 130.

Omne quod manifeſtat, lumen eſt: Eph. 5. v 13. Ergo & Philoſophia: q tamē nō ad ſtivam lucet, nec ſine magiſtro.

ezt az magunk agyának vékája alá rejtyük, nincs oly fényes mondás az tellyes Sz. Iráſban, mellyet hamiſra nem fordithat ember. Hová lehet világoſb mondás mint amaz: [Kereſztellyetek Atyának, Fiúnak, és Sz. Léleknek nevében:] mindazáltal, errűl azt mondgya Sz. Agoſton: hogy, annyi vélekedés lehet, menyi ember vagyon. Es közönſéges ſzokáſnak irja: hogy az Eretnekek az igen világos mondáſokatis, máſuvá facſarják: † *Non eſt mirum, ſi Pelagiani dicta noſtra, in ſenſus, quos volunt, detorquere conantur; quando de Scripturis ſanctis, non ubi obſcure aliquid dictum eſt, ſed ubi clara & aperta ſunt teſtimonia, id facere conſueverunt, more quidem haereticorum etiam ceterorum.* Mivelhogy ugyan nincs eſak eggyis olly világos mondás az Iráſban, mellyet tétova nem elígázhat az Eccleſiának itiletit meg utáló, és maga eſzeſſégében fel-fuvalkodott ember. Aztis igen jól mondgya Sz. Pál: hogy, eſak az el-veſzendóktűl titkoltatott el az Evangelium. Mert az Hivek, az Anyaſzentegyház magyarázattyából meg tanúlhattyák, a' mit ſzükſég tudniok. Azért, ha el rejtetett az Igazſág, az Anyaſzentegyház igaz magyarázáſának világos fáklyája utánnis: azoktűl rejtetett el, a' kik el veſzendók, és a' kik az Anyaſzentegyházat nem halgatván, méltán ollyanoknak tartatnak, mint az Poganyok. Nem tagadom azért, hogy az Hivek értik az Iráſt, ſzinte annyira az menyire ſzükſéges: de az Anyaſzentegyháznak tanitáſa által, nem eſak az magok agyaskodáſából.

Aug. To. 7. lib. 3. De Baptiſ. cont. Donat. c 15. † Aug. to. 7. libr. 2. De Nuptiis, & Concup. cap. 31.

Az Masodik Bizonyſágrais kéſz feleletünk vagyon. Leg előſzőr: Moyſes nem ſzóll ott az tellyes Sz. Iráſrul, mely ő idejében ki nem kólt vala minden réſzeiben. Ennek-fólótte, ő-magok az Attyafiak ſem magyarázhattyák ezt az mondáſt az egéſz Sz. Iráſra, mivelhogy ſok nehéz dolgokat vallanak ókis az Bibliában lenni. Azért, Moyſes által az Iſten ſzóll az Tiz parancſolatrúl, melyrűl azt mondgya: hogy ezt kűnyú meg érteni, és az Iſtennek malaſztyával kűnyú megis tartani. Iólehet, ha mélyen, minden hozzá tartozó dolgokkal egybe vetvén, meg akarnók viſgálni az Tiz parancſolatot; ebbennis ſok nehéz dolgokat találnánk. azért ittis az Irás magyarázó Anyaſzentegyháznak tanitáſához kell folyamnunk. ha ezt halgattyuk, kűnyű az Igazat meg értenünk. Hogy pedig ezt igy kellyen érteni, meg jelenti ő-maga az Vr Iſten, mindgyárt utána vetvén: hogy, * egybe gyóllyón hetedik eſztendőben az egéſz Sidó nép, és az Papok meg-olvaſſák a' nép előtt ezeket az parancſolatokat: az egyenetlenſégeknek el igazitáſátis ezekre bizá.

1. Joã. 5. v. 3.

** Deut. 31. v. 10. Deuter. 17. v. 9.*

Az Harmadikra azt mondom: hogy, Az Irás igen haſznos az végreis adta ezt az Iſten, hogy meg éresük. De megis mutatta, kitűl kell vennünk az ő magyarázáſát, hogy ugy ne járjunk, mint a' kikrűl Sz. Péter irja, hogy kárhozattyokra forditották az Iſten igéjét. Azt akarja azért az Vr Iſten, hogy éresük az Sz. Iráſt, de az Anyaſzentegyház tanitáſából. Honnan légyen pedig, hogy az Sz. Lélek Iſtennek ſzavaiban homályos ſetétſégek vannak, ezelőtt meg magyarázám. Es az Atyafiakis, mivelhogy némely dolgokrul nem tagadhattyák, hogy nem ſzinte kűnyű értelmek vagyon, ſzinte ugy kötelesek meg menteni az Sz. Lélek Iſtent, mind az irígyſégtűl, 's mind az tudatlanſágtul, mint miis meg mentettük.

Az Sz.

Az Sz. Atyak Mondáſára ez a' válaſz: Igaz, hogy ők gyakran kűnyűnek mondották az Sz. Irás értelmét. mert azoknak ſzóllottak, kik az Anyaſzentegyháznak tanitáſához halgatnak. Ezeknek, bezzeg kűnyű az Sz. Irás. mert, ha valamiben akadék támad, kűnyű végére menni, mit taniteſon errűl az Eccleſia. De nem az a' kérdés, hogy ha az Eccleſiának magyarázattyából, és az ő értelmének ki-jelentéſe után, világos légyené az Sz. Irás: hanem abban forog az közbe-vetéſnek ſarka, ha az Sz. Irás, eſak magán, világos légyené minékünk? Ennek-fölótte, igazán irja Sz. Agoſton: hogy, az ſzükſéges dolgok, világoſon fel-találtatnak az Iráſban; de ugy, ha a' ſzerént értetnek, mint az Anyaſzentegyház elónkben adgya. mert ezennel meg hallod, hogy Sz. Agoſton ki nem rekeſzti az Sz. Iráſnak igaz értelmétűl, az Anyaſzentegyháznak dajkálkodáſát.

§. 3. Magán kiki mind, belső fugalláſból bizonyos Magyarázója lehetſené az Sz. Iráſnak?

Miképpen az Sz. Iráſnak meg eſmeréſében egyeb módot nem találá Calvinus, kinek-kinek az Lélektűl eredett belső fugalláſánál: azonképpen az Szent Iráſnak igaz értelmére, eſak magán az Sz. Iráſt nem alittya elégſégeſnek, hanem, az Léleknek belső, és igen titkos tanitáſából irja, hogy kinek-kinek meg kellyen eſmérni az ő igaz magyarázattyat. Azért, követvén az régen ki-átkozott Eretnekek ſzokáſát, az régi Sz. Doctorok nyomdokit, és az Anyaſzentegyháznak bizonyos tanitáſit nem veſzi ez dologban: hanem azt akarja, hogy kiki mind maga mólnára gárollya az folyamot, és maga légyen Biró az Sz. Irás értelmérűl támadott viſzſza vonásban. Ezen, úgy retteznek hogy meg állanak az több Vj Tanitókis. Mert egy értelemmel vitatyák: hogy, az Hit dolgaiban nem kell egyéb Itiló meſtertűl várnunk, hanem minden hiv ember Biró ebben. Mint-hogy pedig az eléb fel állatott fondamentom ſzerént, az Kereſztyének közótt minden viſzſzálkodáſnak gyókere az Sz. Iráſnak igaz értelmerűl vagyon: mind egy, akár az Hit dolgairul, 's akár az Sz. Iráſnak igaz magyarázattyárul mondgyák, hogy kinek-kinek magán kellyen ſententiát adni. Ez az vélekedés ſzinte eſak arra való, a' mit Sz. Agoſtontul hallánk ez-elótt, tudni illik: hogy kinek-kinek maga tetczéſe légyen Iſten igéjé. De láſſuk minémű Bizonyſágokkal támogattyák mondáſokat:

Supra fol. 466.

Supra fol. 100.

Supr. fo. 97. Calvini verba, ſupra, fol. 503.

Supra fol. 98.

1. Az Vr Iſten gyakorta azt igirte: *a* hogy az ő Hiveit önnönmaga tanittya, és törvényét ſzívökben bé-óltya, ugy hogy az Sz. Lélek *b* kenetitűl meg tanittatván, mindeneket tudgyanak, és tanitó nélkűl ne ſzükólködgyenek. Vrunk pedig azt mondgya: *c* hogy az ő Juhai, az ő ſzavát halgattyák, nem az idegenét. Tehát meg válaſzthattyák az Juhok az Iráſnak hamis magyarázattyát; mely nem egyéb, idegen ſzónál. Ez pedig az válaſztás kűlómben nem lehet, hanem ha az Iráſnak igaz magyarázáſában meg itili Tanitóját. 2. Egyenlő-képpen parancſollya az Iſten mindeneknek: *d* hogy az Lelkeket meg proballyak. sót, *e* hogy mindeneket előb próba-kőre vigyének, és azután tegyenek válaſztáſt az jóban. 3. Sz. Pál Apoſtol az lelki emberrűl azt irja: *f* hogy ő mindeneket meg itil. Es aztis mondgya: *g* hogy az Sz. Lélek

a *Iſa. 54. v. 13. Jer. 31. v. 33.*
b *1. Joan. 2. v. 20. 27.*
c *Joan. 10. v. 4. 5.*
d *1. Joan. 4. v. 1.*
e *1. Theſſal. 5. v. 21.*
f *1. Corint. 2. v. 15.*
g *1. Corint. 12. v. 10.*

ád né-

Act.17.v.11

ád némely Hiveknek, az igaz magyarázásra tanusságot. 4. Az Beroeabéliek példájais erre mutat. mert nagy diligentiával irja ő-róllok Sz. Lukács : hogy, mindennap vilsgálták az Sz. Iráſt, ha ugy légyeneké azok, a' miket Sz. Pál tanitvala.

Vide supra. fol.41.88.

Az Római Anyaszentegyház kűlőmben tanit ez dologrul. Előszőr azt mondgya: hogy, az igaz Hit, kűlőmben sem el nem kezdetik, sem meg nem maradhat az értelmes emberben, hanem ha eléb okos itileti szerént azt találllya, hogy méltó ezt az igazságot követni, 's ebben meg nyugodni. Mert ennek előtteis nem egy helyen mondók, hogy az Hitnek titkait, emberi okoslággal fel nem érjük : de azért, nem kell az Hitben oktalanúl botorkázni senkinek, hanem erős okoknak vezérléséből kel hajolni. Azért nem tiltyuk az egyűgyű hiveket, hogy ők is az ő módgyok szerént itileret ne tégyenek az hit dolgairul : De a' kérdés abban vagyon, minémünek kellyen lenni ennek az itiletnek? Czikkelyenként, *in specie*, minden mély dolgait az Sz. Iráſnak meg kellyené vilsgálni 's roſtálni? vagy inkáb a' kősségnek elég, ha az nehéz dolgokat az Anyaszentegyháznak próba-követe viszi, és az ő fontyával egybe veti : és a' mi ezzel egybe fér, azt mint finom aranyat meg tartya; a' mi pedig el válik ettűl, és az igaz mértéket nem úti, azt meg veti? Ha pedig kételkedik felőlle, és nem tudhattya mit tart ebben az Anyaszentegyház, ő sem hajol egy feléis, hanem mind addig függőbe tartya itiletit, mig az ő Annyának tanitáſát meg nem érti. Ennek-fölötte, az a' kérdés, Hogy ha az Sz. Iráſnak igaz értelmének bizonyos esméretire, és az Hitben támadott egyenetlenségeknek meg itiléſére elégségeſe kinek-kinek az ő reteczése, ugy hogy ezen bátorsággal meg álhaſſon? vagy inkáb, ennél bizonyosb Itilő birót kel keresnünk,

* Illyennek kell lenni az Irás magyarázó Bírónak. Supra, fol.501.

* kinek engedelmesen fejet hajesunk, és sententiáján meg állyunk?

Másodszor azért, azt tanittya az Római Eccleſia : hogy, az Sz. Irás értelmének fel bonthatatlan igazságát, nem veheti bátorságoſon az ember, csak az maga lelkének magyarázásából 's tetczéséből. Ezt az igazságot, erősliik azok az bizonyságok, mellyekkel ezennel meg mutatom, hogy az Vr Iſten, az Anyaszentegyházban oly meg csalatkozhatatlan fejtegetőjét hatta az ő Igazságának, kinek szavan és tanitáſan tartozunk minnyájan meg állani. Most rővideden ezt igy bizonyitom : I. Az Vr Iſten, az ő hiveinek vezérléſere, Doctorokat és Pásztorokat a' végre rendelt, ugymond Sz. Pál Apoſtol, hogy az tévelygésnek szelétől meg óltalmazzák az hiveket. Ez az Istennek rendeléſe, tellyességgel heában való, ha minden ember az maga lelkétől ugy viseltetik, hogy az igazságra bizonyos kalaúzza lehet maganak. II. Az ő luhait arra kötelezi az Vr Iſten, hogy † engedgyenek az gondviselő Pásztoroknak; és az Anyaszentegyháztul ugy halgaſſanak, hogy, ha ki ez-ellen rúgóldoz, Pogánynak tartsák ötet. Ki akarván pedig minden bizonytalanságot rekeſztteni a' mi szűvünkből, fogadáſſal kötelezi arra magát, hogy * el nem hadgya tántorodni az Igazságnak oszlopát és erősségét, az ő-tőlle eppitteteti Anyaszentegyházat. Ezekis mind hivsagos ajánlások, és haszontalan gondviseléſek, ha minden ember csak az maga saját lelkének vezérléſéből

I. Epheſ.4. v.14.

2. † Hebr.13. v.17. Matth.18. v.17.

* Matth. 16.v.18.

azt

azt véghez viheti, a' mit az Pásztortul és Eccleſiától kellene várnunk : *DEVS, & Natura, nihil frustra facium. Et: Quod potest fieri per pauciora, frustra fit per plura.* III. Valamely léleknek próba-kőre kell vettetni, és méltán meg vilsgálthatik, ha Istentől vagyoné, vagy máſtól, arra nem hagyhattyuk bátorságos magyarázáſat az Iſten szavának; és ezt Bírónak sem mondhattyuk, mivelhogy az ő itiletirúlis szűkség hogy itiletet tegyűnk. Azis bizonyos, hogy nem kell minden léleknek hinni: hanem, meg kel probálni, ha Istentől vagyoné? mivelhogy sok hamis † Prófétak dicsekednek az Sz. Lélekkel, noha ördög szóll belőllők, ki gyakran Angyalláis szokott tűnni. *2.Corinth.11.v.14.* Ha azért az Sanctuariumnak serpenyőjében kel fontolni, és az Anyaszentegyház tanitáſának singehez kel vetni, mind az magunk 's mind az egyebek itiletit, kétség-nélkűl az magunk saját tetczéſénél bizonyosb magyarázót kell keresnünk, a' kinek itiletin bátorságoſon meg állapodhaſſunk. Az Helcesaitak lelke azt javallotta, hogy egy sincs igaz a' Sz. Pál iráſában : az több Eretnekek lelke egyéb Irásokban akadozott : Honnan tudgyam, hogy ezeknek lelke hamisat mutatott? Ha pedig te meg itilheted az lelkeket, miert nem itilhetné meg az Eccleſia? IV. A' mint Calviniſtúl * hallók, probalt dolog, hogy az Istentől el-szakadtak ugy meg csalatkoznak tetczéſekben, hogy gyakran Sz. Lélek sugallásának alittyák az magok álmat. Mikeppen lattyuk hogy az Calviniſták, Lutheriſták, Arianusok, noha egy-mással kőtődnek, de azért Sz. Lélek vezérléſének alittya minden part az ő gondolattyát. Azért, hogy meg ne csalatkozzunk, kivántatik, hogy bizonyos jelenségink légyenek, mellyekből, magunkbannis, másbannis, el tévelyedhetetlenúl meg tapasztalhaſſuk, hogy igaz Lélek vezérléſi, 's nem az szeditő Léleknek csalogatási azok az tetczéſek, mellyeket Sz. Irás magyarázattyának tartunk. Soha pedig csak egy Novangélicus sem mutathat az tellyes Sz. Iráſban erre nézó jelenséget, ha az Eccleſiának próbakővétől el távozunk. sőt mikor Sz. Péter azt mondgya, hogy az Irás magyarázáſa magunk fejtegetéſiből nem lehet; azt jelenti, hogy bizonytalan, és ugyan veszedelmes dologis, mikor az ember csak az maga saját itiletihez bizakodik ez dologban. Mert az Próféta mondáſa szerént, A' ki csak az maga lelkét akarja követni, semmi bizonyoſt nem lát. és a' mint Sz. Agoſton irja, Valaki magának akarja tulajdonitani az igazságot, mellyet az Iſten közönséggel az Eccleſiának hagyott, hamisságban kőtelődzik. Azért, ha fel-forgattyuk az régen történt dolgokat; azt találllyuk, hogy minden Eretnekségek kezdeti abból vólt, hogy az magok itiletit követték az Irás magyarázáſban. Erről elébbis a emlekezénk. de nevezet-szerént Origeneſről, és egyebekrúlis, mit mondgyanak az régiek halhadsza: b *Origenes plus se cunctis sapere præsumens, Eccleſiaſticas traditiones, & Veterum magiſteria contemnens, quædam Scripturarum capitula novo more interpretatur.* c *Severianus suo more sacrarum Scripturarum nomina exponens.* d *Pelagiani Scripturas secundum suum sensum legunt.* e *Priscillianiſtæ in suos sensus allegorizando vertunt, quicquid in Sacris Libris eorum evertit errores.* V. A' kinek itiletet kel tenni minden volta-keppen valamely dologrúl, szűkség,

1.Joan.4.v.1. † Ezech.13. v.3. 3.Reg.22.v. 23. 2.Paral.18. v.21.

Euseb.lib.6. cap.38. Supra.fol. 287.

4. * Supra.fol. 251.

2.Petr.1.v. 20. Ezech.13. v.3. Aug.12.Cõfeſſ.cap.25.

a Supra. fol. 100.
b Lyran. c. 23.
c Euſeb.4. hiſt. cap.ult.
d Aug.10.7. De Gratia. Chriſt. c.42.
e To.6.bæreſ.70.

5.

hogy jól ércse, és elméjében foglallya az dolognak állapattyát, az ellenkező pereſeknek bizonyſágit, feleletit, óltalmazáſit. Az pedig tudva vagyon, hogy az Sz. Irás értelmérůl, oly ſok ágbogú, mély vetekedéſek vannak, nem cſák mi-kőzöttünk, és az Luther maradéki kőzött, de magok kőzöttis az Auguſtána Confeſſionisták kőzött, hogy ezeknek még cſak *terminuſſit*, kőzben-vetett kérdéſit, ſem kűnnyen értheti meg az kőſſég. Fondamẽtomit pedig az kérdéſeknek nehéz meg viſgálni magoknakis az Prædikátoroknak. bolondſágis vólna, mind ezeknek viſgáláſára kőtelezni az kőſſéget. Tehát kőzönſégeſen az hivek, nem tehetnek az Sz. Irásból támadott kőzbe-vetéſekrůl oly itiletet, mely cſak magán, az Anyaſzentegyház tanitáſának oſzlopa-nélkůl elégſéges leheſſen.

Supra, fol. 251.

Az ellenkező Bizonyſágokra kűnyű az felelet:

Matth. 10. v. 20.

Az Elsőre: Tanittya az Iſten az ő hiveit, de emberek által, Lelki páſztorok által, az Eccleſia által. mert miképpen Vrunk mondá, hogy nem az Apoſtolok ſzóllanak, hanem az ő Attyának lelke: azonképpen mondhattyuk, hogy az Sz. Lélek tanittya azokat, kiket az Anyaſzentegyház tanit. Ennek-fölőtte: mivelhogy az Hit Iſten ajándéka, az kűlső prædikállás nem elég erre, belső malaſzt-nélkůl: méltán mondatik az Iſten tanitani az embernek ſzűvet, mikor az igaz Hit beléje óltatik. noha az kűlső tanitáſnak elől kell járni. Ezt ha kűlőmben értik az Atyaſiak, és az luhokat Páſztorok főlibe, az Tanitványokat Meſterek fejére űltetik, mi az oka, hogy meg nem elegeſznek az Sz. Lélek belső tanitáſával, hanem Prædikátorokat's Tanitókat tartanak?

Az Chriſtus luhai, az ő ſzavát hallyák, nem az idegenét, mikor az Anyaſzentegyház tanitáſát vészik. Es ez okon, főlőttébbis kőteleſek arra, hogy itiletet tégyenek az tudományokrul: de nem ugy, hogy *in Specie*, czikkelyenként minden titkokat által-ércſenek, hanem *Generatim*, amaz kőzönſéges itilettel, mellyet az Sz. Irás elönkben ád; tudni illik: hogy, a' ki Vj tudományt tanit, az Anyaſzentegyháznak tetczéſe ellen, azt meg veſſék. Azért, az farkaſoknak el távoztatáſára nem ſzűkſég, hogy az luh fellyeb láſſon az Páſztoroknál, és nékikis birájok légyen: hanem, igaz elég, ha az Eccleſiának tanitáſától el nem ſzakad.

Supr. f. 141.

Az Masodikra: Meg engedem, hogy mindennek meg kell próbálni az tanitáſokat: De a' kőſſég elégſégeſen meg próbállya, mikor annak végére mégyen, ha eggyező vagy nem, az Anyaſzentegyháznak itiletivel. Es ha eggyez, be véſzi; ha nem eggyez, meg veti; ha kétes a' dolog, egy felé ſem hajol. Ezzel az kőſſég ſzinte bé éri, és fellyeb ſem érkezik. Az Anyaſzentegyház dolga az, hogy *Exactè* gyökeréből mindeneket meg viſgállyon. Az Anyaſzentegyháznak itiletit pedig, nem ſzűkſég hogy az kőſſég ujonnan meg itillye. mert cſak az bizonytalan és kétes tanitáſt ſzűkſég próba-kőre vetni.

Az Harmadikra: Leg előſzőr, azt kivánom, hogy bizonyos jelenſégit mutaſſák az Atyaſiak, mellyekből meg eſmérjűk, Ki légyen az igazán Lelki ember, kinek itiletin bátorſágoſon meg álhaſſunk? Annakutánna, azt vegyék eſzekben, hogy magoknakis meg kell fejtegetni ezt az

Vide Tertull. Supra, fol. 322.

bizonyſágot. mert ők ſem eſzeſedtek úgy meg, hogy egy viſzſza aggott Lutheriſta Bábát, az Prædikátorok tanitáſa, dorgáláſa, és itileti-kivűl helyheztéſſenek. Azért Sz. Pál, cſak azt tanittya: hogy, a' kit az Sz. Lélek vezet, mind az földi, ſ mind az mennyei dologrul itiletet tehet annyiból a' menyire ſzűkſéges, hogy az gonoſzt el távoztaſſa, és az jót kövéſſe. Meg próbállya azért, és meg itili az tanitáſtis, de az meg mondott mód ſzerént, tudni illik, az Anyaſzentegyháznak tanitáſával egybe vetvén.

Az Negyedikre: Az Berœában lakozók, méltán viſgálták és roſtálták az Sz. Pál tanitáſát, mind addig, valamig ennek igazſágát meg nem értették. Mert, a' mint nem egy helyen meg bizonyitók, nem kell az Hitben, cſak gorombáúl botorkázni, hanem okoſſan meg kell eléb fontolni ennek hihetéſeges vóltát. De mivelhogy * ottan meg ſzűnik az kétſéges viſgálás, mihent hinni kezdűnk; az Berœabéliek ſem ugy fontolták az Sz. Pál tanitáſit meg téréſeknek utánna, mintha ők akarnának törvényt tenni Sz. Pálra: hanem cſak úgy, mint mis meg viſgállyuk az Prophétákban azokat, mellyekkel az Evangeliſták bizonyittyák iráſokat. Ezt nem a' végre mivellyük, hogy az Evangeliſtákat iskolába vigyük, ſzékben idézzük, † es ha valamit ſzájunk ízi ſzerént nem találunk, őket kárhoztaſſuk: hanem inkáb, az Iſteni tanitáſnak ſzépen egybe cſatoltatott igyenes eggyeſégével óregbittyük Hitűnket. Mi ſem tiltyuk azért, hogy az hivek ne olvaſſák Keréſztyéni józanſággal az Irást, és egybe vetvén az ő mondáſit, hiteket ne nevellyék: De azt ſem engedgyük, hogy az egéſz Anyaſzentegyháznál nagyobbat tulajdonitſon magának egy Szekér-vezető, és Birová tégye magát az Iſteni dolgoknak titkaiban.

Supra, fol. 41. 88.
** Supra, fol. 318. 322.*

Exempla Supr. fol. 58.
† Verba Auguſt. Supra, fol. 308.

§. 4. Az Irás magyarázáſában bizonytalan útat mutatnak az moſtani Vj Tanitók.

Tanúltak az moſtani Prædikátorok, az előttők meg botlott Tanitókon; és nem mervén cſak az elő ſzámlált, és meg rontott feleleteken meg állani, azt mondgyák: hogy, az Irásnak igaz értelme ugy lehet meg, ha az tűdős ember jól meg forgattya előſzőris az Görög és Sidó bőtűt, melynek kút-fejéből eredett az Deák Biblia. Ennek-fölötte, faradhatatlan tanuláſſal viſgállya az Irást, és ennek ſzava járáſát, *Phráſeſit, ſtyluſſát* meg véſzi. egy helyt az máſikkal egybe vét, és az világoſb mondáſból magyarázza az homályos ſententiát: az elől-járó's az következő mondáſokatis meg tekinti. Végezetre, kőnyőrög az Iſtennek, hogy meg világoſitcſa az ő értelmét.

Vithakérus, & alii.

Ezek ſem bizonyos útak az Irásnak igaz magyarázáſában. Mert, jóllehet az embert az gyakor imádkozás, olvaſás, elmélkedes, igen hozzá kéſziti az Igazſágnak eſmérethez; az nyelvek értelme, az Irás mondáſinak egybe hordáſa, és az több haſonló eſzközőkis nagy ſegitſéggel vannak az Irás értelmére: mindazáltal, ezek cſak magokban nem elegſégeſek, az el tévelyedhetetlen magyarázáſra:

I. Mert ezek az eſzközők, minden Eretnekſég-hintegetőknek kőzők. mivelhogy ők is az Irást olvaſſák, egymáshoz haſonlittyak, nyelveket tanúltak, és az Igazſágnak eſmérétiért Iſtenhez fohaſzkodnak: mindaz-

által,ugyan nem értik igazán az Iráſt.és azért Eretnekek,*quòd Scripturas non rectè intelligunt*, mert az Iráſt hamiſſan értik. Tehát nem oly bizonyos módok mind ezek az Sz.Iráſnak értelmében,hogy meg ne csalhaſſanak.

Aug. ſuprà, fol. 96.

II. Az Sz.Irás magyarázattyának, oly bizonyoſnak kell lenni, mely bizonyos önnön-maga az Sz. Irás. mert ha kűlömben vólna,ſemmi tekélletes állandóſág nem találtatnék az Kereſztyén hitben,mely az Iráſnak igaz értelem-ſzerént-való magyarázattyán éppittetett. Az pedig bizonyos, hogy ſem oly éles elménck mély tudománya, ſem az Iráſnak egymás mellé vetéſében oly emberi okoskodás és meſterſég nem lehet, mely az Iſteni tanubizonyſágnak méltóſágával el érkezhelſſék,és az Kereſztyén hitnek fondamentoma leheſſen. Annakokáért, ez-előttis mondám, hogy az Iráſnak bizonyos értelme, nem emberi bőlcſeſégből 's igyekezetből, hanem tulajdon az Iſtennek tanitáſából ſzármazhatik.

Suprà,fol. 501.

III. Az Sz.Iráſnak igaz értelme, nem csak az igen tűdős embereknek, hanem az egyűgyű tudatlanoknakis ſzűkſéges.mivelhogy,a' mint meg bizonyitók,az Hitnek igazſágát az Iráſnak tekélletes értelméből kell venni. Lehetetlen dolog pedig,hogy ezekkel az eſzközőkkel élheſſenek az tudatlanok, kik csak olvaſni ſem tudnak.

Vide ſuprà, fol.251.

IV. Réſz-ſzerént is, az elő-ſzámlált eſzközőknek elégtelenſégét, kűnyű meg mutatni. A' mi illeti az Sidó és Görög iráſnak olvaſáſat, noha világoſſágot ád ezis az igaz magyarázatra:de csak magán nẽ bizonyos, az Atyaſiak tulajdon ittleti ſzerént is. Mert Sz. Hierónymus,igen tűdős vólt az Sidó és Görög nyelvben; Nazianzénus,Chryſóſtomus,Baſilius,es többennis az Görögben: de azért ugyan meg vetik ſok dologban az ő tanitáſokat az Atyaſiak,sőt magok közöttis ſzámtalan viſzſzavonás vagyon az Iráſnak értelmétűl, maga tudnak ő-közöttőkis némellyek az nyelvekhez. Azis bizonyos, hogy egy Sidó bőtűnek ſok kűlömbőző jegyzéſe 's értelme lehet,kiválképpen ha* pontok-nélkűl olvaſſuk, és kűlömb kűlömb féle pontokat (mellyek *Vocáleſek* az Sidóknál) vetűnk az bőtűk mellé. Tudva vagyon azis, a' mit † Euſébius bizonyit Iuſtinuſſal, hogy az Sidók ſokat meg mocskoltak az Sz.Iráſban. Végezetre,mind Görögűl Sidóúl kűnyű annyit tudni,hogy amaz ſzámos igét [Ez az én teſtem] meg értheſsük ezeken az nyelvekennis: de azért ezzel,ugyan nem ſzakad vége az ő értelmérűl való igyenetlenſégnek. Es mikor te az Sidó Grammaticával akarſz bizonyitani, ki tégyen engem bizonyoſſá, hogy te ennek minden rejtek helyeit,titkait,*exceptiôit* által-értetted,ugy hogy meg ne csalatkozhaſſal az Grammaticában?

** Pűcla ad dita a Maſoretis,anno Chriſti 400. Stapler. Relect contr.5. ăſt.3.art.1. † Euſeb.4. hiſt.cap.18.*

Vide Staple. cont.6.ăſt.7.

Az Sz.Iráſnak olvaſáſa, és *ſtyluſſának*, ſzava-járáſának meg vétele, ſem bizonyos nyom. Mert, Egy az, hogy, nem mind egy *ſtyluſſa* és formája vagyon az Sz. Könyveknek, hanem az Iſaias és Amos Prophétái; az Sz. Pál és Sz.Péter levelei közőtt, fölőtte nagy kűlömbſég vagyon az *ſtyluſban:* Más az,hogy, akár-mely ſzorgalmatoſon figyelmezzis az Iráſnak ſzava-járáſira,nehéz közönſeges Régulát ſzabni minden mondáſokra,egy vagy két ſzó járáſból; és kűnyű meg csalatkozni e' dologban.

Egy Iráſnak az máſikkal-való egyben-vitelé ſem tehet bizonyoſſá az

Igazſágban. Mert, gyakorta nem találhatunk ugyan azon dologrúl † világoſb mondáſt, melỹ melle verheſsúk az homályos bőtűt. Ennek-előtte, hogy valamely mondáſt máſſal egybe vetheſs; Előſzőr: tudnod kell, hogy ugyan azon dologrul légyen ſzó mind az két helyen. Máſodſzor: meg kell iſmérned, mellyik légyen világoſb mondás a' máſiknál. Harmadſzor: végére kell menned,hogy annak az mondáſnak,mellyet te világoſbnak alitaſz, ollyan értelme vagyon, az minéműt te javallaſz. Negyedſzer: minthogy csak az homályos mondáſt kell az világos Iráſſal magyarázni,bizonyos útadnak kell lenni,mellyen végére mehels annakis, mellyik mondás légyen kétes és homályos. mert talám a' mit te homályoſnak alitaſz, más igen fényes mondáſnak itili azt lenni. Valamig mind ezeket bizonyoſon nem tudod, ſoha az Iráſnak őſzve-vetéſe,és egymáshoz méréſe bizonyoſſá nem tehet az igaz magyarázatban. Továbbá: csak nem régen hallók Sz. Agoſtontúl, hogy az Irásban nincs oly világos mondás, mellyet az Tévelygők hamiſra nem forditnak,és tévelygéſek mentségére nem cſigáznak. Ha azért mindenkor az közben-vetett mondáſnak igaz értelmét, más haſonló Iráſſal kell magyarázni, ſoha vég nem léſzen az Iráſnak egymáshoz vetéſében, a' mint más haſonló dologbannis mondgyuk vala *ennek-előtte. Végezetre: mind az régi 's mind az moſtani Tévelygők,egymáshoz vetették az Sz. Irás mondáſit,és eggyiket máſikból akarván magyarázni, ſok tévelygéſeket találtak. *Arius*, hogy Chriſtus Vrunknak az ő Attyával való egyenlő Iſtenſégét el rontaná,amaz ſzókat, [En,és az én Atyám eggyek vagyunk,] emez mondás mellé veté; [Kérlek Atyám, hogy minnyájan eggyek légyenek, mint te Atya én bennem, és én te benned.] *Pelágius*, tagadta az Eredendő bűnt, és amaz mondáſát Sz.Pálnak, [Kiben minnyájan vétkeztűnk] egybe veté emez ſzóval [El futa Moyſes ebben az ſzóban] az az, ezért az ſzóért. Az moſtani Atyaſiak,amaz ſzókat [Ez az én teſtem] egybe vetik az több mondáſokkal. *Luther*, hogy az kenyeret meg tarcſa az Vr vacſorájában, amaz ſzókhoz téſzi [Az Ige teſté lőn.] *Caroloſtádius*,amazokhoz,[Az kőſzikla Chriſtus vala.] *Calvinus*, amahoz, [Az Sz. Lélek alá ſzálla mint galamb.] Kiki mind az ő ſzája izi ſzerént válaſzt mondáſokat,mellyek mellé tégye az egynehány ſzót. Es mindenik azt vitattya, hogy ő hordgya helyeſen egybe az Iſten ſzavait, és ezt csak az méréſz mondáſſal bizonyittya. mert félre tévén az Anyaſzentegyháznak tanubizonyſágát, ſoha ſenki közzűllők meg nem mutathattya,hogy eggyik az máſiknál igazábban veti egybe az Iráſt, avagy hogy ezzel az egybe vetéſſel az Iráſnak igaz értelmét fel talállya.

† *Quid eſt Lex Peccati,lex membrorũ? Corpus peccati? Crucifigi cũ Chriſto? Baptizari pro mortuis,etc?*

Conſer Act. 7.ver.15. 16. cũ Gen.23 v 3.& cap.33. v. 19.

Suprà,fol. 510.

Hogy azért bé fejezzűk mondáſunkat: Nem tagadom,ezeknek az elő ſzámlált eſzközőknek haſznos vóltát, hogy ha az Anyaſzentegyháznak régulája mellett járnak; ha az ő kőtelével eggyeznek: De ha ettűl el ſzakadnak, és csak magán vétetnek; ha az Anyaſzentegyház tanitáſával ellenkedő dologra viſznek, nem kell ſemmi helyt adni nékik.

** Suprà,fol. 462.*

Joã.10.v.30 Joan.17.v. 11. 21. Rõ.5.v. 12. Act.7.v.29. Ex Auguſt. lib. 6. contr. Julian.c.12.

§.5. Az Iráſnak bizonyos Ettelmét az Anyaſzentegyháztúl kell venni.

Az elő hozott dolgokból elégségesen meg bizonyodott, hogy nem kel egyébtűl az Anyaſzentegyháznál várni az Iráſnak bizonyos magyarázattyát. Mert, Egy az : hogy, ki rekeſztvén az Atyaſiaktúl gondolt útakat az Iráſnak bizonyos értelmében, más módunk az tekélletes magyarázáſban nem lehet, hanem csak az Anyaſzentegyháznak tanitáſa. Más az : hogy, az Sz. Agoſton mondáſa ſzerént, ha az Anyaſzentegyházának oktatáſát bócsülleteſnek itiltük abban, hogy ő-tőlle vennőjók, melyik légyen az Iſten könyve; és az Sz. Könyveknek az hamis iráſoktúl meg válaſztáſában, el tévelyedhetetlennek hiſzſzük őtet : abbannis tőlle kell halgatnunk, minémű értelembe kellyen az Iſten ſzavait követnünk. Mert, ha az eggyikben bizonytalan 's meg vethető az ő tanitáſa, az máſikbannis bátortalan léſzen. Azért, inkáb az Sz. Iráſt éppen meg tagadná Sz. Agoſton, hogy ſem máſtúl venné az ő magyarázattyát, és nem attúl, a' ki eleiben adta az Sz. Könyveket. Bizonyos pedig, hogy egyebűnnen nem tudhattyuk az igaz Sz. Iráſokat, hanem az Anyaſzentegyháznak tanitáſából, mint † meg bizonyitók nem régen. Es az mely Könyveket ki rekeſztnek az Iráſ-közzűl az hivek, azért rekeſztik ki, mert az Anyaſzentegyháznak eleitúl-fogva-való Tanitói ezeket bé nem vőtték; mint * Euſebius, és Sz. Agoſton ſokſzor fel jegyezték. Ennek-fölőtte, miképpen elébbis mondám, az Sz. Irás magyarázattyát nem kell az emben vélekedéſnek bizonytalanſágára bizni, hanem ugyan azon Sz. Léleknek tanitáſából kel fejtegetni, az melytúl vagyon eredeti. Azért, csak attúl kell az Iráſnak bizonyos értelmét vennünk, a' kirúl az Iſten bizonyoſſá tőtt minket igaz igiréti-által, hogy az Sz. Léleknek vezérléſéből, minden Igazſágra viſzen, és meg nem csalhat tanitáſában. Az Iſten pedig, ezt az ajándékot, az ő Iegyeſének, az Igazſágnak álló oſzlopának, az Eccleſiának igirte. Tehát ettúl kell az igaz értelmet várnunk, és vennünk. Végezetre : az Atyaſiak minden hivő emberre merik bizni az Sz. Iráſnak bátorſágos magyarázáſát. Tehát ſokkal inkáb reá kel biznyiok az Anyaſzentegyházra, mert az Chriſtus Iegyeſének, az Anyaſzentegyháznak igirtetett az Sz. Lélek. és nem méltó többet tulajdonitani egy kóczipónak, hogy ſem az Anyaſzentegyháznak; kivaltképpen azt értvén, a' mit Calvinuſtul elébb hallánk, hogy az ember gyakran ugy meg csalatkozik az maga tetezéſében, hogy Iſteni indulatnak alitsa az maga vélekedéſét.

Ezek az Bizonyſágok, ugy tetezik, elegſégeſek vólnának : de mégis nagyob világoſſágnak okáért bővebben kel ezt erőſſitenűnk.

I. ELŐSZŐR azért, az Oo Teſtamentomból illyen Bizonyſágot állatok:

I. ARGVMENTVM. Képtelen és hihetetlen dolog, hogy az Ur Iſten az Oo Teſtamentomban, az Sz. Iráſrúl támadott egyenetlenſégnek el-igazitáſát, az az, az Iráſnak igaz értelmének ki-fejtéſét, az Synagógára, és az ő vezérire bizta légyen; az Vj Teſtamentomban fondált Eccleſiának pedig, hasonló méltóſágot nem adott vólna. Mert, Egy az : hogy bócsülleteſb az Vj Teſtamentomban Chriſtuſtúl önnön-magárúl fondált Anyaſzentegyház, hogy ſem az Synagóga, mely csak árnyéka vala az Eccleſianak. Más az : hogy valaminémű okokból illett az Synagógának illyen méltóſágot adni, mind azok meg találtatnak az Eccleſiábannis. mert az békeſégnek és eggyeſſégnek meg tartáſa, az perlődéſek le ſzállitáſa, az háboruſág ſzetzőknek bűntetéſe, moſtis ollyan ſzükſéges mint régenten.

Bizonyos

II. Verba habes ſupra, fol. 95.

† Supra fol. 460.

** Euſeb. lib. 3 cap. 25. & 38. Auguſt. tom. 4. 1. de Conſenſu Evang. ca. 1. 15. Cyril. c. 23. & aliis locis citatis ſupr. f. 462. 463.*

III.

IV.

Supra fol. 251.

Bizonyos dolog pedig, hogy az Oo Teſtamentomban, az Sz. Iráſnak bizonyos magyarázattyát, az Synagógára, és az ő Fő Páſztorira bizta az Iſten.

Tehát, az Vj Teſtamentombannis az Eccleſiától, és az ő Fő Páſztoritúl kel az Iráſnak tekélletes értelmét vennűnk.

Az Bizonyſágnak Máſodik Réſzét állatom az Iſten ſzavából. Mert azt mondgya az Vr : hogy, Ha valami nehéz és kétes dolog támad, mellyen meg nem igyenesedhetnek, mennyenek arra az helyre, mellyet az Iſten válaſzt, az Lévi nemzetſégéből-való Papokhoz, és Papi fejedelemhez : és valamit ezek mondanak, a'hoz tarcsák magokat. Ha ki pedig engedni nem akarna, meg ölettesſék. Mely mondáſban, Két dolgot kel eſzűnkben vennünk : I. Hogy itt nem csak oly egyenetlenſégrúl vagyon ſzó, mely az Iſten törvényének magyarázattya-nélkúl meg itiltethetnék, hanem oly veſzekedéſekrúlis ſzóll az Iſten, mely az Törvénynek igaz értelméből függőtt. Ezt jelenti Moyſes, mikor azt mondgya : hogy, A' mit az Törvény-ſzerént tanitnak, azt meg cſelekedgyűk. nem emlekezik, ſem tanubizonyſágokrúl, ſem egyéb polgári törvénykezéſekben ſzokott jelenségekrúl, hanem csak az Törvényrúl, a' mely ſzerént, az az, a' melynek igaz értelme ſzerént tőttek itiletet. Ennek-fölőtte, közönſégesen minden igyeket bele foglal az paranesolatban Moyſes : *Inter cauſam & cauſam.* Es akarminémű igyben támadgyonis az veſzekedés, az Páſztorokhoz igazit 's kötelez, hogy minden igyben engedgyenek az Páſztoroknak : *Facies, quodcunq; dixerint.* Tehát, az Törvénynek értelmerúl támadott viſzſzálkodáſtis bé foglallya. Es kűlőmben ſem lehetett. Mert az Sidóknak nem vólt egyéb Polgári törvények az Iſten törvényénél, melynek igaz értelméből kellett itiletet tenni. Ha azért az Papi Fejedelmek eleiben kellett vinni az Törvényeket, az Törvénynek értelmétis ő-tőllők illett várni. II. Az Vr Iſten igiretet téſzen, hogy igazat itilnek, és az Iſten törvénye-ſzerént-való ſententiát adnak az Synagógának vezéri : *Qui judicabunt tibi judicii veritatem.* Ez okon paranesollya : hogy, mindenek a'hoz tarcsák magokat, a' mit ők mondanak : *Facies quodcunq; dixerint, qui præſunt loco quem elegerit Dominus.* és valaki engedni nem akar, meg öleſſék. Mely bűntetéſnek helye nem lehetne, ha az Iſtennek oly gondviſeléſe nem vezérlette vólna az Páſztorokat, hogy az ſententiának kiadáſában el ne tévelyedhetnének. Mikor azért ily tekélletes engedelmeſſégre kőrelez az Iſten, alattomba magátis arra ajánlya, hogy meg nem haggya cſalatkozni az Páſztorok tanitáſát.

Deuter. 17. v. 8.

I.

Deuter. 17. v. 11.

II.

Ibid. v. 9.

Ibid. v. 10.

Ibid. v. 12.

Az Atyaſiak gáncſot találnak ebben. Az Iſtē csak úgy ſzól, (azt mondgyák) hogy abbā köveſſék az Páſztorokat, a' mit Törvény-ſzerént tanitnak : *Facies quodcunq; docuerint te juxta legem.* Kiből azt vitattyák : hogy, *Conditio*, és bizonyos ok alatt adatott az engedelmeſſégrúl paranesolat; tudni illik, ha az törvény-ſzerént adatik ſententia.

Verſ. 10. 11.

De kűlőmben vagyon az dolog, mert ezek előtt az igék előtt, egy-általlyába, minden határozáſ-nélkúl fogadta vala az Vr Iſten, hogy igazat itilnek az Páſztorok, *Iudicabunt judicii veritatem.* Ha azért ezt az fogadáſt fel nem bontya az Iſten, az utólſó ſzavaival, azt nem mondhattyuk, hogy

neha

néha tartoztak engedni az Papoknak,mert tőrvény-ſzerént itiltek: 's néha pedig az ő itileteket félre kellett tenni, mert az tőrvénytől el ſzakadtak. Azonképpen, egy-általlyába paranſollya az Iſten, hogy valaki meg nem áll ſententiájokon, meg ölleſſék. és nem engedi, hogy előſzőr meg diſputállyák, hà tőrvény-ſzerént adtaké ſententiát, vagy kűlőmben. Maga,ha oly *conditio* és ok alatt vólt az kőteleſſég, hogy csák akkor engedgyenek, mikor tőrvény-ſzerént itilnek; mivelhogy ez az *conditio* és ok, fundamentomúl veti, hogy néha hamiſſatis itilhettek, nem ölhette vólna meg' ki engedni nem akatt, hanem ha eléb meg bizonyodott vólna, hogy az Páſztorok tőrvény-ſzerént itiltek. Az Iſten pedig egy-általlyába meg őleti az engedetlent, akár mint kiáleſais hogy nem jól itiltek az Páſztorok. Végezetre: teliyeſſégeſen elűtős, és haſzontalan vólna az Iſtennek rendeléſe, ha illyen *conditio*, ok alatt vétetnék, hogy csák úgy engedgyenek az Páſztorok tanitáſának, ha tőrvény-ſzerént itilnek. mert igy, ſemmi verſengéſnek vége nem ſzakadna: hanem, az Biró ſententiájárúl támadna vetekedés, hogyha tőrvény-ſzerént légyene, vagy kűlőmben.? Es az pereſek, az Biràk Birái lennének. mivelhogy,a' ki adott ſententiát, ők vinnék próba-kőre; ők viſgálnák, ha tőrvény-ſzerént légyene vagy nem? az az; ſoha ſemmi ellenkezéſnek vége nem lenne, ſoha az Biró ſententiája nem kőtelezne, mert mindenkor diſputátióban hozhatnák az ő végezéſét. Es bizonyára, az Vr Iſten oly nehéz, és kétes kerdéſeknek itiletirűl ſzóll Moyſes álral, mellyeket az Papi Fejedelmek feleleti-nélkűl meg nem fejthettek egyéb emberek. Ha azért meg kellett azoknak, a' kik tudakoztak, itilni az Páſztorok ſententiáját, hogy ha tőrvény-ſzerént légyené vagy nem: ſzinte oly bizontalanſágban maradtak az Papok tanitáſa utánnis, mint annak-előtte.

Nem *conditiór*, és okot vét tehát az Engedelmeſſégnek az Iſten, midőn azt mondgya: hogy, Mindenben engedgyűnk, a' mellyeket tőrvény-ſzerént előnkben adnak az Páſztorok : hanem jelenti, minémű dolgokban légyen bizonyos az Papi Fejedelemnek feleleti, tudni illik azokban, mellyeket az Tőrvénynek magyarázáſaból előnkbé ádnak. mert arra igirtetett az Páſztoroknak Iſteni vezérlés, hogy az Tőrvényt igazán magyarázzák: és abban igazat itilnek, 's meg ſem csálatkozhatnak, a' mit tőrvény-ſzerént ſzűkſégeſnek mondnak. Miképpen azért, midőn azt mondom, hogy azt cſeleked, a' mit Sz. Pál az Chriſtus jelentéſéből tanit, nem azt akarom jelenteni, hogy ne hidgy mindenkor Sz. Pálnak, hanem csák oly ok-alatt vegyed tanitáſát, ha az Chriſtus jelentéſét hirdeti : hanem inkáb azt mondom, hogy mindenben hidgy néki, mert egyebet nem tañit Iſteni jelentéſnél : Azonképpen kel az Moyſes mondáſátis venni.

Tőb helyekennis az Oo Teſtamentomban-való Páſztoroknak méltóſágát jelengeti az Sz. Irás. Mert az Papokat,* Iſten kővetinek nevezi, kiknek ajaki megőrizik az Igaſſágot, és az ő ſzájokból kérdik az tőrvényt. Máſutt, az † Papokra igazit, hogy ő-tőllők érceſek az tőrvényt. Joſafat idejében is, az * Király tiſztihez illendő dolgok Zabadiáſra bizatának: az Tőrvényrűl, Cæremoniákrűl, Paranſolatokrűl-való kérdéſek meg fej-

*Malach.2 v.7.
†Aggæi 2. v.12.
* 2. Paral. 19.v.10.11.

téſe, az Lelki Páſztorokra. Végezetre, Salamon azt mondgya: hogy, annál továb nem kel mennűnk, a' mit az egy Fő Páſztor az Tanitók tanáſcsából előnkben ád. Ezt az Oo Teſtamentombeli Páſztoroknak méltóſágát jelenti Chriſtus Vrunkis, mikor azt mondgya, hogy az Moyſes ſzékiben űlők, valamit paranſolnak, meg tareſuk. Holott, nem kel mind azokat érteni az Moyſes ſzékibé űlőkőn, valakik olvaſſák és tanittyák az Moyſes könyveit, mert igy teis az Moyſes ſzékiben űlőnek neveztethetnél: hanem azokat, kik tiſztek-ſzerént az Törvént magyarázták, és az verſengéſekben ſententiát mondottak az Iſtennek rendeléſe-ſzerént. Azt paranſollya azért Vrunk : hogy, mikor az Székből tanitnak, az az, mikor hivatallyok-ſzerént ſententiat adnak, és kőteleznek valamire, akárminémű roſz életűek légyenekis, engedgyűnk nékik. mert, noha egyébképpen meg csálatkozhatnak, de midőn ez-ſzerént tanitnak, az Iſten őket hamiſra nem ereſzti.

Ecclef. 12. v.11.
Matth.23. v.2.

II. ARGVMENTVM.

Masodszor, az Vj Teſtamentomból igy bizonyitok:

Nem csák azt igiri az Ur Iſten, hogy ſoha az Anyaſzentegyházat el nem hagyja tévelyedni, de kőtelezis fejenként bennűnket, hogy az Eccleſiának, és az ő Páſztorinak engedgyűnk.

Tehat nem csák bátorſágoſon vehettyűk, de ugyan kőteleſekis vagyunk, hogy az Anyaſzentegyházrúl vegyűk az Igazſágot, mely nagyob részre az Sz. Irásnak tekélletes magyarázattyából adatik előnkben. *Ergo, &c.*

A' Bizonyſágnak Első Részet, bőven meg bizonyiteſuk ez-után. Most rővideden juſſon eſzűnkbe az Vrunk igireti, hogy az kőſziklán épittett Eccleſiát, ſoha meg nem győzheti az pokol kapuján ki rohant hamiſſág. Sz. Pális az Anyaſzentegyházat Igazſág oſzlopának, és erőſſégének nevezi. Mely mondáſſal azt jelenti, hogy az Anyaſzentegyház, fondamentoma az igaz Vallásnak, és ő rajta, mint erős oſzlopon éppittetik, hogy le ne omollyon. Kűlőmben pedig ez nem lehet, hanem ha az Anyaſzentegyházának meg csálatkozhatatlan méltóſága vagyon, az Igazſágnak ki nyilatkoztatáſara. Ennek-fölőtte : azt fogada Vrunk, hogy Igazſágnak lelkét ád nékűnk, mely velűnk maradgyon világ végéig. Holott oly ajándékot igir, mely nem csák az Apoſtolok idejében tarcſon, hanem halálok utánnis minden űdőben, meg maradgyon az kövétkőzendő Eccleſiában. Ezt pedig Igazſágnak Lelkének nevezi, az az, Igazſág eſméretnek, és óltalmazáſának lelkének. Szűkſég tehát, hogy az Eccleſiában mindenkor meg maradgyon ez az Lélek, mely az Igazſágot bizonyoſon ki nyilatkoztaſſa. Azonképpen, mikor azt paranſolta vólna Vrunk, hogy tanitcſának, és keresztellyenek az Apoſtolok; utánna veti, Ime én veletek leſzek, mind világ végéig. Holott az Igazſág tanitáſában álhatatos, és világ végéig meg maradandó ajándék igirtetik az Eccleſiának, mely mindenkor meg maradgon az Apoſtolok hólta utánnis. Továbbá, Vrunk azt monda Sz. Péternek : hogy, néki adgya az menyorſzág kűcſát, az az, a' kűcſnak neve alatt, Sz. Peternek igire, és annak-utánna megis adá, valami ſzűkſéges vala, hogy az ő hiveinek meg nyittatnék az menyorſzag. Egy pedig ſzűkſégeſb dolog nincſen az űdvoſſégre, mint hogy az Sz. Iras, tekélletes es bizonyos magyarazattal meg fejtegettes

Matth. 16. v.18.
1.Tim.3. v.15.
Joã.14.v.16
Matth 28. v.20.
Matth. 16. v.19.

ſék,és az Hitben támadott egyenetlenſeg le-ſzállittaſſék. Tehát eztis az hatalmat az Anyaſzentegyházra bizta Sz.Péterben Chriſtus Vrunk. Mert Sz. Péter, az Anyaſzentegyháznak képét viſelte ez dologban, ugymond Sz. Agoſton : *Petrus, propter Apoſtolatus ſui PRIMATVM, gerebat perſonam Eccleſiæ. Quando ei dictum eſt : Tibi dabo claves; univerſam ſignificabat Eccleſiam.* Vgyanis Chriſtus Vrunk nem csak huſzon-őt eſztendeig,az az, a' mig Sz. Péter élt, hanem világ végezetig akarta gondgyát viſelni az ő hiveinek.és annak-okáért nem akarta,hogy az Sz.Péter halálával az menyorſzág kúlcſa el-vétetnék az Eccléſiából : hanem, a' miképpen őreá bizá Iuhait, az az, mindenekkel meg ajándékozá őtet,valamik ſzűkſégeſek valának az Chriſtus Iuhainak igaz legeltetéſére ; de azért ő-utánnais oly Páſztorokat rendele,kik igaz tudománnyal legeltetnék az Iuhokat,és minden vélekedéſek ſzelétűl ne hagynák tétova ragadtatni : Azonképpen az menyorſzág kulcſátis, Sz. Péter hálála-után meg tartotta az Eccléſiában. Végezetre: miképpen az Oo törvényben az Papi fejedelemhez igazitá Vrunk azokat, kik egymás-között meg nem álkodhatnak vala, és az Egyházi Páſztorok itiletinek engedelmeſſégére kőteleze mindeneket: azon formán az Vj Teſtamentomban azt hagyá, hogy, ha valamiben vet ellenünk a' mi atyánkfia, és egyébképpen meg nem tér,az Anyaſzentegyház eleiben vigyük az dolgot. Ha az Eccleſiat nem halgattya, 's nékie nem enged, ugy tarcſuk mint egy Pogányt. Mely mondáſban azt kel elzűnkben vennünk, hogy Vrunk meg nem határozza egy-fele vétekre a' mi atyánkfiának gonoſzſágát : hanem, akár az Hitben támadott egyenetlenſéggel, melyből ſzámtalan botránkozáſok, veſzekedéſek, és veſzedelmek áradnak,'s akár egyébképpen vétcſen ellenünk,az Anyaſzentegyháznak engedelmeſſégére kőteleztetik. Es bizonyára, ha *Privata injuria*, az magunk ſzemélye-ellen-való vétek, és két ember kőzött támadott veſzekedés ; az Anyaſzentegyháznak itiletire bizattatik : mivelhogy ſokkal veſzedelmeſb az közönſéges viſzſzálkodás, mely az Hitet illeti, ſokkal méltáb ezt az Anyaſzentegyház eleibe vetni. Hanemha azt mondanád, hogy az Iſtennek Atyai gondviſeléſe,ez világi aprólék egyenetlenſégnek le-ſzállitáſára gondot viſelt ; az lelkek veſzedelmére gerjedett hitetlenſégek haboruſáginak le-cſendeſzitéſéről el-feletkezett. Ki teteczik azert az Vrunk ſzavából, hogy, ha valaki az Kereſztyéni eggyeſſéget fel-zavarja,az Anyaſzentegyház eleibe kel őtet vinni, és az ő itiletit kel várni. Ez pedig az Hit dolgaiban való itilet kűlőmben nem lehet,hanem az Irás igaz értelmének ki nyilatkoztatáſa által,mivelhogy az Eretnekſégekis az Iráſnak hamis értelméből támadnak.

Aug.tom.9. Tract. 124. in Joan.

Joh.21. v.17

Hierem.3. v.15. Eph.4.v.12

Deuter.17.

Matth. 18. v.17.

Vide infra, cap.2.§.2.lib. 3.

HARMADSZOR és Vtólſzor: bizonyitom ezen Igazſágot az hiveknek eleitűl-fogva-való tekélletes Szokáſával :

III. ARGVMENTVM.

Az Apoſtolok idejétűl-fogva, mikor valami egyenetlenſég támadott az Hit dolgában,az Anyaſzentegyház eleibé vitték,és az ő Páſztorinak közönſéges tudományából igazitották-el az közbe-vetett dolgot ; arrais kőteleztek mindeneket,hogy az Iráſt az-ſzerént fejtegeſſék, a' mint az Anyaſzentegyházban értették az hivek.

Tehát, ha ſzinte valami homály vólnais az bizonyſágokban, mellyekkel az Sz.Irás ki-

ki-fejezi ez dologban az Anyaſzentegyháznak méltóſágát; az Apoſtolok idejétűl fogvavaló ſzokás meg-mutatná mint kellyen ezeket érteni, és menyit kellyen tulajdonitani az Anyaſzentegyház méltóſágának az Irás magyarázáſában.

Az Apoſtolok idejében, verſengés támada az Sidóſágból meg-tért Kereſztyének kőzött,hogyha környűl kelle metelni az Pogányſágból kitérteket? Nem itilék az Kereſztyének, hogy ezt kiki magán el-végezheſſe : hanem Ieruſálembe gyűlének, és az Sz. Iráſnak igaz magyarázattyát egyenlő értelemből ki-adván, el-végezék, hogy az Pogányok meg ne metteſſenek. Ezt pedig az ő végezéſeket, Sz. Lélek tetczéſének nevezik. Bizony, mint egyéb mély dolgokat, úgy eztis akármely Apoſtol által előnkben-adhatta vólna az Vr Iſten : de látván,hogy az kővetkőzendő űdőben nagy ſzűkſége lénne az hiveknek arra,hogy meg eſmérnék kitűl kellyen az Iráſnak igaz értelmét venni, az Anyaſzentegyház Gyűlekőzetinek méltóſágát akará ezzel az példával fel állatni.

Exemplum. I. Act.15.

Sz. Pál Apoſtol bizonyos vala tanitáſának igazſágában : de mivelhogy ebben nemellyek kétkednek vala,nem igazita az embereket az Léleknek belső ſugallatára, vagy pedig csak magára az Sz. Iráſra : hanem, hogy az Sz. Lelek meg-eſmertetné, mi modon kellyen az kétkedéſeknek eleit-venni, *a* Iſtennek tulajdon jelenéſéből, Ieruſálembe méne Sz. Péterhez, és az több Apoſtolokhoz, hogy az ő Vallaſának tekélletéſséget meg erőſitenék. mert, a' mint ő-maga jelenti, és Sz. Agoſton *b* nyilván irja, kűlőmben nem hittek vólna Sz. Pálnak az hivek.

II.

a Gal.2.v.2.

b Aug. 28. cont. Fauſt. cap. 4.

Kővetkőzendő űdőkben, az Nicæa, Epheſom, Chalcedonbéli Sz. Gyűlekőzetekben az Anyaſzentegyház vezérinek vallaſa-ſzerént magyarázván az Sz.Iráſt, *c* kárhoztatták az Eretnekſégeket,noha ezekis az Iráſt fejzegették. mely dolgot, *d* ennek-előtte elégſéges bizonyſágokkal meg erőſitenk.

III.

c Siſinii cōſilium vide ſupra.f.142

d Supra.fol. 142.143.

Annak-utánnais, a' mit az Apyaſzentegyház el végezett az ő Gyűlekőzetiben, azt ugy vőtték az hivek, mint az Iſtennek végezéſét ; mint nem régen *e* értők.

IV.

e Supra.fol. 171.

Továbba : aztis Eretnekek tulajdonſágának tartották az hivek,hogy ha valaki az Anyaſzentegyház Páſztorinak értelmét meg vetvén,tulajdon eſzeskedéſéhez bizott az Iráſnak fejtegetéſében; miként csak nem régen *f* meg hallók.

V.

f Supra.fol. 100. & 313.

Valakik pedig az igazſágban álhatatoſon meg maradtak, azt kővették, a' mit ez-előtt *g* Sz. Kelementűl tanulánk;tudni illik : hogy az Iſten ſzavát, nem az magok ſajat okoskodáſa-ſzerént magyarázták, hanem azoknak értelméből, kik az régi Szentektűl vőtték az Iſten ſzavának értelmét. Halhadſza mit ir Szent Baſiliuſrul, és Naziánzi Gergelyről az Egyházi hiſtoria: *h In Monaſterio, ſolis Divinæ ſcripturæ voluminibus operam dabant;earumq; intelligentiam,non ex propria præſumptione, ſed ex Majorum ſcriptis & autoritate ſequebantur, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſſione intelligendi regulam ſuſcepiſſe conſtabat.*

VI.

g Supra.fol. 107.

h Ruffin.li. 2.cap.9.

Mikor pedig az Sz. Doctorok valamely tévelygéſ-ellen viaskodtak, az Anyaſzentegyház Páſztorinak értelmét, és az Eccleſiának ſzokáſat al-

VII.

latták az Pártosok-ellen, miképpen elébbis * emlitők. És noha Sz. Cyprianus, az ő vélekedésének óltalmazására sok Irásokat állatna ; Sz. Agoston pedig nyilván-való Irással meg nem hamisithatná az ő tetezését: meg elégedék azzal, *a* hogy az Anyaszentegyház ennél-kűlömbet tanitott: *b & Stephanus, nihil præter Traditionē ex antiquo obtinentem, innovandum putavit.* Mert, a' mint ezē Sz. Agoston irja: *c* Akkor követtyük igazán az Sz. Irást, mikor azt mivellyük, a' mit javallott az Ecclésia. *d* melynek, tanitását kel vennünk, minden homályos dolognak meg fejtésében. Vgyan ezent irja Irenæus, *lib. 3. cap. 4.* és Sz. Ambrúsis illyen szókkal: *e Quis te, nisi sancta Ecclesia doceat, quomodo Christum teneas?*

Ez-ellen sokat kakognak az Vjitó Doctorok: de az kövtkőzendő Könyvben meg fejtegetsűk fogásokat. Most rövideden csak egynehány Ellenvetésről szóllyunk: I. Az Sz. Atyák, és az Ecclésia, az ő tanitásokat Sz. Irással bizonyittyák. Az bizonyság pedig, világosb, és nyilvábban-való dolog, hogy sem a' mit meg kel bizonyitani. Tehát, az Sz. Irás világosb az Anyaszentegyház tanitásánál. II. Sz. Pál nem azt irja, hogy a' mi Hitűnk az Ecclésián éppittetik, hanem, hogy az Apostolok és Próféták fundámentomára rakattatott. Maga, 'ha oly méltosága vólna az Anyaszentegyháznak, hogy ő-tőlle kellene várni az Igasságot, sokkal méltóbban ő-rajta mondatnék éppúlni a' mi Hitűnk. III. Szinte oly nehéz annak végére menni, mit tanitott légyen az régi Ecclésia, és az Sz. Atyák, valamely Irásnak magyarázattyáról, mely nehéz az Irásnak magán-való értelme.

Kűnyű ezekre meg felelni: Az Elsőre azt felelem: Hogy, ezen *Argumentomot* viszsza fordithattyuk az Atyafiakra. mert ők is, mikor valamely Irást fejtegetnek, azon vannak, hogy Sz. Irással bizonyitsák magyarázásokat. Ha ebből az következik, hogy világosb az Irás, hogy sem az magyarázat: minden kettség-nélkűl héjában-valók az Sz. Irás értelmérűl iratott sok könyvek. Azt mondom azért, hogy sokszor az Sz. Atyák, és az Ecclésia, Sz. Irással bizonyittyák magyarázattyokat: de nem bizonyittyák azon mondással, a' mellyet fejregetnek, hanem más mondást hoznak-elő, mellyel ugy mint nyilvábban-valóval, erősitik magyarázattyát az közben-vetett sententiának. Mikor pedig efféle világosb bőtűt nem találnak, és az elől-járó, vagy kövtkező igékkel nem bizonyithatnak: az Hiveknek régi szokását, és vallását, minden bizonyságok helyett vészik. Az Masodikra azt mondom: Hogy, a' mi Hitűnk éppittetik Christusson, ugy-mint a' ki eredeti 's kút-feje Hitűnknek: éppittetik az Apostolokon, ugy-mint azokon, a' kiknek elősző meg jelétettek a' mi Hitűnknek ágazati 's titkai: éppittetik végezetre az Anyaszentegyházonnis, ugy-mint azon, a' ki bizonyosson előnkben adgya nékűnk az Apostoloknak és Prófétáknak meg jelentetett Igazságokat. és ez-okon Sz. Pál az Ecclésiat, Igasság oszlopának, és erősségének nevezi, az az, fondamentomnak az ő rendiben és tisztiben. Az Harmadikrais kűnyű felelet vagyon: Mert a' mi-módon hallók ez-előtt, hogy az igaz Traditióknak végére mehetűnk; ugyan azon formán meg-tanúlhattyuk az Anyaszentegyháznak

itile-

* *Supra fol. 143.*

a *Supra fol. 472.*
b *Euseb. 7. hist. cap. 3.*
c *Supra fol. 489. & 106.*
d *Supra fol. 107.*
e *Ambros. tom. 1. lib. 3. de Virginib. versus finē.*

Eph. 2. v. 20.

1. Corinth. 3. v. 11.

Supra fol. 480. 481.

itiletit. Azért, a' mit közönséges Gyülekőzetben el-végezett; a' mit szokásúl vőtt, és mindenűtt hirdetett; a' mirűl az Sz. Doctorok ugy emlekeznek, mint ellenzés-nélkűl bé-vőtt Tudományrúl, bizonyosson tudgyuk, hogy az Anyaszentegyháznak tanitásából vagyon annak eredeti.

HARMADIK RESZE.

KI LEGYEN ITILEO-BIRO AZ HITBEN támadott vetekedésekben.

Tvdva vagyon, hogy az más világon az Isten ő-maga tészen itiletet arrúl, kinek vólt igaz Vallása 's ki tévelygett. De késő leszen akkor, az úra-veszetteknek az tévelygéseket meg esmérni, mikoron idejek nem lészen az Isten ősvényére való térésre. Azt kel azért meg visgálnunk, hogyha itt ez földön, hagyotté az Isten oly Itilő-mestert az Hit és üdvősség dolgaiban, ki bizonyosson törvényt és itiletet tégyen, az Hit dolgairúl viszszálkodó pereseknek; ugy hogy, az kik meg nem igyenesedhetnek az Hitrűl, e'hez az Bíróhoz folyamhassanak, tőlle sententiat vehessenek, és meg érthessék az ő itiletit?

Azis bizonyos dolog; hogy az Isten igéjét, sok idegen és tévelygő hamis értelemre czigazzak az emberek, a' mint bizonyságunk ebben Sz. Péter, és az naponként szem előtt forgó példák ki jelentik. Ez azért, akár az Irásban foglalt mély dolgoknak homályosságából, 's akár az emberi elmének tompaságából és nyughatatlan habozásából származzék: de az eléb fel-vetett fondamentomok-szerént, szűkség hogy az Vr Isten bizonyos Tanitót rendelt légyen, ki az ő igaz sententiájával véget vessen az únalmas perlekedésekben, és az Igazságot bizonyosson ki jelenese. Mert, a' mint ennek-előtte † mondom vala, csak egy Polgári társaságban sem lehetne oly gazság mint az Christus Országában, ha ebben naponként sok veszekedések támadván, Itilő-bírója nem vólna a' ki le szállithatná az egyenetlenséget. És, sem az csendesz eggyesség 's békesség, mellyet Christus az ő Országában kiván, meg nem maradhatna, sem az Tévelygések meg nem esmértetnének, ha az Ecclesiában senki itiletet nem tehetne az viszszavonókrul.

Igaz azis, hogy senki egyéb nem lehet az Hit dolgaiban Itilő bíró, hanem az Szent Lelek Isten. * mert az Isteni dolgokat egyéb nem tudgva, hanem az Isten ő-maga, és a' kinek ő meg jelenti. Nemis lehetne tekélletes bátorság az Keresztyéni igazságban, ha mástul kellene ennek erősitését várnunk. Ha azért *Optimus interpres verborum est quisq; suorum*, kiki-mind az ő szavának bizonyos magyarazója, és az Keresztyénségben minden vetekedés csak az Isten szavának értelmérűl vagyon, mint elébbis mondám: kétségnélkűl, csak az Isten ő-maga lehet igaz Biró az ő szavainak magyarazásában.

A' Kérdés azért csak abban vagyon, hogy ha az Vr Isten csak az Sz. Irás-által-való tanitással sententiazzae meg az Hittűl szakadtakat itt ez földön; vagy pedig az Anyaszentegyháznak oktatása 's itileti-által?

1. Pet. 3. v. 16

Supra f. 500

† *Supra, fo. 393. & 101.*

Supra, f. 500

* *1. Corint. 2. v. 11. Vide Supra fol. 501.*

Supra, fol. 427.

Ezt az kérdést, alkolmason meg fejtők ennek-előtte. Mert, ha igaz a' mit mondánk; tudni illik, hogy az Keresztyénségben minden Eretnekség csak az Irásnak hamis magyarázásából támad; az Irásnak pedig tekélletes értelmét, az Anyaszentegyháznak tanitása-által adgya elönkben az Sz. Isten: következik, hogy az Hit dolgairúl támadott egyenetlenségetis az Anyaszentegyháznak sententiájával itilteti. Mindazonáltal, nagyob bizonyságnak okáért, szóllyunk mégis bővebben ez dologrul.

Collaq. Ratisbonen. Suprà. fol. 487.

Az Vjito Doctorok azt vitattyák: hogy, Az Sz. Lélek, itt ez világon, nem külömben itili, és kárhoztattya az hamis tudományt, hanem csak az Sz. Irás-által. Es ezt, csak azokkal az bizonyságokkal erősitik, mellyekkel ez-előtt hadakozának az Traditiók ellen.

Vide suprà, fol. 41. 88. 467.

Az mi Vallásunk summa-szerént ezekben az mondásokban foglaltatik:

Elsőször: Bizonyos dolog az, hogy minden Keresztyén embernek itiletet kel tenni az igaz Hitrúl. mert ugyanis, ha azt nem itilné, hogy az ő Vallása mélto hitelre, és igazságot foglal magában, nem követhetné ezt jó lelki esmérettel. Annak okáért Sz. Pál Apostol, mikor az Bálványozást meg tiltotta vólna, azt veti utánna: † *Vos ipsi judicate, quod dico*; magatok tegyetek itiletet, ugymond, arrul a' mit mondok. Hallók * ez-előttis, hogy az Berœabélyek meg visgállyák vala a' Sz. Pál tanitását: hogy az Lelki ember meg itil mindeneket: hogy az Pásztor szavát meg kel az Christus Juhának válaszlani az farkas orditástul. Tehát itiletetis kel tenni az tudományrul. De ennek az itiletnek, nem oly szabadosnak kel lenni, hogy az Anyaszentegyháztul ne függjön, hanem, a' mint elébbis *a* mondám, az Isten arra kötelezi az Hiveket, hogy engedgyenek az előttök járóknak, kiket az Vr Isten a' végre rendelt, *b* hogy minden tudományoktul tétova ne ragadtassanak, és megis parancsollya Vrunk, *c* hogy, a' ki az Anyaszentegyháznak nem enged, azt Pogánynak tarcsuk. Hogy pedig más formán nem lehet kiki-mind magán Itilő-biró az Irásnak értelmében, és az Igazságnak ki nyilatkoztatásában, ez-előtt bővségesen meg bizonyitám.

† *1. Cor. 10. v. 15.*

* *Supra. fol. 511. 515.*

a *Supra. fol. 512.*

b *Hebr. 13. v. 17.*

c *Matth. 18. v. 17.*

d *Valetia. 2. 2. Disput. 1. qüest. 3. Collo. Ratisbonen. Bellarmin. Gretser. lib. 3. de Verbo DEI, cap. 3. 1.*

Másodszor azt mondgyuk: hogy, csak magán a' Sz. Irás nem lehet Itilő-biró az Hit dolgaiban. Ezt sok szép bizonyságokkal *d* erősitik az Catholicusok: I. Olynak kel lenni az Vitszavonások le-szállitó Birónak, a' ki minden vetsengésnek és vetzekedésnek végét szakaszthassa. mert külömben nem vólna elégséges az eggyességnek meg tartására, és az tévelygéseknek el-távoztatására. Az Sz. Irás pedig illyen nem lehet. *Ergo, &c.* Az Bizonyságnak Második részét ez-előtt meg bizonyitók. Mert mikor arrúl vetekedünk Lutherrel, hogy ha az Sz. Ianos Látása Isten igéje legyené; Mikor az Helcesaitákkal, *e* kik éppen mind meg vetették az Sz. Pál leveleit; vagy egyéb tévelygókkel, *f* kik az Sz. Irásnak sok könyveit bé nem vötték; vetekedés támad, csak magán az Sz. Irásból ezt az pert le nem szállithattyuk. Hasonló-képpen, hamis irásokatis *g* Sz. Irás gyanánt mutogattak sok Tévelygók, ezeketis, csak az Sz. Irásnak sententiájával le nem nyomhattyuk. Több dolgokatis számlálánk, *h* ez-előtt, mellyeket noha minnyájan hiszünk, de az Sz. Irásból meg nem mutathatunk.

c *Suprà, fol 513.*

f *Supra. fol. 287.*

g *Supra. fol 463. & 518*

h *Supra. fol. 469. & seq.*

tunk. Sőt ha valamely Irásnak értelmérúl vetekedünkis, csak magán az Szent Irás meg nem mondgya, „mellyikünk magyarázza ezt igazábban.

2. *Vide Suprà fol. 102.*

II. Minden törvényben olynak kel lenni a' Bironak, a' ki világos igékkel adgyon sententiát, ugy hogy az peresek, ha jelen vannak a' Biro előtt, az ő sententiájából nyilván ércsék, mellyik veszítette el igyét, ennek az Birónak itileti szerént. Mert, ha oly homályos törvényt mondana, vagy irna az Biró, melyből világoson ki nem tetczenék, mellyik fél nyertes, hanem az Birónak sententiájárul ismét ujab perlekedés támadna: tellyességgel hivságos, és csufos törvény vólna az illyen; semmit nemis szolgalna az egyenetlenségeknek le szállitására. maga az Biró nem szükséges egyébre, hanem csak ezeknek véghez vitelére. Es soha világ kezdetitül-fogva egy okos Biró sem vólt, a' ki külómben adott vólna sententiát. Az Sz. Irás pedig, a' vagy az Sz. Lélek az Irás-általt, nem ád illyen sententiát az Hit dolgairul perlekedők között. Tehát az Sz. Irás nem lehet Biró. Az Bizonyságnak Második részét, nem csak azzal erősittyük, hogy, a' mint eléb mondám, az Irásban sok homályos és nehéz értelmú mondások vannak, és azon egy bótúnek külómbözö értelmi lehetnek; meg nem magyarázza pedig az Irás csak magán, mellyik értelemben kellyen az bótúr venni: de ugyan tapasztalható példávalis, jelenségét adhattyuk ennek. Mert az Lutheristák es Calvinistak, mind mi-velünk, 'smind magok-között vetzekednek amaz egynehány szónak értelmén, [Ez az én testem.] Ha azért az Irás Biro, és sententiát mond az peresek között: mutassak meg a' Bibliában, hol vagyon világoson meg irva, mellyik félnek vagyon vetztő pere, ugy hogy ő-maga az peres, világoson tudhassa ebből az sententiából, hogy ez-előtt az Biró széki előtt, el-vesztette igyét. Mindenik fél az Irásnak itiletire veti igazságát; mindenik fél hallya amaz szókat, [Ez az én testem.] mindenik azt kiáltya, hogy ő nyertes, és az Sz. Irás ő-néki mond kedves sententiát. Vgyan ezen formán vagyon az dolog minden egyeb vetsengésben. Mely dologból ki tetczik, hogy csak egyedúl az Irás nem lehet oly Biró, melynek sententiája véget vethessen az vitszavonásban. Vastagithattyuk ezt az bizonyságot azzalis: mert az mely dologban szükséges Bironak lenni, oly Biró szükséges, kinek sententiaja után, ő-eleiben, és az ő itiletire ne *Appellál*hasson az meg sententiázott ember, hogy ártatlanságát az Biró itiletiből meg mutassa. mivelhogy, ha a' peres *Appellál*hatna a' hoz az Bióhoz, a' kitúl bűnösnek itiltetett, soha vége nem lenne semmi törvénynek. Azis bizonyos pedig, hogy minden Eretnekek az Sz. Irasra *Appellál*nak, Innen adnak szint Vallásoknak; és az ő itiletiből mondgyak, hogy ki tetczik ártatlanságok. *Ergo, &c.* III. Az jól rendeltetett birodalomban, külómb az Itilő-biro, az Törvénynél, melyre kel nezni mint igazgató finórra az törvény-tévőnek. Meg tetczik ez az Sz. Irásbólis, melyben a' Biró, törvény-szerént mondatik itilni. Vgyanis arra való a' Törvény, hogy a' Biró ez-szerént tegyen itiletet, az az, hogy a' törvénynek igaz értelmet ki adgya, és az ő rámajára vonnya az pereket. Mert ha szabad volna az pereseknek magok itiletiből az Törvényhez vetni igyeket, soha vége nē lenne semi pernek, mivelhogy kiki mind az maga

3. *Deut. 17. v. 9. & 11.*

fazeka mellé szitana az törvényeket. És hogy ezt jobban megéressük, gondollyunk elménkben oly Polgári társaságot, melyben elég törvény légyen, de Bíró senki se légyen, a' ki vagy meg magyarázza, vagy az Polgárok kőzőtt támadott vetekedésekhez szabja az törvényt. Kertség nélkül nem lehetne ebben az társaságban semmi csendesség; az perpatvarokis soha véghez nem mennének. Ha azért az Christus Lelki várasa, nem alábvaló formán rendeltetett az világi birodalmoknál; ha ebbé nagyob eggyességnek, és az egyenetlenségek nyaka szakasztásban jobb módnak kellett lenni, minthogy nagyobbannis jár az dolog, hogy sem ez világi perek: következik, hogy az Ecclesiabannis, az Irott törvény-kivül, Birónak kel lenni. IV. Ha a' Sz. Iráskivül senki nem vólna, a' ki az Hit dolgairul meg csalatkozhatatlanul tanithatna: † nem kőtelezne minket az Vr Isten az Anyaszentegyháznak, és az Lelki pásztoroknak engedelmességehez. Mert ezeknek tetczésekert, szabadgyában meg vethetnők az Irásnak szine alatt, ha fogunkra nem férne tanitások. Azonképpen, heában rendelt vólna az Isten * Pásztorokat, a' végre hogy minden tudománynak szelétül ide-'s tova ne ragadtassunk. V. Az Sz. Irásnak bizonyos értelmét kel vennünk, ha ugy nem akarunk járni, mint a' kikrül Sz. Péter ismét kel vennünk, ha ugy nem akarunk járni, mint a' kikrül Sz. Péter irja, † hogy veszedelmekre forgattyák az Irásoknak nehéz mondásit. Ezt pedig az Irásból ő-magából, csak az magunk magyarázása-szerént nem vehettyük; mint ugyan ezen Sz. Péter irja, és ez előtt meg bizonyitók. Szükség réhat, hogy az Sz. Irás kivül oly bizonyos Biró légyen, mely igazán, és meg csalatkozhatatlan-képpen ki-jelenese az Isten törvényének igaz értelmét.

Vide supra, fol. 101.

4. † *Matth. 18. v. 17. Hebr. 13. v. 17.* * *Ephes. 4. v. 14.*

5. † *2. Petr. 3. v. 16. 2. Petr. 1. v. 20.*

Harmadszor azért, azt tanittyuk: hogy ez az Biró, mely az Hitben támadott szakadásokban törvényt mondhat, ugyan azon Anyaszentegyház, mely az Irásnak igaz értelmét előnkben adgya. Itt szántszándékkal nem akarám emliteni egyedül az Római Pápát, hanem kőzönségessen az Anyaszentegyházat. Mert nem kevessen az Cathólicus Doctorok kőzzülis mereszen tanittyák, hogy az Római Papa magán, az kőzönséges Gyülekőzet-nélkül, hamissatis tanithat; és ez-okon nem lehet csak az ő maga itileti elégséges az Hitnek erősségére. Halhadtza mit ir Almainus Páriti Doctor: *a Ecclesia universalis errare non potest in Fide, nec Concilia Generalia: Romanus Pontifex errare potest. Nec est necessario credendum determinatis per Romanum Pontificem, nam multæ sunt b Decretales haereticæ, sicut dicit Ocham; & hoc firmiter credo. Quando ergò quæstio est de Fide, deferenda est ad Summum Pontificem; non ut ferat sententiam, sed ut Concilium congreget, & Concilium indefectibiliter determinet.* Nem sokkal kűlőmben beszel Alfonsus à Castro: *c Patres asserunt, sedem Apostolicam nunquam à recta Fide regula deviasse. Verùm adverte, nomen Sedis Apostolicæ, non pro solo Summo Pontifice accipi, cùm hic in fide errare possit: sed Sedes Apostolica, quæ nunquam erravit, comprehendit Collegium, cujus Concilio juvatur Pontifex, & ipsum Pontificem.* Többeketis emlit d Bellarminus, a' kik ezent vitattyák; és azt irja: hogy még eddig az Anyaszentegyház nem kárhoztatta ezt az mondást, hanem *toleravit*, el-szenvedte. En ezt a' Pápárul-való vélekedést nem javallom:

a *Almain. 3. sententiar. Disput. 24. quæst. 1. dubio 6.*
b *Bellar. 4 de Pontif. c. 14. In Decretalibus non semper Decreta sed opiniones Pontificum.*
c *Lib. 1. adversus haereses. cap. 8.*
d *Bellar. lib. 4. cap. 4.*

vallom: de mindazáltal, nem akartam ide oly dolgot elegyiteni, melyrűl az Cathólicusok kőzőttis nagy kérdes vagyon, és ez-okon akarék az egész Anyaszentegyházrul, és nem csak magán az Római Páparul emlekezni.

Immár azért, hogy az Anyaszentegyház légyen Törvény-tévő az Hitrűl támadott vetekedésekben, meg bizonyodik mind azokból, mellyekkel ez-előtt az Irás magyarázásában-való méltóságát erősitők. és nagyob értelemnek okáért, illyen Kőtés bizonyságot tehetűnk:

ARGVMENTVM.

Csak az leher igaz, és bizonyos Itiló-biró az támadott petlésekben, a' kitűl kel várni bizonyos, és el-tévelyedhetetlen magyarázattyát az Isten igéjének. mivelhogy, a' mint sokszor meg mondottuk, majd ugyan nem egyébrűl vagyon viszszavonás az Keresztyénségben, hanem az Isten szavának igaz értelmérűl.

Bizonyos dolog pedig, hogy az Anyaszentegyháztúl kel az Isten szavának, igaz és bátorságos magyarázattyát vennűnk, a' mint meg bizonyitok. *Ergo, &c.*

Igy mind rendel ide forgathattyuk azokat az Bizonyságokat, mellyekkel az Irásnak igaz magyarázását az Anyaszentegyházra mutatók. Vrunkis elégséges jelenségét adá ennek az Igazságnak, midőn igiretet tőn, hogy minden igazságra viretik, és az ördögtűl soha meg nem győzetik az Anyaszentegyház. megis parancsolá, hogy ő-eleiben vessűk, ha vét ellenűnk a' mi Atyankfia. és, ha ki az ő itiletin meg nem állana, Pogánynak tartsuk őtet. Mert, jóllehet az Anyaszentegyháznak, az Isten törvényeszerent kel itilni, és az nékie igirt Igazságnak lelkétűl ugyis viseltetik, hogy ugyan nemis itilhet semmit ez-ellen: de azért, senkinek az Vr Isten oly szabadságot nē ád, hogy Itiló-mestere légyen az Anyaszentegyháznak; és annak űrűgyével, hogy az ő tetczése-szerént nem fér az Anyaszentegyház itileti az Irásnak lineajához, meg vesse az Ecclesiának végezését; hanem egy-általlyában Pogánynak mondgya, a' ki annak szavát nē fogadgya. Hazontalanis lőtt vólna az visz-szavonások le-szállitásában az Anyaszentegyházra igazitani, ha az ő itiletit meg kellene ismét sontolni 's itilni az pereseknek. Mert, ha Ariusnak szabad az Nicæabéli Győlekőzet végezését az ő elméje-szerént Irás-mellé verni: azt talállya rajta, hogy igen távul jár az Isten igéjétűl az Concilium, és igy vakmerőség nélkűl meg maradhatott vólna Arius az ő tévelygésében az Győlekőzet utánnis.

Az Atyafiak kerűlik, a' mig lehet, hogy ezt az Biróságot az Ecclesiának ne adgyák: de mikor egyéb nem lehet benne, ha nem mindenestűlis, valami részből az ő Biróságát meg-vallyák. Mert, a' mint ez-előtt mondám, az Anyaszentegyház győlekőzetinek † sokszor nagyot tulajdonitnak. Az Sz. Irás könyveinek latstromátis egyebűnnen nem vehetik, * hanem az Anyaszentegyháznak bizonyságából. és az mely Könyveket ki-rekeszténck az Sz. Irás-kőzzűl; nem egyébért részik felre, † hanem azért, mert az régi Ecclesia meg vetette, vagy kétessé tőtte ezeket. Igy azért, az Anyaszentegyháznak itiletit ókis bé-veszik akarattyok ellenis. Calvinus pedig imigyen szolt e' dologrul: * *Nos certè libenter concedimus, si qua de dogmate incidat disceptatio, Nullum esse, nec melius, nec certius remedium, quam si veterum Episcoporu Synodus conveniat, ubi controversum dogma excutiatur. Si quis igitur turbet Ecclesiam dogmate inusitato, conveniant Ecclesiæ, quæstionem examinent:*

Supra fol. 97.

† *Supra fol. 107. 170. 430*
* *Supra fol. 89. 468.*
† *Supra fol. 291. 292. &c. & Patres relati fol. 518.*
* *Calv. lib. 4. cap. 9. v. 13.*

 defini

definitionem ex Scriptura ſumptam proferant,quæ & dubitationem in plebe tollat, & os obſtruat improbis.

Ier láſſuk immár minémű Ellenvetéſekkel akarják rontani a' mi tanitáſunkat az Atyafiak: I. Az Birónak olynak kel lenni,a' ki peres fél ne légyen.De az Eccléſia,ſok viſzſzavonáſokban peres fél lehet,ugymint, midőn az ő Tulajdonáſágirul és Ieleirúl támadott egyenetléſség.*Ergo,&c.* Erősíti ezt Hunnius.Mert ha,ugymond, a' Sidó-ellen diſputálſz,mivelhogy ő bé nē vészi az Eccleſiának itiletit,nē viheted őtet más Itiló-biró eleiben, hanem csak az Sz.Irás törvényére. Tehát az Eccléſia nē lehet közönséges Biró minden igyekben. II. Vrunk azt mondgya:hogy,az ő ſzava itili azokat, a' kik nem hiſznek. III. Az Anyaſzentegyház emberekből áll. Az emberek pedig meg csalatkozhatnak. Tehát,nem lehet az Anyaſzentegyház itileti tekélletes.

Ioan. 12.v. 48.

De ezek csak ſzalma kopiák. Az Elsőre, meg kel felelniek az Atyafiaknakis.mert ugyan azon bizonyſágot az Sz. Iráſ-ellen,vagy inkáb az Iráſ-által ſzólló Sz. Lélek-ellen fordithattyák; mivelhogy errúlis támadhat viſzſzavonás; és kérdés lehet, Ha az Szent Irás légyené Biró az hitrúl-való perben? Ha az Sz. Iános látása,Iſten ſzava légyené?&c. Azt mondom azért, hogy az *Supremus Iudex*, leg felsőb Biró, ő-magais itiletet tehet az maga-ellen támaſztott törvényben. Azért, ha valamely pártos, tagadgya az fejedelemnek méltóſágát; törvény ſzerént ſententiát mondhat az Fejedelem, hogy ő az igaz Magiſtratus, emez pedig Orſzág árúló, és pártos, a' ki őtet ſzékiből ki-akarja rekeſzteni. Az Vr Iſtenis, nevezet-ſzerént arrúl az Eccleſiárul ſzólván,mely az egéſz világnak határit be-fogja,azt mondgya felőlle: hogy, ő itili meg azokat,valakik ellene fel-támadnak: *Omnem linguam reſiſtentem tibi,in iudicio iudicabis.* Az Hunnius okoskodáſára azt felelem: hogy, haſonló eſzeskedéſſel meg-mutathatná aztis az maga Vallása-ellen, hogy az Sz. Irás sem lehet Biro. Mert az Pogány-ellen nem bizonyithatunk a' Sz. Irásból, mellyet ő bé nem vészen. Miképpen azért ez világi Fejedelem tőrvényt tehet arra az pártoſra,a' ki őtet Tyránuſnak 's nem igaz Fejedelemnek mondgya: azonképpen az Eccléſia tőrvényt tehet mindenekrúl,ha ſzinte őtet nem akarják is esmérni. Az Második Bizonyſágra: Vrunk ő-maga meg magyarazza, hogy arrúl az itilettúl ſzóll, mellyel az utólſo napon meg itiltetnek az emberek az Chriſtus ſzava-ſzerént. Az Harmadikra: Igaz,hogy az ember ő-magában meg csalatkozhatik:de az Iſtennek gondviſeléſe,melyre igiretivel kötelezte magát,meg óltalmazza az Eccleſiát,hogy az őrdögtúl meg ne győzetteſſék. Mind ezeket pedig az meg magyarázott Igazſágokat, Két fő tudós Sz. Doctor ſententiajával bé-fejezem: *Cùm ſit perfectus Scripturarum canon, ſibiq; ad omnia ſatis ſuperq; ſufficiat; quid opus eſt, ut ei Eccleſiaſticæ intelligentiæ jungatur autoritas? Quia videlicet Scripturam ſacram, pro ipſa ſua altitudine,non uno eodemq; ſenſu univerſi accipiunt. Aliter illam Novatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Eunomius, Arius, aliter Iovinianus, Pelagius,aliter poſtremò Neſtorius exponit. Atq; idcircò multum neceſſe eſt propter tantos,tam varii erroris anfractus,ut Prophetica,& Apoſtolicæ interpretationis linea,*

Objectiones.

Respons.

Iſa.54. v.2.

Verſ.17.

Lirin. cont. Profan. Novit.cap.2.

ſecundùm

ſecundùm Eccleſiaſtici,& Catholici ſenſus normam dirigatur. Non oportet quærere apud alios Veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cùm Apoſtoli, quaſi in depoſitorium dives, pleniſſimè in eam contulerint omnia quæ ſunt Veritatis; uti omnis, quicunq; velit, ſumat ex ea potum vitæ. hæc eſt enim vitæ introitus. Propter quod, oportet quæ ſunt Eccleſiæ, cum ſumma diligentia diligere, & apprehendere Veritatis Traditionem. Quid enim? Et ſi de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nonne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli converſati ſunt,& ab eis de præſenti quæſtione ſumere,quod certum,& re liquidum eſt?

Irenæus lib. 3.cap.4.

Ezekből az Két könyvben meg magyarázott igazſágokból,azt eſzedben veheted, a'mit ennek előtteis mondánk; hogy, noha az Atyafiak tettetik, hogy az Sz. Iráſt ők bőcsúllettel fogadgyák: de a'mit Sz. Agoſton monda közönségeſen az Tévelygőkrúl, azt az Atyafiakrais igazán téritthettyúk; hogy az Iráſnak minden bőcsúlletit fel forgattyák,és csak az magok tetczéſe az ő Sz. Iráſok.Mert ſemmit hinni nem akarnak, a' mi nincs meg irva. Sohult pedig irva nincſen, hogy ezt az Evangéliomot,mellyet Sz. Máte neve alatt olvaſunk, Sz. Máte irta, hogy az Sz. Lélek vezérléſéből irta,hogy éppen és tiſztán ugy vagyon a'mint irta,&c. Es a'mit errúl az Evangeliomrul mondok, azont kel értenúnk az több Könyvekrúlis. Ennek-fölőtte, az Sz. Irás nem kúlőmben Iſten ſzava, * hanem csak az ő igaz értelmében. Az Iráſnak pedig igaz értelme, nem egyéb az el-ſzakadott Atyafiaknál, hanem az magok tulajdon elméjek fejtegetéſe's magyarázaſa. Tehát ő-nállok, az Iſten igéje nem egyéb, az magok tetczéſénél. Es igy csallyák meg az ſzegény kőſſéget, az Iſten igéjének fényes czégére alatt, az ő kócſagos fejeknek álmát oſztogatván. Mi pedig az Iſten ſzavát ollyan értelemben véſzúk, az minéműben eleitúl-fogva az egéſz Kereſztyéni eggyeſſég vőtte, és a' mellyet ſzent életekkel, csudatételekkel, teſtek ſzakadáſával, és vérek ontáſával bé-pecsétlettek 's meg erősſítettek az Iſtennek kedves ſzolgai.

Supra,f.98.

Vide Supra f.288.& 93.

**Supra,fol. 500.*

Supra,fol. 103.285.

NYOLCZADIK KEONYV.

AZ ANYASZENTEGYHAZRUL.

ELSEO RESZE.

MI LEGYEN AZ ANYASZENTEGYHAZ?

§.1. Mely szükséges légyen az igaz Ecclésiát meg esmérni.

1. Petr. 2. v. 9. Rom. 1. v. 6.

BIzonyos dolog, hogy az Istennek e' földön kiválasztott nyája vagyon, mellyet Törvényével igazgat, Szentségivel és tanitásával legeltet. Ezt az Isteni kegyelmességnek ingyen-való hivatallyáért, Görög szóval *Ecclesiának*, az az, Hivattatotnak nevezi az Evangélium, *Matth. 16. v. 18. cap. 18. v. 17.* miképpen az Sidó hivek sokaságát, az gyülekezetért *Synagógának*, az az, össze gyüjtetetnek hitták. Iöllehet pedig az Ecclesiának neve, néha csak valamely városban, vagy házban-való Hivekre értetik, *1. Corinth. 1. v. 2. cap. 16. v. 19.* de gyakrabban az Hiveknek közönséges gyülekezetit jegyzi. Ezt pedig az ECCLESIAT, mellyet mi Anyaszentegyháznak hivunk, az Sz. Irás, néha Christus IEGYESENEK nevezi, és az jámbor házasoknak tükörül adgya, Christus Vrunknak az Ecclesiával-való kötelességét, *Eph. 5. v. 24. 25. 32. Apocal. 19. v. 9. Cap. 21. v. 2. 9.* Mely nevezettel, nem csak azt jelenti, hogy mint Iegyesét szereti, szép ajándékival ékesgeti, és az Bárány menyegzőjének napján, az menyországnak uraságában béis viszi az Ecclesiát: de aztis elönkben adgya, hogy özvegyen nem marad a' mi Vő-legényünk, és el nem válik Mátkájától. mert ez az jambor házasság fel nem bomolhat semmiképpen. Másutt, az Ecclésia Christus TESTENEK neveztetik, *Ephes. 1. v. 22. cap. 4. v. 15. 16. cap. 5. v. 23. 30. Coloss. 1. v. 18. 24. cap. 2. v. 19. Rom. 12. v. 5. 1. Corinth. 10. v. 17. cap. 12. v. 27.* Ebből értenünk adatik, hogy Christustúl el nem szakadhat az ő Teste, hanem ő tölle (mint az tagok az főtúl) szünetlen vezéreltetik, és mennyei ajándékoknak nedvességével öntöztetik. Neveztetik Isten HAZANAK, *1. Tim. 3. v. 15. Hebr. 10. v. 21.* Isten VARASANAK, *Hebr. 12. v. 22. Apocal. 21. v. 2. 10. 14. 15. Matth. 5. v. 14.* Isten TEMPLOMANAK, *Ephes. 2. v. 21. 1. Corinth. 3. v. 17.* Isten ORSZAGANAK, *Daniel. 7. v. 14. Luca 1. v. 33. cap. 16. v. 16.* Isten AKLANAK, *Ioan. 10. v. 16.* Igasság OSZLOPANAK, *1. Tim. 3. v. 15.* Ezekkel, és több sok bőcsülletes nevezetekkel, jelenti az Vr Isten, hogy állandó, és az ördög erejével le nem dölendő éppület az Ecclésia. mivelhogy, a' ki ezt az Házat, ezt az Várat, ezt az Templomot, és Akólt éppitette, a' ki ezt az Kő-szálat fel-állatta,

Matth. 16. v. 18.

Matth. 6. v. 26.

fö-

fövenyen nem szokott éppiteni, mint az Evangeliomban meg gyalázott ember; hanem, a'mint maga mondgya, Kő-sziklára rakta az ő Ecclésiáját.

Matth. 16. v. 18.

De mindeneknek fölötte, ezekkel az bőcsülletes nevezetekkel, azt akarta jelenteni az Vr Isten; hogy, Valaki az Anyaszentegyházban nincsen, nem lehet ő cseléde, tagja, és jegyese: nem lehet országához tartozó hive: nem lehet ő fia. Mert; valakinek nem Annya az Anyaszentegyház, annak nem Attya az Vr Isten, a'mint Sz. Cypriánus Martyr, és Sz. Agoston fel-jegyzették: *a Adulterari non potest Sponsa Christi, incorrupta est, & pudica. Non pervenit ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. alienus est, profanus est, hostis est. Habere jam non potest DEVM Patrem, qui Ecclesiam non habet Matrem. b Non habebit DEVM Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere Matrem.* Annakokáért, ugyan ezen Sz. Doctorok, követvén Sz. Péter Apostolt, hasonlittyák az Anyaszentegyházat az Noe Bárkájához, mely-kivül senki meg nem szabadulhatott: *c St potuit evadere quisquam, qui extra arcam Noe fuit; & qui extra Ecclesiam foris fuerit, evadet.* Aztis mondgyák: hogy, ha az el-metszett tagokban elevenség nem maradhat, és az tört ágak meg-aszsnak; ha az forrástul el-szakasztott patakok ki-száradnak: kétségnélkül annakis el kel veszni, valaki az Anyaszentegyháznak eggyességétül el-válik: *d Corpus unum, discidio compaginis separari, divulsis lateratione visceribus in frusta discerpi non potest. Quicquid à matrice discesserit, seorsim vivere & spirare non poterit, substantiam salutis amittit. e Avelle radium solis à corpore, divisionem lucis unitas non capit. ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit. à fonte præcide rivum, præcisus arescit. Sic & Ecclesia Domum luce perfusa, per orbem radios porrigit. quisquis ab Ecclesia segregatur, à promissis Ecclesiæ separatur.*

Azt mondgyák azért a' Doctorok: hogy, Akárki menyi jót cselekedgyék, és bár ugyan halált szévedgyenis az Christus nevéjért, de az Anyaszentegyház kivül soha az üdvösségre nem juthat: *f Extra Ecclesiam Catholicam totum potest, præter salutem. potest habere honorem, potest habere Sacramentum, potest cantare Alleluja, potest respondere Amen, potest Evangelium tenere, potest in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti fidem habere & prædicare; sed nusquam, nisi in Ecclesia Catholica, salutem potest invenire. Plus dico: Si foris patitur, dicat ei inimicus Christi, Pone thus idolis, adora DEOS meos, & non adorans occidatur ab inimico Christi; sanguinem fundere potest, coronam accipere non potest. g Qui extra Ecclesiam Christi colligunt, etiamsi occisi in Confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est. h Cum DEO manere non possunt, qui esse in Ecclesia DEI unanimes noluerunt. ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel objecti bestiis animas suas ponant: non erit illa Fidei corona, sed pœna perfidiæ. Occidi talis potest, coronari non potest. i Quantum quisq; amat Ecclesiam, tantum habet Spiritum Sanctum. k Ecclesia Catholica sola corpus est Christi: extra hoc corpus, neminem vivificat Spiritus Sanctus. l Quisquis ergo ab Ecclesia Catholica fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet; hoc solo scelere, quòd à Christi unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed ira DEI manet super eum.*

a *Cyprian. de Unit. Eccl. n. 20.*

b *Aug. to. 9. l. 4. de Symb. cap. 10. 1. Petr. 3. v. 20. 21.*

c *Cypr. loc. citat. Similia Augustinus tom. 7. lib. 5. de Bapt. cap. ult. de Unit. Eccles. ca. 5.*

d *Cyprian. ibid. n. 72.*

e *Ibid. n. 19. & refert. Aug. tom. 9. lib. 2. contr. Crescon. ca. 33. & Serm. 1. in vigil. Pentec.*

f *Aug. to. 7. Sermon. de Gestis cum Emerito, post med.*

g *Cypria. de Unit. Eccle. n. 43.*

h *Ibi. n. 46.*

i *Aug. to. 9. Tract. 32. in Ioan.*

k *Aug. epist. 50. in fine.*

l *Aug. epist. 152. ante med.*

Végezetre,azt meri mondani Sz. Agoston: hogy, Nem Keresztyén az, valaki az Anyaszentegyházban nincsen : *Quisquis ille est, & qualiscunq; ille est ; Christianus non est , qui in Christi Ecclesia non est.* Az több Sz. Doctorokis ugyan ezent vitattyák, midőn az Anyaszentegyháztúl el-szakadott tévelygőt nem akarják Keresztyénnek hinyia. Sőt, Sz. Agoston Antichristusnak nevezi mind azokat, valakik az Anyaszentegyházból ki mentenek: *a Omnes certè qui exeunt de Ecclesia , & à veritate Ecclesiæ prætiduntur, Antichristi sunt.* Nem csak az Sz. Doctorok pedig, de ő magokis az Vjító Atyaſiak meg-vallyák, hogy veszni kel annak, valaki az igaz Ecclésiában nincsen: *b Vel uno Matris elogio discamus, quàm utilis, imò necessaria sit nobis ejus cognitio ; quando non aliùs est in vitam ingressus , nisi nos ipsa concipiat in utero , nisi pariat , nisi nos alat suis uberibus , demiq; sub custodia sua nos tueatur. Adde, quòd extra ejus gremium , nulla est speranda peccatorum remissio, nec ulla salus. c Quibus DEVS est Pater, iis Ecclesia debet esse Mater. d Negamus eos coram DEO vivere posse, qui cum una DEI Ecclesia non communicant, sed ab ea se separant. Nam ut extra arcam Noe non erat ulla salus: ita, &c.*

Ezekből ki tetczik, mely szükséges légyen az igaz Ecclesiát megesmérnünk, mivelhogy ebben forog a' mi üdvösségünknek sarka. Mert ha ezt meg esmérhettyük, nem szükség egyéb versengéseken akadoznunk: hanem, az Sz. Hieronymus mondása szerént, az ő itiletivel minden hamisságnak folyamit meg szárazthattyuk: *e Poteram omnes propositionum rivulos uno Ecclesiæ Sole siccare.* Mert az Irenæus mondása-szerént, *f* az Apostoloktul le-tétetett Igazságnak gazdag Tárháza az Ecclésia. Ha pedig ezt fel nem talállyuk, nines semmi reménség az Hitbéli eggyességrül: *g Nulla est securitas unitatis, nisi DEI Ecclesia declarata.* mert, az *h* Sz. Agoston mondása szerént, az Evangeliomnak sem hihet ember az Anyaszentegyháznak bizonysága-nélkül. az Irásnakis igaz értelmét, mástúl ő-kivüle nem vehettyük. Annakokáért szorgalmatoson intnek az régi Doctorok, hogy minden tehetségünket az Anyaszentegyháznak meg esmerésére fordítsuk: *i Cum Novatiani, aut Valentiniani, seu quilibet alii nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso, humana & externa vocabula induerunt. Sola igitur Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic est fons Veritatis , hoc est domicilium Fidei , hoc templum DEI: quo si quis non intraverit, vel à quo si quis exierit , à spe vitæ, ac salutis æternæ alienus est. Neminem igitur sibi oportet pertinaci contentione blandiri. Agitur enim de vita & salute , cui nisi caute ac diligenter consulatur, amissa erit.* Es annyival szorgalmatosban kell ez dologban vigyáznunk, menyivel inkáb mesterkedik minden Tévelygő gyülekőzet, hogy magát igaz Ecclésiának tetesse: *k Novatianus simiarum more, quæ cùm homines non sint, homines tamen imitantur, vult Ecclesiæ Catholicæ auctoritatem sibi vindicare, quando ipse in Ecclesia non sit. l Et hæretici congregationes suas, Ecclesias vocant. m Faciunt favos & vespæ, faciunt Ecclesias & Marcionita.*

Az Anyaszentegyházat pedig, azt mondgya Sz. Agoston, hogy az Sz. Irásban kel fel-keresni, mikor *n* azokkal vetekedünk, kik immár hittenek az Evangeliónak. mert ugyanis ezen Sz. Doctor azt mondgya: hogy sokkal világosban szóllottak az Próféták ac Ecclésiárúl, hogy sem önnön-

magárúl

Aug. tō. 10. Serm. 1. in Vigil. Pentec. cap. 12. Lásd Alvinci. V. levelét.
a Aug. tō. 8. Tract. 3. in epist. Joan.
b Calvi. Instit. lib. 4. c. 1. n. 4.
c Philip. in Locu. tit. de Bapt. parvul.
d Confes. Helvet. cap. 17. fol. 40.
e Hier. cont. Lucifer. in fine.
f Irenæus Supra f. 331
g Aug. li. 3. contr. Parmen. cap. 5.
h Supra fol. 95.
i Lactant. li. 4. Divin. Instit. cap. 30.
k Cypr. epist. 73. ad Jubaj n. 9.
l Aug. tō. 3. De Fide & Symb. c. 10.
m Tert. l. 4 contr. Marcio. cap. 5.
n Cum aliis vt agēdum, vide sup. fol. 42. & 88.

magárul Christus Vrunkrúl : *a Quæstio est, Vbi sit Ecclesia? In verbis Capitis sui eam quærere debemus, qui optimè novit Corpus suum. b Sunt libri Dominici, quorum autoritati utriq; consentimus , utriq; credimus, utriq; servimus. ibi quæramus Ecclesiam. c In Scripturis sacris , Ecclesia manifestè cognoscitur. d Obscurius dixerunt Prophetæ de Christo, quàm de Ecclesia : propterea , quia videbant in spiritu, homines de Christo non tantam litem habituros , de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. e Qui ergo falli metuit obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.* Holott azért mind úrunk vagyon, mellyen az Ecclesiának visgálásában el-indúlhatunk ; mind pedig az ő fel-keresésének szükségesé-vóltát értyük : az Istennek segitségével jer fáradgyunk miis az Anyaszentegyháznak esmérésében.

§. 2. Miesoda légyen az Anyaszentegyház?

Nem egyéb az Anyaszentegyház, hanem azoknak Gyülekőzete, kik igaz hittel, és külső Sacramentomoknak eggyességével egybe-foglaltatak. Mert, a' mint *f* Sz. Agoston szóll, miképpen mi bennünk belső és láthatatlan élteto lélek vagyon, e' mellett külső testis vagyon; és minden tagok az lélektúl elevenittetnek, egymás közöttis pedig egybe vannak foglaltatva : azonképpen az Christus testében, az Anyaszentegyházban, igaz Hitnek kel lenni, mely az embereket láthatatlanúl eggyé tegye. de e' mellett külső jeleknek, és Isteni szolgálatnak formája-által, láthatóképpennis egybe kel kötöztetniök: *g In nullum enim nomen Religionis , seu verum seu falsum, coagulari homines possunt , nisi aliquo signaculorum , seu Sacramentorum visibilium consortio colligentur.* mert e' nélkúl eggyesség és szövetség nem lehetne az külömbözó tagok között. Nem sokkal külömben magyarázza Calvinusis az Anyaszentegyháznak mivóltát, imigyé szólvan: *h Ecclesia Vniversalis est collecta ex quibuscunq; gentibus multitudo , quæ intervallis locorum dissita & dispersa , in unam tamen Divinæ Doctrinæ veritatem consentit , & ejusdem Religionis vinculo colligata est.*

Ebben az Ecclesiának mivóltában, Két gánesot találnak az mostani Atyaiak.

Elóször: Némellyek azt vitattyák; *i* hogy, az Titkos Eretnekek, igaz Hit-nélkúlis az Ecclésiában vannak. Némellyek pedig, *k* csak azokat akarják egy akolban rekeszteni, kik, ha hamisságot tanitnakis az fundamentomban nem tétováznak.

De jóllehet az titkon lappangó Eretnekek, külsóképpen az Anyaszentegyháznak társaságában vannak : mindazonáltal, igaz Hit nem lévén bennek, *l* szókött szolgai, árulói, kémjei az Ecclesiának, nem igaz tagjai: *m Hæretici non ideò putandi sunt esse in Christi corpore, quod est Ecclesia, quia Sacramentorum ejus corporaliter participes fiunt. n Hæreticus non pertinet ad Ecclesiam Catholicam. o Tunc quisq; infructuosus, & nondum à radice præcisus est, cum malâ cupiditate agit quidem illa opera , de quibus dictum est, qui talia agunt regnum DEI non possidebunt : Sed cum pro ipsis operibus, etiam Veritati resistere cœperit , tunc præciditur. Et multi tales sunt in Sacramentorum communione cum Ecclesia , & tamen jam non sunt in Ecclesia.* Az Sz. Irás szólvan az Eretnekekrúl,

a Aug. tō. 7. de Unit. Eccles. cap. 2.
b Cap. 3.
c Cap. 16.
d Tom. 8 in Psal. 30 Concio. 2.
e Tom. 7. li. 1. cor. (resco. cap. 33.

Definitio hac omnitē pere, etiā Sede vacante, &c. cūvenit Ecclesiæ. Idcomettio Pontifex in ea non sit.
f Aug. to. 7. Collat. 3. dici, cap. 10.
g Aug. 19. cont. Faust. cap. 11. Damasc. 4. De fide, cap. 13.
h Calv. li. 4. cap. 1. n. 9.

I.

i Withaker. qust. 1. de Eccles. cap. 10.
k Supra fol. 253.
l Ita Aug. To. 6. Cone. ad Catechū. cap. 20.
m Aug. tō. 7. li. 3. cot. lit. Petil. c. 108.
n To. 3. de Fide & Symb. cap. 10.
o Tom. 7 de Unit. Eccle. in fine.

rúl, azt mondgya : hogy, ezek el-szakaſztották magokat, *Iude, v. 19.* ki mentek közzűllünk, *1.Ioan.2.v.19.* az Iſtennek hálóját el-ſzaggatták, *Luc. 5.v.6.* az Hitnek hajóját el-rontották, *1.Tim.1.v.19.* Tehát nincſenek az Chriſtus hajójában, és nyájában. Ennek-fölötte, tartozunk az Eretnek embertűl futni, és az ő ſzövetſégét el-távoztatni, *Tit.3.v.10. Ioan.epiſt. 2.v.10. Rom.16.v.17.* Sőt őket ugyan Pogányoknak kel tartani, *a* mert nem engednek az Eccleſiának. maga, ha azon egy teſtnek tagjai vólnának, takargatni és táplálni kellene őket; a'mint Sz. Pál jelenti, *Epheſ.5. v.29.* Aztis meg-mutatók *b* ennek-előtte, hogy az fondamentomot felbontya minden Tévelygés, mely az Anyaſzentegyháznak tanitáſa-ellen vakmerőjűl tuſakodik. és, a'ki csák egy dologban el-szakaſztyais az Hitnek eggyeſſégét, az üdvőſſégtűl ki-rekeſztetik. Annakokáért, Eudvőzitőnk, mikor azt mondgya, *c* hogy az konkoly egy mezőben nevekedik az jó maggal : nem az Eccleſiát, hanem ez világot magyarázza az mezőn.

Másodſzor azt mondgyák : hogy, az igaz Eccleſia csák azoknak gyölekőzete, kik Meg-igazittattak és őröktűl-fogva az üdvőſſégre válaſztattak. Ezt tanitotta nagy részre *d* Pelágius, és az *e* Donatiſták; mint *f* elébbis emlitők. az Auguſtai Confeſſio ezt illyen ſzókkal jelenti: *g Eſt autem Eccleſia congregatio Sanctorum, in qua Evangelium recte docetur, & recte adminiſtrantur Sacramenta. h Eccleſia propriè eſt congregatio Sanctorum, & vere credentium.* Calvinus pedig imigyen ir: *i Eccleſia vera coram DEO eſt, in quam nulli recipiuntur, niſi qui & adoptionis gratia filii DEI ſunt, & Spiritus ſanctificatione vera Chriſti membra. k Eccleſiæ fundamentum, eſt arcana DEI electio.* Hasonló dolgot rebeſget az Helvéciai Confeſſiója, mikor azt mondgya: hogy, *l Eccleſia eſt collectio Sanctorum, qui omnibus bonis per Chriſtum oblatis, Fide participant.* Ennél kűlőmbet nemis tanithatnak az Calviniſták az felvetett fundamentom-ſzerént. Mert azt vitattyák: *m* hogy, ſenki nem lehet részes az igaz Hitben, hanem csák a'kit az Iſten őrők élettre válaſztott. A'kiben pedig egyſzer az Hitnek ſzikrája eſik, többé az el nem alusik. Ezek igy lévén, ha az igaz Hit ſzűkſéges az Eccléſiában-való lételre : következik, hogy ſenki az Eccléſiában nem lehet, hanem csák a'ki el-válaſztatott. Bizonyittyák *n* ezt az ő vélkedéſeket: I. Mert az Anyaſzentegyház, Chriſtus teſte lévén, ſzűkſég hogy az ő tagjai, Chriſtus tagjai légyenek, és ő-tőle el ne ſzakadgyanak. Nem lehetnek pedig Chriſtus tagjai az bűnben heverők, kik el-ſzakadtak Chriſtuſtűl, és őrdög tagjai lőttek; a'mint olvaſſuk, *Ioan.8.v.44. 1.Ioan.3.v.8.* II. Az Chriſtus legyeſe mindeneſtűl csák *o* Szépnek, *p* macula és tőpőrődéſnélkűl valónak neveztetik. III. Az Anyaſzentegyháznak nevekedni kel szűntelen, *Epheſ.2.v.2. Coloſſ.2.v.19.* az hólt tagok pedig nem nevekedhetnek. IV. Vrunk azt mondgya : hogy, az ő Iuhai el nem vesznek, hanem üdvőzűlnek, *Ioan.10.v.9.28.* Tehát csák az válaſztottak az ő Iuhai. Sz. Iánosis azokrűl, kik ki-mennek, azt irja : hogy, nem vóltak közzűlünkvalók. V. Sz. Agoſtonnalis bizonyitnak: *q Qui ſolis verbis, non facto, ſeculo renuntiant, quomodo pertinent ad arcæ Noe myſterium? r Eccleſia incorrupta, caſta, & pudica eſt, & ideo non ad eam pertinent avari, raptores, fœneratores. s Malos*

Matth.18. v.16.
b *Supra fol. 89.254.*
c *Matth.13. v.38. Aug.tom.3. Collat.3.dici.c.4.Tom. 4.qu.11. in Matth.*
d *Aug.hær.6. hæreſ.88.*
e *Hæreſ.69.*
f *Supra fol. 264.*
g *Confeſſ. Aug.art.7.*
h *Art.8.*
i *Calv.li.4. cap.1.n.7.*
k *Calv.li.4. cap.1.n.2.*
l *Cófeſ.Helvet.art.17.*
m *Supr.fol. 209.*
n *Vithaker. & alii.*
o *Canti.4. v.7.*
p *Epheſ.5. v.27.*
q *Aug.hær.7. l.5.de Bapt. cap.ult.*
r *Lib.4.c.2.*
s *Lib.6.c.3.*

non

non pertinere ad ſanctam Eccleſiam DEI, quamvis intus eſſe videantur, ex hoc apertiſſimè apparet, quia iſti ſunt avari, raptores, fœneratores. Illa autem, columba unica, caſta, ſine macula & rugâ, &c.

Ezis csák hivſágos vélekedés. Mert, hogy az bűnben esett, és végre el-veſzendő emberekis, mig az igaz Hitet meg-tartyák, Anyaſzentegyház tagjai légyenek, azzal bizonyittya Sz. Agoſton: hogy, *a* Vrunk az ő hálójában, mind jó'ſmind gonosz halakat mondatik fogni, és az parton, az az, világ végén léſzen ezeknek el-válaſztáſa. *b* Az Menyegzős házbannis, nem csák azok találtatnak, kiknek menyegzős ruhájok vala, hanem, a'ki ſuſnya kőntősben őltőzött vóltis. Az Chriſtus *c* aklában, nem csák bárányok, hanem bakokis rekeſztetnek. Az Vr csűriben, *d* nem csák tiſzta ſzem, hanem polyvais vagyon. sőt több az polyva, ugymond Szent Agoſton, *e* hogy ſem az búza. Vgyan ezen igazſágot erősíti Sz. Cypriánus Martyr, az Sz. Pál iratsából, ki az Eccleſiát *f* Iſten házának nevezi, és azt mondgya : hogy, az nagy házban, nem csák arany és ezűſt edények vannak, *g* hanem gyalázatos edényekis. Másutt, nem az kűlsőkrűl, hanem ugyan az ben-valókrűl ſzolván Sz. Pál, *h* azt irja : hogy, az atyafiak közőtt, az az, ugyan azon Anyaſzentegyháznak fiai közőttis, paráznák, ragadozók, részegeſek vannak. Azzalis erősíti ezt *i* Sz. Agoſton : mert az mi legyesűnk, az ő leanyi-közzűlis nemellyeket tövisſeknek nevez : *Spinas appellat, propter malignitatem morum: filias, propter communionem Sacramentorum.* Másutt azt mondgya Vrunk: *k* hogy, ſok ſzólo-veſzlők nem gyümőlcsőzvén Chriſtuſban, el-tőretnek, és tűzre vettetnek. Ennek-fölötte, az Eccleſiának tagjai-közzűl találtatnak engedetlenekis, kiket ugy kel tartani, mint az Pogányokat, *Matth.18.v.17.* ő-belőlle ſokan ki-mennek, és meg csállyák az tanitványokat, *1.Ioan.2.v.19. Act.20.v.30. 2.Pet.2.v.1.* Az hivataloſok-közzűlis csak keveſen vannak az válaſztottak, *Matth.20.v.16.* Végezetre, ha az bűnősők ki-rekeſztetnének az Eccleſiátúl, Pœnitentia ſem vólna az Eccleſiában: az bűnnek bocſánattyáért ſem könyőrőghetne az Kereſztyéni győleközet. De ha mind ezek nem vólnánakis, csak abbólis ki-tetczenek az Ellenkedő vélekedéſnek hamiſſága, hogy, ha csak az Válaſztottak és Szentek vólnának az Eccléſiában, minthogy ſenki nem tudhattya ki légyen el-válaſztva az Iſtentűl, nem tudhatnók mellyik légyen az igaz Anyaſzentegyház, és igy ő-tőlle ſem tanulhatnánk; az az, ſem az Sz. Iráſtúl, ſem ennek tekélletes magyarázattyárúl bizonyſágot nem adhatna.

Végezetre, az fellyűl emlitett tudományban, nagyot botlanak az Calviniſták. Mert, magán az Iſtennek válaſztáſa nem téſzen minket az Eccléſiának tagjaivá, mivelhogy, a'ki Iſtennek Válaſztotta, egy ideig el-ſzakadhat az Eccléſiátúl; mint meg láthatod Sz. Pálnál, *Epheſ.2.v.1.2.12. cap.5.v.8. Gal.1.v.13.* Nemis igaz, hogy a'ki egyſzer hiſzen, és meg igazul, többé el nem eshetik. mert Sz. Pál világoſon mondgya : hogy, a'kik jól futnak vala, ki csnek néha az Iſtennek kedvéből, és nem engednek az Igazſágnak. Sokan az Hitnek hajóját el rontyák, *1.Tim.1.v.19.* Sokan az Hitből ki-csnek, *1.Tim.1.v.6.cap.4.v.1. cap.6.v.10. Heb.6.v.4. Act.20.v.*

a *Aug.to.7. de Unit.Eccleſ.cap.13. Matth.13. v.47.*
b *Matt.22. v.12.*
c *Matth.25. v.32.*
d *Matth.3. v.12.*
e *Aug.to.8. in Pſal.47. Suſcepimus Deus, &c.*
f *Cypr epiſt. 52.n.78. 1.Timot.3. v.15.*
g *2.Tim.2. v.20. Ro.9. v.21.*
h *1.Corinth. 5.v.1. 11.12.*
i *Aug. illo cap.13 de Vnit.Eccleſ. Canticor.2. v.2.*
k *Joan.15. v.2.6.*

Gal.5.v.4. & 7. cap.3.v.3.

Joan.15.v.2.6. Luc.8.v.13.

a *1. Corint. 10.v.12.*
b *1. Corinth. 9.v.26.*
c *Ezech.18. v.24.25.*

Aug.tom.7. lib. 2. contr. Crescon. ca. 21.

d *Aug. 2. Retract. ca. 18. lib.4. contr. duas Epist. Pelag. ca.7.*
e *Mortua membra carent vitali operatione, quæ æternæ vitæ mercatur: non carent omni operatione spiritus, membra Ecclesiæ conjungentis, quia Fidem habent.*

30. 2.Tim.2.v.18. Vrunk pedig, nem csak azt mondgya, hogy az ô-beléóltatott szôlô-veszszó, ha jó gyümölcsöt nem teremt, el-vágatik 's tûzre vettetik : de egynémellyektûl aztis mondgya, hogy ideig hiszneк, 's azután hátra állanak. Es, ha az el nem eshetik, a' ki egyszer fel-állott: mi okon int az Vr Isten, a hogy vigyázzon a' ki áll, és el ne essék? miért retteg b Sz. Pál, hogy el ne vettessék? miért fenyegeti az Vr Isten az igaz embert, c ha ki-esendik az Igazságból? Bizony, az Efesomi Püspökrûl azt olvassuk : hogy, ki-esék az elébbi szeretetbôl, *Apoc.2.v.4.* Saulnál tekélletesb férfiu nem vala Israelben; *1.Reg.9.v.2.* de végre ugyan megvetteték. Salamon az Istennek kedvese vala, *2.Reg.12.v.25.* de nékiis mint lón dolga utóllyára, tudgyuk. Mostannis naponként sokak ezenképpen járnak. mert, a' kik meg-keresztelkednek, az Ecclésiában óltatnak, *Act.2.v.41.* Christusban öltöznek, *Galat.3.v.27.* és egy teste lésznek az több tagokkal, *1.Corinth.12.v.13.* mindazáltal, számtalanon ezek-közzûl elvesznek, és vagy Pogánysagra, vagy egyéb Tévelygésre hajolnak, avagy rút bûnökkel meg-terheltetnek.

Az Ellenünk-támasztott Bizonyságokat kûnyû meg-fejteni: Az Elsôre azt mondom : hogy, Christus tagja lehet ember, az igaz Hit által : de az ô gonosz eletének rutságával, az ördög tagjai-közzéis számláltathatik. miképpen ez világ-szerentis, azon egy ember, két ellenkezô országnak tagja lehet. Christus Vrunknak azért, Három rendbéli Tagjai vannak ez világon : Némellyek, csak az egy Hit-által foglaltattak ô-hozzá : Némellyek, hittel 's szeretettel : Némellyek pedig, az örök dûcsôségre-való választással is. Es az utólsó rendbéli tagokrûl szôll Sz. Agoston, midón azt irja : hogy, Christusnak nincsenek kárhozott tagjai. Az Masodikra azt mondom : hogy, Az Ecclésia tisztának, 's szentnek mondatik : nem azért, hogy az ô tagjaiban semmi vétek nem volna, hanem; I. Az ô tudományának, és Szentségének tisztaságáért, II. *Per Synechdochen*, a' mi egy részét illeti, éppen az Anyaszentegyháznak tulajdonittatik. Miképpen, rakás buzának nevezed, a' melyben polyva 's konkolyis vagyon; hordó bornak nevezed, a' melyben söprûis vagyon: hasonlóképpen az Ecclésia, Szentnek neveztetik az bôcsûlletesb tagoktul, noha vannak gonoszszakis benne. III. Sz. Agoston nem egy helyen irja: d hogy az Anyaszentegyház, tisztának, és macula-nélkûl-valónak azért mondatik, mert menyországban illyen lészen. Az Harmadikra kûnyû az felelet : Nevekedik az Anyaszentegyház, mind az utólsó napiglan, mert az Keresztség-által, fiakat szûl Istennek, és az ô eleven tagjainak szentségeis óregbedik. Vannak e' mellett e Hólt tagokis, mellyek, noha az bûn miatt ki-estek az Isten kedvébôl, és az szeretet nem eleveniti cselekedeteket : mindazáltal, igaz Hitekkel Christushoz kôtöztettek. kik gyakran, nem hogy nevekednének az tekélletes élerben, de inkáb az gonoszságban mélyebben merûlnek. De nem ezekre néz az Irás, mikor nevekedni mondgya az Ecclesiát, hanem az bôcsûlletesb tagokra. Az Negyedikre, kétképpennis felelhetünk. I. Vrunk Sz. Jánosnál szóll azokrul az Iuhókrûl, mellyeket nem csak itt ez világon

az ô aklába fogadott, de az örök életreis el-választott. miképpen másutis olvassuk, hogy az Iuhok nevén, csak az Választottakat érti az Sz. Irás. II. Ezt az igiretet csak ugy kel venni, mint sok egyéb fogadásokat; ugymint, mikor azt mondgya az Irás, hogy, Valaki az Vrnak nevét segitségûl hija, üdvözûl, *Rom.10.v.13.* valaki meg-alázza magát, fel-emeltetik, *Matth.23.v.12. &c.* Ezeket ugy kel magyarázni, hogy ha egyébûnnen akadék nem támad; ha egyéb szûkséges dolgok az imádsághoz járulnak, üdvözûl a' ki segitségûl hija az Vrat. Azokon pedig, kik ki-mentek, mert közzûlünk-valók nem vóltak, † Sz. Agoston érti az titkos Eretnekeket; kik, mivelhogy szûvel velünk nem vóltak, külsôképpennis tôllünk elszakadnak. Másutt * ugy magyarázza az Sz. János mondását : hogy, a' kik el nem választattak az örök életre, noha egy-ideig Istennek fiai ôkis, de végre nem maradnak az Választottakkal. Az Eotôdikre, ômaga meg-felel Sz. Agoston; ki az maga mondását elô-hozván, azt irja: hogy, midôn az Ecclésiát vétek-nélkûl-valónak nevezte, nem úgy értette, hogy immár illyen légyen, hanem hogy az bódogságban illyen kezd lennie : *Vbicunq; commemoravi Ecclesiam non habentem maculam, non sic accipiendum est, quasi jam sit, sed quæ præparatur ut sit, quando apparebit etiam gloriosa.*

Matth. 25. v.33.

† *Tract.61. in Joan.li.3. De Baptis. cap.18.*
* *De bono perfever.ca. 8. De corrept.et grat. cap.9. Aug. tom.1. 2. Retract. cap.18.*

MASODIK RESZE.

AZ ANYASZENTEGYHAZ VILAG VEGEIG MEGmarad, és el nem tévelyedhetik.

§.1. El-fogyhatatlan az igaz Ecclésia.

Az el-idegenült Atyafiak, csuda mely álhatatlanul beszéllenek e' dologban. Mert, a' mint ennek-elôtte az Augustai Confessiónak 's Calvinusnak tulajdon szavaiból meg hallók, gyakran azt beszéllik: hogy, az Anyaszentegyház, melyben igazán tanittatik az Isten igéje, és igazán szolgáltatnak az Sacramentomok, soha el nem fogy, hanem világ végéig meg marad. Az Helvéciai Confessióis igy szóll e' dologrûl : † *Oportet omnino semper fuisse, nunc esse, & ad finem usq; seculi futuram esse Ecclesiam.* Es ezt szép bizonyságokkal megis erôsíti Calvinus, *4. Instit. cap.1.n.17.* Eszekben vövék az-után, hogy ez igy lévén, az ô Ecclésiájoknak hamissága szemeiben kerûl, mivelhogy egész Ezer esztendôtûl-fogva, soha hire sem volt az ô Ecclésiájoknak és vallásoknak, a' mint eléb * meg bizonyitók: forditván azért az kaszát, azt vitattyák; hogy, Ezer esztendôtûl-fogva tellyességgel-le-omlott, és el-hanyatlott vólt az Ecclesia : hanem, Luther Márton, egyes-egyedûl kezdette ismét fel-állatni az Istennek házát. Ezeket, a' magok tulajdon szavaiból régen meg hallottuk.

Az régi Sz. Doctorok, és az egész Keresztyén Anyaszentegyház, ez ellen azt tanittyák : hogy, az erôs kô-sziklán eppitteteti Ecclésiát, ugy meg erôsitette az ô legyese, hogy soha világ végéig le ne omollyon, se el ne foggyon; hanem az Pogányok fegyvere, és az Eretnekek rágalmazó nyelve-között meg-maradgyon. Miképpen azért az Sidókat mentûl

Matth. 25. v.33.

† *Confess. Helvet. art. 17. initiò. Idem Magdeb. Cent.1. lib.1. cap.4. & lib.2.c.4.*
* *Suprà, fol. 145.*

Suprà fol. 141. & 111.

Suprà fol. 145. 146.

Exo.1.v.12.

inkáb győtrőtték,annál inkáb szaporodtak : azonképpen az Anyaszentegyházis el nem fogyott, hanem inkáb nevekedett az úldözésekkel, mint ennek előtte *a* Tertulliánus és Lactantius irásából értők, kik az Anyaszentegyház fiainak vérét,mellyet az vér-szopó Pogányok szonjuhoztak, vertni-való magnak nevezték; *b Semen est sanguis Christianorum. c tunc magis ædificari scias, cùm cædi videtur.* A' szőlő-vesszö, metsésséel lészen gyümölcsöb : az Anyaszentegyházis annál szebben virágzik, mentül több ellenségektül mardosstatik : *d Civitas Christi, quamvis haberet tam magnorum agmina popularum, nunquam adversus persecutores suos pro temporali salute pugnavit, sed potius, ut obtineret æternam, non repugnavit. ligabantur, includebantur, cædebantur, torquebantur, urebantur, laniabantur, trucidabantur, & multiplicabantur, e haud secus, quàm si quis vitem putatione provocet ad ubertatem. f Vt vinca, dum ligatur, erigitur; & recisa, non minuitur, sed augetur : ita sancta plebs, dum ligatur, exuitur; dum humiliatur, attollitur; dum reciditur, coronatur.* Az Noë barkáját el nem merité, *g* hanem fel-emelé az víz-özön; az czipke bokrot, melyben az Vr vala, meg gyujtá, de meg nem emesztè, hanem finyesté tövé az tüz : Azonképpen, az egész világnak és pokolnak dühösségе, le nem nyomhattya az Christus Ecclesiáját, hanem inkáb felemeli és meg finyesíti: *h Hanc solam, totius mundi oppugnatio non potest subvertere, perpetuò victricem seditiosæ impietatis alienorum dogmatum. i Ecclesia enim Catholica, omnibus errantibus utitur ad profectus suos : utitur Centibus, ad materiam operationis suæ; Hæreticis, ad probationem doctrinæ suæ; Schismaticis, ad documentum stabilitatis suæ.* Az pálma gerendákrúl irja Plinius: hogy, mikor nagy terhet tésznek reá, alá nem horgad, hanem fel-emelkedik : *k Palmea tigna, pondere imposito, in diversum curvantur* : azonképpen vagyon az Ecclesiának is dolga, mely annál inkáb fel-emelkedik, mennél sullyosban le-nyomattatik. *l tum vincit, cùm læditur, tum intelligit, cùm arguitur; tum obtinet, cùm deseritur.* Mert, az Gamáliel *m* szava ként, az Istentül eredett igazságot, emberi erő el nem tekkentheti: hanem, *n* a'ki az égre hagyigál, fejét bétontya. *o* és valaki erre az erős kő-éppületre dőlend, meg rontatik önnönmaga : miképpen ez-előtt hallók, *p* hogy meg rontattak, valakik az Anyaszentegyház-ellen dühösködtek.

Ezt pedig az Anyaszentegyháznak örökös vóltát, és győzhetetlen álhatatosságát, az Sz. Irás számtalan helyen jelenti:

I. Azt fogadá Christus Vrunk : hogy, *q* az Pokolnak kapuja győzödelmet nem vehet az Ecclésián. Az Sz. Irásnak folyása-szerent, *r* az Pokol kapuján értetik az Sátánnak minden ereje, mely az pokolnak kapuján ki-rohanhat. Ha el-fogyhatna, és ez világból ki-veszhetne az Ecclésia, bizony igenis meg-győzetnék az Sátántúl. *Ergo, &c.*

II. Azt mondgya Sz. Pál : *s* hogy az Isten, Pásztorokat, és Doctorokat rendelt az Christus testének éppületire, mind addig, mig mindnyájan Christus eleiben nem megyünk, hogy az Pásztorok-által meg-oltalmaztassunk az hamis tudományok szelétül. Ez igaz nem lehet, ha valamely üdőben az Ecclésia el-fogyott, és meg-szünt ez világon. Erősíti Sz. Pál ezen Igazságot, mikor az Ecclésiát, *t* az Igazság oszlopának, és

erősse-

a *Supra, fol. 51. 56.*
b *Tertul. supra, fol. 56. Leo Serm. 1. de SS. Pet. Paul.*
c *Tertul. ad Scapul. fine.*
d *Aug. 22. Civit. ca. 6.*
e *Justinus, Dialog. cũ Tryph.*
f *Ambr. tõ. 5. libr. 9. in Luc. c. 20.*
g *Vatur hoc simili, Aug. Serm. 1. in vigil. Pentec. cap. 12.*
h *Theod. 1. hist. c. 4. sub finem.*
i *Aug. to. 1. de vera Relig. cap. 6. Irenæ. lib 4 cap. 64*
k *Plin. lib. 16. cap. 42*
l *Hilar. 7. de Trinit. init. Vide Præfa. Latinã hujus operis.*
m *Actor. 5. v. 39.*
n *Eccli. 27. v. 28.*
o *Matt. 21 v. 44.*
p *Supra, fol. 191. & 75.*
q *Matt. 16. v. 18.*
r *Genes. 22. v. 18. Judi. 5. v. 8. Eze. 26. v. 2. Seph. 4. v. 12*
s *1. Tim. 3. v. 15.*

erősségének nevezi. Mert, ha † az Igazság erősseb mindeneknél, és győzhetetlemb, le nẽ ronthattya az ő oszlopát és erősségét semmi hatalmasság.

III. Vrunk azt igiré, hogy világ végéig meg-marad az hivekkel: és hogy oly Sz. Lelket hágy, mely minden igazságra vezéreljen minket. Mely fogadás, nem csak az Apostolokra nézett, mint ennek-előtteis mondám, hanem az ő-utánnok következő hivekreis. Ezek sem vólnának tekélletes igiretek, ha az Ecclésia valaha el-fogyott vólna. Mert, az fellyúl meg bizonyittatott igazság szerént, Valaki az Anyaszentegyházba nincsen, abban Sz. Lélek sincsen.

IV. Sz. Agoston ezt azzal bizonyittya: * mert az jó magnak nevekedni kel mind világ végéig. Külömben pedig nem nevekedhetik, hanem az Anyaszentegyháznak dajkálkodása-által. mivelhogy, a'ki az Ecclésiában nincsen, az Christus tagjai-közzé nem számláltatik, sem az üdvösségre nem nevekedhetik.

V. Az Próféták-által az Messiás országárúl jövendőltetvén az Vr Isten, azt fogadgya : hogy állandó, és örökös Ország lészen az Messiás országa, mely az több birodalmokat meg hódoltattya, és semmi erősszakkal földhöz nem verettetik : *Potestas ejus, potestas æterna quæ non auferetur : & regnum ejus, quod non corrumpetur. Daniel. 7. v. 14. 27. cap. 2. v. 44. Regni ejus non erit finis. Luc. 1. v. 33. Mich. 4. v. 7. Isai 9. v. 7.* a *Dabo Sanctificationem in medio eorum in perpetuum. b Spiritus meus, & verba mea, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui in sempiternum. DEVS fundavit eam in æternum. Psalm. 47. v. 9. Non auferentur clavi ejus in sempiternum, & omnes funes ejus non rumpentur, quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster. Isai. 33. v. 20. Non vocaberis amplius derelicta : sed vocaberis, Voluntas mea in ea. Isai. 62. v. 4.* Ezek, helyén nem maradnak, ha az Christus országa, az Anyaszentegyház, el-fogyott, vagy el-fogyhat világ végezetig.

VI. Az Sz. Irás mindenütt arra int : hogy az Vjságokat 's szokatlan tudományokat † el-távoztassuk. *Rom. 16. v. 17. 1. Timot. 6. v. 20. Hebr. 13. v. 9. 2. Joan. 1. v. 6. 10.* és a'ki külömbet hirdet annál, a'mit eleitül fogva tanúltunk, azt hamis Tanitónak tartsuk. Ezek külömben helyesek nem lehetnek, hanemha minden üdőben meg-marad az Ecclésia, és ő benne hangoskodik az igaz Pásztoroknak tanitása. Mert, ha el-fogyhatna, és ismég újonnan kellene fel-éppülni, nem maradhatnánk abban a' mit eléb vallottunk : hanem, az ujonnan éppült Ecclesiának, szokatlan, és régi elomláș-után, ujobban fel-éppült tanitásához kellene állanunk.

VII. Az egész Keresztyénségnek egyenlő értelmével bizonyithattyuk ezt az igazságot. Mert, a'mint elébbis * mondók, mihent valamely szakadás újonnan fakadott, mely annak-előtte nem vólt, hanem egy vagy két Tanitónak pártolkodásából kezdetett, ottan azzal kárhoztatták ezt az Hivek, hogy uj léven, igaz nem lehet. mert az Christus nyája, soha el nem fogyhat, hogy ezt ujonnan kellyen fondálni. Ennek-fölötte, valamely gyölekezetnek tudománya, az élemetes régi Sz. Atyák tanitásával, és az elébbi Anyaszentegyháznak vallásával nem eggyezett, aztis Eretnekségek-közzé számlálták, mint ez-előtt meg-értők. és hiheretlen dolognak

† *3. Esdr. 4. v. 13.*
Matth. 28. v. 20. Joã. 14. v. 16
Supra, fol. 521. Supra, fol. 533.
* *Aug. vide supr. fo. 141. Matth. 13. v. 30. Coloss. 1. v. 6.*
a *Ezech. 37. v. 26. Isai. 61. v. 8. explicatum Luc. 4. v. 18*
b *Isa. 59. v. 21. sermo est de istis, de quibus c. 60. 61. ibi verò, Christo explicante, de Ecclesia.*
† *Vide supr. fol. 141.*
* *Supra, fol. 142.*
Supra, fol. 143. 144.

hirdették, hogy az Vr Isten, minden nemzetségek-közzül ki hatta vólna gyomlálni az Igazságot. Ezek és több hasonló *Præscriptiók*, mind azon fondáltatnak, hogy az Christus Ecclesiája soha el nem fogyhat, és le nem omolhat. De halhadsza az régi Szentek szavait e' dologrúl: *a Firma est Ecclesia Christi, nec cadere, nec disrumpi unquam potest. b Ecclesia, tempora sua habet, persecutionis, & pacis. Nam videtur sicut Luna deficere, sed non deficit. obumbrari potest, deficere non potest. Nam & luna, luminis imminutionem habet, non corporis. c DEVS fundavit eam in æternum; quid times ne cadat firmamentum? d Sed Ecclesia jam pertit. Hoc dicunt illi, qui in illa non sunt. ô impudentem vocem! Illa non est, quia tu in illa non es? e Ecclesia aliquando obscuratur, & tanquam obnubilatur multitudine scandalorum: sed etiam tum in suis firmissimis emicanet. f Ne quis existimet, eo ipso parvo tempore, quo solvetur Diabolus, in hac terra Ecclesiam non futuram. nam tribus annis, & sex mensibus, quibus totis viribus sæviturus legitur, tales erunt, cum quibus ei belligerandum est, ut vinci tanto ejus impetu insidiisq; non possint.* Vgyan ezen formán szóllanak az több Sz. Doctorokis.

a *D. Martialis Epist. ad Burdegal. cap. 11.*
Tom. 3. Bibliothec. PP.
b *Ambr. 4. Hexamer. cap. 2. & loco citato supra, fol. 162.*
c *Aug. to. 8. in Psal. 47.*
d *In Psalm. 101. Conc. 2.*
e *Aug. epist. 48. post medium.*
f *20. Civit. cap. 8.*
Similia Beza, citatus, Supra, fol. 162.

† *Supra, fol. 500.*
* *Isa. 60. v. 11.*

VIII. Ez-előtt meg-mutatók: hogy, Senki az Ecclesián-kívúl nem üdvözúlhet. Aztis meg tanúlók: hogy, az Egyenetlenségekben, és az hitrúl támadott versengésekben, az Ecclesiához kel halgatnunk. Tehát, ha az Anyaszentegyház valamely üdőben el-fogyott, akkor senki nem üdvözúlhetett, sem az tekélletes Igazságnak esméretire nem juthatott. Maga, a'mint elébb† meg mutatók, az Istennek Atyai gondviselésihez szükséges vólt, hogy minden üdők forgásában, bizonyos módgyok légyen az embereknek, az üdvösségnek meg nyerésében; és világ végéig,* nyitva kellett az Ecclésia ajtajának lenni, hogy bé-mehessenek mindenek ó-beléje. Ha egy Fejedelem azt parancsolná, hogy mind meg ölessenek, valakik az ó-tölle nevezett városban nem találtatnak; oly várast nevezne pedig, mely régen el-pusztult, és senki nemis tudgya fel-találni: minden ketség-nélkúl Tyrannus vólna 's nem igaz Fejedelem, a' ki ezt mivelné. Tehát, ha az Isten arra kötelez üdvösségünk veszétése-alatt, hogy az Ecclesiában légyünk, mely régen el-rontatott, és ez világon nem találtatik, nem lészen kegyes Atyánk, hanem kegyetlen üldőzőnk.

Hogy valami szinnel ezeket meg fejtegessék az Atyafiak, azt mondgyák: hogy, Noha az Választottak Ecclesiája, mellyet csak ó-maga ismer az Vr Isten, soha le nem omol: de az láthato Ecclésia, melynek gyölekézeti, Pásztori, és tanitási, kúlsó-képpennis szem-előtt forognak, el-dőlhet, és elis fogyhat, úgy hogy, mind őrdög iskolái légyenek az látható gyölekézetek.

I. *Supra, fol. 536.*

De ez igen tétovázo csavargás, és út-veszteni-való fogás. Mert, Előszőr: az Ecclesiának természetit és *Definitióját*, abban helyheztetik az Atyafiakis, hogy ebben igazán hirdettetik az Isten igéje, és az Szentségek tisztán szolgáltatnak. Kiből következik: hogy az Választottak Ecclesiája sem lehet az Isten igéjének hirdetése, és Szentségek szolgáltatása-nélkúl. Kit azzalis erősitünk: hogy, a'mint ez-előtt † Sz. Pál irásából meg-bizonyitók, Soha az igaz Ecclésia nem lehet Lelki pásztoroknélkúl, kiknek legeltetések és tanitások-által gyökerezik az igaz tu-

† *Supra, fol. 111.*

domány. Ezért mondá † Sz. Cypriánus, és * Hierónymus: hogy, Nem Ecclésia az, valamelynek Papja nincsen. Ha azért az Választottak gyölekézetinek kúlsó szövetsége, Pásztori, tanitási nincsenek: következik, hogy az ő nyájok, nem Christus Vrunk Ecclesiája. Másodszor: A' kik abban az Választottak Ecclesiájában szorúltak, kúlsó, és meg ésmérhető gyölekézetben adgyáké magokat? vagy kiki-mind csak magán marad, és sem Keresztségben, sem egyéb Isteni szolgálatban senkivel nines semmi közök? Ha az el-tévelyedett sokasághoz adgyák magokat, és azzal egy nyomon járnak az Isteni szolgálatban: nyilván következik, a' mit elébbis mondék, hogy szinte oly Hit-árúlók, mint a' ki mostan az Törökkőz, vagy Sidóhoz adná magát, és az ő módgyok-szerént rendelné Isteni szolgálattyát. Ha pedig az Választott Ecclesiának tagja kiki-mind magán vólt, és senkivel kúlsó társaságot nem tartott az Isteni tiszteletben: Egy az; hogy ha valaha effélék találtattak vólna az Keresztyénségben, † ezekrúl valahol emlekezetis vólna az Egyházi historiákban. Más az: hogy, Szentségeknélkúl, Tanitóknélkúl, Isten igéjének hirdetése-nélkúl vólna az illyen Ecclésia. sőt nemis lehetne Ecclésia, mely sok kúlömbőző tagoknak eggyességéből állápodik; a'mint * ez-előtt meg hallók. Harmadszor: Azok az bizonyságok, mellyek az Ecclesiát Győzhetetlennek nevezik, arrúl az Anyaszentegyházrul szóllanak, melynek kúlsó Gyölekézete, Pásztora, Tanitása vagyon. Mert arrúl az Ecclesiárul mondgya Vrunk, hogy diadalmas lészen az őrdög-ellen, mely az Sz. Péter vallásán és gondviselésén fondáltatott, és a' melynek igazgatására, menyország kúlcsa adaték Sz. Péternek. Ez pedig nem lehet oly Ecclésia, mellyet senki ne ésmérjen. mert, haszontalan vólna másra bizni annak gondviselését, a' kit ingyen meg sem ésmérhet az gondviselő: az egy *a* Isten kivúl pedig senki az Választottakat nem ésméri. Sz. Pális oly Ecclesiárul irja, hogy Christus el-jövetéléig meg-marad, melyben Doctorok, és Pásztorok őrzik az Christus tagjait. a' mely Anyaszentegyházat, Igazság oszlopának nevez. felis jegyzi, *b* mint kellyen abban magát viselni Timótheusnak. Vrunkis annak az Ecclesiának igéri, hogy *c* végig nálla marad, melyben az Keresztség szolgáltatik, és az Isten igeje hirdettetik. Az Ió magnakis nem lehet kúlömben nevekedése, hanem tanitás és prædikállás-által. Tehát, ha az Ecclesiában mind végig nevekedik az Ió mag, Tanitóknak kel benne lenni, kik el-vessék az menyből hozott gabonát. Az Próféták, Országnak nevezik az örökös Ecclesiát, és az Isten igéjének szüntelen zengését igirik néki. A'hol pedig igázság-szolgáltató *Magistrátus*, tiszt viselő rendek, és Polgári társaságok nincsenek, Ország ott nem lehet: Azonképpen, ha csak az Választottakból éppült láthatatlan gyölekézet maradna valamikor ez világon, és el-fogyna az láthato Anyaszentegyház: haszontalan módot adna Sz. Pál az hamisságnak esméretiben. Az Sz. Atyákis arrul az Ecclesiárúl szóllanak, mely ez világi dühösködésekkel harczol, és viaskodik. Az Ecclesiának oktatásárais heában igazitana, engedelmességére hivságoson kötelezne minket az Vr Isten, ha ő-hozzá nem járúlhatnánk, és tanuságot tölle nem vehetnénk.

† *Supra, fol. 112.*
* *Infr. Logi Alogi, f. 54.*

2.

Supra, fol. 163.

† *Ut in simili dixi, Supra, fol. 161.*
* *Supra, fol. 120.*

3.

a *2. Timoth. 2. v. 19.*
b *1. Timoth. 3. v. 15.*
c *Matth. 28. v. 20.*
Rö. 10. v. 15.

Obiectiones. *Apocal. 13. v.5. 4.* † *Luc. 18. v.8.* * *2.Theſſal. 2.v.3.*

De nem akarván tellyeſſéggel győzőtteknek láteznni az Atyafiak, Ezek-ellen azt vetik: I. Az utólló üdőkről azt mondgya Sz.János: hogy, akkor minden nemzetſégek az Antichriſtuſt imádgyák. Vrunkis imigyen ſzóll: † Mikor el jővend az Embernek fia, alitodé hogy Hitet talál ez világban? Mely mondáſſal azt jelenti, a' mit Sz. Pál monda, tudni illik: hogy, * ſzakadáſſnak kel lenni az CHRISTUS el-jövetele-előtt. II. Nincs oly tagja és réſze az Eccleſiának, mely az hitetlenſég-általi le nem omolhat. Tehát, éppen az egéſz Eccleſiais el-omolhat. Vgyan ezen dolognak erőſítéſére, forgattyák azokatis az Bizonyſágokat, mellyekkel vitattyák, hogy az Eccléſia el-tévelyedhetik.

Respons.

Kúnyú ezekre a' feleſet. Az Első Bizonyſagra azt mondom, a' mit imént Sz. Agoſton ſzavaiból hallánk: hogy, az Antichriſtus idejébennis, mint ſzinte az Pogány Cſaſzárok üldözéſe-alatt, meg-marad az Anyaſzentegyház; és az erős tagjaiban, bajt áll az Chriſtus ellenſégivel. noha igen aláb ſzáll az ő fiainak ſzáma, és külső dűcsőſſége. Mikor azért Sz. János azt mondgya, hogy, Minden nemzetek imádni fogják az Beſtiát; azoknak ſokaſágát jelenti, kik meg-cſalatnak. mert az Irásnak közönſéges ſzokáſa az, hogy a' miben ſokan részesek, azt mindeneknek köznek nevezi. Ezechiás Prophetánál azt mondgya az Iſten: hogy, *a* mind az egéſz Iſraël kemény-ſzűvű, és nem akarja halgatni az Iſtent. maga egy kevés ſzók-után, azt mondgya: hogy, *b* ſokan sirtak az el-áradott Iſtentelenſégen. Kiből ki tetézik, hogy, noha vóltak Iſten-félőkis az Iſraël fiai közőtt: de mindazáltal, az ſokaſág vétkét, közönſégeſen az egéſz Iſrael házának tulajdonittya az Iſten. Haſonlóképpen az Galatabelieket, válogatáſnélkűl, *c* az Igazſágtúl el-ſzakadott bolondoknak nevezi Sz. Pál. maga ugyan ottan meg-mondgya: hogy, *d* ſok lelki férfiak vóltak ő közőttök. Az Teremtéſről irt könyvbennis azt olvaſſuk: hogy, *e* minden teſt meg fertőztette vala az ő úttyát. maga ugyan ottan, *f* Noét az ő nemzetſégiben, ſzent, és igaz férfiúnak nevezi. Ieremiás azt mondgya: hogy, az Páſztorok és Próféták el-tévelyedtek. maga Iosiás Király idejében irja ezt Ieremias, mikor leg-inkáb tűndöklik vala Sidóſágban az igaz tudomány, *4. Reg. 23.* Azért Sz. Agoſton, magyarázván Chriſtus Vrunknak elő-hozott ſzavait, mellyekkel az Donatiſtákis sűrgetik vala őtet, imigyen ſzóll: *g Hoc dictum, propter iniquorum abundantiam, & paucitatem bonorum. Propterea enim tanquam dubitans Dominus hoc dixit. neq; enim dixit; veniens filius hominis non inveniet fidem, ſed, putas inveniet fidem?* Az MASODIKRA, kűnyű feleletűnk vagyon: Nem igirte azt az Vr Iſten, hogy imez, vagy amaz tagja az Eccleſiának, el nem eshetik: hanem cſak azt fogadta, hogy az egéſz Eccleſiát, az őrdög kapuja le nem dőjti. Es ez az Iſtennek igaz ajánlása, bátorſágoſſá téſzen minket az Eccleſiának allandó erőſſégéről.

a *Ezech. 3. v.7.* b *Ezech. 9. v.4.* c *Gal.3.v.1.* d *Cap.6.v.1.* e *Geneſ. 6. v.12.* f *Verſ.9. Jere. 2. v.8. Jerem.1.v.2* g *Aug.tō.7. de Unit.Eccleſiæ, c.13.*

§.2. El tévelyedhetetlen az igaz Eccléſia.

Mikor az Atiánuſokkal, Anabaptiſtákkal, és egyéb tévelygőkkel viaskodnak az Atyafiak, cſuda mely igen magaſztallyák, és bőcsűllik az

Anyaſzentegyháznak méltóſágát; és erőſſen kárhoztattyák, a' ki ennek eggyeſſégétűl el-ſzakad kűlőmbőző tanitáſokkal. Hallók, † mely erőſſen ſzabodik az Auguſtai Confeſſio, hogy ő az régi Eccleſiától fél nyomá ſem megyen. Calvinus mely erőſſen kötelez mindeneket, * hogy az ő Annyoknak, az Anyaſzentegyháznak dajkálkodáſatul el ne vállyanak, cſak nem régen meg-értők. De halhadſza, mit ir e' dologrul Luther Marton, midőn az Calviniſtàk-ellen, az Vr vacſorájárul agyarkodik: *a' Teſtimonium totius ſanctæ Eccleſiæ, tametſi aliud nihil haberemus, ſolum nobis ſufficere deberet ad rejiciendos fanaticos ſpiritus. nam periculoſum, & horrendum eſt, quidquam audire, vel credere, contra unanimem teſtificationem & doctrinam totius ſanctæ Eccleſiæ. Qui enim de eo dubitat, quod ab initio conſentienter creditum eſt; idem facit, ac ſi Chriſtianam Eccleſiam non crederet, damnatq; iſtam Eccleſiam, tanquam hæreticam. imo & ipſum Chriſtum, & Apoſtolos, qui articulum Fidei noſtræ (Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam) condiderunt.* b *Apud Chriſtianos, hæc conſideratio fortiſſima eſt. Cum Chriſtiana Eccleſia baptizet, certò ſequi, hunc articulum de baptiſmo, verum eſſe. Fieri enim non poteſt, tot eximios Chriſtianos, ſtultos & amentes fuiſſe.* Calvinuſis haſonló formán beſzél: c *Eccleſiæ autoritatem ſpernere, vel monita reſpuere, vel conſiliis refragari, vel caſtigationes ludere, nemini impune licet: multo minus ab ea deficere, ac ejus abrumpere Unitatem. Sic ejus autoritatem commendat Dominus, ut dum illa violatur, ſuam ipſius imminutam cenſeat. Neq; enim parvi momenti eſt, quod vocatur Columna, & firmamentum Veritatis, & Domus DEI. quibus verbis ſignificat Paulus, ne intereidat Veritas DEI in mundo, Eccleſiam eſſe ſidam ejus cuſtodem, quia ejus miniſterio voluit DEVS puram Verbi ſui prædicationem conſervari, & ſe nobis oſtendere patremfamilias.* Es ismét: d *Nullam fore fidem conſtat, niſi ſit prædicatio, Rom.10.v.17. Itaq; hominum reſpectu ſuſtinet Eccleſia veritatem, quia eam præconio ſuo celebrat, quia puram & ſinceram retinet, quia tranſmittit ad poſteros, &c.* Filippus Melanchthon, valami Theſeſeket ira, mellyekről azt mondgya Luther: hogy, e *Breviarium, & faſciculus ſunt eorum, quæ docui per annos viginti:* ezekben vagyon ſomma-ſzerént, a' mit ő húſz eſztendeig tanitott. Azokban azért, imigyen ir Melanchthon: f *Catholica Eccleſia, ſignificat conſenſum Sanctorum de doctrina, omnibus temporibus. Qui ab hoc conſenſu diſcedit, diſcedit ab Eccleſia. Quare, prudenter videndum eſt, quid conſenſus Doctorum, & piorum in miniſterio probarit omnibus temporibus, ne novas, & Eccleſiæ ignotas opiniones recipiamus. Recte enim dicitur, Eccleſiam non errare.* Bezais ezen pórázon fűt, mig meg nem úti magát, mint ez-előtt g hallók.

† *Supra fol. 339.* * *Supra, fol. 108 534.* a *Luth.ex ep. ad Albertū Brandeburgicū, Pruſſiæ Ducem, 1532. Vide Reſciū, Miniſtrom. Pioſtorū Analyſi de Eccleſ.* b *Luth. to.5. Lat. Vitteb. 154. in 1. Corinth. 15. fol.162.* c *Calv.li.4. cap.1. n.10. Vide ſupra, fol.108.* d *Cal.1.Timot.3.v.15.* e *Luth.tō.1. Lat. Vitteb. 1545. edit.a Luſſi.f.419* f *Ibid. fol. 441. Theſibus de Obedie & coſen ſu Eccleſia.* g *Supra fol. 171.*

De noha ily púpoſon beſzélgetnek, mikor körmőkre égett: mindazonáltal, mikor mi-velünk ſzembe-ſzállanak, és az Anyaſzentegyháznak méltóſágával ſzorongattatnak, mind viſzſza-mondgyák ezeket. és, a'mint ez-előtt h hallók, ſem az Eccleſiával, ſem egyébbel nem gondolnak: hanem az közönſéges gyóleközeteketis átok-alá vetik, mikor ſzájok izire nem ſzóllanak. Sőt, azt nagy bátran beſzéllik: hogy, i közel Ezer eſztendőtűl-fogva, az egéſz Eccleſia temérdek ſetétſégnek tévelygéſébe hevert.

h *Luth.ſupra fol. 97.* i *Supra, fol. 146.*

A' mi Vallásunk-ſzerént azt hiſzſzük: Hogy az Chriſtus Eccleſiája, úgy meg erőſſittetett az igaz Hitben, k. mely az ő örökös házaſſaganak

k *Oſee 2.v. 19.20.*

Egy-gyűrűje, hogy noha az ő tagjai-közzűl sokan el-hűllanak, de az Ecclésia, lába-alá tapodván az hóldat, mely jelenti az álhatatlanságnak habozását, semmi tévelygésben és Eretnekségben nem eshetik: hanem, a'mint régenten az Apostolokat és Profétákat, az Sz. Lélek Isten minden igazságra vezérlette, az Ecclesiátis mind világ végéig oktattya, és igireti-szerént az Igazságra vezérli, hogy el ne tántorodgyék, 's hitetlenségben ne essék. Ezt, mind ugyan azon Bizonyságokkal meg erősíthettyük, mellyekből az Ecclesiának végig meg-maradását ki-hozók. Mert tudni való, hogy akkor dőlne-le, és elis veszne az Ecclésia, mikor hitetlenségben elvén el-szakadna az Istentűl.

Apoc. 12. v. 1.

De nagyob értelemnek okáért világos Bizonyságokat kel támasztanunk, a'mi Vallásunknak erősítésére. És hogy ujonnan ne emlekezzünk azokrúl az Profetiákrúl, mellyekkel nem régen bizonyitók az Ecclesiának állandoságát:

I. Christus Vrunk szólván arrúl az Ecclesiárul, melynek gondviselését Péterre bizá, az menyország kúlcsát nékie adván, azt mondgya felőlle: hogy, az Pokol kapuja, soha erőszakot és győzedelmet ő-rajta nem vészen. Az Pokol kapuján, (mint az Irásnak folyásából iként mondám) érti az ördögnek mind titkon ineselkedő, 's mind nyilvan dűkószkodó hatalmasságát. Ha azért meg nem győzetik az ördógi erőtűl, bizonyos hogy hamis tévelygésre nem vitethetik. mert fölöttébbis diadalmat venne az Hazugságnak attya ő-rajta, ha ő-belé hamisságot tojhatna.

I *Matth. 16. v. 18.*

Supra, fol. 540.

II. Nem valami tűndér, és szemfény-vesztő Ecclesiárul, hanem arrul az melyhez folyamhatunk, és igyűnket eleiben-vethettyük, azt mondgya Christus Vrunk: hogy, a'ki ennek szavát nem fogadgya, ugy tarcsúk mint az Pogányt. Ha szinte csak *Privata controversiákrul*, két's három ember kőzött támadott egyenetlenségrűl szóllanais itt ez-aránt Christus Vrunk; kűnyű vólna ebből meg-értenűnk, *A minori ad majus*, mentűl inkáb az Ecclesiához kellyen halgatni az Isteni dolgokban, ha az világi, és mindénapi egyenetlenségeknek le-szállitásábā ily nagy méltósággal kötelezhet bennűnket. De, a'mint elébbis mondám, Vrunk az ő mondását nem határozza *ad Privatas causſas*, kevés emberek kőzött támadott világi versengésekre, hanem egy-általlyában, minden dologban, valamelyben felebarátunk meg-bántatik, az Ecclesiának engedelmességéhez kőtelez. Fólőtte igenis meg bántatik pedig a'mi felebarátunk, mikor az Hitnek egyessége fel bontatik, és az igaz szeretet fel zavartatik. Ebből azért az Vrunk parancsolattyából, következik: hogy az Ecclésia hamisat nem tanithat. Mert, ha az Anyaszentegyház Eretnekséget követhetne: tehát, mikor egy-általlyába ennek engedelmességére kőtelez minket Christus Vrunk, az Ecclesiátul tanittatott Eretnekségre kőtelezne. Nem ezt parancsolta vólna tehát Christus Vrunk, ha az Ecclésia hamisat tanithatna, hanem inkáb azt mondotta vólna: hogy, ne engedgyűnk mindenekbe néki, hanem eléb az ő itiletit meg-itillyűk, és, ha helyesen parancsol, ugy kőveszűk. Erősíthettyük ezt az bizonyságot, az Oo testamentombéli Ecclesiának peldájával. Mert, miképpen ez-előtt meg-mondók, az ő Pász-

2. *Matth. 18. v. 17. Vide supra, fol. 522.*

torinak

torinak tartoztak minden csavargásnélkúl engedni, az Törvényrúl támadott egyenetlenségben; és felis fogadta vala az Isten, hogy igaz itiletet tésznek. Nem illett tehát, hogy alacsomb renden lenne az Ecclesiának dolga, és kevesb ajándékkal gazdagittatnék az ő Vő-legényétűl.

III. Sz. Pál Apostol, arrúl az Ecclesiárul szólván, mely Lelki pásztoroktul legeltetik, azt mondgya: hogy, az Vr Isten a' végre rendelt Doctorokat, és Pásztorokat az Anyaszentegyházban, mind addig, valámig Christus eleiben nem megyűnk minnyájan, hogy az Igazságban meg-tartassék, és minden tudománynak szelétűl el ne ragadtassék. Hogyha az egész Anyaszentegyház, a'vagy minnyájan az ő Vezéri és Pásztori hamisságban esnének; nem vólnának Doctorok, és Pásztorok, kik az Christus tagjait az hamisságnak szelétűl óltalmaznák. *Ergo, &c.*

3. *Ephes. 4. v. 12.*

IV. Vgyan ezen Sz. Pál Apostol, azt az Ecclesiát, melyben mint kellyen magát forgatni Timotheusnak, fel-jegyzi, Igazságnak oszlopának, és erősségének nevezi. Mely *Metaphorával*, ízó járással, három dolgot adelőnkben Sz. Pál: Előszőr: Oszlopnak nevezvén, az ő állandóságát jelenti. Mert, miképpen Sz. Janos, azt a'ki bé-vitetik menyországban, oszlopnak nevezi, mivelhogy meg mozdithatatlanul marad az dűcsősségben; és meg nem hajol az bűnre: azonképpen Sz. Pál, oszlopnak nevezi az Ecclesiát, mert az hamisságra meg nem hajolhat, és bátran ő-reá támaszkodhatunk, mert le nem dől, mint egy ingadozó nád. és akkor leszen állandó a'mi Hitűnk, mikor ehez az erős kő-szálhoz kőttyük a'mi Hitűnknek hajóját. Másodszor: Igazság oszlopának mondgya. Mert, miképpen az Igazság le nem dől, és meg nem győzettetik, akármint ostromoltassekis: azonképpen az Ecclésia sem dől el, mivelhogy az Igazságot tartván, vélle-eggyűtt kel le-dőlni, vagy fenn-állani. Harmadszor: nem csak Igazság oszlopának, de Erősségének is nevezvén az Ecclesiát, azt jelenti: hogy, ina szakad, és erőtlen lészen az Igazság, ha az Ecclesián nem áll, ha ő-tőlle nem tartatik. mert, még az Evangeliomnak sem hihet senki okossán, ha az Ecclesiának nem hiszen, a'mint Sz. Agostontúl meg-hallók. Ezek mint fűstben mennének, ha az Ecclésia hamisságot adhatna az ő fiai eleiben. Az Igazság ő-magais le dőlhetne, ha meg-hanyatlanek az Oszlop, mellyen éppittetett az Igazság.

4. *1. Timoth. 3. v. 15. Vide supra, fol. 521.*

Apocal. 3. v. 12. Vide explicat. Calvin. init. huj. §.

3. Esdre 3 v. 38.

Supra, fol. 95.

Azt felelik itt némellyek: hogy, Azért Oszlop az Ecclésia, mert az Sz. Irást meg-őrzötte, melyben az Igazság találtatik.

De ez csak habozás. Mert Sz. Pál, emlekezetet sem tészen az Sz. Irásrul, hanem kőzönségesen az Igazságrul. Ennek-fölötte: *a* az Anyaszentegyház, még minek-előtte az Apostolok, és Evangelisták irtanak vólnais, Igazságnak oszlopa vólt, noha akkor nem őrzötte az Vj Testamentomot. Továbba: ha Igazság oszlopának és erősségének mondatik minden Ecclésia, mely az Bibliat őrzi: Tehát az Sidók, Arianusok, és Anabaptisták győlekőzeteis Igazságnak oszlopa és erőssége léfzen, csak jó vasas ládában tarcsa az Bibliat, noha ezt hamis magyarázattal *b* az ördög győlekőzetinek óltalmára facsarja. Végezetre: ez előtt meg mutatám, *c* hogy, ha az Sz. Irásnak igaz őrizetiben meg nem tántorodhatott az Ec-

a *Prior est Ecclesia Scripturis, supr. fol. 458. Et infra, lib. 3. cap. 3. §. 3.*

b *Apoc. 2. v. 9.*

c *Supra ex Augustin. fol. 95 latinis fo. 469.*

cléſia; az ő értelmében, és kőzönſégeſen az Hit dolgaiban ſem tehettyük kéteſſé az ő tanitáſát.

V. Sok helyen arra kőtelez fejenként bennűnket az Sz. Irás: hogy, a' mi előtrűnk-járó Páſztoroknak engedgyűnk, mert, valaki ezeknek nem enged, Iſtennek nem enged. Okát azt adgya: † mert ezeket az Sz. Lélek helyheztette az Eccleſiának igazgatáſára. Hogyha az Anyaſzentegyháznak Páſztori, kőzönſegeſen el-tévelyedhetnének, és az Hiveket Iſtenellen tuſakodó hamiſſágra vihetnék, nem kőteleztettek vólna az Chriſtus Iuhai, hogy egy-általlyában engedgyenek azoknak, a' kik veremre vihetnék őket.

VI. Az Anyaſzentegyház az ő tudományának tiſztaſágáért, *a* tellyeſen ſzépnek, *b* mocſoknélkűl-valónak neveztetik. Es ő-magais Chriſtus Vrunk azt igíri: *c* hogy, világ végig vélle marad, *d* és oly Sz. Lélket ád, mely őrőkké nálla léſzen, *e* és minden igazſágra tanittya. Ez igiretekben, oly ajándékrúl emlekezik, mely az Apoſtolok-utánnis meg nem ſzűnik, hanem az utólſó napig velünk marad. Kiből ki-tetczik, hogy az Apoſtolok halála utánnis, ugyan azon bizonyos vezérlője vagyon az Eccleſiának, mely az Apoſtolokat igazgatta. Ezt pedig az ajándékot, nem igírte Chriſtus Vrunk, emez a'vagy amaz egy embernek, ki meg-ſzalatkozhatik, és világ végéig meg ſem marad: hanem, az egéſz Eccleſiának, a'mint ſzépen magyarázza Sz. Agoſton: *f Hoc univerſæ Eccleſiæ promiſſum, quæ aliis morientibus, aliis naſcentibus, hic uſq; in ſæculi conſummationem futura eſt.* Ez pedig az Igazſágnak Lelke, nem egyébre ſzűkſéges, hanem hogy az hamiſſagtul meg-őrizze az Eccleſiát.

VII. Sz. Pál Apoſtol, Házaſſágnak nevezi Chriſtus Vrunknak az Eccleſiával-való ſzőveteſégét: és azt kévánnya, hogy példa légyen az jó Házaſoknak, az Eccleſiához-való kőteleſſége. Ha azért az emberek-kőzött meg-erőſődőtt Házaſſágnak kőtelét, egyéb az halálnál ſelbe nem ſzakaſztthattya: ketſégnélkűl; ezis az Eccleſiával-való házaſſág őrőkős léſzen. Mely dologrul ſzólván az Vr Iſten Oſeás-által, azt mondgya: hogy, őrőkős Iegyesűl fogadgya az Eccléſiát: és el-jegyzéſének gyűrűjét, az igaz Hitet mondgya lenni. Ha azért nem csak őrőkős, de az igaz Hitennis éppittetik ez az házaſſág: minden kétſegnélkűl, meg kel őrőkké maradni az Eccleſiában az igaz Hitnek.

VIII. Az egéſz Kereſztyénſégnek, és az Sz. Doctoroknak egyenlő értelméből, ſzokáſából, praxiſſából, meg-bizonyodik a'mi tanitáſunk: Előſzőr: Az régi Szentek, és nevezet-ſzerént Sz. Agoſton, ſok helyen tanittyák: † hogy, bolondſág az-ellen verſengeni, a'mit az Anyaſzentegyház jóvá hagyott. és, a'ki meg nem akar ſzalatkozni, az Eccleſiának tanitáſát kőveſſe, mert ennek az Iſten ő-maga ád bizonyſágot. Máſodſzor: Mikor valami egyenetlenſég támadott az Eccleſiában, őſzve győlték az Páſztorokat, kik az egéſz Eccléſia-képében (mint az Orſzág győléſében nnis, az válaſztott Fő népek, Orſzág nevével végeznek) meg mutatták, mit kellyen tartani az kőzben-vetett dologrul. Es noha az ellenkedő pártok az Iráſt mutogatták: de mindazáltal, a' mit el-végezett az

5. *Hebr. 13. v. 17. Luc. 10. v. 16. † Actor. 20. v. 28.*

6. *a Cant. 4. v. 7. b Epheſ. 5. v. 27. c Matt. 28. v. 20. d Joan. 14. v. 16. e Joan. 16. v. 13. f Aug. Epiſt. 80. ſub fine.*

7. *Epheſ. 5. v. 24. 25. 32. Vide Logi Alogi f. 111. Oſea 2. v. 19. 20.*

8. *† Locis citatis Suprà, fo. 106. 489. 531. &c. Vide ſuprà, fol. 523.*

az Eccléſia az kőzönſéges Győlekőzetekben, azt ugy tartották az Hivek, mint az Evangéliomot. Ezt † elébbis hallók; és illyen ſzókkal jelenti Iuſtinianus Cſáſzáris: *a Prædictarum quatuor Synodorum dogmata, ſicut ſanctas Scripturas accipimus, & regulas, ſicut Leges obſervamus. b Per omnia ſequentes ſancta quatuor Concilia, & quæ ab unoquoq; eorum conſtituta ſunt. c In ſacroſanctæ Eccleſiæ communione non ſunt, qui Quatuor Concilia non recipiunt.* Ennek pedig az Győlekőzetekben-való végezéſeknek példáját, az Apoſtoloktul vőtték az Hivek, mint *d* ez-előtt meg mutatám. Ily bátran az Eccleſiának tanitáſára nem tamaſzkodtak vólna az hivek, ha azt bizonnyal nem hittek vólna, hogy meg nem tántorodhatik, 's tévelygéſben nem eshetik tanitáſában. Harmadſzor: Azt ugyan világos ſzókkal tanittyák az Sz. Doctorok: hogy, az Eccléſia ſoha el nem omlott, és ſemmi tévelygéſben nem eſett. Halhadſza Cypriánus Mártyrt: *e Adulterari non poteſt Sponſa Chriſti; incorrupta eſt, & pudica: unam domum novit, unius cubiculi ſanctitatem caſto pudore cuſtodit.* Vgyan ezent irja Sz. Agoſton, *Tom. 8. in Pſal. 103. Conc. 1. & 2. in illud: Fundavit terram, &c. f*

IX. Az Crédóbannis ezen igazſágrul valláſt téſzűnk: Mert az Eccleſiát, Szentnek hiſzſzük lenni. Nem vólna pedig Szent, ha tévelygéſben eſnék. mivelhogy az igaz Hitnélkűl, ſenki Iſtennek kedvében nem lehet, az az, Szent ſem lehet, mint az Iſten igéjéből ennek-*g* előtte megbizonyitók.

X. Ha az Eccléſia el-tévelyedhetik, és az ő tanitáſának igazſága, Iſteni tanubizonyſággal meg nem erőſittetett: az Hitben-való eggyeſség, mellyet az Sz. Irás *h* ſokſzor parancſol, ſemmiképpen meg nem maradhat az Kereſztyénſegben, mint csak nem régen *i* Sz. Agoſtontul értők, és *k* ennek-előtte megis bizonyitók. Mert, ſemmi mód nincſen az Hitbéli verſengéſek le-ſzállitáſában, ha az Anyaſzentegyháznak tanitáſát kétſſé teſzſzűk. Annak-fölőtte: azt ſem tudhattyuk, *l* mellyek légyenek az Sz. Irás konyvei, és *m* minémű értelemben kellyen az Iſten igéjét venni, ha bizonytalan, és tévelygéſre-vihető az Anyaſzentegyháznak tanitáſa. Ha pedig ezeket bizonyoſon nem tudhattyuk, csak habozas, és kételkedéſſel tellyes vélekedés az egéſz Kereſztyén vallás; a'mint ezelőtt nem egyſzer meg-hallók.

XI. Az Atyáhak egy *Privatus* Kereſztyén embernek annyit tulajdonitanak, hogy őtet belső oktatáſſal minden igazſágra vezérli az Vr Iſten, ugy hogy el ne téveledgyék. Mi az oka tehát, hogy ettúl az Privilégiomtul az egéſz Eccléſiát meg-foſztyák, mellyet egy köz embernek megengednek? De mivelhogy ezt az bizonyſágot elébbis emlitők, nem ſzűkſeg errúl ſzót ſzaporitani.

Ebből az meg-bizonyodott igazſágból kővetkőzik: hogy, ſem az kőzönſéges Győlekőzetek végezéſe, ſem az Anyaſzentegyház Doctorinak és Páſztorinak egyenlő értelme, ſem az egéſz Kereſztyénſégnek kőzönſéges ſzokáſa, hamis nem lehet. mivelhogy, ha ezekben tévelygés lehetne, az egéſz Anyaſzentegyházis el tévelyedhetnék. Mert az Vr Iſten a'végre hatta az Páſztorokat az Eccleſiában, hogy az hamis tudományok ſzelé-

§ 49 *† Supra, fol. 171. & 107. a Novella 131. cap. 1. b Lib. 1. Codicis Tit. 1. lege 7. cum vetimus. c Novella 115. Le. 3 §. Si quis de prædictis. d Supr. f. 525 e Cyprianus de Unitate Eccleſ. n. 20. f Alios vide Supra, fol. 542.*

9. *g Supr. f. 83.*

10. *h Philip. 2. v. 2. cap. 3. v. 16. 1. Corint. 1. v. 10 &c. i Supra, fol. 534. k Supra fol. 101. 256. l Supra fol. 463. m Supr. fol. 504. Supra f. 500 & ſequentib.*

11.

túl el ne ragadtaſſanak az Hivek. El ragadtatnának pedig ő-felőllők, ha minnyájan el-tévelyednének az Páſztorok. Annak-fölötte, azt parancſollya az Iſten: hogy engedelmeſſek légyenek az ő Hivei az Eccléſia Páſztorinak. Kiből következik: hogy, bátorſágoſon követhetik az Hivek, a' mit az Páſztorok közönſéges értelemmel tanitnak, maga ſemmi bátorſág nem lehetne az ő-utánnok indulásban, ha ókis meg-csalatkozhatnának. Ollyanok azért az Doctorok az Eccléſiában, mint az ſzem az teſtben. miképpen azért az teſt ſzemmel lát, és az egéſz teſt mondatik azt látni, a'mit az ſzem lát: azonképpen az egéſz Eccleſianak itileti azis, a'mit közönſégeſen az ő Vezéri javallának.

Vide ſuprà, fol.109.

§.3. Az Atyafiak Ellenvetéſi meg-fejtetnek.

Egy pórázon futnak, és egy hajóban eveznek az moſtani Atyafiak Neſtóriuſſal, ki magának azt tulajdonitotta, hogy ő kezdette igazán érteni az Sz. Iráſt, és ő-előtte az egéſz Eccléſia csak tévelygett. Meſterkednek azért, hogy ezt az derék fondamentomot ki-tekerjék kezünkből, és az Eccléſiának méltóſágát el-roncſak. Es, hogy az Eccléſia tévelygéſben juthat's megis csalatkozhatik, illyen formán bizonyittyák: I. Közönſégeſen minden emberről azt mondgya az Sz. Irás: hogy, hazugſagalá vettetett, és meg-csalatkozhatik. Ha azért Cypriánus, Tertullhánus, Origenes, &c. meg botlott: nincs oly tudós ſzent ember, a' ki meg ne csalatkozhaſſek. Ha az Hieruſalemi, Alexándriai, Galatabéli, &c. Eccléſia el'eshetett: nincs oly gyölekőzet, mely az tántorodáſtúl nem félhet. Mivelhogy azért nem egyéb az közönſéges Gyölekőzet, hanem ezek az *Particularis*, réſz-ſzerént való gyölekőzetek: nyilván ki tetczik, hogy az teljes Eccléſiais el-tévelyedhetik, melynek minden tagjai el-eshetnek. II. Ha az Oo törvénybéli Eccléſia el-tévelyedhetett: kétſégnélkül, moſtis meg-csalatkozhatik az Anyaſzentegyház. Mert, Sz. Pal mondgya: hogy, ha az Sidókat ki-vágta az Vr Iſten, kik terméſzet-ſzerént-való ágak valának: az Pogányſágból-ſzedett óltoványokatis ki-metczi, ha jól nem gyümölcsőznek. Es ſzinte mint az Eccleſiának, ugy az *a* Synagógánakis igiretett tőtt vala az Vr Iſten, hogy örökké vélle marad. Ezeknek az igiretéknek erejével, azt vélik vala az Sidók, hogy meg nem csalatkozhatnának: *b Non peribit lex à Sacerdote.* Es erőſſen bizakodtak abban, *c* hogy az Iſtennek temploma ő-nállok vagyon. fejénnis maraſztják Ieremiáſt, *d* hogy az ő el-puſztulásokrúl prophétála. Bizonyos dolog pedig, hogy ſokſzor az egéſz Synagóga el-hanyatlott. Tehát az Eccléſiais tévelygéſre juthat. Az Bizonyſágnak második réſzét azzal mutattyák: Mert az puſztában Aaront, az ſő Papi fejedelmet követvén, bálványozásban eſek az egéſz Synagóga. Azutánnis Vriás Papi fejedelem, Pogány oltárokat vin az Iſten házában. Végezetre, Chriſtus Vrunkrúl azt végezék az Papok, *e* hogy halált érdemel. Az Iráſis gyakran mondgya az Synagógának vezérirúl, hogy minnyájan vákok, *Iſa.56.v.10. Ierem.8.v.8.* Sok hamis vélekedéſitis feddi Vrunk az Synagógának, *Matth.15.v.5. Cap.23.v.16.*

Ezekre kűnyű, és igaz Feleletink vannak:

Az

2. *Rō.11.v.21.*

a *Pſal.104. v.10. Iſa.49.v.15* b *Jerem.18. v.18.* c *Jerē.7.v.4* d *Jerem.26. v.9. Exo.32.v.4 4.Reg.16. v.10.* e *Joann.11. v.48.ca.18. v.30.35. Matth. 26. v.66.*

Lirin. ſupr. fol.101.

Objectiones.

I.

Rom.3.v.4. Pſa.115.v.2

Az Elsőre: Vgyan azon bizonyſággal meg-mutathattyák az Atyafiak, hogy az Apoſtoloknak ſem bátorſágos hinnünk, mert ókis emberek vóltak. Noha azért az emberi gyarlóſág magán nem állandó az Igazſágban, hanem igen kűnnyen meg csalattatik: † de mikor az Iſten azt fogadgya, hogy valakit el nem hágy, hanem meg-őrizi ótet az hamiſſagtul, nem kel félnünk, hogy el-téveledgyék az Iſten igiretivel megerőſſitetett ember. Mivelhogy azért az Eccléſiát, ſzinte mint az Apoſtolokat, illyen igiretivel fel-tiſztelte az Vr Iſten, ne fellyünk hogy veremre vigyen az Eccléſia. Nem tagadom azért, hogy akármely nemes, bőſes, tudós Doctorais az Eccléſiának meg-csalatkozhatik, ha azt miveli, a' mit hallók * hogy Origenes és az több tévelygők cſelekedtek, az magok elzeſkedéſe-után indulván. De hogy meg ne csalatkozzunk, a' vagy többet tulajdonitván az Sz. Atyáknak hogy ſem kellene, a' vagy őket érdemekalatt bőcsülvén, Két dolgot kel ſzemünk-előtt viſelni: I. Azt, a'mit ennek-előtte mondék Lirinenſis Doctorral: hogy, ſenki egy oly nincſen az Eccleſiának *Privatus* Doctori-közzűl, kihez úgy tartozzunk kőtelezni Hitünket, hogy ſemmiben az ő tetczéſétúl el ne mehesſünk. Mely dologrúl halhadſza mit mond Sz. Hierónymus, és Sz. Agoſton: *a Quamvis ergo ſanctus ſit aliquis poſt Apoſtolos, quamvis diſertus, non habet autoritatem.* *b Ego Cypriani autoritate non teneor, quia literas Cypriani non ut Canonicas habeo, ſed ex Canonicis conſidero. &, quod in eis Divinarum Scripturarum autoritati congruit, cum laude ejus accipio; quod non congruit, cum pace reſpuo. Non accipio ergo, quod de Baptizandis Hæreticis beatus Cyprianus ſenſit, quia hoc Eccleſia non accipit.* *c In Scriptura Canonica ſi quid velut abſurdum moverit, non licet dicere, Autor hujus libri non tenuit veritatem: ſed, aut codex menduſus eſt, aut interpres erravit, aut non intelligis. In Opuſculis poſteriorum, liberum habet lector judicium, quo vel approbet quod placuerit, vel improbet quod offenderit.* Azért, a'maga irásarulis igy szóll: *d Quæ vera eſſe perſpexeris, tene, & Eccleſiæ Catholicæ tribue: quæ falſa, reſpue; & mihi, qui homo ſum, ignoſce: quæ dubia, crede, donec aut reſpuenda eſſe, aut vera eſſe, vel ratio doceat, vel præcipiat autoritas.* II. Az Anyaſzentegyház Doctorinak közönſéges értelme, mindenkor bőcsülletes, és bizonyos hitelre méltónak itiltetett az Kereſztyénektűl. Es, a'mint ezelőtt † ſok példákkal meg mutatám, mikor az Sz. Gyölekőzetek, és Sz. Atyák viaskodtak valamely tévelygéſ-ellen, az régi Doctoroknak iráſiból bizonyitották az Igazſagot: és valamit közönſégeſen az Eccleſiának Páſztori tanitottak, azt *Exception*nélkűl bé-vőtték: *e Ecquid veriſimile eſt, ut tot ac tanti in unam Fidem erraverint? variaſſe debuerat error doctrinæ Eccleſiarum? Ceterum, quod apud multos unum invenitur, non eſt erratum, ſed traditum.* *f Eorum duntaxat Patrum ſententiæ conferendæ ſunt, qui in Fide & Communione Catholica, ſanctè, ſapienter, conſtanter viventes, docentes, & permanentes, vel mori in Chriſto fideliter, vel occidi pro Chriſto feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum eſt, ut quicquid vel omnes, vel plures, uno eodemq; ſenſu, manifeſte, frequenter, perſeveranter tenendo, tradendo, firmaverint, id pro indubitato, certo, ratoq; habeatur. Quicquid verò, quamvis ille ſanctus, & doctus, quamvis Epiſcopus, Martyr, præter omnes, aut contra omnes ſenſerit, id inter privatas opiniunculas ſecretum*

tum

Respons.

† *Verba Auguſtini, ſupra, fol.107.*

* *Suprà, fol. 513. & 100.*

De Autoritate SS. Patrum. *Suprà fol. 500 143.*

a *Hieron.tō. 8.in Pſalm. 86.*

b *Aug.tō.7. lib.2. contr. Creſcon.c.32.* c *Tō.6.li.11. cont. Fauſt. cap.5. Idē tom.7.l. 2.de Baptiſ. cap.3. Epiſt. 119.initio. Eadē reuocat epiſt.19. Suprà.fol. 308.*

d *Aug tō.1. lib.de vera Relig.c.10. Idē tom.3. lib.3.de Trinit.initiò.*

† *Suprà.fol. 142.143.*

e *Tert.Præſcrip. c.28.*

f *Lyrin.cap. 39.*

tum sit, nec universalis dogmatis veritate dimissa, unius hominis novitium seclemur errorem.

Két fő Okát olvasom pedig, mellyért ily nagy bőcsülleti vagyon az Sz. Atyák értelmének: Előszőr; Mert az egyenlő értelem, tanu-bizonyságot tészen az Anyaszentegyháznak vallásáról. mivelhogy, a'mint ez-előtt Sz. Agostontul hallók, ők sem haragból, sem irigységből nem szóllottak, hanem a'mit az Ecclésiától tanúltak, azt hirdették. De hallyuk mit mond Sz. Agoston ez dologrul, minek-utánna Sz. Hieronymussal bizonyított volna: *a Hæc non ideo commemoravi, quasi disputatorum quorumlibet sententiis, tanquam Canonica autoritate nitamur: sed ut appareat, ab initio hoc de Originali Peccato, apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum.* b *De Sanctorum literis, qui ea ante me tractarunt, aliqua documenta proferam: non quò Canonicis libris à nobis ullius disputatoris æquetur autoritas, sed ut admoneantur, quemadmodum de his rebus, ante nova istorum vaniloquia, Catholici Antistites eloquia Divina secuti sint; & sciant, à nobis rectam & antiquitus fundatam Catholicam fidem, adversus recentem Hæreticorum præsumptionem defendi.* c *An tibi parva in uno Gregorio Orientalium Episcoporum videtur autoritas? Est quidem tanta persona, ut neq; ille hoc, nisi ex fide Christiana omnibus notissima, diceret: nec illi cum tam venerandum haberent, nisi hæc ab illo dicta ex regula notissima Veritatis agnoscerent.* Második Oka az: Mert, a'miképpen imént mondám, az Anyaszentegyháznak Vezéri és Pásztori mindnyájan, el nem tévelyedhetnek: holott a'végre rendelte őket az Isté, hogy egyebekeris az tévelygéstúl megőrizzenek. Azért, ha annak bizonyoson végére mehetünk, hogy valamely dolgot egyenlő értelemmel bé-vőttek az Sz. Atyák; szinte oly feleleménkül kel a'hoz ragaszkodnunk, mint el-hittük, hogy igazán meg-tartották az Sz. Irást. Ez az oka, hogy Sz. Agoston *d* sok helyeken, Apostoli *Traditionak* nevezi, valamit az Hivek közönségesen bé-vőttek. Mint mehetsünk pedig végére az Sz. Atyák közönséges értelmének, ez-előtt *e* meg magyarázám. Nem szükség azért mind által-olvasni az Sz. Atyák irásit: hanem, valamit az közönséges Gyülekezetben el-végeznek, valamit az egész Ecclésiának régi szokása és rendtartása bé-vőtt: mindenütt hirdetett, közönséges tudománynak kel azt tartani. Ezen-kivül, a'mirúl egynehány szét és régi fő Tanitók ugy emlekeznek, mint ő idejekbe ellenvetésnélkül bé-vőtt tudományrul, és a'vagy nyilván módgyák, hogy ő idejekben az Ecclésia azt hirdette, a'vagy mint szokott, és versengés-kivül vettetett dologtul emlekeznek; a'vagy oly dolgot tanitnak, mellyért eleitúl fogva senki őket nem szidalmazta, sőt személyekben, és tudományokban mindenkor bőcsülleteseknek, és az Keresztyéni vallásban jó bajnakoknak tartotta az Ecclésia: hinni-való dolog, hogy ebben ő-vellek eggyett értettek az tőb Sz. Doctorok: és hogy tanitásokat az Ecclésiának tárházából vőtték, a'mint Sz. Gergelyrúl mondá nē régen Sz. Agoston. Mert, szinte mint azoknak esetit fel-jegyzették, és meg dorgálták az Ecclésiának vigyázó Pásztori, a'kik valamibe meg botlottak; ugymint, Irenæust, Cypriánust, Tertullián-ust, &c. azonképpen, ha Sz. Agoston az meg-bűcsőült Szenteknek-való könyörgést, az Halottakért-való áldozatott, és

egyéb

Suprà, fol. 108.

a *Aug. tō. 7. lib. 3. de pecat. merit. cap. 7.*

b *Ibid. cont. duas Epist. Pelag. lib. 4. cap. 2.*

c *Ibid. cont. Julian. lib. 1. cap. 2. longè à principio.*

Ephes. 4. v. 12.

d *Suprà fol. 106. 470. 472.*

e *Suprà fol. 481. 525.*

☞

Illi soli Patres credendi, quos Ecclesia veneratur ut Magistros.

egyéb hasonló dolgokat magától kezdette volna hintegetni az Anyaszentegyház-ellen, soha el nem kerülhette volna, hogy ellene nem állottak volna az Ecclésiának Pásztori. Annakokáért, mikor efféle Sz. Atyák bizonyságit elő-állattyuk, miis azt mondhattyuk a'mit Sz. Agoston, hogy készek vagyunk ezekkel, és az egész Anyaszentegyházzal eggyűtt, az Tévelygők szidalmit szenvedni, hogy sem ezekkel úsőkőt vonni: *Nos paratiores sumus, cum illis viris, & cum Ecclesia Christi, in hujus Fidei antiquitate firmata, quælibet maledicta & contumelias perpeti, quàm Pelagiani eloquii prædicatione laudari.*

Aug. tom. 7. de nuptiis et Concupis. li. 2. cap. 29.

Ezeket szükség vala meg-magyarázni, hogy meg-értenők, minémű fondamentoma légyen az Sz. Atyák irásából vőtt bizonyságoknak. Mert, nem a'végre támogattyuk tanitásunkat az ő irásokkal (mint káromkodnak az mi szidalmazóink,) hogy az Sz. Irásnál nagyobra bőcsüllenők, és az Sz. Irás-ellen bizonyságúl fognók őket: hanem hogy ezeknek tanubizonyságával, meg-mutassuk az Anyaszentegyháznak itiletit; meg-ronesuk azt az Irásnak ujonnan kohlott magyarázását, mellyet az Tevelygők gondolattya faragott. Végezetre, hogy Két dolgot meg esmertessünk az emberekkel: 1. Hogy őrdögi kevélységnek gyökere vagyon az uj Tanitókban. mivelhogy az Keresztyenségtúl azt merik kivanni, hogy az Irásnak fejtegetésében több hitelek légyen nékik, hogy sem azoknak, a'kiktúl az Keresztyenség, és † az Isten igéje mi-reánk szállott. 2. Hogy menthetetlen vakság vagyon az Vj Hit követőkben, kik el hihetik, hogy jobban tudgyák az mostani hó-harmatok, mint kellyen az Irást érteni, hogy sem az régi, tudós, Szent, Mártyrok és Doctorok: kiket az egész Keresztyénség, Isten-után Attyának és Tanitójának tartott: kiknek szent életeket, az Isten csuda-tételekkel meg pecsétlette, és tudományokat az Keresztyén világ bőcsüllettel vőtte. Ennek-fölőtte: temérdek vakmerőség azis, hogy az Szent és tudós embereknek értelmét meg-vetik. kik, *a* noha egymással ősze nem szóllalkoztak, sem egy üdőben, sem egy országban nem éltek: de azon egy Szent Lélektúl igazgattatván, egy lineán folyt tanitások. Ezek helyett pedig, oly emberek vezetése után indúlnak, kik magokkal sem tudnak meg-eggyesülni, hanem *b* örökké csak haboznak, és kapnak két felé, mint az vizben haló ember. Azis nagy gorombaság, a'melyrúl *c* elébbis emlekezénk: hogy az régi Szenteket meg-vetvén mivelhogy ezek emberek vóltak, ily bátran rohannak az Vj Tanitók után, mintha ezek emberek nem volnának, és ugy meg nem csalatkozhatnának, mint az sok lámborok. En igazán mondom: Ha Lutheristavólnék, 's azt kezdeném értegetni Tanitóimtúl, hogy az egész Ecclésia el-tévelyedhetik minden Pásztorival egyetemben; soha ki nem vethetném ezt az kételkedést szívemből, hogy talám szinte most vagyon ebben az tévelygésben az Luther Ecclésia. Mert, ki tészen bizonyossá, hogy nem most jutottunk arra az üdőre, melyben az Ecclésia megcsalatott? nem elég erre az én itiletem, és hogy nékem ugy tetczik, hogy az Luther Ecclésia eggyez az Irással. mert mindnyájan, a'kik az el-tévelyedett Ecclésiában vannak is, hasonlóképpen vélekednek magokban.

† *Vide August. supra, fol. 95.*

a *Vide Tertulli. paulò ante citatū.*

b *Vide supr. fo. 247. 319.*

c *Supr. f. 98.*

Ezekből kűnyű meg fejteni az Atyafiaknak Első patvarát. Mert, ám légyen ugy, hogy magán mindenik tagja és része az Ecclésiának elévelyedhetik; Ebből nem következik, hogy egyszersmind az egész Ecclésia meg-csalatkozik. szinte mint, akármely emberis meg-halhat az Itilet napia előtt : de azért, hogy minnyájan meg-hallyanak az Vtólsó napnak-előtte, nem lehetséges. mert az Istennek fogadása kűlömbet tart. Ennek-fölötte, azt sem haggyák helyén az Sz. Doctorok, hogy az Közönséges Anyaszentegyháznak minden része el-tévelyedhetik. mert ezennel meg-hallod, hogy az Római Ecclésiát, rész-szeréntis Győzhetetlennek mondgyák.

Az Masodik fogásra, Elősző azt mondom: hogy, Sokkal kűlömb állapattya vagyon az Ecclésiának, hogy sem az Synagógának: és nem mindgyárt következik, hogy a'mi meg-esett az Synagógán, az Ecclésiánis meg-történhetik. Mert az Synagóga, csak egy nemzetségre, és az ő Isteni szolgálattya egy helyre vala foglalva: és mivelhogy *a* árnyéka vala az jövendő Ecclésiának, meg kel vala *b* űressedni, és végének kel vala lenni. Annakokáért, mikor az Isten azt igiri, hogy soha el nem haggya az Israël népét, azt mondgya Sz. Agoston, hogy akkoris az Ecclésiának örökös maradását igiri: *c Æternitas, non umbræ ac figuræ, sed quod per ipsam adumbrabatur, figurabatur, promissa fuit.* Mert az árnyék és példa, mikor bé tellyesedik, nem mondatik el-veszni, hanem bé-töltetni. Hieremiás méltán, feddi az Sidók vakmerőségét, hogy az ő prædikállása-ellen, némely Papok-mellé csatlották magokat, mintha minden Papot, csak magán, a'vagy némely esze-veszett Pattosokkal eggyűtt illetné az Istennek igireti. Azt pedig sohult Ieremiás nem mondgya, hogy ugyan minnyájan az Sidók ő-ellene tusakodtak. Sőt azt irja : hogy, sokan az Vénekközzűl mellette ki-szállottak, és az eszveszto Papok-ellen meg-oltalmazták őtet. Masodszor azt mondom : hogy, az Synagógának tagjai, noha sokszor el-estek : de éppen az Synagóga mind addig el nem tévelyedett, a'meddig tartottak az Istentűl nékie tőtt fogadások. Mert az Synagógának azt nem igirte az Isten, a'mit az Ecclésiának, hogy világ végéig, minden Igazságra vitetik, és soha az ördög erejétűl le nem dőltetik : hanem inkáb az Messiás el-jövetele után el-hanyatlását meg-jövendőltette. Az ő tanitásának bizonyos vóltátis, csak az Törvénynek magyarázattyához határozta, mint előbbis jelentők. Ez-szerént azért az igiret-szerént azt mondom : hogy, az tellyes Synagóga sem tanithatott tévelygést addig az űdőig, és azokban az dolgokban, mellyekre szolgált az Istennek fogadása.

Az Aaron cselekedetit a'mi illeti, azt mondgya Sz. Agoston: hogy, Aaron azt nem tanitotta, és nemis itilte, hogy az arany borjút imádni kellyen. noha az félelem reá-vitte, hogy meg-öntené az borjút : *Erranti populo ad Idolum faciendum, non consensit inductus, sed cessit obstrictus.* Ennek-fölötte, nem az egész Synagóga tévelygett akkoris. Mert Moyses vala abban az űdőben Papi fejedelme az Sidóknak, mikor ez az botránkozás történék, és akkor még Aaron Papi fejedelemségre nem emeltetett vala;

a 2. Corin. 3. v. 11. Heb. 10. v. 1.
b 2. Corint. 3. v. 7. 1. Corint. 13. v. 11.
c Aug. 17. Civi. cap. 6. Matth. 5. v. 17.
Jerem. 26. v. 17.
Supra, fol. 520.
Aug. 14. Civii. cap. 11.

mint ki-tetezik világosson az Sz. Irásból. mert, az Isten sátorának fel-állatása-után szenteltették Aaron az Papi fejedelemségre, *Exod. 40. v. 12. Levit. 8. v. 12. Exod. 29. v. 4.* Az Istennek sátora pedig, az Ægyptomból ki jövés-után egész esztendővel emelteték-fel, *Exod. 40. v. 1. & 15.* Az bálványozás sokkal ez-előtt esék, mikor Isten az Törvényt ki-adná; az az, három hónappal az szabadúlás-után, *Exod. 19. v. 1.* Noha azért Aaron Pap vólt annak-előtteis, a'mint olvassuk, *Exod. 28. v. 1. 4.* de Papi fejedelem nem vólt. Moyses pedig, az Sz. Irás Papnak nevezi, *Psal. 98. v. 6.* és az Papi tisztben az Áldozatokban-való szolgálattyát emliti, *Exod. 29. v. 10. 13. 18.* Nem csak Moyses pedig, de az Levitákis tisztták vóltak az Bálványozástúl. Mert mikor Moyses azt mondotta vólna, hogy a' ki az Vré, ő melléje-mennyen; az Leviták mind hozzá-állának, és harmincz-három ezeret vágának-le az Bálványozókban.

Az Vriás dolgát a'mi illeti, vétkezett abban, hogy uj Oltárt csináltatott az Isten házában; és nem ollyan Oltáron áldozott, a'minémút az Isten rendelt vala : de hogy Bálványt imádott vólna, vagy az Synagógát tévelygésre vitte vólna, az Irás nem mondgya. maga szinte mint Acházának bálványozását fel-jegyzette az Sz. Irás : azonképpen az Vriás vétkét sem titkolna, ha bálványozott vólna.

Az Annás cselekedetire, Kétképpen felelnek a' Doctorok : Előszór: Az Synagógának nem kűlömben, hanem csak bizonyos határ és módalatt igirtetett, hogy meg nem csalatkozik : tudni illik, midőn az Szent Irásnak értelmét magyarázza, a'mint ennek-előtte az Moyses szavaiból bizonyitók. Azért igenis vétkezett az Synagóga, mikor Vrunkat halálra itilte. de ez az csalatkozás oly dologban vólt, melyről az Vr Isten fogadást nem tőtt, hogy el nem haggya tévelyednie az Synagógát, mint fogadást tőtt, hogy az Irás magyarázatban meg-őrizi őtet, mivelhogy az ő engedelmességére kötelezte az embereket. Másodszor azt felelik némellyek : *a* hogy, az Istennek igiretit meg nem kel határozni, mikor önnön-maga meg nem határozza. Az Synagógának tőtt igiretit pedig, ő-maga meg-határozta az Vr Isten, az Christus el jövetelére : és meg jövendőltette, hogy az Messiás el-jövése-után, *Peribit lex à Sacerdote, Ezech. 7. v. 26.* el-vétetik az igaz itilet az Papoktúl. Es akkor tellyesedik-bé a'mit Isaias mondá, *Cap. 6. v. 10.* meg-vakúl és meg-keményűl az Sidóság, hogy az Igazat ne lássa. Mert ezt az jövendő mondást, ő-maga Christus Vrunk az ő prædikállásának idejéről magyarázza, *Matth. 13. v. 14. Marc. 4. v. 12. Luc. 8. v. 10. Ioan. 12. v. 40.* Mi űdőben lőtt légyen pedig az igireteknek vége, nem minnyájan egyaránt magyarázzák. Némellyek az Vj Testamentomnak első rendelése-korra halasztyák, *b* midőn az Vég vacsorán illyen szókkal szerzé Christus Vrunk az Vj Testamentomot, *Hic calix novum Testamentum* : Ez az pohár uj testamentum; mellyet az-után *c* halálával megis erősíte. Bizonyithatni ezt az Sz. Pál tanitásával, ki azt mondgya: *d* hogy eléb meg-kellett az Oo Testamentomnak vettetni, és az-után kellett Vjat rendelni. Tehát, az Vég vacsorának rendelése-után, mikor az Sidók Vrunk-ellen tanacsot tartának, és ótet halálra itilék, el-vétetett vala

Itt Augustt. & alii apud Bellar. lib. 5. de Pontific. cap. 9. Exod. 32. v. 26. v. 28.
2. Paral. 28. v. 22. 23.
Suprà, fol. 520.
a Simple. Relect. Contr. 1. qst. 4. art. 2. ad 7. Bellarm. 2. de Concil. c. 8. Libr. 3. de Eccles. c. 17. Gretser. Defens. lib. 3. c. 4. de Verbo Dei. f. 1245.
b Ita Maldonat. in Matth. 26. v. 27. Colñ. 650.
c Hebr. 9. v. 16.
d Hebr. 7. v. 18. 19. ca. 10. v. 9.

tőllők az igaz tanitáſnak kúlcſa. Némellyek pedig azt itilik: *a* hogy ottan hamar, mihent Chriſtus Vrunk prædikállani kezdett, haſzontalanná lőtt, és ugyan megis ſzúnt az Sidó Papi fejedelmek tanitáſának méltóſága.

Ebben az utólſó Feleletben nagy akadék vagyon. Mert Vrunk, azután az prædikátio-után, melyben azt mondá, *b* hogy, valamit parancſolnak az Moyſes ſzékiben úlő túdóſok, azt cſelekedgyék; azt mondá, hogy *c* két nap-múlva ótet meg-ólik. Tehát, mind ſzinte az Chriſtus halálaelőtt-való napig tartott az engedelemre-való kőteleſſég, mert, ha akkor immár el-vétetett vólna tőllők az igaz tanitáſnak kinceſe, nem kötelezte vólna údvőzitőnk az engedelemre. Erőſſithettyúk ezt Sz. Agoſton mondáſival, ki ſok helyen magyarázván ezt az Vrunk parancſolattyát, azt irja: hogy, bátorſágoſſá tőtt ezzel az parancſolattal Chriſtus Vrunk, az gonoſz Páſztoroknakis igaz tanitáſárúl: *d Cæleſtis Magiſter, etiam de Præpoſitis malis plebem ſecuram fecit, ne propter illos Doctrinæ ſalutaris Cathedra deſeratur, in qua coguntur etiam mali bona dicere. Neq; enim ſua ſunt quæ dicunt, ſed DEI, qui in Cathedra Vnitatis, doctrinam poſuit Veritatis.*

Erre kúnyű az felelet. Mert, a' miképpen Sz. Hierónymus jelengeti, ezis, mint ſzinte az *e* Oo Teſtamentomban adatott parancſolat, meghatároztatott, és cſak akkor kőtelezett, mikor az Törvényt magyarázták az Irás túdók: *f Super Cathedram Moyſis ſederunt Scribæ. per Cathedram, Doctrinam Legis oſtendit.* Es ez-ſzerént kel érteni az Sz. Agoſton ſzavajáráſát, mellyet *g* mis nem egy helyen kővettünk. Másképpen felelnek erre *h* némellyek, 's azt mondgyák: hogy, Vrunk nem azért mondá, hogy engedgyenek az Irás-túdók tanitáſának, mintha akkor helyén vólna az Synagóga tanitáſának méltóſága: hanem cſak azért, hogy ne láttatnék ellenkedni az Törvénytűl rendeltetett Páſztorokkal. Félő ſem vala, hogy valaki innen az hamiſſágnak követéſére okot venne: mert Chriſtus Vrunk, tanitáſával, és cſuda-tételével meg-mutattya vala, hogy ő-néki 's nem az Sidóknak kel hinni.

Mikor az Irás azt mondgya, hogy Minnyájan el-tévelyedtek: az-ſzerént mondgya, a'mint ennek-előtte† hallók, hogy közönſégeſen mindeneknek tulajdonittatik, a'mi ſokakban találtatik. Az Fariſæuſoknak hamis *Traditióit*, mellyeket Vrunk káthoztat, nem kel közönſégeſen az egéſz Synagogának tulajdonitani.

a *Gretſ. ſupra, Serar. Tribar. lib. 2. cap. 6.*

b *Matt. 23. v. 2.*

c *Matt. 26. v. 2.*

d *Aug. tō. 3. li. 4. de doct. Chriſt. c. 27. Tom. 6. l. 16. cont. Fauſt. ca. 29. Et in Pſa. 36. Cōc. 3. ſub finem. Epi. 166 fin.*

e *Supra, fol. 520.*

f *Hier. li. 4 in Matth. c. 23 initiō.*

g *Supra, fol. 521.*

h *Gretſer. et Serarius, citati. Cyprian. ep. 55. n. 23. Epiſt. 69. n. 9. Chriſtō ſem per honoravit Sacerdotes.*

† *Supra, fol. 544.*

HARMADIK RESZE.

AZ IGAZ ECCLESIANAK MEG-ISMERtető Ieleirúl.

§. 1. Az igaz Eccléſia minden űdőben Látható.

IOl meg kel érteni, mirűl légyen az Kérdés, mikor azon tudakozunk, Hogyha az igaz Eccléſia, láthatóé vagy láthatatlan? Előſzőr azért: azt nem kérdgyűk, Hogyha az embereket, kik az Eccléſiában vannak, ſzemünkel láthattyuké? mert tudva vagyon, hogy ezeket, és az ő tárſaſagoknak kűlső jelenſégit meg-láthattya, a' kinek ízeme vagyon. Másodſzor: azt ſem diſputállyuk, Hogyha ſzemünkel láthattyuké, a'vagy emberi okoſſággal meg-eſmérhettyűké, kik légyenek az őrők életre Válaſztottak, és kikben légyen az igaz Hit? mert Iſten az, a' ki tudgya kik légyenek övéi's kik nem. 2. Timot. 2. v. 19. Harmadſzor: azon ſem tudakozunk, Hatelti ſzemeinkel meg-láthattyuké, hogy az Iſtennek ez földön igaz Eccléſiája vagyon, és minémű terméſzeti's tulajdonſági légyenek az Chriſtus Eccléſiájának? vagy pediglen, hogy ezeknek az embereknek győlekőzete légyen az igaz Eccléſia? mert, nem kűlső látáſból, hanem hitből tudgyuk, hogy vagyon az Iſtennek oly nyája ez földön, mely az Sz. Lélektűl az igaz Iſteni tiſzteletre, és tekélletes tudományra igazgattatik. Aztis, hogy ennek, a'vagy amaz győlekőzetnek tárſaſága légyen ez az igaz Eccléſia, teſti látáſſal, vagy az terméſzetnek okoskodáſával meg nem eſmérhettyűk. mert ugyanis, ha ſzemünkel láthatnók mellyik légyen az igaz Eccléſia, és hol találtaſſék az igaz Tudomány; ſzinte ugy nem lehetne viſzſzavonás az Eccléſiárúl, mint az ſzemmel látott dolognak igazſagárúl nem vetſengenek az eſzes emberek. Az Kérdés azért cſak az: Hogyha az igaz Eccléſia, mely az Iſteni Tudományt tekélletesen kőveti, melyben kel nékúnkis lennűnk ha űdvőzűlni akarunk, bizonyos Ielek és tulajdonſagok-által, meg eſmérhetheſſéké minden űdőben az emberektűl? a'vagy inkáb *Inviſibilis*, meg eſmérhetetlen légyen, ugy hogy az Chriſtus Iegyeſet, az őrdőgtűl meg-fertőztetett gazſagtul, bizonyos Iegyek-által meg ne válaſzthaſſuk?

Mikor azért azt tanittyuk, hogy az Eccléſia minden űdőben *Viſibilis*, meg-látható, egyebet nem mondunk, hanem azt: hogy az Chriſtus Vrunktul fondáltatott Eccléſiának, kezdetitűl-fogva, minden űdőben vagyon oly kűlső és ſzemmelis láthato Győlekőzete ez világon, melyrűl, bizonyoſok lehetűnk, hogy ez az igaz Eccléſia. Ez pedig az bizonyos létel, nem abból vagyon, hogy az Eccléſiának mivólta és terméſzeti, teſti ſzemmelis nézhető légyen; a'vagy, hogy cſak kűlső látáſból meg-eſmértetteſſék, mellyik légyen az igaz Eccléſia: hanem abból, hogy az Iſtentűl oly jelenſégi adattak az igaz Eccléſiának, mellyeket ſzemünkel látott dolgokból, a'vagy ſzemes tanúknak hiſtoriájokból meg tapaſztalhatunk valamely Győlekőzetben. és igy végére mehetűnk, hogy ez légyen az igaz Eccléſia, mellyet hittel vallunk lenni ez földön. Nemis azért mondgyuk az Eccléſiát Láthatónak, mintha éppen minden réſzeit ſzem eleiben hozhatnók. Mert, miképpen az folyó víznek eleit utóllyát nem látod, ſem az Magyar Koronának minden váraſit egyſzerſmind nem ſzemlélheted, de azért ugyan láthatónak mondod az folyó vizet, és az mi Országunkat: azonképpen, noha az Eccléſiának minden réſzeit nem láthatod, de azért láthatónak mondhatod, ha cſak egy réſze ſzemed-előtt forogis.

Sommában foglalván azért mind ezeket; az a' Kérdés: Hogyha mutathatnié oly Győlekőzetet, melyrűl igaz hittel tartozunk azt vallani,

hogy ez légyen az Ecclésia, melyben az Istentül adatott Ielek és Privilégiomok fel-találtatnak?

Az Atyafiak azt vitattyák: hogy, Az igaz Ecclésia láthatatlan. Ezt tanittya az Helvética Confusio: *a Invisibilis appellatur Ecclesia, non quòd homines sint invisibiles ex quibus colligitur: sed quòd oculis nostris absconsa, DEO autem soli nota, judicium humanum sæpè subterfugiat.* Vgyan ezt kel mondani azoknak, kik *b* csak Választottakat, és Szenteket vesznek az Ecclésiában. mivelhogy, senki sem tudhattya, kik légyenek szentek és választottak. Azért szóll imigyen Calvinus: *c Soli DEO permittenda est cognitio suæ Ecclesiæ, cujus fundamentum est arcana illius electio.*

Erre Két okból viretnek: I. Mert midőn az Vjságot forralák, azt kérdék az Cathólicusok: hogy, Mutassák-meg, hol vólt ő-előttők az Ecclésia, ha azoknál nem találtatott, a' kiktül ujontan el-szakadtak az Lutheristák? Ebből az únalmas kérdésből, kűlömben ki nem feselhetének, hanem azt felelék: hogy ők azt meg nem mutathattyák, mert az igaz Ecclésia Láthatatlan: és ő-előttők, az egész világon-lévő Ecclésiák *apostatáltak*, el-hajlottak vólt. II. Mert ha útat mutattak vólna, mellyen az igaz Ecclesiát meg-választhassuk az hamis gyólekőzettül; felő vala, hogy az Vjtók hamissága szem-eleiben kerűlne. Azért, hogy az meg csalatott kősség, az Vj Tanitók lelki mészár-székiben kötve tartatnék; azt hitették el véllek, hogy meg nem esmérheti ember az földön, mellyik légyen az igaz Ecclésia. En pedig jó lelki esmerettel mondom: hogy, ha Lutherista, vagy Calvinista vólnék, csak ez egy tanitásokis ugy el idegenitene tőllők, hogy soha semmi társaságokban nem avatnám magamat. mert ez világon nagyob *Atheismus*, Hitben-való habozás, bizonytalanság, kétségben esés nem lehet, mint ha el-hiszi az ember, hogy semmi bizonyos úta nincsen az igaz Ecclésiának meg-esmerésében. Mert, ha bizonyoson meg nem esmérheted az igaz Ecclésiát; Egy az: hogy, az igaz Hitet sem tudod mellyik, mivelhogy igaz Hit nincs az Ecclésián-kivül. Más az: hogy lelked vesztése-alatt köteles vagy arra, hogy az Christus Ecclésiájának eggyességében maradgy. Ha azért nem tudhatod mellyik ez az igaz Ecclesia, hanem csak szerencsére adod magadat valamely Gyólekőzethez, bizonytalan minden dolgod. Sőt, ha az Ecclésia láthatatlan, bizonyos vagy abban, hogy nem az Christus Ecclésiájában, hanem az ördög iskolájában vagy, mivelhogy látható gyólekőzetben vagy. mert nem tagadhatod, hogy az Lutheristák Ecclésiája, ha az-előtt, mikor nem vólt, látható nem vóltis, de most immár igenis szem előtt forog Német-Országban.

De lássuk, minémű Bizonyságoknak árnyéka-alatt lappanganak az Atyafiak: I. *d* A' mit hittel vészűnk, azt szemmel nem láthattyuk, *Heb.11.v.1.* De az Crédóban, igaz Hittel tészűnk valláft az Közönséges Anyaszentegyháztúl. Tehát azt nem láthattyuk. II. Az Ecclésia, *e* Lelki ház, és Christusnak lelki tagja. Tehát, senki azt testi szemmel nem láthattya. III. Sok példákis erre viznek: Mert *f* Illyes idejében, ugy annyira láthatatlan vólt az Ecclésia, hogy ő Prófera levén, azt

a *Cőfes. Helvet. art. 17. fol. 41.*
b *Supr. fol. 536.*
c *Calv. li. 4. cap. 1. n. 2.*
d *Iuu Vnha-ker. quæst. 2. de Eccles. c. 2. & 3.*
e *1. Pet. 2. v. 5.*
f *3. Reg. 19. v. 10.*

itilte, hogy ő-nállánal több szolgája Istennek nem maradott. Az Vj Testamentombannis, csak nem fenéktül-fogva fel-forgattaték, és csak nem magva-szakattáig ki-gyomláltaték 's el temetteték az Ecclésia, Arius idejében; midőn oly igen csekély vala az Ecclésia, hogy Hierónymus azt merné mondani: *a Ingemiscens orbis terrarum, Arianum se esse miratus est.* Constantius pedig, egynehányszor mondá Libérius Pápának, *b* hogy csak ő egyedül ólralmazta Athanásiust, kit az egész világ kárhoztatott. IV. Csak azoknak gyólekőzeti lehet igaz Ecclésia, a' kikben igaz Hit vagyon. Senki pedig azt nem tudgya, kiben légyen igaz hit. mert képmutatásból tettetheti az ember, hogy hiszen valamit, noha szűvből azt nem hiszi. *Ergo, &c.*

Ez ellen az kétségben ejtő hamis tanitás-ellen, mi azt mondgyuk: hogy, Nem csak meg-marad világ végezetig minden údók változásiban az Christus Ecclésiája, mint eléb meg bizonyitók: de ennek-fölötte, olynak kel ennek lenni, hogy bizonyoson meg-esmértethessék, és a' ki akarja, bé-mehessen az ő társaságában. Ez oly szűkséges, és oly bizonyos Tudomány, hogy az töllünk el szakadtakis, hoszszu tétovázás-után, ugyan erre térnek. Hallhadsza mit ir Melanchthon ama' drága könyvben, mellyet Luther *c* csak nem az Sz. Irás-kőzzé számlál: *d Quoties de Ecclesia cogitamus, intueamur cœtum Vocatorum, quæ est Ecclesia visibilis: nec alibi Electorum ullos sommemus, nisi in hoc ipso cœtu visibili. nam neq; invocari, neq; agnosci DEVS vult, nisi in Ecclesia visibili. Nec aliam fingamus Ecclesiam invisibilem, & mutam: sed sciamus, ministerium Evangelii publicum, publicas congregationes esse, ut dicitur ad Ephes. 4. Ad hunc cœtum nos adjungamus. Scripturæ enim loci, non de Idea Platonica, sed de Visibili Ecclesia loquuntur, in qua sonat vox Evangelii, & ministerium conspicitur.* Nem sokkal kűlömben szóll Calvinus: *e In Symbolo, ubi profitemur nos credere Ecclesiam, id non solum ad Visibilem, de qua nunc agimus, refertur, sed ad omnes quoq; Electos. f Articulus Symboli, ad externam quoq; Ecclesiam aliquatenus pertinet, ut se quisq; in fraterno consensu contineat, Ecclesiæ deferat, ita se ut ovis ex grege gerat. g Quia nunc de Visibili Ecclesia disserere propositum, discamus vel uno Matris elogio, quàm utilis sit nobis ejus cognitio, imo necessaria; quando non alius est in vitam ingressus, nisi nos concipiat extra ejus gremium, nulla est speranda peccatorum remissio. h Ecclesia Vniversalis, est collecta ex quibuscunq; gentibus multitudo, quæ intervallis locorum dissita, in unam Divinæ doctrinæ Veritatem consentit, & ejusdem Religionis vinculo colligata est.* Az Augustana, és Helvética Confessio is azt mondá *i* nem régen: hogy az igaz Ecclésiában, az Isten igéjének zengése, és az Sacramentomok szolgáltatása meg nem szűnik.

Hogy pedig az meg-magyarázott értelem-szerént, az igaz Ecclésiát minden údóben láthatonak mutassuk; Két dolgot kel meg bizonyitanunk: Elsőt azt; hogy, soha ugy le nem csöpültetik, és el nem temettetik az Christus Ecclésiája, hogy külső gyólekőzeti, Pásztori, tanitási, Szentségek szolgáltatási ne légyenek ő-néki. Ezt ennek-előtte *k* bővségesen meg bizonyitók, és azt az fogastis bé-gátolók, mellyel az Atyafiak, Csak az örők életre választatott Hiveknek el-rejtetett társaságára akarák facsar-

a *Hier. cont. Lucifer. c. 7.*
b *Ap. Theodor. 2. Hist. cap. 16.*
c *Supra, fol. 209.*
d *Philip in locis. anno 1556. Basil. Tit. De Eccles. fol. 339.*
e *Calv. li. 4. cap. 1. n. 2.*
f *Ibid. n. 3.*
g *Ibid. n. 4. Vide supra, fol. 534.*
h *Ibid. n. 9.*
i *Supra, fol. 536.*
k *Supra, fol. 542.*

ni az

ni az Sz. Irásnak bizonyságit. Mert, hogy most az több erős fegyvereket ujonnan elő ne hozzuk, igazán mondá iménr Melanchthon, hogy, nincs oly Hive az Istennek, ki külső gyölekőzetnek társaságában nem vólna. És nincsis oly Ecclésiája Christus Vrunknak, melynek Doctori, és Pásztori nem vólnának, melyben sem Keresztség nem szolgáltatnek, sem az Evangéliom nem hirdettetnék. Tehát az Választottaknakis Látható gyölekőzetben kel lenniek, és meg-halniok. Nem olyban pedig, melyben az hamis vélekedés regnállyon. mert, ha az illyen Ecclesiának tagja vólna, vagy tévelygő Eretnek, vagy hiti-tagadt és kép-mutató vólna. Szükség azért, hogy, ha az Istennek minden üdőben vannak kedves hivei, és választott fiai: oly Ecclésiájáis légyen, melynek külső társaságában lehessenek, Szentségével meg szenteltessenek, Tanitóinak legelteresével igazságra vitessenek. Másodikat azért, most csak azt kel meg-mutatnunk: hogy, ezt az igaz Isteni tudományban meg-erősíttetett Ecclésiat, bizonyoson meg esmérhettyük.

Suprà, fol. 111.

II.

I. Bizonyság, az Oo Testamentomban adott szép igiretekből vétetik. Az Vr Isten azt igire az Ecclésiának: hogy, az ő kapuja mindenkor nyitva lészen, hogy bé-mehessenek ő-beléje minden nemzetségek:

I.

Isa. 60. v. 11.

Aperientur portæ tuæ jugiter: die, ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo Gentium, & Reges earum adducantur. Gens, & Regnum, quod non servierit tibi, peribit. Soha én meg nem tudom gondolni, mint lehessen mindenkoron nyitva az Ecclesiának kapuja, mellyen az népek bé-mehessenek, ha bizonyoson meg nem esmérhetni, hol légyen az Christus Városa. Azt sem értem, mire-való amaz szőrnyű fenyiték, hogy el-vész, a'ki nem szolgál néki, ha meg nem esmérhettyük, kinek kellyen szolgálni. Ennek-fölötte, minek-utánna Isaiás amaz szókat mondotta vólna, mellyeket Christus Vrunk magára magyaráz: [Az Istennek lelke vagyon én-rajtam:] utánna veti, hogy az őrök pusztaságok meg-éppúlnek, és Papok lésznek, kik az Pogány nemzetségnek szépségében dicsekednek: és az ő magvok, és szép nevekedő jövések, oly nyilván lészen, hogy, valaki őket látandgya, meg esméri, hogy ezek az Vrtúl meg-áldott magvak:

2.

Luc. 4. v. 18

Isa. 61. v. 9.

Scietur in Gentibus semen eorum: omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus. Láddé, hogy csak az nem esmérheti meg az Christus magvat, a'ki látni nem akar, és vagy bé-hunnya, vagy el-torditya szemét? Mikor az Sóltár azt mondgya: hogy az Napban helyheztette Vrunk az ő sátorát: ugy magyarázza ezt Sz. Agoston: hogy az Ecclésiát oly fényeskedővé tőtte, mint az Nap világot:

3.

† *August. in Psal. 18. Expos. 2. Et 2. contr. Petil. c. 32.*

† *In Sole posuit tabernaculum: in manifestatione Ecclesiam, non in occulto, non quæ lateat, non velut operta. Quid tu, Hæretice, fugis in tenebras? quid erras? quid per angulos fugis? quid latitare conaris? In Sole posuit tabernaculum suum.* Másutt az Messiás el-jövetelérül szólván Isaiás, (mint Vrunk * maga magyarázza) azt mondgya: hogy az Vrnak úttya oly nyilván-való, és meg-esmérhető lészen, hogy az bolond sem véti-el:

4.

* *Luc. 7. v. 22.*

a *Isa. 35. v. 8.*

a Erit ibi via sancta, & hæc erit vobis directa via, ita ut stulti non errent per eam. Az Anyaszentegyház-által kel Isten Országában jutnunk. és a'ki ő-benne nincsen, mészsze jár az üdvősségnek uttyától, a'mint eléb meg bizonyitám. Ha azért az üdvősségnek uttyát meg-esmérhettyük, az Ecclésiátis meg kel esmérhetnünk. Továbbá: minek-utánna azt jövendőllötte vólna Isaiás, hogy az Pogányok meg-esmérik Christust, és egy Királyi országa éppittetik ő-néki: utánna veti, hogy őrzőket rendel az Ecclésiának bástyáira, kik soha meg ne szűnnyenek az kiáltástúl:

5.

a *Isa. 62. v. 6.*

a Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes, tota die, & tota nocte in perpetuum non tacebunt. Ieremiás Próféta-általis azt igiri: hogy, b soha szűneti nem lészen az Papoknak. Haszontalan vólna pedig az őrző, ha meg nem esmérhetné, kit kellyen őrizni. Végezetre: c Isaiás, és d Michéás, az Isten házának hegyét, oly magasnak nevezik, hogy minden hegyeket fellyűl hallad. Danielis, az Christus országát oly e Hegynek hija, mely az egész világot bé-tőlti. Ezzel az Hegynek *Metaphorájával*, azt jelenti az Vr Isten, hogy el nem rejtetik, hanem igenis láthato lészen az Ecclésia.

b *Jerem. 33. v. 18. 21.*

6.

c *Isa. 2. v. 2.*

d *Mich. 4. v. 1.*

e *Dan. 2. v. 35. & 44.*

II. Bizonyságot, az Vj Testamentomnak világos mondásiból állatok: Mert, Leg-előszőr, Azt parancsollya Christus: hogy, f ha vét ellenünk a' mi Atyánkfia, bé-vádollyuk az Ecclésia-előtt: és ha ennek sem enged, ugy tareſük mint Pogányt. Holott, arrúl az Ecclésiárúl szóll, melynek engedelmességgel tartozunk: az az, nem az ördög házárul, az Tévelygéseknek fészkérül, az Eretnekségek barlangjárul. mivelhogy az Eretnekségre vivő gyölekőzetnek engedelmességére nem kőtelezetnek az Christus Iuhai, kik g az idegennek szavát nem halgattyák, h sem az hitetlenekkel egy igát nem vonsznak. Mert meg-vagyon parancsolva nékik: i hogy, ki mennyenek az tévelygők-közzúl; el-távoztassák k az viszszálkodókat, *Rom. 16. v. 17.* és csak ingyen neis l kőszőnnyenek nékik. Nem az csalárd, és tévelygő Ecclésiárul szóll tehát Christus Vrunk, hanem az ő Igyeséről. Ezt azért az igaz Ecclésiát, olynak mondgya lenni, melyhez hozzá-mehetünk, itiletit meg-érthettyük, és az ő itiletiből végére mehetünk, kik légyenek a' kiket ugy kel tartanunk, mint az Pogányokat. Másodszor, az Sz. Irás azt mondgya: m hogy az Vr Isten, Doctorokat és Pásztorokat rendelt, kik az ő testét az Ecclésiát, mind világ végéig éppitessék, és az hamis Tudományok szelétúl meg-őrizzék; n az Anyaszentegyházat igazgassák; o nyitva tarcsák az ő ajtaját mindeneknek, valakik bé akarnak menni. Itis arrúl az Ecclésiárúl szóll, mely Christusnak tagja lévén, meg-óltalmaztatik az hamis tudományok szelétúl. Ha azért ennek gondgyát kel viselni, bizony, megis kel őtet esmérni. mert, senki annak gondgyát nem viselheti, sem azt nem őrizheti, vagy éppitheti, a'kit ingyen nemis esmér. Harmadszor: Christus Vrunk önnön-maga hasonlittya az ő nyájának Vezérit az Nap világhoz: az hegytetőn éppitett Várashoz, mely el nem rejtethetik: az Gyertyához, mellyet nem a' végre gyujtanak, hogy véka-alá tegyék, hanem hogy az gyertyatartóbul fényeskedgyék az házban lévőknek. Ha azért az Anyaszentegyháznak Doctori és Pásztori el nem rejtezhetnek, hanem mindenkor meg-esmértetnek: kétségnélkül az ő Tanitványok, és az házban lévő luhokis, a'kiknek világosságot adnak, el-rejtve nem lehetnek. Erősíttettyük

f *Matth. 18. v. 16.*

g *Joan. 10. v. 6. 8.*

h *2. Corin. 6. v. 14.*

i *Ibid. v. 17.*

k *Supra fol. 85.*

l *Epist. 2. Joan. v. 10.*

2.

m *Ephes. 4. v. 12.*

n *Actor. 20. v. 28.*

o *Isa. 60. v. 11.*

3.

Matth. 5. v. 15.

Rō.10.v.15.

hettyük ezt az Sz. Pál mondásával, ki az igaz Hitet, nem kûlömben irja hogy nevekedik, hanem az igaz Pásztoroknak prædikállása-által. Ha azért az igaz Hit soha el nem fogyhat, az igaz Pásztoroknakis meg kel maradniok; és megis esmérheti az kôsség, ki légyen az Ecclésiának igaz Pásztora 's ki nem. Mert, ha ezt meg nem esmérheti, nem hihet bizonyoson az Pásztoroknak: és igy tellyességgel haszontalanok lésznek az Pásztorok, mert az ô tanitások-által az Hit nem gyarapodhatik. Ha pedig az Anyaszentegyháznak Pásztorit meg-esmérhetni, bizonyos dolog, hogy ô-magátis az igaz Ecclésiát meg-esmérhetni. Negyedszer: Sz. Pál arrúl az Ecclésiárúl szólván, mely az Igazságnak oszlopa, az az, nem az el-tévelyedett gyülekôzetrûl, azt irja: hogy, a' végre irta Timótheusnak, minémû embereket kellyen Püspôkségre, és Diaconusságra választani, hogy meg-tanullya, mint kellessék magát viselni az Ecclésiában. Holott, azt az Ecclésiát nevezi Igazság oszlopának, melyben forgódik vala Timótheus, és Pásztorokat rendel vala az ô legeltetésére. Tehát igenis látható, és meg-esmérhetô gyülekôzetnek kellett ennek lenni. Több Bizonyságokatis számlálánk ennek-elôtte, mellyeket most ujobban nem szûkség emlitenûnk.

4. 1.Timoth.3. v.15.v.14.

Suprà, fol. 543.

III. Bizonyságot, az Hit fondamentomiból eredett Okoskodásból támasztom: Elôszôr: Tartozunk minnyájan az Ecclésiában lenni, * ugy hogy senki az Atya Istennek kedvében, és Országában nem juthat, valaki az Ecclésiának Anyai dajkálkodásával nem nevekedik. Nem elég pedig, hogy akármely Ecclésiában bé-tántorodgyunk, és annak tagjaikôzzé számláltassunk, hanem ugyan az igaz, és minden Eretnekségtûl tiszta Ecclésiában kel lennûnk, ha üdvôzûlni akarunk. Ebben nem mehetûnk, ha meg nem esmértethetik az igaz Ecclésia: és ha szinte történetbôl belé ütközénkis, nem tudhatnók bizonyoson, ha jó úton járunké, vagy bolyongunk. Másodszor: Az Sz. Agoston mondása-szerént, kûlômben nem tudhattyuk, mellyik légyen az Apostolok irása, az Istennek könyvei, hanem az Anyaszentegyháznak bizonyság-tételébôl. Ezt pedig, bizonyoson meg nem tanúlhattyuk akármely tévelygô gyülekôzettûl, mert ennek bizonysága igen kétes, és bizonytalan. Tehát, az Christusnak igaz Iegyesétûl kel az Sz. Irás könyvének laistromát vennûnk. és a' mely bizonnyal hiszszûk, hogy ez az Isten könyve, oly bizonnyal kel tudnunk, hogy igaz Ecclésia az, a' mely elônkben adgya ezt az könyvet. Maga ha ez az Ecclésia meg-esmérhetetlé vólna, nê vehetnôk tôlle az Sz. Könyveket. Harmadszor: Az Sz. Irás bizonyos magyarázattyának, és az Keresztyénségbê támadott viszszavonások le-szállításának szûkséges vóltából, igy bizonyithatunk: Nincs egyéb bizonyos út, az Sz. Irás igaz értelmében, † hanem az Sz. Lélektûl vezéreltetett Ecclésiának tanitása. Annak-fôlôtte: ha az Istennek bôlcs gond-viselése vezérli ez világot, * ugymond Sz. Agoston, bizonyos módunkis vagyon az Igazságnak esméretiben, és az viszszavonásoknak le-szállitásában. † mert, ez világi birodalmoknális rosszabban vólna rendelve az Christus országa, ha vég nem lehetne az ô-benne támadott veszekedésekben. Soha pedig

1. * Suprà, fol. 533.

2. Suprà, fol. 95. & 462.

3.

† Suprà, fol. 518.

* Supr. fol. 39. & 501.

† Suprà, fol. 525.

kûlôm-

kûlômben le nem szállittathatnak az villongások, hanem az igaz Anyaszentegyháznak itiletivel, a' mint *a* példákkal, és bizonyos *b* okokkalis meg-bizonyitók. Tehát szûkség, hogy meg-esmérhessük az igaz Ecclésiát. mert ha ezt meg nem esmérjük, semmi eggyesség nem lehet közöttünk: *c Nulla est securitas Unitatis, nisi ex promissis DEI Ecclesia declarata, quæ super montem constituta abscondi non potest, & ideò necesse est, ut omnibus terrarum partibus nota sit.* Negyedszer: Mikor Christus Vrunk, és az Apostolok e' földön vóltanak, bizonyoson meg esmérhették az emberek az ô éppületit, és gyülekôzetit. mellyet ha nem esmérhették vólna, meg-fedhetôk sem lôttek vólna a' kik az *d* Iesus Társaságában, és az Apostolok gyülekôzetiben nem állottak. mivelhogy senki nem köteles, hogy abban az Ecclésiában adgya magát, melynek igazságát bizonyoson nem esméri. Az pedig túdó dolog, hogy *e* menthetetlenek voltak az Sidok, hogy az Apostolok gyülekôzetiben nem mentenek. Tehát, akkor meg-esmérhetô vólt az Christus Ecclésiája. ez pedig nem tûnder, a' vagy rátos, hogy természetit most el-változtatván, láthatatlanná fordult volna. Lotódszor: Ha az Christus Ecclésiája láthatatlan, és meg esmérhetetlen: következik: 1. Hogy az Luther gyülekôzete, nem Christus nyája; mivelhogy ezt, a' kinek szeme vagyon, meg-láthattya. 2. Hogy senki jó lelki esmérettel az Lutherista, vagy Calvinista gyülekôzetben nem állhat. mert a' mely Gyülekôzetrûl bizonyosok nem vagyunk, hogy igaz Ecclésia; azzal nem czimborálhatunk kûlômben, hanemha koczkára, és szerencsére vettyük lelkûnket, kit sem az okosság, sem az Isten meg nem enged. 3. Hogy Lélek kárhozat-nélkûl, senki az Lutherista, vagy Calvinista gyülekôzetnek eggyességében meg nem maradhat. Mert, ha az Atyafiak meg nem esmérhetik, mellyik légyen az igaz Ecclésia; azt sem tudhattyák, ha Christus Ecclésiájac, vagy órdóg akla az a' gyülekôzet, melyben vannak. A' ki azért bizonyosb útat akar üdvôsségére találni, ki kel az Luther, és Calvinus zászlója alól mustrálni.

a Suprà, fol. 101.
b Supra, fol. 525.
c Aug. lib. 3. contr. Parme. c. 5.

4.

d 1. Corint. 1. v. 9.
e Joan. 15. v. 22. Actor. 13. 46.

5.

IV. Bizonyságot az Sz. Atyák tanitásából vehettyük. Ezek egyenlô értelemmel azt mondgyák: *f* hogy az újonnan támadott Eretnekségeknek zavaros tócsait, az Ecclésia tanitásának fényességevel-kel kiszárásztani. Aztis tanittyák: hogy az Ecclésiából, *g* mint az Igazságnak tár-házából, kel venni az Igazságot. Efféle mondások igazak nem lehetnek, ha meg-esmérhetetlen az Ecclésia. Továbbá: ugyan világos igékkel aztis tanittyák az Sz. Doctorok: hogy, soha az Ecclésia el nem rejtezetik: *h Facilius est Solem extinguere, quàm Ecclesiam occultari.* Sz. Agostonnak két szép mondási, csak im eléb hallók. Másutt imigyen szóll: *i Ecclesiam ignorare nulli licet. ideò, secundum verbum Domini, abscondi non potest.* *k Hæc est Civitas in monte posita, quæ abscondi non potest. hæc est lucerna, quæ sub modio non occultatur: omnibus nota, omnibus diffamata.* *l Vera Ecclesia neminem latet.* Es ugyan az Anyaszentegyháznak lelei-közze számállya Sz. Agoston aztis: hogy, soha az igaz Ecclésia el nem rejtethetik. Ier felellyünk-meg immár az Ellenkezôk Bizonyságira:

f Hiero. supra fol. 534. alis. fol 523.
g Irenæ. supra. fol. 531.
h Chrysost. tom. 1. Hom. 4. in illa. Isai. Vidi Domin. initio.
i Aug. Epi. 170.
k In Psal. 47. init.
l Lib. 2. cōt. Petil. c. 32.

Az Elsôre, meg kel ezt fejtem, mind Calvinusnak 's mind Me-

lanchthonnak. mivelhogy ők iménti azt mondák, hogy az Crédóban vallást teszűnk az látható Ecclésiárul. Sőt közönségesen minnyájoknak meg kel erre felelni, valakik azt mondgyák, hogy az ő Ecclésiájok igaz Ecclésia. mivelhogy mi üdönkben, mind az Luther 's mind az Calvinista gyöleközet látható, és meg-esmérhető. Rövideden, azont felelem, a' mit Sz. Agoston, magyarázván az mit Vrunk monda Sz. Thamásnak, † [Mivelhogy láttad, hittél:] * *Aliud vidit, aliud credidit: vidit hominem, credidit Divinitatem* : Más vólt, ugymond, a'mit látott, 's más a'mit el-hitt. az embert látta, 's az Istenséget hitte. Ittis, a'mit szemünkel látunk, nem egyéb, hanem az külső Gyöleközet, mely az vallásban, és Isteni szolgálatnak formájában nem külömböz. Azt pedig hittel hiszszük, és szemmel nem láthattyuk, hogy ez légyen az Christus Vrunk Iegyese, és igaz Ecclésiája. De ez az Hit mi-bennünk ugy kezdetik, és ugy tartatik megis, ha az igaz Anyaszentegyháznak bélyegit, és esmértető Iegyeit, mellyeket az Sz. Irás elönkben-adott az Historiákból, régi Szokásokból, külső Rend-tartásból, és Religiónak formájából meg tapaszttallyuk. Mert igy mehetünk végére, hogy ez amaz Ecclésia, mellyet az Vr Isten meg-akart esmértetni az ő-tölle adatott Ielenségekben. Ez pedig az bizonyos létel, nem csak az szemmel látott dolgon éppittetik, hané az Istentül ki-jelentettett, és Hitből vött Igazságon, mely az Anyaszentegyháznak Ieleit elönkben adgya.

Az Masodikra : Az Ecclésia, lelki ház : de azért, ugyan megesmértethetik azokból az külső Ielenségekből, mellyek ő-benne találtatnak. miképpen a' mi lelkünkis az külső cselekedetekből meg-esmértetik, mikor az testet eleveníti. Azért neveztetik pedig Lelki háznak az Ecclésia: mert az Lélek üdvösségére, 's Lelki cselekedetekre rendeltetett. noha magában külső képpenis meg-esmérhető. miképpen az fel-támadás után, a' mi testünk, † Lelki testnek; és mostannis, a' mi ló cselekedetink, * Lelki áldozatoknak neveztetnek.

Az Harmadikra, kész feleletünk vagyon: mellyet hogy jól eszedben véhes, emlekezzél arrúl, hogy Salomon halála-után, két-felé szakada az Sidóság: *a* Az Iuda, és Benjamin nemzetsége, Ieruſalembe Roboámot tövé Királlya. Az Israél fiai pedig, Ieroboámot választák Királlyá, és Samariában helyhezteték. Hogy pedig az Ieruſalemi templomnak Szentsége az Ieroboám birodalmát meg ne kisebitené, Béthelbe, és Dánban, *b* két arany borjút emelének, és el-hiteték, hogy ezek az Israël Istenit. Ezt fondamentomúl vetvén, azt mondom : hogy, szinte mikor Achab Király dühösködésének idejében panaszolkodék Illyés, hogy csak egyedül maradott; akkor Ieruſálemben igenis virágzott az Isteni szolgálatban az Ecclésia. Mert, mikor Achab Israëlnek Királlya lön, akkor Ieruſalemben Asa uralkodott, *3.Reg.16.v.29.* kirül az Irás azt mondgya : hogy, oly híven szolgálta az Istent, mint Dávid; és semmi bálványozást nem szenvedett az ő népe között, *3.Reg.15.v.11.14. 2.Paralip.14.v.2.* Asa halála-után, az ő fia Iosafat lön Királlyá, *2.Paral.17.v.1. 3.Reg.15.v.24.* ki Achabbal ugyan sogorságotis szerze, *2.Paral.18.v.7.* és Achab halála-utánnis uralkodott, *3.Reg.22.v.40.41.* Iosafat Király idejében pedig, Ieruſalembe

igen

Supr. f. 559

† Joan. 20. v. 29.
* Aug. trac. 79. in Joanne. Gregor. Homil. 26. in Evang.

Cõclusio debitore parte seguitur. Ideo obscurum est, quod ex altera, positione obscura deducitur.

† 1.Cor.15. v.44.
* 1.Pet. 2. v.5.

a 3.Reg.12. v.21.v.20.

b v.28.

3.Reg.19.v. 14.

igen világosón fénylett az Isteni tiszteletben az Ecclésia; mint olvassuk *2.Paralip.17.v.3.6.* Ez igy lévén, Illyés Próféta nem azon panaszolkodik, hogy mindenütt el-fogyrak az Isten szolgai; hanem, nevezet-szerént Két dolgot sajnál: 1. Hogy † az Israël fiai (kiket mondám, hogy Ieroboám után indúltrak vala) el-hatták az Istent: *Dereliquerunt pactum tuum filii Israel.* 2. Hogy az Próféták-közzül, csak ő egyedül máradott: *Prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus sum solus.* Ezt pedig csak azokrul az Prófétákrúl érti, kik az Istennek tiszteſſégét óltalmazták. miképpen annak-utánnais azt mondgya: hogy, csak ő maradott egyedúl az Próféták-közzúl *3.Reg.18.v.22.* noha jól tudta, hogy csak Abdiásis *Százat rejtett vala el az Próféták közzúl, hogy Acháb eleibe ne kerúlnének. Nẽ módgya azért Illyés Próféta, hogy az egész Ecclésia el-rejtetett: hanem csak az Israël tartományában-való fogyatkozását említi az Prófétáknak. Mikor pedig azt mondgya; *a* hogy, el rontattak az Isten Oltári: *b* *Altarium nomine, quæ nulla erant extra Hierusalem, aliquid Altaribus conferendum intelligit:* az Isteni tiszteletet érti az Oltárok nevén. mert nem *c* vala szabad Oltárt emelni az Istentúl választott helynek-kivúle.

† 3.Reg.19. v.14.

* 3.Reg.18. v.13.

a 3.Reg.19. v.10.

b Albericus Gentilis Calvinista, Disput.ad l.1. Machab. c. 10. fol 79. cVide Iosue 22.v.10.19.

Ezekből meg-tetczik, hogy Illyés idejében is vólt az Istennek látható Ecclésiája. De ha szinte nem lött vólnais, nem kel az Synagógában esett fogyatkozást az Ecclésiára háritani. mert az Irás mondgya, hogy az Vj Testamentomnak gyöleközeti, jób igiretekkel vagyon meg-erősitve, hogy sem az Synagóga, *Heb.8.v.6.8. Ierem.31.v.32.*

Arius idejében, bezzeg sokan meg tántorodtak, és az Sz. Irásnak ezelőtt *d* meg-magyarázott szava-járása-ként, mivelhogy nagy részé ez világnak meg-útközött vala, azt mondgya Hierónymus : hogy, az egész világ Arianussá lött vala. De azért, az *e* Sz. Agoston mondása-szerént: *Et tunc suis firmissimis eminebat*; akkoris az ő erős tagjaiban meg-esmérszett, bajt állott, és nagy hamar leis nyomta az hamisságot. Azért, nem csak Athanásius, de az Római Pápais *f* Libérius, hozzája halgató Püspökökkel egyetembe, számkivetést szenvedtek az Igazságért. Spanyól-országból, *g* Osius Cordubai Püspök, az több Szent Iámborokkal, ki-szallottak Athanásius mellett, az Nicæabéli gyöleközetért bajt vittanak. és soha ugy le nem nyomatott az Igazság, sem az hatalmas Cĩsárok erejével, sem az Ariminumban és Szeremben öszve-gyölt sok száz Ariánus Püspökök méltóságával, hogy magvát szakaszthatták vólna az Christus bajnakinak.

d Supra fol. 544.

c Aug. supr. fol. 542.

f Theodor. li. 2. cap. 16.

g Socrat. lib. 2. cap. 20.

Az Negyedikre azt mondom : hogy, szűvét senkinek nem látyuk; azért nemis tudgyuk bizonyosón, kiben légyen az igaz Hit 's kiben nem. De azt bizonnyal tudgyuk, hogy az mely valláſt az Christus Ecclésiája tanit, az hamis nem lehet. Aztis tudgyuk; hogy, azok között, kik külsőképpen azt vallyak, a'mit tanit az az Ecclésia, melyben Istentúl adott Ielenségek találtatnak, sokan belső-képpennis igazán hisznek.

§.2. Elégtelen Ieleit adgyák az Atyafiak az Ecclésiának.

Nem szolgála az Első igyekezet az Hit Vjtóknak. mert szerét nem

tehetek, hogy az igaz Eccleſiát, melynek engedelmeſſégéhez kötelezte-tünk, el-rekkentenek 's eſmérhetetlenné tennék. Azért, titkon áſnak vermet, és más ſzín-alatt akarják el-rejteni az Anyaſzentegyházat. Mert Ieleit adgyák az Eccléſiának; de ollyakat, mellyeket ſzinte oly nehéz meg-eſmérni, mint magát az Eccléſiát.

a Helvet. ca. 17. fol. 39. b Auguſtã. art. 7. c Calvi. 4. Inſtit. cap. 1. n. 10. d Joan 10. v. 27. e Joan. 8. v. 47.

Azért, az *a* Helvéciai és *b* Auguſtai Confeſſio, *c* Calvinuſſal és egyebekkel eggyűtt, azt mondgyák: hogy, az Eccléſiának meg-eſmérte-tő Ielenſége nem egyéb, hanem az Iſten igéjének tiſztán-való hirdetéſe, és az Sacramentomoknak igaz ſzolgáltatáſa. Bizonyittyák azt: 1. Mert Vrunk azt mondgya: hogy, *d* az ő Iuhai az ő ſzavát halgattyák. *e* valaki az Iſtentűl-való, az ő igéjét halgattya. Ennek-fölötte: az Kereſztſégnek ſzolgáltatáſával, és az Iſten igéjének hirdetéſével gyölekőzik az Eccléſia, *Matth. 28. v. 19. Rom. 10. v. 14.* az Evangélium-által ſzűlnek fiakat Iſtennek az Tanítók, *1. Cor. 4. v. 15.* ez-által nevekedik és terjed az Anyaſzentegyház, *Actor. 16. v. 5.* Tehát, az Eccleſiát az Iſten igéjének igaz tanitaſából kel meg-találni. 2. Az Anyaſzentegyházat az Sz. Iráſból kel meg-eſmérni, a'mint Sz. Agoſtontúl hallók. Tehát az Sz. Irás jele az Eccléſiának.

Mi ez-ellen azt tanittyuk: I. Hogy az Anyaſzentegyház az Iſten igéjének igaz tanitáſától ſoha meg nem foſztathatik. mert, a'mint meg-bizonyitók, az igaz Eccléſia, hamiſſágot, és az Iſten igéjével ellenkedő Eretnekſéget nem tanithat. E' mellett, ſoha Lelki Paſztorok és Tanitóknélkűl ſem lehet, hanem ő-benne mindenkor zengeni kel az Tanitók ſzavának, és az ő igaz Prædikállások-által éppűlni kel az Chriſtus tagjának, mind világ végéig. Annakokáért, nem lehet igaz Eccléſia, valamelyben az Iſten igeje tiſztán nem hirdettetik, és az Szentſégek igazán nem ſzolgáltatnak. Ezeket igen világoſon meg bizonyitók ennek-előtte.

2. II. Azt mondgyuk: hogy, itt nem akár-minémű ajándékit, és tulajdonſágit vadáſzſzuk az Eccléſiának: hanem oly bizonyos Ielenſégit, mellyek-által ennek eſméretire juthaſſunk. Annakokáért, noha az igaz Tudományt az Eccléſiától el nem ſzakaſztyuk: mindazáltal ezt nem tartyuk oly Ielnek, melyből az igaz Anyaſzentegyháznak eſméretire juthaſſunk.

I. ARGVMENTVM. † Vide Aug. infra, hoc capite. §. 7.

Első Bizonyſág: Az Eccléſiának meg eſmértető Ieleinek ollyaknak kel lenni, mellyek által minden † rendbéli emberek meg-eſmérhetſſék az Eccléſiát. Mivelhogy mindenek hivattatnak az Anyaſzentegyházban, és kötelesek, hogy ennek társáſágában mennyenek; a'vagy, ha immár ben vannak, hogy végig maradgyanak. Erre pedig kötelesek nem volnának, ha elégſéges jelenſégek nem volna, mellyeknek erejéből meg-válaſzthatnák az Eccléſiát az Eretnek gyölekőzetektűl.

De azis bizonyos, hogy kőzönſégesen mindenek abból meg nem eſmérhetik az Eccléſiát, hogy az ő tanitáſa minden czikkelyben az Sz. Iráſnak igyenes folyáſán marad.

Tehát, az Tudománynak igyenеſſége, nem lehet az Eccléſiának eſmértető jele.

Vide ſupra, fol. 99.

Az Bizonyſágnak Második Réſze, abból ki tetczik. Mert, hogy valaki meg-itilhеſſe, ha az Iráſſal eggyezé, vagy ellenkezik valamely gyölekőzetnek tanitáſa, Két dolog ſzűkſéges: 1. Hogy az Sz. Iráſnak minden mélyſéges tanitáſát, és titkát éreſe. 2. Hogy, az mely gyölekőzetnek Tudományát az Sz. Iráſnak próba-kővére viſzi, annak minden

erőſſé

erőſſégét, bizonyitáſát, mentſégét tudgya. Mert, ha ez Két dolognak valamellyikében meg-fogyatkozik, lehetetlen hogy meg-itilhеſſe az Tudománynak eggyeſſégét, vagy kűlömbőzéſét az Sz. Iráſſal. Azis pedig lehetetlen emberi mód-ſzerént, hogy minden emberben találtaſſék ez a' Két dolog, mely az tűdős Doctorokbannis igen vélte vagyon, ha vagyonis egybe valakibe. Mert, a'mint ez-előtt meg-mutatám, az Sz. Iráſban ſok nehéz dolgok vannak, mellyeket meg-gondolván Sz. Agoſton, azt mondá: hogy ő többet nem ért az Sz. Iráſban, hogy ſem mint értene. Azis bizonyos; hogy, az kőz emberek gyakran ingyen nemis értik, miben légyen az ő Eccléſiájoknak az több gyölekőzetekkel-való egyenetlenſége. sőt csák az Kérdéſeket ſem tudgyák mirűl légyenek, nem hogy az ellenkedő pártoknak bizonyſágit, és magok óltalmazáſit értenék. Mert, vallyon menyin vannak az Lutheriſta és Calviniſta kőſſég-kőzzűl, kik tudgyák, Micſoda egyenetlenſég légyen az moſtani Vj Tanitók-kőzőtt; az Fiu Iſtennek Meg-téſtesűléſérűl: az Iſtennek Válaſztáſárúl: az Bűnnek okárúl: az Eredendő vétekrűl: az Chriſtus Teſtének méltóſágárúl: az Megigazuláſrúl: és egyéb mély dolgoknak kérdeſzkedéſérűl? Próbállya-meg magát, amaz Hit igazgató kofa, vagy egy ſzurkos orrú műves legény, és egy tűdős ember-előtt fejtegeſſe-meg csák az kőzbe-vetett kerdéſeknek értelmét. Ha pedig csak azt ſem tudgya micſoda az Kérdés, mint mérheti-őſzve az Sz. Iráſnak igazſágával? Hiſzem † nem lehetnek minnyájan Doctorok az Eccléſiában, hogy egy-aránt el-értkezzenek az Irás viſgálásban. Es, el nem titkolom gondolatomat: Ha én Lutheriſta, vagy Calviniſta Fejedelem, vagy Vr, vagy Nemes ember, vagy Műves és paraſzt ember vólnék, csak ebbőlis, hogy az Anyaſzentegyház eſméréſére egyéb Ielenſéget nem adnak az Vj Tanitók, az Sz. Iráſſal mindenben eggyező tanitáſnál, eſzemben vehetném, hogy meg-csalnák engemet. Mert magamban igy okoskodnám: A'mint hallom, a' ki okoſſan, és bátorſágoſon akar valamely Gyölekőzetben lenni, meg kel előſzőr tudni, hogy annak az Gyölekőzetnek, minden tanitáſa eggyez az Sz. Iráſſal. én pedig bizonyoſon tudom, hogy elég ember nem vagyok, az kőzben-vetett dolgoknak oly derék értéſére, hogy bátorſágoſon az Sz. Iráſ-mellé vetheſſek minden Tudományt. mert nem tanúltam az Theologiát, és ſok dolgokban csak azt ſem tudom, mi légyen az kőzben-vetés. Tehát bizonyos vagyok abbannis, hogy nem okoſſan, és bátorſágoſon hajlottam az Luther vagy Calvinus nyájához. Abban pedig bizonyos vagyok, hogy megcsalnak engem az Vj Tanitók, mikor oly útat mutatnak az Eccléſiának eſméretire, mellyen nem tudok járni.

† 1. Cor. 12. v. 12. 29. Rō. 12. v. 4. Eph. 4. v. 11.

II. ARGVMENTVM.

Masodik Bizonyſág: Nem csak olynak kel lenni az Anyaſzentegyház eſméréſére rendelt Ielnek, mely mindeneknek kőz lehеſſen; de annak-fölőtte, az mely Ielből meg-eſmérűnk valamit, olynak kel lenni annak, hogy mi, kűnnyebben meg-eſmérhеſsük az jelt, hogy ſem azt, a'mit az-által akarunk viſgálni.

Az pedig nyilván vagyon, hogy egy cſepnyére ſem kűnnyeb azt meg eſmérni, hogy ez az Gyölekőzet minden tudományában eggyezé az Sz. Iráſſal, hogy ſem azt, hogy ez az Gyölekőzet az Sz. Iráſban ajánlott Eccléſia. *Ergo, &c.*

Az Bizonyſágnak Első Réſze abból ki-tetczik: Mert, haſzontalan

volna

vólna az Iel, mely minket annak eſméretire nem vihetne, a'mit ő-általa keresűnk. Ha pedig kűnnyebben meg nem eſmérhetnők az jelt, hogy ſem a'mit ez-által keresűnk,nem vihetne annak eſméretire,a'mit fel akarnánk találni. Második Réſze bizonyításunknak, *Minor propoſitio*, kitetczik, az Tudománynak, és Sz. Iráſnak őszve-vetéſének nehézſegéből, mellyet az Első Bizonyſágban emliténk. Az Harmadik Bizonyſagbólis világoſb léſzen ennek igazſága. Es hogy meſzſze ne mennyűnk, ő-magok az Atyaſiak, csák meg-gondolni ſem tudgyák, mivel lehetne kűnnyeb az Tudománynak az Sz. Iráſſal-való eggyeſſegét meg-eſmérni, hogy ſem az Eccléſiát. Es, ha valamit gondolhatnánakis; ſoha az Sz. Iráſból leg-kiſſeb bizonyſagát ſem adhatnák ennek az kűnnyebſégnek.maga ſemmit nem akarnak hinni az Sz. Irás bizonyſáganélkúl.

III. ARGVMENTVM.

Harmadik Bizonyſág : Azt nem mondhattyuk valamely dolognak eſmértető Jegyének,a'mit egyſzer-'ſmind azzal eggyűtt keresűnk,az minek jegyéül adatik. Miképpen, ha valaki azt kérdené; Mint talállya fel az Bécſben vivő útat? Nem igaz jelt adnál ha azt mondanád, hogy az a' jó út, mely igyenesen mégyen, és ſohúlt el nem tér. Azonképpen,ha ki azt kérdené, Mellyik Orvos leg-job Bécſben? Nem adnád elégſéges eſmértető jelét, ha azt mondanád hogy az a'leg-job Doctor,a'ki kűnnyebben,hamaréb,és bátorſágoſban gyógyit. mert mind az két feleletben, *Idem per idem*, azt adnád jelűl, a'mit keresűnk.

De azis bizonyos, hogy mikor jelét keresűk az igaz Eccléſiának, aztis eggyűtt keresűk, mint eſmérheſsűk-meg, hogy ez az győleközet, igaz tanitáſával egy nyomba jár az Sz. Iráſſal. *Ergo, &c.*

Supra, fol. 535.536.

Az Bizonyſagnak Második Réſzét, azzal bizonyitom : Mert, az Vjitók tulajdon itileti-ſzerént ſem egyéb az igaz Eccléſia, hanem az a' Győleközet, mely az Iſtentűl meg-jelentetett Igazſágot tiſztán tanittya, és az Iſtentűl ſzerzett Sacramentumokkal jól él. Tehát,mikor azt kérdgyűk, Mellyik légyen az igaz Eccléſia? Nem egyebet kérdűnk, hanem azt,Mellyik győleközet légyen az Iſteni Tudománynak tiſztán hirdetője? Miképpen azért,a'ki azt mondaná az Eccléſiának meg eſmértető Jelének; hogy, az a' Chriſtus Eccléſiája, mellyen-kivűl ſenki nem űdvőzűl : nem adná elégſéges jelét. mivelhogy, mikor az Eccléſiának jegyeirűl tudakozunk, egyebet nem kérdűnk, hanem azt, Mint eſmérheſsűk-meg azt az győleközetet, mely-kivűl az űdvőſſégre nem juthatunk? Azonképpen, mikor az Eccléſiát keresűk,azt az győleközetet keresűk,melynek Tudománya az Iſteni tanitáſtúl el nem távozik. Es mind egy,akár azt kérdgyed, Minémű jelekből eſmérhettyűk-meg az Eccléſiát? 's akár azt; Micſoda jele vagyon annak az győleközetnek, mely az Iſteni tudományt igazán hirdeti?

IV. ARGVMENTVM.

Negyedik Bizonyſág : Az Anyaſzentegyház tanitáſára nagy ſzűkſégek vagyon az Hiveknek; és az tévelygéſeknek ki-gyomlálására nagy méltóſága vagyon az ő tanitáſának.

De hogyha az Eccléſiának meg-eſmértető jele vólna,az ő tanitáſának az Iſten igéjével mindenben eggyeſſége, ſemmi ſzűkſégűnk nem vólna az Anyaſzentegyház tanitáſára : az egyenetlenſégeknek nyaka-ſzakaſztáſára ſem maradna ſemmi méltóſága. *Ergo, &c.*

†Vide ſupr. lib.7. cap. 2. num. §.5.

Az Bizonyſagnak Első Réſzét, ennek-előtte† ſok képpen meg bizonyitók. Mert, azért adott Chriſtus Vrunk Doctorokat, és Páſztorokat az Eccléſiában, hogy az hamis Tudományok ſzelétűl el ne haggyák ragadtatni az Iuhokat.Es ugy kőtelez mindeneket ennek engedelmeſſégéhez,hogy, Pogánynak tartya, a'ki tőlle nem halgat. Magok ſem tagadgyák az Atyaſiak, *a* hogy az tanitáſban,és az tevelygéſeknek meg-zabolázáſában, nagy méltóſága vagyon az Eccléſiának. Az Sz. Atyák pedig, annyit tulajdonitnak az Eccléſia tanitáſának,hogy,valaki ebben akadoz, *b* azt egy-általlyába Eretnek embernek nevezik. Es, a'mint ezelőtt *c* mondám, valamit az Eccléſia el végezett,azt bizonyoſnak tartották. mert, ſem az Evangéliom könyveirűl nem tudhatnók, *d* ha igaz könyvek légyenek: ſem az ő értelmében *e* bizonyoſok nem lehetnénk, az Anyaſzentegyháznak méltóſágos tanitáſa-nélkűl. Második Réſze Bizonyſágunknak az vala : hogy,ha az Eccléſiát arrúl kel,mint bizonyos jelétűl, meg-eſmérni, hogy minden tanitáſa eggyez az Iſten igéjével; tellyeſſéggel haſzontalan az Eccléſiának tanitáſa. Ezt világoſon azzal bizonyitom : Mert, ha eléb máſunnan meg-eſmérherem, hogy ezek az Könyvek, az Apoſtoloktúl, Szent Lélek inditáſából irattak, és éppen megis maradtak ez ideiglen; ha annakis végére mehetek, minémű értelemben kel ezeket venni; egy ſzóval, ha minden Tudománynak igazſágát által láthatom, minek-előtte az Eccléſiát meg-eſmérjem, és az-után kel oſztán az Tudománynak igazſágából fel vadáſznom az Eccléſiát:vallyon's ha fel-találom, mit tanullyak tőlle? mi haſznom léſzen az ő Páſztorinak oktatáſában? Ennek-fölőtte, az Eretnekek meg-győzéſéreis hivſágos léſzen az Eccléſiának itileti. Mert, ha Dávid Ferenez-eleiben az Eccléſiának méltóſágát veted; *f* mindgyárt azt feleli : hogy, az Eccléſiát az igaz tudományból kel meg itilni. és addig nem tudhattyuk, hogyha az a' győleközet, mely Ariuſt kárhoztatta, igaz Eccléſia légyené, valamig eztis az ő kárhoztatáſát,és az Fiu Iſten-ellen-való tanitáſát,igaznak nem eſmérjűk. Minthogy pedig ennek az tudománynak igazſágátul még moſtis kőzbe-vetés vagyon,nem kel ſenkit terhelni az Arius kárhoztató Eccléſiának átkával. A'mit ez egy Tévelygéſnek példájában mondok, azont érceſed akármely Vjonnan gondolt gaz tudományrul.

a Supra, fol. 529.534.& latius 545.
b Supra, fol. 106.
c Supra, fol. 523.& locis ibi citatis.
d Supra, fol. 95.463.
e Supra, lib. 7. cap. 2.

f Id faciunt Novatores. Supra, fol. 106.171.

V. ARGVMENTVM.

Eotődik Bizonyſág : Nem jól adatik valamely dolognak eſmértető Jeléjűl, a' mit addig meg nem eſmérhetűnk, valamig nem eſmérjűk azt a' mit az Jelen fel akatunk keresni.

Azt pedig, hogy valamely győleközetnek minden tudománya eggyez az Iſten igéjével,ſoha addig meg nem eſmérhettyűk,míg az igaz Eccleſiát fel nem talállyuk. *Ergo, &c.*

Első Réſzét az Bizonyſagnak, az embert okoſſág tanittya. Mert eſmértető Iel nem lehet, a' mi máſnak eſméretire nem viſzen,hanem inkáb annak eſméretit eléb meg-kévánnya, a'mit ő-általa kellene keresnűnk. Második Réſzét azzal bizonyitom : Mert, leg-előſzőr, az Eccléſiának igaz tudományi kőzzűl eggyik ez : hogy, azok az Könyvek, mellyeket Iſten igéje-gyanánt véſzűnk, eppen, tiſztán az Apoſtoloktul irattak, az Sz. Lélektűl dictáltattak; és nem ollyanok ezek az Könyvek,mint az † Sz. Pál, Barnabás, Péter, Thamás Apoſtol nevére hamiſſan iratott hivſagok.

† Supra fol. 461.

Ezeket ſoha egyébűnnen nem tudhattyuk, hanem az Anyaſzentegyház-nak Traditiójából. Nemis vehettyük ezt valami úta-veſztett, és el-tévelyedett Eretnek Eccléſiától, mert ennek bizonyſága, igen bizonytalan és kétes vólna. Tehát, meg kel eléb eſmérnünk az igaz Eccléſiát. Ez pedig az Sz. Iráſtul-való igaz Vallás, fondamentoma minden egyéb tudománynak, mellyet az Sz. Iráſ-mellé kell vetni. Mert, hogy vihetünk valamit az Iráſnak próbájára, ha eléb nem tudgyuk, mellyik légyen az tiſzta Sz. Irás?

Azonképpen, egyéb Agazatoknak az Szent Iráſſal-való egyenes folyáſát, vallyon's honnan eſmérjük, hanem az Anyaſzentegyháznak itiletiből? Halgaſſuk-el bár azt moſtan, a'mit ez-előtt meg-bizonyitánk, tudni illik, hogy az Iráſnak igaz értelmét bátorſágoſon nem tudhattyuk kűlőmben, hanem az igaz Eccléſiától: Azt kérdem, Kieſoda léſzen abban Biró, hogy ha eggyezé valamely nevezetes Tudomány az Iráſſal, vagy el-távozott tőlle? Az magok itileti-ſzerént, mind az Ariánuſok, mind az Lutheriſták 's Calviniſták az Iráſnak igyenes lineáját kővetik, noha eggyik az máſikat kárhoztattya. Es akkor alkoſznak meg egy máſſal, mikor az Vr Iſten könyörűlni fog az embereken, és viſzſza-viſzi őket a'hoz az Eccléſiához, melytől elein el-ſzakadtak.

VI. ARGVMENTVM.

Hatodik Bizonyſág: Hihetetlen, és az Iſtennek gondviſeléſéhez illetlen, hogy csák oly Jelűnk légyen az Eccléſiának eſméretiben, mellyet noha hamiſſan, de nagy künnyen, és ſzineſen magára vonhaſſon akár-mely Tévelygő gyölekőzetis.

Bizonyos pedig, hogy minden Eretnekſég az Sz. Iráſſal himezi tanitáſát; és azt maga óltalmára facſarván, dicſekedik azzal, hogy ſemmit az Iráſ-kivűl nem tanit. *Ergo, &c.*

Első Réſze Bizonyſágunknak, abból ki-tetczik: Mert az Iſtennek Atyai ſzeretete, és gondviſeléſe azt kévánnya, hogy ily derék dologban, melyből fűg üdvőſſégünk, ugy mint annak az Eccléſiának eſméretiben, melly-kivűl el kel veſznünk, oly bizonyos módot mutaſſon, mellyel az hamis Tanitók meg ne csalhaſſák valami ſzin-alatt az egyűgyű kőſſéget. Es az emberek kőzőttis bolondſág vólna, ha egy derék dologban, oly lelt adnál valaminek eſméretire, melyben ſzinte oly kűnnyen meg-csalatkozhatnék ember, mint ſzinte annak eſméretiben, a'mit kereſtetſz velle. Ki tetczik pedig, az ſok tévelygéſre ſzakadozott embereknek példájából, hogy ſzinte oly kűnyű az Sz. Iráſſal eggyező tudománynak eſméretiben meg-botlani, mely kűnyű az Eccléſiát el-veſzteni. Mert minnyájan azt tudgyák, hogy ſzinte erre az Ielre akadtak, és az Iráſſal eggyező Tudományban zabállottak, maga bizonyos dolog, hogy az egymáſſal-ellenkedő tudományok, az Iráſſal nem eggyezhetnek.

Suprà fol. 96. & 285.

Máſodik Réſzét az Bizonyſágnak, ſok példákkal meg-erőſſitők ennek-előtte. Mert, mind az régi 't mind az moſtani Eretnekſégek, az Sz. Irás mézével édeſitették az ő mérgeket; azzal himezték rút Vallaſokat; és erőſſen dicſekedtek, hogy az Igaz-kivűl ők nem hágnak. maga ſemmit az Sz. Iráſſal nem bizonyitnak, hanem csák az ő agyokban kohlott *Conſequentiákkal*, és Irás magyarázáſſal. De elég az hogy dicſekednek, és oly tetteteſſennis dicſekednek az Sz. Iráſſal, hogy ſokakkal, nagy lélek veſzte-

Suprà fol. 96. & 531.

delem-

delemmel elis hitetik, hogy ſzemen ſzedett tiſzta Sz. Iráſt tanitnak, mert, nem csák az sűlt paraſztok, de még a'kik tanúlgattak ſem tudgyák meg itilni, ha igazán hordgyáké tanitáſok óltalmára az Sz. Iráſt, vagy idegen értelemre húzzák. A'mi Iſtenűnknek pedig Atyai ſzerelme azt kivánnya, hogy oly Iele adaſſék az Eccléſiának, mellyen minnyájan meg eſmérheſſék az ő üdvőſſégeknek iskoláját.

Az más pártnak Bizonyſágit, egy pihentéſſel földhőz verhettyük. Mert az Eccléſiában, az Iſten igéje igazán hirdettetik. De nem az a' kérdés: hanem, a'kik ſemmit Iráſnélkűl nem akarnak hinni, azzal tartoznak, hogy az Sz. Iráſnak világos mondáſát mutaſſák, melyben nem csák az légyen, hogy az Eccléſiában igazán hirdettetik az Iſten ſzava, hanem hogy ez légyen az Eccléſiának meg-eſmértető Ielenſége. Mert e'Két dolog kőzőtt nagy kűlőmbſég vagyon. Szinte oly bizonyos, hogy az Eccléſián-kivűl ſenki nem üdvőzűl; mely bizonyos, hogy mindenkor igazat tanit az Anyaſzentegyház: de azért nem mondhatod, hogy az Eccléſiának eſmértető Iele az légyen, hogy e'kivűl ſenki nem üdvőzűlhet. Bizonyos dolog, hogy az Debreczeni Superattendens *Animal rationale*, okoſſággal elő állatt: de ha ki ezt adná jelűl, mellyen őtet meg eſmérjed, eſzefordúltnak tartanád. Sz. Agoſton az Donatiſták-ellen viaskodik, és azt mondgya: hogy, nem kel az emberek vétkeſ-vóltokból meg-itilni az Eccléſiát, hanem az Sz. Iráſban adatott tulajdonſágiból. Mert az Proféták nyilvábban ſzóllottak az Eccléſiárul, hogy ſem ónnón-magárúl Chriſtus Vrunkrul. Ezokon, mi (kik immár az Sz. Iráſnak hittűnk) bizonyoſon meg-mutathattyuk az Eccléſiát azokból az Ielekből, mellyeket az Sz. Iras előnkben-adott; mint-hogy ezennel világoſon meg-érted.

Vide ſuprà, f. 408. 534.

§. 3. Az Anyaſzentegyház eſméretire vivő Jeleknek Tulajdonſági.

Két rendbéli Ieleket találunk az Sz. Iráſban, mellyekből az Eccléſiának eſméretire juthaſſunk: Némellyek leg-főképpen akkorra ſzolgáltak, mikor ujontan éppíttetett az Anyaſzentegyház. Illyen Ielekről ſzóll Vrunk az Evangéliomba, midőn azt mondgya: hogy, ezek leſznek Ielei az ő Hiveinek, hogy az ő nevében ördőgőt űznek, nyelveken ſzóllanak, és utánna veti az Evangeliſta: hogy, ezekkel az Ielekkel erőſſitette az Vr Iſten az tanitáſt. Efféle jel vala az Sz. Lélek Iſtennek láthatoképpen alá-jővetele, és több ſok csudák, mellyeket az Apoſtolok, sőt még az ő árnyékok és térd-kőtőjőkis, cſelekeſznek vala. Más rendbéli Ielek vannak, mellyek főképpen akkor ſzolgálnak, mikor az Eccleſia Csudatételek-által meg-gyarapodott, és el-terjedett. Mert az Vr Iſten, az Sz. Iráſban bizonyos ajándékokat, és méltóſágokat igirt az Eccléſiának, mellyek mindgyárt az Anyaſzentegyháznak ſzinte leg-első kezdetin, nem fénylettek ő-benne: hanem akkor kellett ezekkel dicſekedni, mikoron ki-terjede, és ſok tuſakodáſok-után győzhetetlenűl meg-marada. Erre egyéb bizonyſág annál nem ſzűkſég, hogy, a'mint ezennel meg-hallod, az Eccléſiának azt fogadta az Vr Iſten: hogy, minden űdőkre, és nemzetſégekre ki-terjed; mindenkor Vezéri és Páſztori léſznek; ſoha el nem

Marc. 16. v. 17.

v. 20.

Act. 1. v. 8.

rejtetik,&c. Ezek és tőb hasonló Tulajdonságok, akkor az Ecclésiában meg nem tapasztaltattak,mikor újonnan kezdetett, hanem az-után-való üdőkben. Viszontag, amaz igen fényes Csuda-tételek, nem annyira látcszottak az Ecclésiának meg-győkerezése-után,mint annak-előtte.mert, noha az-után sem mindenestűl szűntek-meg az Csuda-tételek, ugymond Sz. Agoston:de azért oly gyakor és híres csudák nẽ fényeskedtenek: *Licet & nunc fiant Miracula, per Sacramenta,vel orationes,vel memorias Sanctorum: sed non eádem claritate illustrantur,ut tantâ quanta illa gloriâ diffamentur.* *Augustin. 22. Civit. cap.8. initiò.*

Ennek-fölőtte, az Atyafiaknakis ezent kel mondani, mivelhogy az Sz. Irással eggyező Tudományt mondgyák az Ecclésiának legyének.Mert az Sz. Iráson, nem csak az Oo Testamentomot értik, hanem leg-főképpen az Evangéliomot,és az egész Vj Testamẽtomot.mivelhogy ezzel,és nẽ csak az Oo Testamentommal-való eggyesség kivántatik az Christus Ecclésiájának tudományában. Az Evangeliom-előtt pedig, és az egész Vj Testamentomnak irása-előtt vólt az Ecclésia. mert az Apostolok,sokkáig prædikállottak, sokakat meg-téritettek, minek-előtte irásban foglalnák tanitásokat; az az, minek-előtte az Lutheristáktúl adatott Ielnek helye vólna az Ecclésiának esméretiben. Mely dologrúl igy szóll Eusébius: *Virtute Christi, quæ miracula per ipsos perficiebat, usi, Scientiam regni Cælorum toti orbi annuntiaverunt, parum de conscribendis Commentariis solliciti.* Es minek-utánna azt mondotta vólna, hogy kevesen irtak az Apostolok-közzűl; utánna veti: *Et hos necessitate ad scribendum esse adactos ferunt: Matthæus enim, cum primùm Ebræis prædicasset, & ad alios transiturus esset, Evangelium patrio sermone literis tradidit; & quod subtracta præsentia sua desiderabatur, illis à quibus discedebat, per literas implevit. Ioannes, qui toto Evangelici cursus tempore, prædicationi sine literis usus fuerat, ad scribendum hac de causa permotus: Cum enim Evangelistarum scripta ad ipsum pervenissent, probasse quidem ajunt, ac veritatis illis dedisse testimonium: sed in horum scriptis ea desideràsse, quæ initio prædicationis gesta à Christo. Rogatum ergo tradidisse, quod à prioribus Evangelistis silentio præteritum.* *Euseb.3. histor.cap.24.*

Továbbá, hogy az Ecclésiának valamely tulajdonságát, meg-esmértető Ielnek mondhassúk, Két dolog kel hozzá: 1. Hogy kűnnyebben meg-esmérhessúk azt a'mit Ielnek mondunk, hogy sem a'mit ez-által meg akarunk esmérni. 2. Hogy az Ielek az-szerént,és ollyan forman, a'mint jelűl adatnak, senkihez egyébhez ne férjenek,senkinél ne találtassanak, hanem csak az Ecclésiánál. Ez a' Két dolog azért szűkséges: Mert oly Ieleket keresűnk, mellyek-által meg esmérhessúk azt az Ecclésiát, melly-kivűl nem üdvőzűlhetűnk. Ennek pedig esméretire, alkolmatlan az a' jel, mely az ördög hajlékához is illik. És, ha csak oly Ielei vólnának az Ecclésiának, mellyek az hamis Gyölekőzetekbennis találtatnának; az igaz Ecclésiát az tévelygő gyölekőzettűl meg nem választhatnók, és igy az Istennek gondviselésében meg-fogyatkoznánk. mivelhogy útat nem mutatott vólna üdvősségűnkre. Azonképpen, ha oly nehéz vólna az jelt meg esmérni,mint szinte az Ecclésiát: nem juthatnánk az-által az Anyaszentegyháznak esméretire.

Nem oknélkúl mondám pedig,hogy az Ecclésiának jele,az-szerént, és

ollyan forman, a'mint jelűl adatik, senkihez egyébhez nem illik, hanem csak az Ecclésiához. Mert, ha szinte ezek az Ielek-közzűl valamely,csak maga-szerént,egyéb Gyölekőzethez illenékis:de elég,ha eggyűtt vétetvén az tőb Iegyekkel, senkihez máshoz nem fér, hanem csak az Ecclésiához. Ezt jól eszűnkbe tartsúk, és ki ne rekeszszűk az Anyaszentegyház jelei-közzűl, a'mit látunk, hogy csak magán, egyéb gyölekőzetekbennis meg-találtatik. Mert igaz elég, ha az Ielek-közzűl mindenik, csak magánnis, meg-választtya az igaz Ecclésiát valamely hamis gyölekőzettűl.az tőbbivel eggyűtt pedig,a'vagy csak azoknak egynehányával egyetemben, sohult az egy igaz Ecclésián-kivűl nem találtatik.

NOTA.

Hogy ez elég légyen az Ielnek mivóltához, meg-tetczik, Elősző: ez világi dolgokbúl. Mert, midőn valamely embernek meg-esmértető jeleit akarjuk adni;igaz elég,ha azokat az *Accidenseket*, kűlső 's kőrnyűl-való dolgokat elő-számállyuk,mellyek,noha kűlőn-kűlőn máshozis hozzá-férnek, de azért mindenik ezek-közzűl meg-választtya az embert másttul valakitűl; és egyszersmind vétetvén, egyébhez nem illenek, hanem csak a'hoz, a'kit meg-akarunk esmértetni. Meg-akará Sz. Péternek esmértetni Cornéliussal az Angyal,'s azt mondá: hogy Ioppéban,Szijgyárto Simonnál,kinek háza az tenger patton vagyon, egy Simon nevű ember szállott, kinek vezeték neve Péter. Ezek az jelek ollyak, hogy kűlőn eggyik ömaga, nem vihette az Sz. Péter esméretire Cornéliust. noha mindenik csak magannis meg-választtotta,és kűlőmbőzőnek mutatta őtet másttul valakitűl.De mint-hogy ezek eggyűtt senkihez egyébhez Sz.Péternél nem illettek Ioppé várasában,igaz elég jelét adá az Angyal Cornéliusnak. Másodszor : abbólis ki tetczik ennek igazsága. Mert mi,akár-mely dolognakis esméretit, az kűlső érzékenségekből vészszűk : Ezek pedig, nem hatnak által az dolognak természetihez, és mivóltához, (mely senkiben másban nem találtatik) hanem csak az *Accidenseket*, természet-körűl-való kűlső tulajdonságokat érezhetik. Es, noha ezek-közzűl eggyenként akár-mellyikhez hasonló lehet másbannis : de ezek egy csomóban, és eggyűve-fogva, meg-esmértetik a'mit keresűnk. Miképpen mikor az Farkast meg-akarjuk válaszтani azKomondórtul,vagy azBialt az Eokórtűl; nem visgállyuk az ő természeteknek tulajdon mivóltát, *Genus, Differentiam, Propriam definitionem.* mert azt nehezeb fel vadászni, hogy sem egy-másttul meg-válaszтani ezeket az állatokat : Hanem, az kűlső és látható termetet, erkőlcsőt, állapatot nézzűk, és azokból válaszтyuk-el egymástul.

L

Act.10. v.5.

Eodẽ modo, Nomen, & Cognomẽ simul cognoscere fecit hominem.

2.

§.4. Első Jele az Ecclésiának, Isteni Csudak.

Az Anyaszentegyháznak tanitása, emberi okosság-fölőtt-való dolgokat ád a'mi Hitűnknek-eleibe,mellyeket ez világi bőlcseségeknek okoskodásival, és elmélkedésivel,bizonyoson meg nem visgálhatunk.Annakokáért, hogy bátorságosan,okosan 's értelmesen, nem vakmerőűl,és barom-módra vegyűk az Ecclésiának tanitását, szűkség vólt, hogy az természet ereje-fölőtt, Isteni hatalmasságból származott Csudákkal, bizonyossá, és bőcsülletes hitelre méltóvá tenné az Vr Isten az igaz Ecclésiát.

Symbola Ecclesiæ, pompa apta ornata pugnæ, mitto.

Mert, miképpen Moyſesnek † ſenki nem hitt vólna Csudák-nélkül,akarmint dicſekedett vólnais az Istennek kövétségével; Christus Vrunk tanitásitis * félre-tehették vólna az Sidók,ha Isteni csudákkal meg nem erősítettek vólna: azonképpen az Ecclésiának tanitását sem tartoznék venni az ember, ha Isteni jelenségekkel,és pecsétes bizonyságokkal méltóságot nem nyert vólna magának. Ez-okon mondgya Sz. Agoston : hogy, önnön-magais Christus Vrunk Csuda-tételekkel nyerte, hogy néki hinnének: † *Miraculis conciliavit autoritatem,autoritate meruit fidem, fide contraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetuſtatem, vetuſtate roboravit Religionem: quam nec Hæreticorum ineptiſſima novitas, fraudibus agens; nec Gentium veteroſus error, violenter adverſans, aliqua ex parte convelleret.* Másutt azt irja: hogy, ez világ meg-téréſére, az az, az Ecclésiának fel állatásara, * szükségesek vóltak az Isteni Csudák.

Első Iele azért az igaz Ecclésiának ez : hogy, Az Ecclésiát, és az ő Vallásának 's tanitásának méltóságát, az Vr Isten bizonyos Csudák-által meg-bócsüllötte, és hihetővé tötte.

Hogy ezt állandó Bizonyságokkal meg erősitesük, Két dolgot kel meg-mutatnunk : Elöször: hogy csak szinte az igaz Ecclésiát,és az ő tanitását erősithette az Vr Isten Csuda-tételekkel. Ha ezt meg-bizonyittyuk,ottan tudva lészen, hogy igaz Ecclésia az,valamelynek tanitása, és vallása, Isteni csudákkal vastagittatott. Ezt azért azzal bizonyitom: Mert az Csuda-tétel nem egyéb, hanem az Istennek cselekedettel-való bizonysága, mellyel erősiti azt, a' mi mellett csudát tészen. Ezt jelenti az Sz. Irás, midön Isteni erősitésnek nevezi az Csudákat: *a Domino operante,& ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.* Másutt,Istennek tanubizonyságának nevezi: *b Conteſtante DEO ſignis, & portentis,& variis virtutibus,& Spiritus Sancti diſtributionibus.* Sz. Pál Apostolis azzal bizonyittya az ő tanitásának Istentül eredett igazságát, *c* és hogy az mi Hitünk Isteni bizonyságon fondáltatik , mert ezt sok csudákkal meg-erősitette az Vr Isten. Mely bizonyság helyes nem vólna,ha Isteni csudákkal fel tiszteltetnék az tévelygő Ecclésiának tanitása. Végezette, azt irja ezen Sz. Pál: *d* hogy, Isten dolga az, valamit ő nem csak szóval tanitott, hanem Csudákkalis bizonyitott.és az ő *e* Apostolságának jeléjül adgya az Csudákat. Ez-okon mondám *f* ennek-előtte: hogy Calvinusis,az Csudákat, Isten pecsétinek, és kéz-irásának nevezi, mellyel bizonyossá tészi, a'mit Csudákkal még-erősitett. Hogyha azért *g* hamis tanú nem lehet az Vr Isten; bizonyosok legyünk benne,hogy Isteni cselekedetivel fel nem ékesitheti az tévelygő Ecclésiának tanitását. De nem elég azt értenünk, hogy csak az igaz Ecclésiát erősithetik az Csudák : Másodszor : aztis meg kel bizonyitani, hogy esmértető lelei az Csudák az Ecclésiának. Ez azért ki-tetezik: I. Az Sz. Irásból. Mert Christus Vrunk, az ő nyájának jeléjül adgya az Csudákat: *h* Illyen jelek követik, ugymond,azokat,az kik hisznek. Sz. Pális, *i* Apostolságának jeleinek mondá az Csudákat. Ennek-fölötte, az mint előbbis mondám, mikor Vrunk prædikálla, és ő-utánnais, minek-előtte az Evangelisták és Apostolok

† *Exod.4. v.1.*
* *Joan.15. v.24.*
† *Aug.tom. 6.De utilit. credends. c. 14.fin.*
Supr.f.126.
* *Supra,fol. 124.*
I.
a *Marc.16. v.20.*
b *Hebr.2. v.4.*
c *1.Corin.2. v.4.*
d *Rom.15. v.19.*
e *2.Cor.12. v.12.*
f *Supra,fol. 125.*
g *Oſtenſum id Supr.fol. 451.*
2.
h *Marc.16. v.17.*
i *2.Cor.12. v.12.*

ſtolok irnának,az Csuda-tételeknél nagyob és bizonyosb jel nē vólt,melyből az Igazság esmeretire, és az Christus Ecclésiájában menetelre hajolnának az emberek. Mert,a'mint Sz. Agostontúl hallók,Csudákkal nyert Christus Vrunkis hitelt. Es az Sidókat azért feddi, † hogy az ő csudatételiböl, meg-esmérhették ötet,de nem akarták esmérni. Mikor pedig leg-elöször az Christus aklában kezdének állani az emberek, és * egy nap három ezeren meg-kereszteltetének, az Sz. Lélek jövetelekor történt csudákkal indittatának az meg-téréſre. Tehát az Csudák, alkolmatos jelenségek, mellyek-által igaznak esmérjük, a' mit ezek meg-erősitenek. II. Az Sz. Doctorok tanitásais erre viszen.. Mert,hogy egyebekről ne szóllyak, Sz. Agoston azokat az jelenségeket emlitvén, mellyeknek erejével az igaz Ecclésiában tartatik,fő helyen helyhezteti az Csudákat,mellyekkel hitelt nyert az Ecclésia: *a Multa ſunt,quæ in Eccleſia Catholica gremio me juſtiſſimè teneant: Tenet conſenſſio populorum,atq; gentium: tenet autoritas MIRACVLIS INCHOATA, Spe nutrita, Charitate aucta, Vetuſtate firmata: tenet ab ipſa Sede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oves ſuas Dominus commendavit, uſq; ad præſentem Epiſcopatum Succeſſio Sacerdotum.* III. Valamit igaz okossággal szükségesnek itilhet ember az Ecclésia jelének mivóltához, mind azokat meg-találhattyuk az Ecclésia hitinek bizonyitására lött csudákban.. *Ergo,&c.*

Noha azert *b* Csudákat nem kel várni, minek-utánna egyszer derékképpen meg-erősittetett az Ecclésiának igaz tanitása,és méltán *c* feddi Christus Vrunk azokat, kik elégséges jeleket láttak vala, 's mégis ujab Csudákat kévántak : mindazonáltal, az bizonyos, hogy valamely gyöleközetnek tanitását az Vr Isten Csudákkal bé-pecsétlette, abban kel az Igazságnak találtatni.

§. 5. Masodik Jele az Ecclésiának : hogy Eggy.

Az Nicæabéli gyöleközetnek Vallása,mint bizonyos bélyegét emliti az Ecclésiának, hogy ez Eggy. Az Sz. Irásis ezent jelenti, mikor az Ecclésiában-lévő Hiveket,Egy Testnek nevezi, *1. Corinth.10.v.17.Epheſ. 4.v.4.* az Ecclésiát pedig, Egy Akolnak, *Ioan.10. v.16.* és Egy Galambnak, *Cant.6.v.8.* Magyarazván pedig az Sz. Irás, *d* miben állyon ez az Eggyesség, azt mondgya : hogy, Egy szüvök vagyon az Ecclésiában-lévőknek, *Actor.4. v.32.* mert az Sz. Pál mondása-szerént, Eggyet értenek mianyájan, *Philip.2.v.2.* Egy Lélek vagyon bennek, és Egy Hit, *Epheſ.4. v.4.* nyelvekis Egy vagyon, mert minnyájan ugyan azont mondgyák, *1. Corint.1.v.10.* Végezette, ő-magokis Eggyek, *Galat.3.v.28. Ioan.17.v.11.*

Ehez azért az Eggyességhez az kévántatik: I. Hogy az Ecclésiának külömbözö tagjai, Hiteknek vallásában szakadozottak ne légyenek, ugy hogy eggyik eggyet mondgyon 'smás meg külömbet : hanem, Eggyet éresenek 's tanitcsának,ugy hogy ez világnak minden Nemzetségi azt mondhassák, valamivel külömb értelemben, a'mit Pünkösd napián mondnak vala az idegen Országokból öszve-gyölt nemzetségek: *e Audivimus unuſquiſq; linguam noſtram.* A' mi nyelvünkön szólnak,valahol kik

vannak:

b *Aug. ſupra fol.124.*
c *Ioan.4. v.48. Luc.11.v. 29. Supra.fol. 41.*
† *Ioan.15. v.24.*
* *Act.2.v. 41.12.*
a *Aug.ad.6. contr. Epiſt. Fund.c.4.*
d *Ita explicat Auguſt. Tract.6. in Ioann. Cyprian. de Vnit.Eccleſ. n.14. Vide ſupra, fol.256.*
e *Act.2.v.8.*

vannak: értyük egymást: eggyet tartunk: nincs az Babylóniai nyelvnek esz-veszése közöttünk. II. Hogy vallásában ne tétovázzon: hanem, a *Idem semper de iisdem rebus dicat.* b *Ita crescat, ut vere profectus sit ille Fidei, non permutatio. Crescat igitur Ecclesiæ scientia, sed in suo duntaxat genere, in eodem dogmate, eodem sensu*: azon dologrul, mindenkor ugyan azont tanitcsa: egy nyomba lépjék, és magától meg ne hasonlyék. Mert az Anyaszentegyháznak tudománya, az Istennek c tanitásán, nem az emberi vélekedéseken éppittetik. Annak-okáért, mint az Isten d szavát meg nem másollya: ugy az Anyaszentegyháznak tudománya sem álhatatlankodik: Hanem inkáb az Eretnekségnek bélyege az, hogy e magávalis éllel-állegybe. III. Az Anyaszentegyháznak Eggyességéhez szükséges, hogy bizonyos módgya légyen néki, az ő tagjai-között-való eggyességnek meg-őrzésében, és minden viszszálkodásnak ki-gyomlálásában. Mert kevés haszna vólna az ideig-való Eggyességnek, ha mód nem vólna ennek meg-tartásában. Es, a'mint elébbis f mondám, az Istennek Országa, és Városa (mert ennek nevezi az Sz. Irás g az Ecclésiát,) alkolmatlamb vólna akár-mely Polgári társaságnális, melyben az Törvények, és *Magistratusok*, gondviselők-által, minden veszekedések nyaka-szakadásában bizonyos mód vagyon. Mivelhogy azért az Vr Isten csendesz eggyességet kéván az ő Országában: h szükség, hogy bizonyos módotis hagyott légyen ennek meg-szerzésében, és meg tartásában.

Hogy pedig ez az Eggyesség, jele légyen az Ecclésiának; Bizonyittya,

Elöször: Az Sz. Iras: Mert Vrunk abból mondgya, hogy i azó Tanitványi meg-esmértetnek, ha Szeretet lészen közöttök. Az Szeretetnek pedig jele, az viszszavonások és egyenetlenségeknélkül-való eggyesség. Egyébüttis, mikor az Apostoli Ecclésiának fiait akarja jegyezni az Irás, mint egy bizonyos bélyegét adgya az Eggyességet, és ez-által esmérteti öket: k *Erat credentium cor Vnum, & anima Vna. I Erant unanimiter omnes in porticu, &c.*

Másodszor: Az Szent Atyák itileti. Sz. Agoston, a'mint hallók, m azt irja: hogy ótet az Anyaszentegyházban, egyéb dolgok-között, tartoztattya az sok külömbözó Nemzetségeknek egyenlő értelme. Mert ugyanis, a'mint nem régen n hallók Tertulliánustúl, a' kik egybe nem szóllottak, sőt egymást sem esmérték, messze földön, és külömb üdőben élvén; nem lehet, hogy az hamisban ily igen egy vágásban, és egy értelemben maradhattanak vólna. Az több Sz. Doctorokis gyakran mondgyák: hogy, o Soha eggyesség nem maradhat azok-között, kik az Anyaszentegyháznak csendességét fel bontyák: hanem, mint az búdosó csillagok tétováznak, egymást mardosák, és magok-ellen viaskodnak. Ezt pedig, egyképpen az Isten ereszti bűntetésül közikben. Másképpen, az emberi vélekedéseknek bizonytalanságából is származik. Mert, p valaki az Anyaszentegyháztul el-szakad, el-veszti az Isteni hitet. azért, q ollyannak kel ezt tartáni, mint az Pogányt. Az Pogány, a'mit igazat hiszenis, emberi okoskodáséért, és csak vélekedésből hiszi. Azis tehat, a'ki az Anyaszentegyháznak méltóságát fel-bontya, 's ő-tölle engedetlenségével el-

a *Irenæus, Supra, fol. 256.*
b *Lirin. ca. 28. contra Profanas Novitates. Vide supra, fol. 256.*
c *Supra, fol. 88. 92. 318. 451.*
d *Supra, fol. 245.*
e *Supra, fol. 242. 343.*
f *Supra, fol. 393. 525.*
g *Supra, fol. 532.*
h *Supra, fol. 525.*
i *Joan. 13. v. 35.*
k *Actor. 9. v. 32.*
l *Actor. 5. v. 12.*
m *Supr. fol. 257. 575.*
n *Supra, fol. 551.*
o *Supra citati, fo. 243.*
p *Vide supr. fol. 87.*
q *Matth. 18. v. 17.*

el-szakad; a'mi jót hiszenis, csak emberi vélekedésből hiszi, mint ennek előtte † meg magyarázók. Mivelhogy azért az emberi vélekedés igen gyarló és fogyatkozott, szükség, hogy az álhatatlanságot, és egyenetlenségetis magával viselly.

Harmadszor, és Vtólszor: Az Okosságis ugyan erre viszen. Mert, meg mutatám mind az Sz. Irásból, 's mind az Keresztyén Hitnek, és emberi vélekedésnek mivóltából: hogy, a *Nulla est securitas Vnitatis, nisi Ecclesia DEI declarata*: nem lehet semmi bátorság az Tudománynak eggyességében, az Ecclésián-kivül. Tehát, az állandó Eggyesség meg-tartásának bizonyos módgya, és változásnélkül-való meg-maradása, el-választya az Christus Ecclésiáját az idegen gyüleközetektül. Ezt azzalis erősíthettyük: Mert, sem az b Pogányok-között, sem az c Eretnekségek-között, soha ez ideig tekélletes eggyesség nem maradhatott: lehetséges azért, hogy ez-után sem maradhat: d *Hæretici, errantes oves sunt super omnem faciem terræ: non omnes Hæretici per totam faciem terræ; alii hic, alii ibi: nusquam tamen desunt. Ipsi se non noverunt. Alia secta in Africa, alia hæresis in Oriente, alia in Ægypto. Diversis locis sunt diversæ, sed una Mater Superbia omnes genuit: sicut una Mater nostra Catholica, omnes Christianos toto orbe diffusos.* Ezen-kivúlis, valamit az esmértető Ielhez szükségesnek mondhatsz, mind azokat fel-találod az meg-magyarázott mód-szerént-való Eggyességben.

§. 6. HARMADIK Jele az Ecclésiának: hogy SZENT.

Mind az Hiszek-egy-Istenben, 's mind az Nicæabéli gyüleközetnek vallás-tételében, az Anyaszentegyház SZENTNEK neveztetik. Az Sz. Irásis ezent tanittya: e *Templum DEI Sanctum est, quod estis vos.* Es aztis mondgya: hogy, f Tellyesen szép, g sem mocskos, sem tópóródott az Ecclésia. Sz. Péter, az Anyaszentegyháznak Papi királysága-alatt-lévőket, h Szent Nemzetségnek nevezi. és közönséges szokása az Sz. Irásnak, hogy az Ecclésiának fiait, vezeték néven Szenteknek mondgya: *Rom. 1. v. 7. cap. 8. v. 28. cap. 12. v. 13. cap. 15. v. 25. cap. 16. v. 15. 16. 1. Corinth. 1. v. 2. cap. 6. v. 1. cap. 16. v. 1. 2. Corinth. 1. v. 1. cap. 13. v. 12. Ephes. 1. v. 1. Philip. 1. v. 1. Coloss. 1. v. 2. 1. Timoth. 5. v. 10. &c.* Az Ó Testamentombannis, midón az Vr Isten igiretet tészen az Ecclésiárul, azt mondgya: hogy ez i Szent Vtnak, és k Szent Hegynek neveztetik.

Nem azért mondatik pedig az Ecclésia Szentnek, és tisztának, hogy mind Szentek, valakik az Ecclésiában vannak. mert eléb meg-mutatók, l hogy a'mig ez földön viaskodik az Ecclésia, sok polyva vagyon közötte, és majd több az polyva a' tiszta szemnél: Hanem, leg-főképpen Két okon mondatik Szentnek az Ecclésia:

ELŐSZÖR: az ő Erkölcséjért. Mert ő-benne Szent emberek vóltak 's léznekis minden üdőben: ő-kivülle pedig, sohult nem találtatik az igaz Szentség. Ezt bizonyithattyuk az eléb fel-vetett fondamentombúl. Mert Isten-előtt, és az ő fiai-előtt, Pogányhoz hasonló, a'ki az Ecclésiától el-szakad; és senki Isten fiává nem lehet, az Anyaszentegyháznak eggyességétül el-pártolván. Annak-okáért, a' mely Ecclésiának

† *Supra fol. 89.*
a *Aug. citatus, supra, fol. 534. 563*
b *Vide Aug. Supra, fol. 42. 317.*
c *Supra fol. 242. 319.*
d *Aug. to. 9. lib. de Pastoribus c. 8. ex Ezech. 34. v. 5.*
e *1. Corin 3. v. 17.*
f *Cant. 4. v. 7.*
g *Ephes. 5. v. 27.*
h *1. Petr. 2. v. 9.*
i *Isa. 35. v. 8.*
k *Joel, 3. v. 17.*
l *Supra, fol. 537.*
Vide supra, fol. 538.
Matth. 18. v. 17.
Supra, fol. 535.

Vallásában bizonyoson tudgyuk, hogy Szent, és Isten-előtt kedves, és bőcsülletes emberek virágzottak: bizonyosok lehetünk annak az Ecclesiának igazságárul, mivelhogy Istennek kedves fia senki nem lehet, valaki az Ecclesiának kebelében nem találtatik. Es, jóllehet nehéz az embernek Szentségéről itíletet tenni, mivelhogy csak az Isten ő-maga láttya az szűvet: mindazáltal, ha az Vr Isten csudák-által ki-nyilatkoztatta valakinek Szentségét; ha az egész Keresztyén világ, valamely Mártyrrúl, a'vagy meg fedhetetlen erkölcsű, és sanyarú élet viselő emberrúl, minden közbe-vetésnélkúl el-hitte, hogy Szent ember vólt, és ugy bőcsülli őtet hólta-utánnis mint Istennek Szentit: kétségnélkúl Szentnek itilhettyük az ollyan embert. Errúl az Szentségrúl szólla Sz. Agoston, midón azt mondá: hogy, őtet az Anyaszentegyházban tartoztatta egyéb dolgok-közőtt, az ő méltósága, mely az Csudák-által kezdetett, de Reménséggel nevekedett, és Isteni Szeretettel öregbedett.

Supra, fol. 575.

Masodszor: Szentnek mondatik az Ecclésia, az ő Tudományáért, mely Szent, és tiszta; természeti-szeréntis, szentségre 's tekélletességre viszi az embert. Azért, Két dologban áll főképpen az ő Tudományának Szentsége: I. Hogy, sem valami régen ki-átkozott Eretnekségeknek mosólkával meg nem mocskoltatik; sem ellenkezésekkel, vagy az Isteni tudománynak tekélletességéhez illetlen hamisságokkal, hazugságokkal, szemptelenségekkel, és éktelenségekkel nem elegyittetik az ő tanitása. Mert, a'mint * Sz. Iakab irja, az Anyaszentegyháznak mennyei Tudománya, szemérmetes, békeséges, tisztességes, hihetséges, az jókkal egyez, tellyes irgalmassággal, és jó gyűmólcsökkel. Aztis pedig bővségesen meg mutatók ennek-előtte: hogy, valamely Tudomány, a vagy megujittya az régen ki-átkozott tévelygéseket; b vagy hazugsággal, és álhatatlansággal terhes; c vagy szemtelen, és az okossággalis tusakodó dolgokat tanit, azt Isteni tudománynak nem nevezhettyük. II. Az Ecclésia tudományának Szentsége abban áll: hogy, terméfzete és tulajdonsága-szerént, szentségre, tekélletes életre, Isteni félelemre vigye az embert, és az Sz. Iakab szava-ként, tellyes légyen jó gyűmólcsökkel. Ezt tanittya Sz. Dávid, mikor az Istennek d törvényét Tisztának azért mondgya, mert az ember lelkét meg-téríti. Az okosságis e erre mutat. Mert az *Religio*, és az Isteni tiszteletre 's szolgálatra rédelt gyűleközet, arra-való, hogy ebben az Istennek szolgállyunk 's kedveskedgyünk. Tehát, az ő Tudománya nem szabadithat felett életre, hanem inkáb az gonoszságot megzabolázván, minden tekélletességre vezérli az ő fiait.

I.

* *Jac. 3. v. 17.*
a *Supra, fol. 260.*
b *Supra, fol. 226. 244. 318.*
c *Sup. f. 273. 2.*

d *Psalm. 18. v. 8.*
e *Sup. f. 201.*

Hogy pedig ez, az Tudománynak szentsége, esmértető jele légyen az Ecclésiának; Elősző: önnön-maga jelenti Christus Vrunk, midón azt mondgya: hogy, ha gyapjúban öltőznek az Farkasok, és az Anyaszentegyház Pásztorinak tettetik magokat, f gyűmólcsökből esmérjük meg őket. Holott leg-főképpen az Tudománynak tulajdon erejéből származott gyűmólcsről szóll, a'mint g elébbis mondám: mivelhogy életekből, és magok-viseléséből fellettek lehetnek sokan, az Anyaszentegyház Pásztori-közzűlis. Másodszor: bizonyságunk ebben az régi Doctorok,

f *Matth. 7. v. 17.*
g *Supra, fol. 201.*

kik

kik azzal erősitik az Ecclésiának Igazságát; a mert az ő tanitása, Szenté teszi az embereket. Harmadszor: Az Anyaszentegyháznak, és az El-révelyedett gyólekőzetek tudományának mivóltából ki-teczik, hogy csak az Ecclésiának tanitása lehet az tekélletességnek igaz úttya. Mert az Ecclésiának tudománya, Istentűl származott, a'mint b sokszor immár meg-mutattuk. Minthogy azért azt kivánnya az Isten, hogy ő-néki hiven szolgállyunk: nem illett az ő bőlcseségéhez, és hozzánk-való gondviseléséhez, hogy oly Tudományt adna, mely az ő tulajdon erejéből gonoszságra vinné az embert. Viszontag, az Ecclésiától el-szakadott Gyólekőzeteket az éppitette, a'ki az Istennek c tiszta búzája-közzé konkolyt hinte, a'ki eleitűl-fogva gyilkos és hazug vólt. Ennek pedig minden incselkedése csak azon vagyon, hogy az embert tőrben ejtse, és az vétkek-által el-veszesse. Annak-okáért, fel-jegyzették azt az d Sz. Doctorok, hogy az órdógi tudomány, még az Isteni tiszteletnek szine-álattis, latorságra ingerlette az embert. Miképpen azért az Anyaszentegyháztul el-szakadott emberrúl irja Sz. Agoston, hogy, e sok vétek és fogyatkozás nélkúl nem élhet: azonképpen az sem lehetséges, hogy az hamis gyólvéznek tanitása, szabadságra ne vigye, és az szabadság-által, gonoszságra ne szabaditsa az embert. Ezt hogy oly példával meg-mutassam, mely minden Tévelygéshez egy-aránt illik; Iusson eszünkben, hogy az Kevélység, f Annya minden szakadásnak. mivelhogy, valaki el-áll az Ecclésia-mellől, nagyobbat tulajdonit g magának, hogy sem az egész Keresztyénségnek, és az Sz. Doctoroknak. Meg-vetvén pedig ezeknek értelmét; az egész Keresztyénségnek Tudományát, és még az Sz. Könyvekrúl-való bizonyos vallástis kétessé teszi; a'mint hogy ezt sokképpen † meg-bizonyitottuk ennek-előtte. Ezzel pedig, az Isten törvényében-való szerénségnek minden igyekezeti meg-hűvúl, sőt meg-hal, és el-temettetik. Ki tetczik azért, hogy az Tudománynak meg-magyarázott Szentsége, nem illik egyébhez, hanem csak az Anyaszentegyházhoz. Végezetre, valamit az Ecclésiának esmértető jelensége-ben tudnál kivánni, azt fel-találod ebbennis az emlitett Ielenségben. *Ergo, &c.*

a *Tertullia. Supra. fol. 71. 224.*
Aug. suprà, f. 223. & 70.
b *Supra, fol. 88. 318. 451.*
c *Matth. 13. v. 25.*
Joan. 8. v. 44.
d *Supr. f. 70.*
e *Aug. supr. fol. 303.*
f *Supra fol. 101. 304.*
g *Supra fol. 100. 513.*
† *Supra fol. 549. Probat. 10.*

§. 7. Negyedik Jele az Ecclésiának: hogy Kőzőnseges.

Az Apostoli, és az Nicæabéli Vallásnak sommájában, *Catholikának*, az az, Közönségesnek nevezteték az Anyaszentegyház. Az Lutheristák és Calvinisták, őrőmest ki-haggyák ezt az szót a' Crédóbúl; és, Keresztyén Anyaszentegyházat mondnak, az Közönséges Anyaszentegyház helyett. Nem csak azért mondatik pedíglen Közönségesnek, hogy minden Nemzeteket be-vészen, és nem kőtelezteteti csak egy néphez, mint az Sinagóga, sem csak azért, a'mit az Donatisták mondanak vala, * hogy az Istennek minden parancsolatit, és Szentségét be-vészi, és minden szűkséges tudományt magában foglal: hanem ennek-fölőtte, Két okon mondatik *Catholikának*:

* *Aug. Epi. 48. medio.*

Universalitas Temporis.

Elősző: Mert Közönséges minden űdőben: Az az, nem csak egy ideig, és bizonyos számú esztendeig tart az Ecclésia; hanem attúl-

fogva, hogy egyszer fondáltatott, világ végéig, minden ûdőknek folyásában meg-marad: *a Sequere viam Catholicæ disciplinæ, quæ ab ipso Christo, per Apostolos, ad nos usq; manavit, & ab hinc ad posteros manatura est. b Quod ubiq; quod semper, quod ab omnibus creditum est, hoc est verè, & propriè Catholicum; quod ipsa vis nominis, ratioq; declarat.* Ha pedig az Anyaszentegyház el nem fogyhat, sem az ő tanitását az hamisságnak rosdája meg nem emésztheti, sem az őrdög ereje le nem dőjti, a'mint hogy ezt eléb meg-bizonyitók: bizonyosan következik, hogy az ő Pásztori, Tanitói, és Lelki vezérlői, soha meg nem szűnnek, hanem egymás-után-való következésekkel által-élik ez világot. Eztis *c* eléb meg-bizonyitók. Mert Sz. Pál tanittya, és az idegen Atyafiakis sokszor *d* meg-vallyák; hogy, az Ecclésia nem épűlhet kűlőmben, hanem Tanitóknak prædikállása-által. Az tévelygéstűlis, *e* Pásztorok dajkálkodásával őriztetik. Azért régen meg-igirte azt az Vr Isten, hogy soha szűneti nem lészen az Ecclésiának őr-állóinak, * *Isa.62.v.6. Ier.33.v.18. 21. Zachar.9.v.8.*

Ezen az Anyaszentegyháznak Tulajdonságán, fondáltatik az régi Sz. Atyáknak Két erős Bizonysága, mellyel az ő idejekben támadott Hittűl szakadtakat sebesitették:

Antiquitas.

Eggyik Fegyver az: Hogy, az Apostolok idejétűl-fogva-való Régiség, az igaz Anyaszentegyháznak eggyik jelensége. Annak-okáért, valamely győlekőzet, és vallás, az Apostolok-után újonnan támadott, nem lehet igaz Ecclésia. Ennek az Bizonyságnak, az Sz. Iráson fondáltatott erősségét, *f* az Sz. Doctoroknak egyenlő értelmével, az Keresztyénségnek szokott *praxisával*, az Sz. Győlekőzeteknek példájával, az Sz. Irásnak világos mondásival, ez-előtt bővségesen meg-mutatám. De hogy itt meg ne akadgy; azt jól eszedben tarcsad, hogy az Oóság és Régiség, csak magán, nem elégséges lele az igaz Ecclésiának. mert tudgyuk, hogy az Pogányokis az egy Régiséggel óltalmazták balgatagságokat: *g Per traducem Antiquitatis, commendatur fallacia, & excusatur turpis inventio.* Az Sidókis dicsekedtek az Régiséggel; és Vrunkat's az ő Apostolit azzal kárhoztatták, hogy Vjságokat tanitnak, *Marci 1.v.27. Actor.17.v.19.* Ezért mondgya Tertulliánus, és Cypriánus: hogy, az Régiség semmi az Igazság-nélkűl: *h Consuetudo sine Veritate, vetustas erroris est. i Veritati nemo præscribere potest, non spatium temporis, non patrocinia personarum, non privilegia regionum. Hæreses, non tàm novitas, quàm veritas revincit. Quodcunq; adversus Veritatem sapit; hoc erit Hæresis, etiam vetus consuetudo.* Ez noha mind igy vagyon, és azok az Eretnekségek, mellyek az Apostolok idejében kezdettek; és a'mint Tertulliánus szóll: *k Quæ audent se inferere ætati Apostolicæ*; csak az Vjságból meg nem győzettetnek: Mindazáltal, azokat az Győlekőzeteket, mellyek az Apostolok-után, valamely ûdőben nem voltak, hanem ujonnan fakadtak, az Régiségis, meg-választya az igaz Ecclésiátúl: és meg-mutattya, hogy őrdőg Sinagógája az, valamelyben az Apostolok idejétűl-fogva-való Régiség nem találtatik. Ez pedig az eléb fel-vetett fondamentom-szerént, szintén elég a'hoz, hogy az Régiség emértető jele lehessen az Ecclésiának. Mert, noha csak magán ki nem

a *Aug.tō.6. de Util.credendi. cap.8.*
b *Lirinens. cōt. Profan. novit.cap.3.*
c *Supra,fol. 111. Rō.10.v.15.*
d *Illo fol.111. 141.545.*
e *Ephes.4. v.12.*
* *Supra,fol. 561.*
f *Supra,fol. 141.*
☞
g *Aug.tō.4. lib.āst.veteris & Novi. Test.q.114.*
h *Cyprian. Epist.79.n. 33. Similia Ep.63.n.41.*
i *Tertul.de velādis virginibus initio.*
k *Tert. Præscript.ca.32.*
Ita Tertull. & alii supr. fol.142.
Supra, fol. 573.

mutat-

murathattya az igaz Ecclésiát: de elég, hogy meg-választya sok hamis győlekőzettűl. Ennek-fölőtte, ha azzal ősze-vettetik, hogy az Apostolok idejétűl-fogva, ugy maradott Tudományában, mint az Apostoloktúl vótték, és következendő ûdőkben tartották az Hivek; nem csak elválasztya az hamis győlekőzeteket az Ecclésiától, de úgyan bizonyosonmegis esmérteti az Anyaszentegyházat.

Successio.

Második Fegyver az: Hogy, az Apostolok idejétűl-fogva, az Pásztoroknak egymás-után következőtt rendi, az Anyaszentegyházat megesmérteti. Mert, ha az Anyaszentegyház meg-marad mindenkor, és lelki Pásztorok-nélkűl nem lehet: bizonyos dolog, hogy szűnetlen egy helyében másnak kel az tisztben állani. Ezt pedig az *Successiót*, az Anyaszentegyház esmértető Ielének hallók hogy nevezé *a* Sz. Hierónymus, és Tertulliánus. Sz. Agostonis, nem régen elő-hozott szavaiban, azt mondá: *b* hogy, őtet az Ecclésiában tartoztattya az Sz. Péter székiben az Apostolok idejétűl-fogva meg-maradott *Successio*, egymás-után következés. Vgyan ezen formán, minek-utánna Epifánius, és Irenæus elő-számlálták volna Sz. Pétertűl-fogva az ő idejekig az Római Pápákat; azzal fejezik-bé irásokat: hogy, ez-által az *Successio*-által esmértetik-meg az Igazság: *c A gloriosissimis Apostolis Petro & Paulo fundatæ Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, per Successionem Episcoporum, pervenientium usq; ad nos, indicantes, confundimus omnes, qui aliter quàm oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt undiq; Fideles: in qua semper conservata est ea, quæ est ab Apostolis, Traditio. Beati Apostoli, Lino Episcopatum tradidére, &c. Nunc duodecimo loco Episcopatum ab Apostolis habet Eleutherius. Hac ordinatione & Successione, ea quæ est ab Apostolis in Ecclesia traditio, & Veritatis præconiatio, pervenit usq; ad nos. & est plenissima hæc ostensio, Vnam, & eandem vivificatricem Fidem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis usq; nunc sit conservata. d Ne quis miretur, quòd singula tàm exactè recenseamus. per hæc enim semper id, quod manifestum est in fide, ostenditur. e In urbe Roma, primò sedit omnium Apostolorum CAPVT Petrus, in qua una Cathedra, Vnitas ab omnibus servatur. Petro successit Linus, &c. Damaso Siricius, hodie qui noster est socius, cum quo nobis totus Orbis commercio formatarum, in una communionis societate concordat. Vestræ Cathedræ vos originem reddite, qui vultis vobis Sanctam Ecclesiam vendicare. f Ab ipso Petro ordinem Episcoporum numeramus, Petro successit Linus, &c. Siricio Anastasius. In hoc ordine Successionis, nullus Donatista Episcopus invenitur.* Sz. Agoston, *g* ugyan ezen *Successiótúl*, az Püspőkőknek rendel-következéséből mondgya, hogy meg esmérszik az Sz. Irás, és mind az Oo 'smind az Vj Testamentom könyvei, bőcsűlletessé lésznek az embereknél. Sz. Irenæus Mártyr, ezen *Successióbul* irja, *h* hogy az Apostoli *Traditióknak* végére mehetűnk. Végezetre, mind Irenæus 'smind Sz. Agoston, és Cypriánus, azt vitattyák: hogy, abban az Ecclésiában maradgyon a'ki üdvőzűlni akar, melyben az Apostolok idejétűl-fogva, egymás-után következő Pásztorok vóltak: *i Vbi charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet Veritatem, apud quos est ea, quæ est ab Apostolis, Ecclesiæ successio. k Eis, qui in Ecclesia sunt, Presbyteris, obedire oportet,*

a *Epiphan. Hæres. 27.*
b *Supra,fol. 142.*
b *Supra,fol. 575.*
c *Irenæus, lib.3. cap.3.*
d *Optat° lib. 2.cont. Donat.*
e *Augustin. Epist.165.*
f *Supra,fol. 463.*
g *Supra,fol. 478.*
h *Iren.lib.4. cap.45.init.*
i *Ide, Libro 4.cap. 43.*

his qui succeſſionem habent ab Apoſtolis; qui cum Epiſcopatus ſucceſſione, charisma veritatis acceperunt. Reliquos verò, qui abſtinent à principali Succeſſione, ſuſpectos habere, vel quaſi Hæreticos, vel quaſi Scindentes. a *Dubitabimus nos in ejus Eccleſiæ condere gremio, quæ ab Apoſtolica ſede, per Succeſſiones Epiſcoporum, fruſtra Hæreticis circumlatrãtibus, & partim plebis ipſius judicio, partim Conciliorum gravitate, partim Miraculorum majeſtate damnatis, culmen autoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis ignorantiæ.* b *Novatianus in Eccleſia non eſt, nec Epiſcopus computari poteſt, qui Evangelicâ, & Apoſtolicâ traditione contemptâ, nemini Succedens, à ſeipſo ortus eſt.* c *Paſtor haberi quomodo poteſt, qui, manente Vero Paſtore, & in Eccleſia DEI ordinatione ſuccedaneâ præſidente, nemini ſuccedens, & à ſe ipſo incipiens, alienus ſit?*

Ittis eſzünkben kel tartanunk, a'mit eléb moudánk: *d* hogy, ha ſzinte csák magán ez az jelenſég, ki nem mutatnáis az igaz Eccleſiát: elég az, hogy ki-mutattya ſok Gyóleközeteknek hamiſſágát, és azoktúl meg-válaſztya az Eccléſiát. Mert az Sz. Irásnak világos bizonyſági-ſzerént, Hamis az a' gyóleközet, melynek valamely úddben, az Apoſtolok-után, Páſztori nem vóltanak. Ha pedig azt hozzá-adgyuk az Tanitóknak egymás-után kóvetközésekhez, a'mit ennek-elótte *e* ſzükségesnek mutatánk az igaz Páſztorſághoz, és Irenæuſtúlis csák nem régen hallánk, tudni illik: hogy az Páſztorok meg-maradtak abban az értelemben, mellyet az Apoſtoloktúl vóttek, és kóvettek az ó régi Elejek; az az, hivatallyok-kivúl nem hágtak, hanem az-ſzerént jártak-el kóvetségekben, a'mint eleitúl-fogva ſzoktak járni, a' kik-által óket az Iſten el-küldötte: Igy immár bizonyoſon meg-eſmérteti az igaz Eccléſiát ez az Ielenség, és elis válaſztya minden egyéb gyóleközettúl. Azért, ha ſzinte az Górög Eccléſiában rend-ſzerént-való igaz hivatalban meg-maradtak vólnais az Püſpókók (a' ki ugy nincſen, mert ók el ugrották az ó Kóvetſégeknek határát, mikor Vj ſzakadáſt kezdettek:) de mivelhogy el-hágták az Atyáktúl vetett határt, és ki-léptek abból az tudományból, mellyet az régi Szentektúl vóttek vala: nem kóvetkóznék, hogy igaz Eccléſia az ó gyóleközetek. hanem, csák azt hozhatnójok-ki ebból, hogy az *Succeſſio* magán, némely hamis társaságtul meg-válaſzthattya az Eccléſiát, de nem minden revelygótúl.

a *Aug.tó.6. de Utilitate credendi. c. 17.*

b *Cypr.Epi. 76.n.12. aliàs li.1.Epi.6.*

c *Ibid.n.16.*

d *Vide Bell. lib.4 de Eccleſ.cap.8.*

e *Suprà, fol. 114.in fine.*

UNIVERSALITAS LOCI

Masodik ok, mellyért az Eccléſia Kózónſégeſnek mondatik, az: Mert kóz minden Nemzeteknek, minden rendbéli embereknek. Ezt Sz. Agoſton ſok Bizonyſágokkal erőſíti: leg-fóképpen, *Tom.7.lib.de Vnitate Eccleſiæ, à cap.6.* Iſaiás Proféta-által, az Eccléſiának el-terjedeſéről igy ſzóll az Vr Iſten.: *f Dilata locum tentorii tui, pelles tabernaculorum extende, ne parcas; longos fac funiculos tuos, & clavos tuos conſolida. Ad dextram enim, & ad lævam penetrabis, & ſemen tuum gentes hereditabit. Redemptor tuus Sanctus Iſrael, DEVS omnis terræ vocabitur.* g *Erit Mons domus Domini, in vertice montium, & fluent ad eum omnes Gentes.* h *Annuntiabunt gloriam meam gentibus.* i *Ambulabunt Gentes in lumine tuo.* k *Erunt Reges nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ.* l *Gens, & Regnum, quod non ſervierit tibi, peribit.* Es ſzámtalanſzor fogadgya azt az Vr Iſten, hogy az Chriſtus Királyſága és Orſzága, az világ-

f *Iſa.54.v.2.*
g *Iſa.2.v.2. Mich.4. v.7.*
h *Iſ.66.v.20*
i *Iſa.60.v.3.*
k *Iſa.49.v. 23.*
l *Iſ.60.v.12.*

nak

nak minden határira el-árad: *Pſal.2.v.8. Pſal.71.v.8.11. Pſal.21.v.28. Zachar. 9.v.10.* Mert, *a* az kéznélkúl el-ſzakaſztott kóvecskének, oly nagyra kel vala nevekedni, hogy az egéſz világot bé-fogná, *b* és az Meſſiáſnak minden Népek ſzolgálnának. Sz. Pál Apoſtolis azt irja: hogy, *c* az Evangeliomnak prædikálása, az egéſz világot el-futtya, és mindenútt gyúmólcsózik 's nevekedik. Ezeknek az Bizonyſágoknak erejére tekintvén Sz. Agoſton, azzal bizonyittya, hogy az Donatiſták nem igaz tagjai az Eccléſiának, mert az ó Hitek, csák Africát dógleltette, és az világnak egyéb részeire nem hatott. maga az Chriſtus Eccléſiájának, ki-kellett ſzélledni minden Nemzetſégekre: *d Catholica, Græcè appellatur, quòd per totum orbem terrarum diffunditur.* e *Eccleſia, totum poſſidet: quæcunq; Congregatio cujuslibet Hæreſis in angulis ſedet, concubina eſt, nõ matrona.* f *Singulæ hæreſes, in multis Gentibus, ubi iſta (Chriſti Eccleſia) eſt, non inveniuntur: Hæc autem, quæ ubiq; eſt, etiam ubi illæ ſunt, invenitur.* Noha azért nem ſzükség, hogy egyſzerſmind, az egéſz világnak minden nemzetſégit el-fogja az Eccleſia, mert még moſtis ſok népek vannak, kik az Chriſtuſt nem hallották: De az kévantatik, hogy úddó-jártában ki-terjedgyen mindenúve. Ebból kóvetkózik: hogy, csák azoknak gyóleközete lehet igaz Eccléſia, kik az Hitben eggyet értnek azokkal, a' kiknek Vallása eleitúl-fogva ki-terjeddegelt minden Nemzetſégekre, mellyek az Chriſtus eſméretire hozattanak.

Ebből az Anyaſzentegyháznak hatható terjedéséből, az régi Doctorok, Két dolgot hoznak-ki, mellyekkel az hamis Gyóleközeteket meg-válaſzthatni az Eccléſiától:

Első dolog az: Hogy, ha minden nemzetſégekre ki kellett folyamodni az Eccléſiának, és nevekedni kellett *g* mind aratáſiglan: nyilván kóvetkózik, hogy minden úddben nyitva kellett ajtajának állani. *h* és, valaki bé akart az Eccléſiában menni, meg találhatta az ó úttyát. Azért Sz. Agoſton, az igaz Eccléſiának Ielének mondgya lenni; hogy, ſoha el nem rejtezik, hanem mindenkor meg-eſmérhetni ótet: *i Quo SIGNO manifeſto, adhuc parvulus, & nondum valens liquidam diſcernere à tot erroribus Veritatem, tenebit Eccleſiam Chriſti? Propheta docet, Eccleſiam Chriſti ipſam eſſe, quæ omnibus eminet, & apparet, & quæ Civitas ſupra montem poſita, abſcondi non poteſt.* k *Eccleſia Civitas eſt ſupra montem poſita, quæ certum hoc SIGNVM habet, quòd abſcondi non poteſt. Nota eſt ergo omnibus Gentibus: pars autem Donati, ignota eſt pluribus gentibus: Non eſt ergo ipſa.* Okát ennek meg-értók Sz. Agoſtontul. *l* Mert, ha mindenek tartoznak az igaz Eccléſiának társaságában állani: ſzükség, hogy ſenkitúl el-rejtve ne légyen, hanem mindenektúl meg-eſmérthetéſſék. Azért, valamely Eccléſiától meg-bizonyodik, hogy volt oly úddó, melyben meg nem eſmértetett az emberektúl: bizonyoſok légyúnk benne, hogy az igen távul eſett az Chriſtus Eccléſiájától.

I.
g *Matth.13. v.30.*
h *Iſa.60.v. 11.c.35. v.8.*
i *Auguſt.13. conf. Fauſt. cap.13.*
k *Lib.2.cõt. liter. Petil. cap.104. in fine.*
l *Auguſt.2. contr. liter. Petili. c.32. Epiſt.170. vt Supra, fol. 563.*

Második dolgot azt hozzák-ki az Doctorok: Hogy, † az Ió magnak eléb kellett bé-vettetni, és az-után hintegetteretett az tévelygések konkolya

II.
† *Matth.13. v.30.*

kolyát

kolyát az bé-vetett földben hintegette az Sátán. Ezt ez-előtt az *a* Tertulliánus szavaibólis értők. Es, mind *b* Sz. Agoston 's mind Tertulliánus,és Hierónymus,azzal rontyák az hamis Gyölekőzeteket,hogy minek-előtte ezek kezdetnének, az világ Keresztyén vala.

a Suprà,fol. 130.
b Suprà,fol. 141.142. 145.

Négy oka vagyon pedig, mellyért méltán azt hihettyük,hogy az Pogányságból az Christus esméretire, nem valami tévelygő gyölvéztől, hanem az Ecclésiától kel hozattatni az embereknek: I. Az : Hogy,a' mint *c* elébbis mondám, az Pogányságból, az Christus esméretire-való térésben, oly sok nehéz, és az romlott természettel tusakodó dolgok vannak, hogy ezeket emberi okossággal 's bőlcseséggel, soha senki által nem gázolhattya; hanem, csak az ember szűvén uralkodó Isten dolga lehet,az Pogány nemzeteknek Christushoz-való hódoltatása. Mely dologul, minthogy ez-előtt bőven szóllottunk, nem szűkség azont elő-forgatni. II. Az : Hogy, csak egy Nemzet sem tér kűlőmben Christushoz,hanem Csuda-tételekkel kel meg-győzetni,hogy,a'mit emberi okossággal fel nem érhet vala,azt az Istennek tanításából el-hinnéje;mint ennek-előtte *d* sok példákkal meg bizonyitók. III. Az : Hogy, az Istennek Atyai gondviseléséhez nem illett, hogy az setét Pogányságból az Christus zászlója-alá hódoltatott Népeket, egy setétségből másban vinné, az Christus neve-alatt. IV. Az : Hogy, ezt az Isten ő-maga meg-példázta, *e* az búzának a' konkoly-előtt-való bé-vetésével. Es az Isten házának igirte aztis,*hogy az Nemzetségek ő-hozzája folyamnak. Az-után kellett tehát az Eretnekségek konkolyának bé-vettetni, mikor az embereknek hálaadatlansága azt érdemlette,hogy a' kik,ha szinte az Ecclésiában maradtak vólnais, gonosz életek-miatt el-vesztenek vólna, Eretnekségek-által el-szakadnának,mint rűhes luhok az Hivek társaságából,hogy az ártatlanokat meg ne dögleltetnék: *f Ex iis hominibus Hæretici fiunt,qui, etiamsi essent in Ecclesia, nihilominus errarent. g Diabolus videns Idola derelicta, cogitavit novam fraudem: ut sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos. Hæreses invenit. h Gratulandum est, cùm tales de Ecclesia separantur; ne Columbas,ne Oves Christi,venenatâ contagione prædentur. Nemo existimet, Bonos de Ecclesia posse discedere. Triticum non rapit ventus; nec arborem solida radice fundatam procella subvertit: Inanes paleæ, tempestate jactantur; invalidæ arbores, turbinis incursione evertuntur. Hos execratur, & percutit Ioannes, dicens: i Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis.*

c Matth.13. v.30.
** Supra fol. 582.*
f Aug.tō.1. libr.de vera Religione, cap.8.
g Cypria.de Unitat. Eccles.n.6.
h Ibid.n.30.
i 1. Joan.2. v.19.

§.8. Eotődik Jele az Ecclésiának: hogy Apostoli.

Az Nicæabéli Sz. Atyák vallásában, Apostoli Gyölekőzetnek neveztetik az Ecclésia, Két Okból: I. Mert az Apostolokon kezdetett, és ő-általok gyarapodott 's terjedett. II. Mert az Apostoli tudományban meg-maradott. Hogy pedig valamely Ecclésia, az Apostoli tudománynak tisztaságával dicsekedhessék, nem elég, hogy az Apostolok irását Isten könyvének tartsa, és bőcsűllettel végye. mert, a'mint ez előtt sokszor mondottuk, az Eretnek gyölekőzetekbennis, ha kűlőmben nem,de mégis valami szinnel, bőcsűlleti vagyon az Apostoli irásnak;

de az ő értelmében,és hamis magyarázásában vagyon az Eretnekség. Azért, hogy Apostoli Ecclésiának mondhassunk valamely Gyölekőzetet, Három dolog szűkséges hozzá : Előszőr; hogy az Apostolokat, mint Istennek Követit tisztellye 's bőcsűllye. Másodszor : hogy az ő tanításokat, és irásokat, ugy tartsa, mint Istennek tulajdon szavait. Harmadszor: hogy az Apostoli irásoknak magyarázásitis az-szerént fejtegesse 's vegye, a' minémű értelemmel mondották az Apostolok, és vőtték 's egyebekreis terjesztették az Apostoloktul éppittetett Ecclésiák, és ezekben fényeskedő Tanitók. Mert ugyanis, kűlőmben végére nem mehetünk,† mit irtanak,és minémű értelemben irtanak az Apostolok,hanem azoktul,a' kik ő-tőllők vőtték, és maradékokra szállitották az Apostoli tanításnak igaz értelmét. Es minden egyben-verésnélkűl, bőcsűlletesbnek kel mielőttünk lenni az Apostoli tanításnak értelmérűl, azoknak tanubizonyságának, kik az Apostoli tudománynak erejével, az Pogányságnak hosszu ideiglen-való homályosságát és setétségét, (mely az igaz Isteni tisztelet le-nyomta, sőt meg-fojtotta vala,) az Lélek elevenitő Hitnek világositó fáklyájával meg-tisztitották,és mint az szél az füstöt,ugy el-oszlották. Ezt pedig, nem erőszakkal, vagy világi bőcsűllernek és tekintetnek erejével : hanem, mint Dágon az Isten szekrényének jelen létével; Hierichonak kő-falai, az kűrtők zengésével, le-dőjtetének; az Madiánitáknak,föld palaszkoknak egybe-verésével meg-győzetének: azonképpen,az Apostoli tudománynak zengésével, és testek szakadásával terjesztek az Apostoli Ecclésiában azt az Tudományt,mellyet,* az Irenæus mondásaszerént, mint gazdag tárházakban, azokban az Ecclésiakban hattak az Apostolok, mellyeket ők fondáltak vala.

† Suprà,fol. 91.& 531.
** Suprà,fol. 531.*

De halhadsza,mely szépen mind ezeket fel-jegyzette Tertulliánus: *† Apostoli Ecclesias apud unamquamq; Civitatem condiderunt, à quibus traducem Fidei, & semina doctrinæ, cetera extinæ Ecclesiæ mutuatæ sunt, & quotidie mutuantur, ut Ecclesiæ fiant. ac per hoc, & ipsæ Apostolicæ deputantur,ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Sic omnes Apostolicæ sunt, dum unam omnes probant Unitatem. * Quid Apostoli prædicaverint, & hic præscribam, non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando tam viva (quod ajunt) voce, quàm per Epistolas postea. Si hæc ita sunt:constat proinde,omnem illam Doctrinam,quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis matricibus,& originalibus Fidei, consspiret, Veritati deputandam; idq; sine dubio tenendum, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à DEO susceperit.* Azt kivánnya Tertulliánus: hogy, a' mely Gyölekőzet igazán akarja viselni az Ecclésia nevét, az Apostoloktul fondált Ecclésiáknak anya-méhéből származzék,és azt az Tudományt kővesse, mellyet azok az Ecclésiák tartottak.mivelhogy ugyan nemis tudhattyuk kűlőmben,mit tanitottak az Apostolok,hanem az ő-tőllők éppittetett Ecclésiáknak bizonyságából. Azt pedig bizonnyal tudgyuk: hogy,valamit közönségesen az Ecclésia vall és követ,ha Irás nincsis rólla, de az Apostoloktul szállott ő reája; a'mint Sz.Agostontul ez-előtt meg-értők.

† Tert.Præscript.ca.20.
* Cap.21.
Supr. f.106. 470.472.

KILENCZEDIK KEONYV.

CSAK AZ ROMAI GYEOLEKEOZET IGAZ ANYASZENTEGYHAZ.

ELSEO RESZE.

AZ VY SZAKADASOK GYEOLEKEOZETI, *nem igaz Eccleſia.*

HOGY amaz ſok réſzre ſzaggattatott, és bárány gyapjúban öltözött Farkaſoktul vezéreltetett Vj gyóleközetek, nem Iſten házai, és Eccléſiái, hanem az egy, élő, és örökké-országló Chriſtus IESUSNAK Vő-legényſegétül, és Házaſſágától el-ſzakadott nyájak legyenek, győzhetetlen fondamentomokon vetett Ielenſégekkel meg-bizonyítottuk az Harmadik, Negyedik, és Eotódik Könyvben : Mindazonáltal, nem léſzen alkolmatlan, ha ittis rövideden meg-mutattyuk, hogy ſemmi jele az Chriſtus Eccléſiájának, nem illik az Vj ſzakadáſokhoz. Mely dologból világoſon ki fog terczeni, hogy annyi külömbſég vagyon az Chriſtus ſerege-között, és az újonnan futamodott Gyóleveſzek-között, menyi az ég és föld-között. Nem kel pedig ebben az dologban, vagy ſok iráſſal magamat, vagy egyebeket ſok olvaſáſſal fáraſztanom. mivelhogy igaz elég léſzen, ha az eléb meg-bizonyíttatott dolgokat, csak ujal mutatván, az jelen-való kérdéshez ſzabom, és az Kereſztyén Olvaſónak eſzében jutatom.

Argumenta 6. deſumpta à 4. Signo Eccleſia.

I. ARGVMENTVM.

Azért, ſomma ſzerént, Huſzon-három Bizonyſágot állatok, mellyekkel ſzem-látomaſt meg-mutatom, az Sz. Iráſnak fondamentoma-ſzerént, hogy az Luther, Calvinus, Ariánus, és egyéb akár-minémű ſzóval nevezett társaſágnak gyólekőzeti, Chriſtus Eccléſiája nem lehet.

ELSŐ Bizonyság : Lehetetlen dolog, hogy az légyen igaz Eccléſia, melynek az Apoſtolok idejétül-fogva, minden üdők folyáſiban, egymás-után következő Lelki Páſztori, Tanitói, Vezéri nem vóltak, kik az Farkaſok-ellen táborban ſzálván, igaz tanitáſſal 's Szentſégek ſzolgáltatáſával legeltették vólna az Chriſtus Juhait.

De az bizonyos, hogy az Luther, Calvinus, Arius gyólekőzetiben, illyen Páſztorok nem vóltanak mindenkor. *Ergo, &c.*

**Supra fol. 111. 545.*

Az Bizonyſágnak Első Réſzét, *Majorem propoſitionem*, az Sz. Iráſnak világos ſzavaiból, az igaz Hitnek terjedéſéből 's meg tartáſából, az Iſtennek gondviſeléſének bőles vezérléſéből, az Sz. Doctorok értelmiből, sőt az Vj Tanító Atyafiaknakis tulajdon valláſokból, * ez-előtt bővſegeſen meg-bizonyitám. Mert az Chriſtus *a* jó magvának, világ végéig kel nevekedni. Ez pedig Tanitáſnélkül nem gyökerezik, mert *b* az Hit, hallásból vagyon. Szükſég tehát, hogy az Sz. Pál mondáſa-ſzerént, mind addig Páſztori légyenek az Eccléſiának, *c* mig Chriſtus Vrunk eleiben nem jutunk ſejenként. Annak-okáért irja *d* Cypriánus és Hierónymus : hogy, Nem Eccléſia az, valamelynek Papja és Lelki Páſztora nincſen.

a *Matth. 13. v. 30.*
b *Rom. 10. v. 14.*
c *Epheſ. 4. v. 12.*
d *Supra fol. 112. et infra, Logi Alogi, fol. 54.*

Második Réſzét, *Minorem propoſitionem*, magok ſem tagadgyák az Atyafiak. Mert az régi Doctorokrul azt hirdetik : *e* hogy, minnyájan Pápiſta tévelygéſben vóltanak. Az ő Eccléſiájokat, láthatatlannak; az ő Páſztorokat, némáknak és eſméretleneknek nevezik. és, a'mint ennek-előtte meg-mutatám, csak egy Tanitót, sőt csak egy Bábát ſem nevezhettek még ez ideig, és világ végéig ſem nevezhetnek, ki az Apoſtolok halála-után, az ő Hiteket, nem hogy óltalmazta, de csak titkon vallotta vólnais. Azért az Magyar-országi Superattendenſek, minap erre az bőkenőre jutván, *f* igazán meg-vallák, hogy az ő gyóleközetekben meg nem mutathatni az Lelki Páſztoroknak egymáſ-után-való rendit. Sőt csak egy embert ſem nevezhetnek, ki azokat az Tudománynak egéſzſzen egybe-foglalt *Articuluſit* hitte 's tanitotta vólna, mellyeket ők moſt hintegetnek, és nagy epeſéggel víratnak.

e *Supra fol. 146. 300.*

f *Vide Infra, Logi Alogi, fol. 59.*

MASODIK Bizonyság : Nem csak Páſztorinak kellett lenni minden üdőben az Eccléſiának, a'mint mondám; de annak-fölőtte ſzükſég, hogy Iſten Követi, és az Sz. Lélektül küldetteteti Páſztorok légyenek az Anyaſzentegyháznak kormányoſi.

Az Luther, és Calviniſta Eccléſia-előtt járókat pedig, nem az Iſten küldőtte követſégben, hanem csak magok kinnyén, moſdatlan kaptak az tiſztben. *Ergo, &c.*

II. ARGVMENTVM.

Ennek az Bizonyſágnak, mindenik réſzét bővſégeſen meg bizonyítám *g* az Harmadik Könyvnek Harmadik réſzében. Béis árkolám ſzaladáſra nyitott réſeket az Atyafiaknak. Azért, hogy kétſzer ne fáradgyunk; a'ki mind ezeknek bővſéges Bizonyſágit kévánnya, az fel-jegyzett Könyvet ne reſtellye meg-tekinteni.

g *Supra fol. 489.*

HARMADIK Bizonyság : Az igaz Eccléſia, ſem az ſzelektül le nem vettetik, ſem az haboktúl el nē ragadtatik, ſem az háboruſágoktúl földre nem csopúltetik; ſem az pokol kapujának erejétül meg nē győzettetik: hanem, annak minden baj-viváſokban győzödelmének kel lenni; minden üdőben meg-kell állhatatoſon maradni.

Az pedig nyilván vagyon, hogy csak egy ſincs az moſtani Vj tanitáſok-között, mely minden üdőben meg-maradott vólna. *Ergo, &c.*

III. ARGVMENTVM.

Ennekis az Bizonyſágnak Első Réſzét, győzedelmes Bizonyſágokkal fel-állatók *h* ennek-előtte nem egy helyen. és még az El-ſzakadott Atyafiaknak tanu-bizonyſágivalis meg-erőſſitők.

h *Supra, à f. 539. 141. & 580.*

Második Réſzétis világoſon meg-bizonyítók minden-féle Tanúkkal, *i* az Harmadik Könyvben. és ezt magok ſem tagadgyák az Atyafiak. Mert azt vitattyák, hogy ez-előtt Ezer eſztendőnél többig vólt az Pokolbéli hatalmaſſágok-által el-nyomatva az Eccléſia; és az utólſó üdőkben, egyedül ő-maga Luther kezdette fel éppiteni az Iſtennek el-omlott házát. Ennek-fölőtte : Mikor azt vitattyák, hogy az Eccléſia el-dőlhet, el-fogyhat, és tévelygéſre juthat; mikor ezt láthatatlanna, és meg-eſmér-

i *Supra fol. 145. 146.*

hetetlenné akarják tenni: nem egyébben mesterkednek, hanem csak abban, hogy mentséget keressenek az ő Szakadásoknak, mely igenis el-hanyatlott, el-dőlt, le-tapodtatott volt, (ha le-dőlhetett, mely annak-előtte soha nemis volt) mikor senki ennek semmi sorsát 's nyomdokát nem találhatta, mellyen isméretire igazodhatnék. Es, ha volt valaha Luther előtt illyen Ecclésia, mint most az Vjtók-közőtt: az Egyházi, vagy Világi históriákban mutassanak egy Várast, vagy Falut, melyben őszve-győlt volna, tanitott és Szentségeket szolgáltatott volna ez az Ecclésia. Nevezzenek egy Mártyrt, a' ki bajt vitt volna; egy Túdós embert, a' ki irásival óltalmazta volna ezt az győlekőzetet. De soha nem tehetik ennek szerét. Azért † csak valami titkos, és scatulában gyapott-közőtt jól elrejtezet Ecclésiával álmodoznak, mikor ugyan bátsen akarnak eszelkedni. Itillye-meg pedig akárki, mint kellyen ennek helyt adni, ha soha senki az Régiek-közzül irásában nem emlekezett effele szurdékban lappangó Lutheristákrul. maga hiszem az Régiek irásából kellene az régi dolgokrul szóllani. Es csak ebbólis az magok Vallásából meg-teteczik az ő Ecclésiajoknak hamisság. Mert az Christus Ecclésiája, minek-utánna egyszer fel-éppült, soha ugy el nem rejtezett, hogy szájjal és irásbális vallást nem tőtt volna az ő igaz Hitirül: hanem, a'mint az Egyházi históriákból meg-teteczik, még amaz szőrnyű űldőzésekbennis, mellyekrül * ezelőtt emlekezénk, ki-állott és bajt vitt az ő Vrának tisztessége-mellett. Akkor, vallyon micsoda úrge lyukba rekesztkedett volt az meg-némult Luther Ecclésia? Bizony, minden esze-vesztett Eretnek gyölvéznél alábvaló volt az Christus Ecclésiája, ha ugy le-nyomatott, hogy senki az ő fiaikozzül szaját se merné tátani az Igaz mellett. Mert, mind Arius, 'smind Nestorius, Eutyches, és az több Tévelygők, tanitani mertek, Templomokat foglaltak, vagy éppitettek, az ő módgyok-szerént Isteni szolgálatot gyakorlottak, irtak, viaskodtak: és csak egyedül az Christus Ecclésiája halgatott? De mivelhogy ez dologrul bővségesen szóllottunk: nem akarok szót szaporitani, hanem az fel-jegyzett helyre igazitom az Keresztyén Olvasókat. Kik aztis meg gondollyák, hogy az utólsó űdőkben kezdetett Gyölekőzetek felől, semmi jót nem mond az Sz. Irás; † mint ez-előttis fel jegyzettük.

† *Suprà, fol. 160.*

* *Suprà, fol. 51.*

† *Suprà, fol. 124.*

IV. ARGVMENTVM.

* *Suprà, fol. 160. 583.*

Negyedik Bizonyság: Az igaz Ecclésiának mindenkor nyitva kellett állani, és meg-esmérhetőnek kellett lenni, hogy ebben bé-mehetne, valaki Istennek fia akarna lenni.

Tudva vagyon pedig, hogy nem volt csak eggyis az Vj gyölekőzetek-közzül, mely minden űdőben meg-esmérhető lőtt volna. *Ergo, &c.*

Az Bizonyságnak Első részét, elégségesen meg-mutatók * ennek-előtte két helyennis. Mert ugyanis, ha valamely űdőben el-rejtetett volna az Ecclésia: senkit akkor az igaz Hitre nem tanithatott volna, sem ebben meg nem óltalmazhatott volna; az Szentségek szolgáltatásais megszűnt volna.

Második Részét az Argumentomnak, magok sem tagadgyák az Atyafiak. sőt, minthogy az ő Nyájok láthatatlan volt, mind szinte az Luther Márton eszeskedéséig, azt akarják (mint az sarka-vágott Róka,) hogy az

igaz

igaz Ecclésiais † láthatatlan légyen; és nem tudom micsoda * szurdékban lappangó, 's szem-eleiben nem kerülő *Supertranscendens* Ecclésiát kohoznak az ő fejeknek vinnyéjében. Mert lelki esméretekben meg-győzetvén, tudgyák, hogy ha Diógenessel-eggyűt gyertya-világnál keressek, sem találnak csak egy istállóris, melyben az Luther hitinek gyölekőzeti kintornált volna ez-előtt Száz esztendővel. Ennek bővségesb bizonyságát, az emlitett helyeken keresse, a' ki minden róka-lyukokból ki akarja szoritani az Vj Tanitókat.

† *Suprà, fol. 518.*

* *Suprà, fol. 160. Supertranscendentia sunt; Cogitabile, Opinabile, &c.*

V. ARGVMENTVM. VI. ARGVMENTVM.

Eotődik Bizonyság: Nem lehet igaz Ecclésia, valamely ki nem terjedett minden Nemzetségekre, az az, nem eggyez tanitásában azzal az Gyölekőzettel, melynek Hitt 's Tanitása az világon el-áradott.

Bizonyos dolog pedig, hogy az mostani Vj tanitások-után szedegetet Gyölekőzetek, nem illyenek. *Ergo, &c.*

Hatodik Bizonyság: Valamely Gyölekőzethez soha csak egy Pogány nemzetség sem tért, mikor az Christus zászlója-alá adta magát, hanem inkáb azokból kezdetett, és nevekedett, kik immár az-előtt mind Christust, 'smind az Sz. Irást bőcsüllettel fogadták vala; az a' gyölekőzet, nem lehet Christus Ecclésiája.

Soha pedig csak egy Pogány nemzet sem tért az Christus esméretire, az Luther vagy Calvinus zászlója alatt; hanem, valamely Nemzetségek az ő szelektül meg-tántorittattak, mind Christust, 'smind az ő Evangéliomát hitték 's tartották annak-előtte. *Ergo, &c.*

Ezt a' Két Bizonyságot, egymás-mellé vetém. mert őszve vagyon eggyik az másikkal lánczoltatva. Mind az Két Bizonyságnak Első Részet meg bizonyitám * az Ecclésiának Negyedik Ielében. Mert az Istennek igaz fogadása tartya: hogy az ő Sátora, mellyet az Napban éppitett, minden-felé el-terjed, minden Nemzetségeket meg-hódoltat. Es eléb az jó búza vettetik az fel-tört gyepben, hogy sem az konkolyt hintegesse az ellenség.

* *Suprà, fol. 583.*

Második Része az Bizonyságoknak, nap fénynél világosb. Mert, soha semmi űdőnek folyasában az Nap-keleti Országokra nem hatottak az Vj Tudományok, mint az Constanczinápolyi Patriárchának irásából † ennek-előtte meg-mutatám. Azért Görög-Ország, Thrácia, Illyricum, az Oláh, és Rácz-országok, soha nem czimboráltak, sem társalkodtak az Luther vagy Calvinus gyölekőzetivel. Vgyan ezent mondom az Asiában, és Africában-való Nemzetségekrül, Eorményekrül, Abassinusokrul, Szerecsenekrül. Ennek-előtte, soha Ierusalemben, és egész Palæstinában, soha Spanyól és Olasz-országban, soha az Nap-keleti és Nap-nyugati Indiában, soha Muszkva-országban gyölekőzete nem volt az Luther vallásnak. Azonképpen, soha egy Pogány nemzetség sem hajlott az ő gyölekőzetek vallására: hanem, valamely Országot meg-tántoritottak, azt annak-előtte Christushoz hódoltatta az Római Ecclesia; a'mint ezennel meg-hallod. Méltán azt mondhattyuk azért miis az Vjtóknak, a'mit Sz. Agoston az Donatistáknak: * *In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Date mihi hanc Ecclesiam, si apud vos est: ostendite vos communicare omnibus Gentibus, quas jam videmus in hoc semine benedici. Date hanc, aut furore depositio accipite; non à me, sed ab illo, in quo benedicentur omnes gentes.*

† *Suprà, fol. 155.*

* *Aug. tō. 7. De Unitat. Eccles. c. 6. Argum. 2. desumpta à 2. signo Ecclesiæ.*

Hetedik Bizonyság: Lehetetlen dolog, hogy az légyen igaz Ecclésia, mely annyira el-szakadozott, és magában meg-oszlott, hogy az ő Doctori, nem csak egy más-kozott,

VII. ARGV-MEN-TVM.

de tulajdon magok magokkal,és közönséges vallások önnön magával ellenkezik: Sót a'mi leg nagyob,ugy el-szakadozott 's esze-veszett az ő nyájának, hogy kettőt nem találhatsz tagjai-közzül, kik egy-aránt vonnyák az igát, és azon egy vágásban álhatatosok maradgyanak.

Illyen az Luther, és Calvinus gyülekézete. *Ergo, &c.*

Ennek az Anyaszentegyház Eggyességén fondáltatott Bizonyságnak Elsö Részét,sok-képpen meg erősítök ennek-előtte [a] né csak egy helyen.

Második Része ki tetczik; 1. Azokból az sok esze-veszett Szakadásokból,mellyeket [b] ez-előtt bővségesen elö-számláltunk;meg-mutatván, hogy sem egy-mással,sem pedig tulajdon önnön-magokkal meg nem alkodhatnak az Vj Hit faragók: hanem,a'mint Béza irja Dudicius András nevével: [c] *Nostri quales sunt? Palantes,omni vento doctrinæ agitati, & in altum sublati: modò ad hanc, modò ad illam partem deferuntur. Horum quæ sit hodie de Religione sententia, scire fortasse possis: sed quæ cras de eâdem futura sit opinio; neq; illi, neq; tu certò affirmare queas:* Tudhatod mit vallanak az mái napon: de hólnap hol állapodgyanak-meg, magok sem tudhattyák. 2. Az Augustána Confessiónak, Concordiának, Helvética Confessiónak temérdek álhatatlansága, és magával is-ellenkező tanitása, ugyan ezen dolgot bizonyittya. Mellyekről, mint hogy [d] eléb sokat szollottunk, kűnyű forditani az levelet, és ott olvasni, a'mit másszor kellene most elö-hoznunk. 3. Meg-mutatók aztis [e] ide fellyeb: hogy, kettőt nem találhatsz, az Luther és Calvinista gyülekézetben, kik azt merjék mondani, hogy szinte ugyan azont hiszik,a'mit más valamely fő tagja az ő társaságoknak. Hanem, akar-mely Bába, és mocskos Varga legényis, azt meri mondani: hogy, mind az Sz. Atyákat, és Conciliomokat, mind Luthert, és az több Prædikátorokat, csak annyiból javallya 's követi, a' menyiben eggyez az Sz.Irással. Mivelhogy pedigle ennek az Eggyézésnek meg-itélésében, senkihez nem kötti magát: csak szinte abban eggyez mással,a'mi néki tetczik. Az tetczés pedig, mint az száj íz, annyi, mennyi az ember.Es igy,egy Lutheristát,vagy Calvinistát nem találsz,ki azt merje mondani, hogy ö is hiszi, valamit Luther, vagy Béza hitt és tanitott: hanem, annak úrúgyével,hogy ezekis emberek voltak 's botorkázhattak,szép Isteni félelemmel el-múlnak mellöllök. Vgyan ezen szin-alatt minden Prædikátortúl,sőt önnön-magoktúlis gyakorta el-szakadnak,és nem hiszenek magoknakis.mert ö-magokis ugyan csak emberek,mint szinte Luther volt. Annak-okáért, mi azt mondhattyuk az mostani Atyafiaktul,a' mit Tertulliánus közönségesen az Tévelygőkrül: [f] *Ceterùm nec suis Præsidibus reverentiam noverunt. Et hoc est, quod Schismata apud Hæreticos non sunt, quia cùm sint, non parent Schismata. est enim Vnitas ipsa. Mentior, si non etiam à Regulis suis variant, g &c.*

Nyolczadik Bizonyság: Nem kel abban az Gyülekézetben keresni az Ecclésiát, melynek semmi bizonyos módgya nincsen az Istentül parancsolt eggyességnek meg-tartásában, és az Hitben támadott egyenetlenségeknek le-csendesztésében.

Az Luther, és Calvinus gyülekézetinek,nincs ezekben semmi módgya. *Ergo, &c.*

Elsö Részét ennek az Erősségnek, meg-bizonyitottuk ennek-előtte [h] egynehányszor. Mert, csak ez világi okosság-szerént viseltetett *Respublica* és birodalomis, igen gyalázatos volna, ha módot nem mutatna az ponként

a *Suprà,fol. 242. 574.*
b *Suprà,f. 247.*
c *Béza Epi. 1.Theolog.*
d *Suprà,fol. 343. 354. 428.*
e *Suprà,fol. 425.&c.*
f *Tert.Præscript. c.42.*
g *Supra fol. 242.*
VIII. ARGV-MEN-TVM.
h *Suprà fol. 92.318.499 525.576.*

ponként támadott perpatvaroknak el csendesztésében, és az békeséges eggyességnek meg-tartásában.. Az Isten sem kivánhatná az Ecclésiának tagjaitul,hogy minnyájan eggyett értsenek, ha bizonyos módot nem mutatott volna, az külömbözö Tagoknak eggyességében.

Második Részét az Bizonyságnak, meg-mutattuk [a] sokképpen ez-előtt. Mert, Leg-elöször: ha ki meg-tagadgya valamely Könyvét az Bibliának;nincs módgyok az Atyafiaknak, hogy ennek méltóságát meg tudgyák óltalmazni. Mivelhogy,ha az régi Ecclésiának tanu-bizonyságát kezdik forgatni, azt felelhetik az Irás tagadók, a'mit [b] hallók hogy felele Dávid Ferencz más dologban;tudni illik: hogy,mint az Bibliát bé-vötte az régi Ecclésia, ugy az Szenteknek-való könyörgést, Purgátóriomot, és hasonló Agazatokatis tanitott. Ha azért ezekben szabad el-távozni Sz. Agostontúl, Cyprianustul,&c. mivelhogy el-tévelyedhetett ö-véllek egyetemben az Ecclésia: miért nem volna szabad az Irástúl tött Bizonyságokatis félre tenni? ki tehet bizonyossá, hogy eggyikben meg-csalatkozván, az másikban nem tétovázhattak? Ennek-fölötte, az Sz. Irás bizonyos magyarázattyának esméretiben sincs módgyok az Atyafiaknak. nemis akarnak senkit Itilö-biró-gyanánt venni,mikor az Sz. Irásnak magyarázattyában egyenetlenség támad. Miképpen azért, ha az Országban kiki-mind magának tenne törvényt,soha semmi csendesség és eggyesség nem lehetne: szinte ugy az Christus Országában nincs semmi mód az békeséges eggyességnek meg-szerzésében, vagy meg-tartásában,ha az Atyafiaktul fel-vetett fondamentomok helyén maradnak.

Kilenczedik Bizonyság: Lehetetlen dolog,hogy az légyen a' Szent Ecclésia,melynek társaságát, és tudományát, senki azok-közzül nem követte, kiket az egész Keresztyén világ, az Apostolok halála-után, meg-dücsöült Szenteknek tartott,és Istenni Csudákkalis meg-erősitterett életeknek tekélletes volta.

Nyilván vagyon pedig, hogy ezek-közzül csak egy sem volt, a'ki azt hitte,'s tanitotta volna,a'mit az Luther gyülekézet. *Ergo, &c.*

Ennek az Bizonyságnak Elsö Része, ki-tetczik abból, a'mit meg-bizonyitánk az Anyaszentegyháznak Harmadik Ielérül szólván. Mert az igaz Ecclésián-kivül † nem juthat senki az Isten kedvében, és az igaz Szentségre. Kiből világosan következik: hogy, nem igaz Ecclésia az, valamelynek társasága és tudománya kivül, az ember Szenré lehet.

Második Része ki-tetczik abból, hogy, soha senki azok-közzül,kiket az egész Keresztyénség Szenteknek tartott, azt nem tanitotta, hogy az meg-dücsöült Szenteknek könyörgésekkel-való segitségét nem szabad kérni: hogy az Halottakért nem szabad imádkozni: hogy Szüzességet nem szabad Istennek fogadni, &c. sőt, a'mint eléb meg-mutatám, * az egész Keresztyén világ Eretnekek-közzé számlálta azokat, a'kik ezeket, és több hasonló dolgokat tanitották. Ennek-fölötte: az Atyafiaknak tulajdon Irásokból † hallók, hogy minnyájan,valakiknek Irások nállunk vannak, sokkal külömbet hittenek az ő Vallásoknál.és azért irják,* hogy minnyájan az régi Sz. Atyák el-tévelyedtek; sőt † az Közönséges Gyülekézeteketis, mivelhogy távül járnak az ő Vjságoktúl, mind szemétre hánnyák.

a *Suprà, à fol. 96. Et Toto libro 6.& 7.*
b *Suprà,fol. 105.*
Argum. 13. defunp.a 3. Signe Eccles.
IX. ARGV-MEN-TVM.
† *Suprà fol. 533.*
* *Suprà fol. 261.*
† *Suprà fol. 146.*
* *Suprà, fol. 306.*
† *Supra, fol. 97.*

De

De hogy ezen ſokat ne mulaſſunk. Nevezzenek az Apoſtolok halálától-fogva csák Eggyet azok-közzül, kiknek tekélletes magok viſeléſe, ſanyarú tiſzta élete, és Iſteni csudákkal meg-pecsétlett ſzent erkölcſe, az egész Keresztyén világnak ítiletiből meg-érdemlette, hogy Szenteknek nevezteſſenek: Ezek-közzül, mondok, Eggyet nevezzenek, kinek Iráſából ki-teſſék, hogy az Luther, vagy Calviniſta gyöleközetnek tudományát javallotta. Mert én, akár Sz. Cypriánus Mártyrt, akár Sz. Agoſtont, Ambrúſt, Bernárdot, &c. nevezzék: meg-mutathatom ezeknek Iráſokból, hogy imádkoztak az Halottakért; az üdvözült Szenteket ſegitségül hitták; és egyéb dolgokbannis oly távul jártak az Lutheriſláktúl, mint az ég az földtúl. En-előttem,† ennek az Bizonyſágnak oly ereje vagyon, hogy, ha ennél több Ielét nem találnámis az Vj gyöleközetek hamiſságának, csák ezzelis bőven meg-elégedném. Mert én igy gondolkodom magamban: Ha Bécſben indúlnék, és az útat nem tudnám, akarnám érteni, melyre kellyen mennem? Bizony, ha ki oly útat mutatna, mellyen ſoha ſenki nem emlitené hogy valaki Bécſben ment volna, tiſzta merő balgatagſág volna, ha az járt-útat el-hagyván, bizonytalan nyomot vennék előmben. Tehát, micſoda eſzéſséggel indúlhatok menyorſzágfelé oly úton, mellyen csák egy ſem járt azok-közzül, kik az egész Keresztyén világnak tanubizonyſága-ſzerént menyorſzágban jutottak? Sz. Agoſton, az Halottakért imádkozott 's áldozott; Bodog Aſzſzonynak könyörgött; és mindazáltal Szent volt 's üdvözült; a'mint hogy ezt magok ſem merik tagadni az Lutheriſták 's Calviniſták: Miért féllyek tehát en, hogy ugyan azon Valtáſban járván, menyorſzágban nem juthatok? Azokat pedig, kik mind ezeket, és ezekhez haſonló dolgokat tagadtanak, nẽ hogy üdvözülteknek, de ugyan átkozott Eretnekeknek tartott az egész Keresztyénség: és én mégis ezek után indúllyák? O vakſág! vakſág!

† *Hoc vide ſuſius ſuprà, fol. 169.*

☞

X. ARGVMENTVM.

TIZEDIK Bizonyſág: Nem kel hinni, hogy az a' Gyöleközet Chriſtuſnak SZENT Eccléſiája légyen, melynek tanitása tulajdon erejéből, és természetének mivólkából minden testi ſzabadſágra viſzen, és miden jóra-való igyekezetet meg-ſojt az emberben.

Illyenek az Vjonnan egybe-cſoportozott Gyöleközetek. *Ergo, &c.*

Bizonyſágunknak Első Részét, † Két helyennis meg-bizonyitók ennek-előtte. Mert az Iſteni tudomány, nem viſzen lélek veſzedelemre: hanem, az Sz. Dávid mondása-ſzerént; * *Lex Domini immaculata, convertens animas*: Lélek-térítő törvény az Iſtennek törvénye. Nemis vet az Iſten senkinek tört, hogy meg-eſſék benne, mert az gonoſzſzaknélkül nem szükölködik. Azért, oly törvényt sem adhat, melynek tulajdon erejéből az Iſtentelenségre vitetteſsünk.

† *Suprà fol. 202.*

Második Részét, sok erős Ielenségekkel meg-bizonyitók † ennek-előtte. Mert közönségesen azt tanittyák az Vj gyöleközetek: hogy, az embernek minden ló cselekedeti merő rút undokság, és vétek. E'mellé-vetik: hogy, mi az Iſten Törvényébe semmit meg nem tarthatunk, sőt, ha az Luther, vagy Calvinus mételyében kaphatunk, tellyeſséggel deleregben boeſattatunk, és semmi törvénnyel nem köteleztetünk az Iſteni ſzolgálatra. Végezetre: az ló cselekedeteket haſzontalannak mondgyák

az

az üdvöſségre, mely csak az egy Hitet kivánnya mi tőllünk. Az Atyaſiak vallásából, és tulajdon ſzavokkal fel-jegyzett tanitásából, bővségesen meg-bizonyitók mind ezeket † ennek-előtte: azért ujonnan nem kel ebben fáradnunk.

† *Suprà, lib. 3. cap. 7.*

Ezek pedig az veſzedelmes tanitások, természet-ſzerént el-idegenitnek minden tekélletes erkölcstúl. Mert, vallyon's mint igyekezhetem az Iſtenes életre, ha el-hitetem magammal, hogy Lehetetlen, és haſzontalan dologban tőröm fejemet? ha bún az embernek minden ló cselekedeti, és ezzel az Iſten meg-bántódik, miért ſerénkedgyem az ló cselekedeteknek gyakorlásában? ha Iſten én-tőllem nem kivánnya az ló cselekedetet; ha ezek ugyan haſzontalanok az üdvöſségre: majd ám heábavaló terhet veſzek vólt vállamra, és Iſten-nevében oſztogatom vólt javaimat, hogy újob vétkekkel terhellyem magamat, &c. Ezeket, és több haſonló gondolkodásokat nemzenek természet-ſzerént az fellyül nevezett Tudományok. és igy, minden Iſtenes életnek gyökerét meg-sértik 's ki gyomlállyák; mint ezeknek az Tudományoknak mérges gyümölcſiből megis mutatók ezt bővségesen * ennek-előtte. Más útonnis el öltyák minden Vj tanitások az szent életnek indulatit. Mert, a'mint az Eccleſiának Harmadik Ielét magyarázván fel-jegyzém, és bővebben † megis magyarázám az Harmadik könyvnek Második részében, az egész Keresztyéni tudományt bizonytalanná, és kétellé téſzi minden Vjitás, * mihent annak az Gyöleközetnek tanitásától el-szakad, mely az Sz. Iráſt előnkben-ádta. Oka ennek az: hogy, ha csak egy dologban bizonytalannak mondgyukis annak az Eccleſiának tanitását, mely az Sz. Iráſt előnkben-adta: ſoha egyéb tanitásában sem lehetünk bátorságoſok. Azért, sem azt nem tudhattyuk, ha abban nem botliké, mikor az Sz. Irás könyveit előnkben-adgya; sem az Sz. Irás értelmérül-való tanitását bátorságoſon nem vehettyük. Ebből pedig az kétségben eſésre vivő habozáſból, csudálatos dolog, mely nagy reſtség, és únalmas kéſedelem következik minden jó erkölcsökre.

† *Suprà, fol. 215.*

† *Suprà, f. 94.*

* *Vide ſupr. fol. 549. Probat. 10.*

XI. ARGVMENTVM.

TIZEN-EGGYEDIK Bizonyſág: Az a' Gyöleközet, nem lehét Chriſtuſnak SZENT Nyája, melynek tanitása, az Iſteni félelmet, az az, a' bűnre hajlandó természetnek tartóztató zabolájár, tellyeſséggel ki-vészi az embernek szűvéből.

Illyenek eggyül-eggyig az Vj gyöleközetek. *Ergo, &c.*

Első Része az Bizonyſágnak, ki tetczik az Anyaſzentegyháznak Szentségéből. Mert az Szentséghez, itt ez földön fölötte szükséges az Iſteni félelem, mely az bűntúl meg-vonſzon. Azért az Sz. Iráſis, † az Iſteni bölcseſſégnek első grádicsának nevezi az Iſteni félelmet, melynélkül senki meg nem igazulhat.

† *Proverb. 1. v. 7. cap. 9. v. 10. Eccl. 1. v. 16. 28.*

Második Részét, meg-bizonyitók * ennek-előtte. Mert, hogy többül most ne emlekezzünk, Két dolgot tanitnak közönségesen az Vj gyöleközetek: Elsőt; hogy, kiki magárul tartozik el-hinni, hogy az Iſtennek el-válaſztott kedves fia. Másodikat: hogy azoknak, a' kik ezt elhitetik magokkal, semmit az bún nem árt, mert az Iſten, csak nékik sem tulajdonittya, sőt látni sem akarja az ő vétkeket. Kiből oſztán azt hoz-

* *Suprà, fol. 213.*

zák-ki : † hogy, ha ſzinte akarná ſem veſztheti-el üdvöſſégét az ember egyéb módon, hanemha azt nem akarja hinni, hogy ő az Iſtennek fia. Ha pedig ezt el-hiheti, és ezzel az hittel eggyütt, felebarátyának ágyaſ-házat meg-rútíttya, ſe féllyen ſemmit az Iſten haragjától. Ezeket a' ki el-hiſzi, nem tudom mit féllyen az Iſtennek haragjától, és az kárhozattul. Mert, ha oly bizonyoſon hiſzi valaki, hogy őtet az Iſten fiává fogadta, és az üdvöſſégre válaſztotta, mely bizonyos abban, hogy Chriſtus ő érette meg-hólt : kérlek mint felhet azon, hogy meg ne máſollya az Vr Iſten az ő Válaſztáſát, és ki ne rekeſzſze őtet Országából ? En igaz lelki eſmérettel mondom : ha Lutheriſta vólnék, és el hihetném, hogy oly bizonyos hittel tartozom vallani, hogy az Iſten engem ſzíne-elől el nem vét, és bűneimet ſzememre nē hánnya, mely bizonnyal hiſzem hogy Chriſtus meg hólt érettem : ſzinte ugy hallanám az Luther Prædikátort, mikor pokollal, vagy az Iſten haragjával fenyegetne, mint a' ki azt akarná kétſégeſſé tenni, hogy ha Chriſtus meg-hólté mi-érettünk.

† *Supra fol. 208.*

Azért, rövid ſommában foglalván, a' mit ſok ſzóval kellene elő-hozni, ugyan azont mondom, a' mit * ennek-előtte bővebben meg-bizonyitánk ; tudni illik : hogy az Vj gyölekőzetek tanitáſa, mind el-öltya azokat az jó ſzikrákat, mellyek az aitatoſſágban-való buzgóſágot, az Iſteni félelmet, az bűntűl-való idegenſéget gerjeſzthetnék bennünk. e' mellett oly Tudományokat forral, mellyek fölőtte meg-tartoztattyák, a' vagy elis idegenitik embert minden ló cſelekedetektűl. Mert, a' ki el hiſzi, hogy őtet nem illeti az Tiz-parancſolat, mivelhogy tellyeſſéggel lehetet-lenek az Iſtennek parancſolati ; hogy az Iſten ſemmit ő-benne véteknek nem tart ; hogy ő-reá ſemmit nem haragſzik, ſem ki nem rekeſzti Szent Országából ; hogy az ló cſelekedet haſzontalan, sőt Iſten-ellen-való rut-ſagokkal meg-förtöztetett ; hogy az Iſten † viſzi és taſzittya az embert minden bűnre, &c. a' ki, mondok, ezeket el hiheti : oly ſzabadgyában élhet, mintha Iſten nem vólna a' ki meg-bűntetné az embereket.

* *Supra fol. 215.*

† *Supra fol. 373. 377.*

NOVEM ARGV-MENTA.

XII.

XIII.

† *Supra fol. 226. 380. 451. 551.*

XIV.

XV.

XVI.

XVII.

XVIII.

XIX.

XX.

Kilencz Bizonyſágot, illyenképpen foglalok egy ſommában : Szentnek, és Iſtentűl éppitett Eccléſiának azt nem tarthattyuk ; I. A' mely ugyan azon hamis Tudományokat hintegeti, mellyeket az egéſz Keresztyén világ, és ugyan azon Eccléſia, melytűl az Sz. Iráſt vőttük, ki-átkozott 's régen elis temetett. II. A' mely ſok hamis találmányokkal, és ſzem-látomáſt-való tekéllettlen Hazugſágokkal terhelte az ő-ellene tuſakodó gyölekőzetet, mind tanitáſában, 'ſmind az ő Páſztorirűl kólőtt hamis hir-hordozáſokban. mert, a' mint ennek-előtte Sz. Agoſtontűl meg-értők, † még az Sz. Iráſtis meg-vethetnők, ha cſak egy hazugſágot találnánkis az ő tanitáſában. III. A' melynek Első Kezdői, vagy Reformálói, az Eordógtűl vőtték 's tanulták, a' mit el-hittek az egéſz Gyölekőzettel. IV. A' melynek leg-főb és bőcsülleteſb Fejeiben, azok az czégéres gonoſzſágok, és feslett erkölcsők fenylettenek, mellyeket az hamis tudomány hintegetőinek tulajdon bélyegének nevez az Sz. Irás. V. A' melynek Fő Vezéri, nagy temérdek hamis tudományokat, nyilván hirdettenek. VI. A' melyben az Iſtennek ſzava, az Sz. Irás, ſokképpē nagy rútul meg-romboltatik : mocskos fejtegetéſekkel, és az Sz. Irás bőcsülletinek fel-bontó vélekedéſekkel meg-gyaláztatik. VII. A' mellyet az ő Első gyarapitói, lelki eſmíretek-ellen kővettenek. VIII. A' melyben való maradáſnak, ſem Iſten-előtt, ſem emberek-előtt ſoha az ember elégſéges okát nem adhattya. IX. Végezetre, a' mellyet még az ő-maga Hitinek tulajdon fonda-

mentoma-

mentoma-ſzerént is, egyébnek nem mondhatunk, el-hanyatlott, és az Igaſzſágtul meſz-ſze-eſett gyölekőzetnél.

Illyenek minđ az Luther, 'ſmind az Calvinus ſzakadáſi. *Ergo, &c.*

Ennek az Kilencz Bizonyſágnak, mindenik Réſzét meg-bizonyitók bővſégeſen az Harmadik, Negyedik, és Eotődik könyvben. Az Elsőrűl, ſzóllánk oda-fellyeb, *Folio.260.* Az Másodikrul, *Fol.224.326.358.428.* Az Harmadikrul, *Folio 177. & Logi Alogi, Fol.49.65.* Az Negyedikrűl, *Folio 302.* Az Eotődikrűl, *Fol.271.* Az Hatodikrul, *Fol. 284.* Az Hetedikrűl, *Folio 317.* Az Nyólczadikrul, *Fol.323.* Az Kilenczedikrűl, *Folio 165.* Itt azért, nem ſzükſég ezeket hoſzſzu iráſſal vaſtagitani : hanem, a' ki bizonyos tanuſágot akar venni, az fel-jegyzett helyeket tekincſe-meg.

XXI. ARGV-MENTVM.

Huszon-eggyedik Bizonyſág : Hihetetlen dolog, hogy ott légyen az ſzent Eccléſia, a' hol azok az Szent életű embereknek kűlső Cſelekedeti meg-ſzűntek, mellyek-ben tudgyuk hogy gyakorlották magokat, a' kik Iſten-előtt kedveſek vóltanak.

Meg-ſzűntek pedig ezek az moſtani Vj gyölekőzetekben. *Ergo, &c.*

Az Bizonyſágnak Első Réſze, abból ki-tetczik : Mert az Vrunk mondáſa-ſzerént, a' ki belől jó, az belső jó tárházból jót hoz-ki ; és a' mivel † tellyes az embernek ſzűve, nyelvére és kűlső cſelekedetireis ki-terjed, és meg-mutattya magát. A' hol tűzet gyujtnak, füſti mégyen ki-vűlis. Es, a' mint Sz. Gergely irja, *Probatio charitatis, eſt exhibitio operis :* a' kiben ég az Iſteni ſzeretet, meg-eſmérſzik Cſelekedetin. mert fényeskedik ennek világoſſága, * hogy az emberek látván az kűlső ló cſelekede-tet, dűcsőiteſek az Vr Iſtent. A' hol azért nem fénylenek azok az kűl-ső cſelekedetek, mellyekkel bővelkődtek az Iſtennek kedveſi : vakme-tőſégnélkűl itilhettyűk, hogy ott nincs az az ſzentſég, mely az Iſten ſzol-gaiban találtatott.

† *Matt.12. v.35. Luc.6.v. 46.*

* *Matth.5. v.16.*

Második Réſzét az Bizonyſágnak, igen kűnyű meg bizonyitani. Mert, tekincsűk-meg azokat az ſzent életnek kűlső Cſelekedetit, mellyek-kel az Iſtennek Szenti bővelkődtek ; és veſsűk az moſtani Atyafiaknak magok-viſeléſe-mellé, amazoknak erkőlczőket : meg-tapaſztallyuk, hogy oly távul eſtek egy-máſtul, mint az ég az földtűl.

Az régi Szentekrűl azt olvaſſuk : hogy az ő teſteket, Ciliciummal, 's egyéb kűlső oſtorozáſokkal őldőklőtték, és magok ſanyargatáſával az Vr Iſtent engeſztelték. Dávid Király egynehányſzor mondgya : hogy, mikor valami háboruſágban vólt ; Ciciliumban, ſzőr-űmőgben öltőzött, *Pſal.34.v.13. Pſal.68.v.12.* Mikor az dőg-halálnak el-távoztatáſáért kö-nyörge az Iſtennek, akkoris minden népével egyetembe Ciciliumban öl-tőzék, *1.Paralip.21.v.16.* Achab Ciliciumot vőn magára 's ugy engeſz-telé az Iſtennek haragját, *3.Reg.21.v.27.* Nem cſak ruhájokon fellyűl vőtték pedig az ſzőr-úngőket : hanem ugy hordozták, hogy ezzel ſa-nyargattatnak az teſt ; mint meg-tetczik az Iórам, és Iudit aſzſzony cſe-lekedetiből, *4.Reg.6.v.30. Iudit.8.v.5.* Az Machabæuſok könyvébennis haſonló példákat olvaſunk, *2.Machab3.v.19.c.10.v.25.* Vrunkis az Ciciliu-ban-való pœnitentia tartáſt bőcsűllettel emliti, *Matth.11.v.21. Luc.10.v.13.* Es az Szentek élete, tellyes az Cilicium viſeléſnek példájával.

CILICIA.

Vide tom.3. Bibl.Patr.f. 1096. Notas ſuper ea ad vitā S. Martini.

Ennek fölötte : mivelhogy az Sz. Irás sokszor parancsollya, hogy Testünket öldökölljük, és meg-feszitcsük, *Coloss. 3. v. 5. Galat. 5. v. 24. Rom. 8. v. 13.* önnön-magok az Hivek verték, ostorozták, veszszőzték a' magok testeket. Példánk vagyon errül Sz. Pál Apostolban, ki azt irja: † hogy, önnön-maga veri az ő testét, és szolgálat-alá fogja. Mely helyen, Sz. Pál oly verességrül szóll, mellyel meg-kékitette az ő testét. mert az Görög szó, *Hypopiázo*, annyit tészen, mint *Lividum facio*, meg kékitem. igyis fordittya ezt az Sz. Pál mondását, *a* Paulinus. Bézais illyen formán ir ez dologrul: *b Hypopiázin, propriè dicuntur pugiles, cùm pugnis, aut cæstibus antagonistam contundunt. unde, Hypópia, dicuntur vulnera ex contusione accepta, livida nimirum ex collecto ad cutim sanguine.* Követték az Sz. Pál példáját az régi Szentek. *c* Sz. Benedek, az tövisek-között szaggatta mezitelen testét. *d* Sz. Ferencz, hideg vizben, és rakás havakban fekütt, hogy az ő testét meg-szelidítené az Christus igájához. Az több Szentek életében, *e* sok egyéb-féle testi sanyargatásokat olvasunk, mellyekkel magok-ellen viaskodtak.

Az Bőjtőléskis közönséges dolgok voltak az Sz. Iámboroknál. Sz. Iakabrul irja *f* Eusébius, és *g* Hierónymus: hogy, soha tellyes életében hust nem ött. Negyven-napi Bőjtkor, *h* Iustiniánus Császár, hust vágata Constantzinápolyban, az igen nagy drágaságnak idején: de senki csák az mészár-szék-felé sem méne. mert kicsintül-fogva nagyig, inkáb akartak koplalni, hogy sem az régi *Traditiót* által-hágni. Vgyanis régi szokás volt az Hiveknél, hogy az Negyven-napi Bőjtben hust ne ennének: *i Catholici, edomandi corporis causa, non quòd illa immunda esse credant, nõ solum à carnibus, verum à quibusdam etiã terræ frugibus abstinent: vel semper, sicut pauci; vel certis diebus ac temporibus, sicut per Quadragesimam ferè omnes.* Sőt, annyira távul voltak az hús ételtül, hogy, a'mint Sz. Agoston fel jegyzette, még abban az edényben sem főztek, melyben az-előtt hust szoktak vala készíteni: *k Sunt quidam observatores Quadragesimæ, delitiosi magis quàm religiosi: vasa, in quibus cocta sunt carnes, tanquam immunda formidant, & in carne sua, ventris & gutturis luxuriam non formidant.* Es ugyan az Eretnekek közében számlállya *l* Sz. Agoston Iovinánust, mivelhogy haszontalannak mondotta némely bizonyos eledelektül magunk meg-tartoztatását, és nevezet-szerént, az hús ételnek el-hagyását, Isten-előtt érdemesnek nem tartotta: *m Amore castigandi corporis, abstinentibus à vino, vel carnibus, nihil credere meriti accrescere; non hoc Christiani, sed Iovviniani est.* Arany-szájú Sz. Iánosis, nem egy helyen irja: hogy, az Negyven-napi Bőjtben, hust nem vágtanak: *n Pecudum mactationes, è medio tolluntur. o Nusquam hodie carnium concessiones.*

Volt valami kűlömbőzés az Bőjtőlésnek módgyában eleintẽ: Mert, *p* némellyek, csak szárazt öttenek: Voltak ollyak, kik meg-ötték az halat, de hust nem kóstoltak: Találkoztak, a' kik tyukmonyat öttek. Azonképpen, az Vrunk Negyven-napi bőjtőlésének emlékezetire rendeltetett napokbannis, kűlömbőző szokások voltak: *q* Mert Husvét-előtt, Kik csak három heted bőjtőltek, kik hatot, kik kevesebbet: mind-

FLAGELLATIO.
† *1. Cori. 9. v. 27.*
a *Ap. Aug. Epist. 58. sub finem.*
b *Beza Luc 18. v. 5.*
c *Greg. li. 2. Dialog. c. 2.*
d *Bonavent. in vita S. Francis.*
e *Vide Hieron. Epi. 22. in vita S. Hilarion.*
JEJUNIA.
f *Euseb. lib. 2. cap. 23.*
g *Hier. De viris Illustr.*
h *Niceph. l. 17. cap. 32.*
i *Aug. to. 6. 30. cõt. Faus. c. 5. Similia habet tõ. 10. Serm. 64. et 65. de Tempore. in Dõ. 1 Quadrag.*
k *Aug. to. 10. Serm. 157. de Tempore, qui est Ser. 1. in Octav. Pasch.*
l *Supra, fol. 262.*
m *Aug. to. 3. de Eccl. Dogmatib. c. 68*
n *Chrys. homil 1. in Gẽ.*
o *Homil. 2.*
p *Socrat. li. 5. cap. 22. Niceph. lib. 12. cap. 34.*
q *Socr. Niceph. loc. cit.*

azon-által, ugyan *Quadragesimának*, Negyven-napi bőjtnek nevezték azt az űdőt, mivelhogy az Vrunk Negyven-napi bőjtinek emlekezetire rendeltetett vala. Végezetre: *a* az ételnek módgyais nem egy-aránt volt rendeltetve: Mert, sokan nap-nyugat-előtt egy órával, némellyek nap-nyugatkor, egyebek két napban egyszer öttek: ollyakis voltak, kik három 's négy nap sem öttenek. Noha azért igy kűlömbőzött az Bőjtnek rendi: mindazáltal, voltak mindenkor az Ecclésiának szabott Bőjti, mellyekben az hús ételtül meg-tartoztatták magokat az Keresztyének. Mely dologtul imigyen szóll Tertulliánus: *b Prædamnat Apostolus Hæreticos, perpetuam abstinentiam præcepturos, ad despicienda opera Creatoris. Quantula est apud nos interdictio ciborum? Duas in anno hebdomadas Xerophagiarum offerimus Deo: abstinentes ab eis, quæ non rejicimus, sed differimus.* Mivelhogy azért, az Sz. Agoston mondása-ként, parancsolat vagyon az Bőjtrül, de annak bizonyos napia, és módgya, Christus Vrunktul, és az Apostoloktúl irva ki nem adatott: *c In Novo testamento, video præceptum esse Iejunium: Quibus autem diebus oporteat jejunare, præcepto Domini, vel Apostolorum, non invenio definitum.* Annak-okáért, e' dologban oly tanácsot ád Sz. Agoston: hogy a'hol vagyunk, annak az Ecclésiának szokását kövessük: *d Quod me consulis, Vtrum liceat Sabbato jejunare? In his rebus, de quibus nihil statuit scriptura Divina, mos populi DEI, vel institutа Majorum, pro lege tenenda sunt.* Erasmus pedig azt irja: hogy, nem csuda, ha elein, mikor az Hivek magok kinnyénnis szorgalmatosok voltanak az aitatosságban, nem szabott az Anyaszentegyház bizonyos parancsolatot az Bőjtökrül: de ha ily restek lőttek volna akkoris az testi sanyargatásban, mint mostan, sokkal több szenvedéseket rendeltenek volna: *e Cur, inquiunt, sibi sumit Pontifex, quod non sumpsêre Apostoli (in injungendis scilicet Iejuniis:) Quia tunc ultrò jejunabant, & precabantur. Nostræ segnitiei, stimulis opus fuit. Et probabile est, si tali sæculo vixissent Apostoli, duriores etiam Constitutiones nostris moribus imposituros.*

Hogy pedig az Egyházi históriákból egybe-szedett sok példákkal ne farasszam az Keresztyén olvasót: rövideden, halhadsza mit ir Eusébius, és Sz. Agoston, az Szerzetes emberek bőjtirül: *f Præsertim circa salutaris Passionis festum diem, in jejuniis, & vigiliis nocturnis exerceri consueverunt: prædictis diebus, humi in stragulis jacentes, vinum, & de animantibus, ne gustant quidem. g A carnibus & vino abstinent. h Iejunia prorsus incredibilia multos exercuerе dicі: non quotidie sub noctem reficiendo corpus, quod est usquequaq; ustatissimum; sed continuum triduum, sine cibo ac potu ducere, &c.*

Noha azért szabad volt kinek kinek maga aitatosságából bizonyos bőjtőkkel sanyargatni magát: de annak-fölötte, voltak rendelt napjai az Ecclésiának, mellyeken kötelessség alatt tartoztak bőjtölni. Es, a'mint *i* ez-előttis mondám, Aériust Eretnekek-közzé számlálták. mert azt tanitotta, hogy ellenkezik az Keresztyéni szabadsággal az bizonyos napokban-való bőjtőlésnek kötelessége. Meg-hallók *k* ez-előtt, az Sz. Agoston, Hierónymus, és Basilius tanitását e' dologrul: Hallyad Sz. Ambrustis: *l Non enim leve peccatum est, Fidelibus indictam Quadragesimam à Domino, & Iejunia consecrata, ventris voracitate dissolvere. m Atq; ideo, qui constitutum*

Sozom. li. 7. cap. 19. Tripart. lib. 9. cap. 39.
a *Nicepho. loco cit. Et lib. 4. c. 39.*
b *Tertull. de Jejunio, c. 9.*
c *Aug. Epi. 86. sub finẽ.*
d *Eadem Epist. initio. Similia ex Consilio S. Ambros. repetit Aug. Epi. 118. c. 2.*
e *Erasmus, Epi. ad fratres Inferioris German.*
f *Euseb. 2. hist. cap. 17. Sozom. libr. 1. cap. 12.*
g *Aug. tõ. 1. De morib. Eccles. lib. 1. cap. 31.*
h *Cap. 33.*
i *Supra fol. 261.*
k *Supra fol. 484.*
l *Amb. Ser. 25. de Quadrages.*
m *Serm. 36.*

tutum numerum una die manducando præterit; non ut unius diei violator accusatur, sed ut totius Quadragesimæ transgressor arguitur.

Két oka vagyon pedig, mellyért bűn-alatt kőteleztetűnk az Eccléſiának ſzokott bőjtét meg-ſzenvedni: I. Az botránkozáſnak el-távoztatáſa. Mert Sz. Pál azt mondgya: hogy, [a] job ſoha húſt nem enni, hogy ſem valakit az étellel meg-botránkoztatni. Es erőſſen meg tiltya: hogy, [b] az hús étellel kárt ne ſzerezzűnk felebarátunkban. mert, jobb húſ-nélkűl lenni, hogy ſem az embert meg-botránkoztatni. Nagy botránkozáſt ſzerez pedig az Hivek-közőtt, mikor az Anyaſzentegyháznak régi jó ſzokáſa fel forgattatik, és igy az ő tanitáſa egyéb dolgokbannis kétesſé tétetik. Annak-okáért, ſokſzor mint egy erős báſtyát ugy óltalmazza azt Sz. Agoſton: [c] hogy, törvény-gyanánt, és Iſten parancſolattya-gyanánt kel azt venni, a'mit az egéſz Kereſztyénſég kővet. II. Mert ez-előtt [d] meg-bizonyitók: hogy az Anyaſzentegyház kőtelezheti az ő fiait oly dolgokra, mellyekrűl az Iſten törvényt nem ſzabott. Miképpen azért meg-tilthatta az Apoſtoli Eccléſia, [e] az Véreſt, és fojtottatt; [f] El-tilthatta ſónadab az ő fiait az Bor-italtul, és az Iſtenis kedveſen vővé az-Rechabitáknak engedelmeſſégét; Az [g] Angliai Király, hogy az Halászok nagyob ſommát fizetheſſenek, meg-tilthatta bizonyos napokban az húſ ételt; Sőt az Vjitó Atyafiakis meg-engedik, hogy az Niniviták példája-ſzerént, [h] akár-mely Tanitóis Bőjtőt hirdeſſen az ő Iuhainak, mikor az Iſtent akarja engeſztelni: Szinte azonképpen tehát, az Eccléſiais elzében vővén, hogy, ha minden embernek csak kinnyére haggyák az bőjtőléſt, talám ſokan, eſztendeig ſem találnának oly napot, mellyen az bőjthőz kezdgyenek, bizonyos napokat rendelt az Közönſéges ſzenvedéſre. Mivelhogy pedig [i] az Anyaſzentegyház Vezérinek engedelmeſſégére erős parancſolattal kőtelezi az Vr Iſten az Iuhokat: nyilván következik, hogy az Iſtennek parancſolattya-ellen viaskodik, valaki által-hágja az Eccléſiának végezéſet. Es ha ez világi Fejedelmek parancſolattyának, lelki eſmeretűnk-ſzeréntis tartozunk engedni, a'mint ezelőtt [k] Sz. Páltul meg-hallók: miért nem kőtelezhetné az Eccléſia az ő fiait? Nem de nem azt mondgyaé az Auguſtána Confeſſio, hogy kétélen engedni kel az Előttűnk-valóknak? *1 Necessario debent Christiani obedire Magistratibus suis, & Legibus; nisi cùm jubent peccata.* Ha az Kereſztyéni ſzabadſágnak ſérelmenélkűl az *Magiſtratus* törvényének tartozunk engedni: mit enyelegnek tehát az Egyházi *Magiſtratus* parancſolati-ellen?

Továbbá: Az Szűzeſſég, és Házaſſág-nélkűl való tiſzta életis, főlőtte dicſiretes dolog vólt az régi Anyaſzentegyháznak tekinteres Szentiközőtt. Mert Sz. Ambrús, Agoſton, Hierónymus, Nazianzénus, Baſilius, Athanáſius, Cyrillus, és ſzám-nélkűl többennis, Házaſſágnélkűl éltenek. Sőt, csak nem mindenik az nevezetes Doctorok-közzűl, az Szűzeſſégnek dicſiretirűl iráſtis hagyott, és Angyali életnek meri mondani az Szűzek állapattyát. Annyinnis vóltak, kik Férjet nem akartak, hogy, a'mint eléb [m] hallók, Manichæus nagy haraggal panaſzolkodnék azon, hogy majd többen vannak, kik Szűzen élnek, hogy ſem a' kik Férhez mennek.

a *1. Corin. 8. v. 13.*
b *Rom. 14. v. 19. 21.*
c *Suprà, fol. 106. 470.*
d *Supra, fol. 483.*
e *Act. 15. v. 28.*
f *Jerem. 35. v. 18. De Jejunio quatuor Temporũ, Feria sexta, &c. vide Decretum S. Stephani, lib. 2. cap. 9. 10. Ludulai, li. 1. cap. 25. 37.*
g *Supra, fo. 252. Perkinſius, Catholi. reformati, Contrav. 12.*
h *Calv. li. 4. cap. 12. n. 14. 17.*
i *Supra fol. 483.*
k *Ibidem.*
l *Coſeſ. Auguſt. art. 16.* VIRGINITAS. *Vide Auguſt. tom. 3. l. 4. de Doct. Chriſt. c. 21. ex Cypriano, Laudes Virginitatis.*
m *Supra fo. 266.*

Az Alamiſnálkodás, mely bővſégeſen vólt az Anyaſzentegyháznak Szenti-közőtt: † csak az Iſpitályoknak, és Egyházaknak éppitéſeről, és jővedelmekrűlis meg-eſmérſzik.

Az Atyafiak, mind ezek-közzűl, kit nem javallanak, 's kit nem gyakorlanak: hanem, az Kereſztyéni Szabadſágnak ſzine-alatt, ſzabad menedéket adnak minden ſanyargatáſtul teſteknek. Azt forgattyák: hogy [a] Senki magát nem gyűlőli. azért takargatni, nem oſtorozni kel az gyarló teſtet; mellyet, hogy meg ne ſércsűnk, [b] Iſtenis tiltotta. Es, mind az *Flagellanſokat*, kik oſtorozták az ő teſteket, 's mind pedig Montánuſt, a' ki, [c] *Leges Iejuniorum præſcripſit*, elsőbennis törvényt kezdett ſzabni az Bőjtőléſről, ki-átkozta az Eccléſia.

De ezek, csak az teſti ſzabadſágnak fődőzgerési. Mert, [d] a' ki fiát ſzeréti, nem kiméli az oſtort tőlle. [e] ſanyargattya az Iſtenis, a' kiket ſzeret. Miis azért, akkor ſzerettyűk igazán teſtűnket, mikor ezt zabolán tartyuk, és ſzájára nem bocſártyuk. mert, a' ki lágyan és gyengén ſzereti az ő teſtét, [f] el-veſzti mind teſtét lelkét. Az Vr Iſtenis csak azt tiltya: hogy, mikor halottunk vagyon, az keſerűſégnek mértékletlenſégéből teſtűnket ne meréllyük beretvával: de az képes ſanyargatáſt nem tiltya. Es ugyan azon helyeken, a'hol az teſtnek metéléſet nem ſzenvedi, ſok egyéb dolgokat tilt, mellyekre (mivelhogy csak az Moyſes törvényének rend-tartási vóltak) az Atyafiak ſem kőtelezik magokat; ugymint: hogy [g] az Szakált meg ne beretváltaſſuk: két-féléből ſzőtt Ruhát ne viſellyenek, &c. Az *Flagellanſokat*, nem azért kárhoztatta az Eccléſia, hogy magokat oſtorozták: hanem [h] egyéb ſok rút Eretnekſégekért; mellyek-közőtt eggyik az vala: hogy immár az víz-által-való Kereſztſég nem haſznos, hanem vérben kel kereſztelkednűnk, az oſtorozáſok által. Montánuſt (mint ennek-előtte [i] mondám,) azért kárhoztatta az Eccléſia, mert uj formát ſzabott az Bőjtőléſben. A'menyire pedig fel-viſgálhattam, Két dologban vólt ez az Vjitás: I. Mert Montánus háromſzor tartotta eſztendő-által az Negyven-napi bőjtőt, három Meg-váltónak tiſzteſſégére. Sz. Hierónymus irja e' dolgot. ki, minek-utánna [k] azt mondotta vólna; hogy mi, egyſzer bőjtőllyük eſztendőben az Negyven-napot: az Montaniſtákrúl ezt veti utánna: *1 Illi tres in anno faciunt Quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint Salvatores.* II. Mert az Eccléſiának ſzokáſa-ellen, csak két hétig tartott az ő *Quadrageſimája*; a'mint fel-jegyzi Sozómenus, *Lib. 7. cap. 19.*

Az Szűzeſſégnek állapattya, micſoda bőcsűlletben lehet azoknál, kikkel el-hitette az Német Próféta, hogy [m] Oly ſzűkſég eggyűtt-lenni az férfiunak, és aſzſzony-embernek, mely ſzűkſéges az étel, ital, és ezek-után-való tiſztűlás?

Az Alamiſna, és Iſteni ſzolgálatra forditott adakozás, csak abban áll az Atyafiaknál: hogy, hébe-hóba egy falat kényeret, vagy egy roſz fillyért veſſenek az ſzeginynek torkában.

Es mikoron magamban jól el-gondolom az moſtan támadott Győlekézeteknek állapattyát, csak el-álmélkodom dolgokon. Mert, mind

Eleemosynæ.
† *Vide ſupr. fol. 68.*
a *Epheſ. 5. v. 29.*
b *Levit. 19. v. 28. Deuter. 14. v. 1. 3. Reg. 18. v. 28.*
c *Euſeb. lib. 5. cap. 18.*
d *Proverb. 3. v. 12.*
c *Hebr. 12. v. 6. 8.*
f *Joan. 12. v. 25.*
g *Levit. 19. v. 32. & 19.*
h *Vide Prateol. verbo, Flagellates. Alphonſum Caſtro, li. 3. de Hæreſib.*
i *Supra fol. 269.*
k *Vide ſupr. 484.*
l *Hier. Epi. 54. ad Marcellam. cont. Montan.*
m *Supra, fo. 275. Infrà, Logi Alogi, 105.*

Ex 5. Signo Eccleſia. XXII. ARGVMENTVM.

Quinq; Argumenta: Quòd Novatſellæ non ſint Apoſtolicæ.

Tőrőknek, Sidónak, és egyéb Pogányoknak, mind az Görögöknek, Abaſſinuſoknak, és akár-minémű gyülekőzeteknek, vagyő valami Teſti ſanyargatáſa, Bőjte, ſzabott Imádkozáſa, Alamiſnálkodáſa: de ezeknél a'mi Atyánkfiainál, minden Szentſég csák abban vagyon, hogy egy hétben egyszer egy óráig az templomban, vagy pajtában győllyenek, egy éneket elkintornállyanak; az Prædikátortúl egynehány ſzitkot hallyanak az Keresztyének-ellen. Ez a' többi az kőzönséges áitatoſſágnak.

Huszonkettődik Bizonyság: Nem igaz Eccléſia az, valamely az Apoſtoloktul reánk-ſzállott Tudományt nem kőveti.

Az moſtani Szakadáſok azt nem kővetik. *Ergo, &c.*

Első Részét ennek az Bizonyſágnak, nem tagadgyák az Atyaſiak.

Második Részét ſokképpen meg-bizonyithattyuk: I. Az Apoſtolok iráſában foglalt Igazſágot, azok kővetik, kik azt cſelekeſzik, a'mit az egész Kereſztyénség jóvá hagyott, és kőveretett; a'mint ez-előtt [a] Sz. Agoſtontul hallók, és abból ki-tetczik, hogy [b] csak azt ſem tudnók, hogy valamit irtak az Apoſtolok, ha az Kereſztyénſégnek egyenlő értelme bizonyoſſa nem tehetne az Apoſtoli tudományrúl. Az pedig nyilván vagyon, hogy mikor az Luther, és Calvinus győlekőzete, czirázni kezde, mind kúlőmbet tanit annál, a'mit az egész Kereſztyénség akkor javall vala. Ez-okon irja Luther: hogy [c] egyes-egyedűl vólt ő-maga, mikor ezt az ſzakadáſt előſzőr el-kezdé. *Ergo, &c.* II. Nem eggyez az Apoſtoli tanitáſſal az a' Győlekőzet, melynek derék tudományit kárhoztatta az egész Kereſztyén világ; és akkor kárhoztatta, mikor még az Apoſtoli tudomány éppen, és tiſztán vala. Nyilván meg-mutatók pedig [d] ennek-előtte, hogy az régi Eretnekekben, ki-átkozta az Eccléſia, az Lutherés Calvinus tudományának derék ágazatit; és akkor átkozta, mikor az Atyaſiaknak tulajdon itileti-ſzerént is, virágzott az Apoſtoli tudomány. Mert a'mint ezennel meg hallyuk, többig Négy-ſzáz eſztendőnél, mondgyák hogy változás nem vólt az Tudományban. *Ergo, &c.* III. Az fellyül előſzámlált Bizonyſágokat, majd mind-eggyik ide forgathattyuk. Mert az Apoſtoli tudomány, minden údőben igaz Tanitókkal fénylett: ki hatott minden Nemzetſégekre: egyenetlenſégekre, és feslett erkőlcſre útat nem nyitott, &c. Ezekben ſemmi nem illik az Vj győlekőzetekhez. *Ergo, &c.* IV. Apoſtoli tudomány ott nem lehet, a' hol az Sz. Iráſnak bőcsülleti, noha ſzóval meg-tartatik, de vóltaképpen tellyeſſéggel földre tapodtatik. Az Vj győlekőzetek, noha egy-felől rérdet hajtnak az Iráſnak, mint az Sidók Chriſtus Vrúnknak: de azért máſ-felől, arczul verik; a'mint ennek-előtte [e] ſokképpen, és igen világoſon meg-mutatók. *Ergo, &c.* Végezetre: Ha az moſtani cſoport Győlekőzetek, Apoſtoli Eccléſiák vólnának, mind azok az éktelen, és káromló dolgok kővetkőznének, mellyeket ennek-előtte [f] bőven elő-ſzámlálánk, Tudni illik: hogy, mindnyájan, vahkiknek iráſi nállunk vannak; valakik vérek hullaſával, és tanitáſokkal terjeſztették a' Nemzetſégek-kőzé az Eccléſiát; valakik ſzent életekkel, és Cſuda-tételekkel fényeskedtek; az Apoſtoli Eccléſiátul el-ſzakadtak, tévelygettek, sőt elis kárhoztak, mivelhogy az Anyaſzentegyház

a *Supra, fol. 489. 106.*
b *Supra fol. 95. 463.*
c *Supra, fol. 145.*
d *Supra, fol. 261. &c.*
e *Supra, fol. 288. & ſeq.*
f *Supra fol. 144.*

kivül

kivül nem üdvőzülhettek. Mert az bizonyos, hogy csak egy ezek-kőzzül nem találkozott, a' ki ezen Vallásban lőtt vólna, melyben az moſtani Győlekőzetek. Kinek elég bizonyſága csak azis, hogy eggyül eggyig az [a] régi Doctorokat, és [b] Győlekőzeteket meg-vetik az Atyaſiak; miért egyébért, hanem hogy ő-véllek egy igában nem járnak? És, a'mint Iurgevitius mondgya, [c] ha minnyájan meg-eskúdnénkis, hogy ottan Lutheriſták léſzünk, mihent csak egy régi Sz. Doctort mutatnak, a' ki véllek egy lineán járjon: ſoha csak ezt ſem cſelekedhetnék. Mert bár csak fel nyiſſais ember az Régiek kőnyvét, hamar oly dologra akad, mely az Vj Tanitáſokkal egybe nem férhet.

Huszonharmadik Bizonyság: Igaz Eccléſiának nem mondhattyuk azt, melynek éppüléſére, és tudományának fel-állatáſára, ſoha ſemmi Iſteni Csudák nem adattak. Az Vj győlekőzetek, ſemmi Csudákkal meg nem erőſſittettek. *Ergo, &c.*

Első Része Bizonyságunknak, ki-tetczik az Eccléſiának [d] Első Iſtenſégének magyarázattyából. Második Részétis, ennek-előtte [e] bőven meg-erőſſitők, és az Atyaſiak fogáſit megis előzők.

Sokkal több Bizonyſágit támaſzthatnám az Vj győlekőzetek hamiſſágának: de mivelhogy ennek-előtte [f] az Második Kőnyvben fel-állatott Bizonyſágokat, mellyekkel az Kereſztyén Vallás meg-erőſſittetik, mind viſzſza forgatám az uj Tudományok romláſára; ezekkel meg elégſzem. Es én-előttem csudának csudája, még pedig annakis a' naggya, hogy ha ki mind ezeket eſendeſz elmével meg roſtálván, mégis az Vj társaſagokat kőveti. Mert im hallád, menyi ſok erős Okok idegenitik ezektűl az okos embert: holott e' mellett ſemmi egyéb édeſgető, és magához vonó eſzkőze nincſen ezeknek, hanem csák az: hogy, tellyes poſával, és nagy kevély dicſekedéſſel kiáltyák az Calviniſta, Lutheriſta, Arianiſta, Anabaptiſta Prædikátorok, hogy ők az Iſten Kőveti, és egyebet nem mondanak az egy tiſzta Igazſágnál. E' mellett, nagy gyűlőlségeſen nyegtetik: hogy, az Római hiten-valók, mind kűlőmbet tanitnak az Sz. Iráſnál. Ezeket bizonyittyák azzal: hogy, ez nincs kűlőmben; és, vak a' ki nem láttya. Higy nékik, ha veſzni akarſz.

a *Vide ſupr. fo. 146. 306.*
b *Fol. 97.*
c *Andreas Iurgevit. lib. Profeſſores quinti Evãgel. Nullus & Nemo, cap. 12.*
d *Ex 1. Signo Eccleſ. XXIII. ARGVMENTVM.*
e *Supra fol. 573.*
f *Supra, fo. 124.*
f *Supra fol. 364.*

MASODIK RESZE.

EGTEDŰL AZ ROMAI ECCLESIA AZ CHRIſtus legyeſe, s' igaz Anyaſzentegyháza.

I. Fődam.

MInek-előtte Bizonyſáginkat az' Római Eccléſiának igazſága-mellett elő-állaſſuk, Két dolgot kel fondamentomúl vetnünk: Elsőt azt: hogy, mikor az Római Eccléſiát emlittyük, nem kel csak az Róma városának kő-falai-kőzzé rekeſztett győlekőzetet értenünk ezen az néven: hanem, a'mint Tertulliánuſtul [g] hallók, hogy Apoſtoli Eccléſiának neveztetik akármely Városban-való győlekőzetis, mely az Apoſtoli tudománnyal eggyez: Azonképpen, Római Anyaſzentegyháznak neveztetik, az egész világon el-terjedett ſokaſág, mely az Római győle-

g *Supra, fo. 585.*

közettel egy Hitben, és vallásban vagyon. Nemis uj forma, hogy Római hiten-valóknak nevezteſſenek az igaz Kereſztyének : mert Ezer eſztendő-előttis Rómaiaknak hitták azokat, kik az Apoſtoloktúl Rómában hagyott Tudományban maradtak. Hallyad mit ir Sz. Agoſton : *a Sentitis, in tàm nefandi erroris autores, Apoſtolicam ſedem, univerſámq; Romanam Eccleſiam, rectiſſimè fuiſſe commotam.* Sz. Ambrus azt irja: hogy *b* Satyrus, mikor tudni akarta, ha valaki az Közönſéges Eccléſiának tagja; azon tudakozott, hogy ha eggyezé az Római Eccléſiával? *An cum Epiſcopis Catholicis, hoc eſt, Romanâ Eccleſiâ, communicaret?* Az Ariánuſok, az igaz Kereſztyén Papot, Rómainak hitták: mint fel-jegyzette *Gregor. Turonenſis lib. 1. de Gloria Martyr. cap. 25. 79.* Sőt, a'mint Victor Vticenſis irja : azért nem akarak az Ariánuſok, hogy valaki meg-ôleſſék az igaz Hitért: *c Quia incipient cum Romani Martyrem dicere :* mert az Rómaiak, Mártyrnak fogják ötet tartani. Sz. Hieronymuſis illyenképpen ſzóll : *d Fidem ſuam quam vocat? eámne, quâ Romana pollet Eccleſia? Si Romanam reſponderit : Ergo Catholici ſumus.* Mind egy vólt azért az régi Iamboroknál, az Római Eccléſia, és az Közönſéges Anyaſzentegyház; mint meg-terczik Cypriánuſnak imillyen ſzavaibólis: *e Scripſi ad Cornelium, ut ſciret te, ſecum, hoc eſt, cum Catholica Eccleſia communicare.* Es, mikor az Eretnekſégből ki-tértek az emberek, illyen vallást töttek: *f Nos Cornelium, Epiſcopum ſanctiſſimæ Catholicæ Eccleſiæ, electum à DEO ſcimus.* Mind ezekből azt tanullyuk : hogy, noha az Római Eccléſián érthetnők, csak magán azt az gyölekőzetet, mely az Róma Városában vagyon : de az régi ſzokás-ſzerént, ebben az Anyaſzentegyházrul-való diſputatióban, az Római Eccléſián, mind azt az ſokaſágot értyük, mely az Róma városában-való Eccléſiával eggyez az Hitben, és Tudományban.

a *Aug. to. 7. li. 2. de Gratia Chriſti, cap. 17.*
b *Ambr. in Obitu Satyri. ſub fine. Similia in Cöcil. Epheſin. to. 5. c. 10.*
c *Victor. l. 1. de Perſecut.*
d *Hieron. Apol. 1. cötr. Ruffin.*
e *Cypri. Epiſt. 52. alias lib. 4. Epiſt. 2. initio.*
f *Cypr. Epiſt. 46. n. 16. alias l. 3. epiſt. 11.*

II. Fundament.

Második dolgot, azt kel eſzünkben tartanunk : hogy, az Római Eccléſia igazſágának bizonyitáſára rendelt Erőſſégek-közzül, vannak olyak, mellyeket, noha valami fogáſſal el-kerengenek az Pogányok, vagy Görőgők : de azok, a'kikkel nékünk leg-inkáb vagyon bajunk és viaſkodáſunk, tudni illik, az Lutheriſták 's Calviniſták, ſemmi ſzaladáſſal ki nem feſelhetnek belőllők. mivelhgoy, ha azokat helyén haggyuk, mellyeket ők ſem tagadnak; győzhetetlen Bizonyſágoknak erejétül arra-vitetünk, hogy az igaz Eccléſia nem egyéb az Római gyölekőzetnél. Annak okáért, az Pogányoknál nincs ereje azoknak az bizonyſágoknak, mellyek fondamentomúl vetik az Sz. Iráſból meg-magyarázott jeleit az Anyaſzentegyháznak. Azért, ő-ellenek másképpen kell viaskodni; a'mint elébbis meg-magyarázok. De azok-ellen, kik bé-vészik az Sz. Iráſt, erős bizonyitáſokat támaſzthatunk azokból az Jelekből. Haſonlatosképpen, a'kik az Görög Eccléſiát tévelygőnek nem eſmérik, tétovázhatnak ſok Bizonyſágok előtt. mert ennek Régiſégét, Papjainak *Succeſſióját*, és egyéb dolgokat forgathatnak: de a'ki az Görög Eccléſiának Hittúl-ſzakadáſát, az az, elébbi Hitinek változtatáſát 's Vjitáſát, Papjainak kövétſégek, és hivatallyok-kivül hágáſát és pártolkodáſat, az az, kövétſégeknek meg-ſzűnéſét el hitte; ſemmi *Exceptiót* és fogáſt nem talál, mellyel meg-

Supra, fol. 42.

játezotraſſa; és erőtlenné tégye az mi Bizonyſáginkat. Az Luther. és Calviniſta Atyafiak pedig, igenis vallyák, hogy az Görög Eccléſia elévelyedett. Mert, a'mint eléb † meg-mutatam, Négy, vagy Eot Articulusſon kivül, az Görög Eccléſia eggyért ért velünk. Azokban mind eggyezünk, mellyeket a'mi Vallaſunkban nem javallanak az Lutheriſták. Azokban pedig, mellyekben mi-tőllünk külömbőznek az Görögők, az Vjító Atyafiakkal ſem eggyeznek. Es nevezet ſzerént : hogy az Sz. Lélek nem csak az Atyától ſzármazik, mint az Görögők mondgyák, hanem egyenlőképpen az Atyától, és Fiútul, vallást tészen rólla az Auguſtána Confeſſio, leg-előbb, az Nicæabéli gyölekőzetnek, és Athanáſiuſnak hitiben. az * Helvétiai Confeſſióis, ugyan ezent tartya.

† *Supra, fol. 155.*

† *Confeſſ. Helver. art. 3 fol. 5.*

Ezeket meg-értvén, az Iſtennek Sz. Lelkét ſegitſégül hijuk, és kezdgyünk az Bizonyſágokhoz.

§. 1. Első Bizonyſág, az Eccléſiának Eotőnik Jeléből.

I. ARGVMENTVM.

Első Bizonyſág : Tagadhatatlan dolog, hogy, mikor az Kereſztyénſég ki-ſendűle, és gyökeret kezde verni az Nemzetſégek-között, Rómában igaz Hit, 's az Apoſtoli tudományon éppitteteti igaz Eccléſia vólt. és, csak azoknak gyölekőzeti érdemlette az Chriſtus Anyaſzentegyházának, és az Apoſtoli Eccléſiának nevét, mely ezzel eggyet-értett, és tanitott.

Bizonyos pedig azis, hogy, a' mely Hitet és vallást az Apoſtoloktul vőtt akkor az Római gyölekőzet, ugyan azont, éppen meg-tartotta és követte mind ez-ideiglen.

Tehát azis bizonyos, hogy az Római Eccléſia, igaz Apoſtoli Kereſztyén Anyaſzentegyház.

Az Bizonyſágnak Első Réſze, világoſon ki-terczik : I. Az Sz. Iráſból. Mert, Sz. Pál Apoſtol *a* hálát ád az Iſtennek, hogy az Rómaiak hiti, az egéſz világon el-terjedett, és hireſſé lőtt. Mert, a'mint Arany-ſzáju Sz. Iános irja, *b* noha ſok dolog vala Rómában, mely az Chriſtuſnak alázatos, és az emberek-előtt meg-vetett tanitáſától el-idegenitheti vala az Rómaiakat, ugymint, az világi pompa, birodalom, gazdagſág, dűcsőſſeg, az Pogány Cſaſzárok dűhőskődéſe, &c: de mindazáltal, oly erőſſen meg-gyökerezett vala bennek az igaz Hit, hogy vigaſztaláſára, és éppületire vólna ő-magának is Sz. Pálnak. Az igaz Hitmellé veti Sz. Pál : hogy, *c* tellyeſek Iſteni ſzeretettel's bőlcſeſéggel. sőt, minek-utánna azt paranczolta vólna, hogy, valaki Vjſágot tanit közőttők, és külőmbet annál, a'mit immár tanúltak vala, azt el kerűllyék : utánna veti, *d* hogy az ő engedelmeſſégeknek hire, az egéſz világot el-futotta. Chriſtus Vrunkis meg-jelenvén Sz. Pálnak, azt paranczolá : hogy *e* ki mennyen Ieruſalemből, mert ott nem veſzik az ő tanitáſát : hanem, az meſzſze-való Nemzetſégekhez kövétſégben kel menni. Es csak hamar az-után, magyarázván hová kellyen menni, azt mondá Vrunk: hogy, *f* Rómában kel ő rolla bizonyſágot tenni. Holott azt jelenti Vrunk : hogy, ha Ieruſalemben nem vőtték az ő tanitáſát; az Pogány népek bé-vészik, és nevezet-ſzerént Rómában. II. Az régi Doctorokis ezent bizonyittyák. Mert, a'mint eléb *g* meg-hallók, azt tanittyák : hogy, Sz. Péter prædikálláſával nevekedett Rómában az Chriſtus Eccléſiaja.

I.
a *Rom. 1. v. 9.*
b *Chryſoſt. ibid. verſ. 9.*
c *Rom. 15. v. 14.*
d *Rom. 16. v. 17. 19.*
e *Act. 22. v. 18. 21.*
f *Actor. 23. v. 11.*

2.
g *Supra, fol. 230.*

Az ő-utánna következő Püſpökőknek renditis [a] elő-hozzák, és azoknak vallâſâból eſmértetik az Apoſtoli tudományt. Végezetre, hogy egyébekrűl ne ſzóllyak, hallyad mit ir Tertullianus: [b] *Si Italiæ adjacet, habes Romam: unde nobis quoq; autoritas præſto eſt. Statu felix Eccleſia, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt. Vbi Petrus paſſioni Dominicæ adæquatur, &c.* III. és Vtólſzor: Az Atyafiak gyakran irják: [c] hogy, közel Eot-ſzáz eſztendeig, tiſztán meg-maradott az Római Pápák-mellett az igaz Hit. Calvinuſis azért mondgya, hogy az Régiek igen bóeſüllőtték az Római Eccleſiát, mert az egyſzer vőtt Tudománynak megőrzéſében, álhatatoſb vólt egyébeknél: [d] *Magnum Romanæ Eccleſiæ honorem ubiq; deferunt Veteres, reverenterq; de ea loquuntur. In Occidente, Sedes Apoſtolica, honoris cauſſa vocabatur. Hoc Romanæ Eccleſiæ plurimum addidit autoritatis, quod Doctrinæ ſemel traditæ, fuit aliis omnibus tenacior.*

Második Réſzét az Bizonyſágnak, Két erős, és győzhetetlen Ielenſéggel bizonyitom:

I. IELENSEG. Első Ielenſég: Kétſég-kivűl vetteretett; hogy az Apoſtolok idejétűl fogva, Eot, vagy Hat-ſzáz eſztendeig, változtatáſt nem tőtt az Római győlekőzet abban az Tudományban, mellyet az Apoſtoloktul vőtt vala.

Azis pedig nyilván vagyon: hogy, mind azokat, valamellyeket most az Római Eccleſiának vallâſában rágalmaznak az Atyafiak, ugyan azon formán mint most, akkoris hitte, követte, hirdette, és gyakorlotta az Római Eccleſia.

Tehât bizonyos dolog, hogy ſzinte ugyan azon Tudományban, és vallâſban maradott mind ez mai napig az Római Eccleſia, mellyet az Apoſtoloktul vőtt eleinten.

I. Az Ielenſégnek Első Réſzét, bizonyitom:

I. Azokkal az Tanukkal, kik Vrunk Szűletéſe-után Eot-ſzáz eſztendő-alatt éltenek. Ezek-kőzzűl némellyek oly távul mondgyák lenni az Római Eccleſiát az változtatáſtul, hogy tellyeſſéggel lehetetlennek itilik az ő el-ſzakadáſát, és tévelygéſre-jutáſát. Ezt tanittya Cyprianus Mártyr: [e] *Navigare audent Pſeudo-Epiſcopi ad Petri Cathedram, atq; ad Eccleſiam Principalem, unde Vnitas Sacerdotalis exorta eſt, à Schiſmaticis literas ferre: nec cogitant eos eſſe Romanos, ad quos perfidia habere NON POSSIT acceſſum.* Ezt tanittya Hieronymus: [f] *Scito Romanam fidem, Apoſtolica voce laudatam, hujuſmodi præſtigias non recipere. Etiamſi Angelus aliter annuntiet, quàm ſemel prædicatum eſt, Pauli autoritate munitam, NON POSSE mutari.* Ezt tanittya Sz. Agoſton: [g] *Numerate Sacerdotes, vel ab ipſa Petri Sede, & in ordine illo Patrum, quis cui ſucceſſit, videte. Ipſa eſt Petra, quam NON VINCVNT ſuperbæ Inferorum portæ.* Ezt tanittya Sz. Bernárd: [h] *Dignum eſt ibi potiſſimum reſarciri damna Fidei, ubi Fides NON POSSIT ſentire defectum. hæc quippe hujus prærogativa Sedis eſt.*

Vannak más rendbéli Régi Fő emberek, kik azt tanittyák: hogy ő idejekig, ſemmi Vjitáſt, és változtatáſt nem tőtt az Római Eccleſia; mellyel az egéſz Kereſztyénſég mind eggyet értett. Sz. Irenæus, [i] a'ki Polycárpuſt Sz. Iános Apoſtol Tanitványát látta, azt irja: hogy, az [k] Római Eccleſiához, ugy-mint minden Eccleſiának Fejéhez tartnak, valakik Kereſztyének. és abban meg-tartatott tiſztán az Apoſtoloktul vőtt Tudomány, mellyet kézrűl kézre adtanak az rend-ſzerént következő Pâſz-

torok.

a *Suprà, fol. 581.*
b *Tertulli. Præſcript. c. 36.*
c *Vide ſupr. 170.*
d *Calv. li. 4. cap. 6. n. 16.*
e *Cypr. Epi. 55 n. 90. alias l. 1 epi 3.*
f *Hiero. Apolog. 3 cõt. Ruff. cap. 4.*
g *Aug. to. 7. Pſalm. cont. partem Donati. fine.*
h *Bernard. Epiſt. 190. initio.*
i *Teſtatur l. 3. c. 3. n. 10.*
k *Verba habes ſuprà, fo. 581.*

torok. Tertullianus, majd ugyan egy űdőben élt Irenæuſſal. Ettűlis csak imént hallók: hogy ő idejébe, bódog állapattya vólt az Római Eccleſiának, mert az Apoſtolok vérével ôntőztetett Tudományt tartotta. Cyprianus Mártyr, ki Vrunk Szűletéſe-után Két-ſzáz eſztendővel élt, azt irja, a'mint hallók: hogy, ugyan el ſem tévelyedhetik az Római győlekőzet. Es Cornelius Római Pápának tudományt téſzen: hogy ő-vélle egy Eccleſiában, 's egyenlő értelemben vagyon. Mert, csak az lehet tagja az Eccleſiának, a' ki eggyet ért ő-vélle. Valaki pedig az Sz. Péter Székitűl elſzakad, nem lehet az Anyaſzentegyházban: [a] *Nobis Eccleſia Vna eſt, & individua concordia: [b] Te univerſi Collega noſtri, & communicationem tuam, id eſt, Catholicæ Eccleſiæ Vnitatem pariter & Charitatem probant. [c] Qui Cathedram Petri, ſuper quam fundata eſt Eccleſia, deſerit: in Eccleſia ſe eſſe confidit?* Optátus Milevitánus, és Epifánius, ezek-után éltek. Ezektűlis azt [d] hallók: hogy eggyezett mind az egéſz Kereſztyén világ az Római Pápákkal. és ezeknek egymáſ-után következő rendiből eſmérſzik-meg az igaz Tudomány. Athanaſius, Baſilius, Nazianzénus, Dámaſus, csak nem egy űdőben éltek, Vrunk Szűletéſe-után Három-ſzáz eſztendő-tájban. Ezekis nevezet-ſzerént az Római győlekőzetrűl azt mondgyák: hogy, ſemmiben ő idejekig az Kőzönſéges Eggyeſſégtűl el nem ſzakadott, az az, meg nem ſávált, és hamiſſággal nem elegyitette az Apoſtoli tudományt: [e] *Domino Sancto, Apoſtoli culminis Marco, Sanctæ Romanæ & Apoſtolicæ univerſalis Eccleſiæ Papæ. Optamus à veſtræ Sanctæ Sedis Eccleſiæ autoritate, quæ eſt Mater, & Caput OMNIVM Eccleſiarum, capitula Nicæni Concilii. [f] Nos nunquam ad rerum innovationem conſentimus. Fides apud nos non alia in Seleucia, alia Conſtantinopoli, & alia Romæ. [g] Fides (Romæ) recta erat jam antiquitus, & recta perſtat nunc etiam, nexu pio quodcunq; labens Sol videt devinctens, ut univerſi PRÆSIDEM mundi decet, Totam colit quæ Numinis concordiam.* Theodóſius, Gratiánus, és Valentiniánus Cſászár decrétomit az Egyházi hiſtoriából ez-előtt [h] hallók, melyben azt mondgyák: hogy, a'mely Hitet Sz. Péter Rómában hagyott, megtartotta azt Róma, ſzinte Dámaſus Püſpökig: [i] *Cunctos populos, quos Clementiæ noſtræ regit imperium, in tali volumus Religione verſari, quam Divum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis, Religio uſq; adhuc ab ipſo inſinuata declarat, quamq; Pontificem Damaſum ſequi claret.* E'hez aztis hozzá-vetik: hogy, valamikor Eretnekſégek támadtak az Nap-keleti Orſzágokban: [k] az Római Pápa, Feje lévén minden Papoknak, igaz itiletivel ki-gyomlálta mind azokat. Sz. Ambrús, Hierónymus, és Sz. Agoſton, Vrunk Szűletéſe-után, Négy-ſzáz eſztendőben éltenek. Ezekis bizonyſágunk, hogy ő idejekig tiſzta vólt az Római Eccleſia, és ôkis ennek társaſágát követték: [l] *Eccleſia Romana hanc conſuetudinem non habet, cujus typum, & formam IN OMNIBVS ſequitur. [m] Ego Beatitudini tuæ, id eſt, Cathedræ Petri, Communione ſocior: ſuper illam Petram, Eccleſiam ædificatam ſcio: Quicunq; extra hanc domum Agnum comedit, profanus eſt. Apud vos ſolos incorrupta Patrum ſervatur hereditas. ibi ceſpite terra fœcundo Dominici ſeminis puritatem centeno fructu refert. [n] Eſt ibi Sancta Eccleſia, ſunt trophæa Apoſtolorum, eſt Chriſti vera Confeſſio, eſt Apoſtolorum prædicata Fides. [o] In Romana Eccleſia, ſemper Apoſtolicæ Cathedræ*

a *Cypr. Epi. 57. mi. alias lib. 1. epi. 1.*
b *Epiſt. 45. n. 8. alias li. 4. epiſt. 8. Idem Epiſt. 52. ſupra citata.*
c *De unitat. Eccleſ. n. 15.*
d *Suprà fol. 581.*
e *Athanaſ. & Epiſcopi Ægypti, ad Marcii Papam, To. 2. edi. Comelt.*
f *Baſil. Epi. 72.*
g *Nazianz. Carmin. de ſua vita, n. 58. Damaſi verba habes ſuprà, fo 428.*
h *Suprà fol. 428.*
i *Cod lib. 1. Tit. 1. cap. 1.*
k *Inſt. Logi Alogi, f. 61.*
l *Ambr. l. 3. de Sacr. c. 1.*
m *Hieron. Epiſt. 57. ad Damaſ. & locis ſup. cit.*
n *Hieron. Epiſt. 18.*
o *Aug. Epi. 162.*

viguit Principatus. Annak-okáért Sz. Agoſton, Pelágius-ellen irván, Bonifácius Pápának küldi Könyvét, hogy, a' mit nem javall benne, le-törölteſſék: *a Beatiſſime, atq; venerande Papa Bonifaci: In Epiſcopatûs officio præeminens celſiore faſtigio, hæc ad Tuam dirigere Sanctitatem, non tàm diſcenda, quàm examinanda, &, ubi forſitan aliquid diſplicuerit, emendanda, conſtituí.* Másutt, *b* Melchiadeſt az Kereſztyénſég Attyának nevezi; Sózimuſt, *c* bőcsülletes Pápának, és az Apoſtoli ſzékben-ülő Püſpöknek hija. Es azt mondani: hogy *d* őtet az Eccléſiában tartoztattya az Római Püſpökőknek *Succeſſiója.* Ezek-után nem ſokkal élt Victor Vticenſis. Eo idejébennis, az Római hitnek eggyeſſégében maradott az egéſz világ. Annak-okáért, mikor Hunericus azt akarná, hogy az Afrikában lakozó Püſpökök meg-diſputálnának az Ariánuſokkal; azt feleli Eugénius Carthágobéli Püſpök: hogy, eléb az Római Eccléſiának tudtára adgya, mert ez Feje minden Eccléſiának: *e Sine Vniverſitatis aſſenſu, nos non debemus aſſerendæ Fidei noſtræ cauſſas aſſumere: Scribam Fratribus, præcipuè Romanæ Eccleſiæ, quæ CAPVT eſt Omnium Eccleſiarum.* Az Római Pápákis, Lucius 1. Sixtus 2. és Euſébius 1. azt irják: hogy, *f* Soha az Római gyölekőzet az Apoſtoloktul vött Tudományt, hamiſſággal nem elegyítette. Az Hatodik közönſéges Gyölekőzetben, Vrunk Szűletéſe-után, 680. eſztendővel, Agathó imigyen ir Heráclius Cſászárnak: *g Hæc Apoſtolica DEI Eccleſia, nunquam à via Veritatis, in qualibet erroris parte deflexa eſt.*

II. Ezen Ielenſégnek Első Részét, az Közönſéges Gyölekőzeteknek bizonyſágából meg-erőſíthettyük. Mert, hogy az *h* Hétedik közönſéges Gyölekőzetről ne emlekezzem, mivelhogy ezt az Vjitók nem akarják bévenni; Hat nevezetes Gyölekőzete volt az régi Eccléſiának: Első, NICÆABAN, Sylveſter Pápa idejében, Ariuſ-ellen, *i* Vtunk Szűletéſe-után, 325. eſztendőbe. Ebben, 318. Püſpők gyölt-egybe. Második: Vtunk Szűletéſe-után, 381. eſztendőben, Dámaſus Pápa idejébe, CONSTANCZINAPOLYBAN lőn, Macedonius-ellen, melyben; 150. Püſpők volt. Harmadik: 431. eſztendőben, Cæleſtinus Pápa idejében, Neſtorius-ellen, EPESOMBAN. Ebbennis, közel Három-ſzáz Püſpők volt. Negyedik: 451. eſztendőben, Leo Pápa idétt, CHALCEDONBAN. Ittis, közel Hat-ſzázan gyöltek az Püſpőkők, Dióſcorus és Eutyches-ellen. Eotódik: 542. eſztendő-tájban, Agapetus, Sylverius, Vigilius Pápák idejében, 160. Püſpöktűl tattaték CONSTANCZINAPOLYBAN, amaz ſok viſzſzavonaſſzerző Három Capitulomoknak el-igazitáſára. Hatodik: kezdeték 680. eſztendőben, & CONSTANCZINAPOLYBAN, Agathó Pápa idejében, az Monoteliták-ellen. mely alatt, 166. Egyházi ſzémelyeknek nevet 's keze-iráſát olvaſſuk.

Mind ezek az Hat közönſéges Gyölekőzetek, az Római Pápákkal, egy Hitben, és egy valláſban vóltanak. Mert, noha ő-magok az Pápák, ſzemelyek-ſzerént nem meutenek az Gyölekőzetekben: de Követeket oda küldötték; és, a' mint máſutt *l* mondám', elöſzöris az Római Pápa Követi irták neveket az Conciliomok végezéſe-alá. Bizony, ha az Római Eccléſia meg-veſztegette, és el-változtatta vólna az Apoſtoli tudo-

mányt,

a *Aug. ſ. 7. lib. 1. contr. Duas Epiſt. Pelag. c. 1.*
b *Aug. Epi. 162.*
c *Epiſt. 157. Vide ſupra, fol. 176.*
d *Supra, fol. 375.*
e *Victor. l. 2.*
f *cauſſa 24. qüeſt. 1. Can. A Recta. & duobus ſeqq.*
g *In ſexta Synodo, Actione 4. Et approbatur, Act. 6.*

II.

h *Nicen. 2. ſub Adrian. cot. Iconom.*
i *Baronius his annis, quos annotavi.*

Ex Epiſtolis S. Gregorii liquet, orbis Eccleſias cum Romana comunicaſſe.
k *In Trullo, hoc eſt, ut Baron. Tom. 8. ſub Cappulà ſacri Palat.*

l *Logi alogi. fol. 30.*

mányt, és bálványozáſra 's temérdek tévelygéſre jutott vólna: ſoha az Kereſztyén világnak gyölekőzeti, az ő Kövétt tárſaſágokban nem fogadta vólna. De nem cſak bé-fogadták, hanem, a'mint eléb † mondám, az Nicæabéli, és Chalcédoni Gyölekőzet, ugyan kérve kéri az Pápát, hogy Feje lévén az Conciliomnak, meg-erőſíteſſe az ő Végezéſeket. Ennekfölőtte, azt rendelék: hogy, * Soha ſemmi ereje ne légyen annak az Egyházi gyölés Végezéſének, valamellyet az Római Pápa meg nem erőſſít. Vgyan ezen Gyölekőzetek végezék aztis, ugymond † Iuſtinianus Cſászár: hogy az Római Pápa, Első, és Leg-főb minden Papok-közőtt. Itillye meg akárki, ha illyen bőcsűllettel tiſztelték vólnaé az Pápát ezek az Sz. Gyölekőzetek, hogy ha az Apoſtoli tanitáſtul, és az Kereſztyén világnak Közönſéges Vallaſátul, akkor immár el-ſzakadott vólna az Római gyölekőzet.

III. Az el-pártolt Atyaſiaknak itileti, bizonyſágunk ezen dologban. Mert, ez-előtt magoktúl hallók: hogy, * Eot ſzáz eſztendéig Vrunk Szűletéſe-után, meg-maradott tiſztán az Apoſtoli tudomány, és cſak iméntis mondá Calvinus: hogy az Római Eccléſia, mindeneknél keménvebben óltalmazta azt az Hitet, mellyet egyſzer bé-vött.

MASODIK Részét az Első Ielenſégnek, ugyan kézzel tapaſztalható Bizonyſágokkal meg-mutathattyuk. Es bár békét haggyunk az Atyaſiak tulajdon vallaſának: kik eſzekben vévén, hogy velűnk eggyet-értnek az Sz. Doctorok, azt vitattyák: *a* hogy, az régi Sz. Atyák eggyűl-eggyig tevelvegtek: *b* az Sz. Gyölekőzetek meg-cſalatkoztak. Annak-okáért, cſak nem ugyan azon ſzókkal azt mondgyák ókis, a'mit Eutyches: *c Patrum, qui in Nicæno, & Epheſino Concilio congregati ſunt, expoſitioni conſentimus. Si verò contingeret eos alicubi errare; hoc non ſuſcipimus. Solas autem Scripturas inquirimus, Patrum expoſitionibus firmiores.* Arrúl ſe ſzóllyunk bátor, hogy nevezet-ſzerént ſok dolgok vannak az *d* régi Gyölekőzetek végezéſiben, mellyekért minket igen ſzidnak 's káromlanak az Atyaſiak: Hanem, mivelhogy az Atyaſiakis egyéb Sz. Doctorok-fölőtt bőcsűllik Sz. Agoſtont; és azt irják: hogy, *e* az ő idejéiglen, tiſztán, és változtatáſ-nélkűl maradott az Apoſtoli tudomány: Az régi Sz. Iámborokis, Sz. Agoſtonnak életét, és Iſteni bőlceſeſégét oly nagyra viſzik, hogy őtet Sz. Hieronymus az régi Hitnek erős bajnakjának; Sz. Bernárd, az Eretnekek pőrőlyének; Paulinus, az Eccléſiának gyertya-tartójában ſzépen fényeskedő fáklyának merték nevezni; sőt azt irja Sz. Gergely, hogy az ő iráſi, ollyak az Sz. Agoſton könyveihez, mint a' korpa az ſzép tiſzta liſzthez: Tekintsük-meg azért, egynehány dologban, Mit vallott Sz. Agoſton idejében az Kereſztyénſég? és nem valami homályos árnyékokból, hanem az maga iráſából mennyűnk ennek-végére.

Az Szenteknek, ſzinte ugy könyörgött Sz. Agoſton; mint ſzinte mi: *f Sanctus Cyprianus, jam corpore non aggravante animam, ſereniùs perſpicit Veritatem: adjuvet itaq; nos Orationibus ſuis, ut donante Domino, bona ejus imitemur. g Orationibus Cypriani adjutus, diſcam per ejus literas. Iam ipſe luce Veritatis perfuſus, ex illa ubertate, hæc noſtra quæ videntur eloquia, tanquam rudimenta*

derideat.

† *Supra, fol. 173. 175.*
* *Supra, fol. 173. Logi Alogi, fol. 105.*
† *Supra, fol. 175. Logi Alogi, fol. 61.*

III.

* *Supra, fol. 170.*

a *Supra, fol. 147. 306.*
b *Supra, fol. 97.*
c *Coci. Chalced. Acti. 1.*
d *Supra, fol. 174.*
e *Supra, fol. 147. 170. Hier. Epiſt. 25. inter Auguſtin. Bern. Serm. 80. in Cant. Paulin. Epi. 31. inter Auguſt. Greg. libr. 8. Epi. 37.*

SANCTORUM INVOCATIO.

f *Tom. 7. lib. 7. De Bapt. cot. Don. c. 1. & lib. 1. c. 17.*

deridet. a *Frequentatur ore Christiano, cùm sæcniq; Sanctorum humilis commendat, & dicit, Memor mei esto.* b *Palladia ad S. Martyrem Stephanum orare perrexit.* c *Populus Christian⁹, memorias Martyrum religiosâ solemnitate concelebrat: & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur, atq; Orationibus adjuvetur.* d *Injuria est pro Martyre orare, cui nos debemus orationibus commendari.* e *Sancta Maria succurre miseris, juva pusillanimes, &c.* Es a'mint Sz. Agoston könyörgött az Szenteknek : azonképpen Cypriánusis, *De stella, & Magis, n.8. De mortalitate, n.49. Epist.57. n.14.* Sz. Ambrúsis, *Tom.1. lib. de Viduis. Tom. 3. Serm. 93. in SS. Nazar. & Cels. Tom.4. Orat.2. Præparat. ad Missam, &c.* Ennekfölötte: az Szentek tetemèhez-való szarándokságot javallya Sz. Agoston, *Epist.137.* és Csudákatis számlál nem csak ott, de, *Lib.22. Civit. DEI, cap.8.* mellyek az Szentek tetemínél léfznek.

Az Halottakért imádkoztak közönségesen az Hivek, Sz. Agoston idétt: f *Orationibus Sanctæ Ecclesiæ, & Sacrificio salutari, & Eleemosynis, quæ pro eorum Spiritibus erogantur, non est dubitandum, Mortuos adjuvari.* g *Neq; negandum est, Defunctorum animas, pietate suorum viventium relevari, cùm pro illis Sacrificium Mediatoris offertur, vel Eleemosyna in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui, cùm viverent, ut hæc sibi prodessent, meruerunt. Est enim quidam vivendi modus, nec tàm bonus, ut non requirat ista post mortem; nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, ut ista non requirat: & est rursum talis in malo, ut nec his valeat, cùm hæc vita transierit, adjuvari.* h *Genere vitæ, quod gessit quisq; per corpus, efficitur, ut prosint, vel non prosint, quæcunq; pie pro illo fiunt, cùm reliquerit corpus. In Machabæorum libris legimus, oblatum pro Mortuis sacrificium: Sed etsi nusquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parva tamen est universæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, autoritas. In precibus Sacerdotis, quæ Domino DEO ad ejus Altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio Mortuorum.* i *Pro Defunctis quibusdam, vel ipsius Ecclesiæ, vel quorundam piorum, exaudiatur oratio: sed pro his, quorum in Christo regeneratorum, nec nimis adeò vita in corpore male gesta est, ut tali misericordia judicentur digni non esse, nec nimis adeo benè, ut talem misericordiam reperiantur necessariam non habere.* k *Oblationes pro Spiritibus dormientium, quas jurè aliquid adjuvare credendum est, ne sint sumptuosæ.* l *Martyres ad ipsam Mensam non sic commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus; sed magis, ut orent ipsi pro nobis.* Egy szóval, Aëriust Eretnek embernek tartotta Sz. Agoston, m mivelhogy az Halottakért-való könyörgést haszontalannak itilte. Aztis irja: hogy, n mikor az ő Annya halálán vólt, csak azon kérte ötet, hogy az Oltárnál ő-rolla emlekezet lenne. Aztis ezek-mellé veti: hogy, Purgatórium tűzére kel menni azoknak az fogyatkozásoknak, mellyekért itt nem lakoltunk: o *Qui agrum suum non coluit, & spinis opprimi permisit, post hanc vitam habebit, vel ignem Purgationis, vel Pœnam æternam.* p *Hi, qui temporalibus pœnis digna gesserunt, per fluvium igneum, & vada ferventibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & perseverandi mora.* Nem csak Sz. Agoston javallya pedig az Halottakért-való imádságot : de Sz. Ambrúsis, *Tom.3. Orat. Funebri, in obitum Fratris Satyri, & de exitu Theodosii. Tom. 4. Orat.1. Præparat. ad Missam.* Cyprianus, *Epist. 66. n.13.* Tertullianus, *de Monogamiá, cap.10. n. 77. De Corona Militis, c.3. n.36. Exhortat. ad Castitatem, cap. 11. n. 56.*

a *21. Civit. c.27. sub fin.*
b *Aug. 22. Civit. cap.8.*
c *Tom. 6. li. 20. cõt. Faust. cap. 27.*
d *Tom. 10. Serm. 17. de verb. Apost.*
e *Tom. 10. Serm. 18. de Sanctis, qui est 2. de Annuntiatione.*

PURGATORIUM.

f *Tõ. 10. Ser. 32. de verb. Apost. Repetit Serm. 17.*
g *Tõ. 3. Enchirid. c. 110*
h *Tom. 4. de Cura p mortuis, cap. 1.*
i *21. Civit. cap. 24.*
k *Epist. 65.*
l *Tõ. 9 tract. 84. in Joan.*
m *Supra fo. 261.*
n *Aug. tõ. 1. lib. 9. conf. c. 12. & 13. Verba Vide supr. f. 334.*
o *Tom. 1. li. 2. de Genes. contr. Manich. c. 20.*
p *Tõ. 10. lib. 50. Homil. Hom. 16.*

Noha azért Sz. Agoston, az tisztulásnak, és az Purgatóriumban-való kinoknak módgyárul, szinte oly bizonyost † nem mér mondani : de hogy sokan höltök-utánnis kínok-által tisztogattatnak, és ezeket segithetik az Hivek, soha kétesse nem tötte.

† *Tõ. 3. Enchirid. c. 69. Et 21. Civi. cap. 26.*

ROMANA ECCLESIA.

Az Római Ecclésiát, és Római Pápát, mely bőcsülletbe tartotta Sz. Agoston, és az ő idejében-való Ecclésia, csak nem régen meg-hallók.

IMAGINES.

Az Szent Képekről mit irjon, ezután meg érted az Alvinczihez irt Első Levélből.

MERITA.

Az Jó Cselekedeteket Isten előtt, érdemeseknek vallotta Sz. Agoston: a *Vita bona nostra, nihil aliud est, quàm DEI Gratia. Sine dubio & Vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, DEI gratia est. & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa, cui datur. Sed illa cui datur, tantummodò Gratia est : hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium ejus est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro justitia.* b *Vita æterna, Meritis præcedentibus redditur : tamen, quia eadem Merita, quibus redduntur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam; etiam ipsa Gratia nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratis datur, non ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa Merita, quibus datur.*

a *Tom. 7. de Gratia & lib. arbi. c. 8.*
b *Epist. 105.*

INCERTITUDO SALUTIS.

Hogy az ember, a' mig itt él, nem bizonyos az maga üdvösségérül : Azért jó reménségben kel élni, de nem félelemnélkül, sok helyen nyilván vallya Sz. Agoston. c *Asserimus, donum DEI esse Perseverantiam, qua usq; in finem perseveratur in Christo. Utrum quisq; hoc munus perseverantiæ acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum est.* d *De vita æterna, quam filiis promissionis promisit DEVS, nemo potest esse securus, nisi cùm consummata fuerit ista vita:* e *Quis ex numero Fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero Prædestinatorum se esse præsumat? Utile hoc secretum, ne fortè quis extollatur : sed omnes, etiam qui bene currunt, timeant, dum occultum est quo perveniant, &c.* f *Quis hominum se in actione, profectuq; justitiæ perseveraturum usq; ad finem sciat, nisi aliqua revelatione ab illo fiat certus, qui de hoc non omnes instruit?* g *Lucernæ sunt omnes homines, quia accendi possunt, & extingui.*

c *Tom. 7. de Bono perseverantiæ, cap. 1.*
d *Ibid. c. 22.*
e *Eod. Tom. de Corrept. & Gratia, cap. 13.*
f *11. de Civit. cap. 12.*
g *Tract. 23. in Joan. init.*

SOLA FIDES.

Aztis nagy bizonnyal irja Sz. Agoston : hogy, az embernek Megigazulása, csak magán az Hit-által nem történik: h *Ipsam Fidem non facit utilem, nisi Charitas. Sine Charitate quippe, Fides potest quidem esse, sed non & prodesse.* i *Iam de Amore quid dicam? sine quo Fides nihil prodest.* k *Epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Judæ, contra eam maximè diriguntur intentionem, ut vehementer adstruant, Fidem sine Operibus NIHIL prodesse : sicut etiam ipse Paulus, non quamlibet fidem, qua in DEVM creditur, sed eam salubrem definit, cujus opera ex dilectione procedunt.*

h *Tõ. 3. li. 15. Trinit. c. 18.*
i *Tõ. 3. Enchiridii, c. 8.*
k *Tom. 4. de Fide & Operib. c. 14.*

SACRAMENTA.

Sz. Agoston, Hét Sacramentomot vallott lenni. Mert, az Keresztségről, és Vr Vacsorájárul emlekezik, *Epist. 118. cap. 1. Lib. 3. de Doctrina Christianâ, cap. 9.*

l *Tõ. 7. lib. 2. cont. lit. Petilia. c. 104. Insinuat id. li. 5. de Bapt. cap. 20. l. 15. Trini. c. 26.*

Az Sz. Olajjal-való Bérmáláſrul, igy szóll : l *In hoc unguento, Sacramentum Chrismatis vult interpretari; quod quidem in genere visibilium Signaculorum, Sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.*

Az Papi ódozást, az Keresztség-mellé veti, és azt mondgya : hogy,

ha hertelen betegſégében meg-némúl, a'ki ennek-élőtte meg-akart kereſztelkedni; ha ſzinte nem ſzólhatis, meg kel őtet kereſztelni: vagy, ha eléb meg-kereſztelkedett, meg-kel ódozni; * *Quæ autem Baptiſmatis, eadem Reconciliationis eſt cauſſa, ſi fortè pœnitentem ſimiendæ vitæ periculum præoccupaverit.* Aztis e'hez veti: hogy az Papnak, tellyeſſéggel minden rejteket lelki eſméretűnknek meg kel mondani: a *Ad te venire roges Sacerdotem, & facias ipſum conſcientiarum tuarum participem.* b *Antequam confiteretur, occultus erat; cùm confitetur, procedit de tenebris ad lucem.* c *Conſcientia ſanem colligit: confitere, exeat in Confeſſione.* Végezetre, azt irja: hogy az Egyházi ſzolga, Biróvá tétetett Iſtentűl az bűnnek bocſánattyába, *20. Civit. cap. 9. ante medium.*

Az Papi ſzenteléſt, az Kereſztſég-mellé veti: d *Vtrumq; Sacramentum eſt, & quadam conſecratione utrumq; datur: illud, cùm Baptizatur; iſtud, cùm Ordinatur. ideoq; in Catholica, utrumq; non licet iterari.* e *Sicut redeuntes, qui priùs quàm recedunt, Baptizati ſunt, non rebaptizantur: ita redeuntes, qui priùs quàm recedunt, Ordinati ſunt, non utiq; rurſus Ordinantur: ſed, aut adminiſtrant, quod adminiſtrabat, ſi hoc Eccleſiæ utilitas poſtulat; aut, ſi non adminiſtrant, Sacramentum Ordinationis ſuæ tamen gerunt.* f *Si fiat Ordinatio Cleri, ad plebem congregandam; etiamſi plebis congregatio non ſequatur, manet tamen in illis Ordinatis, Sacramentum Ordinationis.*

Az Házaſſágotis Sacramentomnak tartotta Sz. Agoſton: g *Bonum Nuptiarum, per omnes gentes in cauſſa generandi eſt, & in fide caſtitatis. Quod autem ad populum DEI pertinet, etiam in Sanctitate Sacramenti, per quam, nefas eſt, etiam repudio intercedente, alteri nubere, dùm vir ejus vivit.*

Végezetre: az Vtólſó Kenetnek Szentſégétis, az Sz. Iakab leveléből bizonyittya, *Tom. 9. libr. 2. de Viſitat. Infirmor. cap. 4. Tom. 10. Sermon. 215. de Tempore.*

Az Vr Vacſorájárul, ugyan azont hitte 's tanitotta Sz. Agoſton idejében az egéſz Kereſztyénſég, a'mit moſt mi tanitunk: I. Hogy az Pohárban vizet kel elegyiteni az bor-kőzzé: h *In Euchariſtia, non debet ſola aqua offerri, ſed Vinum cum Aqua mixtum.* Vgyan ezent irják. Cyprianus, *Epiſt. 64. ad Cæcilium, n. 7.* Irenæus, *lib. 4. cap. 57. n. 2. & quos in eum locum citat Venardentius, Ambroſius, Hieronymus, Iuſtinus, Clemens, &c.* II. Hogy az Vrunk Teſtét, nem csak lélekkel, hanem ugyan Szájalis veſzűk az Vr Vacſorájában: i *Chriſtum IESVM, Carnem ſuam nobis manducandam, bibendumq; Sanguinem dantem, fideli corde, atq; ORE ſuſcipimus. quamvis horribilius videatur, humanam carnem manducare, quàm perimere.* III. Hogy, minek-előtte az ember magához véſzi az Vr Vacſoráját, jelen vagyon az Vrnak Sz. Teſte: Azért, imádni kel eléb; és ugy kel venni: k *Carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit. nemo autem illam Carnem manducat, niſi priùs ADORAVERIT. Non ſolùm non peccamus Adorando, ſed peccamus non adorando.* l *Manibus ſuis ferebatur. Hoc quomodo poſſit fieri in hominibus, quis intelligat? quis enim portatur manibus ſuis? Quomodo intelligatur in ipſo David, ſecundùm literam non invenimus: in Chriſto autem, invenimus. Ferebatur enim Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans Corpus ſuum, ait: Hoc eſt corpus meum. ferebat enim illud Corpus in manibus ſuis.* IV. Hogy az Chriſtus Teſtét,

az

* *Tom. 6. de Adult. Conjugiis, c. 28.*
a *Tom. 9. lib. 2. De Viſitat. infirm. cap. 4.*
b *Tō. 9. trac. 22. in Joan.*
c *Tom. 8. in Pſal. 66. in illud: Lætetur, & exultent...*
d *Aug. tō. 7. lib. 2. contr. Epiſt. Parmen. cap. 13.*
e *Tom. 7. de Bapt. contr. Don. l. 1. c. 1. Vide Logi Alogi, f. 62.*
f *Tom. 6. de Bono Conjugal. cap. 24.*
g *Tom. 6. de Bono Conjugal. cap. 24. Similia tō. 7. lib. 1. De Nuptiis, ca. 10.*

DE COENA DOMINI.

h *Tom. 3 de Eccleſia. Dogmat. ca. 75. lib. 4. de Doctri. Chriſt. cap. 21.*
i *Tom. 6. li 2. cont. Adverſarios legis, cap. 9.*
k *Tom. 8. in Pſal. 98. in illud: Adorate ſcabellum.*
l *In Pſal. 33. Cōci. 1. fine.*

az Gonoſzokis véſzik, noha nem üdvöſſégekre: a *Carnem Chriſti, & Sanguinem Chriſti, non edamus tantùm in Sacramento, quod & multi mali: ſed uſq; ad ſpiritus participationem manducemus, & bibamus. Multi nobiſcum manducant & bibunt Sacramenta, qui habebunt in fine æterna tormenta.* b *Adducti ad mensam Chriſti, accipiunt de corpore, & ſanguine ejus: ſed adorant tantùm, non etiam ſaturantur, quia non imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur eſſe pauperes.* c *Vt Iudas, ſic quiſq; indignè ſumens Dominicum Sacramentum, non efficit, ut quia ipſe malus eſt, malum ſit; aut quia non ad ſalutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini, & Sanguis Domini, nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apoſtolus: Qui manducat indignè, judicium ſibi manducat.* V. Bolondſágnak itili Sz. Agoſton azt mondani: hogy, az Chriſtus Teſte mindenütt jelen légyen: d *Noſter Panis, certâ conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur. Vobis per fabulam veſtram, in eſcis omnibus Chriſtus ligatus apponitur.* e *Secundùm hanc formam, non eſt putandus ubiq; diffuſus Chriſtus. Non eſt enim conſequens, ut quod in DEO eſt, ita ſit ubiq; ut DEVS. Nam & de nobis Scriptura dicit, quòd in illo vivimus, movemur, & ſumus: nec tamen ſicut ille, ubiq; ſumus. Vna ergò perſona, DEVS & Homo eſt; & utrumq;, eſt unus Chriſtus IESVS: ubiq;, per id quod DEVS eſt; in cælo autem, per id quod Homo.* VI. Az Kenyérnek el-változáſáról, igy ſzóll Sz. Agoſton: f *Ante verba Chriſti quod offertur, Panis dicitur: ubi Chriſti verba deprompta fuerint, jam non panis dicitur, ſed Corpus appellatur.* g *Nos autem, in ſpecie Panis & Vini, quam videmus, res inviſibiles, id eſt, Carnem & Sanguinem honoramus. cum fideliter fateamur, ante conſecrationem Panem eſſe & vinum, quod natura formavit, poſt conſecrationem verò, Carnem Chriſti, & Sanguinem, quod benedictio conſecravit.*

A'mint ezekben az egynehány derék Articulusokban meg-mutatám, Sz. Agoſtonnak, és az ő idejében-való Eccléſiának velünk eggyeſſégét: azon formán egyéb Agazatokban, kűnyű vólna azt meg mutatni. Es ugyan ezen formán, az Nagy Sz. Gergelynek, Cypriánuſnak, Ambrúſnak, Hierónymuſnak, és egyéb Szenteknek iráſibannis, a'mi Tudományunknak derék fondamentomit fel-talállyuk. De ettűl az munkától nagy teſzre meg-mentettek minket Illyricus Flaccus, és az ő társai az Magdeburgi Centuriákban. Mert Vrunk Szűletéſétűl-fogva, 1300. eſztendeig, minden Száz eſztendőben fel-jegyzették a'mi Tudományunknak, és Szer-tartáſunknak meg-maradáſát. Ezt meg láthatod minden Centuriában: *Cap. 4. de Doctrina. Cap. 5. de Hæreſibus. Cap. 6. de Cæremoniis. Cap. 7. de Gubernatione Eccleſ. Cap. 10. de Doctoribus.*

Mind ezekből ki-tetczik, hogy azon Tudomány vagyon moſtan az Római győlekőzetben, mellyet az Apoſtoloktul vőtt, és, az első Eot-ſzáz eſztendőben tiſztán megis tartott. Mert, ez világi dologbannis, ha valamely őrökſégrűl meg akarnád bizonyitani, hogy tiéd, és nagy őſeidrűl ſzállott reád; erőſseb bizonyſágot erre nem találnál, mintha meg-mutatnád azoknak vallaſából, kik mi előttünk éltek, hogy ez az jószág az te Atyádra Nagy-atyádrul ſzállott, erre pedig az ő Attyarúl, és mind ſzinte az jószág keresőig fel-vinnéd Nemzetſégedben maradott uraſágar.

Második Ielenſége: hogy az Római Eccléſia el nem ſereberélte,

a *Tō. 9. trac. 27. in Joan. ſub finem.*
b *Epiſt. 120. cap. 27.*
c *Tō. 7. lib. 5. de Baptiſ. cont. Dona. cap. 8.*
d *Tom. 6. li. 20. col. 1. auſ. cap. 13.*
e *Epiſt. 57. ad Dardanum.*
f *Tom. 10. Serm. 23. de verbis Domini.*
g *Refert Proſper, lib. ſententiarū, ex Aug. Et habetur de Cōſecrat. diſt. 2. Can. Nos autem.*

sem meg nem változtatta az Apostoloktul vött tudományt, hanem abban mind ez-ideiglen meg-maradott.

II. JELENSEG.

Az igaz Tudománynak el-változtatása, és kiváltképpen afféle utálatos állapotra való forditása, mint szörnyitik az Atyafiak az Római gyoleközetnek tudományát, oly titkon nem lehetett, hogy az Hivek-közzül senki észébe ne venné, senki ellene ne állana, senki az változtatásnak kezdetit, módgyát, futamattyát, gyarapodását, fel ne jegyzené.

Bizonyos dolog pedig, hogy az régi Szent Jámborok közzül, senki az Római Ecclésiában valami Vjitást, és Hitrül-szakadást nem emlitett, nincsis oly ember, a'ki az régi Historiákban csak forsátis találhassa, az Római Ecclésiában lött változásnak. *Ergo, &c.*

1. *1. Corint. ii. v. 19.*

Az Kötésnek Elsö Része, ki-tetczik: I. Abból; Mert az Eretnekségeket, és Hitben-való pártolásokat, azért szenvedi-el az Vr Isten, hogy meg-próbáltassanak, és meg-esmértessenek az Istennek hivei. Ez pedig külömben nem lehet, hanem ha az Szakadások és ujitások-ellen támadnak 's tusakodnak, a' kik az igaz Vallásban álhatatosan maradnak. II. Az mely Tudomány sokakra el-terjedett, és régi szokásból meg-gyökerezett, lehetetlen dolog, hogy közönségesen mindenütt meg-változtassék, és senki észében ne vegye, se ne sajnállya, se emlekezetre fel ne jegyezze, Kiáltal, mi üdöben, mely helyen, mi modon, minémü dolgokban történt légyen ez az Vjitás; kiváltképpen ha igen nagy az változás. Példából ezt jobban meg-érthettyük: Ha most valamely Ország el-állana az Keresztyén hitrül, és vagy Törökké lenne, vagy Pogányok módgyára tulkokkal áldoznék az Bálványoknak, kisebbet mondok: ha most egy Luther hiten-való Város, Sz. Háromság tagadóvá lenne, a'vagy az régi Igazságra viszsza-térne: vallyon oly titkon lehetneje, hogy senki észébe se venné, ki tanitásából, minémü rendel 's moddal ment légyen véghez ily nagy dolog? Hogy ha azért az Mise-mondás, az Szentek tiszteleti, &c. szinte ollyan Bálványozás, mint az Pogány vakság: vallyon's ki hiheti el, hogy az egész Világ, az Apostoli tudománynak tiszta sága-mellől, erre az nagy változásra ugy ment, hogy soha senki ne tudgya, mely üdöbe, melyik Pápától vólt ezeknek eredeti? Hiszem elöször prædikállani, és tanitani kellett; meg kellett szép szóval babonázni és bámitani az sokaságot, hogy el-álván az régi szokás-mellől, Vj formát kezdene. Az tanitás pedig oly titkon nem lehet, hogy azt senki észébe nem vehetné. III. A'ki meg-gondollya az Régi fö Doctoroknak vigyázását, és az Tévelygések-ellen-való szorgalmatos viaskodását: el nem hitetheti magával az igaz Tudománynak oly alattomban-való változását, hogy soha senki ezt csak vélekedéssel, és homály-által se sajditaná. Mert, Egy az: hogy, Oly Bölcs, tudós, fö emberek vóltak az Keresztyénségben, kiváltképpen Vrunk Születése-után, Négy-száz, Eot-száz, Hat-száz esztendö tájban, hogy künyen akármely kicsin Szakadástis észekben vehettek vólna. Ezek pedig oly bátrak vóltanak az Igazságnak óltalmazásában, hogy senkinek nem nézvén személyét, vagy hatalmasságát, szembe mertek vólna állani az Pápávalis; minthogy az hatalmas és dühös Császárokkal, kik Ariustul-meg csalattak, igenis szembe-állottak. Oly vigyázók vóltanak, hogy, ha csak egy Faluban vóltis valamely Tévelygés, mindgyárt fel jegyzették. Mint hihessem azért, hogy Filástrius, Epifánius, Theodorétus, Eusébius, Sz. Agoston,

2. *Aug. Tö. 6. Haresi. 87.*

3.

Agoston, és egyebek, akármely kicsin dologrul, sőt, a'mint eléb † hallók, csak egy Szórul támadott pártolkodástis fel-jegyzettek: és csak az Római Ecclésiának, ily nagy temérdek Hit változtatásában löttek némákká? Vallyon's, oly rejtek-hely valaé Róma, hogy, a' mi ott történt, senkinek fülébe nem akadhatna? vagy, oly el-veretett ember vólte az Római Pápa, hogy csak reá sem kellett tekinteni az ö cselekedetire? a'vagy oly kicsin dolgok vóltaké, a' mellyekben változást tött (ha tött valamiben,) mellyek az Bölcs embereknek szeme-fénye-elöttis el-rejtezhettek? El hiszszük, hogy az tegnap született vakondakok, és baglyok, meg-láthatták az Római Ecclésiának mocskait, mellyeket amaz nagy elmejü, fö Tudós Emberek, kiknek vizet sem adhatnának, mind valamenyin ez-ideig vóltak az Lutherista, és Calvinista Kiáltók, ezt meg nem láthatták? vagy ha látták, hogy el-titkolták? Vrokat el-árulták az ö tisztessége-mellett mezöre nem szálván, bajt nem viván? Soha, bizony, a'ki olvassa az Ecclésiának historiáját, és azt az nagy vigyázást, mely az Anyaszentegyházban volt az Vjitásokra, el nem hitetheti magával, hogy senki ily temérdek változtatást észébe nem vött vólna. IV. Bizonyságink ebben az dologban, az Régi Doctorok, kik azt mondgyák: hogy, az Eretnekség soha külömben nem támadhat, hanemha valaki, bizonyos helyen, és bizonyos üdöben, el-szakadván az eléb meg-gyökerezett Vallástul, pártolkodást szerez: a *Quæ unquam Hæresis, nisi sub certo nomine, certo loco, certo tempore ebullit? quis unquam Hæreses instituit, nisi qui se prius ab Ecclesiæ, Vniversitatis, & Antiquitatis consensione discrevit?* b *Ecquid verisimile est, ut tot, ac tanti in unam Fidem erraverint? Nullus inter multos eventus, est unus exitus: variasse debuerat error doctrinæ Ecclesiarum. Ceterum, quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed traditum.* Mutassák-meg azért az Atyafiak; Kicsoda? holott? mi üdöben zavarta fel az Római Ecclésiának tiszta igaz Tudományát? Nem tudgyák? Mit kötödnek tehát módnélkül?

† *Supra, fol. 85.*

4. *De sola Pascha celebratione, vide Euseb. lib. 5. cap. 26.*

Masodik Részét Kötésünknek, künyü meg-bizonyitani. Ez világi dolgokban, ha valakit bé-vádolsz vetkéért, arra köteleztetel, hogy helyét, 's idejét adgyad, mikor cselekedte azt, a' mirül ötet vádolód: emberét mutassad, a'ki látta, hallotta, tenéked mondotta azt, a' mivel ötet terheled. Ha ezekben tétovázni kezdesz, mint a' kik Susánnát vádollyák vala: ottan minden patvarodnak nyaka szakad, és gyalázatos pironsággal búvát látod hazugságodnak. Ezt az közönséges Igazságnak regulájat, akarjuk mis követni. Az Atyafiak erössen vádollyák az Római Ecclesiát: hogy, noha régen Christusnak vala jegyezve, és az igaz Tudománynak legy-gyürüje kezében bizattatott vala: de hitirül el-feletkezvén, Antichristus latrává tötte magát, és az ö Vö-legényétül reá-bizatott drága kincseket el-tékozlotta. Gyalázatos, és terhes vádolás ez, mélto az örök tüzre, a' kire ez reá-bizonyodik. Azért az Római Ecclésia, noha bátorságos abban, hogy az ö legyese külömben itil ö-rólla: mindazonáltal, tiztességét keresi az hamis vádolókon. Es azt akarja: hogy, mutassák meg, Mely helyen? mely üdöben? kivel vétkezett az ö legyesének adott hiti-ellen? Például: Ha az Misét, és az meg-dücsöült

5. *Daniel. 13. v. 38.*

Szenteknek-való kőnyörgéſt, nem az Apoſtoli tanitáſból vőtte az Római Eccléſia, hanem az Antichriſtus tojta űdő-járttában ezeket: mutaſſák meg, Mely űdőben, és mi módon kezdetett ez az Tudomány? kik vóltak első Prædikátori, kik ezeket élő nyelvekkel, vagy iráſokkal az kőſſég-eleiben vetették? kik vőtték, és kezdették kővetni elsőben? miképpen terjedett: kik állottak-ellene? kiken lőtt valami erőſzak, hogy venni nem akarták? Az bizonyos, hogy Prædikállásnélkűl, azon egy űdőben, az egéſz Kereſztyén világ ezek-mellé nem álhatott, ha annak-előtte kűlőmbet vallott: hanem, vagy egy embernek, vagy egy gyűlekőzetnek kellett előſzőr ezt javallani; és apródonként, tanitáſ-által kellett terjedni. mert igy ſzokott mind az igaz Tudomány, 's mind az Eretnekſég el-hatálmazni. Nevezzenek azért a'mi vádlóink Egy tanut, az egéſz Régi Iráſokból, a'ki valaha azt írta, vagy csak vékonyon jelentette vólna, hogy az Római Eccléſia, ujonnan kezdette az Miſét, és az Szenteknek-való kőnyörgéſt. Azok-közzűl, a' kik laiſtromban írták az Vj Teſtamentom-alatt ſzakadozott Eretnekſégeket, csak eggyet mutaſſanak, a'ki valaha az Római Eccléſiárul mondotta vólna, hogy el-hanyatlott, és Eretnekſéget kezdett. Csak egy élemetes Tűdős embert adgyanak, a'ki egéſz Hat-ſzáz eſztendeig, Vrunk Szűletéſétűl-fogva, tévelygéſnek mondotta vólna az Szenteknek-való kőnyörgéſt, és az Miſét. Meg-hallók ennek-előtte: hogy Sz. Agoſton és Cypriánus idejében, az Szenteknek-való kőnyörgés oly ſzokott dolog vólt, mint ſzinte most. Vgyan ezent mondom az Oltán Szentſégnek áldozattyárul, mellyet Miſének nevezűnk; melyről igy ir Sz. Agoſton: [a] *Vnde jam Chriſtiani, peracti ejus Sacrificii memoriam celebrant ſacroſanctâ OBLATIONE, & participatione Corporis, & Sanguinis Chriſti.* Ennekelőtteis Sz. Agoſtontúl hallók: [b] hogy, az Eordőgtűl háborgattatott házban, *Obtulit Presbyter Sacrificium Corporis Chriſti:* áldozék az Pap, 's meg ſzűnék az ineſelkedés. Sz. Cypriánuſt hallyad: *Chriſtus ſacrificium Patri ſeipſum primus obtulit, & hoc fieri in ſui commemorationem præcepit. Ille Sacerdos, vice Chriſti verè fungitur, qui id, quod Chriſtus fecit, imitatur: & Sacrificium verum, & plenum tunc offert DEO Patri, ſi ſic incipiat offerre, ſecundum quod ipſum Chriſtum videt obtuliſſe.* Az Apoſtolok idejétűl-fogva, annyi Bölcs, Szent emberek nem vóltak, mint Vrunk Szűletéſe-után Negy-ſzáz eſztendő tájban. Mert 360. és 460. eſztendő-alatt virágzottanak mind ezek: Athanáſius, Hilárius, Optátus, Cyrillus Hieroſolymitánus, Effrem, Baſilius, Nazianzénus, Dámaſus, Epifánius, Niſſénus, Sz. Ambrús, Hieronymus, Chryſőſtomus, Sz. Agoſton, Paulinus, Oróſius, Cyrillus Alexandrinus, Caſsiánus, Lirinenſis, Proſper, Leo Pápa, és ſokan többen. Hogy ezek mind eggyig, az nagy temérdek álom-miatt eſzekben ſem vőtték, honnan támadott az Balványozáſnak tűze, mely az egéſz világból ki-perſelte az Apoſtoli tudományt; sőt, hogy ſenkitűl ſemmi erőſzakkal nem kénſzerittetvén, ő-magokis a'vagy Bálványozókka lőttek, a'vagy ellene nem állottak az Bálványozáſnak, (mellyet az Miſében, és Szenteknekvaló kőnyörgéſben eſipás ſzemével látott Luther) hidgye-el, a'ki magát eſze-fordultnak akarja jelenteni.

[a] *Tom. 6. lib. 20. cót. Fauſ. cap. 18.*
[b] *Suprà, fol. 333. Cypria. Epi. 63. n. 44. alias libr. 2. epiſt. 3.*

De

De hogy ennek az Bizonyſágnak ereje, még ennélis jobban ki-nyilatkozzék, Két dolgot vegyűnk eſzűnkben.: Előſzőr, Ennek-előtte nem egy helyen mondám: hogy, Apoſtoli *Traditióknak* nevezik az Sz. Atyák mind azokat, mellyeket nem valamely Concilium rendelt, hanem meg-győkerezett Szokáſból az egéſz Eccléſia bé-vőtt. Ez igy lévén: bizonyos dolog tehát, hogy az Szenteknek-való kőnyörgés, az Miſe, &c. nem kezdetett az Apoſtolok-után. mert ezeket az egéſz Eccléſia gyakorlotta Sz. Agoſton idejébe; és nincſis oly Concilium, a'melyre vihetnők ezeknek eredetit. Másodſzor: Ha ki azt kezdené mondani; hogy, az Római Eccléſia éppen mind meg-veſztegette az Vj Teſtamentom kőnyveit, és ſemmit azokban nem írtak az Apoſtolok, valamik az Vj Teſtamentomban vannak: vallyon ez-ellen nem azt mondanáé minden okos ember, a'mit Hunnius illyen ſzókkal ira: *Quamvis nos, qui jam vivimus, ſcripta Teſtamenti Novi non accipimus ex ipſis Apoſtolorum manibus: accepimus tamen ea à nobis proximis, & hi à ſuis proximis majoribus, qui & retrò à ſuis acceperunt, donec continua ſerie aſcendendo perveniatur ad eos, qui Apoſtolos viderunt, audierunt hæc ab ipſis prædicata, conſcripta, ædita, & Eccleſiæ DEI, tanquam depoſitum ſanæ doctrinæ, fideiq; normam eſſe relicta. Quis obſecro, hic poteſt eſſe dolus? quæ fraus? quæ impoſtura? aut quæ etiam incertitudo? Si vel hi, vel illi proximi majores, non accepiſſent ea à ſuis majoribus, ſed finxiſſent ſe accipere, cùm eſſent ipſi ea commenti: an putas ejus temporis homines, nil niſi truncos, & ſtipites futuros fuiſſe, qui hanc palpabilem, & univerſis ſenſibus obviam impoſturam non obſervaſſent? Et ſi omninò hæc Evangeliſtarum, & Apoſtolorum ſcripta, hæcq; univerſa Chriſtianorum Religio aliunde quàm à Chriſto profecta, & ab aliis, quàm Apoſtolis conſignata literis fuiſſet: dubium tamen non eſt, quin, ſi quis confinxiſſet alius, hæc tanta res, ad omnem poſteritatis memoriam adminiculo hiſtoriæ tranſmiſſa fuiſſet. quiſnam eſſet ille, qui tantam, tàm mirandam, tàm inſperatam, tàm inauditam Sacrorum mutationem Orbi terrarum intuliſſet? qui reliquis omnibus cultibus abrogatis, novam conſtituiſſet Religionem, & quaſi novum mundum, deſtructo veteri, condidiſſet? Hoc certè, vel ipſe autor poſteris fuerat tranſmiſſurus, aut alii Hiſtoriæ rem tantam nentiquam reticuiſſent. Etenim, cum Hiſtoriographi omnium temporum res geſtas, longè etiam vilioris momenti literis mandárint, accuratè ſingulis annotatis circumſtantiis: quomodo, rogo, tantam mutationem totius mundi, quanta poſt homines natos nulla unquam extitiſſet, æterno ſilentio ſic prætertiſſent, ut ne unus quidem ex omnibus, leviter vel attingeret ſaltem? Quidni exquiſito ſtudio fuiſſent expoſituri, Quis? quibus præſidiis adjutus? quo item modo? quo tempore? quo progreſſu & ſucceſſu, inſignem iſtam mutationem Cultuum ſacrorum introduxerit? quibus argumentis & rationibus, † Doctrinam novam, cunctiſq; inauditam ſæculis perſuadere potuerit tot Populis, & tàm variarum linguarum, diverſarum legum, & ſtatutorum, diſtinctorum imperiorum, contrariorum ingeniorum, diſcrepantium morum, disjunctiſſimarum conſuetudinum hominibus, atq; Gentibus: ut damnatâ religione Majorum avitâ, novam reciperent? &c.* Az az, rővid ſominában: Hogy az Apoſtolok irták legyen az Vj teſtamentom kőnyveit; Atyáinktúl tudgyuk, ezek az ő ősöktűl, és rendről rendre azoktul ſzállott reánk, kik az Apoſtolok kezéből vőtték. Es, ha az mi Eleink az Apoſtoloktul nem vőtték vólna

Suprà, fol. 106. 470. 472. 480.

Ita Mahomet, Suprà, fol. 446.

Hunnius, Articulo de Majeſtate Scripturæ, argum. 14.

† *Putà Miſſam, Invocationē ſanctorum.*

ezeket

ezeket az iráſokat: valami emlekezet vólna az Hiſtoriákban rólla, Ki kőltötte? mikor? mely helyen? mi módon hitette-el az emberekkel, hogy ezek Apoſtoli iráſok légyenek? Mert ennél kiſſeb dolgotis fel-jegyzettek az Cronikákban. A' mit Hunnius az Sz. Irás könyveirűl mond, ugyan azont, és ſzinte haſonló formán mondom az Miſérűl, az Szenteknek-való Könyörgéſrűl, és több haſonló tudományokrul. És miképpen ſenkinek, a' ki Keresztyén nevet viſel, nem ſzabad az Evangéliomi iráſokat kétſſé tenni, mivelhogy ezeket az Atyáink ugy vőtték az ősöktűl, és ugyis bőcsűllőtték ez-előtt Ezer eſztendővelis, mint Apoſtoli tudományt: ſzinte azonképpen ugyan azok, a' kik az Iráſt mi kezűnkben adták, bé-vőtték 's gyakorlották az Szenteknek-való könyörgéſt, az Miſér, &c. és ſoha ſenki idejét, helyét, módgyát nem adhattya, melyben az Római Eccléſia ezeket az tudományokat ujonnan kezdette vólna. Tehát ezeketis bőcsűllyük.

Ez azért az dolognak bőkkenője. Mi meg-mutathattyuk: hogy Luther Márton, Vittembergába, 1517. eſztendőbe kezdé az ő Vjſágát. Es, noha annak-előtte az Hivek kűlőmben nem nevezték magokat, hanem, vagy Keresztyéneknek, vagy Cathólicuſoknak, az az, Közönſéges Hitűeknek. mivelhogy az Keresztyén név, az Sidóktul, és Pogányoktul; az Cathólicus név, az Eretnekektűl, meg-válaſzthatta őket; *Chriſtianus mihi nomen eſt, Catholicus verò cognomen*: De hogy Névvelis Vjnak, és az Apoſtoli őrőkſégtűl el-ſzakadtaknak mutatná Luther az ő követőit, Vj névvel Evangelicuſoknak, és Proteſtánſoknak nevezé. Haſonló formán azért, mutaſſák-meg az Atyafiakis, mely űdőben? holott? ki-által? mi módon változtatta-el az Római Eccléſia azt az Tudományt, mellyet az Apoſtoloktul vőtt vala.

Szinte ugy járnak az Atyafiak ezzel az kérdéſſel, mint a' kik Suſannát vádollyák vala az Dániel kérdéſével. Azért, Néha azt mondgyák: hogy, mindgyárt Vrunk halála-után, Száz eſztendő-alatt, el-kezde hajolni az Igazſágrul ez világ: *a Statim intra Centeſimum Chriſti annum, magnorum Articulorum obſcurationes acciderunt, quia Iuſtificatorum operibus nimium tribuebatur: ex errore, de neceſſitate Operum ad ſalutem.* Néha Két-ſzáz eſztendőre halaſztyák az el-tévelyedéſt: *b Lucem veræ doctrinæ amiſere Doctores poſt Ducenteſimum Chriſti annum, inculcantes Operum neceſſitatem.* Alább haggyák végre, és Eot-ſzáz eſztendő-után irják hogy történt az el-hajlás: *c Quingentis circiter annis floruit Religio, & ſincerior Doctrina vigebat. d Extra controverſiam erat, nihil à principio uſq; ad illa ætatē* (e *Irenæi, Tertulliani, Origenis, Auguſtini,*) *mutatum fuiſſe in doctrinâ. f Eccleſia, quæ Quingentis annis poſt Chriſtum fuit, vera Eccleſia fuit.* El-utólra, ennélis közeleb jőnek, és egéſz Hat-ſzáz eſztendeig, az Eccléſiát fen-tartyák: *g Ad Sexcenteſimum annum, perniciosis erroribus non laboravit Eccleſia.*

Az ſok tétovázás-után azért, végre azon maradnak: hogy, az Nagy Gergely halála-után, Vrunk Szűletéſe-után, 606. eſztendőben, az Harmadik Bonifácius nyeré azt Fócás Cſáſzártul, hogy *Oecumenicuſnak*, Közönſéges Püſpőknek neveztetnék. és akkor változék az Római Püſpők *Antichriſtuſſá*, és Pápává: *Gregorius nomine & re Magnus, multis magniſq; Divinæ gratiæ donis exornatus Vltimus Epiſcopus.* * *Gregorius, quem ultimum Romæ Epiſcopum fuiſſe, jurè dicere poſſis.*

Pacianus, Epi. ad Sem proniã. tō. 3. Biblioth. SS. Patrũ.

RESPONSIO ADVERSARIORUM.

a *Illyricus, Præfat. Centur. 2. Magdeburg.*
b *Ide, Centur. 3. c. 4.*
c *Calv. li. 1. cap. 11. n. 13.*
d *Calv. li. 4. cap. 2 n. 3.*
e *De his ſermo, ut patet n. 2.*
f *Vithaker. Quæſt. 5. de Eccleſe. 7.*
g *Illyricus, Præfat. Catalogi teſtium Veritatis.*

RESPONSIO I.

De a'mi illeti az Fócás dolgár, ſzónk léſzen erről az Tizedik Könyvben. ott meg-mutatom: hogy Fócás-előttis, az Római Pápát *Oecumenicuſnak* hitták, és az több Püſpőkök Fejének. Azért, ſemmit az Római Pápának nem adott Fócás: hanem, az Conſtanczinápoli Patriárchának kevélyſégét meg-zabolázta; és nem akarta, hogy az Római Pápa Székiben úllyón. Ennek-fölőtte, bizonyos dolog, hogy akkor az Apoſtoli tudomány meg nem változtatott. Mert, Egy az: hogy az Hiſtoriák ſemmi egyéb változáſrul nem emlekeznek, hanem csak azt irják, hogy Fócás az Római Pápát, minden Eccléſiának Fejének eſmérte lenni. Más az: hogy, ſokkal ez-előtt Sz. Agoſton, és az több Sz. Atyák idejében azt hitte 's vallotta az Keresztyén világ az Szenteknek-való könyörgéſrűl, és egyéb haſonló dolgokrul, a' mit moſt tanit az Római Eccléſia. Ez ki-tetczik az imént elő-hozott dolgokbul, és az Atyafiaknak † tulajdon valláſokból.

† *Supra, fol. 147.*

RESPONSIO II.

II. Azt mondgyák: hogy, az Római Eccléſia valláſának ſok czikkelyirűl, és rend-tartáſirul, nincs ſemmi emlekezet az Régi Doctorok könyveiben.

Ezis csavargás. Mert, ha ſzinte ez ugy vólnais, (maga * talám kereſve ſem találnál oly dolgot, melynek derék mi-vólta az Regiek könyvében nem találtatnek; noha nem ſzinte ollyan ſzókkal, † a' minémüvel moſtan az Iskolákban ſzoktanak élni:) ebből nem következnének, hogy elváltoztatta az Római Eccléſia az ő régi Tudományát. Sőt, az ſem következnék, hogy, a' mit fel nem találunk valamely Szent Doctor könyvében, azt ez nem hitte. mert, nem minnyájan hatták azt irva, hogy az Sz. Lélek az Atyától, és Fiútúl ſzármazik; a' vagy, hogy Bódog Aſzſzony Szűzen maradott mindenkoron, &c. De vallyon's hogy-im ezt irva nem hatta valáki; következőzik é, hogy nemis hitte? Elég nékűnk, ha meg-mutattyuk, hogy, mikor az Apoſtoloktul vőtt Tudományt még el nem változtatta vala az Római Eccléſia, akkoris az ő-vélle eggyező tagok, az Szenteket ſegitſégűl hitták: az Vr-Vacſorájának Szenteléſét, Aldozatnak tartották: az Halottakért imádkoztak, &c. és ezeket, mint ellenzéſnélkűl az Eccléſiában ſzokott dolgokat, ugy emlitik. Mert ezt meg mutatván, bizonyoſok lehetűnk benne, hogy az több Sz. Doctorokis ugyan ezent hitték; noha iráſokban emlekezetet nem tőttek felőlle, mivelhogy az ő iráſoknak alkolmatoſſága nem hozta, hogy ezekről ſzóllanának.

* *Vide Logi alogi. fol. 60.*

† *Opus operatum. & ſimilia.*

RESPONSIO III.

III. Sok dolgokat ſzámlálnak az Atyafiak, mellyeket az Római Eccléſia találmányinak mondnak. és felis jegyzik, mellyik Pápa kezdette leg-előſzőr ezeket.

De effele jegyzéſben nagyokat hazudnak; mint * ez-előtt emlitém, és ſok példákkal meg-mutattya Bellarminus, † *lib. 4. de Verbo DEI, cap. 3.* Hogy azert valamit kaphaſſanak rajtunk az Atyafiak, nem elég, az külső Rend-tartáſban, Cæremoniákban, Egyházi törvényekben, valami ujſágot mutatni. mert ezeket, az űdőnek 's helynek alkomatoſſágához, és az Hivek éppületihez ſzabhattya az Eccléſia: hanem, az Hitnek tudományá-

* *Supra, fol. 227.*

† *Groteſerus, in ejus loci defenſione, fol. 1542.*

ban kel meg-mutatni, hogy nem csák világosban meg-magyarázta az Római Ecclésia, a' mit annak-előtte homályosban tartott; hanem ugyan elhagyván, és kárhoztatván elébbi Vallását, újat 's az régi tanitásával ellékedőt kézdett követni. Ennek-fölötte: mikor valamely dologrul, vagy az Pápák Decrétomában, vagy az közönséges Gyöleközetek végezésiben emlekezet vagyon : azt nem kel alitani, hogy csák akkor kezdette azt hinni az Ecclésia, mikor az a' Decrétom ki-adatott. mert az Sz. Léleknek az Atyával, és Fiúval egyenlő Istenségét, annak-előtteis hitte az Ecclésia, minek-előtte Macedónius-ellen, Végezésben kelleték irnyia ezt az Igazságot: Hanem, a' mint meg-hallók Lirinensistúl, efféle Végezések-általi, irásban foglaltatott, a' mit az-előttis bizonyoson vallott az Ecclésia. Ezta' ki jól eszében vészi, sok csavargásoknak eleit veheti, mellyekkel ujitani akarják az Atyafiak, az régi tös gyökeres Igazságot.

Suprà, fol. 259.

RESPONSIO IV.

IV. Azt mondgyák : hogy, abban ők nem tőrik fejeket, mint's hogy lőtt az Római Ecclésiának el-hanyatlása: elég, hogy ők az Sz. Irásból világosón meg-mutathattyák, hogy, mind hamisságok azok, valamelyeket az Római gyölekózetnek Vallásában ők férgeseknek mondanak.

Suprà fol. 96. &c.

De bizony, csak szó-fia beszéd ezis. Mert, a' miképpen elébb megbizonyitám, Soha semmiben, csak egy leg kisseb pontot sem bizonyithatnak mi-ellenünk az Sz. Irásból a' mi Szomszédink : hanem, az önnön sajár agyok álmából koholt magyarázatokat forgattyák ellenünk, és azt akarják, hogy ezt mi Sz. Irás-gyanánt vegyük. Ennek-fölötte: ha oly világosón kárhoztattya az Sz. Irás, valamit nem javallanak az Lutheristák: mutassanak egy világos irást arrul, hogy az Meg-hóltak lelkejért nem szabad könyörgeni : hogy az Meg-dücsőült szenteket nem szabad Istenután segitségül hini. Hol vagyon világos szóval meg-irva, hogy az Christus Vrunk Teste mindenütt jelen vagyon; mint az Lutheristák vitattyák? a' vagy, hogy csak az égben vagyon, nem az Oltári Szentségben, mint az Calvinisták akarják? Vallyon, mind a' kettőt világosón tanittyaé az Irás? Egy világos irást mutassanak arrul, hogy az Meg-igazulásban, el nem tőltetik az Bún, hanem csak bé-födöztetik: hogy minden ló cselekedetünk vétek: hogy csak Két Sacramentom vagyon : hogy az Keresztségnélkül meg-hólt Gyermekek üdvözülnek: hogy tartozik minden ember magárul azt bizonyos hittel hinni, hogy ő az Istentúl örök dücsőségre választatott. Ezeket, és egy szóval, akármellyet azok-közzül, a' miben tőllünk külömbőznek, nyilván, világos szóval, mutassák-meg az Sz. Irásban; és nyertesek légyenek. De soha semmi ezekben nincs az Isten könyvében : hanem, csak valami rosz, okoskodásból eredett következések-által akarják ezt az Irásból ki-satúlni. Mi pedig, bőcsüllyük az Irást: az kócsagos fejű Prædikátorok agyaskodását, párának tartyuk. Es inkább akarunk az Apostoli Ecclésiának tanitásától függeni, hogy sem az Irás szine-alatt, az Lélek veszt*ő*knek okoskodása-után indulni.

Vide suprà, 93.

§. 2. MASODIK, és HARMADIK Bizonyság, ugyanazon EGYŐDIK Jelből.

MASODIK Bizonyság: hogy az Római Anyaszentegyház Apostoli Ecclésia : Az mely

mely Ecclésiának tanubizonyságából az Keresztyén világ vőtte és el-hitte az Apostoli irásokat, azt kel igaz Ecclésiának tartanunk.

Bizonyos pedig, hogy mind mi, 's mind az Luther, Calvinus, Arius vélekedésének gyölekózeti, az Római Ecclésiának bizonyságából vőttük, és el-hittük az Apostoli irásokat. *Ergo, &c.*

Első Része hogy meg bizonyittassék, Két dolgot kel fondamentomúl vetni: I. Hogy az egész Keresztyéni tudománynak gyökere és béli abban vagyon: hogy, ezeket az Szent Könyveket, minden bizonnyal Apostoli könyveknek, és Sz. Lélek vezérléséből irattatott Igazságoknak higgyük. Mert, ha ebben valami bizonytalanság maradna, és csak gyanusággal, vagy kétes bizonyság-által tudnók, hogy az Apostolok Sz. Lélek tanitásából irták ezeket, tellyességgel fűstben menne, és bátortalan lenne az egész Keresztyéni tudomány. II. Hogy mi, kik az Apostolok idejében nem éltünk, egyébképpen végére nem mehetünk, hogy irtak valamit az Apostolok; és hogy ezt, 's nem egyebet irtak, hanem (a' mint † Sz. Agostontul meg-értők, és az Bizonyságoknak erejével meg-győzettetett Atyafiak vallásából is hallók) az Ecclésiának kézről kézre adott tanitásából, és tanubizonyságából. Ez a' Két dolog helyén maradván, győzhetetlenül meg-mutathattyuk : hogy az légyen igaz Apostoli Ecclésia, melynek tanitásából, és tanubizonyságából vőttük az Apostoli könyveket. Mert, oly Ecclésiának kel az Irást mi-elónkben adni, mely tanitásában meg ne csalatkozhassék. mivelhogy, * ha valami hiba eshetnék az ő tanitásában, minden kételkedést ki nem vehetne szúvünkből, hanem mindenkor retteghetnénk, hogy talám szinte abban csalatott-meg, hogy ezeket Isten könyveinek tartya. Hogy azért bizonytalanság ne maradgyon bennünk az Sz. Könyvekrúl; kivántatik, hogy *Exceptio*, fogás ne lehessen annak az Ecclésiának igaz mondása-felől, mely elónkben-adgya az Sz. Irást. Tudva vagyon pedig, hogy csak szinte az igaz Apostoli Ecclésiának adta az Vr Isten ezt az *Privilégiomot*, hogy tanitásában hamisságot ne elégyithessen. Tehát azis bizonyos, hogy igaz Apostoli Ecclésiának kel annak lenni, a' melynek tanubizonyságából vészszük az Apostoli irásokat.

Vide supr. fol. 469.

Második Részét Bizonyságunknak, meg-vallya ő-maga Luther Márton. Mert azt irja: † hogy, az Pápa-alatt-való gyölekózetrúl szállott ő-reájok az Sz. Irás. Nemis mondhatott külómbet. mert, ha Luther-előtt nem hitte vólna az Keresztyénség, hogy Sz. Pál irta az Rómabéliekhez szóló Levelet : soha senki ezt az Luther szavára-való-képest, ingyen sem fityöltötte vólna. Szinte mintha most valaki oly Könyvet toszna-elő, mellyet az Keresztyénség nem tartott Apostoli irásnak; el nem hitethetné velünk, hogy vólta-képpen Apostoli tudomány légyen abban.. Mikor azért Luther el-szakada, akkor egyéb Gyölekózet nem vólt az Keresztyénségben, az Római Ecclésián-kivúl, hanem az Hussiták, és az Górógók szakadása. Ezek-közzúl, eggyiknek sem vólt arra elégséges méltósága, hogy az ő tanubizonysága kétséges ne lehetne. Mert, a' mint nem régen * mondám, az Górógóket az Lutheristák és Calvinistákis, El-tévelyedteknek tartyák : az Hussitákat azonképpen; mint ki-tetczik az elébb † megbizonyodott dolgokból. Tehát, más Ecclésia nem vólt, melytúl mind

† Suprà, fol. 91. 463. 468. &c.

† Verba habes, supra, fol. 166.

** Suprà fol. 603. & 155.*

† Supra, fol. 158.

Luther 'ſmind Calvinus bátorſágoſon vehette az Sz. Iráſt: hanem az Római Anyaſzentegyház kezéből kellett ennek ki-kelni. Ha azt mondod: hogy az régi, és nem az moſtani el-hanyatlott Római Eccléſiátúl vótte Luther az Sz. Iráſt: kűnyű ennek eleit venni. Mert az Hit, hallásból vagyon, ugymond Sz. Pál Apoſtol. Luther pedig az régi Római Eccláſiát, nem látta 's nem hallotta, hanem csak azt, mely az ő idejében volt. Tehát, az Sz. Iráſtúl-való Hitet, annak az Római Eccléſiának oktatáſából kellett venni, mely akkor tanitott mikor Luther ez világra ſzületett.

Rō. 10. v. 17.

III. ARGVMENTVM.

Harmadik Bizonyság: Bizonyos hitből tudgyuk, hogy moſtis, mint ſzinte egyéb űdők forgáſában, ez Világon igaz Apoſtoli Eccléſia vagyon, mely az Apoſtoloktul eredett Tudománytúl kűlsőképpennis vallást téſzen.

Azis e' mellett nyilván-való, hogy azok az Győlekőzetek kőzzűl, mellyek Keteſztyén nevet viſelvén, el-ſzakadtak az Római Anyaſzentegyháznak eggyeſſégétűl, nem lehetnek igaz Apoſtoli Eccléſiák.

Kővetkőzik tehát, hogy egyedűl csak az lehet igaz Apoſtoli Győlekőzet, mely az Római Anyaſzentegyházzal eggyez.

Első Réſzét Bizonyságunknak, ſokképpen meg-erőſſitők ennek-előtte, meg-mutatván, hogy ſem el nem fogyhat, ſem ugy el nem rejtezhetik az Eccléſia, hogy Lelki Páſztorok-által, kűlső legeltetéſe, és meg-eſmértető jelenſége ne maradgyon. Második Réſzétis, ugyan ezē Kilenczedik Kőnyvnek Első réſzébē, győzedelmes bizonyságokkal meg-mutattuk.

Mind ezekből ki-tetczik, mely méltán ſzokták az régi Sz. Iámborok, *Apoſtolica Sédeſnek*, Apoſtoli Széknek nevezni az Római győlekőzetet. Mert, noha ſok egyéb Váraſokbannis vóltak, 's tanitottak az Apoſtolok: de mindazáltal, kőzőnſéges ſzó-járáſban csak ſzinte az Római Eccléſiát ſzokták Apoſtoli Széknek nevezni az Sz. Atyák. mivelhogy az Apoſtoli tudománynak tanitáſa ő benne meg-maradván, ſoha dőgleletes ſzékké nem változott. Imént † hallók ettűl-való bizonyſágát Calvinuſnak. Es hogy egyébekrűl neis emlekezzem; Sz. Agoſton, ſzámnelkűl nevezi az Római Eccléſiát, Apoſtoli Széknek: a *Iſta peſtilentia (Pelagii) manifeſtiſſime Sedis Apoſtolicæ judicio damnata eſt.* b *Hoc, Frater ſancte, charitati tuæ intimandum duximus, ut ſtatutis noſtræ mediocritatis Apoſtolicæ Sedis adhibeatur autoritas.* c *Quia te Dominus in Sede Apoſtolica collocavit.* d *Iam hac de cauſa, duo Concilia miſſa ſunt ad Sedem Apoſtolicam. inde etiam Reſcripta ſunt. Cauſſa finita eſt.* e *Si omnes per totum orbem tales ſunt, quales vaniſſime eriminaris; Cathedra tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit, & in qua hodie Anaſtaſius ſedet? vel Eccleſia Hieroſolymitana, in qua Iacobus ſedit, & in qua hodie Ioannes ſedet? quibus NOS in Catholica unitate CONNECTIMVR. Quare appellas Cathedram peſtilentiæ, Cathedram Apoſtolicam?* f *Quid potuit vir ille Sanctus (Innocentius Papa) reſpondere Conciliis Africæ, niſi quod antiquitus Apoſtolica ſedes, & Romana cum CETERIS tenuit perſeveranter Eccleſia?* g *Contra Pelagianos, ex Apoſtolicæ Sedis autoritate defendimus.* Több haſonló mondáſit emlitők *h* ennek-előtte. Vgyan ezen formán ſzóllanak 'egyebekis.

† *Supra, fol. 604.*
a *Aug. Epi. 104. fine.*
b *Epi. 90. ad Innocentiū Papam.*
c *Epi. 92. ad eundem.*
d *Tom. 10. Serm. 2. De verb. Apoſt.*
e *Tom. 7. li. 2. contr. literas Petilian. cap. 51.*
f *Tom. 7. li. 1. contr. Julian. init.*
g *Tom. 7. ad Articulos falsò impoſitos, initio.*
h *Supra fol. 582. 602. 605. in fin.*
i *Hier initio lib. cont. Vigilantium.*

§. 3. Negyedik, Eotődik, Hatodik, Hetedik, Bizonyság, az Eccléſiának Negyedik Jeléből:

Negyedik

Negyedik Bizonyság: Csak az lehet igaz kőzőnſéges Anyaſzentegyház, melyben bé-mehettek, és tartoztakis bé-menni ez-előtt Száz, Két-ſzáz, Három-ſzáz, Ezer eſztendővel, valakik akartak űdvőzűlni.

Az Római Eccléſiátul meg-válva pedig, ez-előtt Száz, Két-ſzáz, Három-ſzáz, Ezer eſztendővel, nem vólt egy győlekőzetis ez világon, melynek társaſágában tartoztak vólna magokat adni, a'kik űdvőſſégeket kereſtek.

Tehát nyilván vagyon, hogy az Római Eccléſia egyedűl igaz Kőzőnſéges Eccléſia.

Catholica. IV. ARGVMENTVM.

Az Bizonyságnak Első Réſze, világoſon ki-tetczik amaz Fondamentomokból, mellyeket ez-előtt † fel-állatánk: I. Hogy Senki nem űdvőzűlhet, valaki az igaz Eccléſiának társaſága-kivűl vagyon. Annak-okáért, ſenki nem kőteles, hogy az Chriſtus házaſſágátul el-ſzakadott Eccléſiában, a'vagy inkáb Antichriſtus iſcolájában mennyen, és annak társaſágában maradgyon: hanem, a'hoz'kel folyamni, mely Chriſtuſnak legyeſe lévén, fiakat ſzűl ő-neki. II. Hogy az Iſaiás mondáſa-ſzerént, mindenkor nyitva kellett az Eccléſia ajtajának állani, hogy bé-mehetne az Chriſtus aklában, valaki az ő tagjai-kőzé akarná magát adni.

† *Supra, fol. 333.*

Supra, fol. 560. Iſa. 60. v. 11. Cap. 35. v. 8.

Az eléb fel-jegyzett * ſok Bizonyságit ennek az Igazſágnak, ujonnan nem emlitem: csak az juſſon eſzűnkben, a'mit nē régen † mondánk: hogy, Ha minden űdő-folytában oly Eccléſia nem vólt, mellyet meg-eſmérhettek az Sidók, Pogányok, Eretnekek; és tartoztakis, hogy ennek társaſágában állyanak: nyilván kővetkőzik, hogy az Vr Iſten ſzinte ugy bánt az emberekkel, mintha egy Tyrannus azt parancſolná, hogy minnyájan az ő-tőlle nevezett Váraſában mennyenek, mert valaki ezen-kivűl találtatik, fejét, jóſzágát el-veſzti. Oly Váraſt nevezne pedig, mely régen porrá lőtt; a'vagy, ha fen állis, ſenki nem tudgya, hol vagyon, és mint kellyen abban menni. Vallyon's, igaz és hivei ſzerető Fejedelem nevét érdemlenéje az illyen Tyrannus? Az Iſtenis Törvényt ſzabott, hogy az Eccléſia-kivűl mindennek el kel veſzni; és igy űdvőſſége veſztéſe-alatt kőtelezett mindeneket, hogy ennek dajkálkodáſa-alá adgyák magokat. Tehát, ha a'mi Kegyelmes Vrunknak emberekhez-való kegyeſſégét meg nem akarjuk gyalázni, mód vólt minden űdőben az Eccléſiában menéſben. Mert, ha az Iſtennek még az barmokrais oly gondviſeléſe vagyon, hogy az ſzűkſéges dolgokban fogyatkozáſok ne légyen: ſokkal inkáb gondgya vőlt arra, hogy a'mi ſzűkſéges az Lélek űdvőſſégre, abban meg ne fogyatkoznánk. Azért azt mondhattyuk ittis, a'mit Sz. Cypriánus nem ſokkal kűlőmbőző dologban: *Hoc eſt DEVM non credere, hoc eſt rebellem adverſus Chriſtum, & adverſus Evangelium ejus exiſtere, ut, cùm ille dicat: Nónne duo paſſeres veneunt, neuter eorum cadit in terram ſine Patris voluntate. & probet, ſine conſcientia, & permiſſu DEI, etiam' minora non fieri: tu exiſtimas Sacerdotes DEI ſine conſcientia ejus in Eccleſia Ordinari?*

Cyprian. Epiſt. 69. aliàs lib. 4. Epiſt. 10.

Második Réſze ennek az Erőſſégnek, ki-tetczik: I. Az Atyafiaknak tulajdon Vallásából. Kik nem egyébért vitattyák oly igen, hogy tellyeſſéggel el-fogyhat, és el-rejtezhetik az Eccléſia: hanem azért, mert magokis tudgyák, hogy Luther-előtt Ezer eſztendeig nem találnak győlekőzetet, melynek társaſágában mehetett vólna az Sidó, vagy Pogány, a'-

vagy Eretnek ember, hanē csak az Római Ecclésiát, vagy azokat az gyölekőzeteket, mellyeket magokis az Atyafiak tévelygőknek tartanak, tudni illik, az Görögöket, és Hussitákat. II. Ha volt más Ecclésia az Rómain-kivűl, melyhez tartoztak járulni az úta-vesztettek, hogy Sacramentomokat, és tiszta tanitást vennének ő-tőlle: mondgyák-meg, melyik volt az a' gyölekőzet? Es hogy ezt jobban szoritcsuk: Hogyha valaki az Sidók, vagy Törökök-kőzzűl ez-előtt Három, Négy, Eot, Hat, Hét, Nyólcz-száz esztendővel, Keresztyénné akart lenni; ha az Görögök-kőzzűl, igaz utra igyekezett menni: vallyon micsoda Ecclésiában kellett ezeknek menni, Keresztségnek, és igaz Tudománynak okáért? Titkos, és láthatatlan gyölekőzetben nem tartoztak menni. Mert, Egy az: hogy, az illyen gyölekőzetet senki fel nem találhattya. Más az: hogy Christus Vrunk, oly Ecclésiának társaságára kötelez mindeneket, az melynek Pásztori, 's Tanitói vannak, kik az Sacramentomokat igazán szolgáltattyák, az Sz. Irást tisztán tanittyák. és kűlőmben nemis gyarapodhatott az igaz Hit, hanem prædikállás-által: az prædikállás kűlőmben nem lehetett, hanem Istentűl kűldetett Tanitó-által. Tehát az Sidó, Török, és egyéb Tévelygő, oly Ecclésiában tartozott menni, mely gyapott-kőzött scatulába el-rejtezve nem lehetett. Azt kivánnyuk azért, hogy meg-mutassák, mellyik volt ez az Ecclésia, ha az Római nem volt? Bizonyosokis vagyunk, hogy az Római gyölekőzetnél egyebet nem nevezhetnek. Mert, ha minden Keresztyén nemzetek törvényét, szokását, Egyházi rendit, Templominak éppületit, 's historiáit meg-tekintyűkis, egyéb Hitet nem találunk, ez-előtt Három 's Négy-száz esztendő-előtt, hanem az Rómait, és † két fóltos Szakadásokat; mellyeket mind az régi Iámborok, 'smind az uj Atyafiak Hittűl-szakadtaknak tartottak.

Rō. 10. v. 17.

† Græcos, Hussitas.

Azért, nem tagadhattyák az Atyafiak, hogy a' mely Sidó, vagy Pogány, Christushoz akart térni az meg-nevezett űdőkben, az Római Ecclésiához kellett magát adni: hogy az Keresztség-által, és az Isten igéjének hirdetése-által be-oltatnék az Christusban. Ez nékűnk elégséges jelűnk, hogy az Római gyölekőzet az igaz Ecclésia. Mert, soha senki nem tartozik azzal, hogy az hamis Tanitóktul tanullyon, és azoknak engedelmessége-alá vesse magát, az az, hogy az Christustul el-hanyatlott Ecclésiának tagja légyen. Sőt, minden ember arra kötelez, hogy, ha az Eordőg Synagógájában, és az Anti-Christus Országában vagyonis, ki mennyen belőlle, a'mint hogy ezt erőssen meg-parancsolliya az Vr Isten.

Ita Rulichius, in Bonis Novis.

Apoc. 18. v. 4.

EOTŐDIK Bizonyság: Azt kel, és nem egyebet, az Christus igaz Jegyesének tartani, mely ő-néki az Pogányságból fiakat szűl.

Csak egyedűl az Római Ecclésia szűlte Christusnak az Pogány nemzeteket, midőn őket az Bálványozásból ki-hozta az Christus esméretire. *Ergo, &c.*

V. ARGVMENTVM.

Első Részét az Bizonyságnak, Négy Ielenséggel, és régi fő Doctorok tanitásával meg-erősitők † ennek-előtte. Mert, nem egyéb gyölekőzetnek, hanem az Christus Ecclésiájának igirtetett, * hogy az Pogány nemzetségeket az Christus igájában fogja; vad erkőlcsőket meg-szélediti, és csudálatos változással mennyei emberekké tészi azokat, kik annak-előtte

† Suprà, fol. 584.

* Suprà, fol. 582.

tellyes-

tellyességgel az földhőz és testhez ragaszkodtak vala. Ezt az nagy változást, az egy Istennél egyéb senki nem cselekedhette; a'mint ez előtt † Sz. Agostontul meg-értők. Az Istennek kegyes gondviselésihez sem illett, hogy ennyi esztendőtűl-fogva, mind azokat, valakik Christus Vrunkhoz akartak térni, és tellyes szűvből igyekeztek Istennek kedveskedni, veremre, és veszedelemre vitte légyen. minthogy arrais vitte vólna, ha az igaz Ecclésia-kivűl győjtötte vólna egybe őket. Végezetre, a'mint ezelébbis * mondám, és minden Nemzetségek meg-térésének historiájából ki-teteztk; † Csuda-tételekkel, meg-fedhetetlen Szent élettel, Mártyromság szenvedéssel térítették az Sz. Emberek az Pogány népeket Christushoz. Ezekhez pedig, az Istennek kiválképpen-való segitsége és munkálkodása kivántatott. Ha azért az Vr Isten segitő-társ nem lehet az Hamisságnak terjesztésében: azt nem kel itilni, hogy Tévelygő gyölekőzeteknek társaságában vitettek az Pogány népek, midőn az Evangéliomnak fényességére hozattanak. Vgyanis, az Istennek igaz átka-szerént, * száraz emlejek, és magtalan anya-méhek vagyon az Eretnek gyölekőzeteknek. Azért, soha nem olvassuk, hogy csak egy Pogány népis, elsőben Eretnekségre tért vólna. Noha azért Vlfilás az Góthusokat meg-csala, és Arianusokká tővé: de azért eléb ókis az igaz Hitre vitettek vala: † *Antea radius Divinæ cognitionis illustrati, pascebantur dogmatis Apostolicis.*

† Supr. f. 50.

* Suprà, fo. 64.

† Miracula in Conversione Gentium, vide ap. Sozom. li. 2. cap. 5. 6. 7.

* Os. 9. v. 14

† Theodor. li. 4. cap. ult. Sozom. li. 6. cap. 37.

Vide Stapl. de Magnitudine Romanæ Eccl. lib. 2. cap. 5. Petri Gudsemi Hyperaspistē, pro desperata caussa Calvini, ca. 24. fol. 312.

* Illyric. Centuria 5. 6. 7. 8. 9. cap. 2.

Második Része az Bizonyságnak, sokképpen meg bizonyodik az Historiákbul. Mert, vegye-elő ember akármely Nemzetnek Cronikáját; keresse fel, Mi űdőben? ki-által? mi-módon? és mely Hitre jőttek az Pogányságból az Nemzetségek? mindgyárt észében vészi, hogy az Római Hiten-való Püspökök, Papok, Barátok prædikállása-által terjedett az Evangelium az Pogányság-kőzött. Tekincs-meg * Illyricust, az Hatodik, Hetedik, és következő Centuriáknak Második részében, ős fel-jegyzi az Nemzetségeknek meg-térését: de egy Pogány Országot nem nevezhet, mellyet az Római Hiten-való Pásztorok nem hoztanak vólna Christushoz. Ennek-fölötte: az sok Ersekségek, Püspökségek, Clastromok, Templomok, Oltárok, Segrestyék, Barátok, Búcsu-járások, és több hasonló Rendek, Szokások, Szer-tartások, mellyek közönségesek vóltak Luther támadásáig minden Keresztyén Nemzetségeknélnem egyebet mutatnak, hanem hogy az Pogányságból, abban az Gyölekőzetben vitettek, melyben effele dolgoknak helye, és bőcsülleti vala.

I.

De hogy mindazonáltal rővideden az Historiákbólis meg-mutassuk mondásunknak igazságát:

Elősző; Nem szűkség arrul szóllanunk, hogy az utólső Két-száz esztendő-alatt, az Pogány Nemzetségek nem egyéb Hitre tértek, az Rómainál. Mert az egesz világ-előtt tudva vagyon, hogy Nap-keleti Indiában, Iáponban, Chinában: Nap-nyugati Perúban, Mexicumban, és több sok Országokban, annyira el-áradott az Pogányság-kőzött az Christus esméreti, hogy, csak az eggyik Indiában † Hetven-ezer Templomnál többet éppitettek e' Két-száz esztendő-alatt. Csak az Iesuitáknakis, Kilenczven-hét helyen vagyon lakó helyek ezekben az Országokban. és Egesz

† Vide supr. fol. 130.

Európa,

Európa, Asiával-eggyütt sem tészen annyit, mint az menyi helyre ki-terjedett az Christus zaszlója az Pogány népek-között. Ezek pedig, az nagy hatalmas Tartományok, az Római Hitre hozattak, az Barátoknak, és Iesuitáknak prædikállásával, nem fegyverrel, a'vagy vér-ontással. Mert, noha az világi uraságot, az Lusitánusok és Spanyólok, fegyverrel nyerék: de az Hitet, Prædikállással, Szent élettel, Csudákkal terjesztek az Egyházi emberek. Kik jól tudták a'mit igazán tanit az Tridentomi Concilium: hogy azokon, kik az Keresztség-által az Ecclésia birtokában nem adták magokat, nincs az Ecclésiának hatalma, hogy őket az Hitre kénszeritheſſe. Azért, mind Sz. Gergely, *Lib.1.epiſt.45.* mind az több Pápák, *Cap. Majores. De Baptiſmo. Diſtinct.45. Cap. De Iudæis.* világoson tanittyák: hogy, nem szabad az Hitre erőltetni azokat, kik meg nem keresztelkedtek. Tudták ezeket az végezéseket, a'kik Indiában prædikállottak: Azért, az Hitet nem erőszakkal, hanem könyörgéssel, bőjtöléssel, jó példával, tanitással, csuda tételekkel gyarapitották.

Triden. Seſ. 14.ca.2. Ex 1. Corint. 5. v.12.

II.

Másodszor: Azt sem szükség sok szóval bizonyitani: hogy, a'kik az Apostoloktul, és az ő Tanitványoktul, Vrunk Születésétül-fogva, Eot, vagy Hat-száz esztendeig meg tértek, az Római gyölekőzetnek Vallására hozattak az Pogányságból. Mert, a'mint elébb hallók, az Atyafiakis vallyák, hogy Sz. Gergely Pápáig meg maradott az Római Ecclésiában az Apostoli tudomány. Kiből következik: hogy, valakik az üdő-alatt az Apostoloktul, vagy az ő Tanitványoktul, és Keresztyén Fejedelmektül az Apostoli hitre hozattanak; azok az Római Ecclésiának társaságában vitettek. Azért, mikor Sz. Athanásius, Frumentinust Indiában küldvén, *a Factis per eum multis, & ſtupendis curationibus*, sok csudák-által terjesztė az Evangéliomot: Mikor *b* Moyses Barát, az Saracénusokat Christushoz hajtá: Mikor *c* egy Galliai Püspök Burgundiát meg-térité: Végezette, *d* mikor egy jámbor Sz. Pap, Misét mondván egy házban, melyben az őrdőgök-miatt nem lakhatnak vala, meg-tisztitá az házat, és az Persiai Királyt, sok népekkel eggyütt, Keresztyénné tövé: Ezek, és az több Iámborok, az Római gyölekőzetnek eggyességére hozták Csuda-tételek-által az Pogányokat. Mert, a'mint elébbis mondám, Sz. Athanásius idejében, az egész Keresztyén világ eggyezett az Római Ecclésiával. Kiket küldött pedig Sz. Péter Olasz-országban, Galliában, Német-országban, hogy prædikállyák az Evangéliomot, hoszszu laistromban fel-irta Baronius. Sőt Munstérusis, Német-országrul igy emlekezik: † *Petrus Apoſtolorum Princeps, miſit ad ripam Rheni, Maternum, Eucharium, Valerium, ut Germanis annuntiarent Chriſtum.* Annak-okáért csak azt kel meg-mutatnunk, hogy Vrunk Születése-után Hat-száz esztendőtül-fogva, valamely Pogány Népek meg-tértek, az Római hiten-való Tanitók, és Fejedelmek-által jutottak az Christus esméretire. Hogy pedig nagyob hitele légyen bizonyitásinknak, békét hagyok az *e* Cathólicusoktul iratott hiſtoriáknak: hanem csak Munstérus Lutheriſta embernek tulajdon szavaiból akarom ezt az Igazsá got meg-bizonyitani. Ki, noha örömeſt mardoſſa az Római vallást: de az sok Hiſtoriáknak bizonyos igazságátul meg-győzetvén, meg

Supra, fol. 617.
a An.340. Sozom.li.2. cap.24. Socrat. lib. 1.cap.19.
b Ruffin.li. 2.cap.6. Theodor.li. 4.cap.23.
c Socrat.li. 7.cap.30. Niceph. lib. 14.cap.40.
d Theodor. Lector, citatus, ſupra, fol.333. Baron.tō.1. Anno 46.
† *Sebaſt. Munſt.Coſmogr. lib.3. fol.324.*
e Stapl.Admirād.Vrb. lib.2.cap.5. Petrus Cud. ſem. Hyperaſpiſt. cap. 24.fol.312.

kelle

kelle vallani; hogy az Római gyölekőzetnek hai-által terjedett az Christus Országa.

Azért, Hat-száz, és Hét-száz esztendő-táyban, Sz. Gergely Pápa-által irja hogy Anglia Keresztyénné lőn: *a Sub Imperatore M. Antonino Varo, Angli, Lucio ipſorum Rege id per Epiſtolas ab Eleutherio Papa poſtulante, converſi ſunt primò ad fidem Chriſtianam. Saxonibus irruentibus, extincta eſt fides Chriſti in Anglia, uſq; ad tempora Sancti Gregorii, &c.* Bavariában, *b* a' Sz. Pál Tanitványi prædikállottak az Apostoli üdőkben: de az után ismét el-áradott vala az Pogányság, azért ujonnan Sz. Rupertus prædikállásával térittettek az igaz Hitre, *c Anno Chriſti 612. Rupertus Epiſcopus Vormatienſis, Theodorum Ducem Bavariæ, cum multitudine populi, ad fidem Chriſti induxit. qui Dux deinde fundavit Epiſcopatum Salczburgenſem.* Herbipolis tartományábannis, Conon Pápa, ezen Hat-száz esztendő-folyásában küldé Sz. Kilianust, ki sok lelkeket térite Christushoz: *d Divus Kilianus, à Conone Romano Pontifice in Germaniam miſſus ad prædicandum verbum Chriſti apud Herbipolenſes; ubi verbo, & exemplo, multos ad fidem Chriſti convertit. tandem, unà cum Sociis pro Veritate occubuit.*

Hét, és Nyólcz-száz esztendő-között, Sz. Bonifáciust az Római Pápa Nemet-országban küldé: ki által annyan térének Christushoz az Pogányságból, hogy Német-országi Apostolnak nevezternék Bonifácius: *e Circa Annum Chriſti, 730. cùm Gregorius Tertius Romanam Sedem occuparet, Germani pro bona parte, præſertim Thuringi, Franci, & Suevi, converſi ſunt per Sanctum Epiſcopum Bonifacium, ad fidem Chriſti. Fuit Bonifacius natione Anglus, vocatus & fuit Wunfridus: ſed Romæ à Pontifice Romano fuit alio appellatus nomine, atq; deſtinatus in Germaniam, ubi 36. annis, ſine ceſſatione Chriſtum annuntiavit. In Friſia deinde prædicans Chriſtum, Martirii coronam eſt adeptus.* Ezen üdő-alatt, az Nagy Károly Cisázár meg-győzé az Saxóniai népeket, és az igaz Hitre hozá, *f Anno Chriſti, 785. domita eſt tota Saxonia à Carolo Magno, atq; Fidei Catholicæ ſubdita, quæ antea ſæpe à ſuſceptâ Fide deſciverat.* Vgyan akkor, *g* Willebrordus és Wolfrántus, Frisiát az Christus esméretire hozák: *h Occubuit apud Friſios pro fide Chriſti, Divus Bonifacius Germaniæ APOSTOLVS. Miſſus eſt autem Wolfrántus Epiſcopus Senonenſis, vir pius, & religioſus, qui Gentem illam convertit ad Chriſtum.*

Nyólcz, és Kilencz-száz esztendő-között, Sz. Methódius, és Cyrillus Barát, Morva-országot Keresztyénné tövék: *i Imperante Græcis Michaele, Cyrillus Apoſtolus Sclavorum, unà cum Methodio, poſuerunt fundamentum Chriſtianæ fidei in Moravia, erexerunt Eccleſiam Epiſcopalem in Oppido Weligradenſi.* Bolgár-Országis ekkorban tére Christushoz: és az ő első Királlya, Baráttá lőn: *k Circa annum Chriſti, 868. peſtis Regionem invaſit. Rex ſuaſu Sororis Chriſtum invocat, ſedatâq; eſt peſtis. Primus Chriſtianus Rex in Bulgaris, Trebellius vocatus. Is Monaſticam ſecutus vitam, Regnum filio reliquit.*

Kilencz-száz, és Ezer esztendő-között, az Első Henricus Cisárnak segitsége-által, az Brandeburgi Margroffság ki-téré az Pogányságból, *l Anno Chriſti, 920. per Henricum Primum, Marca Brandeburgenſis Chriſtianæ Religioni adjuncta.* Dániának nagy részeis akkor lőn Keresztyénné: *m Otto*

Anglia.
a Munſt.li. 2.fol.50. Vide Greg. li.7. epi.112.
b Munſt.li. 3.fol.629. Bavaria.
c Munſt.li. 3.fol.323. Herbipolis
d Munſt.li. 3.fol.686.
Germania.
e Munſt li. 3.fol.325. 705. Naucler. &c. Thuringia. Suevia. Franconia. Saxonia.
f Munſt.fo. 323. Sigebertus, Æmil. &c.
g Munſt.fo. 323.
h Munſt li. 3.fol.753. Friſia.
Moravia.
i Munſt.li. 3.fo.803. li. 3.fol.810. Æneas Sylv. &c. Bulgaria.
k Munſt.li. 4.fol. 917. Brádeburg
l Munſt.li. 3.fol. 323. & 766. Dania.
m Munſt. li.4.fo.814.

Ungaria. Polonia.

Primus, interiora Daniæ invitavit ad Christi cognitionem. Az Prágai Sz. Adalbert Püſpök, az Magyarokat, és Lengyeleket az Pogányſágból Kereſztyénſégre hozá: kik az Római Pápától nem csak Püſpököket, és Szerzetes jámborokat, de Királyi Coronátis nyerének.

Ezer, és Ezer's ſzáz eſztendő-között, *a* Godefridus Bulliónius Hadnagyſága-alatt, Hat-ſzáz-ezer gyalog, Száz-ezer lovas méne Palæſtinában, 1096. eſztendőben: és meg-vövén Hieruſalemet, az Nap-keleti Országokban ujonnan fel-állaták az Kereſztyén hitnek bőcsülletit. Egyéb Hiſtoriák, ezen üdőben irják hogy Eſzak-felé Norvégiát és Gotlandiát Sz. Adelvaldus, Bruno, és egyebek, az Kereſztyén hitre hozták.

Ezer ſzáz, és két-ſzáz eſztendő-között, Sz. Meinhardus, Livoniát az Kereſztyén hitnek igaz világoſſágával bé-tőlté: *b Meinhardus vir religiosus, paulò ante annum 1200. à Christo nato, linguam Gentis magno labore didicit, paulatim instruxit (Livones) Divina Religione: factus Episcopus. Successit illi Bertholdus, Cisterciensis Abbas. Rigensis Episcopus, ordinatione Romani Pontificis factus est Archi Episcopus.* c *Anno Christi, 1186. vir religiosus Meinhardus, in Livonia cœpit prædicare Christum, &c.* Vgyan ezen üdő-alatt, *d* Finlandia az Suéciai Ericus Király idejébe Chriſtushoz tére, az Vpſalenſis Püſpök tanitáſából. Az Pomeránuſok, 's Vandaluſokis akkor lőnek Kereſztyénekké, az Bábergai Püſpöknek prædikállaſából: *e Viro Sancto Ottone Bábergensi Episcopo, sponte sibi prædicationis officium in Vandalos adsciscente, Vratislaus Princeps cum proceribus, fidem Christi accepit.* f *Anno Christi, 1124. Otto Episcopus Bambergensis, profectus in Pomeraniam, convertit ad Christi fidem.* Vgy vagyon, g hogy annak-előtte, az Első Otto Cſáſzár idejében meg-tértek vala az Pomeránuſok, de iſmét el-hajlottak vala.

Ezer két, 's három ſzáz eſztendő-közbe, *h* az Második Fridrik Cſáſzár idejében Palæſtinából ki-űzetének az Kereſztyének. Azért az Teutónicus Vitézek-közzűl a' kik meg-maradtak vala, kérék Fridriket, hogy az ő engedelméből, az Pruſſiában lakozó Pogányſágot, (kik ſok rablásokat téſznek vala az ſzomſzéd Országokban) birodalmok-alá vethetnék. Meg engedé az Cſáſzár. Azért elsőben meg-vövék, és annak-utánna Kereſztyénné tövék az egéſz Pruſſiát.

Ezer Három, és Négy-ſzáz eſztendő-közben, Iagello Lithvániát Herezeg, az Lengyel Királyſággal egyetembe, fel-vövé az Kereſztyén Hitetis: magát Vladiſláusnak kereſztelteté, és Lithva-országot 's Samogiciát az igaz Hitre hozá: i *Anno Domini, 1386. Iagello Magnus Dux Lithuaniæ, venit Graccoviam: Baptizatus, Vladislaus dictus: sumpsit secum multos Viros religiosos atq; Episcopos, & abduxit Lithuaniam ab errore Idololatriæ. Samogitios etiam ad Christi fidem ductos, baptizari fecit.*

Lithvania. Samogitia.

Bővſégeſben emlekezhettünk vólna az Pogány Nemzetſégeknek meg-téréſekről, ha egyéb Hiſtoriákból, és nem az Lutheriſták tulajdon vallásokból akartam vólna ezt fel-jegyzeni. Emlekezik *Paulus Æmylius, Vincentius Bellovacensis*, és egyebek, mint tanitotta Sz. Columbánus Burgundiát, és Sueviát. Sz. Lupus, Lotharingiát. *Genebrardus*, Sz. Amandusrul mondgya, hogy Artéſiát meg-téritette. *Valefredus Strabo* meg irja,

a *Munſt. li. 5. fol. 1006.*

Cudsem. loc. citat. f. 322. ex variis.

Livonia.

b *Munſt. li. 3. fol. 786.*

c *Munſter. fol. 323.*

Finlandia.

d *Munſt. li. 4. fol. 846.*

Pomerania Vandalia.

e *Munſt. li. 3. f. 768. 770.*

f *Id fol. 323.*

g *Munſt fo. 666.*

h *Verba Munſt. lib. 3. fol. 777.*

Pruſſia.

i *Munſt. li. 4. fol. 902.*

mint

mint hozta Sz. Gál Helvétiát az Igazſágra. *Sigebertus*, az Sz. Eligius, Romaculus, és Rodoaldus munkálkodáſát Flandriában, 's Tréveris tartományban, emlekezetre meg-irta, &c. De, a' mint mondám, meg-elégſzem az El-ſzakadott Atyafiaknak tanubizonyſágával.

Ezek-közzűl pedig, kik-által az Pogány ſetétſégből ki-tiſztittattak ennyi Nézetſégek, és világ-ſzerte nagy elő menetellel terjedett az Chriſtus dűcsőſſége, ſenki nem vólt, ki az Római Pápához nem halgatott vólna, és azt az Hitet nem erőſſitette vólna tanitáſával, Szent életével, csudákkal, vagy ugyan vérének pecſétivelis, mellyet most az közönſéges Római Eccléſia követ. Mert ſenkinél titkon nem lehet, valaki csak kűſzőbről kőſzöntis az Hiſtoriáknak, hogy egyéb Hiten-való Kereſztyének akkor nemis vóltak, hanem csak az Rómaiak; mint ki-tetczik az Püſpökſégek rendeléſéből, az Templomok éppűletiből, és az Chriſtus eſméretire téréſtűl-fogva Luther Márton támadáſáig meg-tartatott ſzokáſokból. Ha azért Chriſtuſnak igirte az Atya Iſten, hogy, uralkodni-fog tengertűl-fogva tengerig, és az folyó-viztűl-fogva az egéſz földnek minden határáig: ha az igaz Iſteni tudománynak aczél-pőrőlyének erejével kellett az rettenetes homályból, és tapaſztálható ſetétſégből ki-tiſztittatni ez világnak: ha Chriſtus Vrunknak gondgya vagyon az ő tiſztteſſégére, és Országának terjeſztéſére: végezetre, ha igazán irták az † Prófetak, hogy az Pogányſágnak minden ereje, dűhőſſége, cſalárdſága, az Chriſtus tanitáſa-által földre tapodtatik; nem kel kétel-kednünk, hogy az Pogányſág-ellen Triumfáló Római gyűlekőzet, az Chriſtus Országa, és Eccléſiája. Nem ollyan matlanok azért, a'vagy erejekben meg-fogyatkozottak az Római Eccléſiának éppitői, mint az Vj Hit faragók; kik csak az Kereſztyénſégben plántáltatott, és meg-gyökerezett Tudományt ſzaggattyák: ſoha pedig egy Pogány nemzetſég nyakába ſem adgyák az Chriſtus igáját. És mikeppen eddig az Pogányſágon ſemmi erőt nem vőttek: ez-után ſe várjuk, hogy ebbe törjék fejeket az Prædikátorok: I. Mert Katus Aſzſzonymellől, az meleg ágyból nehéz ki-tolláſzkodni. Mivelhogy azért az Prædikátorſághoz ſzűkſéges az Menyecskeis, nehezen vészik arra magokat az Vraim, hogy Sz. Péterrel azt mondgyák, *Ecce nos reliquimus omnia.* Vgyanis, ki ſzakállába motozna az gyermek, ha othon nem laknék Prædikátor Vrá? Ha azért az nyűgbe-vetett ló, meſzſze nő nyargalnie félesük, hogy Apoſtoli módra ez világó által-fuſſanak az Szomſzédok. II. Mert az magok Hitinek fondamétomi-ſzerént, hivatallyok-ellen cſelekednének az Prédikátorok, ha az Pogányokat tanitanák. Mivelhogy az Egyházi ſzolgáknak réd-ſzerént-való hivatállyát, attűl az kőſſégtűl módgyák hogy kel venni, a' mellyet tanitnak. Az Pogányok pedig ſoha őket nem hijják. Azért, ha egy Váras, más Váraſnak nem rendelhet Páſztort, hanem csak magának: nem látom mint rendelheſſen Vittemberga Calecútnak lelki Páſztorokat.

Ezekből meg-érthettyük, mely méltán bőcsűllőtték mint Annyokat minden Eccleſiák az Római gyűlekőzetet. Irenæuſtűl, és Optatuſtűl nem régen * hallók; hogy, Valakik Chriſtus hivei akarnak lenni, az

† *Vide Inſra, Epiſt. 1. ad Alvin. fol. iij.*

1. *Machab. 5. v. 62 Non ſunt de ſemine viro rũ, per quos Salus fit.*

Vide ſuprà, fol. 117.

* *Irenæus, Optat. ſupr. fol. 581.*

Római Ecclésiához kel gyólni : *Ad hanc, propter potentiorem Principatum, necesse est omnem convenire Ecclesiam, &c.* Athanásius; *a* minden Ecclésiák Annyának; Cypriánus, minden Ecclésiák Gyökerének, és Anya-méhének nevezi az Római gyolekózetet: *b Hortati sumus, ut Ecclesiæ Catholicæ Radicem, & Matricem tenerent.* Az Galliai Püspökök Leo Pápának irván, az Római Ecclesiát nevezik, *c Fontem & Originem Religionis suæ.*

Meg-értvén mind ezeket, itild-meg, Keresztyén olvasó, hogyha *d* nem méltán ugy szólhaté az Római Ecclésia Magyar-országnak, és az kórúl-való Tartományoknak; a'mint Sz. Agoston és Hierónymus-által az Pelágiánusoknak és Luciferiánusoknak szólla: *e Si per Sanctos Antistites, Irenæum, Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum, Innocentium constructa est Ecclesia : dic mihi, Iuliane, quæ te peperit? utrum te Casta, an vero Meretrix in lucem, quam deseruisti, per uterum Gratiæ spiritualis enixa est? an, ut dogmata Pelagiana* [Lutherana, Calviniana,] *defendas, Conjugis Christi, & Matris tuæ viscera, instinctu nefario, non erroris, sed furoris infamas? &c. f Si te Angelus aliquis, aut Apostolus Rebaptizavit : non infringo quod sequeris. Si verò in sinu meo natus, si uberum meorum lacte nutritus, adversum me gladium levas : redde quod dedi, & esto, si potes, aliter Christianus. Meretrix sum? sed tamen Mater tua sum.* Ad-meg (ugymond) a'mit en-tóllem vóttél, az Evangéliomot, és Keresztséget: és lássuk osztán, mint lehetsz Keresztyén. Nem tagadhatod hogy én szúltelek az Keresztség-által: tejemmel neveltelek. Ha Kurva az Anyád, nem vagy igaz gyermek, &c.

Hatodik és Hetedik Bizonyság: Az Keresztyénségben támadott Gyólekózeteket egymás-mellé vetvén, azt kel ezek-közzúl Közönséges Anyaszentegyháznak itilni: 1. A'mely ki-terjedett minden Nemzetségekre, valamellyek-közótt az Evangéliomnak zengése hallatott. 2. Mellyet az órdógnek dúhóssége soha el nem fogyathatott, az az, a'mely eleitúl-fogva mindé úidónek folyásában álhatatosón meg-maradott.

Az pedig bizonyos, hogy csak egyedúl az Római Ecclésia illyen. *Ergo, &c.*

Az Bizonyságnak Első Részét a'mi illeti : Elószór, hogy ez világra-való ki-terjedésből erós Bizonyságot vehetsúnk, Iusson eszúnkben, a'mit elébbis *g* mondánk : hogy, noha az Vr Isten meg-igirte az igaz Ecclésiának ki-terjedését az egész világra: de nem ugy kel ezt érteni, hogy egyszer'smind az föld ketekségét el-fogja, és bé-tóltse. Mert, Egy az: hogy lassan-lassan kellett terjedni az Evangéliumnak; a'mint Sz. Hierónymus fel jegyzette: *h Per hoc ostendit, non statim omnes Gentes esse credituras, sed paullatim, & per partes.* Annak-okáért, mondgya Sz. Agoston: hogy meg ó idejében némely Pogány nemzetek-közzé nem hatott vala az Evangélium: *i Non desunt adhuc ultimæ Gentes, quibus nondum est prædicatum.* *k Sunt adhuc nonnullæ Gentes, in quibus nondum est Evangelium prædicatum.* Más az: hogy, noha az egész Ecclésia soha ki nem szaggattatik: de azért rész-szerént, némely Tartományban, az Pogányság, vagy egyéb Tévelygés, megfojthattya's el-fogyathattya az Igazságot. Mert, az Vr Isten az Ecclésiának igirte, hogy világ végéig meg-marad: de azt nem igirte, hogy mindé Városban, és Tartományban, melybé egyszer bé-plántáltatik az Igazság, órókké meg-marad. Továbbá, arrulis meg-emlekezzúnk, a'mit *l* ez-elótt meg-bizonyitánk: hogy, az Ecclésiának az egész világra-való terjedésének ugy kel lenni, hogy mikor az Christus neve terjed az Pogányságokra, eléb az jó mag vetettések, és az Tévelygések konkolyát az után hintegesse az Ellenség: eléb Christusnak éppitesének Szentegyházat, és ugy kezdgyen az órdógis Kápolnát csinálni mellette.

Ezekből immár világosón következik: hogy, Csak az lehet igaz Ecclésia, mely az Apostolok idejétúl-fogva, lassan-lassan ki-terjeddegelt minden Nemzetségekre: és azokban az Országokban, mellyek az Evangélium-alá hódoltak, gyókeret vert valamely úidónek forgásában. Mert ugyanis, ha az Pogányságból az igaz Ecclésiának dajkálkodásával kellett ki-hozattatni az Nemzetségeknek, szúkséges vólt, hogy valahol az Evangélium gyarapodott, ott találtatott légyen valamely úidónek folyásában az igaz Anyaszentegyházis. Ez-szerént kel érteni az régi Doctorok bizonyságit, † kik, mikor oly Ecclésiát láttak, melynek ki-terjedése-elótt immár az emberek hittenek Christusban; ottan tudták, hogy ez nem Christus nyája. mert eléb kellett az búzának bé-vettetni, hogy sem az konkolynak. és az igaz Ecclésiának ki kellett terjedni mindenúve, valahol az Evangélium gyúmólcsózik az Pogány népek-közótt.

† *August. Hiero. Tertull. citati, Supra, fol. 140. 141. 142. 145.*

Másodszor : a'mi illeti az Ecclésiának Régi 's Allandó győzhetetlenségét, elégségesen * meg-bizonyitók ennek-elótte, hogy az igaz Ecclésia ezek-nélkúl nem lehet.

* *Supra fol. 539. 580.*

Immár az Bizonyságnak Második Részét, szem-látomást meg-bizonyithattyuk. Leg-elószór azért, a'mi illeti az világra Ki-terjedést, bizonyos dolog, hogy eggyetlen egy gyólekózet sincs az Rómaitul meg-válva, mely az egész Keresztyén világra valaha el-terjedett vólna. Mert, noha a'ki csak vakúl akar itiletet tenni, azt gondolhatná, hogy igen messze futamodtak ezek az Luther és Calvinus ujsági: de ha ki vólta-képpen az dolgot meg-tekinti, csak igen keskeny határát talállya mind a' Két Szakadásnak. Es, hogy Ásiárul, Africárul, és az Nagy Indiákrul semmit ne szóllyak; Olasz, Spanyól, Góróg, Ermény, Muszqua-ország, Portugallia, Sicilia, Burgundia, csak hirrel hallyák, és messzúnnen pókik ezeket az Vjságokat, mellyek soha Persiába, Syriába, Numidiába, Abassiában nem hatottak. Ennek-fólótte, Angliába, Scotiába, Galliába, Helvetiába, Hollandiába, és sok Szabad városiban Német-országnak, semmi helye nincs 's nemis vólt az Luther vallásnak: hanem csak az Calvinistáknak adnak szállást. Az Calvinistákat viszontag, nem szenvedik Saxoniába, és sok Szabad városokban. sót, az illyen tiszta Calvinistákat, mint Genevába, Heidelbergába, és Magyar-országban vannak, az Angliai, és Scótiai Calvinisták, *Puritánusoknak* nevezik; és ugy gyúlólik, mint akarmely Eretnekséget. mert azok az Szigetek, magoknak kúlón Hitet faragtak, a'mint †ez-elóttis említém. Vesd ezek mellé: hogy, egész Tyrólba, Bavariába, Styriába, Carinthiába, Carnioliába, Gorittiában; Az Coloniai, Moguntiai, Tréviri Electorok birodalmába; Az Salczburgi, Bambergai, Herbipoli, Constanciai Püspókók, és Fejedelmek uraságába; Az Fuldai Fejedelemségbe, az Helvétiai hét Cantonban, és több sok fó helyekben, nincs gyókeres fészkek, és *Exercitiomok* az Vj Tudományoknak. Ezek-

† *Supra, fol. 252.*

a *Athanas. Supra, fol. 635.*
b *Cypr. epi. 43. alias, li. 4. epi. 8. Cófert cũ iis, quæ supra, fol. 602.*
c *Ap. Leonẽ Magnum, post epi. 81.*
d *Vide supr. fol. 426.*
e *Aug. to. 7. lib. 3. contra Julian. c. 2.*
f *Hieran. contr. Lucifer. in fine.*

VI. VII. ARGVMENTVM.

g *Suprà, fo. 583.*

h *Hierò. in cap. 45. Isai. sub finem.*
i *Tom. 7. de Natur. & Grat. cap. 2.*
k *Tom. 7. de Unit. Eccle. cap. 14. fine.*
l *Suprà fol. 583.*

ket ha jól meg gondolod,eszedben vészed, mely rövid határa légyen magán akarmely Szakadásnakis: kiváltképpen ha aztis e'hez veted, a'mit ez-előtt † nem egyszer mondánk : hogy, annyi-felé oszlottak, és ugy meg-szakadoztak, mint az el-széllett nyájak, az mi Atyánkfiai : kik között nehezē találhatsz kettőt hármat,kik egy értelembē légyenek.Mert ugyan nincsis semmi módgyok az Tudományból eggyességnek meg-tartásában.

† *Supra,fol. 134.425. 590.*

Az Görög Vallástis, soha Olasz, Spanyól, Francúz, Német-országnem követte. A' Római Ecclésia pedig, mind ezeket az Országokat magához kapcsolta, eléb hogy sem az ujonnan-vetett konkolyok ki-csíráznának. Mert, meg-mutatók az élemetes régi Szent embereknek tanubizonyságából : * hogy, nem csak Görög-ország, de az egész Világnak egyéb Nemzetségiis, mellyek Keresztyén nevet víseltek, az Római gyüleközettel egy értelemben, és hitben voltanak. sőt, előszőris az Pogányságból arra az Hitre tértenek,mellyet Róma tanitott.

* *Supra,fol. 605.*

Azért mondgya Sz. Leo Pápa, és Prosper : hogy, sokkal több Nemzetségek halgattanak az Római Papához, hogy sem ez világon uralkodó régi Császárokhoz: a *Sedes Roma Petri, quæ Pastoralis honoris Facta CAPVT Mundi : Quicquid non possidet armis, Relligione tenet.* b *Per sacram B.Petri Sedem, CAPVT orbis effecta, latius præsides religione Divina, quàm dominatione terrena. Minus est quod tibi bellicus labor subdidit,quàm quod pax Christiana subjecit.* sőt Calvinusis illyen káromló szókkal tészen erről bizonyságot: c *Congredior cum eâ Doctrina, qua Romanus Anti Christus, & ejus Propheta, TOTVM ORBEM imbuerunt.* De a' ki derekképpen meg-akarja esmérni, mely messze terjedett az Római Ecclésiának eggyessége,tekintse meg, A' vagy az Nagy Sz.Gergely Pápa leveleit,mellyeket Africabā, Asiában, Europában lakozó Püspököknek irt; A' vagy pedig amaz Könyvecskét, *Practica Cancellaria Apostolicæ*;csak abbannis,Száz harminez Erlekség,Ezer és tizen-hét Püspökség vagyon fel-jegyezve. Es, hogy messze ne mennyek,az bizonyos : hogy, valahol most az Luther,és Calvinus tudománya fészket vert,annak-előtte az Római Ecclésiának tanitása virágzott mind azokban az Tartományokban; és előszőris, az Római Ecclésiának eggyességére tértek az Pogányságból. Légyen áldott pedig az Vrnak szent neve, soha még eddig,egy Római Császár,egy Spanyól,Franczúz,Lengyel, és Magyar-országi Király; egy Austriai, Bavariai, Lotharingiai, Cliviai Herczeg, az Luther,vagy Calvinus mételyében nem zabállott. Angliának, mitől-fogva *d* Keresztyénné lőn, közel Ezer esztendeig, Nyólczvan Királlya volt. ezek mind eggyig, az Római Ecclésiának fiai voltanak. Végre az Nyólczadik Henricus, egy rosz Aszszony szerelméért ki-töré az járom-szeget, és az Christus igájából ki-ugrék : az kedves Aszszonyt latorságáért meg-öleté: magának gyökereitől magva szakada. Scotiában, *e* az Első Keresztyén Királytul-fogva,közel Ezer-harom-száz esztendeig, Kilenczven Királyok, mind fottig az Római Ecclésiának tagjai voltanak, szinte az Luther pártolkodásáig. Dániában, *f* az Harmadik Ericus Keresztyén Királytul-fogva, közel Ezer-száz esztendeig, Harminez Király volt,ezekis mind eggyig az Római hitet követték. Hanem ostán az Első Fridrik vivé-bé az

a *Prosper.li. de Ingratis.*
b *Leo,Serm. de SS. Petr. & Paulo.*
c *Calv.li.4. cap.18.n.1. Supr.f.147.*
d *Ethelbertus, Primus Rex Christianus, An. 590. sub S. Gregorio.*
e *Donaldus 1.Rex Christia.an.197. sub Victore Papa.*
f *Circa annum, 949.*

Luther

Luther kovászát. Hasonlóképpen Suétia,Norvégia, Saxónia, csak az Atyáink idejében hajlának az Vjságokra : az-előtt mind igaz Hivei vóltanak az Római Ecclésiának. Meg-tetczik tehát, hogy az egész Világon szerte-szerént, mindenüvé, valahol az Christus szava hangoskodott, el-terjedett az Római Ecclésia.

Immár a'mi nézi az Régi győzhetetlen erősséget; azis bizonyos, hogy ezt, egy Gyölekőzetben sem találod, hanem csak az Rómaiban. Mert, leg előszőr, az Lutherista és Calvinista Ecclésia,ugy meg-győzetett, és le-nyomarott, hogy † ez-előtt Száz, Két-száz, Három-száz, Ezer esztendővel, sohult az egész Világon egy Temploma,egy Doctora nem volt. sőt senki ezeket nem látta 's hirrel sem hallotta. Most ugy vagyon hogy elég nagy zajjal vannak : de, a' mint ez-előtt Sz. Agostontul * hallók, ugyan ugy szoktak az Vjságok nevekedni, mint az zápor-esőből áradott patakok,mellyek hamar el-folynak 's fogynak.Ezekis azért,mint szinte az több Szakadások, † állandók nem lésznek.

† *Supra,fol. 145. 588.*
* *Supra,fol. 129.*
† *Vide supr. fol. 129.*

Az Görög Ecclésiának sem külömben vagyon dolga. Mert, hogy azt ingyen neis emlitcsük, menyiszer meg-esett az régi Eretnekségekben, az mostani Szakadásból ki-tetczik az ő állhatatlan gyarlósága. mivelhogy az-előtt külömbet tanitott az Római Pápának Főbségéről, hogy sem mostan. Sokszor az ő szakadásából is ki-tért, 's eggyesült az Római gyölekőzettel : de ismét okádásara fordult. Mely dologból meg látszik : hogy, vagy most,mikor el-szakadot az Római Anyaszentegyháznak eggyességétül; vagy az-előtt, mig az Római Ecclésiával tartotta, meg-győzetett, és láb-alá tapodtatott az Sárántul.

Az Római Ecclésiának pedig, noha számlálhatatlan viaskodása volt : de azért minden üdőben Doctori,Pásztori,Gyölekőzeti voltanak: talpon állott : az Pogánysággal és Eretnekséggel viaskodott : tanitott: keresztelt. Soha magok az Atyafiak sem adhattyák idejét 's modgyát az Római Ecclésia hanyatlásának, vagy Hit ujitásának. Sok bajviváši voltanak az Pogány és Keresztyén vér-szopó Tyrannusokkal,mikor ezeknek kegyetlenségе miatt, az Romai Pápák vérében,Három-száz egész esztendeig úszott az Róma piacza, és egymás-után, 33. Római Pápa fel-mészároltaték: mindazonáltal, * gyarapodott inkáb hogy sem fogyatkozott az kegyetlenségek-közőtt az Római Hit. Túrhetőb vala az esmért ellenséggel-való viaskodás, hogy sem az barátságnak szine-alatt incselkedő Eretnekek ravaszsága. De ezek-ellenis győzedelmesse tőtte az Vr Isten az Római Ecclésiát. sőt (a'mint † Iustinianus Császár ugyan Decretomában iratta) valamikor Eretnekségek támadtak, szinte Nap-keletbennis, az Római Pápának sententiájával verettenek földhöz. Mert ugyanis,a'mint ez-után * meg mondom, az *Nicænum Conciliumnak* végezéseszerént, egy Közönséges Gyölekőzetet nem volt szabad hirdetni az Eretnekségek kárhoztatására,az Római Pápának akarattya's rendelésénélkül. Es szinte mint nem régen Sz. Agostontul meg-értők, † hogy az Római Pápának Itiletivel kárhoztaték az Pelágius hamissága : azonképpen,* az Egyházi historiákbul meg-mutathattyuk, hogy az több Tévelygeseknek ki

* *Supra,fol. 56.& 540.*
† *Vide infr. Logi alogi, fol.61.*
* *Infra,lib. 10.cap.1.*
† *Supra,fol. 620.*
* *Vide Stap. Relect. Controv.1.qæst.5. art.3. Argum.12.*

irta-

irtatásábannis, első rész vólt az Római Ecclésiáé. Végezetre, ennyi sok *Scismák*, Szakadások, és pártolkodások; ennyi sok felett-életű Pápáknak botránkoztato példái, és veszedelmes erkölcsi, soha szerét nem tehették, hogy le-omollyon az erős Kő-szálon éppittetett Anyaszentegyház: † *Ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* A' mint pedig ekkoráig az Istennek gondviselése meg-őrizte az Római Ecclésiát: bizonyoson hiszszük, hogy ez-utánnis meg-tartya. Mert, ha valamely vitéz egy fegyver-derekat szakállos lövéssel meg-próbál, bátorságos azután, hogy az puska nem árthat néki: Miis látván hogy amaz hatalmas Fejedelmek, és tettetes Eretnekségek, le nem nyomták, * hanem fel-emelték; nem fogyatták, hanem szaporitották az Római Ecclésiát: és szinte mikor szája-tátva el-akarták nyelni az Világi hatalmassok, ugymint Attila és egyebek, az Vr Isten karikát vert az ő Ellenségének orrokra, és viszszahókkóltette, hogy szándékokat elő ne vihessék: meg-nyugottunk a' mi Istenünknek Atyai óltalmában; és el-hittük, hogy ez-után sem vészen erőt ő-rajta semmi hatalmasság. Azis az Eggyesség, mely akár-minémű kisded igyekezetnekis elő-menetelt igér, bisztat hogy állandó lészen az Római Ecclésia. † Scilurus Király, hogy az eggyességnek erejét meg-mutatná, mindenik fiának egy-egy nyilat ada. és mikor az Attyok parancsolattyára kiki-mind el-törte vólna az ő nyilát: az-után LXXX. nyilat köttete egybe (mert ennyin valának az Király fiak,) és mindenik próbálá, de eggyik sem törheté kettő az kötés nyilakat. Ezzel tanitá fiait az okos Király: hogy, ha győzhetetlenek akarnak lenni, eggyességben éllyenek. Mivelhogy azért az Római Ecclésiának tagjai közőtt csudálatos eggyesség vagyon az Hit dolgaiban; nem félő hogy el-dőllyön az ő Gyölekőzetek. mert az természet-szerént-való állatokban sincs helye az el-romlásnak, a'hol *Contrarietas*, egymás-ellen tusakodás nincsen.

Az Vj Tudományokrul pedig, oly reménségben vagyunk, hogy állandók nem lehetnek. Mert, Egy az: hogy, ezek az sok Szakadozások, és egyenetlenségek, mellyek *a* naponként nevekednek közőttök, semmi állandóságot nem igirnek. Az Vr Istenis azzal szokta bűntetni az embereket, a' miben ők más-ellen vétkeznek, *b* és az szakadást szakadásokkal ostorozza. Más az: hogy e' mostani Pártolkodásoknál, *c* sokkal gyökeresb, hatalmasb, messzeb terjedett, és négy ennyi ideig fen állott Tévelygések vóltak régenten: de azért ugyan el-oszlottak, és füstben mentek. Az mostani Vjságoknak sem lészen jobban dolgok. Nagy útatis készitnek az veszedelemre önnön magoknak: I. Mert az Bizonyos, hogy eggyért az Vr Isten hamaréb az Birodalmokat el nem fogyattya, *d* mint az hamis ragadományért. és a' ki máson *e* prædál, prædára jut ő-maga; mint meg-esméré, noha későn, amaz veszett Király, a' ki imigyen szólla: *f Sicut feci, ita reddidit mihi DEVS.* Az Atyafiak dolgában pedig, és Hitek terjesztésében, számnélkül vannak az hatalmaskodások. Mert az Egyházi Jövedelmeket, az régi lámborok adománya, testamentoma, és átka-ellen, kapsira vetik's kardra osztyák. Az Templomok gazdagságit és ékessegit, magokra czifrázzák, torkokra tékozollyák. Az régi

† *Aug. supr. fol. 640.*

* *Exemplũ diluvii, supra fol. 540.*

4. Reg. 19. v. 28.

† *Supr. fol. 129.*

Vide supra, fol. 129.

a *Supra fol. 255.*

b *Supra, fo. 244.*

c *Ariana præsertim.*

d *Eccli. 10. v. 8.*

e *Isa. 33. v. 1.*

f *Jud. 1. v. 7.*

Törvé-

Törvényeket és Szabadságokat fel-forgattyák. Mezítelen † kardal irnak az Hittűl Articulusokat, mellyeket a' ki helyén nem hágy, akár Fejedelem 's akárki légyen, hadat várjon fejére, &c. II. Mert a' ki * Attyát Annyát nem tiszteli, hoszszu életű nem lehet. Az Atyafiak pedig, az Római Pápát (ki méltán azt mondhattya a'mit Sz. Pál, hogy † az Pogányságból ő szűlte Magyar-országot, Saxoniát, &c.) tiszteségnek okáért AntiChristusnak nevezik. Az Római Ecclésiát, melyben meg-kereszteltedett Luther az Vjságoknak Attya, Babylóniai Kurvának viszsza-kereszteli az hálaadatlan fiak és unokák, Kiért az Vr Isten nẽ részi nyomossá őket.

† *Vide supr. fol. 131.*

* *Exod. 20. v. 12.*

† *1. Corinth. 4. v. 15.*

§. 4. NYÓLCZADIK Bizonyság, az Ecclésiának ugyan-azon NEGYEDIK Jeléből.

NYÓLCZADIK Bizonyság: Csak az lehet igaz Ecclésia, melynek az Apostoli üdőktűl fogva, mindenkoron egymás-után következő Pásztori vóltanak, kik hivatallyokmellől el nem mentenek.

Nyilván vagyon pedig, hogy ez világon nincs egy Gyölekőzetis az Rómaitul megválva, melyben ez a' *Successio* találtatnék.

Következik tehát, hogy egyedül csak az Római gyölekőzét az igaz Ecclésia.

VIII. ARGVMENTVM.

Az Bizonyságnak Első Részét, mind az Sz. Irásnak világos tanitásival, 's mind az Sz. Atyáknak közönséges értelmével, ennek-előtte megerősitők. Mert, miképpen az Sz. Irás könyveinek igazságát, *a* az Egyházi Pásztoroknak *Successiójával* bizonyittya Sz. Agoston: azonképpen, az igaz tudományu Ecclésiátis, mint valami bizonyos jelenségen, az Pásztoroknak *Successiójáu* akarják *b* az Sz. Doctorok, hogy meg-esmérjük. Es a' mely Gyölekőzetben, az Apostolok idejétűl fogva rend-szerént meg maradtanak az igaz Pásztorok, *c* kik abból az következségnek Rendiből ki nem léptek, melyben őket el-bocsátották: bizonyos dolog, hogy ott vagyon az közönséges Apostoli Ecclésia. Mert, ha az igaz Hitnek mindenkor meg-kellett maradni ez világon; és az az Hit, Istentűl küldetett Pásztoroknak tanitásanélkűl nem lehetett, a'mint *d* Sz. Pál igen nyilván irja: kétségnélkűl-való dolog, hogy soha az Ecclésia egymás-után következő Pásztorok nélkűl nem maradhatott.

a *Supra, fol. 463. Ex l. 11. contr. Faust. cap. 2.*

b *Supra, fol. 581.*

c *Supra, fol. 111. 581.*

d *Rõ. 10. v. 17.*

Második Részét az Bizonyságnak, kűnnyen meg-mutathattyuk. Mert leg-előszőr, tudva-való dolog, hogy ezt az *Successiót*, Pásztoroknak egymás-után következő Rendit, az Luther és Calvinista gyölekőzetben meg nem mutathatni. sőt, csak egy embert sem nevezhetűnk, a' ki Luther-előtt az ő Vallásoknak hopmestere lőtt vólna, *e* mint elébbis mondók. Az Görögöknél vóltak mindenkor Tanitók: de mivelhogy ezek *f* által-hágták hivatallyoknak czéllyát, Vj Tévelygést kezdettek az Sz. Lélek Istennek származásárul, és egyéb dolgokrul, nem dicsekedhetnek az *Legitima Successióban*, törvény-szerént-való hivatalnak Rendiben.

c *Supra, fol. 149. 588.*

f *Vide supr. fol. 114. 582.*

Az Római Ecclésiának pedig, mindenkor Doctori, és Pásztori vóltanak, kik el nem cserebérélték azt az Tudományt, mellyet az Apostoloktul vőttek, az az, hivatallyok-kivűl nem ugrottak, mint ennek-előtte *g* meg-bizonyitók. Es jólleher szinte mint az Magyar-országi Ersekeknek, és Püspőkőknek rendit, Sz. István Királytul-fogva, fel-jegyezték az Magyar Decrétomnak végében: azonképpen kűnyű vólna *h* hasonló

g *Supra, fol. 624.*

h *Fecit Antonius Demochares, li. 2. de Miſſa.*

laistromot irnyia az egész Európában-való Püspökökrúlis. De, a'mint eléb † mondám, Irenæus, Epifánius, Optátus, Sz. Agoston, és többennis, mikor az Anyaszentegyház Pásztorinak *Succeſſioját* akarták bizonyitani, meg-elégedtek azzal, hogy az fő Eccléſiában, melynek ókis tagjai vóltak, ezt az *Succeſſiót* fel-találhatták: Azért csak az Római Pápákat számlálták-elő rend-szerént. Azonképpen énis elégségesnek alitom, ha rövid laistromban jegyszem az régi Sz. Doctorok, és Históriák iráſi-szerént, az Római Anyaszentegyháznak Vezérit.

De minek-előtte szemed-eleiben vessem ezt az laistromot, Három dolgot végy eszedben:

Elősző: Hogy, noha az Sz. Péter-után kövétkező Négy első Pápák rendiben, vagyon valami külömbözés az Régiek iráſában: de abban minnyájan eggyeznek, hogy akármellyik vólt eléb, de azért Róma Püspök-nélkül nem maradott. Sz. Péter-után, *a* Irenæus, Epifánius, Optátus, Sz. Agoston, Linust helyheztetik második Püspökőt az Római székben; mint szinte Euſébiuſis, *Lib.3.cap.2.& 4. Lib.5.cap.6.* Clemens Románus, és egyebek, azt irják: *b* hogy Sz. Péter-után, Kelemen vólt Püspök. Ezt a'külömbséget abból mondgyák az *c* Túdós emberek hogy történt: Mert, noha Sz. Péter rendelte vólt, hogy halála-után Kelemen lenne Püspök; de mivelhogy gyakorta *d* másuvais kellett Sz. Péternek menni, és maga mindenekre el sem érkezett, Linust, és Clétust maga-mellé válaſztotta vala, hogy Rómában vélle-egyetemben munkálkodnának. Es mivelhogy ezek az gondviseléſben vóltanak Sz. Péter idéttis, nem avatá semmiben magát Sz. Kelemen, míg ezek éltenek. Azonképpen Linus-után, Irenæus, és Euſébius, Anaclétust helyheztetik: *e Linus Romanæ Eccleſiæ miniſterium, cum in eo duodecim annos præfuiſſet, Anacleto tradidit.* Anaclétus-után *f* Kelement: ez-után Evariſtust helyheztetik. *g* Sz. Agoston pedig, Optátus, és egyebek, Linus-után Kelement, ő-utánna Anaclétust, ezek-után helyheztetik Evariſtust. De akár-honnan 'ſmint eſett légyen ez az külömbözés: elég, ha az Atyaſiak sem tagadgyák, hogy ezek idétt meg nem fogyatkozott Rómában az igaz Pásztoroknak *Succeſſiója*: Azután-valóknak fel-jegyzéſében pedig, nincs ez az külömbözés.

Másodszor: Noha vóltak gyakran veszekedések az Római Pápák válaſztáſában, és Huszon-hat, vagy Huszon-hét *Schiſma*, meg-hasonlás, és Szakadás vólt, mikor egyszer'ſmind két Pápát válaſztottak: de ez fel nem bontya az Római Püspökőknek rendit 's követkézéſét. Mert akkoris csak eggyik vólt igaz Pápa, a' mellyiket szokott Rend és tőrvény-szerént válaſztottak. noha egy-ideig bizonytalan vólt sokaknál, mellyik válaſztáſnak kellyen helyén maradni.

Harmadszor: Az Vj Atyaſiak, ezuda mely nagy porczogóſon nevetkeznek azzal, hogy Vrunk Szűletése-után, 853. esztendő-tájban, az IV. Leo-után, Ianesi Aszszony lőtt vólt Pápává. Ha ez igy vólnais, egyebet nem sátúlhatnál ebből, hanem csak azt, hogy a' Két esztendő-alatt nem vólt Római Püspök. mivelhogy, a' kit férfiúnak alitván válaſztottak, alkolmatlan vala az Egyházi tiſztre. *h* De csak *Fabula*, kőltött dolog, vala-

mit

† *Suprà, fol. 581.*

a *Suprà citati fol. 581.*

b *Epiſt. 1. ad Jacobū, quā Ruffin. Latinam fecit.*

c *Feuard. in Iren. lib. 3. c. 3. Baron. an. 69.*

d *Vide ſupr. fol. 230.*

e *Euſeb. li. 1. ca. 13. lib. 5. cap. 6.*

f *Euſeb. li. 1. c. 4. li. 5. c. 6.*

g *Loc. citat. Supra, fol. 581.*

h *Vide Baron. Tom. 10 An. 853.*

mit erről az Aſzszonyrul kákognak az tudatlan Prædikátorok: I. Mert, sok Túdós emberek vóltak, és irtak 853. esztendő-tájban, kik megis nevezik az Római Pápákat, mellyek ő idéttek éltenek; ugymint Anaſtáſius Bibliothecárius, a' ki szemével látta az Negyedik Leót, és az ő-utánna következő Benedek Pápát: Lupus Ferrárius Apátur: Hinkmárus Rhemenſis Püspök, és egyebek. Mind ezek egy nyomba irják, hogy Leo-után, Benedek Pápa következőtt. Es a' ki leg-előszőr emlekezik erről az Pápiſsárúl, † Mariánus Scótus vólt, Vrunk Szűletése-után, 1060. esztendő-tájban. Eo utánna 30. esztendővel, Sigebertus. Itild-meg, kinek kel hinni? annaké a' ki jelen vólt, és szemmel látott dolgot irt? a'vagy annak, a' ki Két-száz esztendő-múlva szóll az dologhoz? II. Vrunk Szűletése-után, 858. esztendőben, Fócius herélyt lévén, az Csaszár erejével Conſtanczinápolyi Patriarchaſágra emelteték. Ellene állának vakmerőségének az Római Pápák, és szemére verék, hogy meg-meczett lévén, az Eccléſiának Törvénye-szerént nem lehet Püspök. Hatagjába Fócius azt az nagy Szakadást szerzé, melyben vannak mostis az Görögök. és valamit meg-tuda gondolni, mind ő 'ſmind az több *Schiſmaticusok*, mindeneket az Római Pápák-ellen ki-okádának. Ezt pedig az Aſzszony Pápát, kinek emlekezetivel szépegetheti vala dolgát, 's gyalázhattya vala Rómát, soha sem Fócius, sem egyéb* az Görögök-közzűl nem emlitette. III. Vrunk-ellen sok Tanúkat hozának az Sidók; † de ezeknek egyenetlenſége, bizonyſága lőn az Chriſtus ártatlanſágának. Ittis majd egy a' képpen esik a' dolog. Mert, a' kik ezt az Aſzszony Pápát emlitik, Nevét, ki Gilbertának, ki Agnesnek, ki Margitnak, ki Dorottyának mondgya: Nemzetségéről, ki Németnek, 's ki Angliainak nevezi: Pápaſágában, ki Hetedik, ki Nyólczadik, ki pedig Kilenczedik Iánosnak irja hogy nevezteteti: Az Esztendőt, melyben Pápaſágra juta, ki 853. ki 857. ki 904. ki mind ezeknél külömben jegyzi. Hány esztendeig ült légyen sem egy-képpen tanittyák: Némellyek esztendeig, némellyek kettőig, harmad-félig, négyig beszéllik hogy Pápálkodott; az az, magok-ellen sententiát mondanak, hogy nem igazat mondanak.

I.

† *In Chronico, An. 853.*

II.

* *Laonicus, l. 6. Turcic. habet in Latino, quia Clauſerus q. tranſtulit, addidit.*

III.

† *Marc. 14. v. 56.*

CATALOGUS SUMMORUM PONTIFICUM.

Ordo.	Anno Chriſt.	Nomina Pontificum.	Ordo.	Anno Chr.	Nomina Pontific.	Ordo.	Anno Chr.	Nomina Pontific.
1	44.	*PETRVS Apoſtolus, Martyr.*	10	154	*Hyginus, M.*	20	238	*Anterus, M.*
			11	158	*Pius, M.*	21	239	*Fabianus, M.*
2	69	*Linus, Martyr.*	12	167	*Anicetus, M.*	22	254	*Cornelius, M.*
3	81	*Cletus, M.*	13	175	*Soter, M.*	23	255	*Lucius, M.*
4	92	*Clemens, M.*	14	179	*Eleutherius, M.*	24	257	*Stephanus, M.*
5	103	*Anacletus, M.*	15	194	*Victor, M.*	25	260	*Sixtus, II. M.*
6	112	*Evariſtus, M.*	16	203	*Zepherinus, M.*	26	261	*Dionyſius, M.*
7	121	*Alexander, M.*	17	221	*Calixtus, M.*	27	273	*Felix, M.*
8	132	*Sixtus, M.*	18	227	*Vrbanus, M.*	28	275	*Eutychianus, M.*
9	142	*Teleſphorus, M.*	19	233	*Pontianus, M.*	29	283	*Cajus, M.*

Ordo.	Anno Chr.	Nomina Pontificum.	Ordo.	Anno Chr.	Nomina Pontific.	Ordo. Chri.	Anno	Nomina Pontific.
30	296	Marcellinus, M.	73	640	Ioannes IV.	116	900	Romanus.
31	304	Marcellus, M.	74	642	Theodorus.	117	901	Theodorus II.
32	309	Eusebius, M.	75	649	Martinus.	118	901	Ioannes IX.
33	311	Melchiades, M.	76	655	Eugenius.	119	905	Benedictus IV.
34	314	SYLVESTER.	77	655	Vitalianus.	120	907	Leo V.
35	336	Marcus.	78	669	Adeodatus.	121	908	Christophorus.
36	336	Iulius.	79	676	Domnio.	122	908	Sergius III.
37	352	Liberius.	80	678	Agatho.	123	910	Anastasius III.
38	367	Damasus.	81	683	Leo II.	124	912	Lando.
39	385	Syricius.	82	684	Benedictus II.	125	912	Ioannes X.
40	398	Anastasius.	83	685	Ioannes V.	126	928	Leo VI.
41	402	Innocentius.	84	687	Conon.	127	929	Stephanus VIII.
42	417	Sozimus.	85	688	Sergius.	128	931	Ioannes XI.
43	419	Bonifacius.	86	702	Ioannes VI.	129	936	Leo VII.
44	424	Cœlestinus.	87	705	Ioannes VII.	130	940	Stephanus IX.
45	432	Sixtus III.	88	708	Sisinnius.	131	943	Martinus III. vel Marinus II.
46	440	LEO Magnus.	89	709	Constantinus.			
47	461	Hilarius.	90	714	Gregorius II.	132	946	Agapetus II.
48	468	Simplicius.	91	731	Gregorius III.	133	956	Ioannes XII.
49	483	Felix II.	92	742	Zacharias.	134	965	Benedic. V. l. Leo 8.
50	492	Gelasius.	93	752	Stephanus II.	135	966	Ioannes XIII.
51	496	Anastasius II.	94	752	Stephanus III.	136	972	Domnio II.
52	498	Symmachus.	95	757	Paullus.	137	973	Benedictus VI.
53	514	Hormisda.	96	768	Stephanus IV.	138	974	Bonifacius VII.
54	523	Ioannes.	97	772	Adrianus.	139	975	Eenedictus VII.
55	526	Felix III.	98	796	Leo III.	140	984	Ioannes XIV.
56	530	Bonifacius II.	99	816	Stephanus V.	141	985	Ioannes XV.
57	532	Ioannes II.	100	817	Paschalis.	142	995	Ioannes XVI.
58	534	Agapetus.	101	824	Eugenius II.	143	996	Gregorius V.
59	536	Sylverius.	102	827	Valentinus.	144	999	Sylvester II.
60	540	Vigilius.	103	827	Gregorius IV.	145	1003	Ioannes XVII.
61	556	Pelagius.	104	844	Sergius II.	146	1003	Ioannes XVIII.
62	560	Ioannes III.	105	847	Leo IV.	147	1009	Sergius IV.
63	573	Benedictus.	106	855	Benedictus III.	148	1012	Benedictus VIII.
64	578	Pelagius II.	107	858	Nicolaus Magnus.	149	1024	Ioannes XIX.
65	590	GREGORIVS Mag.	108	867	Adrianus II.	150	1033	Benedictus IX.
66	605	Sabinianus.	109	872	Ioannes VIII.	151	1044	Gregorius VI.
67	606	Bonifacius III.	110	882	Martin° II. Marin.	152	1047	Clemens II.
68	607	Bonifacius IV.	111	884	Adrianus III.	153	1048	Damasus II.
69	615	Deodatus.	112	885	Stephanus VI.	154	1049	Leo IX.
70	618	Bonifacius V.	113	891	Formosus	155	1055	Victor II.
71	626	Honorius.	114	897	Bonifacius VI.	156	1058	Stephanus X.
72	639	Severinus.	115	897	Stephanus VII.	157	1059	Nicolaus II.

158 1061

Ordo.	Anno Christ.	Nomina Pontificum.	Ordo.	Anno Chr.	Nomina Pontific.	Ordo.	Anno Chr.	Nomina Pontific.
158	1061	Alexander II.	185	1265	Clemens IV.	212	1447	Nicolaus V.
159	1073	Gregorius VII.	186	1271	Gregorius X.	213	1455	Calixtus III.
160	1086	Victor III.	187	1276	Innocentius V.	214	1458	Pius II.
161	1088	Vrbanus II.	188	1276	Adrianus V.	215	1464	Paullus II.
162	1099	Paschalis II.	189	1276	Ioannes XX.	216	1471	Sixtus IV.
163	1118	Gelasius II.	190	1277	Nicolaus III.	217	1484	Innocentius VIII.
164	1119	Calixtus II.	191	1281	Martinus IV.	218	1492	Alexander VI.
165	1125	Honorius II.	192	1285	Honorius IV.	219	1503	Pius III.
166	1130	Innocentius II.	193	1288	Nicolaus IV.	220	1503	Iulius II.
167	1144	Cœlestinus II.	194	1294	Cœlestinus V.	221	1513	Leo X.
168	1144	Lucius II.	195	1295	Bonifacius VIII.	222	1522	Adrianus VI.
169	1145	Eugenius III.	196	1303	Benedictus IX.	223	1523	Clemens VII.
170	1154	Anastasius IV.	197	1305	Clemens V.	224	1534	Paullus III.
171	1154	Adrianus IV.	198	1316	Ioannes XXII.	225	1550	Iulius III.
172	1159	Alexander III.	199	1334	Benedictus X.	226	1555	Marcellus II.
173	1181	Lucius III.	200	1342	Clemens VI.	227	1555	Paullus IV.
174	1185	Vrbanus III.	201	1352	Innocentius VI.	228	1560	Pius IV.
175	1187	Gregorius VIII.	202	1362	Vrbanus V.	229	1566	Pius V.
176	1188	Clemens III.	203	1371	Gregorius XI.	230	1572	Gregorius XIII.
177	1191	Cœlestinus III.	204	1378	Vrbanus VI.	231	1585	Sixtus V.
178	1198	Innocentius III.	205	1389	Bonifacius IX.	232	1590	Vrbanus VII.
179	1216	Honorius III.	206	1404	Innocentius VII.	233	1590	Gregorius XIV.
180	1227	Gregorius IX.	207	1406	Gregorius XII.	234	1591	Innocentius IX.
181	1241	Cœlestinus IV.	208	1409	Alexander V.	235	1592	Clemens VIII.
182	1243	Innocentius IV.	209	1410	Ioannes XXII.	236	1605	Leo XI.
183	1254	Alexander IV.	210	1417	Martinus V.	237	1605	Paullus V. *Qui nũc feliciter præsit.*
184	1261	Vrbanus IV.	211	1431	Eugenius IV.			

Ihon látod mint viszi az Apostolokra Genealogiáját az Római Ecclésia. Szerezzenek e'hez hasonló laistromot az Luther maradéki,és ám osztán diesekedgyenek Nemzetességekkel. De ennek soha szerét nem tehetik : mert ő-hozzájokis illik, a'mit az régi Doctorok szemekre vetettek sok Tévelygőknek; tudni illik,hogy [a] Magoktul szűlettenek,sem Attyok nem volt, sem Annyok: [b] *A seipsis orti.* [c] *Vltrò se Præpositos,sine ullâ Ordinationis lege, constituerunt. Nemine Episcopatum dante, Episcopi sibi nomen assumunt.* [d] *Sequentes sine antecedente: inquilini sine domino.* [e] *Ipsi de se nasci voluerunt: nos in Radice cum toto Orbe manemus.* Effélékrűl pedig azt mondgya Sz. Irenæus : hogy, nem kel őket igaz járatbélieknek itilni; az Iráſnak magyarázattyátis ő-tőllők nem kel venni: [f] *Eos, qui absistunt à principali Successione, suspectos habere oportet, vel quasi Hæreticos, vel quasi Scindentes.* [g] *Apud quos est ea, quæ ab Apostolis, Ecclesiæ Successio; & id, quod est sanum & inadulteratum, constat. his enim sine periculo Scripturas nobis exponunt.*

Ki-tetczik mind ezekből, mely méltán nevezzűk az Római gyűleközetet *Catholikának*, Kőzőnségesnek.mivelhogy, minden űdőkre,és min-

a *Vt in Naturalibus, ſidâ ex putri materia.*
b *Cypr. ſupr. fol. 582.*
c *Idem, de Vnit. Eccle. n. 34.*
d *Optat. l. 2.*
e *Idem. l. 1.*
f *Iren. ſtatim poſt verba recitata, Supra. f. 580 ex l. 3. c. 43.*
g *Li. 4. c. 45*

den Nemzetſégekre el-terjedett. Azért, ő-magokis az Atyafiak, magokat uj névvel Evangelicuſoknak hiják, minket Cathólicuſoknak; a'mint eleintennis ſzoktak vala cſelekedni az Tévelygők: † *Quod ſi veneris in Civitates, non ſimpliciter quæras, Vbi eſt Eccleſia? ſed, Vbi Catholicæ Eccleſiæ? hoc enim proprium nomen eſt Sanctæ hujus Matris omnium noſtrum.* * *Tenet me in Eccleſia, ipſum Catholicæ nomen; quod non ſine cauſa inter tàm multas Hæreſes ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit, ut cùm omnes Hæretici Catholici dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, Vbi ad Catholicam conveniatur? nullus Hæreticorum, Baſilicam ſuam audet oſtendere.*

§.5. KILENCZEDIK, és TIZEDIK Bizonyſág, az Eccléſiának HARMADIK Jeléből.

KILENCZEDIK, és TIZEDIK Bizonyſág: Csak azt kel SZENT, és Igaz Eccléſiának tartani: 1. A'melyben ſzent, és Iſten-előtt kedves emberek találtatnak. 2. A'melynek tanitáſa, tulajdon természeti-ſzerént, minden vétektűl el-tiltván az embereket, Iſteni félelemre 's tökélletes erkölcsre viſzi őket.

Illyen pedig egyedűl az Római Eccléſia. *Ergo, &c.*

Első Részе ennek az Bizonyſágnak, meg erőſítették [a] ennek-előtte bővségesen, az Eccléſiának Harmadik Jelében. Mert, a'mint mondgyuk vala, az igaz Eccléſián-kivűl, ſenki Iſten kedvében nem juthat. Azis tudva vagyon: hogy, az embernek meg-ſzenteléſére, és az Iſtennek tiſzteletire éppittetett az Anyaſzentegyház: ſzűkſég tehát, hogy az ő tanitáſa, Szentſégre, 's nem valami cſintalan ſzabadſágra vigye az embert: [b] *Non enim vocavit nos DEVS in immunditiam, ſed in ſanctificationem.* Mely dologrul imigyen ir Lactantius: [c] *Singuli quiq; cœtus Hæreticorum, ſuam eſſe Catholicam Eccleſiam putant. Sciendum eſt, Illam eſſe veram, in qua eſt Confeſſio, & [d] Pœnitentia, quæ peccata, quibus ſubjecta eſt imbecillitas carnis, ſalubriter curat.*

Második Részét, kűnnyen meg-mutathattyuk. Mert, leg-előſzőr, hogy az Római Eccléſiának tagjai-közzűl ſok Szent-életű, és az Kereſztyéni ſzeretetnek buzgóſágával gerjedező Iámborok vóltak, ki tetczik: I. Az Atyafiaknak tulajdon valláſából. Mert, a'mint ez-előtt [e] meghallók, Sz. Bernárdot, igen nagy Sz. Iámbornak mondgya Luther. [f] Sz. Ferenczetis, nem cſak Szentnek, de ugyan cſudálatos lelki buzgóſággal tellyes Szentnek nevezi. Azonképpen az [g] *Liber Concordiæ*, és az Auguſtai Confeſſiónak Apologiája, nem egyſzer hija Szentnek Sz. Ferenczet, Bernárdot, Domonkoſt. Vgyanis derék ſzemtelenſég vólna, ha azoknak Szentſégét, kiket az Cſuda-tételek, és ſzokatlan Jó erkölcsők oly bőcsűlletesſé tőttek, hogy egynehány Száz eſztendőtűl-fogva, minnyájan a' kik Kereſztyén nevet viſeltek, Iſten Szentinek, és dűcsőűlteknek tartottak; moſt el-későre, valamely agyą-fűrt ember kéteſſé akarná tenni. Mert, ha ki ebben fel bontya az Kereſztyén világnak itiletit, vallyon 's mint mégyen végére, hogy Sz. Péter, vagy Sz. Pál hóltok napiáig Szentek vóltak? Hallók [h] ez-előtt az Atyafiak káromláſit, hogy Sz. Péter, Sz. Pál, és Sz. Iakab, hamis tévelygéſben oſtenek: ki tészi azért bizonyoſſá az Atyafiakat, hogy ki-tértek ebből az cſetből, és igazat tanitottak, 's üdvőzűltekis, [i] ha fel bonhattyuk az Kereſztyén világnak itiletit? II. Azis bizonyos dolog: hogy [k] Sz. Agoſton, Baſilius, Benedek, Antal,

és

† *Cyrill. Hieroſol. Catecheſi 18.*
* *Aug. to. 6. Cont. Epiſt. Fundam. cap. 4.*

SANCTA. IX. ARGVMENTVM.

a *Suprà, fol. 577. & 592.*

b *1. Theſſ. 4. v. 7.*
c *Lactan. li. 4. Divin. Inſtit. cap. 30.*
d *Vide ſupr. fol. 595.*

I.

e *Suprà fol. 153.*
f *Suprà, fol. 167.*
g *Ibid.*

h *Suprà fol. 307. 412.*
i *Vide ſuprà, fol. 620. anot.*
k *Auguſt. laudes, Supra fol. 607. Epi. 2. ad Alvine. fol. 21.*

II.

és tőbben ſzámnélkűl ezekhez haſonlók, az Iſtennek kedves hiv ſzolgai vóltanak. Mert, a' ki ennél kűlömbet vitatna, ſzinte annyit tenne, mintha az Régieket mind nyakra főre hánná pokolban, és mind azokat az ſok éktelen káromláſokat fen hagyná, mellyeket az régi Doctorok, az ő idejekben támadott hamiſſágok-ellen forgattanak. Ezek pedig, az Római gyölekőzetnek tagjai vóltanak; Barátok vóltanak: sőt mindenik bizonyos Barát-ſzérzetnek kezdője vólt, és Régulákat irt az Barátok Rendiről: a'mint hogy ezt Sz. Agoſton magárul † meg-vallya, és moſtis könyvei-kőzőtt vannak az Régulák, mellyeket az Apáczáknak irt, *Tom. 1. Regula 3.* Aztis meg-mutatám ez-előtt: hogy Sz. Agoſton, és az ő-előtte, 's ő idejében-való igaz Eccléſiának tagjai, Tudományokban, és valláſokbannis, eggyet értettek az moſtani Római Eccléſiával. Ha azért Sz. Agoſton az Szenteket ſegitſégűl hitta; Imádkozott az halottakért; Az Jó cſelekedetek érdemét, Az űdvőſſégnek el-veſztéſéről-való félelmet, és tőb haſonló dolgokat ſzinte ugy hitte, és tanitotta, mint ma tanittya az Római Eccléſia; és mindazáltal Szent vólt, Iſtennek kedves fia, az Anyaſzentegyháznak jó Páſztora vólt: Ne kételkedgyél, hogy téis Szent lehetſz, ugyan ezen Valláſban: üdvőſſégre juthatſz ugyan ezen Eccléſiában. Bizonyos lehetſz abbannis: hogy, Chriſtuſnak igaz Iegyeſe az a'gyölekőzet, mely az ő Vő-legényének illyen ſzép fiakat nevelt.

Továbbá, a'mit ennek-előtte az Kereſztyén hitnek ſzentſégéről, és jó erkölcsőkre-való izgatáſárul mondánk, az, mind cſak a' Római Eccléſiát illeti. Aztis elégſégeſen meg-bizonyitók: * hogy, az Bűnnek tartoztatáſára, és minden tökélletes életnek fel-gerjeſztéſére, oly alkolmatos eſzközők vannak az Római Eccléſiában, hogy az emberi elme, igaz okoſſág-ſzerént ugyan nem túd ſemmit az ſzent életre alkolmatoſt meggondolni, a' mit fel nem találna az Római gyölekőzetben. Az Vj Szakadáſok pedig, nem cſak teſti Szabadſágra-vivó éktelen tudományokkal; Iſteni félelem ki-ſzaggató vélekedéſekkel; és minden teſti Sanyargatáſt meg-utáltató agyaskodáſokkal: de az ő Tanitói-kőzőtt uralkodó † feſlett erkölcsőkkelis, ugy tetczik, minden tehetſégekkel azon vannak, hogy az Iſtenes életnek cſak ſzikráját ſe ſzenvedgyék az emberek ſzűvében. Ezeket az Kőnyv karejára fel-jegyzett helyeken, ez-előtt bőven meg-bizonyitók: Azért nem ſzűkſég ebben moſt akadozni.

Az Görögők, minémű nagy ſzabadſágot adgyanak az Házaſſágnak fel-bontáſára, * ez-előtt meg-hallók. Más útonnis nagy ſzabadſág adatik ő-tőllőkis az Iſtentelenſégre: a'mint nem régen fel-jegyzők.

§.6. XI. és XII. Bizonyſág, az Eccléſiának KET első Jeléből.

TIZENEGYEDIK Bizonyſág: Csak az lehet EGY igaz Eccléſiája, 's jó gondviſeléſſel őrziteteti Váraſſa az Ur Iſtennek, melyben nem cſak nagy Eggyeſſég és cſendeſzség találtatik, de ennek-fölőtte jó módis vagyon az Eggyeſſégnek meg-tartáſában, és az egyenetlenſégeknek le-ſzállitáſában.

Ez ſohult egyébűtt nincs, hanem cſak az Római gyölekőzetben. *Ergo, &c.*

Első Részét bővſégeſen meg-erőſſitők † ennek-előtte: Azért nem ſzűkſég ujonnan ebben munkálkodnunk.

Második

Suprà, fol. 144.

† *Tom. 7. li. 3. contr. literas Petiliani. cap. 40.*

Supr. fo. 69.

* *Suprà, fol. 222. 595.*

Supr. f. 213. 274. 595.

† *Suprà, fol. 216 304.*

* *Suprà, fol. 156. Supr. f. 579. & 593.*

UNA. XI. & XII. ARGVMENTVM.

† *Suprà, fol. 242. 175. 190. 191. Et lib. 7. ca. 2. 3.*

Második Részét a' mi illeti, oda fellyeb sokképpen meg-mutatók, hogy, semmi eggyesség nincsen az Vj Tanitók-között: módgyok sincs pedig, hogy valóban meg-eggyesedhessenek, [a] és az naponként fakadozó sok esz-veszéseket meg-fojthassák. A' minémű erős [b] Bizonyságokkal ezt fejekre rakók az Vjitóknak, ugyã azon formán reájok rakhattyuk az Görögökre, és akármely Gyülekezetreis, mely az Közönséges Ecclésiának itiletit csak egy punctban fel-bontya.

Az Római Ecclésiának [c] Eggyességét, és az szép békeséges cselekedetnek meg-tartásában [d] jó módgyát, ez-előtt elő-rakogatók. És mivelhogy kétszeres munkától őrömest óltalmazom magamat: kérlek, tekincs-meg az Könyv szélire jegyzett helyeket.

Tizenkettődik Bizonyság: Az mely Gyülekezetnek tanitását, 's Hitet az Ur Isten eleitől-fogva sok Csudákkal meg-erősítette, bizonyoson tudhattyuk, hogy az, igaz Ecclésiája az Ur Christusnak.

Nyilván vagyon pedigien, hogy az Római Ecclésiának hiti, Istени Csudákkal megpecsételtetett. *Ergo, &c.*

Első Részét meg-bizonyitók ez-előtt, az Ecclésiának Első Ielérül szólván.

Az Második Részét, minek-előtte meg bizonyitcsuk, Három dolgot kel eszünkben vennünk:

I. Hogy, a' mit ennek-előtte az Sz. Atyák értelmérül mondánk, ugyan azont kel érteni az Csudákrul. Mert ezeket nem a' végre hozzuk-elő, hogy az Istentül ki-jelentetett, és Sz. Irásban foglaltatott Igazságot fel-boncsuk véllek; hanem azért, hogy az Isten szavainak, igyenes értelmét, az Csudákbólis meg-esmérjük. Annak-okáért, az Sz. Doctorok azt mondgyák: hogy, ha valaki Csudákat cselekednéjékis, nem kellene néki hinni az Sz. Irás és az Anyaszentegyház tanitása-ellen: [e] *Quisquis dixerit præter ea, quæ statuta sunt, etiamsi Iejunet, etiamsi Virginitatem servet, etiamsi Signa faciat, Lupus tibi censeatur sub ovis pelle.* [f] *Signa non facitis: quæ si faceretis, etiam ipsa in vobis caveremus, per instruentem nos & dicentem: Surgent Pseudoprophetæ, & facient signa.* [g] *Fac illum montes transferentem: si divisit Vnitatem, nihil est. Præter Vnitatem, & qui facit Miracula, nihil est.* Ezt pedig (ha az igaz, és nem csak szemfény-vesztő Csudákrul érted,) nem azért mondgyák az Szentek, mintha az Vr Isten igaz Csudákkal meg-erősithetne valamely hamisságot; hanem ollyan értelemben szóllanak, mint Sz. Pál, ki azt irja: hogy, ha az Apostolok, vagy Angyal menyből alá-szólalván, külömbet tanitanának, sem kel nékik hinni. Az Vr Istenis azt parancsollya: hogy, ha Próféta támad, 's jövendőt mond, mely béis tellyesedik, és az Bálványozásra akar vinni, ne higgyünk néki. Ezekkel nem azt jelentik, hogy az Apostolok, vagy mennyei Angyalok hamisságot tanithatnak, a' vagy az igaz Iövendő-mondó Próféta bálványozásra viheti; mert az Isaiás mondása-szerént, az igaz jövendőllés, csak az Isten bölcseségétül származhatik: hanem, a' mint [†] elébbis mondám, ezzel az lehetetlen *Hypothesissel*, a' mi Hitünknek Istени tanubizonyságon épitteretett tekélletes erőssége jelentetik.

a *Supra fol. 101. 216. 591.*
b *Supra fo. 591. Et Bern. li. 7. c. 2. et 3.*
c *Supra, fol. 257.*
d *Supra fol. 106.*

MIRACULA ARGVMENTVM.

Supra, fol. 573.

I. *Supra, fol. 553.*

e *Ignatius, Epistol. ad Hieronem* f *August. 13. cont. Faust. cap. 5.*
g *Tom. 9. Tract. 13. in Joã. sub fin.*

Gala. 1. v. 8.

Deut. 13. v. 1

Isa. 41. v. 23 Vide supra, fol. 57.
† *Supra fol. 451.*

II. Az

II. Az Csudák dolgában, közép úton kel járnunk, hogy két szélhámos tévelygéstül magunkat meg-óltalmazhassuk. Bizonyos dolog, hogy az órdög szines Csudákat cselekeszik az utólsó údőben, az Anti-Christus Proferái-által, *Matth. 24. v. 24. 2. Thessal. 2. v. 9.* Mert, a' mint Sz. Agoston irja, az Sátán alattomba ollyakat cselekedhetik, mellyeket az emberek nem tudván mint lehessenek, Csudáknak alitnak: † *Immundi Dæmones, vel sua disposita facta pranuntiant.* * *vel phantasiam hominis, sopitis aut oppressis corporis sensibus, ad aliorum figuram corporum, nescio quo ineffabili modo perducunt, ut jumenta appareant, qui homines sunt: vel subtractis quibusdam rebus, alias supponunt, ut Cervam Iphigeniæ; socius Diomedis, aves.* Ezt azért kel eszünkben vennünk, hogy ne tarcsunk akármely tettetes szemfényvesztést, a'vagy véletlen történetet, igaz Csudának. De viszontág, erre-való képest, hogy az Eordögis álmélkodtató dolgokat cselekedhetik, meg ne vessünk, 's kétessé ne tegyünk minden csudákat. Mert ezzel sel nem forgattatik közönségesen az Csuda-tételeknek méltósága: hanem az igaz Csudák helyén maradván, az Eordögi álnakság-ellen fegyverkeztetnek, és okossagra tanittatnak az Hivek.

III. Ezekből ki tetczik, hogy eszén kel az embernek lenni, és okosan kel itiletet tenni az Csudákrúl, minek-előtte nékik higgyen.

De honnan, és mi módon tehettyük ezt az itiletet? Leg elősző: Abból hamisnak nem itilhetünk valamely Csudát, hogy mi nem láttuk mikor történt. mert igy kevés igaz csuda lőtt vólna ez világon. Azonképpen az sem elég, hogy barom-módra, minden bizonyság és jelenségnélkül, valamely szokatlan dolgot halván, a'vagy olvasván, azt mondgya valaki, hogy ezt ő nem hiszi, ez csak Eordögi csalárdság, &c. Mert, ha efféle sovány beszédek, bizonytalanná tehetnék az Csudákat, mivelhogy Christus Vrunkrúlis sokan mondották, hogy Beelzebub erejével kergeti az Eordögöket; erőtlenek lőttenek vólna az ő Csuda-tételis. Szükség azért, hogy bizonyos okokkal viseltessünk az Csuda-tételekrül-való itiletben. Másodszor azért, az igaz Isteni csudákrul, ezekből, és ezekhez hasonló Ielenségekből kel itiletet tenni: I. Az mely Csudát, vagy nyilván-való végezéssel, vagy halgató javallással, és cselekedettel igaznak tartott valamely údőben az egész Keresztyén világ bizonnyal kel hinni, hogy igaz, és Isteni erőből származott. Mert, az Sz. Agoston mondása-szerént, † Az-ellen tusakodni a' mit jóvá hagyott az egész Keresztyénség, merő sült bolondság. és, ha egy dologban kétessé tészik az egész Keresztyén világnak itiletit, * nagy bizonytalanság lészen minden dolgunkban. II. Meg kel tekinteni az Személyeket, mellyek vagy cselekedték, vagy irva hatták az Csudákat. Mert, ha mind az egész világnak itileti meg-nyugott ő-bennek, hogy Szent, és Isten-félő, tudós, bölcs emberek vóltanak; ha ez világi † dücsősségen, és hasznon nem kapdostak: hinni-való, hogy sem meg nem akartak csalni, sem ők meg nem hatták magokat tréfálni. Mert, hogy errül példát hozzak, Ha Sz. Agoston azt irja, hogy ő szemével látott valamely Isteni csudát, vallyon egy rosz Costa vagy Soczé azt mondhattyaé, hogy, csak szem-jáczodtatás vólt az, nẽ igaz

II.

De Albicerio, vide mira apud Aug. Tom. 1. lib. contr. Academ. c. 6. Vide Tertu. Supr fo. 66.
† *Aug. 10. Civit. c. 32.*
* *18. Civit. cap. 18.*

III.

I. *Nec Christi miracula vidisti.*

2.

† *Vide supr. fol. 106. &c.*
* *Supra, fol. 469.*

† *Lactant. Supra. fol. 23. 49.*

csuda? Eo teheté Ezer esztendô-után okosb és igazab itiletet az dologrul, hogy sem az nagy elmejû Szent és Bölcs ember, a' ki szemével látta? Sz. Agostonnál Szemesbnek, vagy okosbnak itilhetié magát egy paraszt Bikczis? III. Ha a' kik az Csudákat Irásban hatták,† oly szemes,és vigyázó ellenségek-között irtak, mellyek orczájokra térithették vólna ha az lött dolgot váltaképpen nem irták vólna. IV. Az dolgotis magában meg kel tekinteni, ha az terméfzet erejét,és az Eordögi mesterséget ugy meg-haladgyaé,hogy szemfény-veszténsből véghez nem mehetett? Mert, a'mint Sz. Agoston mondgya, * meg cselekedhette azt az Eordög, hogy Tarquinius egy beretvával az köszörü-követ ketté-metczené; egy Vestális Szüz, övénél-fogva nagy hajót fel-vonna az Tyberisen; más pedig,tostában vinne vizet az Tanács-eleiben. Azis künyü vólt, hogy a' kiket az ördög meg-szántitott vala,Vespasiánus illetésével meg-gyógyulnának. Az Faraó Máguſinak szemfény-veszténsiis künyen el-enyésznek vala az Moyses Csudái-mellett, mint az árnyék az nap-világ-ellenében. V. Az Csudáknak végét kel meg-tekinteni. Mert az Isten hivságos játékokat,és haszontalan Csudákat nem szokott cselekedni,mint az szemfény-veszték czinkuskodnak: hanem,az Igazságnak erösitésén, és az Isteni tiszteletnek öregbülésén szoktak az igaz Csudákvégeztetni: *a Quæ igitur mirificè vel fieri, vel prædici dicuntur, nec tamen ad unius DEI cultum referuntur, malignorum Dæmonum seductoria ludibria intelligantur.*

Ezeket meg-értvén, rövideden immár mutassuk meg, hogy az Római Ecclesiának Tudománya,sok Csudákkal meg-erösittetett. Nem emlekezem azokrul, *b* mellyeket ez-elött hallók, hogy az Nemzetségek meg-téréſére,és egyéb tudományok bizonyitására,cselekedett az Vr Isten. Az *c* Mártyrok szenvedésében, *d* és az Sz. Gyüleközeteknek megerösitésére lött Csudákis,ám bár halgatásban müllyanak. Az bizonyos, hogy egynehány öreg könyvet kellene szerzenünk, ha egybe akarnójók hordani mind azokat az Csudákat,mellyeket sok bösülletes,hitelre mélto,fö emberek irásiban olvasunk, az Római hitnek erösitésére. Az Nagy Sz. Gergely Pápa, Négy öreg Könyvet ira, csak azokrul az Csudáktul, mellyek ö-idejében löttenek Olasz-országban. Es nem valami gaz hireket beszél, hanem a' mint maga irja: * *Quæ vel bonis ac fidelibus viris attestantibus agnovi, vel per memetipsum didici*: a' mit látott, vagy hiv tanúktul értett. Ezekben pedig az Könyvekben elö-számlált Csudák, vagy az Római hit ágainak czikkelyit, vagy az Római hiten-való embereknek Szentségét erösitették. Turonensis Sz. Gergelyis Két Könyvet ira *De gloria Martyrum*: Eggyet, *De gloria Confessorum*. Egynehány Száz Csudát emlit ezekben, mellyekkel az Vr Isten az Szenteknek-való könyörgést,és egyéb részeit az Római hitnek meg-bizonyitotta. Sőt az *e* Magdeburgi Lutheránusokis, minden Centuriában sok Csudákat emlitnek, mellyeket az Római hiten-való Szentek cselekedtek. Miis ennekutánna, a'hol az Szentek tiszteletirül szónk lészen, egynehány nevezetes Csudákat fel kezdünk jegyezni. Most azért, mind ezeknek békét hagyván, mivelhogy Szent Agostonnak bösülleti vagyon az Atyafiaknális,

† *Suprà, fol. 45.*

* *Aug. 10. Civit. ca. 16.*

a *Aug. 10. Civit. ca. 11.*

b *Suprà fol. 63. 64.*

c *Supr. f. 56.*
d *Supra, fol. 171.*

Grégor. lib. Quatuor Dialogorü.

* *Initiò li. 1.*

e *Cujusvis Cétur. c. 13. De Miraculis per Aquũ Benedictã & similia; vide nostrũ Libr. Precatoriũ Ungaricè conscriptum.*

fiaknális, csak az ö Irásiból emlitesünk egynehány dolgot.

Azért Sz. Agoston meg-vallya: hogy, *a* szinte oly közönségesen, mint az Apostolok idejében, nem léſznek mostan Csudák: de mindazonáltal, magyarázván a'mit mondott vala, *Tom. 1. lib. de Vera Relig. cap. 25.* azt irja: hogy ezzel nem azt akarja jelenteni, hogy most Csudák nem léſznek: *b Tam enim multa nostris temporibus fiunt, ut nec omnia cognoscere; nec ea, quæ cognoscimus, enumerare possimus.* Annak-okáért fel-jegyzi: hogy *c* mikor Mediolánumba laknék, és Sz. Ambrús, nagy tisztességgel bécsülletes helyre vinné Sz. Gervásius és Protásius testemit: egy Vak ember, meg illeté kendö-kezkenöjével az koporsót; azzal szemét meg-tölvén, mindgyárt meg-gyógyúla. Ezt *d* Sz. Ambrúsis emliti: bizonyságátis az lött dolognak fel-jegyzi. Es egyéb sok Csudákrul,illyen szókkal emlekezik: *e Vidistis ipsi, multos Dæmoniis purgatos: plurimos, ubi vestem Sanctorum contigerunt, iis, quibus laborabant debilitatibus, absolutos. Umbrá quadam Sanctorum corporum, plerosq; sanatos cernitis. Quanta Oraria jactantur, quanta Indumenta, super Reliquias Sanctissimas? & tactu suo medicabilia reposcuntur. Gaudent omnes extrema linea contingere; & qui contigerit, salvus erit.* Sz. Agoston, hoszszu laistromot ir az ö idejében történt Csudákrul. *f* Hespérius házát az ördögi háborgatástul egy Pap meg-szabaditá, az Vr Testének áldozattyát szolgáltatván az házban. Hierusalemből egy kevés földet hoztanak vala, és a'hova ezt le tövék,templomocskát éppitének fölötte. ezt egy Ina-szakadott meg-értvén, az Szent helyre viteté magát, 's meg gyógyúla. Hipponban, egy Flórens névü szegény ember,mikor kóntöset el-veszтette vólna, az Templomban méne,melyben húsz Mártyr tetemi valának: és nagy fel szóval kéré az Mártyrokat, hogy ötet meg-ruháznák. Meg neveték ötet ebben némely ifiak: de az Isten nem neveté. mert,ki-menvén az tenger-mellé az ember,egy halat foga az parton,melynek gyomrában drága arany-gyürüt találá, és annak árrával magát megruházá. Az Sz. István *Reliquiáit*, tetemit, egy világtalan ember megilleté valami virágocskákkal: és mikor ezekkel szemét meg érintette vólna,meg-jöve szeme-fénye. Egy Apácza, halálra beteg vala:szoknyáját vivék az Sz. István tetemihez,hogy meg-illetnék vélle: Mig oda járának, meg-hala az Apácza:de midön az Szét tetémtül viszsza-hozott szoknyával bé-födték vólna, meg-élede. E'hez szinte hasonlóképpen lön dolga egy Hipponban-lakozó Bassus-nevü embernek,az maga leányával. Eleusius,meg-hólt fiacskáját ugyan azon Szent tetémhez vivé,elevenen vövé-viszsza. Cæsareában, egy Anya meg-átkozta vala fiait leányit,az rajtatótt boszszuságért: Rajtok lön mindgyárt az Isten haragja,és egész testek ugy kezde reszketni, hogy szörnyüség vólt csak látniis. Hippon várasában az Sz. István tetemihez jöve kettö ezek-közzül, és az Sz. Mártyrnak könyörögvén,mind ketten,az sokaság láttára,meg-gyógyúlának. Mind ezek Sz. Agoston irási. Es,midön több Csudákatis emlitett vólna,azt mondgya: hogy, Könyveket kellene bé-tölteni, ha mind fel-akarná irnyia az ö idejében történt Csudákat: *Si Miracula Sanitatum, ut alia taceam, velim scribere, quæ per gloriosissimum Martyrem Stephanum facta sunt in Colonia*

a *Verba habes suprà, fol. 572.*

b *Aug. tó. 1. lib. 1 Retract. cap. 13.*
c *Augst. 9. Confess. cap. 7. lib. 22. Civit. cap. 8.*
d *Ambros. Serm. 91.*
e *Ambr. epi. 85. de transl. SS. Gervas. & Prot.*

f *Lib. 22. de Civit. DEI cap. 8.*

Paralytic⁹.

Augusst. loc. citat.

Theod. li. 8. de Curandis affectionib. Græcorum, sub finem.

Calameriſi, & noſtra; plurimi confictendi ſunt Libri. Halhadſza mit ir Theodoretus, az ő idejében-való Csudákrul: *Qui homines proſpera ſunt valetudine, conſervari eam ſibi à Martyribus petunt: qui verò ægritudinem aliquam patiuntur, ſanitatem expoſcunt. Inſuper ſteriles viri, & mulieres, dari ſibi filios petunt. Non qui ſe ad DEOS accedere arbitrentur, ſed qui orent DEI Martyres, tanquam Divinos homines, interceſſoreſq; ſibi eos apud DEVM advocent. Pie verò fideliterq; precatos, ea maximè conſequi, quæ deſiderant, teſtantur illa, quæ Votorum rei dona perſolvunt, manifeſta nimirum adeptæ ſanitatis indicia. Nam alii quidem oculorum, alii verò pedum, alii porrò manuum ſimulachra ſuſpendunt, ex argento, auròq; confecta. Hæc omnium ſpectaculo exporrecta, teſtantur morborum depulſionem, cujus ipſa certiſſima ſigna ſunt, à ſanitatem conſecutis allata.*

Ezekrűl, és tőb ſok Csudákrul, mellyekkel az Vr Isten meg-erősítette az Római Eccléſiának vallását, és régi jó ſzokáſit, azt nem mondhattya ſenki, hogy csak kőltőtt dolgok. Mert oly emberek irták, kiknek méltán hitelek vagyon mindeneknél; kiválképpen, holott ſzemekkel látott dolgokat emlegetnek. Es, ha ezeknek bizonyſágát kéteſſé téſzűk: minden egyéb régi dolgokat bizonytalanná tehetűnk. Nemis hihető, hogy ennyi ſok Bőles, és Szent emberek, kik kűlőmb Országokban és űdőkben éltenek, ily álhatatoſon egy nyomba járnának az Szentek könyörgéſe-által kijelent Csudáknak emlekezetiben; a'vagy, hogy ſenki torkokban nem verte vólna, a' mit kőltőttek, ha csak álom hűvelyezéſek vólnának, valamit az Csudákrul irtanak.

Ita Aug. 10. Civit. ca. 18.

Azt ſem mondhatni, hogy ezek csak Eordőgi játezodtatáſok vóltanak. Mert, nem oly vak vólt Sz. Agoſton, hogy az ő-idejében történt dologrúl nem tudott vólna annyi itiletet tenni, menyit tehet egy ſzemetes Prædikátor. Ennek fölőtte: ha csak jó kedvűnkből, bizonyos jelenſégnélkűl ſzabad Eordőgi czinkoſnak nevezni, a'mi nékűnk nem tetczik: miért nem vólt ſzabad az Farisæusoknakis káromlani Christus Vrunkat? Továbbá: nem férhetett az Istennek gondviſeléſéhez, hogy ennyi Száz eſztendeig, ily nyilván való lelekkel meg hagyná az Eordőgtűl játczodtatni az egész Kereſztyénſéget. Es az régi, Szent, tűdős emberek el hivén, hogy ezek ugyan valóban Isteni Csudák légyenek, oly hihetſégeſſé tennék az ő bizonyſágok által ezeknek igazſágát, hogy méltán eſze-fordultnak itiltethetnének, a'kik ellenek mondanának. Végezetre: ha Eordőgi eſelekedetek mind ezek; kérlek, mi az oka, hogy az régi Eretnekſégek-közzűl, ſoha eggyet ſem vaſtagitott igy meg az Eordőg? hol vannak az Arius, Neſtórius, Pelágius csudái? † Simon Mágus, és az ő Tanitványi mutogattak valami ördőgi meſterſéget. Az Donatiſtákis dieſekedtek ſzemfényveſztéſekkel, mellyekért őket Sz. Agoſton * *Mirabiliáriuſoknak* nevezte. De a' mint ugyan ottan melléje veti, *Aut falluntur, aut fallunt.* El nem titkolhatták ſok ideig, hanem ki-tetczett csalárdſágok: és magok magokat felfortgatták, mihent igazán meg-roſtáltattak. Hogy pedig ennyi Száz eſztendőtűl-fogva, ſenki csak gyanú perrel ſem ſzóllott ellene az elő-ſzámlált Csudáknak, jelenſége, hogy nē vólt ſemmi babona és czigányſág bennek.

Novatian. miracula, Veritatem Catholicam firmant, Socrat. li. 7. c. 17. Sozom. lib. 1. c. 14.

† *Vide ſupr. 178.*

* *Aug. tō. 9. Tract. 13. in Joan. ſub finem.*

De ideje immár, hogy ezt a' Könyvet bé-fejezzűk. Semmivel pedig

bé

bé nem rekeſztheteм alkolmatoſban, mint ugyan-azon mondáſſal, mellyet az Második Könyvnek végében Richardus Doctortul hallánk; Tudni illik: hogy, Oly lehetetlen az Római Eccléſiának ennyi ſok lelenſégekkel megbizonyittatott igazſágában meg-csalatkozni, mely nem lehetſéges, hogy az Isten meg-csallyon bennűnket: mivelhogy Istení hatalomból ſzármazott Ielekkel, és minden teremtett okoſſágnak vezerlése-fölőtt-való gondviſeléſſel tőtte az Vr Isten hiteleſſé az Római Eccléſiának igazſágát. Es oly erős Okoktul viſeltetűnk, mikor ennek társaſágában maradunk, hogy, a' ki ſzemlátomáſt el nem akar veſzni, nem adhattya más Győlekőzetben magát. Az dolognak nyilvábban valóſágáért, végy illyen példát: Ha egy okos, értelmes Pogány ember, az Sz. Istennek malaſztyából fel-indittatván, azokat az Bizonyſágokat jól meg értené, mellyekkel az Második Könyvben bizonyitók az Kereſztyén hitnek méltóſágát; és eltekéllené magában, hogy Kereſztyénné lenne: Hogy pedig az parton el ne merűlne, és egy ſetétſégből másban ne menne, elő-hina egy Cathólicuſt, egy Lntheriſtát, egy Calviniſtát; és akarná érteni, mellyik mondana igazat? Az Cathólicus, leg előſzőr mind azokkal az Bizonyſágokkal, mellyeket az Harmadik, Negyedik, és Eotődik Könyvben elő-hozánk, meg mutatná, hogy nē hihetſéges eggyikis az El-szakadott Tudományokkőzzűl. Annak-utánna, ebben az Könyvben elő-ſzámlált Okokkal erősſitene az Római Eccléſiának igazſágát. Az Lutheriſta, és Calviniſta előválván, azt kezdené mondani: hogy, egynehány Száz eſztendőtűl fogva el-temetteteтt vala az Igazſág, és moſtis az föld-alatt poshadna, ha Luther Márton, koporſója fődelét meg nem nyitotta vólna, fel nem támaſztotta vólna. Moſt azért ők az Sz. Iráſt igazán hirdetik, és ſemmi egyéb bizonyſágot nem kévánnak, 's nemis adhatnak, az ő tanitáſok-mellé, hanem csak az egy Elő Isten könyvében foglalt igazſágot. Ezeket, ha barom-módra nem akarná hinni az Pogány ember, tovább menne, 's azt kérdené, Mint mennyen ő annak végére, ha az Calviniſta hit foglaltatiké az Iráſban, vagy az Lutheriſta? Mindenik erre azt felelné: Világos dolog, hogy az Sz. Irás az ő tanitáſát haggya helyén, nem az más pártot. Vallyon, ha eſze vólna az Pogánynak, nem azt mondanáé: Eſzeſek, ha oly világos mint az verő-fény, hogy valamellyiket a' ti réſzetek-kőzzűl jóvá hadgya az Sz. Irás; miért nem tudtok meg-alkodni, mellyik az igaz? Ha eggyitek csak ſzinte ugy bizonyittya, hogy ő-nálla maradott az Apoſtoli Igazſág, mint máſtok; nincs nagyob okom, hogy eggyitekhez hajollyak inkáb, hogy ſem máſtokhoz: az az, eſzeſſen, eggyitekmellé ſem álhatok.